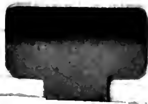

5 E
4

IOSEPHI BINGHAMI,

RECTORIS ECCLESIAE HAVANTINAE
IN AGRO HANTONIENSI ANGLIAE,

ORIGINES

SIVE

ANTIQVITATES
ECCLESIASTICAE.

EX LINGVA ANGLICANA IN LATINAM
VERTIT

IO. HENRICVS GRISCHOVIVS,
HALBERSTADIENSIS.

VOLVMEN QVARTVM.

HALAE,
SVMTIBVS ORPHANOTROPHEI
M DCC XXVII.

SERENISSIMO ET POTENTISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO
GEORGIO,
MAGNAE BRITANNIAE,
FRANCIAE ET HIBERNIAE
REGI,
FIDEI DEFENSORI,
DVCI BRVNSVICENSIVM ET
LVNEBVRGENSIVM,
SACRI ROMANI IMPERII
ARCHITHESAVRARIO ET ELECTORI,

DOMINO MEO LONGE CLEMENTISSIMO.

SERENISSIME AC POTENTISSIME
REX ET ELECTOR,
DOMINE LONGE CLEMENTISSIME.

Es, quæſo TE, REX AVGVSTISSIME, hanc mihi veniam, vt ante MAIESTATIS TVAE pedes partem maioris

ris cuiusdam operis deponam, quod ab initio magnam illam ac præclaram rem ſibi propoſitam habuit, quam nuperrime vniuerſitatibus TVIS ac clericis per ſolemnes litteras commendare, pro PRINCIPALI ſapientia TVA, duxiſti conſultum. Amplificationem intelligo pietatis ac cognitionis chriſtianæ, nec non vtilis iſtiusmodi eruditionis, cuius beneficio ſtudioſæ iuuentutis animi bonis poſſint imbui opinionibus; vnde eccleſiæ ac reipublicæ ſalus & hoc tempore adeo pendet, & venturis ætatibus vniuerſis pendebit. Eccleſiæ priorum ſæculorum praxis, ſub vno adſpectu poſita, ad perficienda hæc optime cogitata non mediocre telum eſſe videtur. Quod cum animo meo conſiderans, in hoc laborioſo opere, non ſine multorum præclarorum hominum inſtinctu & approbatione, huc vſque ſum progreſſus, & nunc ſpero futurum, vt ſub REGIAE CLEMENTIAE TVAE vmbra,

quidquid restat, absoluam. DEVM Optimum Maximum supplex oro, vt magna consilia, quæ tum de huius ecclesiæ ac nationis emolumentis, tum de commodis protestantium in exteris regionibus MAIESTAS TVA agitat, iubeat prospere ac feliciter euenire. Ita ex animo precor semperque precaturus sum

MAIESTATI TVAE,

SERENISSIME REX ET ELECTOR,

DOMINE LONGE CLEMENTISSIME,

subiectissimus

IOSEPHVS BINGHAMVS.

ΣΥΝΟΨΙΣ.

LIBER DECIMVS

De institutione catechumenorum, & de primo symboli ecclesiastici vsu.

CAPVT PRIMVM

De diuersis catechumenorum nominibus & cærimoniis, in eorum admissione in istum ecclesiæ ordinem obseruatis. Item de eorum catechisatione, & tempore, quod in hoc exercitio transegerunt.

CAPVT SECVNDVM

De diuersis catechumenorum ordinibus, siue gradibus, deque exercitiis & disciplinis, quibus singuli ordines gradatim adsuefiebant.

§. V.

§. *XXIV.*

CAPUT TERTIUM

De origine, natura & appellationibus antiquarum formularum fidei.

CAPUT QUARTUM

Collectio quarumdam antiquarum fidei confessionum, seu symbolorum, e vetustis ecclesiae monimentis.

CAPUT QUINTUM.

De origine, natura & caussis reticentiæ sanctorum ecclesiæ mysteriorum coram catechumenis.

LIBER VNDECIMVS

De ritibus & consuetudinibus in administratione baptismi in ecclesia antiqua obseruatis.

CAPVT PRIMVM.

De diuersis baptismi nominibus & appellationibus in ecclesia primitiua.

CAPVT SECVNDVM

De materia baptismi, deque hæreticis, qui baptismum aquæ vel reiecerunt vel corruperunt.

CAPVT TERTIVM

De antiqua baptizandi formula, & de hæreticis, qui eam vel mutarunt, vel corruperunt.

CAPVT QVARTVM

De obiecto baptismi, siue de baptizandis, speciatim de pædobaptismo.

§. VI.

CAPVT QVINTVM
De baptismo adultorum.

§. XI.

CAPVT SEPTIMVM
De abrenuntiatione & professione, ab omnibus proxime ante baptismum facta.

CAPVT OCTAVVM.

De vsu sponsorum in baptismo.

CAPVT NONVM

De vnctione & signo crucis in baptismo.

§. VI.

CAPVT DECIMVM

De consecratione aquarum baptismi.

CAPVT VNDECIMVM

De diuersa ratione baptizandi per immersionem trinam, & adspersionem in baptismo clinicorum.

LIBER DVODECIMVS

De confirmatione, aliisque cærimoniis baptismum consequutis, antequam homines eucharistiæ participes redderentur.

CAPVT PRIMVM

De tempore, quo, & de hominibus, quibus confirmatio tributa fuerit.

CAPVT SECVNDVM

De ministro confirmationis.

CAPVT TERTIVM

De modo administrandi confirmationem, & de cærimoniis in celebratione eius obseruatis.

§. I.

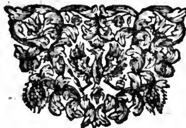
CAPVT QVARTVM

De reliquis cærimoniis baptismi, confirmationem subsequutis.

CAPVT

CAPVT QVINTVM

De legibus contra iterationem baptiſmatis tam in eccleſia quam in republica latis.

I. N. I.

I. N. I.

ORIGINVM ECCLESIASTICARVM

LIBER DECIMVS

DE INSTITVTIONE CATECHVMENORVM, ET DE PRIMO SYMBOLI ECCLESIASTICI VSV.

CAPVT PRIMVM

DE DIVERSIS CATECHVMENORVM NOMINIBVS, ET CAERIMONIIS, IN EORVM ADMISSIONE IN ISTVM ECCLESIAE ORDINEM OBSERVATIS. ITEM DE EORVM CATECHISATIONE ET TEMPORE, QVOD IN HOC EXERCITIO TRANSEGERVNT.

§. I.

Nominum*, κατηχουμένων, nouitiolorum, tironum, *ceterorum ratio.

HACTENVS de diuersis hominum ordinibus, qui magnum ecclesiæ christianæ corpus constituerunt, deque ecclesiis ipsis, seu cultus diuini locis, & diuersis iurisdictionis finibus, in quos corpus illud longe lateque distributum fuit, loquuti sumus. Sequitur nunc, vt cultum ecclesiasticum, siue publica ecclesiæ offi-

cia & exercitia consideremus, per quæ homines ad cæleste regnum priscis illis temporibus eruditi fuerunt atque instituti. De quibus vt apto & maxime naturali agamus ordine, necesse est, ab institutione ordiamur catechumenorum, qui infimus hominum, qui aliquo communis christianorum nominis iure gaudebant, ordo erant, eorumque institutio primam officii ecclesiastici partem efficiebat. Nonnulla, quæ huc spectant, iam supra libro primo [a] attigimus, vbi de differentia inter catechumenos & πιστὰς, seu perfectos christianos, loquuti sumus. Catechistarum quoque officium considerauimus, loquentes de inferioribus clericorum ordinibus [b]: Et de locis institutionis, seu scholis catecheticis, actum est, quando antiquas ecclesias [c] enarrauimus. Itaque hisce omissis de illis duntaxat ritibus & consuetudinibus verba facturi sumus, quæ in catechumenorum institutione & præparatione ad baptismum in veteri ecclesia fuerunt obseruatæ, præmittendo non nihil, quod ad diuersa illis data nomina attinet. Catechumeni appellabantur a *Græcis* vocabulis κατηχέω, & κατήχησις, quæ generatim institutionem in rudimentis & incunabulis artis vel scientiæ alicuius; sensu autem magis restricto & ecclesiastico, institutionem hominum in primis christianæ religionis elementis, significant. Hinc quoque *nouitioli* & *tirones Dei* dicti, quemadmodum in TERTVLLIANO [d] & AVGVSTINO [e] obseruamus, ideo quod eam vitæ conditionem amplecterentur, quæ milites Dei & vitæ æternæ candidatos ipsos efficeret. Nonnumquam etiam *audientes* ab ipsorum institutione vocantur: quamquam hoc nomine plerumque singulare aliquod eorum genus denotetur, quibus sermo-

(a) Lib. I. c. IV. §. V. volum. I. p. 38.

(b) Lib. III. c. X. tot. volum. II. p. 51-58.

(c) Lib. VIII. c. VII. §. XII. volum. III. p. 272.

(d) Tertull. de pœnitent. c. VI. Quidquid mediocritas nostra ad pœnitentiam semel capessendam & perpetuo continendam suggerere conata est, omnes quidem deditos domino spectat, vt omnis salutis in promerendo Deo petitores, sed præcipue *nouitiolis* istis imminet, qui, quum maxime incipiunt diuinis sermonibus aures rigare, quique catuli infantiæ adhuc recentis, nec perfectis luminibus incerta reptant, cetera.

(e) Augustin. de symb. fid. ad catechum. lib. II. c. I. (tom. IX. opp. edit. Basil. MDLXIX. p. 1033. a.) Optimi iam *tirones Dei*, fortes milites Christi, dum arma sacramentorum suscipitis, pugnam aduersus diabolum indicitis. cetera.

nes

nes tantum audire, precibus autem ecclesiæ interesse haud licebat; de quibus postea capite sequente plura dicentur.

§. II.

Impositio manuum in prima catechumenorum admissione adhibita.

Alio iam [a] loco obseruauimus, quod catechumeni beneficio admissionis in istum statum titulum quemdam communis christianorum nominis sortiti sint; vtpote gradu quodam paganos atque hæreticos antecellentes, etsi nondum per baptismi lauacrum consummati. Eamque ob caussam in hunc statum non sine solemni manuum impositione & precibus admittebantur. Id quod perspicue ex iis apparet, quæ de *S. Martino* narrat SVLPICIVS SEVERVS [b], quod quum aliquando vicum quemdam præteriens turbæ sibi obuiam procedenti, quæ fuerit tota gentilium, *CHRISTVM* adnuntiasset, fecissetque non nulla miracula & cuncti *CHRISTVM* dominum fateri cœpissent, postulantes, vt eos faceret christianos, non cunctatus in medio vt fuerit campo, cunctos, imposita vniuersis manu, fecerit christianos, ad suosque conuersus dixerit, non irrationabiliter in campo catechumenos fieri, vbi solerent martyres consecrari. Vbi obseruare licebit, christianos facere & facere catechumenos rem vnam eamdemque esse, idque impositione manus factum esse & precibus. Quæ obseruatio ad recte intelligendum obscuros quosdam canones & difficilia veterum scriptorum loca, quæ multi viri docti sensu erroneo acceperunt, nobis proderit. In concilio *Arelatensi* primo [c] canon habetur, qui illis manum imponi iubet, qui in infirmitate ad amplectendam religionem christianam propensi sint. Et in concilio *Illiberritano* [d] alius eiusdem argumenti canon est, *Gentiles*, inquiens, *si in infirmitate desideraverint sibi manum imponi, si fuerit eorum ex aliqua parte vita honesta, placuit eis manum imponi, & fieri christianos.* Iam vero quæritur, quid heic per τò *manum imponi* & *fieri*

(a) Lib. I. c. III. §. III, volum. I. p. 33.

(b) Sulpic. Seuer. vit. Martin. dialog. II. c. V. p. 294. (c. IV. p. 439. 440. ed. Lipf. MDCCIII.)

(c) Concil. Arelat. I. can. VI. (tom. I. conc. p. 1427.) De his, qui in infirmitate credere volunt, placuit debere eis manum imponi.

(d) Concil. Eliber. c. XXXIX. (ibid. p. 975.)

christianos intelligatur? MENDOZA [e] & VOSSIVS [f] pro impositione manus in baptismo accipiunt; & ALBASPINAEVS [g] pro impositione manus in confirmatione. Sed verus sensus nihil amplius quam impositionem manus, in efficiendis catechumenis vsitatam, suppeditat, qua gentilibus, simulac conuerterentur, christianos sese vocandi aliquod ius impertiebatur. Atque in hanc sententiam VALESIVS [h], BASNAGIVS [i] & CO-

(e) Mendoz. not. in concil. Eliber. c. XXXIX. (tom. I. concil. p. 1212. d.) In fauorem gentilium editus hic canon est, vt videlicet non exspectetur tempus baptismo recipiendo praescriptum, si forte illi morbi necessitate adstringantur: vt si casu ante lucis vsura priuentur, praeteritorum delictorum culpa & poena remissa, ad aeterna possint conscendere tabernacula.

(f) Voss. de baptism. disput. XII. thes. V. p. 164. Quamquam baptismi in eo (can. XXXIX.) aperte mentio non fiat: tamen, vti ad eum obseruat Ferdinandus Mendoza, ex eo, quod de impositione manus dicitur, baptismus simul intelligitur; quum haec baptismum consequatur.

(g) Albaspin. not. in concil. Illiberrit. c. XXXIX. (tom. I. conc. p. 999.) Gentilibus, qui in mortis discrimine baptazati essent, manus ab episcopis imponendae, & *confirmationis sacramento signandi*, si probi fuerint moresque consimiles fidei christianae habuerint. Nam si ex more turpissimorum hominum anteactam vitam duxerint, non sunt *confirmatione* perficiendi, quantumuis omnibus vitiis & flagitiis carerent, & omnem extra noxam censerentur. Hunc ego sensum & explicationem confido patres ipsos Eliberitanos agnituros pro legitima & pro nata, contra vero quam de baptismo nonnulli adserunt tamquam supposititiam repudiaturos, si vtramque adspiciunt. Quis enim vmquam docuit, baptismum iis in morte denegandum esse, quorum vita non fuisset honesta? Porro vbinam reperient baptismum manus impositionem nominari & isto nomine a patribus appellari? cetera.

(h) Vales. not. in Euseb. de vita Constant. lib. IV. c. LXI. Ait Eusebius, Constantinum imperatorem tunc primum manuum impositionem cum solemni precatione in ecclesia suscepisse: Id est vno verbo, tunc primum factum esse catechumenum. Nam catechumeni per manus impositionem fiebant ab episcopo, vt docet canon VI. concilii Arelat. — Idem sancitum est c. XXXIX. concilii Eliberitani. *Gentiles* — Qui quidem canon Eliberitanus, vt id obiter moneam, nihil aliud esse videtur, quam expositio canonis Arelatensis. caetera.

(i) Basnag. critic in Baron. an. XLIV. p. 482. Plurimae χειροθεσίας species fuere: sed illa, qua Constantinus in templo Helenopolitano donatus est, ad solam catechumenorum manus impositionem reuocari potest, non ad *curatoriam*: Imperator tum non aegrotabat: non ad *confirmatoriam*; nondum regenerationis lauacrum consequutus fuerat: non ad *reconciliatoriam*; inter poenitentes non agebat. Ergo ad catechumenorum impositionem pertinuerit, necesse est.

TELERIVS [k] intelligunt. Et hunc sensum loci illius apud EVSEBIVM [l] esse oportet, vbi ille de precibus loquens *Constantini* in templo *Helenopolitano* paullo ante eius obitum, illam ipsam ecclesiam fuisse dicit, in qua manuum impositionem cum solemni precatione primum meruerit accipere, hoc est, in qua catechumenus, adhibitis hisce cærimoniis, factus sit. Nam alia manuum impositio locum heic habere nequit, siquidem inter omnes convenit, *Constantinum* non baptizatum fuisse ante, quam relicta *Helenopoli Nicomediam* paullo ante obitum suum peruenisset. Ex hisce sensum etiam canonum concilii primi generalis *Constantinopolitani* [m] & concilii *Trullani* [n] intelligere possumus, qui de recipiendis hæreticis *Eunomianis*, *Montanistis* & *Sabellianis*, qui verum & legitimum baptismum non acceperant, loquentes, eos solum vt gentiles admittendos esse dicunt, nimirum primo die ipsos christianos faciendos, secundo die catechumenos, tertio die exorcisandos siue adiurandos, deinde longo tempore in ecclesia instituendos, & tum denique baptizandos. Heic christianos facere nihil sane significat amplius, quam homines ad infimum catechumenorum gradum cum impositione manus & precibus admittere; quam cærimoniam multi alii actus exorcisandi, catechizandi, ceteri, proxime excipiebant, antequam perfecti & consummati christiani beneficio baptismi redderentur. Vt adeo, quemadmodum in lege quadam sua obseruauit THEODOSIVS [o], duo genera hominum fuerint, quos christia-

(k) Coteler. not. in constitut. apost. lib. VII. c. XXXIX. Manus imponebant catechumenis, quando eos faciebant catechumenos. - - Ac si mecum sentire vis, hunc ritum intellige expressum in conciliis Arelatensi & Eliberitano, vbi frustra digladiantur interpretes, alii accipientes de baptismo, alii de confirmatione.

(l) Euseb. de vit. Constant. lib. IV. c. LXI. Ἔνθα δὲ καὶ πρῶτον τῶν διὰ χειροθεσίας εὐχῶν ἠξιοῦτο.

(m) Conc. Constantin. I. c. VII. (tom. II. conc. p. 951.) ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα, καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς χριστιανοὺς, τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους, εἶτα τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν αὐτοὺς - - - καὶ οὕτως κατηχοῦμεν αὐτοὺς, καὶ ποιοῦμεν αὐτοὺς χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν.

(n) Concil. Trullan. c. XCV. (tom. VI. conc. p. 1182.) vbi eadem verba leguntur.

(o) Cod. Theod. lib. XVI. tit. VII. de apostat. leg. II. *Christianis ac fidelibus*, qui ad paganos ritus cultusque migrarunt, omnem in quamcumque personam testamenti condendi interdicimus potestatem, vt sint absque iure Romano.

norum nomine appellarunt, alii dicti *christiani* ac *fideles*, alii *christiani* & *catechumeni tantum*: Quorum illi per baptismum, hi autem per manuum impositionem cum precationibus tales facti erant. Quae caerimonia erat, in plerisque religionis officiis, in baptismo, confirmatione, ordinatione, poenitentium reconciliatione, virginum consecratione, aegrotorum curatione, & quomodo iam vidimus, speciatim in recens conuersorum in ordinem catechumenorum admissione, vsitata.

§. III.

Et obsignatio adhibito signo crucis.

Heic quoque, vt in plerisque aliis officiis ecclesiae, signo crucis vtebantur. AVGVSTINVS has caerimonias omnes coniungit, quando *Catechumenos*, inquit, *secundum quemdam modum suum per signum* [p] *Christi & orationem manus impositione puto sanctificari.* Dicere vult, hasce caerimonias adhiberi ad indicandum, quod gentilem suum statum nunc deserentes in ecclesiae christianae gremium sese recipiant. Idem ritus AVGVSTINO in *confessionibus* [q] suis memoratur, tamquam in se ipsum adhibitus, dum esset adhuc catechumenus, sed vtrum heic primam sui in hunc statum admissionem, an vero iam continuatum aliquamdiu in eo progressum intelligat, id quidem certum non est. In vita autem *Porphyrii*, ecclesiae *Gazensis* episcopi, a MARCO discipulo illius scripta, luculentius id exprimitur. Nam auctor ille de quibusdam recens conuersis loquens, *Prociderunt*, inquit, *ad eius* (episcopi) *pedes, petentes Christi signaculum. Beatus vero quum eos* [r] *signasset, & fecisset catechumenos, dimisit illos in pace, praecipiens eis, vt vacarent sanctae ecclesiae. Et paullo post, quum eos catechesi instituisset, baptizauit.*

His vero, qui *christiani & catechumeni tantum* venerabili religione neglecta ad aras & templa transierint, si filios vel fratres germanos habebunt, hoc est, suam aut legitimam successionem; testandi arbitratu proprio in quaslibet alias personas ius adimatur.

(p) Augustin. de peccator. merit. lib. II. c. XXVI. (tom. VII. opp. p. 711. edit. Basil. MDLXIX.)

(q) Augustin. confess. lib. I. c. XI. Audieram ego adhuc puer de vita aeterna nobis promissa, per humilitatem filii tui domini Dei nostri, descendentis ad superbiam nostram; & *signabar iam signo crucis eius* & condiebar eius sale, iam inde ab vtero matris meae, quae multum sperauit in te.

(r) Marc. vit. Porphyrii apud Baron. ad an. CCCCI.

§. IV.

Qua quis ætate inter catechumenos admissus fuerit.

Temporis circumstantia, cuius heic iniicitur mentio, proximo loco ad duas nos quæstiones poterit deducere, nempe qua quis ætate inter catechumenos admissus fuerit? Et, quamdiu in hoc statu manere debuerit, antequam ad sacrum baptisma admitteretur. Prima quæstio ad conuersos ex gentilibus tantum spectat. Nam quod ad fidelium parentum liberos attinet, certum est, quod sicut in infantia baptizati, ita inter catechumenos adsciti fuerint, simulac ad imbibendam doctrinam essent idonei. De gentilibus autem quæstio difficilior est. Verum in aliquo Timothei, ecclesiæ *Alexandrinæ* episcopi, responso, pueros ante septimum ætatis annum catechumenos fieri potuisse perspicimus. Nam ille quæstionem ita format: *Si puellus catechumenus vtpote annorum septem* [s], *vel homo etiam perfectus, dum fieret oblatio, opportune adfuerit, eiusque nesciens particeps factus sit, quid de eo fieri debet?* & respondet: *Debet illuminari*, hoc est, baptizari. Ex quibus verbis planum est, de gentilibus eum pueris loqui, non de christianis, qui non baptismum tantum, sed eucharistiam quoque in infantia accipiebant ex regula & more ecclesiæ, tunc temporis vsitato, quemadmodum loco suo ostendetur.

§. V.

Quamdiu quis in hoc statu manere debuerit.

Qvod ad alteram quæstionem attinet, quamdiu quis catechumenus esse debuerit: nulla certa regula hac de re data fuit, sed consuetudo pro diuersa temporum & locorum ratione, nec non pro ingenii alacritate & progressionibus ipsorum catechumenorum variauit. Apostolorum & ecclesiæ primum plantatæ temporibus nihil de longiore quodam interuallo inter primam hominum conuersionem illorumque baptismum legimus. Historia *Cornelii*, eunuchi *Aethiopis*, *Lydiæ*, & commentariensis *Philippensis* in actis apostolorum satis est testimonium, ista ætate catechisationem & baptismum proxime fuisse

(s) Timoth. Alexandr. respon. can. quæst. I. (apud Beuereg. pandect. tom. II. p. 165. it. tom. II. concil. Labb. p. 1792.) Ἐὰν παιδίον κατηχούμενον, ὡς ἐτῶν ἑπτὰ, ἢ ἄνθρωπος τέλειος εὐκαιρήσῃ τῆς προσφορᾶς γινομένης, καὶ ἀγνοῶν μεταλάβῃ, τί ὀφείλει γίνεσθαι περὶ αὐτοῦ; Ἀπόκρισις· φωτισθῆναι ὀφείλει· παρὰ θεοῦ γὰρ κέκληται.

con-

coniuncta. Et sane idoneæ huius rei caussæ erant. Infantilis ecclesiæ status & conuersorum zelus id requirebat. Sed seculis subsequentibus ecclesia hunc probationis terminum prorogandum esse videbat, ne præpropera hominum ad baptismum admissio vel ecclesiam vitiosis membris repleret, vel desertorum proditorumque tempore vexationis publicæ augeret numerum. Quam ob caussam concilium *Illiberritanum* [t] hac in re ita decernebat: *Eos, qui ad fidem primam credulitatis accedunt, si bonæ fuerint conuersationis, intra biennium placuit ad baptismi gratiam admitti.* IVSTINIANVS in nouella quadam sua [u] tantumdem temporis *Samaritanorum* examinationi præscribit, quod experientia ipsos frequenter ad pristinum denuo errorem reuersos esse docuisset. *Constitutiones apostolicæ* [x] terminum ad tres annos extendunt, sed hac cum limitatione, vt si quis sit virtutis studiosus & desiderio baptismi teneatur, maturius admittatur, quod non tempus sed mores iudicentur. Concilium *Agathense* an. DVI. *Iudæorum* institutioni octo menses [y] præstituit, eamdem adferens rationem, ob quam tempus eo vsque proroget, nimirum quia perfidi frequenter esse & ad vomitum redire noscantur. Aliis in locis tempus examinationis diebus ieiunii quadragesimalis absolutum fuisse nonnulli existimant: id enim viri quidam docti ex duobus locis apud HIERONYMVM & CYRILLVM in *catechesibus* colligunt. HIERONYMVS [z] *Consuetudo,*

(t) Concil. Eliber. c. XLII.

(u) Iustin. nouell. CXLIV. φαμὲν δὲ τοὺς μὲν μόνῃ χρηστῆς διδασκαλίας ὅλως αἰσθανομένους, ἐπὶ ἐνιαυτοὺς δυο κατηχεῖσθαι, μανθάνειν τε τὰς γραφὰς κατὰ τὸ δυνατὸν, καὶ τότε προσφέρεσθαι τῷ τῆς ἀπολυτρώσεως βαπτίσματι, τῇ μετανοίᾳ τοῦ τοσούτου χρόνου καρπουμένους τὴν ὡς ἀληθῶς ἀπολύτρωσιν. Dicimus autem, vt qui omnino sensu aliquo bonæ doctrinæ tangi possunt, *per duos primum annos in fide instituantur*, & pro viribus scripturas ediscant: tuncque demum sacro redemtionis offerantur baptismati, tam longi temporis pœnitentia prorsus redemtionis fructum adsequuti.

(x) Constitut. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Ὁ μέλλων κατηχεῖσθαι τρία ἔτη κατηχείσθω· εἰ δὲ σπουδαῖός τις ᾖ, καὶ εὔνοιαν ἔχει περὶ τὸ πρᾶγμα, προσδεχέσθω· ὅτι οὐχ ὁ χρόνος ἀλλ' ὁ τρόπος κρίνεται.

(y) Concil. Agath. c. XXXIV. (tom. IV. concil. p. 1389.) Iudæi, quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad legem catholicam venire voluerint, *octo mensibus inter catechumenos ecclesiæ limen introëant:* & si pura fide venire noscuntur, tum demum baptismatis gratiam mereantur.

(z) Hieron. epist. LXI. ad Pammach. c. IV.

inquit,

inquit, *apud nos eiusmodi est, vt iis, qui baptizandi sunt, per quadraginta dies publice tradamus sanctam & adorandam trinitatem.* CYRILLVS idem illud videtur significare, quando catechumenos sic interrogat: *Tot annorum circulos transegisti, mundo frustra operam nauans, & quadraginta [a] diebus non vacabis pro anima tua?* Temporis quadragesimalis ieiunii expressa mentio in neutro loco habetur, videtur tamen illud intelligi, quia isto æuo dies festi paschatis generale baptizandi tempus per omnem terrarum orbem erant. Sed ego hoc de rigidiore & vltima huius exercitii parte intelligo. Interdum tempus catechisationis ad angustiores adhuc limites reducebatur, vt in extrema infirmitate vel generali totius cuiusdam nationis conuersione. SOCRATES de *Burgundionum* conuersione obseruat, quod episcopus *Galliæ*, qui eos ad religionem christianam conuertit, quum per septem tantum dies [b] fidei rudimentis eos instituisset, octauo die baptizarit. Ita si quis catechumenus periculoso quodam morbo laboraret, baptismo clinico donabatur; quemadmodum ex ante memorato concilio *Agathensi* liquet, quippe quod, quum octo menses *Iudaeorum* institutioni præstituisset, statim subiungit [c]: *Quod si casu aliquo periculum infirmitatis intra præscriptum tempus incurrerint & desperati fuerint, baptizentur.* CYRILLVS ALEXANDRINVS [d] in canonica quadam epistola de catechumenis, qui lapsi & propter crimina sua de ecclesia eiecti essent, idem statuit, quod hoc non obstante morituri baptismo donari de-

(a) Cyrill. catech. I. n. V. p. 18. *Τοσούτους κύκλους ἐνιαυτῶν διῆλθες, περὶ τὸν κόσμον μάτην ἀσχολούμενος, καὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας οὐ σχολάζεις τῇ προσευχῇ, διὰ τὴν σεαυτοῦ ψυχήν.*

(b) Socrat. lib. VII. c. XXX. *γενόμενοί τε ἐν πόλει μιᾷ τῆς Γαλλίας, παρακαλοῦσιν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τυχεῖν χριστιανικοῦ βαπτίσματος· ὁ δὲ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας παρασκευάσας νηστεῦσαι αὐτοὺς, καὶ τὴν πίστιν κατηχήσας αὐτοὺς, τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ βαπτίσας ἀπέλυσε.* Ad quamdam Galliæ ciuitatem profecti, postulant ab episcopo, vt christianum baptismum suscipiant. Ille quum septem dies ieiunare eos iussisset, ac fidei rudimentis instituisset, octauo tandem die baptismo donatos dimisit.

(c) Concil. Agath. c. XXXIV.

(d) Cyrill. epist. canon. ad episc. Libyæ & Pentapol. (apud Beuer. Pand. tom. II. p. 178.) *Ἐὰν δὲ χωρισμὸν ὑπομείνωσί τινες ἐπιτιμηθέντες πλημμελημάτων ἕνεκα, εἶτα μέλλωσι τελευτᾷν κατηχούμενοι ὄντες, βαπτιζέσθωσαν.* Si segregationem aliqui sustinuerint, propter lapsus puniti, deinde morituri sint, catechumeni exsistentes baptizentur.

beant. BASILIVS *Arintheum* prætorem *Romanum* [e], a coniuge sua ad fidem perductum & in ipso vitæ exitu constitutum, lavacrum regenerationis accepisse narrat. Sexcenta istiusmodi exempla alia in historiæ ecclesiasticæ monimentis obuia sunt, quibus generalis illa obseruatio probari potest, quam de consuetudine ecclesiæ habet EPIPHANIVS [f], quod videlicet catechumeni, si quidem morti propinqui sint, in spem resurrectionis semper ad sacram lauationem admittantur.

§. VI.

Summa antiquarum catechesium capita & methodus institutionis.

VERVM hisce casibus exceptis, longius temporis interuallum ad homines instituendos & ad baptismum præparandos generatim necessarium esse credebatur; partim ob caussam iam memoratam, vt vita ipsorum, durante hoc tempore, digne exploraretur; partim vt gradatim instruerentur, primum quidem in communibus religionis principiis ad auocandum ipsos a pristinis suis erroribus, tum vero in reconditis magis & mysticis fidei christianæ capitibus. Quocirca sermones suos plerumque a doctrina de pœnitentia & remissione peccatorum & bonorum operum necessitate, nec non de natura & vsu baptismi ordiebantur, atque ita catechumenos docebant, quemadmodum diabolo eiusque operibus renuntiare, & nouum fœdus cum Deo inire deberent. Sequebatur dein diuersorum symboli articulorum explicatio, quibus nonnulli naturam & immortalitatem animæ, & recensionem librorum canonicorum scripturæ sacræ iungebant; quæ duodeuiginti celebratissimarum CYRILLI catechesium summa & methodus est. *Constitutionum apostolica-*

(e) Basil. epist. CLXXXVI. ad coniugem Arinthei prætoris. πρὸς ταῖς ἐξόδοις τοῦ βίου, τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀπεκαθήρατο ὧν αὐτὴ πρόξενος αὐτῷ καὶ συνεργὸς γενομένη, μεγίστην ἔχε τὴν παραμυθίαν. In ipso vitæ exitu cunctam animæ maculam lauacro regenerationis accepto repurgauit: cuius rei quum illi conciliatrix & cooperatrix fueris, max mam ex ea consolationem cape.

(f) Epiphan. hæres. XXVIII. Cerinthian. n. VI. Καλῶς δὲ ἄλλοι τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύοντες, φασὶν, ὅτι οἱ μέλλοντες τελευτᾶν, ἐὰν ὦσι κατηχούμενοι ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι, πρὸ τῆς τελευτῆς λουτροῦ καταξιοῦνται, δεικνύντες ὅτι ὁ τελευτήσας καὶ ἀνίσταται. Verum alii commode hoc apostoli dictum (1 Cor. XV, 29.) interpretantur de iis, qui instante morte, si quidem catechumeni sint, ea spe freti sacra lauatione purgantur, ac mortuos resurrecturos esse demonstrant.

Italicarum auctor [g] præcipua doctrinæ capita in hunc modum præscribit: „Qui ad doctrinam pietatis instruendus est, erudiatur ante baptismum in scientia de ingenito, in cognitione de „filio vnigenito, in persuasione certa de spiritu sancto. Discat creationis diuersæ ordinem, prouidentiæ seriem, variæ „legislationis tribunalia. Erudiatur, quare mundus sit factus, „& cur mundi ciuis homo constitutus sit. Agnoscat naturam „suam, quænam sit. Doceatur, quomodo Deus improbos a„qua & igne punierit; sanctos vero per singulas ætates hono„re ac gloria decorauerit. *Sethum* dico, *Enosum*, *Henochum*, „*Noam*, *Abrahamum* & posteros eius, *Melchisedecum*, *Iobum*, *Mosen*, „*Iesum*, *Chalebum* & *Phineem* sacerdotem sanctosque singularum „ætatum. Item edoceatur, quemadmodum per prouidentiam „Deus humanum genus non auersatus fuerit; immo ab errore „ac vanitate ad agnitionem veritatis diuersis temporibus vo„carit, reducens a seruitute ac impietate ad libertatem & pie„tatem, ab iniustitia ad iustitiam, a morte æterna ad vitam „perpetuam.„ Post hæc doctrinam de CHRISTI incarnatione, passione, resurrectione, & adscensione in cælos, & quid sit renuntiare diabolo & fœdus cum Deo inire, docebantur. Hæc præcipua erant veterum catechesium capita ante baptismum. Vbi obseruari meretur, nullam inter ista capita doctrinæ de eucharistia vel confirmatione fieri mentionem, eo quod hanc catechumenis non nisi post acceptum baptismum tradi liceret. Neque priorum capitum explicatio simul dabatur, sed per certos gradus, prout disciplina ecclesiæ tunc temporis requireret, quæ catechumenos in diuersos distinctos ordines distribuebat,

(g) Constit. apostol. lib. VII. c. XXXIX. (al. XL.) Ὁ μέλλων κατηχεῖσθαι τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, παιδευέσθω πρὸ τοῦ βαπτίσματος τὴν περὶ τοῦ ἀγεννήτου γνῶσιν, τὴν περὶ υἱοῦ μονογενοῦς ἐπίγνωσιν, τὴν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος πληροφορίαν· μανθανέτω δημιουργίας διαφόρου τάξιν, προνοίας εἱρμόν, νομοθεσίας διαφόρου δικαιωτήρια· παιδευέσθω, διατί κόσμος γέγονε, καὶ δι' ὃ κοσμοπολίτης ὁ ἄνθρωπος κατέστη· ἐπιγινωσκέτω τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, οἵα τις ὑπάρχει· παιδευέσθω ὅπως ὁ Θεὸς τοὺς πονηροὺς ἐκόλασεν ὕδατι καὶ πυρί, τοὺς δ' ἁγίους ἐδόξασε καθ' ἑκάστην γενεάν· λέγω δὴ τὸν Σήθ, τὸν Ἐνώς, τὸν Ἐνώχ, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, καὶ τοὺς ἐκγόνους αὐτοῦ, τὸν Μελχισεδέκ, καὶ τὸν Ἰώβ, καὶ τὸν Μωσέα, Ἰησοῦν τε, καὶ Χαλέβ, καὶ Φινεὲς τὸν ἱερέα, καὶ τοὺς καθ' ἑκάστην γενεὰν ὁσίους· ὅπως τε προνοούμενος οὐκ ἀπεστράφη ὁ Θεὸς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· ἀλλὰ ἀπὸ πλάνης καὶ ματαιότητος εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐκάλει κατὰ διαφόρους καιρούς, ἀπὸ τῆς δουλείας καὶ ἀσεβείας εἰς ἐλευθερίαν καὶ εὐλάβειαν ἐπανάγων, ἀπὸ ἀδικίας εἰς δικαιοσύνην, ἀπὸ θανάτου αἰωνίου εἰς ζωὴν ἀΐδιον.

eosque pro diuersa stationum suarum ratione exercebat. Qua de re capite sequenti fusius.

§. VII.

Catechumenis sacrarum scripturarum lectio permissa.

PORRO heic obseruandum est, quod quasdam scripturæ sacræ partes legere illis licuerit; nam libri morales & historici ad eorum institutionem maxime vtiles esse credebantur; & præcipuus vsus eorum, qui hodie libri apocryphi dicuntur, ad præcepta morum catechumenis instillanda tunc spectabat. Quo respectu ATHANASIVS[b] dicit, quod licet in canonem quidem redacti non sint, vt reliqui veteris & noui testamenti libri; eos tamen a patribus decretum sit legendos ab iis esse, qui nuper ediscendi pietatis verbi gratia accesserint. *Sapientiam* videlicet *Salomonis* & *sapientiam Sirach*, *Esther*, *Iudith*, *Tobiam*, doctrinam, vt vocant, apostolorum & *Herman pastorem*. Eamdem plane obseruationem auctor *synopseos scripturæ sacræ* [i], qui sub nomine ATHANASII delitescit, habet, quod præter canonicos sint adhuc alii veteris testamenti libri non canonici, qui catechumenis tantum legantur. Verum hoc non in omnibus ecclesiis licuit. In ecclesia enim *Hierosolymitana*, quo tempore catecheses suas scripsit CYRILLVS [k], aliter videtur obtinuisse. Nam catechumenos suos nihil cum apocryphis commune habere, & hos solos libros studiose meditari iubet, qui & in ecclesia secure tutoque recitentur, nimirum eos, quos apostoli & veteres episcopi, ecclesiæ antistites, (qui multo prudentiores fuerint catechumenis) tradiderint. Quo facto libros canonicos veteris & noui testamenti sigillatim recenset, omnes quidem, vt nunc

(b) Athan. epistol. heortastic. tom. II. pag. 39. (tom. I. pag. 963. a. edit Paris. MDCXCVIII.) ἔστι καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, οὐ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· σοφία Σολομῶντος, καὶ σοφία Σιρὰχ, καὶ Ἐσθὴρ, καὶ Ἰουδὶθ, καὶ Τωβίας, καὶ διδαχὴ καλουμένη τῶν ἀποστόλων, καὶ ὁ ποιμήν.

(i) Athanas. synops. Scriptur. tom. II. p. 55. (p. 128. e. edit. cit.) ἐκτὸς τούτων (τῶν κανονιζομένων) ἕτερα βιβλία τῆς παλαιᾶς διαθήκης, οὐ κανονιζόμενα μὲν, ἀναγινωσκόμενα δὲ μόνον τοῖς κατηχουμένοις.

(k) Cyrill. catech. IV. n. XXII. p. 66. πρὸς τὰ ἀπόκρυφα μηδὲν ἔχε κοινόν· ταύτας μόνας μελέτα σπουδαίως, ἃς καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ μετὰ παρρησίας ἀναγινώσκομεν· πολύ σου φρονιμώτεροι ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐπίσκοποι, οἱ τῆς ἐκκλησίας προστάται, οἱ ταύτας παραδόντες. - - p. 67. ὅσα ἐν ἐκκλησίαις μὴ ἀναγινώσκεται, ταῦτα μηδὲ κατὰ σαυτὸν ἀναγίνωσκε.

sunt in nostris bibliis, excepta apocalypsi, quia, vt ego quidem existimo, tunc temporis ea in ecclesia haud lecta fuit. Tandem concludit, hoc dato catechumenis monito, vt, quae in ecclesiis non legantur, ea omnia neque per se legant. Vnde nos concludimus, quod quemadmodum libri, quos nunc apocryphos vocamus, ne quidem lecti fuerunt in ecclesia *Hierosolymitana*, ita nec catechumenis eorum lectio permissa fuerit, tametsi & priuatim & publice in multis aliis ecclesiis recitari consueuerunt. Equidem nonnullos viros doctos noui diuersa sentire & existimare, CYRILLVM per libros apocryphos non eos, qui hodie eo nomine veniunt, videlicet *sapientiam Salomonis*, *Ecclesiastem* &c. sed alios perniciosos & haereticos libros intelligere, qui absolute reprobati & omnibus christianis prohibiti fuerint. Verum si haec eius esset sententia, non solos libros canonicos in ecclesia *Hierosolymitana* legi dixisset, sed, vt alii scriptores in aliis ecclesiis, inter canonicos, ecclesiasticos & apocryphos distinxisset, & libros ecclesiasticos eos esse significasset, quos non minus quam canonicos ad formandos mores, etsi non ad confirmandos fidei articulos, legi liceret: Quum tamen nihil horum, sed contrarium potius dicat, nullos nisi canonicos libros publice in ecclesia lectos esse, nec alios vllos priuatim a catechumenis legi oportere. Quod saltem eo accipiendum est, quod in ecclesia *Hierosolymitana* diuersa ab aliis ecclesiis consuetudo obtinuerit; et quod, licet in quibusdam ecclesiis tum librorum canonicorum, tum apocryphorum, siue vt aliis dicuntur, ecclesiasticorum lectio catechumenis permissa fuerit; in ecclesia tamen *Hierosolymitana* solas canonicas scripturas, non autem vllas alias, legere licuerit At enimvero vtcumque res se habet, obseruatu certe dignum est, nullam olim ecclesiam vlli christianorum ordini sacrarum scripturarum vsu in lingua vulgari interdixisse, quum ipsi catechumeni, qui imperfecti tantum christiani erant, ad libros canonicos in omnibus ecclesiis, & libros apocryphos in quibusdam ecclesiis, pro institutione morum legendos, admoniti sint & excitati. Immo si BEDAE fas est credere, hi ipsi quasdam e scripturis sacris memoriae mandare debebant, quae pars erat exercitii & disciplinae eorum, antequam ad sacrum baptismum admitterentur. Nam [l] *Pulcher*

(l) Bed. de tabernac. lib. II. c. XIII. tom. IV. p. 887.

in ipsa ecclesia mos, inquit, *antiquitus inualuit, vt his, qui catechisandi & christianis sunt sacramentis initiandi, quatuor euangeliorum principia recitentur, ac de figuris & ordine eorum in apertione aurium suarum solemniter erudirentur: quo sciant exinde & meminerint, qui & quot sint libri, quorum verbis maxime in fide veritatis debeant erudiri.* Tantum abest, vt sanctas scripturas vlli hominum ordini lingua incognita obsigillarint veteres doctores, vt potius eas vtiles & ad docendum homines minime omnium ingeniosos aptas esse crediderint, secundum illud psalmistæ [m]: *Aditus verborum tuorum illuminat, prudentia instruit simplices.* Hinc lingua vulgari illas legere non tantum perfectis & consummatis christianis, sed ipsis etiam catechumenis, permittebant; inter quos, vt AVGVSTINO aliisque obseruatum est, communiter illi maxime omnium tractabiles erant & optimos faciebant progressus, qui in sacris litteris maxime erant versati. Quam ob caussam id partem curæ catechumenorum esse iubebant, vt in earum sese cognitione exercerent, neque vero eo tempore metuebant, ne homines hæretici fierent, si verbum veritatis condocerentur.

LIBRI DECIMI
CAPVT SECVNDVM
DE DIVERSIS CATECHVMENORVM ORDINIBVS, SIVE GRADIBVS, DEQVE EXERCITIIS ET DISCIPLINIS, QVIBVS SINGVLI ORDINES GRADATIM ADSVEFIEBANT.

§. I.
Quatuor catechumenorum ordines, siue gradus, inter veteres.

DIVERSOS catechumenorum ordines, siue gradus, fuisse in omnibus istis ecclesiis, quæ terminum institutionis ad duos tresue annos obseruarunt, omnes viri eruditi concedunt: quot autem ordines præcipue fuerint, de eo quidem non omnes exacte concordant. *Græci* antiquorum canonum interpretes duo eorum genera vulgo statuunt, vocantes alios ἀτελεστέρους *imperfectiores*, alios τελειοτέρους, *perfectiores*, quorum hi proximi candidati

(m) Psalm. CXIX, 130.

didati baptiſmi erant. Ita BALZAMON [a], ZONARAS [b], ALEXIVS ARISTENVS [c] & BLASTARES. Et hanc eorum opinionem multi recentiores ſcriptores amplexi ſunt. CAVEVS [d] haud aliter eos diſtinguit ac in *perfectiores* & *imperfectiores*, quorum hos gentilium loco adhuc habitos fuiſſe dicit, cui eius aſſertioni, ob rationes capite præcedente adlatas, adſtipulari non

(a) Balzam. not. in concil. Neocæſ. c. V. Δύο τάξεις τῶν κατηχουμένων εἰσίν. οἱ μὲν γὰρ ἄρτι προσέρχονται, καὶ, ὡς ἀτελέστεροι, μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν γραφῶν καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων εὐθὺς ἐξίασιν· οἱ δὲ ἤδη προσῆλθον, καὶ γεγόνασι τελειώτεροι, ὅθεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὴν ἀναμένοντες, τὸ γόνυ κλίνουσιν ἐν ταύτῃ. *Duo ſunt ordines catechumenorum.* Hi enim nuper acceſſerunt, &, vt *imperfectiores*, poſt ſcripturarum & diuinorum euangeliorum auditionem ſtatim exeunt: illi vero iam pridem acceſſerunt & *perfectiores* facti ſunt; vnde & orationem, quæ fit ſupra catechumenos, exſpectantes, in ea genu flectunt.

(b) Zonar. ibid. Δύο τάξεις ἦσαν τῶν κατηχουμένων τὸ παλαιόν· οἱ μὲν γὰρ πιστοὶ ὄντες, ὑπερτιθέμενοι δὲ τὸ βάπτισμα, μετὰ τῶν κατηχουμένων ἵσταντο, καὶ τῆς ἐπὶ κατηχουμένοις εὐχῆς λεγομένης ἔκλινον τὸ γόνυ, ὅτε δ' ἐξεφωνήθη τὸ, οἱ κατηχούμενοι προέλθετε, τότε ἐξήρχοντο· οἱ δὲ ἄρτι προσελθόντες καὶ ἀτελέστεροι ὄντες, τῶν ἁγίων γραφῶν ἤκουον, καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ εὐαγγελίου ἀπῄεσαν. *Duo catechumenorum olim erant ordines. Alii* quidem *amplexi fidem*, ſed qui baptiſmum differrent, cum catechumenis adſtabant, dumque precatio in catechumenos recitaretur, genibus prouoluebantur, ac poſtquam illud, catechumeni procedite, de more pronuntiatum eſſet, tunc egrediebantur. Alii autem iam primum accedentes, *minusque perfecti*, ſacræ ſcripturæ auſcultabant, euangelioque recitato, dimittebantur.

(c) Alex. Ariſten. ibid. Δύο εἴδη κατηχουμένων εἰσίν. οἱ μὲν γὰρ ἄρτι προσέρχονται, διὸ καὶ, ὡς ἀτελέστεροι, μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν γραφῶν καὶ θείων εὐαγγελίων, εὐθὺς ἐξίασι· οἱ δὲ πρὸ καιροῦ προσῆλθον, καὶ γεγόνασι τελειώτεροι. Duo ſunt ſpecies catechumenorum: non nulli enim modo accedunt; quocirca &, vt *imperfectiores*, poſt ſcripturarum & euangeliorum auditionem ſtatim emittuntur. Alii autem ante tempus aliquod aduenerunt, & *perfectiores* euaſerunt.

Matth. Blaſtarius (citante Suicero tom. II. p. 72.) Εἰς δύο τάξεις οἱ κατηχούμενοι πάλαι ἐτίθεντο.

(d) Caue primit. Chriſt. lib. I. c. VIII. (p. 211. edit. Anglic.) p. 172. edit. German. Lipſ. MDCCXXIII. *Erſt waren die Catechumeni*, *oder* Catechiſmus-*Schüler*, *derer zwo gewiſſe arten und gattungen waren. Die eine hieſſen* τελειώτεροι, die vollkommenern, *die ſchon hoch droben ſtunden und zur Tauffe geſchickt waren; dieſe konten nicht allein die Ableſung der heiligen Schrift*

poſſu-

possumus. Ostendimus enim, quod ex eo tempore, vbi manuum impositionem ad faciendos ipsos catechumenos acceperint, semper vocati & habiti fuerint christiani, etsi tantum in statu quodam imperfectiore, donec per baptismum essent consummati. BEVEREGIVS [e] itidem duo catechumenorum genera fuisse statuit, alios ἀκροωμένους, alios εὐχομένους, seu γονυκλίνοντας, hoc est *audientes*, qui sermonibus & scripturarum lectioni auscultabant, & *genuflectentes* siue *substratos*, qui ad ministri precationem & benedictionem recipiendam consistebant. SVICERVS [f] & BASNAGIVS [g] eamdem prorsus viam sequuntur, in duas classes, *audientium* videlicet & *competentium*, eos distribuentes. MALDONATVS [h] hisce tertiam classem addit, quos *catechumenos pœnitentes* vocat, eos videlicet, qui sub discipli-

mit anhören, sondern sie durften auch so lange da bleiben, bis das erste Amt war ausgehalten worden. Die andern hiessen ἀτελέστεροι, die unvollkommenern *und unwissenden, welche bloss unter denen Zuhörern stunden, und gleich fortgehen musten, so bald als man anfieng die gewöhnliche Capitel aus der Bibel abzulesen.* Diese wurden noch wie heyden gehalten, *welche sich auf den christlichen Glauben legten, und in den allerersten grund-regeln der religion unterweisen liessen.*

(e) Beuereg. not. in concil. Nic. c. XIV. Horum (catechumenorum) duo fuisse genera, ex hoc ipso canone demonstrari potest; alios nimirum ἀκροωμένους fuisse, alios εὐχομένους. Hic enim decernitur, vt si quis catechumenus lapsus sit, tribus ille annis sit inter ἀκροωμένους, *audientes*, postea autem εὔχηται, *oret* cum catechumenis, nimirum orantibus, qui etiam γονυκλίνοντες, *genuflectentes* vocantur a concilio Neocæsareensi can. V.

(f) Suicer. thesaur. tom. II. p. 72. Catechumenorum duo erant genera. Vnum eorum, qui audiebant verbum Dei & christiani fieri volebant, sed baptismum nondum petierant, atque hi dicebantur *audientes*, siue *auditores*. - - Alterum eorum, qui iam pridem accesserant & in fide recte instituti baptismum petebant & præscripto tempore exspectabant. Hi dicebantur συναιτοῦντες, *competentes*.

(g) Basnag. critic. in Baron. p. 484. Duo catechumenorum ordines exhibentur coram oculis, γονυκλινόντων & ἀκροωμένων.

(h) Maldonat. de baptism. c. I. p. 78. 79. Erant *tres gradus catechumenorum*. Qui valde erant tirones, vocabantur a Græcis ἀκροώμενοι; & a Latinis *auditores* siue *audientes*. - - Qui autem ita instituti iam erant, vt digni viderentur baptismo, vocabantur *competentes*, quasi ambientes iam baptismum. - - Alii erant, qui postquam cœperant catechisari, lapsi erant in peccatum aliquod publicum. Quod censebatur esse summum nefas & propterea relegabantur in numerum *pœnitentium* christianorum, & exspectare debebant tres annos.

na

na & cenſura eccleſiæ conſtituti erant. BONA curiæ *Romanæ* purpuratus [*i*], in quatuor claſſes eos diſtinctos ſe reperire dicit, alios fuiſſe *audientes*, alios *genuflectentes*, alios *competentes*, alios *electos*. Et certe quatuor eorum gradus fuiſſe apparet; non tamen exacte eosdem, quos BONA memorat. Nam *competentes* & *electi* non niſi vnus idemque ordo erant. Sed alius quidem ordo erat iſtos omnes antegreſſus, cuius nullus horum ſcriptorum meminit, quos *ἐξωθυμένυς* vocare libet, hoc eſt, eos catechumenos, qui priuatim & extra fores inſtituebantur, antequam eccleſiam intrandi veniam acciperent.

§. II.

Primo, ἐξωθύμενοι, *ſeu catechumeni extra eccleſiam priuatim inſtituti.*

FVISSE talem ordinem ſeu gradum catechumenorum, qualis hic eſt, ex canone quodam concilii *Neocæſareenſis* euidenter colligitur, qui de diuerſis catechumenorum ordinibus & inter reliquos de hoc loquitur in hunc modum: *Catechumenus, qui ingreditur* [*k*] *eccleſiam, & in ordine eorum, qui inſtruuntur, adſiſtit; is autem peccat: ſi genu quidem flectens, audiat, vt non peccet vlterius, ſi vero & audiens peccauerit, ἐξωθείσθω expellatur.* Hinc euidenter patet, fuiſſe aliquem catechumenorum ordinem, quibus eccleſiam ingredi haud permiſſum fuerit, ad quos ii, qui ex ſuperioribus ordinibus peccauiſſent, redigendi fuerunt, ob peccata ſua puniti, quam pœnam canon ille *expulſionem* ex eccleſia vocat. Per quam expulſionem non extrema aliqua eorum reiectio ad gentiles, ſed tantum in iſtum eorum ſtatum rele-

(*i*) Bona rer. liturgic. lib. I. c. XVI. n. IV. Catechumenos in varias olim claſſes diſtinctos reperio. - - In latina eccleſia omnes claſſes ad quatuor redactæ ſunt, quæ in ſermonibus & tractatibus latinorum patrum paſſim occurrunt. Quidam enim ab infidelitate ad fidem conuerti deſiderantes audiebant in eccleſia verbum Dei, ſed nondum petebant baptiſmum & ii dicebantur *audientes*. Alii audito ſermone procumbebant in genua, & orationum eccleſiæ aliquo modo participes erant, & vocabantur *ſubſtrati*, ſiue *genua flectentes*. Alii in fide recte inſtituti baptiſmum petebant, & dicti ſunt *competentes*. Qui verò ex iſtis in albo baptizandorum deſcripti erant, *electi* nuncupari ſolebant.

(*k*) Concil. Neocæſar. c. V. (tom. I. concil. p. 1481.) Κατηχούμενος ἐὰν εἰσερχόμενος εἰς κυριακὸν ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ, οὗτος δὲ ἁμαρτάνων· ἐὰν μὲν γόνυ κλίνων, ἀκροάσθω μηκέτι ἁμαρτάνων· ἐὰν δὲ ἀκροώμενος ἔτι ἁμαρτάνῃ, ἐξωθείσθω,

gatio intelligitur, in quo antea fuerunt, quum primam manus impositionem recipientes catechumeni redderentur, qui priuatæ institutionis status erat, antequam ecclesiam ingrediendi veniam acciperent. MALDONATO hi *pænitentes inter catechumenos*, BALZAMONI vero & ZONARAE in hunc canonem προσκλαίοντες, hoc est *deflentes* seu *lugentes* dicuntur; quæ appellatio aliquid huius ordinis, non vero totum exprimit. Erant enim heic catechumeni, priuatim extra ecclesiam instituti, qui non proprie *lugentes* seu *pænitentes* erant, vt homines per censuram ecclesiasticam segregati, sed tales erant, qui nondum in ecclesia vnquam fuerant, sed ad tempus aliquod isthoc priuilegio carebant, vt tanto maiore eius desiderio æstuare inciperent. Donec igitur melius aliquod nomen illis inueniamus, ex hoc canone ἐξωθουμένους eos vocare liceat, quod generale nomen est, tam hunc infimum catechumenorum, priuatim extra ecclesiam institutorum, ordinem, quam delinquentes ex superioribus ordinibus, qui, vt ob peccata sua punirentur, ad istum ordinem relegari solebant, comprehendens.

§. III.

Secundo Ἀκροώμενοι, *audientes*, *seu auditores*.

PROXIMVM ab isto ordinem constituebant, qui *Græcis* ἀκροώμενοι, *Latinis* vero *audientes*, siue *auditores*, vocabantur. Id nominis ex admissione sui ad sermones & sacras scripturas, quæ in ecclesia recitabantur, audiendas acceperant, sed nullis precationibus, ne illis quidem, quæ pro reliquis catechumenis vel energumenis, vel pœnitentibus fiebant, adstandi veniam habebant; sed ante, quam istæ inchoarentur, quum finito sermone solemniter more solito proclamaretur: *Ne quis audientium! Ne quis infidelium!* e vestigio decedere eos oportebat. Quemadmodum ex *institutionum apostolicarum* [l] auctore liquet, qui diaconum, finito episcopi sermone, in excelsum locum adscendere, & *audientes* ac *infideles* cum ista solemni verborum formula dimittere iubet, antequam liturgia seu precationes ecclesiæ

(l) Constitut. apostol. lib. VIII. c. V. Πληρώσαντος αὐτοῦ τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον - - ὁ διάκονος, ἐφ' ὑψηλοῦ τινος ἀνελθὼν, κηρυττέτω· μή τις τῶν ἀκροωμένων· μή τις τῶν ἀπίστων.

initium

initium caperent. Quo intuitu concilium *Nicænum* [m] eos *ἀκροωμένους μόνον*, *audientes tantum*, appellat, ad distinguendum eos ab illis catechumenis, quibus non tantum sermones licebat audire, sed precationibus etiam quibusdam specialioribus ecclesiæ adstare, quæ pro iis ipsis speciatim fiebant, dum in genua prouoluti impositionem manus & benedictionem ministri ecclesiæ exspectabant.

§. IV.

Tertio, *γονυκλίνοντες*, *seu genuflectentes*.

Hinc tertium genus catechumenorum oritur, qui *Græcis* *γονυκλίνοντες*, *Latinis* vero *genuflectentes* & *prostrati* vocantur. Hisce nomen catechumenorum olim magis speciatim tributum erat, vti in ante memorato concilii *Nicæni* canone, qui ita habet: *De catechumenis & lapsis visum est sanctæ & magnæ synodo, vt tribus annis sint inter AVDIENTES TANTVM, post hæc autem cum catechumenis orent.* Hinc ea liturgiæ pars, quæ ad eos attinebat, speciatim dicebatur *κατηχουμένων εὐχή*, *catechumenorum precatio*, quæ vna cum oratione energumenorum & pœnitentium sermonem episcopi proxime excipiebat, quemadmodum ex concilio *Laodiceno* [n] discimus, quod earum methodum præscribit. Et precationum istarum formulæ in *constitutionibus apostolicis* [o] & a CHRYSOSTOMO [p] recitantur, quas heic non interponimus, quia locum magis proprium in liturgia ecclesiastica inuenient. Cum hisce precibus simul semper manus impositionem recipiebant, in genua prouoluti. Vnde concilium *Neocæsareense* [q] & alia nomine *γονυκλινόντων* eos distinguunt. Precatio vocatur *oratio impositionis manus*, quæ tum in publicis, tum

(m) Concil. Nicæn. c. XIV. (tom. II. conc. p. 36.) Περὶ τῶν κατηχουμένων καὶ παραπεσόντων, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τριῶν ἐτῶν αὐτοὺς ἀκροωμένους μόνον, μετὰ ταῦτα εὔχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων.

(n) Concil. Laodic. (tom. I. p. 1500.) c. XIX. Περὶ τοῦ, δεῖν ἰδίᾳ πρῶτον μετὰ τὰς ὁμιλίας τῶν ἐπισκόπων, καὶ τῶν κατηχουμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι· καὶ μετὰ τὸ ἐξελθεῖν τοὺς κατηχουμένους, τῶν ἐν μετανοίᾳ τὴν εὐχὴν γίνεσθαι. Oportere seorsum primum, post episcoporum sermones, catechumenorum orationem peragi; & postquam exierint catechumeni, eorum qui pœnitentium, fieri orationem.

(o) Constit. apostolic. lib. VIII. c. VI. fere tot.

(p) Chrysostom. homil. II. in 2 Cor. (tom. V. p. 553. seqq. edit. Francof.)

(q) Concil. Neocæsar. c. V. vid. sub anteced. litt. (k) p. 17.

in priuatis catechumenorum exercitiis frequenter recitabatur.

§. V.

Quarto, *Competentes & electi.*

Præter hosce quartus quidem ordo eorum erant, quos *Græci* βαπτιζομένους & φωτιζομένους, *Latini* autem *competentes* & *electos* vocitabant. Quæ vocabula omnia a veteribus adhibita sunt ad denotandum proximos baptismi candidatos, siue eos, qui nomina sua apud episcopum professi, & baptismum proxime futuris diebus festis recipiendi desiderium testati erant. A qua huius beneficii petitione *competentes*, & facta a episcopo eorum examinatione & electione *electi* dicebantur. CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS in catechesibus suis [r] semper eos φωτιζομένους nuncupat, quod vocabulum licet frequenter homines iam baptizatos, siue sacramento baptismi illuminatos, significet; ipsius tamen stilo homines baptizandos, siue catechetica institutione, baptismum antecedente, tantum illuminatos denotat. Atque ita quoque nomen βαπτιζόμενοι ab auctore *constitutionum apostolicarum* [s] adhibetur, non pro hominibus reuera baptizatis, sed pro catechumenis baptizari cupientibus. Vnde apud eumdem auctorem precatio, pro catechumenis in ecclesia recitata, βαπτιζομένων & φωτιζομένων εὐχὴ iamiam *baptizandorum* & *illuminandorum oratio* vocatur. Quod etiam indicat, *substratos* & *competentes* distinctos fuisse catechumenorum ordines, (secus ac BASNAGIVS & alii nonnulli statuerunt) quandoquidem distinctæ precationes distinctis temporibus in ecclesia pro illis fuerunt recitatæ.

(r) Cyrill. catech. I. II. cet. Κατήχησις τῶν Φωτιζομένων ἐν Ἱεροσολύμοις.

(s) Constitut. apostol. lib. VIII. c. VIII. ὑπὲρ τῶν βαπτιζομένων· Ὁ προειπὼν διὰ τῶν ἁγίων σου προφητῶν τοῖς μυουμένοις· λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε· καὶ διὰ τοῦ χριστοῦ νομοθετήσας τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν· αὐτὸς καὶ νῦν ἔπιδε ἐπὶ τοὺς βαπτιζομένους, καὶ εὐλόγησον αὐτούς, καὶ ἁγίασον κ. τ. λ. Oratio pro iis, *qui iamiam baptizandi sunt*. Qui per sanctos prophetas tuos prædixisti iis, qui initiantur ac baptizantur; Lauamini, mundi estote, & per Christum sanxisti spiritualem regenerationem: ipse nunc etiam respice in hos *baptizandos*, & benedic eis & sanctifica, cætera.

§. VI.

§. VI.

Quomodo hi vltimi instituti & ad baptismum præparati fuerint.

Hi *competentes*, vt diximus, a petitione sacramenti baptismi sic appellabantur, quemadmodum ex AVGVSTINO discimus, qui frequenter hanc istius appellationis rationem [*t*] adfert, quod appropinquante paschatis festiuitate catechumeni, baptismum recipere cupientes, nomina sua dare soleant, vnde *competentes* vocitentur. Nominibus eorum datis & petitione suscepta libris ecclesiæ vna cum sponsoribus inserebantur; vti ab auctore, qui sub DIONYSII AREOPAGITAE [*u*] nomine scripsit, obseruatur, qui episcopum introducit sacerdotibus mandantem, vt catechumenum vna cum susceptore monimentis inserat. Et in concilio *Constantinopolitano* sub *Menna* [*x*] *Stephani* cuiusdam diaconi mentio habetur, cui speciatim hoc negotium datum fuerit, vt nomina eorum, qui ad baptisma veniebant, scriptis mandaret. Hæc scripta vocabantur *diptycha*, vti autem diuersa diptychorum genera habebant, alia mortuorum, alia viuentium,

(*t*) Augustin. de fide & oper. c. VI. Quum fontis illius sacramenta *peteremus*, atque ab hoc *competentes* etiam vocaremur. cetera.

Id. de cura pro mortuis. c. XII. Pascha appropinquante *dedit nomen* inter alios competentes.

(*u*) Dionys. Areopag. hierarch. eccles. c. II. n. IV. p. 216. edit. Par. MDCXLIV. (p. 257. edit. Antuerp. MDCXXXIV.) ὡς ἐστι σύμβολον ἱερὸν, ἡ τοῦ ἱεράρχου τῷ προσιόντι δωρουμένη σφραγὶς, καὶ τῶν ἱερέων ἡ σωτηριώδης ἀπογραφὴ, τοῖς σωζομένοις αὐτὸν ἐγκαταλέγουσα, καὶ μνημοσύνοις ἱεροῖς ἀνατιθεῖσα πρὸς αὐτῷ καὶ τὸν ἀνάδοχον, ὡς τὸν ζωοποιοῦ πρὸς ἀλήθειαν πορείας τὸν μὲν ἐραστὴν ἀληθῆ καὶ συνοπαδὸν ἡγεμόνος ἐνθέου, τὸν δὲ, ἀπλανῆ ταῖς θεοπαραδότοις ὑφηγήσεσι τοῦ ἑπομένου χειραγωγόν. quorum sacra est tessera, summi sacerdotis accedenti datum signaculum, nec non salutaris descriptio sacerdotum, saluandis eum aggregans, atque *sacris inserens monumentis vna cum susceptore*, tamquam salutiferæ ad veritatem viæ: illum quidem amatorem sincerum ac comitem ductoris diuini; hunc vero, minime errabundum diuinitus traditis institutionibus sequendis manuductorem.

Item pag. 253. §. V. Ἱεράρχης ἐπιτίθησιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὴν χεῖρα, καὶ σφραγισάμενος, ἀπογράψασθαι κελεύει τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἀνάδοχον. Summus sacerdos manum capiti imponit & consignans eum sacerdotibus mandat, vt virum susceptoremque describant.

(*x*) Concil. Constantin. sub Menna act. V. (tom. V. conc. p. 214. a.) ὡς Στέφανος ὁ θεῖος καὶ ἱερώτατος διάκονος ἐπιμαρτυρεῖ, ὁ καὶ τῆς προσηγορίας τῶν εἰς τὸ θεῖον βάπτισμα προσιόντων ἐγγράφειν τεταγμένος.

tium,

tium, hæc præcipue dicebantur δίπτυχα ζώντων, *diptycha*, siue *libri, viuentium*, vti PACHYMERES (y) in commentario suo in ante memoratum DIONYSII locum adnotauit.

§. VII.

Partim crebrioribus examinibus, in quibus qui diligentiam suam probarant, electi *appellati.*

NOMINIBVS eorum sic in sacras tabulas relatis, profectuum, quos in antegressis exercitiis catecheticis fecissent, sequebatur exploratio. Et hæc sæpius ante baptismum repetebatur secundum regulam, hac in re a concilio *Carthaginensi* quarto (z) datam. Qui in isthoc examine probati deprehendebantur, eos *electos* interdum vocabant, quemadmodum in decretis LEONIS MAGNI episcopi *Romani* legimus, qui de illis sub hoc nomine (a) loquitur, quod iam nominati & electi essent, tamquam digni, qui proximis festiuitatibus paschalibus & pentecostalibus, quæ legitima & vsitata baptismum conferendi tempora erant, sacro lauacro perfunderentur. BONA cardinalis hosce *electos* dictinctum a *competentibus* ordinem facit: sed huius distinctionis nulla heic videtur esse ratio, quod eorum exercitia omnia vna eademque erant, vsque dum ad baptismum accederent.

§. VIII.

Partim exorcismo, impositione manuum, signo crucis & insufflatione comitato.

NAM quemadmodum vniuersi examinabantur, ita similiter vniuersi viginti diebus ante baptismum exorcismo percelle-

(y) Pachymer. in Dionys. p. 234. (p. 276. edit. cit.) κελεύει τοὺς ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἐν δέλτοις ἱεραῖς ἀπογράψασθαι τὰ ὀνόματα, τοῦ τε προσελθόντος καὶ τοῦ ἀναδόχου· ταῦτα δὲ εἶναί φησι τὰ τῶν ζώντων δίπτυχα. Subditis sibi sacerdotibus diaconisque mandat, vt in *sacras tabulas* nomina referant tam accedentis quam susceptoris. Hunc autem existimo esse *librum viuentium.*

(z) Concil. Carthag. IV. c. LXXXIV. (al. LXXXV. tom. II. concil. p. 1206.) Baptizandi nomen suum dent, & diu abstinentia vini & carnium ac manus impositione crebra examinati (al. crebra examinatione) baptismum recipiant.

(a) Leo ep. IV. ad episcop. Siculos c. V. (tom. III. concil. p. 1300.) Manifestissime patet, baptizandis in ecclesia *electis* hæc duo tempora, de quibus loquuti sumus, esse legitima.

ban-

bantur. Huius conſuetudinis frequens in antiquis, tam *Græcæ* quam *Latinæ* eccleſiæ ſcriptoribus mentio habetur. AVGVSTINVS plus vice ſimplici de ea, tamquam communi eccleſiæ *Africanæ* praxi, loquitur; examinationem [*b*], catechiſationem & exorciſmum coniungens, ignemque exorciſmi, vti ipſe loqui amat, baptiſmum ſemper præcedere, adfirmans. Idem ex CYPRIANO & concilio *Carthaginenſi*, ſub ipſo de valore baptiſmi hæreticorum habito, diſcimus. Nam ibi ſæpe monetur, hæreticos [*c*] & ſchiſmaticos primum per manus impoſitionem exorciſari, & tum baptizari debere, antequam vt vera eccleſiæ catholicæ membra admitti poſſint. Hinc etiam hanc praxin ita vniuerſalem fuiſſe diſcimus, vt ne ipſi quidem hæretici exorciſmum neglexerint, quantumuis ille nullum ſalutis effectum habere, ſed tantum per mendacium factus, & dæmoniacus [*d*] exorcizare crederetur, vt *Cæcilius a Bilta* in eodem concilio loquitur. FERRANDVS [*e*] quoque de exorciſmo, qui poſt celebratum *competentium* ſcrutinium ſtatim peragatur, loquitur. Similia teſtimonia pro eccleſiarum *Italicarum* & *Hiſpanicarum* conſuetudine in PETRO CHRYSOLOGO [*f*] & concilio *Bracaren-*

(*b*) Auguſtin. in pſalm. LXV. (tom. VIII. opp. p. 679. d. edit. Baſil. MDLXIX.) Et in ſacramentis, in catechiſando & in exorciſando adhibetur prius ignis. - *Poſt ignem* autem *exorciſmi venitur ad baptiſmum*, vt ab igne ad aquam, ab aqua ad refrigerium.
Id. de fide & operib. c. VI. (tom. IV. p. 60.) Suis nominibus datis, abſtinentia, ieiuniis, exorciſmisque purgantur. - Ipſis diebus, quibus catechizantur, exorcizantur, ſcrutantur.

(*c*) Concil. Carthagin. apud Cyprian. p. 232. (p. 355. edit. Par. MDCXLVIII.) Cenſeo omnes hæreticos & ſchiſmaticos, qui ad catholicam eccleſiam voluerint venire, non ante ingredi, niſi *exorcizati* & *baptizati* prius fuerint.
Ibid. p. 237. (p. 359.) Primo per manus impoſitionem in *exorciſmo*, ſecundo per *baptiſmi* regenerationem, tunc poſſunt ad Chriſti pollicitationem venire.

(*d*) Ibid. p. 230. (p. 354.) Apud hæreticos omnia per mendacium aguntur, vbi *exorcizat* dæmoniacus.

(*e*) Ferrand. epiſt. ad Fulgent. de catechiſando æthiope inter Fulgentii opera p. 606. edit. Lugd. MDCLII. Celebrato ſolemniter ſcrutinio, per exorciſmum contra diabolum vindicatur.

(*f*) Petr. Chryſolog. ſerm. LII. (pag. 139. edit. Pariſ. MDLXXXV.) Hæc eſt, quod veniens ex gentibus impoſitione manus & *exorciſmis ante a dæmone purgatur*, & apertionem aurium percipit, vt fidei capere poſſit auditum, vt poſſit ad ſalutem proſequente domino peruenire.

ſi ſe-

si secundo [*g*] videri possunt. Quorum in posteriore speciatim decernitur, vt hi exorcismi per viginti ante baptismum dies continuentur. GENNADIVS MASSILIENSIS [*h*] semel atque iterum non de *Gallicana* tantum, sed de vniuersali etiam ecclesia in vniuerso mundo testatur, quod exorcismi & exsufflationes tam infantibus, quam adultis adhiberi consueuerint, antequam ad sacramentum regenerationis & fontem vitæ admitterentur. Et quod ad ecclesiam *Græcam* speciatim attinet, (quamvis auctor *constitutionum apostolicarum* ex peculiari ratione nullam huius cærimoniæ mentionem faciat, quia negotium exorcistæ non tamquam perpetuum & ordinarium aliquod officium in ecclesia, sed tamquam extraordinarium & miraculis insigne donum Dei [*i*], exhibet, vti apostolorum æuo fuit;) GREGORIVS NAZIANZENVS & CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS testes huius consuetudinis sunt omni exceptione maiores. Nam NAZIANZENVS in oratione sua de baptismo [*k*] catechumenum suum

It. Sermon. CV. p. 277. edit. cit. Qui solo verbo fugerat dæmones, & infirmitates omnes sola sanauerat missione: quare super hanc mulierem suas imponit manus? Quare circa istam curandi ordinem nouat, nisi quia iam tunc in vna sanat omnes: immo quia non ante suscipit ecclesiam, nisi eam per impositionem manuum suarum purget a diabolo & faciat christianam: & amplius faciendorum christianorum curam præsentis formet, & instituat sacramento.

(*g*) Concil. Bracar. II. c. I. (al. conc. III. tom. V. conc. p. 896.) Ante viginti dies baptismi ad purgationem exorcismi catechumeni currant: in quibus viginti diebus omnino catechumeni symbolum, quod est, credo in Deum patrem omnipotentem, specialiter doceantur.

(*h*) Gennad. de dogmat. eccles. c. XXXI. (inter opera Augustini tom. III. p. 200.) Illud etiam, quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta ecclesia vniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu. Quum siue paruuli siue iuuenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis & exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur.

(*i*) Constit. apostol. lib. VIII. c. XXVI. ἐπορκιστὴς οὐ χειροτονεῖται· εὐνοίας γὰρ ἑκουσίου τὸ ἔπαθλον, καὶ χάριτος Θεοῦ διὰ Χριστοῦ, ἐπιφοιτήσει τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ γὰρ λαβὼν χάρισμα ἰαμάτων δι' ἀποκαλύψεως ὑπὸ Θεοῦ ἀναδείκνυται, φανερᾶς οὔσης πᾶσι τῆς ἐν αὐτῷ χάριτος. Exorcista non ordinatur. Hæc enim certaminis laus pendet a libera & bona voluntate & a gratia Dei per Christum, aduentu spiritus sancti. Qui enim accepit charisma seu donum sanationum, per reuelationem a Deo declaratur, cunctisque manifesta est gratia, quæ est in ipso.

(*k*) Nazianz. orat. XL. de bapt. (tom. I. p. 657. a.) Μὴ διαπτύσῃς ἐξορκισμοῦ θερα-

ita

ita adloquitur: *Ne exorcismi medicinam respuas, nec ob illius longitudinem animo concidas. Nam id quoque velut lapis quidam Lydius est, ad quem exploratur, quam sincero quisque pectore ad baptismum accedat.* CYRILLVS [*l*] eadem catechumenum suum monet, *Exorcismos*, inquiens, *studiose suscipe: Siue enim insuffleris, siue exorcizeris, existima, eam rem tibi esse saluti. Nam vt rude infectumque aurum, vel adulteratum, multisque aliis commixtum mineris, vti cum aere, stanno, ferro, plumbo, si cupimus aurum tantum habere, non poterit illud sine igne ab diuersis a se metallis purgari: sic absque exorcismis anima purgari non poterit. Diuini enim sunt, ex diuersisque scripturis collecti.* Et paullo post pergit: *Quemadmodum aurifabri per quaedam subtilia instrumenta, sufflantes ventulum igni, & aurum in fornace constantes excitantesque propositam flammam, id quod quaerunt, reperiunt; sic quum exorcista per spiritum sanctum excutiunt timorem, & in corpore, tamquam in fornace, animam accendunt, fugit tunc inimicus daemon, adest autem salus, & spes vitae aeternae permanet: denique anima purgata a peccatis salutem consequitur.* Vbi duo obseruare licet, quae multum lucis hac in materia nobis foenerantur: I. Cur toties a veteribus vocetur *ignis exorcismi*; quia videlicet animam purget, & spiritum malum quasi exurat. II. Quod hi exorcismi nihil nisi precationes fuerint, e sacrarum scripturarum verbis collectae & compositae, ad Deum orandum, vt dominium & potestatem *Satanae* in illis, qui *CHRISTO* nomen dedissent, frangere, eosque ab illius hostis tyrannide, spiritum erroris &

πόνον, μηδὲ πρὸς τὸ μῆκος ταύτης ἀπαγορεύσῃς· βάσανός ἐστι καὶ αὕτη τῆς περὶ τὸ χάρισμα γνησιότητος.

(*l*) Cyrill. praefat. ad catech. n. V. p. 7. Τοὺς ἐπορκισμοὺς δέχου μετὰ σπουδῆς· κἂν ἐμφυσηθῇς, κἂν ἐπορκισθῇς, σωτηρία σοι τὸ πρᾶγμα· νόμισον εἶναι ἀργὸν χρυσίον, καὶ δεδολωμένον, ποικίλαις ὕλαις ἀναμεμιγμένον, χαλκῷ, καὶ κασσιτέρῳ, καὶ σιδήρῳ, καὶ μολύβδῳ, ζητοῦμεν τὸν χρυσὸν μόνον ἔχειν· χρυσὸς μὴ δύναται ἄνευ πυρὸς καθαρθῆναι τὰ ἀλλότρια· οὕτως ἄνευ ἐπορκισμῶν οὐ δύναται καθαρθῆναι ψυχή· εἰσὶ δὲ θεῖοι, ἐκ θείων γραφῶν συνειλεγμένοι. – – ὃν γὰρ τρόπον οἱ τῆς χρυσοχοϊκῆς ἐργασίας τὸ πνεῦμα τῷ πυρὶ παρεμβάλλοντες, καὶ τὸ ἐν τῇ χώνῃ κεκρυμμένον χρυσίον ἀναφυσῶντες τὴν παρακειμένην ἐρεθίζοντες φλόγα εὑρίσκουσι τὸ ζητούμενον, οὕτω τῶν ἐπορκιζόντων διὰ πνεύματος θείου ἐμβαλλόντων τὸν φόβον, καὶ ὥσπερ ἐν χώνῃ τῷ σώματι τὴν ψυχὴν ἀναζωπυρούντων, φεύγει μὲν ὁ ἐχθρὸς δαίμων, παραμένει δὲ ἡ σωτηρία, καὶ παραμένει ἡ ἐλπὶς τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ λοιπὸν ἡ ψυχὴ καθαρθεῖσα τῶν ἁμαρτημάτων, ἔχει τὴν σωτηρίαν.

Id. catechef. I. n. V. p. 18. σχόλασον εἰς τοὺς ἐξορκισμούς. In exorcismis studiose verseris.

prauitatis ex iis expellendo, liberare vellet. Hinc CYRILLO [m] alibi λόγοι εὐχῆς, *verba precationis* dicuntur, quibus dæmoniacus, qui ferreis vinculis a multis retineri non possit, ab vno contineatur, per eam, quæ in illo sit, spiritus sancti virtutem, & simplex exorcizantis adflatus efficiatur ignis, ad expellendos inuisibiles spiritus idoneus. Vt adeo totum exorcismi negotium eiusque potestas in precationes abeat, quarum formulæ quædam etiam nunc in *euchologio* [n], seu libro rituali ecclesiæ *Græcæ* per IACOBVM GOAR, & in *sacramentario Gallicano*, per MABILLONIVM [o] publicato, leguntur. Vnde etiam patet, quod insufflationem & manus impositionem, & signum crucis (quod eodem tempore adhibitum fuit, vt in scriptis AVGVSTINI [p] & AMBROSII [q] legimus) tantummodo considerauerint vt decentes cærimonias, precationi, cuius virtuti, non nudis istis cærimoniis, omnis efficacitas & beneficium huius partis disciplinæ catechumenorum adscribi debeat, adiunctas. Licet enim cærimoniæ interdum solæ memorentur, precatio tamen semper subintelligenda, & pro capite & summa huius actionis habenda est, cærimoniis & ritibus circumstantiarum duntaxat vicem sustinentibus.

(m) Cyrill. catech. XVI. n. IX. p. 234. πολλάκις ὁ δαίμων, ὁ σιδηραῖς δεσμοῖς ὑπὸ πολλῶν μὴ κρατούμενος, λόγοις εὐχῆς ἐκρατήθη ὑπ' αὐτοῦ, διὰ τὴν ἐν αὐτῷ δύναμιν τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ τὸ ἁπλοῦν φύσημα τοῦ ἐπορκίζοντος πῦρ γίνεται τῶν μὴ φαινομένων.

(n) Euchololog. p. 335 – 338. Ἐπιτιμᾷ σε κύριος, διάβολε, ὁ παραγενόμενος εἰς τὸν κόσμον, καὶ κατασκηνώσας ἐν ἀνθρώποις, ἵνα τὴν σὴν καθέλῃ τυραννίδα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐξέληται. κ. τ. λ. Increpat te, diabole, dominus, qui aduenit in muudum, & habitauit in hominibus, vt homines sublata tua tyrannide liberaret cetera.

(o) Mabillon. Musæum Italic. tom. I. part. II. p. 323. *Facies signum* † *in eum* (christianum faciendum) *& dices symbolum.* Accipe signum crucis tam in fronte, quam in corde. Semper esto fidelis. Templum Dei ingredere, idola derelinque. Cole Deum patrem omnipotentem, & Iesum Christum filium eius, qui venturus est iudicare viuos & mortuos & sæculum per ignem, cum spiritu sancto in sæcula sæculorum. *Post hæc insufflabis in os eius ter & dices.* Accipe Spiritum sanctum, *& in corde teneas.*

(p) Augustin. confess. lib. I. c. XI. vid. cap. I. §. III. litt. (r) pag. 6.

(q) Ambros. de iis, qui initiantur c. IV. Credit etiam catechumenus in crucem domini Iesu, qua & ipse signatur.

§. IX.

§. IX.

Partim ieiunii, abstinentiæ, confessionis & pœnitentiæ exercitiis.

DVRANTE eodem hoc viginti dierum interuallo catechumeni etiam abstinentia & ieiuniis, tamquam accommodata ad recipiendum baptismum præparatione, exercebantur. Concilium *Carthaginense* [r] quartum canonem habet, hæc omnia coniungentem: *Baptizandi nomen suum dent, & diu sub abstinentia vini & carnium ac manus impositione crebra examinati baptismum recipiant.* Similiter AVGVSTINVS [s] abstinentiam, ieiunia, & exorcismos coniungit, speciatim abstinentiæ ab vsu coniugii, durante hoc præparationis ad baptismum tempore præstandæ, faciens mentionem. Ita SOCRATES [t], *Burgundiones* ab episcopo quodam *Gallicano* baptismum petentes, septem dies prius ieiunare iussos & sic baptismo donatos esse, memoriæ prodidit. Et quum impostor quidam *Iudæus*, qui *Arianorum* & *Macedonianorum* baptismum susceperat, tandem ad *Paulum Nouatianorum* episcopum accessisset, seque baptismi percipiendi desiderio flagrare adfirmans, vt per ipsius manus illum susciperet, obsecrasset, idem auctor [u] obseruat, quod *Paulus* baptismum ei se daturum negauerit, priusquam rudimentis fidei esset institutus, &

(r) Concil. Carthagin. IV. c. LXXXIV. (tom. II. concil. p. 1206.)

(s) Augustin. de fide & operib. c. VI. (tom. IV. opp. p. 60.) Sine dubio non admitterentur, si per ipsos dies, quibus eamdem gratiam percepturi, suis nominibus datis, *abstinentia, ieiuniis exorcismisque* purgantur, cum suis legitimis & veris vxoribus se concubituros profiterentur, atque huius rei, quamuis alio tempore licitæ, paucis ipsis solemnibus diebus nullam continentiam seruaturos.

(t) Socrat. lib. VII. c. XXX. ὁ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας παρασκευάσας νηστεῦσαι αὐτοὺς, καὶ τὴν πίστιν κατηχήσας αὐτοὺς, τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ βαπτίσας ἀπέλυσε. *Quum septem dies ieiunare eos iussisset*, ac fidei rudimentis instituisset, octauo tandem die baptismo donatos dimisit.

(u) Socrat. lib. VII. c. XVII. Ἰουδαῖός τις ἀπατεὼν χριστιανίζειν ὑποκρινόμενος, πολλάκις ἐβαπτίζετο, καὶ διὰ ταύτης τῆς τέχνης χρήματα συνελέγετο· ὡς δὲ πολλὰς αἱρέσεις τῇ τέχνῃ ἠπάτησε· καὶ γὰρ Ἀρειανῶν καὶ Μακεδονιανῶν ἐδέξατο βάπτισμα· μηκέτι ἔχων οὓς ἀπατήσειεν, τέλος ἥκει πρὸς τὸν Ναυατιανῶν ἐπίσκοπον Παῦλον· καὶ τοῦ βαπτίσματος ἐπιθυμεῖν εἰπὼν, διὰ τῆς αὐτοῦ χειρὸς παρεκάλει τούτου τυχεῖν· ὁ δὲ ἀπεδέχετο μὲν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν· οὐ πρότερον δὲ ἔφη δώσειν τὸ βάπτισμα, εἰ μὴ κατηχηθείη τὸν περὶ τῆς πίστεως λόγον, μετὰ τοῦ νηστείαις σχολάσαι ἡμέρας πολλάς.

complures adhæc dies *ieiuniis* vacasset. Hæc ieiunia IVSTINO MARTYRI quoque & TERTVLLIANO, de hominum præparatione ad baptismum loquentibus, memorantur: *Quicumque persuasi fuerint*, inquit IVSTINVS MARTYR [x], *& crediderint*, *vera esse*, *quæ a nobis traduntur & dicuntur*, *ac viuere se ita posse receperint*, *orare IEIVNANTES*, *& petere a Deo priorum peccatorum remissionem docentur*, *nobiscum illis vna & orantibus & ieiunantibus*. Ita TERTVLLIANVS [y] ait: *Ingressuros baptismum orationibus crebris*, *IEIVNIIS & geniculationibus & peruigiliis orare oportet*, *& cum confessione omnium retro delictorum*, *vt exponant etiam baptismum Ioannis. Tingebantur*, *inquit*, *confitentes delicta sua. Nobis gratulandum est*, *si non publice confitemur iniquitates aut turpitudines nostras.* Vnde colligere nobis licebit, hasce confessiones interdum publicas fuisse, interdum vero priuatas; vtpote pro sapientia ecclesiæ iniunctas. Qui plura hac de re videre cupit, CYRILLI *catecheses* [z] & GREGORII NAZIANZENI *orationem de baptismo* [a] consulat, qui confessioni, precationibus & ieiuniis chameunias, gemitus & lacri-

(x) Iustin. Mart. apolog. II. p. 93. ὅσοι ἂν πεισθῶσι καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται, εὔχεσθαί τε καὶ αἰτεῖν νηστεύοντες παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν προημαρτημένων ἄφεσιν διδάσκονται, ἡμῶν συνευχομένων καὶ συννηστευόντων αὐτοῖς.

(y) Tertull. de baptism. c. XX.

(z) Cyrill. catech. I. n. V. p. 10. Καιρὸς ἐξομολογήσεως ὁ παρών· Ἐξομολόγησαι τὰ πεπραγμένα, τὰ ἐν λόγῳ καὶ ἐν ἔργῳ, τὰ ἐν νυκτί, τὰ ἐν ἡμέρᾳ. Tempus præsens est tempus confessionis. Confiteare, quæ perpetrasti, siue verbo, siue opere, siue noctu, siue interdiu.

Ibid. n. VI. p. 10. Εἴ τι κατά τινος ἔχεις, ἄφες· προσέρχῃ λαβεῖν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀνάγκη καὶ σε συγχωρῆσαι τῷ ἡμαρτηκότι. Reputa, si quid contra aliquem habes, & dimitte. Accedis accepturus remissionem peccatorum, necesse est, vt & tu delinquenti ignoscas.

(a) Nazianz. orat. XL. de baptismo p. 657. a. Μὴ ἀπαξιώσῃς ἐξαγορεῦσαί σου τὴν ἁμαρτίαν, εἰδὼς ὅπως Ἰωάννης ἐβάπτιζεν, ἵνα τὴν ἐκεῖθεν αἰσχύνην, τῇ ἐνταῦθα φύγῃς. Ne *peccatum* tuum *confiteri* graue ducas, sciens, quo pacto Ioannes baptizauerit: vt per huius vitæ pudorem futuri sæculi pudorem ignominiamque fugias.

Ibid. p. 660. b. Καλόν σοι βοήθημα πρὸς τὸ τυχεῖν, ὧν ἐπιποθεῖς, ἀγρυπνίαι, νηστεῖαι, χαμευνίαι, προσευχαί, δάκρυον, οἶκτος, τῶν δεομένων μεταδόσεις. Magnum tibi ad ea, quæ cupis, adsequenda & retinenda, subsidium attulerint vigiliæ, ieiunia, chameuniæ, orationes, lacrimæ, commiseratio pauperum, largitio.

Ibid. d. ἐὰν χρεωφειλέτην λάβῃς προσπίπτοντα, πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον καὶ δί-

mas,

mas, & iniuriarum condonationem addunt, tamquam vera animi pœnitentis signa, antequam quis ad sigillum remissionis peccatorum, ex manu Dei per ecclesiæ suæ ministrum recipiendum, accedat.

§. X.

Partim memoriæ mandando symboli fidei & orationis dominicæ verba.

Hoc tempore *competentes* verba etiam symboli fidei docebantur, quæ memoriæ mandare debebant, coram episcopo in vltimo examine ante baptismum recitanda. Hæc institutionis catecheticæ pars ab ipso sæpenumero episcopo peragebatur, vti ex AMBROSIO [b] discere possumus, quando *competentes* ab aliis catechumenis sic distinguit: *Dimissis catechumenis symbolum aliquibus competentibus tradebam in baptisteriis basilicæ.* Hoc in quibusdam ecclesiis viginti diebus ante baptismum fiebat; ita enim pro ecclesiis *Hispanicis* concilium *Bracarense* [c] secundum statuit. Sed concilium *Agathense* in *Gallia* [d] de octo tantum diebus ante festum resurrectionis *CHRISTI* loquitur, *dominicam palmarum* constituens, qua in omnibus ecclesiis *Gallicanis* symbolum competentibus publice tradi debeat. Sed fortassis distinguendum fuerit inter publicam & priuatam competentium in symbolo fidei institutionem; atque ita altera priuatim viginti diebus ante a catechistis in baptisteriis seu scholis catecheticis,

καίαν διάσπασον· μνήσθητι τῶν μυρίων ταλάντων, ὧν σοι Χριστὸς ἐχαρίσατο· μὴ γίνῃ πράκτωρ πικρὸς τοῦ ἐλάττονος χρέους· καὶ ταῦτα τίσι; τοῖς ὁμοδούλοις, ὁ τὸ πλέον παρὰ τοῦ δεσπότου συγχωρηθείς, μὴ καὶ τῆς ὁμοίας φιλανθρωπίας ὑπόσχῃς δίκην, ἣν οὐκ ἐμιμήσω λαβὼν ὑπόδειγμα. Si debitorem nactus sis, ad pedes tuos sese abiicientem, syngrapham omnem, tam iustam quam iniustam, concerpe. Decem illa talentorum millia, quæ tibi Christus remisit, in memoriam reuoca. Noli te acerbum minoris debiti exactorem præbere, & quidem conseruis: quum tibi a domino maior summa condonata sit: ne humanitatis quoque illius, quam tibi in exemplum propositam haud quaquam imitatus es, pœnæ a te expetantur.

(b) Ambros. epist. XXXIII. ad Marcellinam sororem p. 158.

(c) Concil. Bracar. II. al. III. can. I. (tom. V. concil. p. 896.) Ante viginti dies baptismi catechumeni symbolum, quod est, credo in Deum patrem omnipotentem, specialiter doceantur.

(d) Concil. Agath. c. XIII. (tom. IV. concil. p. 1385.) Symbolum etiam placuit ab omnibus ecclesiis vna die, id est, ante octo dies dominicæ resurrectionis, publice in ecclesia competentibus tradi.

 altera

altera autem publice octo diebus ante, ab ecclesiæ ministris fieri potuit. Sed vtcumque res se habuit, certus quidam dies catechumenis præstitutus erat, quo rationem de fidei symbolo reddere debebant, & hic erat dies parasceues, seu proximus ante domini nostri *IESV CHRISTI* passionem, quem concilium *Laodicenum* [e] quintam maioris hebdomadis feriam appellat, vbi eos, qui baptizandi erant, fidem, quam memoriæ mandarant, episcopo vel presbyteris ecclesiæ recitare oportebat. Et hic vnus solus dies per plura sæcula fuit, quo symbolum fidei in ecclesiis *Græcis* fuit recitatum, vti THEODORVS LECTOR [f] fidem nobis facit, qui illud olim semel tantum per annum, die videlicet magnæ parasceues, siue dominicæ passionis, dum episcopus baptizandos examinaret, recitatum esse dicit. Fidei symbolo memoriæ mandato, orationem dominicam edocebantur, cuius vsus catechumenis ante baptismum vulgo haud permittebatur. Nam hæc oratio *εὐχὴ πιστῶν*, *fidelium oratio* dici solebat, quippe quæ peculiariter a solis baptizatis, qui per regenerationem filii Dei facti, ac priuilegium ad Deum, tamquam patrem suum cælestem, adeundi adepti erant, adhibebatur: quod catechumeni, (illi certe, qui ex prioribus ordinibus erant) facere proprie non poterant. Quando autem ad hunc vltimum competentium gradum peruenerant, proxime baptismum suscepturi, tum hæc precandi formula pars institutionis eorum euadebat, non autem antea. Quemadmodum ex FERRANDO diacono videmus, qui de ipsis loquitur, vt qui primum symboli fidei verba memoriter pronuntient, & deinde [g] do-

(e) Concil. Laodic. c. XLVI. (tom. I. conc. p. 1504.) *Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν, καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ τοῖς πρεσβυτέροις.* Quod oportet eos, qui illuminantur, fidem discere & quinta hebdomadis feria episcopo renuntiare vel presbyteris.

(f) Theodor. Lect. lib. II. p. 563. *Τιμόθεος τὸ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων τῆς πίστεως σύμβολον, κατ' ἑκάστην σύναξιν λέγεσθαι παρεσκεύασεν, ἐπὶ διαβολῇ δῆθεν Μακεδονίου, ὡς αὐτοῦ μὴ δεχομένου τὸ σύμβολον, ἅπαξ τοῦ ἔτους λεγόμενον πρότερον ἐν τῇ ἁγίᾳ παρασκευῇ τοῦ θείου πάθους, τῷ καιρῷ τῶν γινομένων ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου κατηχήσεων.* Timotheus symbolum fidei trecentorum & duodeuiginti patrum, in singulis collectis recitari præcepit, in odium scilicet Macedonii, quasi ille non susciperet id symbolum: quod antea semel tantum recitabatur quotannis, die magnæ parasceues, siue dominicæ passionis, dum episcopus baptizandos catechizaret.

(g) Ferrand. epist. ad Fulgent. de catechisando Aethiope. Ipsa insuper sancti

mini-

minicam orationem condiscant. Idem ex CHRYSOSTOMO, AVGVSTINO & THEODORETO patet, de quibus cap. V. §. IX. vbi de antiqua celandi catechumenis sacra mysteria ratione agemus, magis particulariter dicendi locus erit.

§. XI.

Nec non ea, quae ad renuntiandum diabolo, & ad se adscribendum CHRISTO, nec non ad dandum alia responsa in baptismo pertinebant.

VNA cum symbolo fidei aptas responsiones, quae in baptismo dandae erant, docebantur: speciatim illa verba, quae ad renuntiandum diabolo & eius operibus & pompis, & cultui, & angelis, & artibus, cunctisque rebus ad eum spectantibus, & contra ad coniungendum se cum *CHRISTO*, eique se adscribendum pertinebant, condiscenda illis proponebantur. Quamuis enim istae caerimoniae, quatenus solemniter cum publica celebritate peragebantur, ad baptismum ipsum proprie spectarent; necesse tamen erat catechumenos prius institui, quemadmodum heic ipsi sese gerere deberent, vt ne earum rerum ignorantia ipsos, ad baptismum accedentes, anxios haberet & sollicitos. Et proinde *constitutionum apostolicarum* auctor [*b*] hanc specialem partem institutionis catechumenorum iam iam baptizandorum esse, iubet, vt in iis, quae ad renuntiandum diabolo, & quae ad se dedendum *CHRISTO* pertineant, erudiantur. Et reuera ad haec non tantum in ipso baptismate suo; sed iam ante, tamquam legitimam ad illud praeparationem, se se obstringebant: *Oportet enim*, inquit idem auctor, *catechumenum primo quidem abstinere a contrariis; & deinde ingredi ad mysteria, quum prius cor suum purgauerit ab omni peruersitate, macula & ruga, atque tunc demum ad sacramenta percipienda accedere.* Eadem res a TERTVLLIANO & FERRANDO, ecclesiae *Carthaginensis* diacono, significatur. Nam FERRANDVS [*i*], catechume-

symboli verba memoriter in conspectu fidelis populi clara voce pronuntians, piam regulam dominicae orationis accepit.

(*b*) Constitut. apostol. lib. VII. c. XL. Καὶ ὅταν ᾖ πρὸς αὐτὸ λοιπὸν τὸ βαπτισθῆναι ὁ κατηχηθεὶς, μανθανέτω τὰ περὶ τῆς ἀποταγῆς τοῦ διαβόλου, καὶ τὰ περὶ τῆς συνταγῆς τοῦ χριστοῦ· δεῖ γὰρ αὐτὸν πρῶτον μὲν ἀπέχεσθαι τῶν ἐναντίων· καὶ τότε εἴσω γενέσθαι τῶν μυστηρίων, προκαθάραντα ἑαυτοῦ τὴν καρδίαν πάσης κακοηθείας, σπίλου τε καὶ ῥυτίδος, καὶ τότε τῶν ἁγίων μετέχειν.

(*i*) Ferrand. epist. ad Fulgent. inter opera Fulgent. p. 606. edit. Lugdun. MDCLII.

nos

nos eodem tempore, quo exorcizentur, diabolo se renuntiare publice profiteri, atque tum doceri symbolum, diserte adfirmat. Et TERTVLLIANVS idem intelligit, quando hanc renuntiationem bis fieri dicit, primum quidem in ecclesia [k] sub manu antistitis, & iterum, quando aquam baptismi adeant. Hinc pars antiqui officii diaconissarum erat, docere imperitas & rusticas mulieres, quomodo ad quæstiones, quas minister tempore baptismi eis propositurus esset, respondere deberent; quemadmodum ex canone quodam concilii *Carthaginensis* quarti [l] ostensum fuit, quando alio loco [m] de officio diaconissarum loquuti sumus.

§. XII.

Quid sibi velit, quod competentes aliquamdiu ante baptismum velati incedere iussi sint.

PRAETER hasce vtilis disciplinæ & institutionis partes, fuerunt nonnullæ aliæ minoris momenti cærimoniæ, in catechumenos adhibitæ, quas non fas est penitus præterire. Inter hasce cærimonias consuetudo obtinebat, vt competentes aliquot diebus ante baptismum velati irent: cuius rei mentionem facit CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS [n], eiusque simul rationem significat, *Velatus est vultus tuus*, inquiens, *vt mens tua vacet, neue oculus vagus efficiat, vt & mens vagetur: clausis vero oculis aures minime impediuntur salutaria suscipere.* AVGVSTINVS & IVNILIVS magis mysticam huius consuetudinis rationem adferunt. Dicunt enim catechumenos in publicum velatos fuisse, tamquam typum gerentes seruitutis *Adæ* paradiso exclusi: & isto-

Per exorcismum contra diabolum vindicatur: cui se renuntiare constanter, sicut hic consuetudo poscebat, auditurus symbolum, profitetur.

(k) Tertull. de coron. milit. c. III. Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia, sub antistitis manu contestamur nos renuntiare diabolo, & pompæ & angelis eius.

(l) Concil. Carth. IV. c. XII. (tom. II. concil. p. 1201.) Viduæ vel sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, vt possint apto & sacro sermone docere imperitas & rusticas mulieres, tempore quo baptizandæ sunt, qualiter baptizatori interrogatæ respondeant, & qualiter accepto baptismo viuant.

(m) Lib. II. c. XXII. §. IX. vol. I. p. 353.

(n) Cyrill. præfat. ad catechef. n. V. p. 7. Ἐσκέπασταί σου τὸ πρόσωπον, ἵνα σχολάσῃ λοιπὸν ἡ διάνοια, ἵνα μὴ τὸ βλέμμα ῥεμβόμενον, ποιήσῃ ῥέμβεσθαι καὶ τὴν καρδίαν. τῶν δὲ ὀφθαλμῶν ἐσκεπασμένων οὐκ ἐμποδίζεται τὰ ὦτα δέξασθαι τὸ σωτήριον.

rum

rum velorum remotionem post baptismum [o] libertatis & vitæ spiritualis, per sacramentum regenerationis acceptæ, esse indicium. Quicquid vero illius est, testimonia plana sunt, istiusmodi cærimoniam in catechumenos fuisse vsurpatam: Verum, vt recte obseruat VALESIVS [p], non ad omnes in vniuersum, sed ad solos sic dictos competentes, illa spectauit.

§. XIII.

De cærimonia aperiendi aures catechumenorum, Ephphata *vocitata.*

ALIA huiusmodi cærimonia erat consuetudo tangendi aures catechumenorum, eisque dicendi *Ephphata*, quod est, *aperire*, quam PETRVS CHRYSOLOGVS [q] cum impositione manus & exorcismis coniungit, & mysticam quamdam significationem ei tribuit, quando *Veniens ex gentibus*, inquit, *impositione manus & exorcismis ante a dæmone purgatur & apertionem aurium percipit, vt fidei capere possit auditum.* Et AMBROSIVS [r], vel quisquis auctor sub illius nomine latet, eamdem consuetudinem describit, originem eius ab exemplo seruatoris nostri, dicentis *Ephphata*, *aperire*, quum surdum sanaret & mutum, deriuans. Verum hæc consuetudo non adeo inualuisse in ecclesia videtur, nam præter hosce duos auctores vix vllus alius fuerit, qui eius mentionem faciat; & vtrum primo an vero vltimo catechumenorum ordini adhibita fuerit, non facile est ad definiendum.

(o) Augustin. serm. IV. in dominic. octau. paschæ CLV. de tempore. Hodie octavæ dicuntur infantium: Reuelanda sunt capita eorum, quod est indicium libertatis. Habet enim libertatem ista spiritualis natiuitas.
Iunil. de partibus diuinæ legis lib. II. c. XVI. bibl. patr. tom. I. p. 15. edit. Par. MDCLIV. Typum gerunt Adæ paradiso exclusi -- propter quod & per publicum capitibus tectis incedunt.

(p) Vales. not. in Euseb. de vita Constantin. lib. IV. c. LXII. p. 227. d. Catechumeni tectis capitibus per publicum incedebant - - vt ait Iunilius: Quod quidem de *solis competentibus* intelligendum puto, qui non solum caput, verum etiam vultum velabant.

(q) Chrysolog. serm. LII. p. 286. (p. 132. edit. Paris. MDLXXXV.)

(r) Ambros. de iis qui initiantur. c. I. Quod vobis significauimus, quum *apertionis* celebrantes mysterium, diceremus, *Effeta*, quod est aperire. - - Hoc mysterium celebrauit Christus in euangelio, quum mutum curaret & surdum. Id. de sacram. lib. I. c. I. Mysteria celebrata sunt *apertionis*, quando tibi *aures tetigit* sacerdos & nares.

§. XIV.

De more illinendi luto oculos catechumenorum. Quid ille significet.

Idem de alia quadam cærimonia dici poterit, AMBROSIO memorata, quæ erat consuetudo illinendi luto oculos ad imitationem seruatoris, cæcum sanantis faciendo lutum ex sputo eoque illius illinendo oculos Io. IX, 6. Scopus huius cærimoniæ, auctore illo [s] interprete, eo spectabat, vt catechumeni peccata sua confiteri, vt conscientiam suam recognoscere, vt pœnitentiam agere delictorum, hoc est, sortem humanæ generationis agnoscere, condocerentur. AVGVSTINVS [t] quoque ad hunc morem in sermone suo de cæco, quem curauit seruator, respicere videtur, quando catechumenos ante baptismum inungi dicit, quemadmodum cæcus a Christo inunctus & hoc ipso fortassis catechumenus factus sit.

§. XV.

Num catechumeni tempore exorcismi ardentem facem manibus tenuerint.

VICECOMES [u] & BASNAGIVS [x] alius cuiusdam

(s) Ambros. de sacrament. lib. III. c. II. Ergo quando dedisti nomen tuum, tulit lutum & liniuit super oculos tuos. Quod significat, vt peccatum tuum fatereris, vt conscientiam tuam recognosceres, & pœnitentiam ageres delictorum, hoc est, sortem humanæ generationis agnosceres.

(t) Augustin. tractat. XLIV. in Ioann. tom. IX. p. 133. Paris. MDCXXXVII. (p. 324. edit. Basil. MDLXIX. d.) Lauit oculos in ea piscina, quæ interpretatur missus, baptizatus est in Christo. Si ergo quando eum in semetipso quodam modo baptizauit, tunc illuminauit: *quando inunxit, fortasse catechumenum fecit.* Potest quidem aliter atque aliter tanti sacramenti exponi profunditas & pertractari, sed hoc sufficiat caritati vestræ: audistis grande mysterium: Interroga hominem, christianus es? Respondet tibi: Non sum. Si paganus es aut Iudæus? Si autem dixerit, non sum: adhuc quæris ab eo, catechumenus, an fidelis? Si responderit tibi, *catechumenus, inunctus est, nondum lotus.* cetera.

(u) Vicecomes de ritib. baptism. lib. II. c. XXXII. cuius inscriptio ita habet: *In exorcismo catechumenos ardentem cereum manu tenuisse, & ad occidentem spectasse.* In capite ipso sic loquitur: Amplius ardentem cereum manu tenebant, quod ex Cypriani profluxit fonte, qui epist. II. ad Donat. ait: *immundos & erraticos spiritus ad confessionem minis increpantibus cogere, vt recedant, diris verberibus vrgere, consistantes, eiulantes, gementes, incremento pœnæ propagantis extendere, flagris cædere, igne torrere.* Vbi de exorcismo baptismali loquutum esse, satis apparet: tum quia baptismum

con-

consuetudinis, ex ipsorum sententia ecclesiæ *Africanæ* peculia-

suum in ea epistola explicat, tum etiam quod infra subdit: *quantus hic animi potentatur, quanta vis est? non tantum ipsum esse subtractum perniciosis contactibus mundi, vt quis expiatus & purus nulla incursantis inimici labe capiatur, sed etiam maiorem & fortiorem viribus fieri, vt in omnem aduersarii grassantis exercitum, imperioso iure dominetur.* Quæ verba ad baptismum referri oportere omnes intelligunt. Et si de exorcismo, cuius vi ex obsessis hominum corporibus, dæmones exagitatores excutiuntur, sermo esset: tamen quin idem de baptismali quoque dici possit, nulla ratione mihi persuadeo, eo magis, quod S. Augustini verba, quibus eiusdem rei meminit, his similia videntur, sicut apud eum vidimus enarratione in psalm. 65. cum explicans verba illa, *transiuimus per ignem & aquam* sic scribit: *ignis & aqua vtrumque periculosum est in hac vita, certe videtur aqua ignem extinguere & ignis videtur aquam siccare: ita & ipsæ tentationes sunt, quibus abundat hæc vita. Ignis vrit, aqua corrumpit. Vtrumque metuendum & vstio tribulationis & aqua corruptionis, quando sunt res angustæ & aliquæ infelicitates sunt in hoc mundo, quasi ignis est; quando sunt res prosperæ & abundantia seculi circumfluit, quasi aqua est, vide ne te ignis exurat, ne te aqua corrumpat. Noli festinare ad aquam, per ignem transi ad aquam vt transeas & aquam, propterea & in sacramentis & in catechizando & in exorcizando adhibetur prius ignis. Nam vnde immundi spiritus plerumque clamant, ardeo, si ille ignis non est? post ignem autem exorcismi venitur ad baptismum, vt ab igne ad aquam, ab aqua ad refrigerium.* hæc ille. Sed ipse Albinus Flaccus illud ipsum planum facit, lib. de diuin. offic. c. 19. cum magni sabbati ceremonias explicans, inquit: *Cereus præcedit catechumenos nostros, lumen ipsius Christum significat, quo præsens nox illuminatur, gratia scilicet resurrectionis & catechumeni ad baptismum venturi.* & mox infra, vbi idem argumentum exsequitur: *Cereus, qui nouo igne accenditur, nouam Christi doctrinam, siue gratiam in nouo testamento, nouamque gratiam, qua nox dominica illustratur, designat, quod enim catechumenos præcedit ad baptismum, significat hoc, quod columna ignis præcedebat filios Israël, antequam mare rubrum transirent, vbi etiam figuraliter initium sumsit baptismus.* Ex quibus Cypriani, Augustini & Albini testimoniis, facile colligi potest, non modo eius cerei figuram in igne, qui Hebræos rubrum mare traiecturos, plane diuinitus præcessit, expressam esse, verum etiam caussam in mali dæmonis expulsionem, aut humanæ mentis ex Dei sapientia illustrationem conici oportere, quibus adiici volumus, ignem & fidei signum fuisse, quæ sicut ille semper ad superiora contendit, & expiationis symbolum, quod eo veteres in purgationibus maxime vtebantur.

(x) Basnag. critic. in Baron. p. 488. In Africa, ni fallor, vsus luminis adhibebatur in catechismo: Augustin. in Psalm. LXVII. *Noli festinare ad aquam, vt transeas ad aquam; propterea & in sacramento, & in catechizando & in exorcizando adhibetur prius ignis.* Eo tendebat & ille ritus, vt igne significaretur spiritus sancti illustratio.

 ris,

ris, mentionem faciunt, nimirum quod catechumeni tempore exorcismi ardentem facem manibus tenuerint, vt, (quemadmodum BASNAGIVS istum ritum explanat) igne significaretur spiritus sancti illustratio, vel, vt VICECOMES vult, exorcismi in expellendo Satana potestas. Verum ipsorum obseruationem mero errore fundari puto, quando quædam CYPRIANI & AVGVSTINI verba litterali sensu accipiuntur, quæ figurata tantum sunt & metaphorica. CYPRIANVS de potestate christianorum in immundos spiritus loquens, inter alia [y] *Facultas*, inquit, *datur immundos & erraticos spiritus, qui se expugnandis hominibus immerserint, ad confessionem minis increpantibus cogere; vt recedant, duris verberibus vrgere; conflictantes, eiulantes, gementes, incremento pœnæ propagantis extendere, flagris cædere, IGNE TORRERE.* Vbi lectori cuilibet, præiudicatis opinionibus libero, perspicuum & manifestum est, quod ignis exorcismi, de quo heic sermo est, eiusdem cum verberibus, flagris & plagis generis sit; hoc est, spiritualis & inuisibilis spiritus sancti potestas, vt CYPRIANVS ipse statim explicat, quando ait: *Res illic geritur, nec videtur: occulta plaga, & pœna manifesta.* Vt adeo non fuerit ignis visibilis vel fax ardens in manibus cathechumenorum, de quo CYPRIANVS loquitur, vti opinatur VICECOMES, sed inuisibilis ignis seu potestas spiritus sancti. Idem ille ignis est, quem intelligit AVGVSTINVS, cuius vnius auctoritatem, ad hanc consuetudinem adserendam, vrget BASNAGIVS. Loquitur omnino de igne in sacramentis [z], & in catechizando, & in exorcizando adhiberi solito. Nam *Vnde*, inquit, *immundi spiritus plerumque clamant, ardeo, si ille ignis non est. Post ignem autem exorcismi venitur ad baptismum: vt ab igne ad aquam, ab aqua ad refrigerium.* Nihil prorsus heic est, quod facem ardentem in manibus catechumenorum significare possit, quæ certe nullam immundum spiritum exurendi vim habet. Verum ignis exorcismi est inuisibilis spiritus sancti ignis, hoc est ἐνέργεια & potens diuini spiritus operatio, quæ dæmones verbo expellit, facitque, vt Satanas vt fulgur de cælo cadat. Quamquam hunc morem sæculis posterioribus in ecclesiam introductum fuisse, non negauerim; Nam ALBINVS

(y) Cyprian. ad Donat. p. 3. (edit. Par. MDCXLVIII.)
(z) Augustin. enarrat. in psalm. LXV. p. 277. (p. 679. tom. VIII. edit. Basil.)

FLAC-

FLACCVS, qui de *diuinis officiis* sæculo VIII. scripsit, de consuetudine isti simili loquitur [*a*], tamquam vsitata ad minimum nocte ante, quam catechumeni baptizarentur. Nam vigiliam maioris sabbathi ante pascha describens, *Cereus*, inquit, *praecedit catechumenos nostros, lumen ipsius Christum significat, quo praesens nox illuminetur, gratia scilicet resurrectionis & catechumeni ad baptismum venturi.* Et hoc est, quo deceptus est VICECOMES, qui omnes recentiores consuetudines faciem antiquitatis habere cupit, adeoque CYPRIANI & AVGVSTINI verba contorquet, vt nouae caerimoniae, quae ipsorum aeuo in nullius incidit cogitationem, patrocinentur.

§. XVI.

Quid per sacramentum catechumenorum intelligendum sit.

ALIVS quidem error, in multis recentiorum auctorum scriptis obuius, est, qui ad rem eam attinet, quam veteres sacramentum catechumenorum appellant. Statuunt illi, catechumenos, licet sacra eucharistia vtendi haud habuerint veniam, simile tamen aliquid habuisse, quod *eulogias*, siue *panem benedictum* vocant, de ipsis illis oblationibus sumtum, de quibus ipsa eucharistia olim sumta fuit. BARONIVS [*b*] hanc opinionem primus defendit, & post eum BELLARMINVS [*c*], VICECOMES [*d*],

(*a*) Albin. al. Alcuin. de diuin. offic. c. XIX.

(*b*) Baron. an. CCCXIII. n. LV. Sanctus Augustinus nominat sacramentum panem benedictum, ipsis catechumenis impertiri solitum. cetera.

(*c*) Bellarmin. de sacram. matrimon. lib. I. c. III. (p. 501. a. Colon. MDCXV.) Quae sunt sacramenta improprie & largo quodam sensu, non solent, nisi raro & cum addito sacramenta nominari. Exemplum esse potest in eo pane sanctificato, qui dabatur catechumenis loco eucharistiae; nam cum panem vocat Augustinus sacramentum lib. II. de peccator. merit. & remiss. c. XXVI. sed id semel tantum fecit & in eodem loco admonuit, eum panem non esse corpus Christi & catechumenis non sufficere ad salutem.

(*d*) Vicecomes de ritib. bapt. lib. II. c. IX. p. 250. Quum eucharistiae sacramento, fidelium more, expiari non possent, optimo iure factum est, vt sanctificato pane (sic enim vocant) vel sale, instar caelestis pabuli, reficerentur, cuius rei multos locupletes & idoneos auctores habeo, vt concilium Carthaginense I. cuius haec sunt ex cap. 5. item placuit, vt etiam post solennissimos paschales dies, sacramentum catechumenis non detur, nisi solitum sal; quia si fideles per illos dies sacramentum non mutant, nec catechumenis oportet mutari. Et S. Augustinum, qui lib. de peccat merit. & remiss. c. 26. dum varias rationes sanctitatis acquirendae, & in principem amicitiae & gratiae Dei locum perueniendi refert, ita loquitur: Non vnius modi est san-

ALBASPINAEVS [e], PETAVIVS [f], BEVEREGIVS episcopus [g], ESTIVS, MALDONATVS & multi alii eamdem sententiam sunt amplexi. Sed ista opinio male intellecto loco AVGVSTINI innititur, qui quidem de re aliqua loquitur, quæ ex istius æui stilo *sacramentum catechumenorum* vocabatur, sed panem consecratum vel partem eiusdem eulogiæ, ex qua eucharistia sumebatur, fuisse non dicit. Verba illius sic habent: *Quod* [*h*] *accipiunt catechumeni, quamuis non sit corpus CHRISTI, sanctum est tamen, & sanctius quam cibi, quibus alimur, quoniam sacramentum est.* Sacramentum vocat ex more istius sæculi, ex quo res quælibet sacramentum dici solebat, quæ aliquid mysterii vel spiritualem significatum in se habebat. Sed hoc sacramentum non fuisse panem consecratum, sed salis duntaxat particulam, ex AVGVSTINO condiscere est, qui ipse de se, tamquam catechumeno, loquens, eo se tempore [*i*] signo crucis *CHRISTI* signatum eiusque sale

ctificatio. Nam & catechumenos secundum quemdam modum suum per signum Christi & orationem manus impositionis, puto sanctificari, & quod accipiunt, quamuis non sit corpus Christi, sanctum est tamen, & sanctius, quam cibi, quibus alimur, quoniam sacramentum est. Vbi quamuis eius rei, quam probamus, expressa mentio non fiat, tamen & ex eo, quod corporis alimento comparatur, panem, & quia sanctum, siue sanctius appellatur, a communi vsu certis precibus exemtum fuisse, perspicuum est, vt non immerito nostri scriptores, coniunctis nominibus, panem sanctificatum appellauerint.

(*e*) Albaspin. obseruat. lib. II. c. XXXVI. p. 442 — 447.

(*f*) Petau. animaduers. in Epiph. exposit. fidei p. 366. Quum sal catechumenis præberi consuetum esset, appetentibus paschatis feriis extraordinarium quiddam concessum illis est. Non vtique eucharistia; nec enim tantum insanuisse quemquam arbitror. Neque vero sacramentum intelligi puto symbolum: Sed panem ipsum, ac vinum, ex quo eucharistia consecrata fuerat.

(*g*) Beuereg. not. in can. II. conc. Antiochen. Non consecrati sunt hi panes, sed tantum cum benedictione inter populos distributi. Vnde & monachi in pœnis exsistentes participes eorum esse possunt; vt ex Nicephori confessoris canonibus patet, vbi dicitur, τὰς ὅλας κ. τ. λ. De hoc pane etiam, vt a catechumenis accepto, D. Augustinus meminisse videtur, vbi ait, *Nam & catechumenos, secundum quemdam modum suum per signum Christi & orationem manus impositionis puto sanctificari: Et quod accipiunt, quamvis non sit corpus Christi, sanctum est tamen & sanctius quam cibi, quibus alimur.*

Estius in sentent. lib. IV. distinct. X. sect. V.

(*h*) Augustin. de peccator. meritis lib. II. c. XXVI.

(*i*) Aug. confess. lib. I. c. XI. Audieram ego adhuc puer de vita æterna nobis con-

conditum esse, dicit. Et hoc ipsum fuisse, nec quidpiam amplius, ex concilii *Carthaginensis* tertii, cui AVGVSTINVS ipse interfuit, canone aliquo patet, ita decernente: *Placuit* [k], *vt per solemnissimos paschales dies sacramentum catechumenis non detur, nisi solitum sal: quia si fideles per illos dies sacramenta non mutant, nec catechumenis oportet mutari.* Ex quibus verbis facile ad colligendum est, per sacramentum catechumenorum nihil intelligendum esse aliud, quam hanc aliquid salis eis dandi cærimoniam, perinde vt lac & mel post baptismum egressis de lauacro degustandum dari consueuit, vti BONA cardinalis [l], ALBERTINVS [m] & BASNAGIVS [n] recte concluserunt: quum huius rei scopus non esset, vt illis quidpiam in imitationem daretur eucharistiæ, quippe quam illos semper celabant; sed vt

promissa per humilitatem filii tui domini Dei nostri, & signabar iam signo crucis & *condiebar eius sale.*

(k) Concil. Carthag. III. c. V. (tom. II. concil. p. 1167.)

(l) Bon. rer. liturgic. lib. I. c. XVI. n. III. Etiam eulogiæ, siue panis reliquiæ, quæ distribui solebant post missam, negabantur catechumenis, vt constat ex cap. VII. Theophili Alexandrini cum Balsamonis explicatione. Nam quum panis vsualis & communis aliquid in terram decuti, anxie, eo quod esset materia eucharistiæ, fideles paterentur, vt loquitur Tertullianus; multo magis inconueniens existimabant, frusta panis benedicti dare profanis & nondum initiatis. *Illis* tamen *dabant sal*, non solum in baptismate, sed etiam *in catechumenatu*, ad quem ritum, non autem ad eulogias respexit Augustinus lib. II. de pecc. merit. & remission. c. XXVII. quum ait: *Quod accipiunt*, cetera. Et lib. I. confess. c. XI. *Audieram ego*, cetera. Hoc vnicum erat catechumenorum sacramentum, de quo concil. III. Carthag. c. V. *Placuit*, cetera. Mos autem in hoc canone præscriptus vigebat in Gallia tempore Caroli magni, eius enim capitularia lib. VII. pag. 109. præcipiunt, vt in paschate sacramentum catechumenis non detur, sed tantum *benedictum sal* a sacerdotibus pro communione tribuatur. Post baptismum vero egressi de lauacro mel & lac degustabant, tamquam symbola mysticæ infantiæ.

(m) Albertin. de eucharist. lib. II. p. 650. b. Quid illud est, quod catechumenos accipere Augustinus intelligit? Petronius & Coffetellus id de sale exponunt, & quidem, ni fallor, rectissime. cetera.

(n) Basnag. exercit. critic. in Baron. p. 487. Per animos virorum eruditissimorum peruasit opinio, panem benedictum fuisse competentibus erogatum: sic Bellarminus; - - Sic Maldonatus; sic Baronius; immo sic breuiaria ecclesiæ Rom. atque manualia. - - Sed falluntur animi; cibus ille a catechumenis acceptus, *sal* fuit, non panis: Augustinum ipsum adduco testem lib. I. c. XI. - - *condiebar eius sale.* Hoc vnicum fuit sacramentum, quod in vicem corporis Christi dabatur catechumenis. cetera.

ex

ex hoc ſymbolo animas ſuas peccatis purgare diſcerent & mundare, quandoquidem ſal puritatis & munditiei emblema eſt.

§. XVII.

Quemadmodum catechumeni puniti fuerint, in grauiora peccata delapſi.

Dvo adhuc de diſciplina catechumenorum obſeruanda reſtant. Alterum ad eas cenſuras & pœnas ſpectat, quibus adfici conſueuere, in grauiora quædam & publicam offenſionem habentia peccata delapſi. Qui quum nondum ad plenam eccleſiæ communionem eſſent admiſſi, non velut alii flagitioſi puniri poterant, quum ſeueris iſtis pœnitentiæ regulis, quibus alii, qui grande aliquod ſcelus patraſſent, non tenerentur; neque eccleſia in illos eam ſeueritatem, qua in pœnitentes, qui poſt baptiſmum lapſi erant, vtebatur, adhibere conſultum ducebat. Sed eorum pœna plerumque erat de vno catechumenorum gradu in alterum relegatio, aut certe baptiſmi eorum ad mortis vſque horam prorogatio. Hoc ex quinto concilii *Neocæſareenſis* canone euidenter patet, qui de diuerſis catechumenorum gradibus eorumque pœnis ita fatur: *Catechumenus* [*nn*], *qui ingreditur eccleſiam, & in ordine eorum, qui inſtruuntur, adſiſtit, is autem peccat, ſi genu quidem flectens, audiat, vt non peccet vlterius, ſi vero & audiens peccauerit, expellatur.* In eumdem modum ſynodus magna *Nicæna* [*o*] decreuit, *De catechumenis*, inquiens, (per quos ſpeciatim genuflectentes intelligit) *lapſis ſancta & magna ſynodo placuit, vt tribus annis ſint inter audientes tantummodo, poſt hac autem cum catechumenis orent.* In concilio *Illiberritano* diuerſi canones in hanc ſententiam leguntur. Nam etſi ex huius concilii regula duo tantum annos catechumeni eſſe [*p*] debebant; tamen, ſi lapſi eſſent, pro peccatorum ſuorum natura & ratione annos tres, interdum quinque, & nonnumquam ad horam vſque mortis catechumenos manere eos oportebat, antequam ad baptiſmum admitterentur. Si quis catechumenus flaminis

(*nn*) Concil. Neocæſar. can. V. vid. ſupr. §. II. ſub litt. (k) pag. 17.

(*o*) Concil. Nicæn. c. XIV. vid. §. III. huius cap. ſub litt. (m) p. 19.

(*p*) Concil. Eliber. c. XLII. (tom. I. conc. p. 975.) Eos qui ad fidem primam credulitatis accedunt, ſi bonæ fuerint conuerſationis, intra biennium placuit ad baptiſmi gratiam admitti debere; niſi infirmitate compellente coëgerit ratio, vel ocyus (al. ſocio) ſubuenire periclitanti, vel gratiam poſtulanti.

ethni-

ethnici vices expleuisset, & se sacrificiis [q] abstinens visitata tantum spectacula exhibuisset, prorogatione baptismi ad triennium a tempore, quo lapsus fuerat, puniebatur. Si qua femina catechumena reliquisset maritum suum [r], baptismus quinquennium differebatur. Sin autem per adulterium concepisset, & vllis artibus ad necandum fœtum vsa esset, baptismus ad exitum vsque vitæ [s] prorogabatur. Et hæc grauissima pœna erat, quæ catechumenis vmquam solebat infligi. Quamuis enim in hoc concilio sæpius communio in ipsa hora mortis fidelibus post baptismum lapsis negetur; nullum tamen exemplum vel regulam heic vel vsquam alibi inuenimus, qua catechumeni in vitæ exitu a baptismo prohibeantur. Sexagesimus septimus huius concilii canon [t] propter quædam crimina a communione eos arceri iubet; quæ eadem pœna est, quam concilium *Neocæsareense* expulsionem ex ecclesia, seu reductionem ad infimum priuatorum catechumenorum gradum, vocat, quibus ecclesiam ingredi non erat permissum. Sed hoc facto, si qui postea [u] vera pœnitentiæ signa ederent, desideriumque baptismi haberent, ad hoc priuilegium in ipsa hora mor-

(q) Concil. Eliberit. c. IV. (ibid. p. 971.) Item flamines, si fuerint catechumeni & se a sacrificiis abstinuerint, post triennii tempora placuit ad baptismum admitti debere.

(r) Concil. Eliber. c. X. XI. Si ea, quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, potest ad fontem lauacri admitti. Hoc & circa feminas catechumenas erit obseruandum. - - Intra quinquennii tempora, catechumena si grauiter fuerit infirmata, dandum ei baptismum placuit, non denegari.

(s) Ibid. can. LXVIII. Catechumena, si per adulterium conceperit & conceptum necauerit, placuit in fine baptizari.
Ibid. c. LXXIII. Delator si quis exstiterit fidelis & per delationem eius aliquis fuerit proscriptus, vel interfectus, placuit eum nec in fine (al. non nisi in fine) accipere communionem. Si leuior caussa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. *Si catechumenus fuerit, post quinquennii tempora admittatur ad baptismum.*

(t) Concil. Elib. c. LXVII. Prohibendum, ne qua fidelis vel catechumena, aut comatos, aut viros cinerarios (al. comicos, aut viros scenicos) habeant. Quæcumque hoc fecerint, *a communione arceantur.*

(u) Concil. Eliber. c. XLV. Qui aliquando fuerit catechumenus & per infinita tempora numquam ad ecclesiam accesserit, si eum de clero quisquam cognouerit esse (al. voluisse esse) christianum, aut testes aliqui exstiterint fideles, placuit ei baptismum non negari, eo quod in veterem hominem (al. in vetere homine) deliquisse videatur.

tis, si non prius, admittebantur. Cuius moderationis, in illos præ aliis adhibitæ, rationem hoc concilium reddit eam, quod nondum regeniti in vetere homine deliquisse videantur, adeoque eorum crimina facilius, quam fidelium post acceptum baptismum, condonari possint. Hæc distinctio erat, inter catechumenorum & eorum, qui ad maiorem perfectionem in ecclesia peruenerant, punitionem vniuersaliter obseruata.

§. XVIII.

Quomodo ab ecclesia tractati fuerint, sine baptismo defuncti.

Qvod si vero catechumeni sine baptismo ex neglectu vel sua ipsorum culpa mortui essent, vt alii malefici sceleratique homines, qui christiana sepultura indignos se ipsi reddiderant, puniebantur. Eodem habebantur loco, quo illi, qui sibi ipsi mortem consciuerant, vel de quibus propter admissa facinora publice sumtum erat supplicium. Concilium *Bracarense* primum hos omnes coniungit [x] tamquam indignos, qui cum psalmis ad sepulturam deducantur, vel quorum inter fideles in oblationibus & precibus ecclesiæ fiat commemoratio. Antiquis enim temporibus solemnes precationes, oblationes & gratiarum actiones in celebratione eucharistiæ pro omnibus illis fiebant, qui in fide *CHRISTI* & in plena ecclesiæ communione diem obiissent. Qui vero baptismum neglexerant, horum in numero non erant; adeoque cum silentio sepeliebantur, nec vmquam inter reliquos in precationibus ecclesiæ commemorabantur. CHRYSOSTOMVS [y] disertis verbis hoc eorum tantummodo priuilegium esse dicit, qui in fide decessissent,

(x) Concil. Bracar. I. c. XXXV. (apud Labb. concil. tom. V. p. 841. est concil. II. can. XVI. XVII.) Placuit, vt hi qui sibi ipsis aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut suspendium, vel quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadauera deducantur: multi enim sibi hoc per ignorantiam vsurpauerunt. Similiter & de his placuit, qui pro suis sceleribus puniuntur. Item placuit, vt *catechumenis* sine redemptione baptismi defunctis, simili modo, neque oblationis commemoratio, neque psallendi impendatur officium: nam & hoc per ignorantiam vsurpatum est.

(y) Chrysostom. hom. III. in Philipp. p. 1225. (tom. VI. p. 32. sq. edit. Francof.) *Κλαίωμεν τούτους, βοηθῶμεν αὐτοῖς κατὰ δύναμιν, ἐπινοήσωμεν αὐτοῖς τινα βοήθειαν, μικρὰν μὲν, βοηθεῖν δὲ ὅμως δυναμένην· πῶς γὰρ τίνι τρόπῳ; αὐτοί τε εὐχόμενοι, καὶ ἑτέρους παρακαλοῦντες εὐχὰς ὑπὲρ αὐτῶν ποιεῖσθαι, πένησιν ὑπὲρ αὐτῶν διδόντες συν-*

cate-

catechumenos vero hac consolatione & omni auxilio destitui, vno quodam excepto, vt nimirum liceat pauperibus pro ipsis dare.

§. XIX.

Quid veteres de baptismi necessitate senserint.

Haec disciplina ad eos manifesto attinebat, qui sanctum baptismi praeceptum contemnebant, eumque recipere negligebant, quum, tempore catechumenatus sui fere finito, per leges ecclesiae illum recipere debuissent. Sin autem nulla heic contemtio, sed improuisa quaedam & ineuitabilis necessitas ipsorum baptismum impediisset, dum ad eum recipiendum se se diligenter praeparassent; tum quidem paullo mitius a veteribus tractabantur, qui merum baptismi defectum, rebus ita se habentibus, non generatim in piaculis, homines beneficio communionis ecclesiasticae vel aeternae salutis spe priuantibus, ponebant. Equidem pauci aliquot ex illis seueri admodum sunt in infantes sine baptismo denatos, & alii nonnulli adultis hominibus sine illo mortuis vitam aeternam verbis generalioribus abiudicare videntur: Quando vero ipsi se se explicant, & distinctius loquuntur, non nihil concedunt, diuersos casus excipientes, in quibus baptismi inopia aliis remediis suppleri possit, si quidem ea non ex contemtu sed ex magna quadam necessitate & impotentia illum recipiendi proficiscatur. Necessitatem baptismi generatim ex duobus dictis seruatoris deriuant. *Qui crediderit*, inquientis, *& baptizatus fuerit, saluabitur*; Et, *Nisi quis fuerit genitus ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei*.

χῶς ἔχει τινὰ τὸ πρᾶγμα παραμυθίαν. - - ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἐν πίστει παρελθόντων· οἱ γὰρ κατηχούμενοι οὐδὲ ταύτης καταξιοῦνται τῆς παραμυθίας, ἀλλὰ ἀπεστέρηνται πάσης τῆς τοιαύτης βοηθείας, πλὴν μιᾶς τινος. ποίας δὴ ταύτης; ἔξεστι πένησιν ὑπὲρ αὐτῶν διδόναι· ποιεῖ τινα αὐτοῖς παραψυχὴν τὸ πρᾶγμα. Hos lugeamus, opem pro viribus feramus, aliquod ipsis auxilium comparemus, exiguum illud quidem, sed quod tamen auxiliari queat. Quomodo, quaue ratione? cum ipsi preces fundentes, tum alios, vt pro ipsis fundant, obsecrantes, ac pro ipsis perpetuo dantes eleemosynas pauperibus. Adfert haec res aliquid solatii. - - Atque id quidem de iis, qui in fide decesserunt. *Catechumeni* vero *neque hac dignantur consolatione*, sed omni auxilio sunt destituti, vno quodam excepto. Quale vero hoc? licet pauperibus pro ipsis dare, atque hinc aliquid percipiunt refrigerationis.

Verum in horum verborum expositione sensum ad ordinariam salutis methodum, & istiusmodi casus, in quibus baptismus haberi potest, adstringunt. Quod autem ad casus extraordinarios attinet, in quibus baptismus, etsi ab hominibus concupitus, obtineri non poterat, diuersas formant exceptiones in aliarum rerum gratiam, quæ in istis circumstantiis ad supplendam eius priuationem sufficere credebantur.

§. XX.

Baptismi defectus martyrio suppletus.

PRAECIPVVS horum casuum exceptorum *martyrium* erat, quod plerumque *baptismi secundi*, & *baptismi sanguinis* nomine in veterum scriptis venit, eo quod homines per inuisibilem spiritus baptismum sine externo aquæ elemento, saluandi potestatem & efficaciam habere credebatur. Quo intuitu TERTVLLIANVS [z] non tantum *secundæ intinctionis* nomine illud dignatur, sed hoc homines exoptare pati, hoc gratiam Dei redimere [a] & omnem veniam de compensatione sanguinis expedire, dicit. Hoc secundum lauacrum [b], sanguinis scilicet, esse, quo seruator noster tinctus sit, quum iam aqua tinctus fuisset. Hunc baptismum esse, qui lauacrum & non acceptum repræsentet & perditum reddat. CYPRIANVS TERTVLLIANI, præceptoris sui, vestigia premit. Nam de catechumenis loquens, qui propter nominis CHRISTI confessionem capti erant & supplicio interfecti, antequam in ecclesia baptizari possent, *Sciant*, inquit, *catechumenos illos primo integram fidem & ecclesiæ vnitatem tenere, & ad debellandum diabolum de diuinis castris cum plena & sincera Dei patris & Christi & spiritus sancti cognitione procedere; deinde nec priuari baptismi sacramento* [c] *vtpote qui bapti-*

(z) Tertullian. de patient. c. XIII. Quum vero producitur ad experimentum felicitati, ad occasionem *secundæ intinctionis* cætera.

(a) Tertullian. apologet. c. L. Quis non vbi requisiuit accedit? vbi accessit, pati exoptat? vt totam Dei gratiam redimat, vt omnem veniam de eo compensatione sanguinis sui expediat? Omnia enim huic operi delicta donantur.

(b) Tertull. de baptism. c. XVI. Est quidem nobis etiam *secundum lauacrum*, vnum & ipsum, *sanguinis* scilicet: De quo Dominus, Habeo, inquit, baptismo tingui, quum iam tinctus fuisset. - - Hic est baptismus, qui lauacrum & non acceptum repræsentat & perditum reddit.

(c) Cyprian. epist. LXXIII. ad Iubaian. p. 150. edit. Rigalt. Par. MDCXLVIII.

zentur

zentur gloriosissimo & maximo SANGVINIS BAPTISMO, *de quo & dominus dicebat, habere se aliud baptisma baptizari. Sanguine autem suo baptizatos & passione sanctificatos consummari & diuinæ pollicitationis gratiam consequi, declarat in euangelio idem dominus, quando ad latronem in ipsa passione credentem & confitentem loquitur, & quod secum futurus sit in paradiso, pollicetur.* Multa alia præclara encomia in secundum hunc baptismum habet CYPRIANVS, neque vllum hominum genus ab eo excludit præter hæreticos & schismaticos, eo quod gratia caritatis destituti extra ecclesiam sine resipiscentia moriantur; quo in casu nec ipsum martyrium [*d*] eorum peccata expiare posse, statuebat, licet ad cetera omnia expianda sufficeret. ORIGENES de isthoc baptismi genere loqui solet sub nomine baptismi per ignem, vt qui ipsos sæpenumero catechumenos in cælum transferat, baptismo per aquam quantumuis destitutos. Nam EVSEBIVS ORIGENIS pariter sententiam & suam declarat, quando de illis, qui ex schola ORIGENIS ad martyrium euecti erant, loquens, eorum duos *Heraclidem* quidem inter mares, ex mulierum autem numero *Heraidem* [*e*], in hoc catechumenorum duntaxat ordine consistentes per ignem, vt ORIGENES alicubi dicat, baptismum adeptos ex hac luce migrasse, narrat. Hunc baptismum hominem peccatis purgare, ipse ORIGENES declarat. Ita enim

(*d*) Cyprian. de orat. dominic. p. 150. (p. 226. edit. Par. MDCXLVIII.) Quale delictum est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui? quale crimen est, quod martyrio non potest expiari?
Cyprian. de vnitat. eccles. p. 113. (p. 212. edit. citat.) Qui extra Christi ecclesiam colliguntur, tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. cetera.
Cyprian. epist. LVII. (al. LIV.) ad Cornel. Nec quisquam dicat, qui martyrium tollit, sanguine suo baptizatur: nec pax illi ab episcopo necessaria est, habituro gloriæ suæ pacem & accepturo maiorem de domini dignatione mercedem. Idoneus esse non potest ad martyrium, qui ab ecclesia non armatur ad prælium, cetera.
It. epist. LX. (al. LVII.) ad Cornel. Si aliquis ex talibus fuerit apprehensus, non est quod sibi quasi in confessionis nomine blandiantur, quum constet, si occisi eiusmodi extra ecclesiam fuerint, fidei coronam non esse, sed pœnam potius esse perfidiæ.

(*e*) Euseb. histor. lib. VI. c. IV. Γυναικῶν Ἡραῒς ἔτι κατηχουμένη, τὸ βάπτισμα, ὥς που φησὶν αὐτός, τὸ διὰ πυρὸς λαβοῦσα, τὸν βίον ἐξελήλυθεν. Ex mulierum numero Heraïs quædam adhuc catechumena, per ignem, vt ipse (Origenes) alicubi dicit, baptismum adepta, ex hac luce migrauit.

argumentatur: *Si baptismus indulgentiam peccatorum promittit, sicut accepimus de baptismo aquæ & spiritus: Remissionem autem accepit peccatorum & qui martyrii suscipit baptismum: sine dubio ipsum martyrium* [*f*] *rationabiliter baptismus appellatur. Quoniam autem remissio fit peccatorum omni martyrium sustinenti, manifestum est ex eo, quod ait, Omnis, qui confessus fuerit in me coram hominibus, & ego confitebor in illo coram patre meo, qui est in cælis.* Hanc autem vniversalem christianorum istius temporis doctrinam fuisse, inde porro elucet, quod hoc ipsum adeo cognitum & peruulgatum fuit, vt nec ipsos gentiles id fugerit. Nam in actis martyrii *Perpetuæ* & *Felicitatis*, quæ circa ORIGENIS & TERTVLLIANI tempus mortem *CHRISTI* caussa subiere, de *Saturo* quodam catechumeno [*g*] leopardo proiecto, relatum legimus, quod de „vno morsu tanto perfusus sit sanguine, vt populus reuertenti „illi secundi baptismatis testimonium reclamauerit: *Saluum lo„tum! Saluum lotum!* Quod quidem illi, doctrinam christianorum de martyrio, quod secundum baptisma & medium aliquod salutis esse credebant, deridentes dixerunt: sed actorum istorum scriptor recte in rem præsentem obseruat, *Plane vtique*, inquiens, *Saluus erat, qui hoc modo lauerat.*

NEQVE vero hæc tantum antiquissimorum scriptorum, qui persecutionis & martyrii temporibus vixerunt, doctrina fuit, sed eorum etiam, qui insequuti sunt & pro acerrimis necessitatis baptismi propugnatoribus habentur. Nam ipse AVGVSTINVS & omnes, qui eadem cum ipso ætate contra PELAGIVM scripserunt, idem in caussa martyrii indulgent. AVGVSTINVS [*h*] CYPRIANI prorsus adstipulatur opinioni, *Baptismi vicem*, inquiens, *aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, non leue documentum beatus CYPRIANVS adsumit.* Idem ille AVGVSTINVS de eodem latronis exemplo [*i*] aliis in locis argumentatur, quando inter alia ait: *Ineffabili potestate dominantis Dei atque iustitia deputatum est etiam baptisma credenti latroni & pro acceptis habitum in animo libero,*

(*f*) Origen. tract. XII. in Matth. p. 85.

(*g*) Acta Perpetuæ & Felicitat. ad calc. Lactant. de mort. persecutor. p. 34. edit. Oxon. MDCLXXX.

(*h*) Augustin. de bapt. lib. IV. c. XXII. (tom. VII. p. 432. edit. Basil. MDLXIX.)

(*i*) Augustin. octogint. quæst. lib. quæst. LXII. (tom. IV. opp. p. 568.)

bero, quod in corpore crucifixo accipi non poterat. Hinc illis eum accenset, qui inuisibili gratia sine visibili sacramento sanctificati sint, quomodo multos sub veteri pariter & nouo testamento sanctificatos esse, putat. *Hoc* [k] *& de latrone illo dici potest*, inquit, *cui secum crucifixo dominus ait, Hodie mecum eris in paradiso: Neque enim sine sanctificatione inuisibili tanta felicitate donatus est. Proinde colligitur, inuisibilem sanctificationem quibusdam adfuisse, atque profuisse sine visibilibus sacramentis.* Sed paullo post addit: *Nec tamen ideo sacramentum visibile contemnendum est: nam contemtor eius sanctificari nullo modo potest.* In libro suo *de ciuitate Dei* magis generatim [l] de omnibus martyrium passis loquitur; *Quicumque*, inquiens, *etiam non percepto regenerationis lauacro pro confessione Christi moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis.* Quam in rem dicta seruatoris nostri adlegat: *Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.* Et: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cælis est.* Hic locus a PROSPERO in sententiis EX AVGVSTINO excerptis [m] repetitur & approbatur. Quibus ille epigramma aliquod addit, quo sententiam suam [n] ita exprimit:

Si mundo moritur diuino fonte renascens,
Fitque nouus vita, qui sepelitur aqua.
Fraudati non sunt sacro baptismate Christi,
Fons quibus ipsa sui sanguinis vnda fuit.

(k) Aug. quæst. in Leuit. qu. LXXXIV. tom. IV. p. 218.

(l) Augustin. de ciuit. Dei lib. XIII. c. VII.
It. epist. CVIII. ad Seleucian. Quoscumque legimus in corpore Christi, quod est ecclesia, pertinere ad regnum cælorum, nonnisi baptizatos intelligere debemus: nisi forte quos angustia passionis inuenit, & nolentes negare Christum, antequam baptizarentur, occisi sunt, *quibus ipsa passio pro baptismo deputata est.*
It. de orig. animæ lib. I. c. IX. (tom. VII. p. 1147.) Nemo fit membrum Christi, nisi aut baptismate in Christo aut *morte pro Christo.* Vnde & latro ille non ante crucem domini sectator, sed in cruce confessor, de quo nonnumquam præiudicium captatur, siue tentatur contra baptismatis sacramentum: a Cypriano sancto inter martyres computantur, qui suo sanguine baptizantur, quod plerisque non baptizatis feruente persecutione euenit.

(m) Prosper. sentent. CXLIX.

(n) Id. epigramma LXXXVII.

Et

Et quicquid sacri fert mystica forma lauacri ;
Id totum impleuit gloria martyrii.

FVLGENTIVS si quisquam alius seuerus est, martyrium tamen baptismi vicem supplere [o] statuit. Etsi enim nullum omnino hominem accepturum vitam æternam dicit, qui non heic a malis suis fuerit per pœnitentiam fidemque conuersus & per sacramentum fidei & pœnitentiæ, id est, per baptismum liberatus, illos tamen excipit, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur. Et GENNADIVS [p] post illum ait : *Baptizatis tantum iter esse salutis credimus, nullum catechumenum, quamuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota baptismi sacramenta complentur. Qui martyrio dignus est habitus*, quemadmodum constitutionum apostolicarum auctor [q] rem exprimit, *lætitia in domino efferatur, quod tantam coronam nactus fuerit, & per confessionem ex hac vita migret. Quamuis catechumenus sit, sine tristitia excedat : passio enim pro Christo perlata, erit ei sincerior baptismus ; quandoquidem ipse reuera & periculum faciendo commoritur, reliqui vero figura tantum.* Facile foret, multa alia istiusmodi testimonia ex CHRYSOSTOMO [r], HIERONY-

(o) Fulgent. de fide ad Petrum c. XXX. Firmissime tene & nullatenus dubites exceptis illis, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, cetera.
Id. de bapt. Aethiopis c. VIII. Vid. infr. lib. XI. §. V. sub litt. (d)

(p) Gennad. de eccles. dogmat. c. LXXIV.

(q) Constitut. apostol. lib. V. c. VI. ὁ δὲ ἀξιωθεὶς μαρτυρίου, χαιρέτω τὴν ἐν κυρίῳ χαρὰν, ὡς τηλικούτου ἐπιτυχὼν στεφάνου, καὶ δι' ὁμολογίας ποιούμενος τὴν ἔξοδον τοῦ βίου· κἂν κατηχούμενος ᾖ, ἄλυπος ἀπίτω· τὸ γὰρ πάθος τὸ ὑπὲρ χριστοῦ, ἔσται αὐτῷ γνησιώτερον βάπτισμα· ὅτι αὐτὸς μὲν πείρᾳ συναποθνήσκει τῷ κυρίῳ, οἱ δὲ λοιποὶ τύπῳ.

(r) Chrysost. homil. XI. in Ephes. p. 1107. (tom. V. p. 957. edit. Francof.) Ἀνὴρ δέ τις ἅγιος εἶπέ τι δοκοῦν εἶναι τολμηρὸν, πλὴν ἀλλ' ὅμως ἐφθέγξατο· τί δὲ τοῦτό ἐστιν; οὐδὲ μαρτυρίου αἷμα ταύτην δύνασθαι ἐξαλεῖψαι τὴν ἁμαρτίαν ἔφησεν· εἰπὲ γάρ μοι, τίνος ἕνεκεν μαρτυρεῖς; οὐ διὰ τὴν δόξαν τοῦ χριστοῦ; ὁ τοίνυν τὴν ψυχὴν προϊέμενος ὑπὲρ τοῦ χριστοῦ, πῶς τὴν ἐκκλησίαν πορθεῖς, ὑπὲρ ἧς τὴν ψυχὴν προήκατο ὁ χριστός; Dixit autem vir quidam sanctus quiddam, quod magnam præ se fert audaciam; sed tamen est eloquutus. Quid hoc est autem? Dixit, ne sanguinem quidem martyrii posse delere hoc peccatum. Nam dic mihi, quamnam ob caussam es martyr? Annon propter Christi gloriam? Qui pro Christo animam prodegisti, quid popularis ecclesiam, pro qua Christus suam profudit animam.

MO, [*s*], BASILIO [*t*], GREGORIO NAZIANZENO [*u*], CYRILLO HIEROSOLYMITANO [*x*], & AMBROSIO [*y*] addere: Sed ſatis iam diximus ad oſtendendum, hanc generalem veterum fuiſſe ſententiam, quod de catechumenorum, quantumuis ſine baptiſmo mortuorum, ſalute non ſit deſperandum, ſi in ſuo ipſorum ſanguine eſſent baptizati.

(*s*) Hieron. commentar. in Rom. VI. tom. IX. p. 277. edit. Baſil. MDLXV. (tom. VIII. p. 172. Par. MDCXLIII.) Tribus modis baptiſmus accipitur in ſcripturis, *aquæ*, & *ſpiritus ſancti*, qui & *ignis* appellatus eſt, & *ſanguinis* in martyrio, de quo ſaluator dicebat, Baptiſmo habeo baptizari.

(*t*) Baſil de ſpir. ſ. c. XV. tom. II. p. 323. Ἤδη δέ τινες ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσιν, ἀληθείᾳ καὶ οὐ μιμήσει τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον ὑποστάντες, οὐδὲν τῶν ἐκ τοῦ ὕδατος συμβόλων εἰς τὴν σωτηρίαν ἐπεδεήθησαν, ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι βαπτισθέντες. Iam vero ſunt nonnulli, qui in certaminibus pro pietate, reuera non imitatione, Chriſti mortem perpeſſi, nihil huiusmodi ſacramentis, quæ ſunt in aqua, opus habuerunt ad ſalutem, nimirum *in proprio baptizati ſanguine*.

(*u*) Gregor. Nazianzen. orat. XXXIX. in ſ. lumina. tom. I. p. 634. d. Οἶδα καὶ τέταρτον βάπτισμα, τὸ διὰ μαρτυρίου καὶ αἵματος, ὃ καὶ αὐτὸς Χριστὸς ἐβαπτίσατο, καὶ πολύ γε τῶν ἄλλων αἰδεσιμώτερον, ὅσῳ δευτέροις ῥύποις οὐ μολύνεται. Noui quartum etiam baptiſmi genus, nempe quod *martyrio & ſanguine comparatur* (quo ipſe quoque Chriſtus baptizatus eſt) & quidem eo ceteris auguſtius, quod nullis poſtea ſordibus contaminatur.

(*x*) Cyrill. Hieroſolym. catech. III. n. VII. Εἴ τις μὴ λάβῃ τὸ βάπτισμα, σωτηρίαν οὐκ ἔχει, πλὴν μόνων μαρτύρων. οἳ καὶ χωρὶς τοῦ ὕδατος λαμβάνουσι τὴν βασιλείαν· λυτρούμενος γὰρ τὴν οἰκουμένην ὁ σωτὴρ διὰ τοῦ σταυροῦ, καὶ τὴν πλευρὰν νυγείς, ἐξήγαγεν αἷμα καὶ ὕδωρ, ἵνα οἱ μὲν ἐν καιροῖς εἰρήνης ἐν ὕδατι βαπτισθῶσιν· οἱ δὲ ἐν καιροῖς διωγμῶν ἐν οἰκείοις αἵμασι βαπτισθῶσι. Si quis non baptizatur, ſalutem non habet, præter ſolos martyres, qui vel ſine aqua regno cæleſti potiuntur. Redimens enim terram ſaluator per crucem, & in latere vulneratus, *ſanguinem* & *aquam* emiſit: vt alii quidem pacis tempore in aqua baptizarentur: alii vero tempore perſecutionis *in propriis ſanguinibus baptizentur*.

(*y*) Ambroſ. de virgin. lib. III. p. 118. Baſil. MDLXVII. (tom. IV. opp. p. 478. edit. Pariſ. MDCXLII.) Verum illæ ſpiritali volatu iam campum caſtitatis tenebant, quum ſubito hinc perſecutoribus imminentibus, inde torrente fluuio excluſæ a fuga, incluſæ ad coronam. Quid veremur? inquiunt: Ecce aqua: quis nos baptizari prohibet? Et hoc baptiſma eſt, quo peccata donantur, regna quæruntur. Et hoc baptiſma eſt, poſt quod nemo delinquit. Excipiat nos aqua, quæ regenerare conſueuit. Excipiat nos aqua, quæ virgines facit. Excipiat nos aqua, quæ cælum aperit, inferos tegit, mortem abſcondit, martyres reddit.

§. XXI.

Et fide cum pœnitentia in istis catechumenis, qui ad baptismum pie & religiose essent præparati.

NEQVE vero de martyribus tantum ita benique loquuntur antiqui patres, sed de reliquis catechumenis omnibus, qui, dum ad baptismum fidei ac pœnitentiæ piæque vitæ exercitiis præpararentur, subito e vita erepti erant, antequam desideria sua perficere potuissent. AMBROSIVS hosce duos casus coniungit, & alterum alteri quodammodo comparat. Nam in concione sua funebri in obitu VALENTINIANI *iunioris*, quem mors eripuerat ante, quam cupitum baptismum recepisset, ita pro ipso loquitur [z]: *Si, quia solemniter non sunt celebrata mysteria, hoc mouet: Ergo nec martyres, si catechumeni fuerint, coronantur. Non enim coronantur, si non initiantur. Quod si suo abluuntur sanguine, & hunc sua pietas abluit & voluntas.* AVGVSTINVS eamdem prorsus opinionem fouebat, quod non tantum martyrium sed fides etiam & resipiscentia desiderio baptismi iuncta ad saluandum hominem in articulo necessitatis, si baptismum recipiendi nulla esset oportunitas, sufficeret. „Etiam atque etiam considerans, inquit [a], inuenio non tantum passionem pro nomine „Christi, id quod ex baptismo deerat, supplere, sed etiam fidem „conuersionemque cordis, si forte ad celebrandum mysterium „baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque „enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit, passus est; sed dum „patitur, credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus, corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: in illo latrone „declaratum est, sed tunc impletur inuisibiliter, quum mysterium baptismi non contemtus religionis, sed articulus necessitatis excludit." Quare quæ hi scriptores verbis generalioribus de baptismi necessitate loquuntur, hac duplici conditione loqui censendi sunt. Sic quando AMBROSIVS [b] ait: *Nemo adscendit in regnum cælorum, nisi per sacramentum baptismatis*, intelli-

(z) Ambros. de obitu Valent. p. 12. edit. Basil. (p. 113. b. tom. V. edit. Paris.)

(a) Augustin. de bapt. lib. IV. c. XXII. (tom. VII. p. 432. edit. Basil.)

(b) Ambros. de Abrah. patriarch. lib. II. c. X.

telligendum id eſt cum exceptione martyrum, qui baptiſmi quidem cupidi fuerunt, ſed, interueniente quadam & impediente neceſſitate, illum habere non potuerunt. Quemadmodum res ſe habuit cum *Valentiniano*, qui interfectus erat ante, quam eum recipiendi occaſionem haberet. Eumdem in modum omnia illa loca in AVGVSTINO [c], CHRYSOSTOMO [d], CYRILLO HIEROSOLYMITANO [e] & aliis interpretanda ſunt, quæ verbis generalioribus de abſoluta baptiſmi catechumenorum vel adultorum hominum neceſſitate loquuntur.

§. XXII.

Si hæretici ad vnitatem eccleſiæ rediiſſent, quatenus tum caritas id, quod ex baptiſmo deeſſet, ſupplere credita ſit.

CYPRIANVS quoque de omnibus iſtis hæreticis & ſchiſmaticis, qui deſertis ſuis erroribus ad eccleſiæ catholicæ vnitatem redirent, benigne iudicat. Quamquam enim ſecundum ipſius dogmata (quum baptiſmo eorum valorem abiudicaret) nulli il-

(c) Auguſtin. de bapt. lib. IV. c. XXI. tot.

(d) Chryſoſt. de ſacerdot. lib. III. c. V. *Μανία περιφανὴς ὑπερορᾶν τῆς τοσαύτης ἀρχῆς, ἧς ἄνευ οὔτε σωτηρίας ἡμῖν, οὔτε τῶν ἐπηγγελμένων τυχεῖν ἐστιν ἀγαθῶν. εἰ γὰρ οὐ δύναταί τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἐὰν μὴ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος ἀναγεννηθῇ· καὶ ὁ μὴ τρώγων τὴν σάρκα τοῦ κυρίου καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πίνων, ἐκβέβληται τῆς αἰωνίου ζωῆς· πάντα δὲ ταῦτα δι' ἑτέρου μὲν οὐδενός, μόνον δὲ διὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἐπιτελεῖται χειρῶν· τῶν τοῦ ἱερέως λέγω· πῶς αὐτῶν τούτων ἐκτός, ἢ τὸ τῆς γεέννης ἐκφυγεῖν δυνήσεται πῦρ, ἢ τῶν ἀποκειμένων στεφάνων τυχεῖν.* Inſania manifeſta eſt, deſpicere tantum iſtum principatum, ſine quo neque ſalutis neque promiſſorum bonorum compotes fieri poſſumus. Nam *ſi non poteſt quis in regnum cælorum ingredi, niſi per aquam & ſpiritum regeneratus fuerit:* &, Qui non manducat carnem Domini & ſanguinem eius non bibit, æterna vita priuatur: omnia autem hæc haud aliter quam per ſacroſanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, ſacerdotum: qui fiet, vt citra illarum opem aut gehennæ ignem euitare quis poſſit, aut repoſitæ in cælo coronæ præmia adſequi?

It. homil. III. in Philipp. p. 1224. (tom. VI. p. 32. edit. Francoſ.) Κλαῦσον τοὺς ἀπίστους, κλαῦσον τοὺς οὐδὲν ἐκείνων ἀπέχοντας, τοὺς χωρὶς φωτίσματος ἀπερχομένους, τοὺς χωρὶς σφραγῖδος. Luge infideles, *luge eos*, qui nihil ab infidelibus differunt, *qui ſine illuminatione*, ſine ſignaculo *deceſſerunt.* It. homil. III. in 1 Cor. p. 347. (tom. V. p. 21. e. μέγα μὲν γάρ ἐστι τὸ βάπτισμα, καὶ ἄνευ βαπτίσματος ἀμήχανον βασιλείας ἐπιτυχεῖν. Magna quidem res eſt baptiſma & *ſine baptiſmate non poſſumus regnum adſequi.*

(e) Cyrill. catech. III. n. VII. vid. ſub litt. anteced. (x) p. 49.

lorum vere baptizati esse poterant, nisi denuo baptizarentur ad ecclesiam reuersi; tamen si quis eorum in vnitate mortuus esset ecclesiæ, illius de conditione haud deplorandum esse existimabat (quantumuis ex ipsius quidem sententia sine baptismo decessisset) sed amore ductus gratiam & misericordiam apud dominum consequuturum esse eum, sperabat. Illis enim, quæ ipsius de iterando baptismate opinioni obiecta fuerant, ita respondet [f]; *Dicet aliquis: Quid ergo fiet de his, qui in præteritum de hæresi ad ecclesiam venientes sine baptismo admissi sunt? Potens est dominus misericordia sua indulgentiam dare, & eos, qui ad ecclesiam simpliciter admissi, in ecclesia dormierunt, ab ecclesiæ suæ muneribus non separare.* FIRMILIANVS, episcopus *Cæsareensis*, eodem fere modo eidem obiectioni respondet: *Quid* [g] *ergo, inquiunt, fiet de his, qui ab hæreticis venientes, sine ecclesiæ baptismo admissi sunt? Si de seculo excesserunt, in eorum numero, qui apud nos catechizati quidem, sed priusquam baptizarentur, obierunt, habentur.* AVGVSTINVS hanc CYPRIANI opinionem [h] sæpe memorat approbatque; immo in gratiam ecclesiæ contra *Donatistas* vrget. Posito enim, catholicos in admittendis sine baptismo hæreticis errare, esse tamen eos in eo numero, dicit, quibus CYPRIANVS propter vnitatis & caritatis, multitudinem peccatorum cooperientis, custodiam ignosci posse. BASILIVS quoque, VOSSIO [i] recte obseruante, in CYPRIANI sententiam pedibus videtur iuis-

(f) Cyprian. epist. LXXIII. ad Iubaian. p. 208. (p. 313. edit. Fell. Amstel. MDCC.)

(g) Firmil. epist. LXXV. apud Cyprian. p. 236. (p. 321. edit. cit.)

(h) Aug. de bapt. lib. II. c. XIII. Quum arbitraretur, eos qui extra ecclesiæ communionem baptizarentur, baptismum non habere, credidit eos tamen in ecclesiam simpliciter admissos, propter ipsius vnitatis vinculum posse ad veniam peruenire.
It. lib. V. c. II. Bene quidem præsumsit, quod caritas vnitatis possit cooperire multitudinem peccatorum. - - Nos autem si ad ecclesiam sine baptismo admittimus, in eo numero sumus, quibus Cyprianus propter vnitatis custodiam ignosci posse præsumsit.
It. lib. V. c. XXVIII. Quomodo non sunt per aquam saluati, quos in præteritum cum eo baptismate, quod in hæresi acceperant, in ecclesiam simpliciter admissos Cyprianus ipse commemorat? Eadem quippe arcæ vnitas eos saluos fecit, in qua nemo nisi per aquam saluatus est. Conf. contr. Crescon. lib. II. c. XXXIII. & XXXV.

(i) Voss. de bapt. disputat. VII. p. 105. Neque Basilius videtur putasse, baptismum esse ἁπλῶς necessarium, saltem in iis, qui quomodocumque, etsi non

se,

ſe, quod videlicet Deus pro ſua miſericordia ſchiſmaticos, ad pacem & vnitatem eccleſiæ reuerſos, ſine baptiſmo etiam ſaluos faciat. Nam etſi eorum baptiſmum nullum & vanum eſſe, cum CYPRIANO ſtatuat, dicit tamen, ſequendam potius eſſe conſuetudinem recipiendi [k] eos in communionem, in iſtis eccleſiis, quæ iſtorum baptiſmum admittunt, obſeruatam, quam pacem & vnitatem eccleſiæ huius rei cauſſa diſſoluendam. Quod ille non docuiſſet, ſi homines, rebus ſic ſe habentibus, per diuinam gratiam ſine baptiſmo ſaluari non poſſe, crediciſſet.

§. XXIII.

Si qui cum eccleſia ſine baptiſmo communicaſſent, quatenus hoc priuationem baptiſmi ſupplere creditum ſit.

ALIVM adhuc caſum inuenio, in quo veteres in baptiſmi priuatione conniuendum eſſe arbitrati ſunt: Si videlicet eccleſia hominem, quem vere baptizatum eſſe perſuaſa erat, (quique ipſe vere ſe baptizatum eſſe bona fide credebat) per

vere, eſſent baptizati. Nam epiſtola ad Amphilochium can. I. tradit. baptiſmum Catharorum, & Encratitarum, & Hydroparaſtatarum, & Apotacticorum, non eſſe verum baptiſmum; quia etſi, qui initio ſchiſmatis baptizarent, manusque imponerent, ſpiritualem gratiam conferrent, propterea quod legitime eſſent vocati ad hoc munus; ii tamen, qui a ſchiſmaticis illis vocati eſſent, non acceperint poteſtatem eam tribuendi gratiam Spiritus S. ac proinde non magis baptizarint, quam ſi laici fuiſſent. Vnde concludit, tales eſſe rebaptizandos. Agnoſcit interim, ſerio eſſe diſpiciendum, quod imprimis e re fecerit eccleſiæ, ac pacis publicæ. Si enim baptiſmus eorum ſit futurus offendiculo, ſatius eſſe arbitratur, illum omittere; non quaſi ſit vere baptizatus, ſed quia credatur a multis vere baptizatus; qualibus futurum ſit ſcandalo, ſi iterum tingatur. Audiamus ipſum Baſilium: ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, *Quoniam autem Aſiaticis quibusdam omnino placuit, diſpenſationis ac concordiæ cauſſa admitti, ac recipi eorum baptiſmum, ſane recipiatur.* Et poſtea, quum Encratitas iterum baptizari præcepiſſet, reſtringit hæc eo pacto: Ἐὰν μέντοι μέλλῃ τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι τοῦτο· πάλιν τῷ ἔθει χρηστέον, καὶ τοῖς οἰκονομήσασι, τὸ καθ᾿ ἡμᾶς πατράσιν ἀκολουθητέον *Sin eſt, vt vniuerſali eccleſiæ adminiſtrationi ea res offutura ſit: altera illa conſuetudine vtendum; & ſequendi patres, qui, quæ noſtri muneris ſint, ſtatuerunt.* Atqui ſi crediciſſet Baſilius, baptiſmum ἁπλῶς eſſe neceſſarium: non docuiſſet, poſſe eum in non vere baptizatis omitti οἰκονομίας ἕνεκα. Nam ſine quo ſaluari non poſſumus, id concordiæ cauſſa omitti nulla ratione poteſt aut debet.

(*k*) Baſil. can. epiſt. c. I. tom. II. opp. p. 759. edit. Pariſ. an. MDCXVIII. (In tomis conc. tom. II. append. p. 1717. c) Vid. ſub litt. anteced. (i.

plures annos ad constantem altaris communionem admitteret. Licet tandem vel prorsus nullum, aut certe dubium & suspectum baptismum accepisse nosceretur, tamen constans cum ecclesia communicatio hunc baptismi defectum supplere existimabatur. Singularis quidem aliquis communicationis actus, qui in puello vel catechumeno casu quodam vel errore contigisset, ad pensandum baptismum sufficere non credebatur: Nam hac in re canones præcipiebant, vt si quid istiusmodi vsu venisset, homo statim baptizaretur. Ita in *responsis canonicis* TIMOTHEI, episcopi *Alexandrini*, interrogatio fit: *Si puellus catechumenus, vtpote annorum septem, vel homo etiam perfectus, dum fieret oblatio, opportune adfuerit, eiusque nescius particeps factus sit, quid de eo fieri debet?* Et responsio [*l*] hæc est: *Debet illuminari*, hoc est, *baptizari.* Ita quoque *constitutionum apostolicarum* auctor apostolos introducit sic decernentes [*m*]: *Si quis per ignorantiam eucharistiam participauerit, hunc cito instruite ac baptismo initiate, ne contemtor exeat.* Si quis autem se vere baptizatum credens, nec tamen talis existens, cum ecclesia communicandi per plures annos habuisset veniam, ista eius ad altare communicatio baptismi necessitatem tollere existimabatur, & tali homini in ecclesia manere, sine baptismi iteratione, permittebatur. Nobile huius rei exemplum apud *Eusebium* exstat, quod *Alexandriæ Dionysii* memoria accidit, & ab EVSEBIO ex epistola quadam DIONYSII ad *Xystum*, *Romanæ* vrbis episcopum, scripta, in qua episcopi sententiam hac de re expetit, commemoratur. „Quidam ex fratribus,„ inquit DIONYSIVS [*n*], qui ad ecclesiam „conueniunt, iam pridem pro fideli habitus, & qui ante meam „ordinationem, ac ni fallor, ante ipsius quoque *Heraclæ* episco„patum, cœtus fidelium particeps fuerat: quum interfuisset „baptismo eorum, qui nuper baptizabantur, & interrogatio-

(*l*) Timoth. Resp. canon. quæst. I. ap. Beuereg. pandect. tom. II. 165. Vid. supra c. I. §. IV. sub litt. (s) pag. 7.

(*m*) Constitut. apostol. lib. VII. c. XXV. εἰ δέ τις κατὰ ἄγνοιαν μεταλάβοι, τοῦτον τάχιον στοιχειώσαντες μυήσατε, ὅπως μὴ καταφρονητὴς ἐξέλθοι.

(*n*) Dionys. epist. ad Xystum ap. Euseb. lib. VII. c. IX. Τῶν συναγομένων ἀδελφῶν πιστὸς νομιζόμενος ἀρχαῖος καὶ πρὸ τῆς ἐμῆς χειροτονίας οἶμαι δὲ καὶ πρὸ τῆς τοῦ μακαρίου Ἡρακλᾶ καταστάσεως τῆς συναγωγῆς μετασχών· τοῖς ὑπόγυον βαπτιζομένοις παρατυχών, καὶ τῶν ἐπερωτήσεων καὶ τῶν ἀποκρίσεων ἐπακούσας, προσῆλθέ μοι

nes

„nes responsaque illorum audiisset: ad me accessit flens & vicem suam ingemiscens. Pedibusque meis aduolutus confiteri „atque deierare cœpit, baptismum, quo apud hæreticos initiatus „fuerat, non huiusmodi esse, neque cum hoc nostro quidquam „commune habere. Quippe illum plenum esse blasphemiæ & „impietatis. Aiebatque, animam suam acerbissimo doloris sensu compungi, ac ne oculos quidem ad Deum attollere se au-„dere; quippe qui scelestis illis verbis ac cærimoniis initiatus „fuisset. Proinde orabat, vt hoc purissimo lauacro, verissima-„que adoptione & gratia donaretur. Quod equidem facere „non sum ausus: Sed diuturnam illi communionem ad id suf-„ficere, dixi. Nam qui gratiarum actionem frequenter audie-„rit, & qui cum ceteris responderit, Amen; qui ad sacram „mensam adstiterit, & manus ad suscipiendum sacrum cibum „porrexerit; qui illum exceperit & corporis & sanguinis do-„mini nostri *IESV CHRISTI* particeps fuerit diutissime, eum „ego de integro renouare non ausim. Porro vt bono animo „esset, & cum firma fide bonæ spei plenus ad dominici corpo-„ris participationem accederet, iussi„.

Difficile omnino hoc erat consilium in casu admodum raro, & plane singulari, cuius vix similem in historia antiqua inuenias. Mentionem autem huius & reliquorum casuum antecedentium omnium facere volui, vt ostenderem, quod veteres non generatim duriorem istam de absoluta baptismi necessitate (sanctæ quidem institutionis neglectui & contemtioni oppositam) opinionem habuerint, quam nonnulli eis attribuere volunt;

κλαίων καὶ καταθρηνῶν ἑαυτὸν, καὶ πίπτων πρὸ τῶν ποδῶν μου· ἐξομολογούμενος μὲν καὶ ἐξομνύμενος τὸ βάπτισμα ὃ παρὰ τοῖς αἱρετικοῖς βεβάπτιστο, μὴ τοιοῦτο εἶναι, μηδὲ ὅλως ἔχειν τινὰ πρὸς τοῦτο κοινωνίαν· ἀσεβείας γὰρ ἐκεῖνο καὶ βλασφημιῶν πεπληρῶσθαι· λέγων δὲ πάνυ τι τὴν ψυχὴν νῦν κατανενύχθαι, καὶ μηδὲ παῤῥησίαν ἔχειν ἐπᾶραι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Θεὸν ἀπὸ τῶν ἀνοσίων ἐκείνων ῥημάτων καὶ πραγμάτων ὡρμώμενος· καὶ διὰ τοῦτο δεόμενος τῆς εἰλικρινεστάτης ταύτης καθάρσεως καὶ παραδοχῆς καὶ χάριτος τυχεῖν· ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ ἐτόλμησα ποιῆσαι· φήσας αὐτάρκη τὴν πολυχρόνιον αὐτῷ κοινωνίαν εἰς τοῦτο γεγονέναι· εὐχαριστίας γὰρ ἐπακούσαντα, καὶ συνεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμὴν, καὶ τραπέζῃ παραστάντα, καὶ χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς προτείναντα· καὶ ταύτην καταδεξάμενον, καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετασχόντα ἱκανῷ χρόνῳ, οὐκ ἂν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνασκευάζειν ἔτι τολμήσαιμι· θαρσεῖν δὲ ἐκέλευον, καὶ μετὰ βεβαίας πίστεως καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως τῇ μετοχῇ τῶν ἁγίων προσιέναι.

funt; fiquidem nudum eius defectum tam variis modis, nimirum vel I. martyrio, vel II. fide & vera cordis conuerfione; vel III infigni vnitatis ac pacis amore & ftudio; vel IV. diuturna euchariftiæ participatione, condonari poffe & fuppleri, crediderunt.

§. XXIV.

Quid veteres de infantibus fine baptifmo denatis ftatuerint.

OBSERVANDVM autem eft, quod quæ hac in re veteres conceſſerunt, præcipue ad homines adultos fpectent, qui fidem & pœnitentiam, partes religionis effentiales, ad compenfandum externæ baptifmi cærimoniæ defectum exhibere poterant. De infantibus autem res maiori inuoluta erat difficultate, quia nec fides nec pœnitentia propria in eorum gratiam adlegari poterat, vt adeo *tum externo & vifibili figno* tum *interna & fpirituali gratia* baptifmi deftituti effent. Quocirca qui omnium amantiffime de illis loquuntur, ftatum duntaxat medium, nec in cælo nec in inferno, illis adfignare fuftinent. Sit in exemplum GREGORIVS NAZIANZENVS [o], qui futurum exiftimat, vt „infantes, non culpa fua fine baptifmo defuncti, nec cælefti „gloria nec fuppliciis a iufto iudice adficiantur, vtpote qui li„cet fignati non fuerint, improbitate tamen careant, atque hanc „iacturam paffi potius fuerint, quam fecerint. SEVERVS, ecclefiæ *Antiochenæ* antiftes, NAZIANZENI fequitur fententiam: Nam primum dicit [p], quod, fi infantes moriantur lauacri regenerationis non participes, regno cælefti certe excludantur: Sed addit, quod, quatenus peccata haud admiferint, pœnam nullam vel tormentum fubeant, ad medium quemdam ftatum defignati, quem tamquam ftatum inter fanctorum gloriam &

(o) Nazianz. orat. XL. (tom. I. p. 653. b.) Τοὺς δὲ μήτε δοξασθήσεσθαι μήτε κολασθήσεσθαι περὶ τοῦ δικαίου κριτοῦ, ὡς ἀσφραγίστους μὲν, ἀπονήρους δὲ, ἀλλὰ παθόντας μᾶλλον τὴν ζημίαν, ἢ δράσαντας.

(p) Seuer. catena in Ioh. III. p. 83. Ζητεῖται δὲ λοιπὸν, εἰ καὶ τὰ παιδία τὰ ἄωρα τῇ ἡλικίᾳ τετελευτηκότα, τῆς βασιλείας μετέχουσι τῶν οὐρανῶν· Καὶ πρὸς τοῦτο λεκτέον· Ὥστε ἀφώτιστα τελευτήσειεν, μὴ μετασχόντα τοῦ τῆς παλιγγενεσίας λουτροῦ, προδήλως ἔξω τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας καθίσταται, διὰ τὸ τὸν κύριον ἐν Εὐαγγελίοις ἀποφήνασθαι πρὸς Νικόδημον, καὶ εἰπεῖν· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μὴ - - βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ἐπλημμέλησαν τὰ ἐν ἀώρῳ τῇ ἡλικίᾳ τετελευτηκότα, οὔτε κολάσεσιν, ἢ τισὶ βασάνοις ὑπάγονται, μέσην δέ τινα τάξιν ὑφίξουσι.

pœnam

pœnam damnatorum describit. Verum hæc sententia de statu quodam medio inter *Latinos* numquam recepta est. Duo enim loca recipiendis hominibus post diem iudicii statuunt, cælum videlicet & orcum; & concludunt, quod quum infantes, a peccati originalis sordibus non abluti, in cælum admitti nequeant, in orco sint oporteat, eo quod tertius locus non detur. AVGVSTINVS hoc frequenter contra *Pelagianos* vrget, qui inter regnum Dei & vitam æternam distinguebant, infantes sine baptismo defunctos ad æternam quidem vitam & salutem, non vero ad regnum Dei admitti posse, statuentes. Quibus in libris suis de *peccatorum meritis & remissione* hunc in modum opponit: *Quamuis* [q] *condemnatio grauior sit eorum, qui originali delicto etiam propria coniunxerunt, & tanto singulis grauior, quanto grauius quisque peccauit: tamen etiam illud solum, quod originaliter tractum est, non tantum a regno Dei separat, quo paruulos sine accepta gratia Christi intrare non posse ipsi (Pelagiani) etiam confitentur: verum & a salute ac vita æterna facit alienos, quæ nulla alia esse potest præter regnum Dei, quo sola Christi societas introducit.* Et paullo post adhuc clarius loquitur [r]; *Potest proinde recte dici, paruulos, sine baptismo de corpore exeuntes, in damnatione omnium mitissima futuros. Multum autem & fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente apostolo: Iudicium ex vno delicto in condemnationem. Et paullo post: Per vnius delictum in omnes homines ad condemnationem.* Hoc intuitu [s] christianos *Punicos* baptismum ipsum nihil aliud, quam salutem, & sacramentum corporis Christi, nihil aliud quam vi-

Cæterum quæritur, num infantes tenera adhuc ætate morientes, regni cælestis participes existant. Ad hoc respondendum: Quotquot baptismi exsortes, regenerationis lauacro frustrati, ex hac vita discedunt, regno cælorum excludi, quandoquidem dominus in euangeliis ad Nicodemum dixerit: Amen, amen, dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu S. non potest intrare in regnum Dei. Cum autem nihil adhuc deliquerint, qui ætate immatura discesserunt, nullis quidem tormentis aut pœnis excruciantur, sed medium quemdam ordinem subibunt. Sin lauacro sacrato lustrati e vita demigrarint, iustorum quidem numero censendi sunt, non tamen suis meritis cælorum regnum consequuntur.

(q) Augustin. de peccator. merit. & remiss. lib. I. c. XII. (tom. VII. opp. p. 661. edit. Basil. MDLXIX.)

(r) Augustin. ibid. c. XVI.

(s) Augustin. ibid. c. XXIV.

tam vocare, dicit. Si ergo nec salus nec vita æterna sine baptismo & corpore & sanguine domini cuiquam speranda sit, frustra sine his promitti paruulis arbitratur. In eodem libro [t] doctrinam de statu quodam infantum vel aliorum quorumvis medio disertis verbis repudiat. *Non est vllus vlli medius locus*, inquit, *vt possit esse, nisi cum diabolo, qui non est cum Christo. Hinc & ipse dominus volens auferre de cordibus male credentium istam nescio quam medietatem, quam conantur quidam paruulis non baptizatis tribuere, vt quasi merito innocentiæ sint in vita æterna, sed quia non sunt baptizati, non sint cum Christo in regno eius, definitiuam protulit ad hæc ora obstruenda sententiam, vbi ait: Qui mecum non est, aduersum me est.* Multis aliis in locis [u] hunc statum medium contra *Pelagianos* impugnat, necessitatemque baptismi ad eluendas peccati originalis sordes in infantibus, eosque ad vitam æternam beneficio regenerationis perducendos, vrget. *Propterea* [w], inquit, *cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in CHRISTO viuificari omnino non posse.* FVLGENTIVS [x] adhuc seuerior AVGVSTINO est. *Firmissime tene*, inquit, *& nullatenus dubites, non solum homines iam ratione vtentes, verum etiam paruulos, qui siue in vteris matrum viuere incipiunt, & ibi moriuntur, siue quum de matribus nati, sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine patris, filii & spiritus sancti, de hoc seculo transeunt,*

(t) Aug. ibid. c. XXVIII. (p. 680. d. edit. cit.)

(u) August. de anima lib. I. c. IX. (tom. VII. opp. pag. 1148.) Verum hæc vt volet quisque accipiat, dum tamen de baptismo non præscribatur saluatoris præcepto, huius latronis exemplo: & non baptizatis paruulis nemo promittat inter damnationem regnumque cælorum, quietis vel felicitatis cuiuslibet atque vbilibet, quasi *medium locum*. Hoc enim eis hæresis Pelagiana promisit, quia nec damnationem metuit paruulis, quos nullum putat habere originale peccatum, nec sperat eis regnum cælorum, si non perueniunt ad baptismatis sacramentum.
Ibid. lib. II. c. XII. Nouellos hæreticos Pelagianos iustissime conciliorum catholicorum & sedis apostolicæ damnauit auctoritas, eo quod ausi fuerint non baptizatis paruulis, dare quietis & salutis locum, etiam præter regnum cælorum. Quod ausi non fuissent, nisi negarent, eos habere originale peccatum, quod opus esset absolui per baptismatis sacramentum. Ibid. lib. III. c. XIII. tot.

(w) Augustin. epist. XXVIII. ad Hieron. (tom. II. opp. p. 107. b. edit. Basil.)

(x) Fulgent. de fide ad Petrum c. XXVII. Vid. Fulgent. de baptismo æthiopis c. VIII. citat. infra lib. XI. §. V. litt. (d).

ignis

ignis aeterni sempiterno supplicio punientur. Quia etsi propriae actioni s peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione & natiuitate traxerunt. Qui sub nomine IVSTINI MARTYRIS delitescit auctor [y], quum de infantibus quoque loquitur, *Hoc discrimen est*, inquit, *inter baptizatos & non baptizatos, quod illi bona per baptismum obuenientia consequuntur, hi vero non consequuntur.* Et auctor librorum *hypognosticon* [z], qui sub nomine scripsit AVGVSTINI, & viris doctis vel MARIVS MERCATOR, vel SIXTVS ecclesiae *Romanae* episcopus, esse creditur, disputans contra *Pelagianos*, ipsius AVGVSTINI vestigiis insistit; Sic enim ait: *Si quis renatus non fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum aeternum. Intrare in regnum caelorum non aliud est, quam in vita beata viuere, quae permanet in saecula saeculorum. Ecce non baptizatus vitali etiam cibo poculoque priuatus diuiditur a regno caelorum, vbi fons viuentium permanet CHRISTVS. Da mihi praeter hunc alterum locum, vbi vitae possit requies esse perennis. Primum enim locum fides catholicorum diuina auctoritate regnum credidit esse caelorum, vnde non baptizatus excipitur, secundum gehennam, vbi omnis apostata vel a CHRISTI fide alienus aeterna supplicia experietur. Tertium penitus ignoramus, immo nec esse in scripturis sanctis inuenimus. Finge, Pelagiane, locum ex officina peruersi dogmatis tui, vbi alieni a CHRISTI gratia vitam requiei & gloriae possidere paruuli possint.* Haec severe admodum dicta sunt, sed si statum controuersiae inter catholicos & *Pelagianos* consideres, non sine idonea ratione ita dicta sunt. PELAGIVS enim peccatum originale & baptismi necessitatem ad culpam eius abluendam negabat, infantes salutem aeternamque vitam a regno Dei distinctam sine hoc obtinere posse, contendens. Huic sese opponentes catholici necessitatem baptismi in infantibus aeque ac adultis, ad expurgandam congenitam labem & aeternam illis salutem procurandam, tuebantur. Sed non ita perspicue narrant, num heic casus aliqui excepti fuerint respectu paruulorum, vti ratione adultorum fuerunt; Num mera baptismi priuatio in infante, si nullus in

(y) Iustin. Martyr. quaest. & resp. ad orthodox. qu. LVI. (p. 424. edit. Paris. MDCXXXVI.) *Αὕτη ἐστὶν ἡ διαφορὰ τῶν βαπτισθέντων πρὸς τοὺς μὴ βαπτισθέντας, τὸ τυχεῖν μὲν τοὺς βαπτισθέντας τῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀγαθῶν τοὺς δὲ μὴ βαπτισθέντας, μὴ τυχεῖν.*

(z) Augustin. hypognost. lib. V. c. V. (tom. VII. opp. p. 1405.)

paren-

parentibus baptismi contemtus vel neglectus esset, ineuitabili necessitate & subita morte interueniente, infantem a regno cælesti excludat? Inter veteres vniuersos solus FVLGENTIVS salutem infantibus, in matris vtero ante natiuitatem demortuis, absolute abiudicauit. Reliqui autem mitius loqui videntur, excepto, si penes parentes contemti vel neglecti baptismi culpa esset, dum liberos suos ad baptismum non offerrent, quantumuis id faciendi opportunam haberent occasionem, vbi infans salute æterna ex parentum suorum culpa excidere, neque vero Dei vel iustitia vel misericordia in puniendo accusari posset. Hæc excellentis illius auctoris, qui librum de *vocatione gentium*, quem alii PROSPERO, AMBROSIO alii tribuunt, scripsit, sententia videtur fuisse. Nam caussam, quamobrem doctrina de baptismi ad salutem infantum necessitate ita studiose inculcata sit, hanc adfert, vt ne parentes in offerendis suis ad sacrum fontem remisse vel negligenter agerent, quod certe facturi essent, si baptismum ad salutem minus necessarium esse, arbitrarentur. *Neque credi fas est*, inquit, [a], *eos, qui regenerationis non adepti sunt sacramentum, ad vllum beatorum pertinere consortium.* Et alio loco [b]: *Non latet, quantum cordibus fidelium desidiæ gigneretur, si in baptizandis paruulis nihil de cuiusquam negligentia, nihil de ipsorum esset mortalitate metuendum.* Hic auctor necessitatem baptismi infantum, vt boni quique christiani, vrget ex ratione cuiusdam beneficii, quod parentum cura infanti conciliari posse credebatur; & contra ex ratione irreparabilis damni & iacturæ, quam infans parentum culpa ac negligentia sustinere posset. Et hoc ad parentum curam & vigilantiam excitandam satis valet, etiamsi in extremæ necessitatis casibus infantes sine baptismo saluari posse concedatur. Neque improbabile est, veteres nihil aliud spectasse, tametsi eorum locutiones seueræ sint & generales, & sine vlla expressa exceptione. Negari enim nequit, infantes æque ac adultos martyres esse posse. Tales erant infantes, quos *Bethlehemi* interfici iussit *Herodes*. Parentes itidem baptismum pro liberis suis expetere possunt, fidem & pœnitentiam ipsorum nomine vouentes, si qua extrema tantum

(a) Prosper. de vocat. gentium lib. II. c. XX.
(b) Ibid. c. XXIV.

neces-

neceſſitas, non autem vituperabilis negleƈtio, impediat, quo minus illum obtineant. Et in eiusmodi caſibus ſi adulti ſine baptiſmo ſalutem conſequi poſſunt, (vti veteres omnes adfirmant) par ratio heic videtur eſſe, vt eamdem caritatem & indulgentiam in paruulos extendamus. HINCMARVS archiepiſcopus *Rhemenſis*, vir magna fama & doƈtrina ſuæ ætatis, & in ſcriptis veterum multum verſatus, hanc huius implicitæ quæſtionis, in ſingulari quadam re, quæ ipſius memoria accidit, dedit diſſolutionem. Epiſcopus quidam eiusdem regionis *Hincmarus*, antiſtes *Ladunenſis*, ex iniuſta quadam ratione baptiſmum paruulorum in diœceſi ſua impediebat, parentibus licet & ſponſoribus eos baptizari cupientibus; quo paƈto multi paruuli ſine baptiſmo decedebant. Iam quæſtio erat de futuro horum infantum ſtatu, num parentum deſiderium & oblatio ad baptiſmum ad impetrandam liberis ſuis æternam ſalutem ſufficeret? Ad quam ſine vlla dubitatione [c] HINCMARVS adfirmando reſpondebat, *Sicut paruulis*, inquiens, *naturali, id eſt alieno, peccato obnoxiis aliorum, id eſt patronorum, fides pro eis reſpondentium in baptiſmate fit ad ſalutem: Ita paruulis, quibus baptiſmum denegari iuſſiſti, parentum vel patronorum corde credentium & pro paruulis ſuis fideli verbo baptiſma expetentium, ſed non impetrantium, fides & fidelis poſtulatio prodeſſe potuerunt, dono eius, cuius ſpiritus, quo regeneratio fit, vbi vult, ſpirat.* Si hunc in modum ſenſum veterum cum HINCMARO interpretemur, omnia illa loca, quæ infantes ſine baptiſmate denatos damnant, non de mera baptiſmi priuatione, vbi haberi non potuit, ſed de parentum, baptiſmum liberis ſuis non expetentium nec procurantium, quum id facere in eorum eſſet poteſtate, contemtione & negleƈtione intelligenda ſunt. Ego in explanando confirmandoque horum capitum, quæ ad baptiſmi tam infantum quam adultorum neceſſitatem ſpeƈtant, vero ſenſu longus fui, eo quod veteres falſo intelliguntur ab aliis, ab aliis accuſentur, vtpote baptiſmi neceſſitatem nimis ſeuere & duriter vrgentes; quum tamen ipſorum ſententia de ea ſatis accurata ſit, vbi de catechumenis quæſtio eſt, adeoque benignam interpretationem in negotio etiam paruulorum admittere poteſt, ſi non ex generalioribus eorum lo-

(c) Hincmar. opuſc. LV, capit. c. XLVIII.

cutionibus, contra veram horum auctorum intentionem & consilium, durum istum sensum cogere nimiopere adlaboramus.

Finem huic sermoni de institutione & disciplina catechumenorum heic imponerem, nisi duo adhuc momenta restarent, distinctius, quam quidem supra fieri licuit, consideranda. Horum alterum de origine, natura & vsu antiquorum symbolorum ecclesiæ agit, quæ præcipue in vsum & institutionem catechumenorum confecta sunt, adeoque hoc loco commodissime expendenda. Alterum vero ad eam disciplinæ ipsorum partem attinet, qua de distincta & perfecta sublimiorum quarumdam doctrinarum & mysticorum rituum ecclesiæ cognitione ad certum tempus fuerunt celati. Quarum rerum consideratio sequentium capitum erit argumentum.

LIBRI DECIMI

CAPVT TERTIVM.

DE ORIGINE, NATVRA ET APPELLATIONIBVS ANTIQVARVM FORMVLARVM FIDEI.

§. I.

Cur formula fidei dicatur symbolum.

De formula fidei dum loqui instituimus, de diuersis illis nominibus, eorumque rationibus primo loco aliquid dicendum est, quia nonnulla ex illis obscuriora sunt & falsæ interpretationi obnoxia. Vsitatissima appellatio est *symbolum*; cur autem ita dicatur, inter viros doctos non conuenit. BARONIVS [a] tres huius nominis adfert rationes. I. Apostolos putat quosdam fidei canones, quibus vniuersam christianam fidem perstringentes firmarent ac stabilirent, constituisse, ad eosque perficiendos singulos ex eis symbolum suum attulisse, atque hinc

(a) Baron. an. XLIV. n. XV. Tunc etiam catholicæ fidei consultari, (apostoli) quid singuli essent prædicaturi gentibus, ne vlla ex parte aliqua vel apparens inter eos in adnuntiatione euangelii diuersitas esset; quosdam fidei canones, quibus vniuersam christianam fidem perstringentes firmarent ac stabilirent, constituerunt: quos proprio nomine Dei ecclesia nominare consueuit *symbolum apostolorum*, vel quod singuli ex eis ad eum perficiendum attulerint suum symbolum; - - vel quoniam, qui christiani essent, eo symbolo, velut tessera militari data, dignosci possent. cetera.

sym-

symbolum forte nuncupari. Verum quum fundamentum huius opinionis incertum sit, (sicuti esse, postea videbimus) hæc istius nominis ratio locum habere non potest. II. Ita etiam vocari posse existimat, quoniam qui veri christiani essent, eo symbolo, velut tessera militari data, ab infidelibus & hæreticis dignosci possent. III. Quia symbolum sit collatio, seu collatæ in vnum totius christianæ doctrinæ epitome. SVICERVS [*b*] hisce quartam huius nominis rationem addit. Vocari ita posse putat, non a militari tessera, sed a militari sacramento, quo milites imperatori sese obstringant. Esse enim symbolum tesseram pacti, quod in baptismo ineamus cum Deo. Quam in rem testimonium citat AMBROSII [*c*], *Symbolum cordis signaculum & nostræ militiæ sacramentum* vocantis: Et PETRVM CHRYSOLOGVM [*d*], qui *Placitum*, inquit, *vel pactum, quod lucri spes venientis continet, vel futuri, symbolum nuncupari, contractu etiam docemur humano.* Hæc vltima non improbabilis significatio est; secunda tamen magis generaliter a recentioribus auctoribus [*e*] recepta est & approbata, eique veteres etiam scriptores quidam patrocinantur. Nam MAXIMVS TAVRINENSIS [*f*] ait: *Symbolum tessera est & signaculum, quo inter fideles perfidosque secernitur.* Et

(*b*) Suicer. thesaur. eccles. voce σύμβολον. (tom. II. p. 1084. sub fin.) Dicere possumus, symbolum non a militari, sed a contractuum tessera, nomen id accepisse. Est enim tessera pacti, quod in baptismo inimus cum Deo. Vnde Ambrosius lib. III. de velandis virginibus dicit: *Symbolum cordis signaculum, & nostræ militiæ sacramentum.* Quasi dicat, esse quasi tabellam, qua cum imperatore nostro paciscimur, eique nos obstringimus, vt milites sacramento solent.

(*c*) Ambros. lib. III. de veland. virg. Vid. sub anteced. litt. (b).

(*d*) Chrysolog. hom. LXII.

(*e*) Forbes. instruct. histor. theol. lib. I. c. I. n. II. Symboli huius institutionem quod attinet; Ruffinus in expositione symboli, & Augustinus lib. I. de symbolo ad catechumenos c. I. & serm. CLXXXI. de tempore. Et auctor sermonis CXV. de tempore, inter sermones illos Augustini. Et Isidorus Hispalensis lib. VI. originum, cap. IX. Et Etherius ac Beatus, lib. I. contra Elipandum tom. IV. bibl. patrum part. II. col. 506. edit. 4. Et Rabanus Maurus lib. II. de institutione clericorum, cap. LVI. scribunt, se a maioribus traditum accepisse, institutum esse hoc symbolum ab apostolis, ad diuersas nationes ad prædicandum euangelium discessuris, vt omnes vbique fideles summam hanc breuem haberent illius doctrinæ, quæ ab omnibus vnanimiter prædicaretur & *symbolo hoc veluti tessera militari discernerentur fideles ab aliis sectis.*

(*f*) Maxim. Taurin. homil. in symbol. p. 239.

RVF-

RVFFINVS [g] hunc significatum admittit, quando *Indicium*, inquit, *vel signum idcirco dicitur, quia illo tempore* (quando ex ipsius quidem sententia ab ipsis apostolis conditum fuit) *sicut & Paulus apostolus dicit, & in actis apostolorum refertur, multi ex circumeuntibus Iudaeis simulabant, se esse apostolos Christi, & lucri alicuius vel ventris gratia ad praedicandum proficiscebantur; nominantes quidem Christum, sed non integris traditionum lineis nuntiantes. Idcirco istud indicium posuerunt, per quod agnosceretur is, qui Christum vere secundum apostolicas regulas praedicaret. Denique & in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt, quoniam & armorum habitus par, & sonus vocis idem, & mos vnus est, atque eadem instituta bellandi: ne qua doli subreptio fiat, symbola distincta vnusquisque dux militibus suis tradit, quae Latine signa vel indicia nuncupantur; vt si forte occurrerit quis, de quo dubitetur, interrogatus symbolum prodat, si sit hostis vel socius.* Verum haec nouissimo cuidam docto scriptori [h] non probantur, qui hoc nomen non ab vlla consuetudine militari, sed potius a sacris gentilium deriuatum esse, putat, vbi, qui mysteriis eorum initiati, & in notitiam peculiarium sacrorum, quae maximam superstitiosae multitudinis partem celabantur, admissi erant, certa sibi tradita signa habebant, symbola vocitata, quibus ostensis se mutuo internoscebant, & sine vlla dubitatione in templum quoduis, ad secretum cultum & ritus istius Dei, cuius symbolum acceperant, intromittebantur. Horum symbolorum vsus inter gentiles ab erudito isto auctore tam ex ethnicis, quam christianis scriptoribus abundanter demonstratus est: sed nullum ille testimonium adfert, quod christiani symbolum suum ex hac gentili consuetudine ita vocauerint. Et sane obest quodammodo huic sententiae, quod huius rei nec vola nec vestigium in vllo antiquo scriptore conspiciatur. Neque est vero simile, christianos eam detestandorum ac obscoenorum mysteriorum gentilium habuisse rationem, vt nomen symboli, ad denotandam suam fidei confessionem, inde arcesserent, quum id decentius ab innocenti & vsitata in rebus militaribus vel contractibus ciuilibus consuetudine peti posset, a qua tum antiqui tum recentiores scriptores magna cum probabilitate deriuant.

(g) Ruffin. exposit. symboli ad calcem Cypriani p. 17. (in opusculis p. 170. edit. Paris. MDLXXX.)

(h) *Critical History of the Creed p. 11.*

§. II.

§. II.

Cur dicatur canon *&* regula fidei.

Alivd vulgare formulæ fidei seu symboli nomen erat, *κανὼν regula*, ita dictum, quod esset fidei regula, ad quam orthodoxiam & hæresin examinabant & diiudicabant. Vt quum synodus *Antiochena* [*i*] *Paulum Samosatensem* a regula fidei recessisse dicit, id dicere velle manifesto intelligitur, quod in doctrina sua a symbolo ecclesiæ deflexerit. Quo intuitu a *Græcis* [*k*] plerumque ὅρος & ἔκδοσις πίστεως, *definitio & expositio fidei*, & interdum simpliciter πίστις, *fides* [*l*], dicitur. Quæ appellatio nomini *Latino regula fidei*, respondet, & ab IRENAEO [*m*], TERTVLLIANO [*n*],

(*i*) Epist. concil. Antioch. ap. Euseb. lib. VII. c. XXX. Ὅπου δὲ ἀποστὰς τοῦ κανόνος ἐπὶ κίβδηλα καὶ νόθα διδάγματα μετελήλυθεν, οὐδὲν δεῖ τοῦ ἔξω ὄντος τὰς πράξεις κρίνειν. Quoniam a *fidei regula recedens* ad spuriam & adulterinam doctrinam se transtulit, hominis ab ecclesia alieni actus examinare nihil attinet.

(*k*) Socrat. lib. II. c. XXXIX. p. 147. d. τέλος Σιλβανὸς τῆς Ταρσοῦ προεστὼς ἐκκλησίας μέγα ἀνέκραγε, λέγων μὴ χρῆναι καινὴν ὑπαγορεύειν πίστεως ἔκδοσιν, ἀλλὰ τὴν ἤδη πρότερον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῖς ἐγκαινίοις ὑπαγορευθεῖσαν ὀφείλειν κρατεῖν. Tandem Siluanus Tarsensis ecclesiæ præsul elata voce dixit, nullam nouam *fidei* formulam (seu *expositionem*) conscribi oportere, sed illam quæ Antiochiæ in ecclesiæ dedicatione scripta esset, ratam esse debere.

Ibid. c. XL. ταῦτα ἔλεγε βουλόμενος ἑτέραν ἔκδοσιν πίστεως ἀντεισηγεῖν. Hoc autem ideo dicebat, quod in animo haberet aliam fidei formulam illius loco promulgare.

Id. lib. V. c. IV. ἐπιμιγνύμενοι αὐτοί τε καὶ οἱ ἐξ ἀρχῆς τὸν ὅρον τῆς ἐν Νικαίᾳ στέρξαντες πίστεως. Permiscentes se (Macedoniani) mutuo cum iis, qui Nicænæ *fidei formulam* ab initio fuerant amplexi.

(*l*) Theodoret. lib. I. c. VII. οὕτω δὲ τοῦ δυσσεβοῦς ἐκποδὼν γενομένου, συμφώνως ἅπαντες τὴν μέχρι καὶ νῦν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πολιτευομένην πίστιν ὑπαγορεύσαντες, καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς βεβαιώσαντες διέλυσαν τὸ συνέδριον. Hunc in modum impio illo ab ecclesia exturbato, quum *formulam fidei*, quæ ad hunc vsque diem in ecclesiis obtinet, communi consensu dictassent & subscriptionibus suis confirmassent, concilium dimisere.

(*m*) Iren. lib. I. c. XIX. Quum teneamus nos *regulam veritatis*, id est, quia sit vnus Deus omnipotens, cetera. Ibid. Hanc ergo tenentes *regulam*, cet.

(*n*) Tertull. de præscript. c. XIII. *Regula* est autem *fidei*, qua creditur vnum omnino Deum esse, cetera. It. de veland. virgin. c. I. *Regula* autem *fidei* vna omnino est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in vnicum Deum omnipotentem &c.

NOVATIANO [o], & HIERONYMO [p] communiter adhibetur, quando de hæreticis eorumque ſeceſſione a communibus chriſtianæ fidei articulis, in ſymbolis eccleſiæ contentis, loquuntur.

§. III.

Cur μάθημα.

ALIA vſitata formulæ fidei appellatio in antiquis ſcriptoribus *Graecis* eſt μάθημα, *lectio*, eo quod a catechumenis memoriter diſceretur. Hoc vocabulum ab imprudenti lectore facile pro lectione ſcripturæ ſacræ falſo accipi poteſt, niſi notæ quædam diſtinctionis addantur: Idcirco, quum in concilio *Conſtantinopolitano* ſub *Menna* legimus, quod poſt finitam lectionem euangelii *ſancta lectio* [q] pro more lecta fuerit, non de alia quadam lectione ex ſacris bibliis, ſed de lectione ſymboli intelligamus, oportet, quæ tunc temporis pars officii euchariſtici facta erat. Quo ſignificatu vocabulum illud nonnumquam adhibet SOCRATES [r]. Et VALESIVS in duobus iſtius auctoris codicibus manuſcriptis, ante ſymbolum *Nicænum*, quod ibi recitatur, hæc verba τὸ μάθημα [s] addi obſeruat. LEON-

(o) Nouatian. de trinitat. c. I. *Regula* exigit *veritatis*, vt primo omnium credamus in Deum patrem & dominum omnipotentem &c. It. c. IX. Eadem *regula veritatis* docet nos, credere poſt patrem etiam in filium Ieſum Chriſtum, cetera.

(p) Hieronym. epiſt. LIV. ad Marcell. contr. errores Montani. Primum in *fidei regula* diſcrepamus, &c.

(q) Concil. Conſtantinop. ſub Menna act. V. (tom. V. concil. p. 185. c.) τοῦ ἁγίου μαθήματος κατὰ τὸ σύνηθες λεχθέντος. Sancta *lectione* iuxta conſuetudinem lecta.

(r) Socrat. hiſtor. lib. III. c. XXV. Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ μαθήματος, Credimus in vnum Deum patrem omnipotentem & reliqua, quæ ſequuntur in *ſymbolo*.
Vſſerius de ſymbolis p. 20. idem oſtendit ex Iuſtiniano, leg. VII. cod. de ſumma trinitate & fide catholica, ad Epiphanium Conſtantinopolitanum patriarcham hunc in modum ſcribente: Ὅρον τῆς πίστεως, τουτέστι τὸ ἅγιον μάθημα ἤτοι σύμβολον κρατοῦμέν τε καὶ φυλάττομεν, τὸ παρὰ τῶν τιη ἁγίων πατέρων ἐκτεθὲν κ. τ. λ. Fidei definitionem, hoc eſt *ſacroſanctum documentum* (*lectionem*) ſiue ſymbolum, retinemus atque cuſtodimus, a ſanctis patribus CCCXVIII. expoſitum, cet. Maxentium & Photium ſymbolum etiam μάθημα vocaſſe, Vſſerius eodem loco adfirmat.

(s) Valeſ. not. in Socrat. lib. I. c. VIII. Τὴν δὲ τὴν γραφὴν πεποίηκεν] Poſt hæc

TIVS

TIVS autem BYZANTINVS [t] magis explicate loquitur, quando de ſymbolo, quod patres concilii *Chalcedonenſis* confecerint, loquens, ὅρον πίστεως καὶ μάθημα illud nuncupat.

§. IV.

Cur γράμμα *&* γραφή.

EX SOZOMENO VALESIVS [u] quoque obſeruat, quod formula fidei ſæpiſſime ſimpliciter & abſolute γράμμα & γραφὴ appelletur. Quæ vocabula etſi plerumque pro ſacra ſcriptura ſumuntur, heic tamen alium ſenſum habeant, oportet. Nam fidei formula ſeu ſymbolum proprie loquendo non eſt ſcriptum diuinitus inſpiratum, niſi eo ſenſu, quo e ſcriptis divinitus inſpiratis collectum dici poteſt. Heic vero vulgari duntaxat ſenſu accepta *ſcriptum* ſiue *doctrinam* ſignificant; atque ita adhibentur, vt vocabulum antecedens μάθημα, peculiari habito reſpectu ad doctrinam catechumenis propoſitam. Nonnulli etiam CYPRIANVM pro alio quodam nomine adlegant, quaſi formulam fidei peculiari nomine *ſacramentum fidei* [x] vocarit. At vero mentem CYPRIANI ita reſtringendam eſſe, perſuaſum mihi non eſt. Nam ille potius generatim contra myſteriorum, religionis ſacramenta aliosue ritus religioſos quoslibet non minus quam ſymbolum includentium, profanationem loquitur;

verba, ante ſymbolum Nicænum in codice Florentino & Sfortiano adduntur hæc verba τὸ μάθημα. Ita Græci vocabant ſymbolum fidei, eo quod a catechumenis memoriter diſceretur.

(t) Leont. de ſectis act. VI. (in auctar. bibliothec. patr. Ducæano tom. I. p. 515.) μετὰ ταῦτα ἔδοξεν αὐτοῖς, ὥστε ὅρον πίστεως καὶ μάθημα ποιῆσαι. Viſum eſt eis deinceps, vt *fidei definitio doctrinaque formula* conficeretur.

(u) Valeſ. not. in Theodor. hiſt. lib. I. c. VIII. Scribit Theodoritus in ſuperiore capite, Arianæ factionis epiſcopos formulam fidei a ſe compoſitam obtuliſſe concilio, quæ ab omnibus vno conſenſu repudiata eſt. Ad quem locum obſeruaui, formulam illam intelligi, quam Euſebius Pamphili in epiſtola ad Cæſareenſes propoſuiſſe ſe dicit. Hæc eſt igitur, quam Euſtathius hoc loco vocat γράμμα Εὐσεβίου. Nam γράμμα & γραφὴ *pro formula fidei ſæpiſſime ſumitur*, vt in libro IV. Sozomeni legere memini. Sic Euſtathius paullo poſt συμφώνοις γράμμασιν dicit, de formula Nicænæ fidei loquens.

(x) Cyprian. teſtim. ad Quirin. lib. III. c. L. *Sacramentum fidei* non eſſe profanandum; apud Salomonem in parœmiis: In aures imprudentis noli quidquam dicere: ne quando audierit, irrideat ſenſatos ſermones tuos. Item in euangelio κατὰ Matthæum: *Ne dederitis* &c.

applicans eo iſta ſcripturæ verba: *Ne dederitis ſanctum canibus, neque miſeritis margaritas veſtras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus ſuis & conuerſi elidant vos.* Quod ſi vero hoc nomen ad aliquod particulare myſterium reſtringendum eſt, baptiſmum potius quam ſymbolum fidei ſignificabit. Nam baptiſmus quandoque *ſacramentum fidei* ab AVGVSTINO [y], & *ſacramentum fidei ac pœnitentiæ* a FVLGENTIO [z] aliisque appellatur, quemadmodum pluribus oſtendemus, vbi de baptiſmo tractabimus. Quam ob cauſſam hoc non pro nomine, quod ſymbolo fidei vllus e vetuſtis ſcriptoribus ſpeciatim tribuerit, accipio: ſed ſymbolum eſt fides ipſa (*credulitas*, vt nonnullis medii æui ſcriptoribus [a] vocatur) & ſacramentum fidei eſt baptiſmus.

§. V.

Num iſta fidei formula, quæ vulgo dicitur ſymbolum apoſtolorum, *ab ipſis apoſtolis compoſita & in præſentem verborum formam redacta ſit?*

IN originem & naturam antiquarum fidei formularum inquirendum nunc eſt: Id quod per tres quæſtiones fieri poterit. I. Num fidei formula, quæ *ſymbolum apoſtolicum* vulgo audit, ab ipſis apoſtolis in eadem verborum forma, vti hodie in eccleſia obtinet, compoſita ſit? II. Num apoſtoli aliquam omnino fidei formulam in inſtitutionem catechumenorum vel baptiſmi adminiſtrationem confecerint? III. Hoc ſi fecerunt; quinam articuli in ea fuerint contenti? Ad primam quæſtionem viri docti generatim negando reſpondent, tametſi multi ex antiquis & re-

(y) Auguſt. epiſt. XXIII. ad Bonifac. Sicut ſecundum quemdam modum ſacramentum corporis Chriſti corpus Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis Chriſti ſanguis Chriſti eſt, ita *ſacramentum fidei* fides eſt.

(z) Fulgent. de fide ad Petrum c. XXX. Per ſacramentum fidei & pœnitentiæ, id eſt, baptiſmum liberatus.

(a) Vid. Herardi Turonenſis capitul. CXI.. ap. Wharton. auctar. hiſtoriæ dogmatic. Vſſerii p. 368. Gloria patri, ac ſanctis, atque *credulitas*, & Kyrie eleeſon a cunctis reuerenter canantur.
It. Edictum Reccaredi regis ad calcem concilii Toletani tertii (tom. V. conc. p. 1009. b.) Vt primum populi quam *credulitatem* teneant, fateantur; & ſic corda fide purificata ad Chriſti corpus & ſanguinem percipiendum exhibeant. Dum enim conſtitutio hæc fuerit perenniter conſeruata in Dei eccleſia & fidelium ex ſolido corroboratur *credulitas* & perfidia infidelium confutata, ad id quod repetitum ſæpius recognoſcit, facillime inclinatur.

centi-

centioribus diuersum sentiant. Nonnulli duodecim apostolos in vnum congregatos, symbolum illud eadem verborum forma, qua hodie in ecclesia adhibetur, composuisse existimant; alii eo vsque progrediuntur, vt, quinam articuli a singulis apostolis compositi sint, commemorare sustineant. COMBERVS hac de re adeo persuasus sibi videtur, vt non vereatur dicere, non habere nos melius aliquod medium probandi [*b*], quod libri ab istis auctoribus scripti sint, quorum nomina in fronte gerant, quam consentanea vetustatis testimonia; & his satis probari posse, apostolos huius symboli esse auctores. Quam in rem CLEMENTEM ROMANVM, IRENAEVM, ORIGENEM, TERTVLLIANVM, RVFFINVM, AMBROSIVM, AVGVSTINVM, HIERONYMVM, LEONEM episcopum *Romanum*, MAXIMVM TAVRINENSEM, CASSIANVM & ISIDORVM adlegat. Sed nullus horum scriptorum, si a RVFFINO discesseris, in hanc sententiam loquitur, sed duntaxat symbola apostolicæ institutionis esse dicunt: id quod, si eorum spectetur argumentum, nullus negat; nam de diuersis loquuntur formulis easque vniversas apostolis tribuunt, id quod, ipsos hanc particularem formulam nihilo magis, quam reliquas intelligere, argumento est. Nam symbolum *Nicænum* sæpissime *symbolum apostolorum* nuncupatur; neque tamen hoc symbolum totidem verbis ab apostolis compositum esse quisquam statuit. „RVFFINVS quidem vi„detur dicere, quod a maioribus traditum sit [*c*], apostolos „discessuros ab inuicem normam prius futuræ sibi prædicationis „in commune constituisse. Ne forte alius ab alio abducti di„versum aliquid his, qui ad fidem Christi inuitarentur, expo„nerent. Omnes ergo in vno positos, & spiritu sancto reple„tos, breue istud futuræ sibi prædicationis indicium, conferen„do in vnum, quod sentiret, vnusquisque composuisse atque „hanc credentibus dandam esse regulam statuisse„. Qua de caussa hanc fidei normam symbolum appellari putat, symbolum enim *Græce* & *indicium* dici posse, & *collationem*, hoc est, quod plures in vnum conferant. Auctor sub nomine AVGV-

(*b*) Comber's *Companion to the Temple* p. 132.

(*c*) Ruffin. exposit. symboli ad calcem Cypriani p. 17. (in opusculis p. 169. edit. Paris.)

STINI [*d*], quo pacto symbolum ab apostolis compositum dicatur, plenius enarrat. Docere enim satagit, quem articulum singuli apostoli addiderint: Petrus, inquit, dixit, *Credo in Deum patrem omnipotentem.* Ioannes dixit, *Creatorem cæli & terræ.* Iacobus dixit, *Credo & in IEsum Christum, filium eius vnicum, dominum nostrum.* Andreas dixit, *Qui conceptus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine.* Philippus ait, *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.* Thomas ait, *Descendit ad inferna, tertia die resurrexit a mortuis.* Bartholomæus dixit, *Adscendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotenis.* Matthæus dixit, *Inde venturus iudicare viuos & mortuos.* Iacobus Alphæi, *Credo & in spiritum sanctum; sanctam ecclesiam catholicam.* Simon Zelotes, *Sanctorum communionem, remissionem peccatorum.* Iudas Iacobi, *Carnis resurrectionem.* Matthias compleuit, *Vitam æternam, Amen.*

VERVM ENIM VERO insuperabili difficultate hæc traditio inuoluta est, quia videlicet duo tresue articuli heic memorantur, qui in hoc symbolo ad minimum per tria quatuorue priora sæcula non exstitisse, noscuntur. Nam ipse RVFFINVS articulum de descensu *CHRISTI* ad inferos neque in ecclesiæ *Romanæ* [*e*] symbolo, quod sic dictum symbolum apostolicum est, neque in orientalibus ecclesiis haberi dicit, vim tantum verbi eamdem videri esse in eo, quod sepultus dicitur. VSSERIVS & PEARSONIVS hanc obseruationem veram esse, omnium antiquorum symbolorum inductione demonstrarunt, & hunc articulum per quatuor sæcula in illis omnibus, excepto symbolo *Aquileiensi*, quod RVFFINVS exponit, & symbolo synodi *Ariminensis*, SOCRATI [*f*] memorato, desiderari ostenderunt. Idem de articulo, qui de sanctorum agit communione, obser-

(*d*) Augustin. de tempore serm. CXV. al. XCII. (tom. X. opp. p. 849. edit. Basil. MDLXIX.)

(*e*) Ruffin. exposit. symbol. p. 22. (p. 179. edit. Paris. cit.) Sciendum sane est, quod in ecclesiæ Romanæ symbolo non habetur additum, Descendit ad inferna: sed neque in orientis ecclesiis habetur hic sermo, vis tamen verbi eadem videtur esse in eo, quod sepultus dicitur.

(*f*) Socrat. lib. II. c. XXXVII. *Τοῦτον ἴσμεν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν - - σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ* εἰς καταχθόνια κατελθόντα, *καὶ τὰ ἐκεῖσε οἰκονομήσαντα.* Hunc vnigenitum filium Dei scimus - - crucifixum & mortuum esse & *ad inferos descendentem*, quæ illic agenda erant, disposuisse.

varunt

varunt alii, qui neque in ſymbolo eccleſiæ *Aquileienſis*, neque in vllo *Græco* vel *Latino* ſymbolo, per quadringentorum annorum a nato Chriſto interuallum, repertus eſt. Neque articulus de vita æterna in pluribus ſymbolis memoratur, ſed articulo de carnis reſurrectione, qui in multis antiquis ſymbolis vltimus eſt, duntaxat incluſus intelligitur. Hæc ſine vllo alio argumento euidenter demonſtrant, quod ſymbolum, vti præſens forma habet, ſic ab apoſtolis, quemadmodum venditatur, compoſitum eſſe nequeat. Actuum apoſtolicorum de eiusmodi compoſitione ſilentium teſtimonium ex transuerſo exhibet. Eccleſiaſticorum quoque ſcriptorum per tria integra ſæcula ſilentium itidem illud confirmat. Symbolorum tot diuerſæ formulæ a veteribus vſurpatæ, etiam nunc in ipſorum ſcriptis exſtantes, aliæ quidem cum nonnullis omiſſis, cum additis aliæ, & omnes diuerſa phraſi conſcriptæ, non minus euidentia teſtimonia ſunt, vniuerſalem quamdam doctrinæ & fidei formulam toti eccleſiæ ab apoſtolis præſcriptam & traditam non fuiſſe. Nam ſic difficile ad credendum eſt, vllam eccleſiam aliam quamdam formulam, in minimo apice ab iſthac diuerſam, accepturam fuiſſe. Hæ rationes viris doctis nunc generatim probantur, quod non talis exacta forma ab vniuerſis apoſtolis, vt a maioribus traditum dicitur, compoſita ſit. Lector in VOSSIO [g], VSSERIO [h], LESTRANGIO [i], BASNAGIO [k], SVICERO [l] & erudito *hiſtoriæ criticæ ſymboli* [m] auctore diſſertationes de hoc argumento inuenire poteſt. Eoque magis mirandum eſt, vllos homines intelligentes, tam firma argumenta nihil moratos, ad contrarium tuendum operam & laborem conferre, & quidem non ex melioribus rationibus, quam quod veteres in ſymboli apoſtolici appellatione conſentiant. Non enim ſemper hanc præcipuam formulam intelligunt, ſed reliquas formulas omnes apoſtolicas nominant, ſymbolum *Nicænum*, ſymbolum *Conſtanti-*

(g) Voſſ. de tribus ſymbolis. Amſterdam. MDCXCII. 4to.
(h) Vſſer. de ſymbolo Romanæ eccleſiæ. Oxoniæ MDCLX. 4to.
(i) L'Eſtranges *Alliance of Divin Offic.* Chap. III. p. 80.
(k) Baſnag. critic. in Baron. p. 471. ſeqq.
(l) Suicer. theſaur. eccleſ. voce σύμβολον, Tom. II. p. 1092.
(m) *Critical Hiſt. of the Creed.* Chap. I. p. 27.
Videatur etiam GEORGII BVLLI iudicium eccleſiæ catholicæ c. V, §. III. vbi ad VOSSIVM lectores ſuos remittit, qui hanc theſin abunde confirmarit.

nopo-

nopolitanum, ſymbola *orientalia* & *occidentalia* & reliqua omnia, quæ cum hoc, quod ad rem ipſam, etſi non quod ad methodum & verba, concordant, & omnia æque ſunt apoſtolica, ſvtpote ex apoſtolorum prædicatione deriuata, & quod ad argumentum ab illis compoſita, quædam etiam fortaſſis in eccleſiis, vbi euangelium prædicarunt, relicta, quemadmodum prima huius ſymboli rudimenta in eccleſia *Romana* videntur fuiſſe. Eatenus omnia antiqua catholica ſymbola dici poſſunt apoſtolica, quia ratione argumenti cum ſymbolis, ab apoſtolis in baptiſmo adhibitis, eadem ſunt.

§. VI.

Quod probabile ſit, apoſtolos aliquibus ſymbolis, verborum quidem forma non autem re ipſa inter ſe diſcrepantibus, vſos eſſe.

Verum, quæ huc vſque dicta ſunt, non eo accipi volumus, ac ſi apoſtolos nulla omnino ſymbola adhibuiſſe ſtatueremus, ſed potius pluribus, forma quidem non autem argumento ab ſe innicem diſcrepantibus, eos vſos eſſe largimur. Quidquid contendimus, hoc eſt, quod nulla ex iis formulis, quæ hodie exſtant, eadem prorſus verba cum apoſtolica habeant, id quod ex ſymbolorum in diuerſis eccleſiis vſurpatorum varietate, & verborum quorumdam ad illam formulam, quæ præ reliquis omnibus apoſtolica eſſe, dicitur, adiectione demonſtratur. Quamquam vero apoſtoli nullum vmquam ſymbolum condiderunt, vt perpetuum & vniuerſalem in omni eccleſia vſum haberet; dubium tamen non eſt, quin in admittendis ad baptiſmum catechumenis quaſdam formulas adhibuerint. Non paucæ in ſacris ſcripturis reperiuntur locutiones, quæ huic conſuetudini fauent, ſpeciatim interrogationes *Philippi*, quibus ad eunuchum vtebatur, antequam baptiſmo ipſum donaret, & *Petri* reſponſio bonæ conſcientiæ erga Deum in baptiſmo vſitata. Et conſtans eccleſiæ praxis, qua in imitationem apoſtolorum neminem ad baptiſmum admittebat, niſi præuiis iſtis interrogationibus, apoſtolicæ praxeos ſatis teſtimonium eſt. At vero vti eccleſia libertate verborum in diuerſis ſymbolis ſuis vſa eſt, ita apoſtolos idem feciſſe, nec ad vllam formulam ſeſe adligaſſe, probabile eſt, vtpote qui omnes diuina ducti inſpiratione id facere tanto minus neceſſe habuerunt. Hinc quoque euenit, vt quum nulla certa fidei formula omnibus

bus ecclesiis vniuersaliter esset praescripta, singulae ecclesiae symbola sibi faciendi haberent libertatem, quemadmodum liturgias sibi suas componebant, ad nullam verborum formam adligatae, quod analogiae fidei & doctrinae ab apostolis primum traditae adhaerescerent. Quae vera tot antiquarum formularum, verbis quidem non re ipsa inter se differentium, ratio esse videtur.

§. VII.

Quinam fidei articuli in symbola apostolica conclusi & comprehensi sint.

IAM vero magna illa quaestio de natura, argumento & ambitu symbolorum apostolicorum reliqua est, hoc est, quinam fidei articuli in ea conclusi fuerint & comprehensi. Sunt, qui admodum angustos illis limites circumscribunt, initio nihil amplius, quam quod in formula baptismi expressum est, nimirum *Credo in Deum patrem, filium & spiritum sanctum*, ea continuisse dictitantes. Ita EPISCOPIVS [n] eiusque asseclae, qui orbi christiano persuadere adlaborant, doctrinam de seruatoris nostri diuinitate per tria priora saecula ad salutem scitu ac creditu necessariam iudicatam non fuisse. Verum eruditus episcopus BVLLVS [o] & GRABIVS [p] hanc assertionem solidissime confutarunt, ille quidem ex omnibus antiquis symbolis ostendendo, hanc doctrinam necessarium fidei articulum fuisse, iam ante synodum *Nicaea* celebratam; hic autem ex sacra scriptura probando, ipsa

(n) Episcop. institut. lib. IV. sect. II. cap. XXXIV. (p. 339. b. fin. §. *Tertium argumentum* edit. Lond. MDCLXXXVIII.) In primitiuis ecclesiis, quae ab ipsis vsque apostolorum temporibus, saltem per tria integra saecula fuerunt, fides ac professio specialis huius modi filiationis (diuinae) ad salutem scitu ac creditu necessaria iudicata non fuit; Pag. 140. sub init. Antiquissimum symbolum, quodque in prima baptismi administratione, iam inde ab ipsis apostolorum temporibus vsitabatur, hoc erat, Credo in Deum patrem, filium, & spiritum sanctum; nempe ad praescriptam ab ipso Iesu formulam, *Ite & docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine patris, filii, & spiritus sancti.* Symboli huius [illegible], quae variae apud scriptores veteres, puta apud Irenaeum lib. I. c. II. & III. apud Tertull. lib. de praescript. aduersus haereticos & de velandis virginibus &c. reperiuntur, earum nullae modi huius professionem continent, nedum vt eius profitendae necessitatem declarent. cetera.

(o) Bull. iudic. eccles. cathol. cap. VI. tot. p. 47-60.

(p) Grabe adnotata ad cap. V. VI. & VII. eiusd. p. 61.

„prima ſymboli apoſtolici, in antiquiſſima baptiſmi adminiſtra-„tione viſitati, lineamenta ampliora fuiſſe iſta ab EPISCOPIO „tradita fidei confeſſione: *Credo in patrem, filium & ſpiritum ſan-„ctum*; illudque ſymbolum mox tanta cepiſſe incrementa, vt „ipſa apoſtolorum ætate ac auctoritate, vel ſaltem permiſſione, „ad iſtam tandem magnitudinem, qua nunc ſymbolum apoſto-„lorum vulgo dictum gaudet, excreuerit, cunctosque habue-„rit articulos, demtis ſolum duobus, *de deſcenſu Chriſti ad infe-„ros, & de communione ſanctorum*„. Singularis certe opinio BASNAGII eſt, ſæculo demum ſecundo ſymbolum compoſitum, eique præcipue articulos ad coarguendas varias hæreſes, quæ tunc temporis eccleſiam infeſtarint, inſertas fuiſſe ſtatuentis. *Non me leuis* [q] *inceſſit opinio*, inquit, *ex ſcripturæ articulis ſymbolum a patribus fuiſſe conditum, erroribus Gnoſticorum, Simoniacorum, Ebionitarum, cuiusmodique furfuris hominum coarguendis atque confutandis. Gnoſtici bonum Deum & malum ſuis in dogmatibus habere dicebantur: peſtilentiſſima hæreſis his euertitur;* Credo in Deum. *Menander, Simonis diſcipulus, mundum aſſerebat, non a Deo ſed ab angelis factum: huic oppoſitum;* Creatorem cæli & terræ. *Carpocrates Ieſum hominem* ψιλὸν *& de vtroque ſexu natum eſſe docebat: hoc impugnatum ex verbis;* Chriſtum conceptum de ſpiritu ſancto *Baſilidiani non credebant, Ieſum a Iudæis fuiſſe crucifixum, ſed Simonem Cyrenienſem: paucis quidem, ſed ſolidiſſimis verbis confutantur;* Mortuus eſt & ſepultus. *Carnis reſurrectionem abiiciebat Carpocrates cum Marcella ſectæ ſocia: dictum;* Credo reſurrectionem carnis. *Omnes ſymboli articulos ſigillatim percurrenti, planum fiet, ad errores tum graſſantes referri.* Ita vero, ſi erudito huic viro aurem præbere voluerimus, nullum omnino ſymbolum ab apoſtolis factum, ſed in totum ab eccleſia compoſitum & gradatim auctum eſt, quando demum ſectarum & hæreſium origo oppoſitionem quamdam requiſiuit. Eruditus *nouiſſimæ criticæ hiſtoriæ ſymboli* auctor eadem via incedit, hoc tantum cum diſcrimine, vt alios articulos ab ipſis apoſtolis inſertos, (quod BASNAGIVS non dicit,) alios ab eccleſia, hæreſibus ita exigentibus, additos eſſe ſtatuat. Quando vero de articulis ſigillatim loquitur, de præcipuis in BASNAGII concedit ſententiam. Primum enim articulum, *Credo in vnum Deum*, non contra polytheiſmum gentili-

(q) Baſnag. exercit. in Baron. p. 476.

um

um ab apostolis, sed ab ecclesia tantum contra *Valentinianorum, Cerdonianorum, Marcionitarum*, aliasque hæreses, sequentibus temporibus subortas, factum esse contendit. Quod re ipsa non est aliud, quam dicere, symbolum ab apostolis compositum esse, & non esse compositum. Nam si primarii eius articuli ab ipsis non sunt conditi, non video, vnde eius auctores fuisse dici possint. Quocirca docti GRABII sententiæ facilius subscribo, qui contra hunc eruditum virum euicit, primum articulum, *Credo in Deum patrem, creatorem cæli & terræ*, mox ab initio ab apostolis symbolo fuisse insertum contra capitalem ethnicorum errorem, πολυθεότητα videlicet, seu persuasionem de pluribus falsis diis, quorum vnus cæli, alter terræ, alius maris haberet potestatem &c. ac vanam horum venerationem. Nam hæc promiscuæ multitudinis superstitio erat; etiamsi philosophi & doctiores inter gentiles de vnitate supremi Dei aliquanto melius sentirent. Vnde rationi consentaneum est credere, hunc primum articulum insertum fuisse, vt homines ante baptismum huic erroneæ gentilium opinioni renuntiarent.

EPISCOPII opinio, quando ab initio in symbolo de seruatore nostro nudum filii titulum prolatum fuisse adserit, a GRABIO solide confutata est, qui ex scripturis hunc ipsi titulum cum additamento, quod sit *filius DEI*, semper tribui ostendit probatque, reliquos articulos, quod sit *crucifixus, mortuus, sepultus; quod resurrexerit, & adscenderit in cælos, & sedeat ad dexteram Dei, inde venturus, vt iudicet viuos ac mortuos*, iam inde ab ipsis christianæ fidei initiis symbolo insertos fuisse; quod doctrinæ sint, quibus catechumenos suos apostoli maxime imbuerint, & quæ *iudæis* pariter & gentilibus absurdæ ridiculæque visæ sint; adeoque concludi licere dicunt, quod horum articulorum confessionem *iudæi* ac gentiles nuper conuersi & iam iam baptizandi debite ediderint. Vnde quoque ab opinione iam ante memorati auctoris *historiæ criticæ symboli* discedit, cui articulus de adscensione Christi huic symbolo sæculo II. appositus, atque *Apelli*, discipulo *Marcionis*, carnis Christi adscensionem in cælos neganti, oppositus videtur. Verum enim vero, si ad excludendum hunc errorem patres articulum de adscensione Christi symbolo apposuissent, non ita nude protulissent, *Adscendit in cælos*, sed dixissent, τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, *in carne in cælos adscensionem*, vti, obseruante GRABIO, IRENAEVS in enarra-

narratione ſymboli ait. Parem inde rationem eſſe dicit ſequentium commatum *de ſeſſione ad dexteram patris*, *& reditu ad iudicandum viuos & mortuos*; quorum illud ſi errori eorum oppoſitum fuiſſet, qui affirmabant, ſeruatoris *carnem in cælis vacuam ſenſu, vt vaginam, exemto Chriſto, ſedere*, hoc vero appoſitum ad excludendam hæreſin partim *Marcionitarum*, Deum patrem Chriſti iuſtum, ſiue iudicem, eſſe negantium, partim *Gnoſticorum*, libertatem arbitrii inficias euntium, vti ante memoratus auctor opinetur; vtrumque ſi non pluribus, ſaltem ſpecialioribus atque talibus fuiſſet conceptum verbis, quæ dictas hæreſes directe ferirent. Vnde rationi magis conſentaneum eſt credere, apoſtolos confeſſionem hancce iis, qui ſimpliciter iſta hactenus negarant aut ignorarant, *Iudæis* nempe & ethnicis ad fidem conuerſis, præſcripſiſſe.

De duobus articulis *de conceptione Ieſu Chriſti ex ſpiritu ſancto*, *& natiuitate ex Maria virgine*, GRABIVS aliquantum dubitat, an illos quoque iam inde ab initio *Iudæi* ac gentiles ſint profeſſi? quod in nullo catecheticorum, qui in v.tis apoſtolorum exſtant, ſermonum vlla vel conceptionis ex virtute ſpiritus ſancti ſine virili ſemine, vel natiuitatis ex *Maria* virgine, facta ſit mentio, ſed ante obitum *Ioannis* ad *Carpocratis*, *Cerinthi* ac *Ebionæorum* hæreſin, quæ Chriſtum ex *Ioſepho* & *Maria* genitum impie aſſerebat, excludendam demum ſymbolo fidei acceſſiſſe, ſentit.

ARTICVLVS de *ſpiritu ſancto* ſemper fuit pars ſymboli apoſtolici, vt ipſe EPISCOPVS adfirmat; adeoque eorum opinio, qui a catechumenis ante baptiſmum nihil præter confeſſionem fidei in *IESVM CHRISTVM*, filium Dei, requiſitum fuiſſe ſtatuunt, penitus repudianda eſt.

ARTICVLVS de *remiſſione peccatorum* itidem ab initio in ſymbolo apoſtolorum expreſſus fuit, quia hanc doctrinam in primis catecheſibus diſerte *Iudæis* pariter & ethnicis tradiderunt. Et proinde opinio auctoris *hiſtoriæ ſymboli apoſtolici*, quod aliquibus tantum, non vero omnibus ſymbolis inſertus fuerit, vsque ad ortum hæreſis *Nouatianorum*, itidem reiicienda eſt; quod ipſos *Nouatianos* iſtum articulum in baptiſmo adhibuiſſe conſtat.

ARTICVLI de *reſurrectione mortuorum* & *vita æterna* etiam ſymbolo apoſtolico inſerti fuiſſe colliguntur, ſi non a primis initiis

tiis

tiis, certe eo tempore, quum epistolam suam ad *Hebraeos* scripsit *Paulus*, siquidem resurrectionem mortuorum & iudicium aeternum inter fundamentalia doctrinae christianae capita memorat, Hebr. VI, 2.

ARTICVLVM de *ecclesia* GRABIVS sub finem saeculi primi vel initium secundi, occasione haereticorum & schismaticorum, postquam seorsim ab ecclesia orthodoxa congregari coeperunt, reliquis accessisse putat. TERTVLLIANI certe tempore fideles iam in symbolo professos fuisse *sanctam ecclesiam*, ex ipsius libro de baptismo patet, vbi [r] scribit: *Quum autem sub tribus & testatio fidei & sponsio salutis pignorentur, necessario adiicitur ECCLESIAE mentio; quoniam vbi tres, id est, pater, filius & spiritus sanctus, ibi ECCLESIA, quae trium corpus est.*

DE *communione sanctorum* constare dicit, non ante saeculum a Christo nato quartum eius mentionem in symbolo occurrisse.

QVOD vero ad articulum de *descensu Christi ad inferos* attinet, ille primis ecclesiae saeculis symbolo non fuit expressus, sed occasione haereticorum posterioribus temporibus illi additus. Quo autem praecipue tempore accesserit, de eo quidem inter *historiae criticae* auctorem & GRABIVM non conuenit. Ille (qui genuinum huius articuli sensum adeo erudite exposuisse noscitur, vt a consummatissimo theologo haud meliora exspectari queant) contra *Arianos* vel *Apollinaristas*, animam siue spiritum Christo denegantes, insertum fuisse opinatur, quia patres in dictis haereticis refellendis hoc vsi sint argumento: Christus ad inferos descendit, vel secundum diuinitatem, vel secundum animam, vel secundum corpus. Atqui absurdum est siue diuinitati, siue corpori, descensum ad inferos adscribere; ergo secundum animam descendisse, ac per consequens anima praeditum fuisse, statuendum est. GRABIVS autem huic sententiae obstare dicit, quod in nulla confessione Christus *secundum* animam in inferno fuisse, sed simpliciter ad *inferos* vel in *subterranea loca descendisse* dicatur, quodque in quibusdam ipsorum *Arianorum* nec non aliis secta *Apollinaris* antiquioribus fidei formulis hic articulus occurrat. Vnde is potius occasione *Valentinianorum* & *Marcionitarum* iam pridem symbolo additus fuisse, ipsi videtur. Illi enim, IRENAEO [s] & TER-

(r) Tertull. de bapt. c. VI.

(s) Iren. lib. V. c. XXXI. p. 450. Haeretici despicientes plasmationem Dei, & non

TVLLIANO [t] testibus, simul atque mortui essent, cælos se supergredi dictitabant; quum tamen ipse Christus, antequam resurrexit, & in cælos adscendit, tribus diebus commoratus sit, vbi animæ erant mortuorum.

VNIVERSAM hanc materiam finiens GRABIVS, ex hactenus dictis non obscure elucescere dicit, omnes symboli apostolici articulos, exceptis de *communione sanctorum* ac de *ecclesia* forte, nec non de *descensu Christi ad inferos*, ipsa apostolorum ætate ac auctoritate, vel saltem approbatione, a primæuis christianis in solemnibus fidei suæ confessionibus expressos fuisse, ac proinde symbolum fidei, quoad substantiam plurimorum articulorum, recte *apostolicum* dici. Et sane vix ac ne vix quidem fieri potuisse, vt tot in tam dissitis mundi partibus ecclesiæ in formula fidei ac tot eius articulis, adeo conuenissent, nisi talis ab auctoritate, quam omnes agnoscerent, in cunctas emanasset. Quod vero confessiones singularum ecclesiarum quoad verba & phrases differant, id inde factum, quia *symbolum fidei & spei nostræ, quod ab apostolis est traditum, non scriptum fuit in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus*, vti HIERONYMVS [u] loquitur. Vnde liberum vnicuique ecclesiæ fuisse, quibus vel-

suscipientes salutem carnis suæ, contemnentes autem & repromissionem Dei & totum supergredientes Deum sensu, simulatque mortui fuerint, dicunt, se supergredi cælos & Demjurgum, & ire ad matrem, vel ad eum, qui ab ipsis affingitur, patrem.
Et paullo post p. 457. columnn. 1. Dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundum nos, interiorem autem hominem ipsorum derelinquentem heic corpus, insuper cælestem adscendere locum.

(t) Tertull. de anima c. LV. Nobis inferi non nuda cauositas, nec subdiualis aliqua mundi sentina creduntur; sed in fossa terræ & in alto vastitas & in ipsis visceribus eius abstrusa profunditas. Ibid. Christum in corde terræ triduum mortis legimus expunctum, id est, in recessu intimo & interno, & in ipsa terra operto, & intra ipsam cauato, & inferioribus adhuc abyssis superstructo. Quod si Christus Deus, quia & homo, mortuus secundum scripturas, & sepultus secundum easdem, huic quoque legi satisfecit, forma humanæ mortis apud inferos functus, nec ante adscendit in sublimiora cælorum, quam descendit in inferiora terrarum, vt illic patriarchas & prophetas compotes sui faceret. Habes & regionem inferûm subterraneam credere, & illos cubitos pellere, qui satis superque non putent animas fidelium inferis dignas: serui super magistrum, aspernati, si forte in Abrahæ sinu, exspectandæ resurrectionis solatium carpere.

(u) Hieron. epist. LXI. ad Pammach. cap. IX.

let,

let, verbis sensum eius exprimere. Ceterum nolle se dicit in se recipere probationem istius *traditionis*, quam RVFFINVS memoret, quod discessuri ab se inuicem apostoli symbolum illud in commune composuerint. Flocci vero faciendam diuisionem XII symboli articulorum inter XII apostolos ab auctore sub nomine AVGVSTINI traditam, aliaque huiusmodi commenta, de quibus quidquam dicere nihil attinere existimat.

Nos in enarranda summi huius viri de hoc argumento sententia paullo longiores fuimus, tum quod ea, quae de diuersorum articulorum symboli origine tradit, omnium exactissima videntur, tum quod dissertationem, qua opinionem suam declarat, non ad cuiuslibet lectoris manus peruenturam esse, iudicamus.

LIBRI DECIMI

CAPVT QVARTVM.

COLLECTIO QVARVMDAM ANTIQVARVM FIDEI CONFESSIONVM SEV SYMBOLORVM E VETVSTIS ECCLESIAE MONIMENTIS.

§. I.

Fragmenta symboli in Irenaeo.

PROXIMO nunc loco quasdam antiquas symboli fidei formulas lectori exhibebimus, quas in vetustissimis scriptoribus & fide dignissimis ecclesiae monimentis deprehendimus. Hae ipsae eo valebunt, vt non tantum ea, quae capite vltimo dicta sunt, illustrentur & confirmentur, sed vt etiam declaretur, quae antiqua ecclesiae fides fuerit, ostendaturque haereticorum nostri temporis, speciatim *Arianorum*, vanitas, qui doctrinam de seruatoris nostri diuinitate ante concilium *Nicaenum* scitu credituque haud necessariam fuisse, dictitant. VSSERIVS episcopus in eximio libro suo de *symbolo Romano* iam bene multas harum antiquarum formularum conlegit, sed quum iste liber rarior sit, non nulla etiam ei addi possint, lectori heic nouum earum catalogum trademus, a fragmentis symbolorum, quae in IRENAEO, ORIGENE, CYPRIANO, TERTVLLIANO aliisque priuatis scriptoribus habentur, nec VSSERIO memorantur, facturi initium. Sunt, qui symbola in scriptis IGNATII, CLEMENTIS ROMA-

ROMANI, POLYCARPI & IVSTINI MARTYRIS inueniri putant: Sed, vt recte obseruauit PEARSONIVS [a], isti scriptores, etiamsi velut in transitu quorumdam fidei capitum mentionem iniiciant, nullam tamen fidei regulam suorum temporum nobis exhibent. Primus, qui de fidei confessione loquitur, IRENAEVS [b] est, qui *regulam veritatis immobilem*, *quam quisque per baptismum acceperit*, vocat. Et mox, quid ea sit, verbis sequentibus declarat: „Ecclesia [c] per vniuersum orbem vsque ad fines terrae seminata ab apostolis & discipulis eorum accepit eam fidem, quae est in vnum Deum, patrem omnipotentem, qui fecit caelum & terram, & mare & omnia, quae in eis sunt: & in „vnum Iesum Christum, filium Dei, incarnatum pro nostra salute: & in spiritum sanctum, qui per prophetas praedicauit dispositiones Dei, & aduentum, & eam, quae est ex virgine, generationem, & passionem, & resurrectionem a mortuis & in „carne in caelos adscensionem, dilecti Iesu Christi domini nostri, & de caelis in gloria patris aduentum eius, ad recapitulanda vniuersa & resuscitandam omnem carnem humani generis, vt Christo Iesu domino nostro, & Deo, & saluatori &

(a) Pearson. exposit. fidei, articul. V. initio p. 400. edit. latin. Francof. ad Viadrum MDCXCI. Aliqui nobis narrare solent, non exstare (descensum Christi ad inferos) in confessione Ignatii ep. ad Magnesianos, sed sane nulla fidei confessio in ea epistola occurrit, quidquid enim legitur, irrepsit ex constitutionibus Clementis. Pari ratione frustra obiicitur, omissum fuisse a Polycarpo, Clemente Rom. & Iustin. Martyre: *Neque enim illi exhibuerunt vllam fidei regulam suorum temporum.*

(b) Iren. lib. I. c. I. p. 44. οὕτω δὲ τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας ἀκλινῆ ἐν ἑαυτῷ κατέχων, ὃν διὰ τοῦ βαπτίσματος εἴληφε, τὰ μὲν ἐκ τῶν γραφῶν ὀνόματα, καὶ τὰς λέξεις, καὶ τὰς παραβολὰς ἐπιγνώσεται. Sic autem & qui *regulam veritatis immobilem* apud se habet, *quam per baptismum accepit*, haec quidem quae sunt ex scripturis nomina & dictiones & parabolas cognoscet.

(c) Iren. ibid. c. II. p. 4[illegible]. Ἡ μὲν ἐκκλησία, καίπερ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἕως περάτων τῆς γῆς διεσπαρμένη, παρὰ δὲ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐκείνων μαθητῶν παραλαβοῦσα τὴν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, τὸν πεποιηκότα, τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὰς θαλάσσας, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, πίστιν· καὶ εἰς ἕνα Χριστὸν Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν σαρκωθέντα ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας· καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον, τὸ διὰ τῶν προφητῶν κεκηρυχὸς τὰς οἰκονομίας, καὶ τὰς ἐλεύσεις, καὶ τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν, καὶ τὸ πάθος, καὶ τὴν ἔγερσιν ἐκ νεκρῶν, καὶ τὴν ἔνσαρκον εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψιν τοῦ ἠγαπημένου Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς παρουσίαν αὐτοῦ, ἐπὶ τὸ ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα, καὶ ἀναστῆσαι πᾶσαν σάρκα πάσης ἀνθρωπότητος, ἵνα Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν,

„regi

„regi ſecundum placitum patris inuiſibilis omne genu curuet „cæleſtium, & terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua con„fiteatur ei, & iudicium iuſtum in omnibus faciat: ſpiritualia „quidem nequitiæ, & angelos transgreſſos atque apoſtatas fa„ctos & impios, & iniuſtos, & iniquos & blaſphemos homines „in æternum ignem mittat: iuſtis autem & æquis, & præcepta „eius ſeruantibus, & in dilectione eius perſeuerantibus quibus„dam quidem ab initio, quibusdam autem ex pœnitentia, vi„tam donans, incorruptelam loco muneris conferat & clarita„tem æternam circumdet. Hanc fidem, inquit [d], eccleſia in „vniuerſum mundum diſſeminata, diligenter cuſtodit, quaſi v„nam domum inhabitans: & ſimiliter credit iis, videlicet quaſi „vnam animam habens & vnum cor, & conſonanter hæc præ„dicat, & docet, & tradit, quaſi vnum poſſidens os. Nam etſi „in mundo loquelæ diſſimiles ſunt, ſed tamen virtus vna & ea„dem eſt. Et neque hæ, quæ in *Germania* ſunt fundatæ eccle„ſiæ, aliter credunt, aut aliter tradunt: neque hæ, quæ in *Hi„beriis* ſunt, neque hæ, quæ in *Celtis*, neque hæ, quæ in *oriente*, „neque hæ, quæ in *Aegypto*, neque hæ, quæ in *Libya*, neque hæ, „quæ in medio mundi ſunt conſtitutæ: ſed ſicut ſol creatura „Dei in vniuerſo mundo vnus & idem eſt; ſic & lumen, præ„dicatio veritatis, vbique lucet, & illuminat omnes homines, „qui volunt ad cognitionem veritatis venire. Et neque is, qui

καὶ Θεῷ καὶ σωτῆρι, καὶ βασιλεῖ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ πατρὸς τοῦ ἀοράτου, πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσηται αὐτῷ, καὶ κρίσιν δικαίαν ἐν τοῖς πᾶσι ποιήσηται· τὰ μὲν πνευματικὰ τῆς πονηρίας, καὶ ἀγγέλους παραβεβηκότας, καὶ ἐν ἀποστασίᾳ γεγονότας καὶ τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ ἀδίκους. καὶ ἀνόμους, καὶ βλασφήμους τῶν ἀνθρώπων εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ πέμψῃ· τοῖς δὲ δικαίοις, καὶ ὁσίοις. καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τετηρηκόσι, καὶ ἐν τῇ ἀγάπῃ αὐτοῦ διαμεμενηκόσι τοῖς μὲν ἀπ' ἀρχῆς, τοῖς δὲ ἐκ μετανοίας ζωὴν χαρισάμενος, ἀφθαρσίαν δωρήσηται, καὶ δόξαν αἰωνίαν περιποιήσῃ.

(*d*) Iren. ibid. c. III. p. 46. ταύτην τὴν πίστιν — ἡ ἐκκλησία, καίπερ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διεσπαρμένη, ἐπιμελῶς φυλάσσει, ὡς ἕνα οἶκον οἰκοῦσα· καὶ ὁμοίως πιστεύει τούτοις, ὡς μίαν ψυχὴν καὶ αὐτὴν ἔχουσα καρδίαν, καὶ συμφώνως ταῦτα κηρύσσει, καὶ διδάσκει, καὶ παραδίδωσιν, ὡς ἓν στόμα κεκτημένη· καὶ γὰρ αἱ κατὰ τὸν κόσμον διάλεκτοι ἀνόμοιαι, ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως μία καὶ ἡ αὐτή· καὶ οὔτε αἱ ἐν Γερμανίαις ἱδρυμέναι ἐκκλησίαι ἄλλως πεπιστεύκασιν, ἢ ἄλλως παραδιδόασιν, οὔτε ἐν ταῖς Ἰβηρίαις, οὔτε ἐν Κελτοῖς, οὔτε κατὰ τὰς ἀνατολάς. οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ, οὔτε ἐν Λιβύῃ, οὔτε αἱ κατὰ μέσα τοῦ κόσμου ἱδρυμέναι· ἀλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος τὸ κτίσμα τοῦ Θεοῦ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ εἷς καὶ ὁ αὐτός· οὕτω καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας πανταχῆ φαίνει, καὶ φωτίζει πάντας ἀνθρώπους τοὺς βουλομένους εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν· καὶ

„valde præualet in fermone, ex iis, qui præfunt ecclefiis, alia „quam hæc funt, dicet: (nemo enim fuper magiftrum eft) ne„que infirmus in dicendo deminorabit traditionem. Quum e„nim vna & eadem fides fit, neque is, qui multum de ea pot„eft dicere, ampliat, neque is, qui minus, deminorat.„

LECTOR facile, credo, percipiet, IRENAEVM per hanc vnam eamdemque fidem non eamdem verborum formam, hodie in fymbolo apoftolico vfitatam, intelligere: Nam verba ipfius multum ab ea difcrepant, tametfi quod ad fenfum & fubftantiam eadem fides fit, & illa, quæ tum per omnes ecclefias prædicata fuit & tradita.

§. II.

Confeffio fidei Origenis.

ALIAM iftiusmodi doctrinæ apoftolicæ formam ORIGENES collectam habet in libris fuis *de principiis* [e], vbi regulam fidei his verbis tradit: „Species eorum, quæ per prædicationem a„poftolicam manifefte traduntur, iftæ funt. Primo, quod v„nus Deus eft, qui omnia creauit atque compofuit, quique ex „nullis fecit effe vniuerfa, Deus a prima creatura & conditio„ne mundi omnium iuftorum, Deus *Adam*, *Abel*, *Seth*, *Enos*, *E*„*noch*, *Noë*, *Sem*, *Abraham*, *Ifaac*, *Iacob*, XII patriarcharum, *Moy*„*fi* & prophetarum: & quod hic Deus in nouiffimis diebus, fic„vt per prophetas fuos ante promiferat, mifit dominum no„ftrum Iefum Chriftum, primo quidem vocaturum Ifraël. Hic „Deus iuftus & bonus, pater domini noftri Iefu Chrifti, legem „& prophetas & euangelia ipfe dedit, qui & apoftolorum De„us eft, & veteris & noui teftamenti. Tum deinde quia Iefus „Chriftus ipfe, qui venit, ante omnem creaturam natus ex pa„tre eft. Qui quum in omnium conditione patri miniftraffet, „(per ipfum enim omnia facta funt) nouiffimis temporibus fe „ipfum exinaniens homo factus eft: incarnatus eft, quum De„us effet, & homo manfit, quod Deus erat. Corpus adfum-

οὔτε ὁ πάνυ δυνατὸς ἐν λόγῳ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις προεστώτων, ἕτερα τούτων ἐρεῖ (οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον) οὔτε ὁ ἀσθενὴς ἐν τῷ λόγῳ ἐλαττώσει τὴν παράδοσιν· μιᾶς γὰρ καὶ τῆς αὐτῆς πίστεως οὔσης, οὔτε ὁ πολὺ περὶ αὐτῆς δυνάμενος εἰπεῖν ἐπλεόνασεν, οὔτε ὁ τὸ ὀλίγον, ἠλαττόνησε.

(e) Origen. περὶ ἀρχῶν, in præfat. tom. I. p. 665. edit. Bafil. (p. 420. edit. Parif. MDCIIII.)

„ fit,

„ſit noſtro corpori ſimile, eo ſolo differens, quod natum ex „virgine de ſpiritu ſancto eſt. Et quoniam hic Ieſus Chriſtus „natus & paſſus eſt in veritate, & non per imaginem communi „hac morte, vere mortuus eſt: vere enim a mortuis reſurrexit, „& poſt reſurrectionem conuerſatus cum diſcipulis ſuis, aſ„ſumtus eſt. Tum deinde honore ac dignitate patri ac filio ſo„ciatum tradiderunt ſpiritum ſanctum„.

HACTENVS ORIGENES de præcipuis chriſtianæ fidei capitibus, ex apoſtolorum prædicatione ab eccleſia traditis, loquitur. Alius quidam liber ſub eius nomine circumfertur ad modum dialogi contra *Marcionitas* ſcriptus, in quo fidem catholicam falſis horum hæreticorum principiis oppoſitam breuius conſtringit, [*f*] *Credo*, inquiens, *vnum omnium conditorem eſſe & opificem: & qui ab illo eſt, deum verbum conſubſtantialem iuxtaque perennem eumque extremis temporibus hominem ex Maria aſſumſiſſe, & in crucem actum, & excitatum a mortuis: Credo etiam ſpiritui ſancto, qui in omnem æternitatem exſiſtit.* Noui equidem, viros doctos de auctore horum dialogorum non conſentire: WETSTENIVS, qui primus eos *Græce* edidit, ORIGENI eos adſcribit; HVETIVS autem MAXIMVM quemdam eorum auctorem eſſe dicit, qui, quæ eius eſt coniectura, tempore CONSTANTINI vixit. Quisquis vero auctor fuerit, illi vere orthodoxæ fidei formam continent, quam ideo huc tranſcribendam duximus.

§. III.

Fragmenta formulæ fidei in Tertulliano.

POST ORIGENEM aliquas antiquæ fidei formulæ partes in TERTVLLIANO inuenimus, qui de ea, tamquam regula fidei omnibus chriſtianis communi, loquitur. „Regula fidei, [*g*] inquit, „vna omnino eſt, ſola immobilis & irreformabilis credendi ſci„licet in vnicum deum omnipotentem mundi conditorem, & „filium eius Ieſum Chriſtum, natum ex virgine *Maria*, crucifi„xum ſub *Pontio Pilato*, tertia die reſuſcitatum a mortuis, re„ceptum in cælis, ſedentem nunc ad dexteram patris, venturum „iudicare viuos & mortuos per carnis etiam reſurrectionem„.

(*f*) Origen. contr. Marc. dialog. I. p. 815. tom. II. edit. latin. Baſil. MDLXXI. (p. 533. edit. cit. Pariſ.)

(*g*) Tertull. de veland. virgin. c. I.

In libro *de praescriptione aduersus haereticos* [*h*] aliam formulam habet isti non absimilem. „Regula est fidei, illa scilicet, „qua creditur, vnum omnino deum esse, nec alium praeter „mundi conditorem, qui vniuersa de nihilo produxerit per ver- „bum suum primo omnium emissum. Id verbum filium eius „appellatum, in nomine dei varie visum patriarchis, in prophe- „tis semper auditum, postremo delatum ex spiritu dei patris, „& virtute in virginem *Mariam*, carnem factum in vtero eius, „& ex ea natum hominem, & esse Iesum Christum: Exinde „praedicasse nouam legem, & nouam promissionem regni cae- „lorum, virtutes fecisse: Fixum cruci: Tertia die resurrexisse: „In caelos ereptum sedere ad dexteram patris: misisse vicariam „vim spiritus sancti, qui credentes agat: venturum cum clari- „tate ad sumendos sanctos in vitae aeternae & promissorum cae- „lestium fructum, & ad profanos iudicandos igni perpetuo, „vtriusque partis resuscitatione cum carnis resurrectione [*i*]. „Haec regula, inquit, a Christo instituta nullas habet apud nos „quaestiones, nisi quas haereses inferunt, & quae haereticos fa- „ciunt. Nihil vltra scire, omnia scire est„.

In libro aduersus *Praxeam* idem symbolum verbis paullo mutatis repetit: „Vnicum [*k*] quidem deum credimus, sub hac „tamen dispensatione, quam οἰκονομίαν dicimus, vt vnici dei sit „& filius sermo ipsius, qui ex ipso processerit, per quem omnia „facta sunt, & sine quo factum est nihil. Hunc missum a pa- „tre in virginem, & ex ea natum hominem & deum, filium ho- „minis & filium dei, & cognominatum Iesum Christum. Hunc „passum, hunc mortuum & sepultum secundum scripturas, & „resuscitatum a patre, & in caelos resumtum, sedere ad dexte- „ram patris, venturum iudicare viuos & mortuos. Qui exin- „de miserit secundum promissionem suam a patre spiritum san- „ctum paracletum, sanctificatorem fidei eorum, qui credunt in „patrem & filium & spiritum sanctum„. *Hanc regulam*, inquit, *ab initio euangelii decucurrisse etiam ante priores quosque haereticos, nedum ante Praxeam hesternum, probabit tam ipsa posteritas omnium haereticorum, quam ipsa nouellitas Praxeae hesterni.*

(*h*) Tertull. de praescript. adu. haereticos c. XIII.
(*i*) Tertull. ibid. c. XIV.
(*k*) Tertull. aduers. Prax. c. II.

Iam

IAM facile ad obſeruandum eſt, TERTVLIANVM heic non de vlla certa verborum forma, ſed de ſubſtantia fidei loqui. Nam quædam fidei capita, exempli cauſſa de *deſcenſu ad inferos* & *communione ſanctorum*, heic non expreſſis verbis memorantur, etiamſi includi poſſint. Sed dogmata de *trinitate*, *incarnatione*, cetera, heic exprimuntur curateque explanantur, ita quidem, vt fidei explicitæ in his capitibus neceſſitatem oſtendant, doctrinamque de ſeruatoris noſtri diuinitate primarium articulum fidei inde a primis eccleſiæ chriſtianæ initiis fuiſſe, demonſtrent.

§. IV.

Fragmenta ſymboli in Cypriano.

PROXIME a TERTVLLIANO CYPRIANVS quaſdam ſymboli fidei reliquias nobis exhibet. Catholicos & *Nouatianos* easdem interrogationes catechumenis baptizandis proponere, ait, quarum quædam ſpeciatim ſint iſtæ: An credant in deum patrem [*l*] & in Chriſtum ipſius filium, & in ſpiritum ſanctum? An credant remiſſionem peccatorum & vitam æternam per ſanctam eccleſiam? Licet enim, vt obſeruat CYPRIANVS, *Nouatiani* mentirentur in interrogatione, non habentes eccleſiam, in qua remiſſio peccatorum impertiri poſſet; eamdem tamen verborum formam, quam eccleſia, in ſymbolo ſuo ſeruabant, easdemque interrogationes omnibus ad baptiſmum venientibus proponebant. Repetit hoc CYPRIANVS in alia epiſtola, quam concilii *Carthaginenſis* [*m*] nomine ad epiſcopos ſcripſit *Numidiæ*, in qua earumdem interrogationum, vt in ba-

(*l*) Cyprian. epiſt. LXIX. al. LXXVI. ad Magnum p. 183. (p. 296. edit. Fellii Amſtelod. MDCC.) Quod ſi aliquis illud opponat, vt dicat, eamdem Nouatianum legem tenere, quam catholica eccleſia teneat, eodem ſymbolo, quo & nos, baptizare; eumdem noſſe Deum patrem, eumdem filium Chriſtum, eumdem ſpiritum ſanctum, ac propter hoc vſurpare eum poteſtatem baptizandi poſſe, quod videatur in interrogatione baptiſmi a nobis non diſcrepare: Sciat, quiſquis hoc opponendum putat, primum non eſſe vnam nobis & ſchiſmaticis ſymboli legem, neque eamdem interrogationem: Nam, quum dicunt: Credis remiſſionem peccatorum & vitam æternam per ſanctam eccleſiam, mentiuntur in interrogatione, quando non habeant eccleſiam.

(*m*) Cyprian. epiſt. LXX. ad epiſc. Numid. p. 190. (p. 301. edit. Amſtelod.) Sed & ipſa interrogatio, quæ fit in baptiſmo, teſtis eſt veritatis. Nam quum dicimus: Credis in vitam æternam & remiſſionem peccatorum per ſanctam

ptiſmo generatim factarum, mentio habetur. Vnde non tantum articulum de *trinitate* ſed alios etiam de *eccleſia*, *remiſſione peccatorum*, & *vita æterna* ſymboli, tempore CYPRIANI in omnibus eccleſiis *Africanis* vſitati, partes fuiſſe apparet. Et excepto *deſcenſu ad inferos* & *communione ſanctorum* (qui articuli ſerius quam CYPRIANI vel TERTVLLIANI temporibus ſymbolo acceſſerunt) reliqua dogmata omnia hiſce duobus vetuſtis ſcriptoribus memorantur.

§. V.

Symbolum Gregorii Thaumaturgi.

NON multo poſt CYPRIANVM vixit GREGORIVS, eccleſiæ *Neocæſarecnſis* antiſtes, vulgo dictus *Thaumaturgus*. Inter eius opera a GERARDO VOSSIO edita, fidei confeſſionem habemus, quam in ſui ipſius populi vſum compoſuit, vel potius, vt GREGORIVS NYSSENVS in vita eius narrat, de cælo per reuelationem accepit, ſacrum miniſterium non ita pridem auſpicatus. Formula [n] ſic habet: „Vnus Deus, pater verbi „viuentis, ſapientiæ ſubſiſtentis & potentiæ ac characteris ſempiterni: perfectus perfecti genitor, pater filii vnigeniti. Vnus „dominus, ſolus ex ſolo, Deus ex Deo. Character & imago „deitatis, verbum efficax. Sapientia, conſtitutionis rerum „vniuerſarum comprehenſiua: & virtus atque potentia vniverſæ creaturæ effectiua. Filius verus, veri patris, inuiſibilis, „eius qui eſt inuiſibilis & incorruptibilis, corruptioni non ob„noxii: ac immortalis, mortis prorſus neſcii: & ſempiternus „ſempiterni. Vnuſque ſpiritus ſanctus, ex Deo exiſtentiam ha„bens; & qui per filium apparuit, ſcilicet hominibus: imago „filii, perfecti perfecta vita, viuentium cauſſa; fons ſanctus, „ſanctitas, ſanctificationis ſuppeditator. In quo manifeſtatur

eccleſiam? Intelligimus remiſſionem peccatorum non niſi in eccleſia dari; apud hæreticos autem, vbi eccleſia non ſit, non poſſe peccata dimitti.

(n) Gregor. Neocæſar. oper. p. 1. & apud Gregor. Nyſſen. tom. III. p. 546. Εἷς Θεός. πατὴρ λόγου ζῶντος, σοφίας ὑφεστώσης, καὶ δυνάμεως, καὶ χαρακτῆρος ἀϊδίου· τέλειος τελείου γεννήτωρ, πατὴρ υἱοῦ μονογενοῦς· εἷς κύριος, μόνος ἐκ μόνου, Θεὸς ἐκ Θεοῦ· Χαρακτὴρ καὶ εἰκὼν τῆς θεότητος, λόγος ἐνεργής· σοφία τῆς τῶν ὅλων συστάσεως περιεκτική· καὶ δύναμις τῆς ὅλης κτίσεως ποιητική· υἱὸς ἀληθινὸς, ἀληθινοῦ πατρὸς, ἀόρατος τοῦ ἀοράτου καὶ ἄφθαρτος ἀφθάρτου· καὶ ἀθάνατος ἀθανάτου, καὶ ἀΐδιος ἀϊδίου· καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον, ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον· καὶ διὰ υἱοῦ πεφηνὸς, δηλαδὴ τοῖς ἀνθρώποις· εἰκὼν τοῦ υἱοῦ, τελείου τελεία· ζωὴ, ζώντων αἰτία·

„tur Deus pater, qui super omnia est & in omnibus: & Deus „filius, qui per omnia est. Trinitas perfecta, quæ gloria ac „æternitate & regno atque imperio non diuiditur, neque aba„lienatur; Non igitur creatum quid, aut seruum in trinitate: „neque superinductitium aliquid & aduentitium, quasi prius „non exsistens, posterius vero adueniens. Non ergo defuit „vnquam filius patri; neque filio spiritus: sed immutabilis & „inuariabilis, eadem semper manet trinitas.

Hoc symbolum non plena fidei summa est, sed tantum quod ad doctrinam de sacrosancta trinitate attinet, de qua validissimum testimonium perhibet, cuiusmodi aliud vix in vllo ex patribus *Ante-Nicanis* inuenias, vtpote contra duas sibi oppositas *Samosatenianorum* & *Sabellianorum* hæreses, quorum illi Christi diuinitatem, hi personalem eius subsistentiam negabant, speciatim directum. Nonnulli ex recentioribus *Arianis*, qui SANDII placita amplectuntur, non esse illud genuinum symbolum, dictitant: verum eruditissimus antistes BVLLVS illius fidem [o] firmissimis GREGORII NYSSENII & BASILII testimoniis abunde vindicauit, cuius ad eximiam dissertationem lectorem remitto.

γὴ ἁγία, ἁγιότης, ἁγιασμοῦ χορηγός· ἐν ᾧ φανεροῦται Θεὸς ὁ πατὴρ, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ ἐν πᾶσι· καὶ Θεὸς ὁ υἱὸς, ὁ διὰ πάντων. Τριὰς τελεία, δόξῃ καὶ ἀϊδιότητι καὶ βασιλείᾳ μὴ μεριζομένη, μηδὲ ἀπαλλοτριωμένη· οὔτε οὖν κτιστόν τι, ἢ δοῦλον ἐν τῇ τριάδι· οὔτε ἐπείσακτον, ὡς πρότερον μὲν οὐχ ὑπάρχον· ὕστερον δὲ ἐπεισελθόν· οὔτε οὖν ἐνέλιπε ποτὲ υἱὸς πατρὶ, οὔτε υἱῷ τὸ πνεῦμα· ἀλλ' ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος, ἡ αὐτὴ Τριὰς ἀεί.

(o) Bull. defensio fid. Nic. sect. II. c. XII. n. II. Formulam illam confessionis catholicæ de SS. Trinitate a Gregorio reuera profectam fuisse constat. Nam eidem illam tribuit non modo Ruffinus, sed & ipsius cognominis Gregorius Nyssenus, qui viri admirabiles res gestas & scripta accurate perspecta habuit, adeoque vitam eius descripsit. Quin & rem hanc ita narrat vir eximius, vt vix quisquam cordatus de ea dubitare possit. Nimirum confessionem illam recitaturus, hæc verba præmittit: *δι' ἧς μυσταγωγεῖται μέχρι τοῦ νῦν ὁ ἐκείνου λαὸς, πάσης αἱρετικῆς κακίας διαμείνας ἀπείρατος*, i. e. *Per quam* (confessionem) *vsque in præsentem diem* instituitur *plebs illa* (nempe Neocæsareensis) *quæ ab omni hæretica malitia intacta remansit.* Scilicet adeo certum erat, confessionem illam fidei a Gregorio Thaumaturgo profectam, vt plebs omnis ciuitatis Neocæsareensis, cuius episcopus & immortale decus ille fuit, illam, vt Gregorii indubie genuinam, amplexa, perque ipsam a patrum memoria vsque ad Nysseni ætatem institui solita fuerit: indeque factum, vt ecclesia Neocæsareensis, quum totus mundus Arianus fieret, ab hæretica malitia se illæsam conseruauerit. Postquam vero confessionem

onem recitasset Nyssenus, hæc subiungit: ὅτῳ δὲ φίλον περὶ τούτου πεισθῆναι, ἀκουέτω τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ τὸν λόγον ἐκήρυττεν, παρ᾽ οἷς αὐτὰ τὰ χαράγματα τῆς μακαρίας ἐκείνης χειρὸς εἰς ἔτι καὶ νῦν διασώζεται. i. e. *Quod si quis sibi fidem de hac re fieri cupit, audiat ecclesiam, apud quam illa ipsa verba a beata illa manu exarata, adhuc etiam nunc conseruantur.* Appellat ipsum Thaumaturgi αὐτόγραφον, a Neocæsareensibus ad suam ætatem religiose custoditum. Nescio sane, an ad eiusmodi traditionem aliquam confirmandam quidquam amplius desiderari possit. Ceterum Gregorii Nysseni testimonio aperte suffragari mihi videtur Basilius magnus, ipsius frater, qui epist. LXXV. ad Neocæsareenses testatur, se ab auia sua, in tenera ætate, Gregorii Thaumaturgi ipsa verba didicisse, quibus recte de fide in SS. Trinitatem institutus fuerit. Verba eius sunt: Πίστεως δὲ τῆς ἡμετέρας τίς ἂν γένοιτο ἐναργεστέρα ἀπόδειξις, ἢ ὅτι τραφέντες ἡμεῖς ὑπὸ τίτθῃ μακαρίᾳ γυναικί, παρ᾽ ὑμῶν ὡρμημένῃ· Μακρίναν λέγω τὴν περιβόητον· παρ᾽ ἧς ἐδιδάχθημεν τὰ τοῦ μακαριωτάτου Γρηγορίου ῥήματα ὅσα πρὸς αὐτὴν ἀκολουθίᾳ μνήμης διασωθέντα αὐτή τε ἐφύλαττε, καὶ ἡμᾶς ἔτι νηπίους ὄντας ἔπλαττε καὶ ἐμόρφου τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι. i. e. *Fidei vero nostræ quæ poterit esse euidentior probatio, quam quod a nutrice beata femina, quæ ex vestro gremio progressa est (Macrinam dico, illustrem illam) educati sumus: a quo & beatissimi Gregorii verba didicimus, quæ memoriæ beneficio ad illius vsque ætatem conseruata, & ipsa retinuit, & nos adhuc infantes iisdem tamquam pietatis dogmatibus formauit.* Omnino, inquam, heic Thaumaturgi confessio designari mihi videtur. Nam totidem verbis a Gregorio traditam fidei ὑποτύπωσιν de SS. Trinitate quippe de ea ibi agit) se in infantia sua, ab auia Macrina Neocæsareensi edoctum fuisse, diserte testatur Basilius. Attende lector. Nyssenus refert, populum Neocæsareensem per Thaumaturgi confessionem, a patrum memoria ad suam vsque ætatem, institui solitum fuisse: ait vero Basilius, se ab auia sua, (nempe dum apud ipsam Neocæsareæ in Ponto vna cum parentibus suis vitam ageret) in tenera ætate (hoc est, ante concilium Nicænum) recte fidem de SS. Trinitate, totidem Gregorii verbis conceptam edidicisse. Quis non existimauerit de eadem fidei confessione vtrumque loqui? Quin & idem Basilius lib. de spiritu S. cap. XXIX. testatur, tantam fuisse Gregorii illius apud Neocæsareenses vsque ad sua tempora existimationem, vt nihil siue in doctrina, siue in ritibus admittere in ecclesia voluerint, nisi quod a maximo illo fundatore suo traditum accepissent. Verba Basilii hæc sunt: Τούτου μέγα ἔτι καὶ νῦν τοῖς ἐγχωρίοις τὸ θαῦμα, καὶ νεαρὰ καὶ ἀεὶ πρόσφατος ἡ μνήμη ταῖς ἐκκλησίαις ἐνίδρυται, οὐδενὶ χρόνῳ ἀμαυρουμένη· οὐκοῦν οὐ πρᾶξίν τινα, οὐ λόγον, οὐ τύπον τινὰ μυστικὸν, παρ᾽ ὃν ἐκεῖνος κατέλιπε, τῇ ἐκκλησίᾳ προσέθηκαν. i. e. *Huius*, (Gregorii) *& in hodiernum quoque diem magna est apud eius regionis homines admiratio, recensque ac semper vigens memoria sic infixa est ecclesiis, vt nullo tempore obscuretur. Itaque non praxin aliquam, non dictum, non formam vllam mysticam, vltra quam illis reliquit, ecclesiæ (suæ) adiecerunt.* Si dictum nullum, vltra quam illis reliquit Gregorius, certe multo minus symbolum aliquod aut fidei confessionem, quam ab ipso non acceperat, ecclesia Neocæsareensis voluit admittere. Et tamen Basilii ætate confessionem fidei, qua de agimus, in ecclesia ista receptam fuisse, idque vt a Gregorio traditam, certissimum est.

§. VI.

§. VI.

Confessio fidei Luciani *martyris.*

EADEM ætate cum GREGORIO THAVMATVRGO vixit LVCIANVS martyr, qui in vltima persecutione *Diocletianea* mortem Christi caussa subiit. Fuit ille ecclesiæ *Antiochenæ* presbyter, vbi fidei confessionem *Sabellianis* oppositam scripsit. Forma legitur apud ATHANASIVM [p], SOCRATEM [q] & HILARIVM, qui in eam commentatur & ab obiectionibus vindicat, quas nonnulli contra eam fecerant, eo quod ab *Arianis* in concilio *Antiocheno* sub *Constantio* an. CCCXLI. adlegata fuerat, quasi ipsorum sententiæ patrocinaretur; quod vero HILARIVS ipsam non facere ostendit, etiamsi nonnulla verba aduersus *Sabellianos* contineat, quæ in hæreticum sensum trahi, (vt quævis verba catholica) contra auctoris sententiam possint. Formula, vt eam exhibet HILARIVS, hæc est: „Consequenter [r]

(p) Athan. de syn. Arimin. & Seleuc. tom. I. p. 892. (tom. I. p. 73. e. edit. Paris. MDCXCVIII.) Πιστεύομεν ἀκολούθως τῇ εὐαγγελικῇ καὶ ἀποστολικῇ παραδόσει, εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ὅλων δημιουργόν τε καὶ ποιητὴν καὶ προνοητήν, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ Θεόν, δι' οὗ τὰ πάντα, τὸν γεννηθέντα πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρός, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὅλον ἐξ ὅλου, μόνον ἐκ μόνου, τέλειον ἐκ τελείου, βασιλέα ἐκ βασιλέως, κύριον ἀπὸ κυρίου, λόγον ζῶντα, σοφίαν ζῶσαν, φῶς ἀληθινόν, ὁδόν, ἀλήθειαν, ἀνάστασιν, ποιμένα, θύραν, ἄτρεπτόν τε καὶ ἀναλλοίωτον· τῆς θεότητος, οὐσίας τε καὶ βουλῆς καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης τοῦ πατρὸς ἀπαράλλακτον εἰκόνα, τὸν πρωτότοκον πάσης τῆς κτίσεως, τὸν ὄντα ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν, λόγον Θεὸν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκε, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντα ἄνωθεν, καὶ γεννηθέντα ἐκ παρθένου, κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἄνθρωπον γενόμενον, μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἀπόστολόν τε τῆς πίστεως ἡμῶν, καὶ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ὥς φησιν· ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με· τὸν παθόντα ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς οὐρανούς, καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ εἰς παράκλησιν, ὁ καὶ ἁγιασμόν, καὶ τελείωσιν τοῖς πιστεύουσι διδόμενον, καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διετάξατο τοῖς μαθηταῖς λέγων· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, δηλονότι πατρός, ἀληθῶς πατρὸς ὄντος, υἱοῦ δὲ ἀληθῶς υἱοῦ ὄντος, τοῦ δὲ ἁγίου πνεύματος ἀληθῶς ἁγίου πνεύματος ὄντος, τῶν ὀνομάτων οὐχ ἁπλῶς οὐδὲ ἀργῶς κειμένων, ἀλλὰ σημαινόντων ἀκριβῶς τὴν οἰκείαν ἑκάστου τῶν ὀνομαζομένων ὑπόστασίν τε καὶ τάξιν καὶ δόξαν· ὡς εἶναι τῇ μὲν ὑποστάσει τρία, τῇ δὲ συμφωνίᾳ ἕν.

(q) Socrat. lib. II. c. X.

(r) Hilar. de synodis p. 107. (p. 333. edit. Par. MDCXXXI.)

„euangelicæ & apostolicæ traditioni credimus in vnum Deum „patrem omnipotentem, cunctorum quæ sunt ædificatorem & „factorem & prouisorem, ex quo omnia: & in vnum domi„num Iesum Christum, filium ipsius vnigenitum, Deum, per „quem omnia, qui generatus est ex patre; Deum ex Deo, „totum ex toto, vnum ex vno, perfectum de perfecto, regem „de rege, dominum de domino, verbum, sapientiam, vitam, „lumen verum, viam veram, resurrectionem, pastorem, ianu„am, inconuertibilem & incommutabilem, diuinitatis essen„tiæque & virtutis & gloriæ patris incommutabilem imaginem, „primum editum totius creaturæ, qui semper fuit in principio „apud Deum verbum Deus, iuxta quod dictum est in euange„lio: Et Deus erat verbum, per quem omnia facta sunt, & in „quo omnia constant, qui in nouissimis diebus descendit de sum„mis, & natus est ex virgine secundum scripturas, & agnus fa„ctus est mediator Dei & hominum, prædestinatus fidei nostræ „& dux vitæ, dixit quippe; Non enim descendi de cælo, vt „facerem voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui me mi„sit. Qui passus est, & resurrexit pro nobis tertia die, & ad„scendit in cælos, & sedet in dextra patris, & iterum venturus „cum gloria iudicare viuos & mortuos. Et in sanctum spiri„tum, qui in paraclesin & sanctificationem & consummationem „credentibus datus est, iuxta quod & dominus Iesus Christus „ordinauit discipulis, dicens: Pergite & docete vniuersas gen„tes, baptizantes eas in nomine patris & filii & spiritus sancti. „Manifesta vtique patris, vere patris, certaque filii, vere filii, „notaque spiritus sancti, vere spiritus sancti, hisce nominibus „non simpliciter, neque otiosis propositis, sed significantibus „diligenter propriam vniuscuiusque nominatorum substantiam „& ordinem & gloriam, vt sint quidem per substantiam tria, „per consonantiam vero vnum.

Haec ecclesiasticæ fidei expositio olim *Arianismi* suspecta fuit, eo quod verba ista: *Vt sint quidem per substantiam tria* in versione HILARII legantur. Verum HILARIVS eam ab hac suspicione satis superque liberauit, ostendendo, quod hæc verba tantummodo *Sabellianis*, tres personas non nisi tria nomina facientibus, opponendi gratia adhibita, cetera vero omnia plane & signi-

ſignificanter contra hæreſin *Arianam* dicta ſint. Hinc ſynodum *Antiochenam* non reprehendit tamquam *Arianam*, quæ hanc fidei confeſſionem tantum repetiit & adoptauit a *Luciano*, ſed epiſcopos nonaginta ſeptem illic adfuiſſe dicit, qui catholicam fidem hac ipſa contra *Sabellianos* præcipue tueri animo intenderint, ſufficienti cautione contra *Anomœanos* ſeu *Arianos* haud neglecta. Verba illius hæc ſunt [*s*]: „Volens congregata ſanctorum ſyno-„dus impietatem eam perimere, quæ veritatem patris, & filii „& ſpiritus ſancti nominum numero eluderet, vt non ſubſiſten-„te cauſſa vniuſcuiusque nominis, triplex nuncupatio obtine-„ret ſub falſitate nominum vnionem, vt pater ſolus atque vnus „idem atque ipſe haberet & ſpiritus ſancti nomen & filii: id-„circo tres ſubſtantias eſſe dixerunt, ſubſiſtentium perſonas „per ſubſtantias edocentes: non ſubſtantiam patris & filii & „ſpiritus ſancti diuerſitate diſſimilis eſſentiæ ſeparantes„(quæ erat hæreſis *Arianorum*, ſolum patrem Deum, reliquas duas perſonas tantum creaturas eſſe, ſtatuentium, atque ita ſubſtantiam diuerſitate naturæ ſeu eſſentiæ diuidentium. Quod hæc ſynodus non fecit:) Hinc HILARIVS ait: „Quod autem dictum eſt, „vt ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam vero „vnum, non habet calumniam: quia cognominato ſpiritu, id „eſt, paracleto, conſonantiæ potius quam eſſentiæ, per ſimili-„tudinem ſubſtantiæ prædicari conuenit vnitatem„. Verum non obſtante hac iuſta defenſione & apologia, pro hoc concilio ab HILARIO facta, a BARONIO, BINNIO, HERMANTIO aliisque recentioris æui ſcriptoribus tamquam concilium *Arianum* repudiatur. At vero eruditus SHELSTRATVS elaboratiſſimam pro hoc concilio diſſertationem ſcripſit, in qua omnibus illis, quæ BARONIVS eiusque aſſeclæ contra hoc concilium vel confeſſionem LVCIANI martyris oppoſuerunt, reſpondit [*t*]; id quod a BVLLO [*u*] etiam, erudito epiſcopo noſtrate, fa-

(*s*) Hilar. de ſynodis p. 108. (p. 334. edit. cit.)

(*t*) Schelſtrat. Sacrum Antiochenum concilium pro Arianorum conciliabulo paſſim habitum nunc ex omni antiquitate auctoritati ſuæ reſtitutum, diſſert. III. c. II. p. 109 — 116.

(*u*) Bull. defenſ. fid. ſect. II. c. XIII. n. VI (p. 161. edit. Grab.) Vere fuiſſe Luciani hoc ſymbolum, non ab Arianis ipſi affictum, multa euincunt. Primo epiſcopi illi imprudenter admodum, adeoque impudenter, formulam ali-

ctum eſt, cuius ad diſſertationes lectorem curioſum amandamus.

§. VII.

Formula fidei conſtitutionum apoſtolicarum.

Circa tempora Luciani martyris, ſæculo tertio extremo,

quam fidei ſub Luciani nomine, quæ ipſius reuera non fuiſſet, Antiochiæ edidiſſent; vbi & ſancti martyris memoria merito ſacra, & ſcripta eius religioſiſſime cuſtodita fuerunt, vt facillime ab omnibus fraus deprehendi potuiſſet. Deinde, vt ſemel illis toto mentiri licuiſſet, fieri tamen certe non potuit, vt impoſtura diutius lateret. At ſymbolum illud vt indubie Luciani martyris, venditarunt etiam Ariani, idque ſumma cum fiducia, multis poſt annis, nempe quum, Valentiniano & Valente imperantibus, ſynodus congreganda eſſet in vrbe Tarſo Ciliciæ, referente Sozomeno hiſt. eccleſ. lib. VI. c. XII. Tum enim, inquit ibidem Sozomenus συνελθόντες ἐν Καρίᾳ τῆς Ἀσίας ἀμφὶ τριάκοντα τέσσαρες τῶν Ἀσιανῶν ἐπισκόπων, τὴν μὲν ἐπὶ τῇ ὁμονοίᾳ τῶν ἐκκλησιῶν σπουδὴν ἐπῄνουν· παρῃτοῦντο δὲ τὸ τοῦ ὁμοουσίου ὄνομα· καὶ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ Σελευκείᾳ ἐκτεθεῖσαν πίστιν χρῆναι κρατεῖν ἰσχυρίζοντο, ὡς καὶ Λουκιανοῦ τοῦ μάρτυρος οὖσαν, καὶ μετὰ κινδύνων καὶ πολλῶν ἱδρώτων παρὰ τῶν πρὸ αὐτῶν δοκιμασθεῖσαν, i. e. *Quatuor circiter ac triginta Aſiani epiſcopi in Caria Aſiæ prouincia collecti, ſtudium quidem in reſtituenda eccleſiarum concordia poſitum magnopere laudarunt: conſubſtantialis autem vocabulum admittere recuſabant; affirmantes, fidem quæ Antiochiæ & Seleuciæ promulgata fuerat, ratam eſſe oportere, quippe quæ & Luciani martyris fides eſſet, & non ſine multis periculis ac laboribus ab ipſorum anteceſſoribus fuiſſet comprobata.* Porro ſi hoc ſymbolum conſarcinaſſent ipſi Ariani, certe illud ſuis placitis aptius conformaſſent; ſaltem ea non inſeruiſſent, quæ ipſorum hæreſin plane iugularent: cuiusmodi nonnulla in eo reperiuntur, vti mox oſtendemus. Denique hæc fidei confeſſio præcipue dirigitur aduerſus hæreſin Sabellianam, vt ex iis, quæ ſub finem continet, manifeſtiſſimum eſt. Nam poſt explicatam fuſius de SS. trinitate fidem, demum concluditur ſymbolum hoc quaſi epilogo, ſummam & ſcopum totius præcedentis ſermonis explicante: *Patris*, inquam, *vere patris; & filii vere filii; & ſpiritus ſancti reuera ſpiritus ſancti: ita vt hæc vocabula non ſint nuda & ſine re vocabula; ſed quæ accurate exprimant propriam vniuscuiusque perſonam, ordinem, ac gloriam: adeo vt perſonis quidem tres ſint; conſenſu autem vnum.* Quid autem iſta attinebant ad Arianam controuerſiam, quæ in concilio illo Antiocheno agitabatur? A Luciani ætate dogma Sabellii maxime viguit, eiusdemque fertur ipſe Lucianus acerrimus fuiſſe impugnator. His mantiſſæ loco addam obſeruationem Philoſtorgii hiſt. eccleſ. lib. II. c. XV. vbi de Luciani martyris diſcipulis agens, qui magiſtri ſui doctrinam haud illibatam ſeruarunt, ſcribit: καὶ τὸν Ἀστέριον παρατρέψαι τὸ φρόνημα, ἀπαράλλακτον εἰκόνα τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας εἶναι τὸν υἱόν, ἐν τοῖς αὐτοῦ λόγοις καὶ γράμμασι διαμαρτυρόμενον. Atqui illud Aſterius ex Luciani ſymbolo totidem verbis mutuatus eſt, vt ex collatione apparebit.

mo,

mo, COTELERIVS auctorem *constitutionum apostolicarum* vixisse autumat, quod mihi vero videtur similius, quam eorum opinio, qui in quinto eum sæculo collocant, vel etiam sententia WHISTONII, qui hunc librum non tantum genuinum CLEMENTIS ROMANI opus, sed opus etiam diuinitus inspirati scriptoris esse, contendit. Quapropter de ipso heic proxime post LVCIANVM loquimur, tamquam eo, qui antiquam quamdam fidei formulam nobis reliquit, tunc temporis probabiliter in quibusdam orientalibus siue *Græcis* ecclesiis vsitatam. Catechumenum enim introducit, fidei suæ professionem his verbis edentem: „Et „adscribor [x] Christo, & credo, & baptizor in vnum inge„nitum, solum verum Deum omnipotentem, patrem Christi, „creatorem atque opificem vniuersorum, ex quo omnia; & in „dominum Iesum Christum, vnigenitum illius filium, primoge„nitum omnis creaturæ, qui ante sæcula beneplacito patris ge„nitus est, non creatus, per quem omnia facta sunt, quæ in „cælis & in terra, visibilia & inuisibilia; qui in nouissimis die„bus descendit de cælis, & carnem adsumsit, ac ex sancta vir„gine *Maria* natus est, sancteque se gessit in vita secundum le„ges Dei ac patris sui, & crucifixus est sub *Pontio Pilato*, & mor„tuus est pro nobis; & postquam passus est, tertia die resurre„xit a mortuis, adscendit ad cælos, & sedet ad dexteram pa„tris, & iterum venturus est in consummatione sæculi cum glo„ria ad iudicandos viuos & mortuos, cuius regni non erit finis. „Baptizor etiam in spiritum sanctum, id est paracletum, qui spi„ritus operatus est in omnibus ab initio mundi sanctis, postea

(x) Constit. apostol. lib. VII. c. XLI. Καὶ συντάσσομαι τῷ χριστῷ, καὶ πιστεύω καὶ βαπτίζομαι εἰς ἕνα ἀγέννητον, μόνον ἀληθινὸν Θεὸν παντοκράτορα, τὸν πατέρα τοῦ χριστοῦ, κτιστὴν καὶ δημιουργὸν τῶν ἁπάντων, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἰς τὸν κύριον Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸν πρὸ αἰώνων εὐδοκίᾳ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, οὐ κτισθέντα, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὁρατά τε καὶ ἀόρατα, τὸν ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν κατελθόντα ἐξ οὐρανῶν, καὶ σάρκα ἀναλαβόντα, καὶ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου Μαρίας γεννηθέντα, καὶ πολιτευσάμενον ὁσίως κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ σταυρωθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ ἀποθανόντα ὑπὲρ ἡμῶν. καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν μετὰ τὸ παθεῖν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς. καὶ πάλιν ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. βαπτίζομαι καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τουτέστι τὸν παράκλητον, τὸ ἐνεργῆσαν ἐν πᾶσι τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἁγίοις, ὕστερον δὲ ἀποσταλὲν

„vero miſſus quoque eſt apoſtolis a patre ſecundum promiſſio„nem ſaluatoris noſtri domini Ieſu Chriſti, & poſt apoſtolos „etiam omnibus, qui in ſancta eccleſia catholica credunt in „carnis reſurrectionem, in remiſſionem peccatorum, in regnum „cælorum & in vitam futuri ſæculi.

Svnt, quibus hic auctor *Arianiſmi* nomine ſuſpectus eſt, nihil vero iſtius hæreſis in hac confeſſione conſpicitur. Tametſi enim ſolum patrem dicit ἀγέννητον, id tamen nihil eſt aliud, quam quod *Alexander* & *Athanaſius* & reliqui *Arianæ* hæreſis oppugnatores omnes fecerunt, qui numquam δύο ἀγέννητα, hoc eſt, duo abſoluta, coordinata, ingenita principia, quæ propria duorum deorum notio eſt, ſtatuerunt, ſed appellationem τοῦ ἀγεννήτου, *ingeniti*, ſoli ſemper patri, tamquam æterno principio & fonti deitatis, vindicarunt, filium nuncupantes μονογενῆ θεὸν, *vnigenitum Deum*, quæ propria filii Dei notio eſt, qui neque creatus neque ingenitus eſt, ſed ab æterno genitus ex ſubſtantia patris, & hic titulus, quo dicitur μονογενὴς Θεὸς, *vnigenitus Deus*, idem ille eſt, qui ab harum *conſtitutionum* auctore paſſim [y] filio tribuitur, quem non creaturam ſed Deum eſſe dicit, in hoc ſolo a patre diſtinctum, vt non ſit ingenitus; quod ad notionem filii neceſſarium omnino eſt. Nam contradictio foret dicere,

---

καὶ τοῖς ἀποστόλοις παρὰ τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ μετὰ τοὺς ἀποστόλους δὲ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν, ἐν τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

(y) Conſtit. apoſtol. lib. VII. c. XLIII. Εὐλογεῖ καὶ δοξάζει τὸν δεσπότην Θεὸν τὸν παντοκράτορα, τὸν πατέρα τοῦ μονογενοῦς Θεοῦ, εὐχαριστῶν ὁ ἱερεύς. Sacerdos benedicit ac laudat dominum Deum omnipotentem, patrem *vnigeniti Dei* & gratias agit.

It. lib. VIII. c. VII. Μονογενὲς Θεὲ, μεγάλου πατρὸς υἱέ. *Vnigenite Deus*, magni patris fili.

It. lib. VIII. c. XI. καταξίωσον αὐτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, τῆς ἐν Χριστῷ τῷ υἱῷ σου τῷ μονογενεῖ, τῷ Θεῷ καὶ σωτῆρι ἡμῶν. Dignare illos æterna vita, quæ in Chriſto filio tuo *vnigenito*, *Deo* ac ſaluatore noſtro.

Cap. XII. ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ σου. Deus & pater *vnigeniti* filii tui.

Cap. XVIII. διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ μονογενοῦς σου υἱοῦ. mediatore *vnigenito* filio tuo.

Filius

Filius est Dei, & tamen quoque ingenitus. Nos hæc ideo animaduertimus, vt ostendamus, quam parum præsidii præsentes *Ariani* ex hoc auctore habeant, dummodo benignam istam ei interpretationem indulgeamus, quæ iure suo omnibus vetustis catholicis scriptoribus indulgenda est.

Porro obseruare nobis licebit, quod, quamuis hoc fidei symbolum cum symbolo ecclesiæ *Romanæ*, communiter vocitato *apostolico*, quod ad substantiam vnum idemque sit; verbis tamen & phrasibus multum omnino ab eo discrepet, & ad symbolum ecclesiæ Orientis propius accedat. Et licet tam perfectum sit, quam quoduis aliud istius ætatis, descensus tamen ad inferos & communionis sanctorum nulla in eo sit expressa mentio. Quod hæc dogmata primis ecclesiæ symbolis totidem verbis non inserta fuisse ostendit.

§. VIII.

Symbolum ecclesiæ Hierosolymitanæ.

Hactenvs dispersas antiquarum fidei confessionum, quæ ante concilium *Nicænum* in diuersarum ecclesiarum vsum compositæ sunt, reliquias congessimus; prout hodieque in priuatorum scriptorum monumentis reperiuntur. Supersunt autem quædam perfectiores formulæ, e. g. *Hierosolymitana*, *Cæsareensis*, *Antiochena* & *Romana*, quibus inter se collatis lector facile intelliget, quomodo fidei vnitas exacte concordarit, & cum quadam verborum varietate conseruata fuerit. Ecclesiæ *Hierosolymitanæ* symbolum in liturgia s. iacobi imperfectum, perfectius autem in cyrilli, ecclesiæ *Hierosolymitanæ* antistitis, catechesibus habemus, vtpote in quibus illud exponitur. In liturgia s. iacobi initium duntaxat symboli [z] habemus: *Credo in vnum Deum patrem, omnipotentem, factorem cæli & terræ, & in vnum dominum Iesum Christum filium Dei:* Reliqua inserta non sunt, vtpote sine recitatione satis nota. Verum in cyrilli catechesibus capita plenius recensentur, & collecta sic habent:

„Credo in vnum Deum [a], patrem omnipotentem, „factorem cæli & terræ, visibilium omnium & inuisibilium fa-

(z) Iacobi liturg. in bibl. patr. Græc. Latin. tom. II. p. 7. Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ

(a) Cyrill. catech. VI. seqq. Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρα-

„cto-

„ctorem. Et in vnum dominum Iesum Christum, filium Dei „vnigenitum, ex patre genitum ante omnia sæcula, Deum ve„rum, per quem omnia facta sunt: incarnatum, & hominem „factum, crucifixum & sepultum, & tertia die resurgentem a „mortuis, & adscendentem in cælos, & sedentem ad dexteram „patris, & qui venturus est iudicare viuos & mortuos, cuius re„gni non erit finis. Et in spiritum sanctum paracletum, qui „loquutus est per prophetas: & in vnum baptismum pœniten„tiæ in remissionem peccatorum; & in vnam sanctam catho„licam ecclesiam, & in carnis resurrectionem, & in vitam æter„nam.

Hoc symbolum non esse ipsum *Nicænum* nec *Constantinopolitanum*, manifestum inde est, quod vocabulum *consubstantialis*, aliaque desunt, quæ in symbolo *Nicæno* de filio prædicantur. Neque plenam characteris spiritus sancti explicationem habet, quæ postea in symbolo *Constantinopolitano* addita est. Id quod mirandum non est, quia *catecheses* CYRILLI aliquot annis ante habitam synodum *Constantinopolitanam* conscriptæ sunt. Quapropter vetus symbolum ecclesiæ *Hierosolymitanæ* sit, necesse est, vti vir quidam eruditus [b] recte iudicauit, & hinc etiam obseruauit, symbola, quæ ecclesiæ Occidentis vsurparint, minime desiisse in verba illa, *Et in spiritum sanctum*, sed & alia in

---

νῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, Θεὸν ἀληθινὸν, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθίσαντα ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός· καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· καὶ εἰς ἓν ἅγιον πνεῦμα, τὸ παράκλητον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν· καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

(b) Bull. iudic. eccles. cathol. cap. VI. n. V. (p. 48. edit. Grab.) Hoc symbolum non ipsum esse Nicænum, & Constantinopolitani quoque symboli additionibus de spiritu sancto carere, palam est. Quod posterius nemini mirum videri potest, qui meminerit, catecheses Cyrilli, in quibus symbolum illud recitatur, multis annis ante habitam synodum Constantinopolitanam (quæ demum anno Christi CCCLXXXI. celebrata est) conscriptas fuisse. Restat igitur, vt sit reuera vetus symbolum ecclesiæ Hierosolymitanæ.

§. VII. Quæ in symbolo Hierosolymitano post ista, *in spiritum sanctum*, ex symbolo Constantinopolitano minime desumta, sed in antiquissimis Orientis symbolis, diu ante synodum Constantinopolitanam, adeoque Nicænam, posita fuisse, validissimis argumentis confirmabo. Certum est, symbola quæ

ipsis

ipsis fidei capita, nimirum de *catholica ecclesia*, de *remissione peccatorum*, & de *vita æterna* subiuncta fuisse; solis commatibus de *communione sanctorum* & *descensu ad inferos* omissis.

§. IX.

Symbolum ecclesiæ Cæsareensis *in* Palæstina.

ATQVE ita in symbolo fidei ecclesiæ *Cæsareensis* in *Palæstina*, quod in catechesi & in sacro lauacro se accepisse narrat EVSEBIVS, *descensus ad inferos* abesse, obseruatur. Differt tamen verbis ab symbolo *Hierosolymitano*, & ex reliquis omnibus ad symbolum *Nicænum* proxime accedit. Verba eius, vt ab ipso EVSEBIO in concilio *Nicæno* recitatum fuit, sic habent: „Credimus [c] in vnum Deum, patrem omnipotentem, visibilium omnium & inuisibilium creatorem: & in vnum dominum Iesum Christum, Dei verbum, Deum de Deo, lumen „de lumine, vitam ex vita, filium vnigenitum, primogenitum „omnis creaturæ, ante omnia sæcula ex Deo patre genitum, „per quem omnia facta sunt: qui propter nostram salutem in„carnatus est, & inter homines versatus: qui passus est, & re„surrexit tertia die: adscendit ad patrem, & iterum venturus „est cum gloria, vt viuos iudicet ac mortuos. Credimus etiam „in vnum spiritum sanctum. Horum vnum quemque subsiste„re credentes: Patrem vere patrem, filium vere filium, & spi„ritum sanctum vere spiritum sanctum: sicut & dominus noster, „quum discipulos suos ad prædicandum mitteret, dixit: Ite ac

ante concilium Constantinopolitanum, adeoque Nicænum, ecclesiæ Occidentis vsurparunt, minime desiisse in verba illa *& in spiritum sanctum*; sed & alia in ipsis fidei capita subiecta fuisse. Quis vero, qui ea, quæ supra obseruauimus de origine omnium fere hæresium in Oriente, expenderit, facile credat, symbola Occidentalia, Orientalibus fuisse auctiora? cetera.

(c) Euseb. epist. ad eccles. Cæsar. ap. Socrat. lib. I. c. VIII. p. 24. b. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ἁπάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, ζωὴν ἐκ ζωῆς, υἱὸν μονογενῆ, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Θεοῦ πατρὸς γεγεννημένον· δι᾽ οὗ καὶ ἐγένετο τὰ πάντα, τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθέντα, καὶ ἐν ἀνθρώποις πολιτευσάμενον· καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· καὶ ἀνελθόντα πρὸς τὸν πατέρα, καὶ ἥξοντα πάλιν ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· πιστεύομεν καὶ εἰς ἓν πνεῦμα ἅγιον· τούτων ἕκαστον εἶναι καὶ ὑπάρχειν πιστεύοντες, πατέρα ἀληθῶς πατέρα, καὶ υἱὸν ἀληθῶς υἱὸν, καὶ πνεῦμα ἅγιον ἀληθῶς ἅγιον πνεῦμα· καθὼς καὶ ὁ κύριος ἡμῶν ἀποστέλλων εἰς τὸ κήρυγμα τοὺς ἑαυ-

„docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine patris, filii „& spiritus sancti.

QVAE alibi sequuntur post ista: *In spiritum sanctum*, heic ex eadem ratione omissa sunt, ex qua in symbolo *Nicano* omissa esse posthac ostendemus, nimirum quod tunc temporis de illis nulla controuersia agitata, & eatenus duntaxat symbolum iam recitatum esset, quatenus ad opponendum hæresi *Arianæ* memorari oportebat.

§. X.

Symbolum ecclesiæ Alexandrinæ.

ECCLESIAE *Alexandrinæ* symbolum aliquanto breuius, quam *Cæsareense* illud fuit, & idem esse a viris doctis creditur, „quod *Arius* & *Euzoius Constantino* obtulerunt, *Nicænam* fidem si„mulantes. Formula SOCRATI [d] memorata huiusmodi est. „Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem, & in do„minum Iesum Christum, filium eius, qui ex eo factus est an„te omnia sæcula: Deum verbum, per quem omnia facta sunt, „quæ in cælo & quæ in terra: qui descendit & incarnatus est: „qui passus est & resurrexit, & adscendit in cælos, & iterum „venturus est, vt iudicet viuos ac mortuos. Et in spiritum san„ctum, in carnis resurrectionem & in vitam futuri sæculi, re„gnumque cælorum, & in vnam catholicam ecclesiam Dei, quæ „a primis cardinibus ad vltimos vsque terrarum fines porrigitur.

§. XI.

Symbolum ecclesiæ Antiochenæ.

ECCLESIAE *Antiochenæ* symbolum illud videtur esse, quod in CASSIANO legimus, qui id tradit, quemadmodum in ista ecclesia inde ab apostolorum temporibus receptum esse, probabile est, addito solum vocabulo *consubstantialis*, quod a concilii *Nicæni* tempore fuit interpositum. „Textus & fides An-

τοῖς μαθηταῖς, εἶπε· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

(d) Socrat. lib. I. c. XXVI. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα· καὶ εἰς κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων γεγεννημένον Θεὸν λόγον, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν, καὶ εἰς ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς μίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων.

„tiocheni symboli, inquit, hæc [e] est: Credo in vnum „& solum Deum patrem omnipotentem, creatorem omnium „visibilium & inuisibilium creaturarum. Et in dominum „nostrum Iesum Christum, filium eius vnigenitum & pri„mogenitum totius creaturæ, ex eo natum ante omnia sæ„cula, & non factum, Deum verum ex Deo vero, homou„sion patri, per quem & sæcula compaginata sunt & omnia fa„cta. Qui propter nos venit, & natus est ex *Maria* virgine, & „crucifixus sub *Pontio Pilato*, & sepultus, & tertia die resurrexit „secundum scripturas, & in cælos adscendit, & iterum veniet „iudicare viuos & mortuos. Et reliqua„.

NON integrum symbolum heic recitat CASSIANVS, sed ea duntaxat capita, quæ contra *Nestorium* vrgenda erant, qui in hac fide & symbolo *Antiochiæ* baptizatus fuerat, cuius eum præuaricatorem factum, a fidei professione, quam ipse huius symboli verbis in baptismo suo & ordinatione fecisset, resiluisse ostendit, reliqua symboli capita intacta relinquens.

§. XII.

Symbolum ecclesiæ Romanæ, *vulgo* symbolum apostolorum *dictum*.

QVISQVIS antememorata symbola inter se contulerit, dogmata de *communione sanctorum*, & de *descensu ad inferos* in eorum nullo verbis expressis memorari facile videbit. Neque vero in symbolo *Romano*, quod apostolorum symbolum communiter audit, ab initio fuerunt, vti non tantum ex testimonio RVFFINI, sed ex vetustis quibusdam huius symboli exemplis adhuc superstitibus, videre est. VSSERIVS duo exempla in *Anglia* nostra reperit, in quibus hæc additamenta, nec non illud de vita æterna, desunt. Alterum *Græce* quidem sed litteris *Anglo-Saxonicis* expressum & psalterio *Aethelstani* regis, anno æræ nostræ DCC. scripto coniunctum, aliud vero *Latine* expressum, sed vtrumque [f] eamdem verborum formam exhibens: „Cre„do in Deum patrem omnipotentem: & in Christum IEsum fi„lium eius vnicum, dominum nostrum; qui natus est de spiritu

(e) Cassian. de incarnat. lib. VI. p. 1272.

(f) Visser. de symbolis p. 6. Πιστεύω εἰς Θεὸν πατέρα παντοκράτορα· καὶ εἰς τὸν Χριστὸν Ἰησοῦν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογέννητον, τὸν κύριον ἡμῶν, τὸν γεννηθέντα ἐκ πνεύματος

„sancto & *Maria* virgine, qui sub *Pontio Pilato* crucifixus est & „sepultus, tertia die resurrexit a mortuis, adscendit in cælos, „sedet ad dextram patris, vnde venturus est iudicare viuos & „mortuos. Et in spiritu sancto, sancta ecclesia, remissione pec-„catorum, carnis resurrectione, Amen„.

QVAE in his antiquis formis a præsentis symboli apostolici forma abeunt, dum nonnulla verba, quæ postmodum accesserunt, non habent, notata sunt ab VSSERIO [*ff*], qui id quoque a diuersis auctoribus vetustioribus cum quadam verborum diuersitate ad nos transmissum esse obseruauit. Nam in quibusdam auctoribus, qui hoc symbolo vsi sunt, *vita æterna*

ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου· τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθέντα, ταφέντα, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός, ὅθεν ἔρχεται κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον, ἁγίαν ἐκκλησίαν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, σαρκὸς ἀνάστασιν. Ἀμήν.

(*ff*) Vsser. ibid. p. 6. lin. pen. & p. 7. Hoc symbolum illud est, quod - - tum a Maximo Taurinensi, in homilia de traditione symboli explicatur; tum ab Augustino in libello de fide & symbolo competentibus exponitur, & in fine fidelibus omnibus ita commendatur: *Hæc est fides, quæ paucis verbis tenenda in symbolo nouellis christianis datur. Quæ pauca verba fidelibus nota sunt: vt credendo subiugentur, Deo subiugati recte viuant, recte viuendo cor mundent, corde mundo, quod credunt, intelligant.* Idemque ipsum Græcum a Marcello Ancyrano professioni fidei suæ ad Iulium Romanum antistitem insertum, apud Epiphanium in hæresi LXXII. legitur: verbo πατέρα tantum initio, librariorum vt videtur incuria, omisso; & *vitæ æternæ* articulo in fine superaddito. Quem & in occidentis quibusdam partibus receptum fuisse, & ex Petro Rauennate, & ex auctore libri de symbolo ad catechumenos obseruo; symbolum eodem modo, quo a Marcello est propositum, explicantibus. Verum apud alios, omissa *vitæ æternæ* mentione, in *carnis resurrectione* (vt in nostris illis superioribus) terminatum fuisse symbolum ex Hieronymo & Ruffino intelligitur. Quorum prior in epistola LXI. ad Pammachium, aduersus errores Ioannis Hierosolymitani, ita loquitur: *In symbolo fidei & spei nostræ - - concluditur.* Posterior & in apologia aduersus eumdem Hieronymum, Aquileienses suos *in huius carnis resurrectione finem symboli* statuere confirmat; & in ipsius symboli expositione porro addit. *Vltimus iste sermo, qui resurrectionem pronuntiat summam totius perfectionis succincta breuitate concludit.* quem in sua symboli explicatione sequutus est Venantius Fortunatus, Pictauiensis apud Gallos episcopus; eo capitulo *summam perfectionis concludi* similiter repetens. Quod ipsum etiam Maximus Taurinensis illis verbis significatum voluit. *Hic religionis nostræ finis, hæc summa credendi est.* & auctor sermonis CXIX. de tempore (operum Augustini tomo X.) notatione illa: *Iste iam finis est: sed finis sine fine erit resurrectio carnis.*

post

post *resurrectionem carnis* addita est. Vt in homiliis PETRI CHRYSOLOGI [g], episcopi *Rauennatis*, vbi hoc symbolum exponitur. Et in auctore libri de *symbolo ad catechumenos* tomo IX operum AVGVSTINI: Et in symbolo, quod MARCELLVS episcopus *Ancyranus Iulio* episcopo *Romano* exhibuit, cuius meminit EPIPHANIVS [*h*]. Apud alios autem, omissa *vitae aeternae* mentione, in *carnis resurrectione* symbolum hoc terminatum est; non quod illi articulum fidei esse negarint, sed quod in articulo de *resurrectione carnis* contineretur, vt illi id recte interpretantur. HIERONYMVS [*i*] expressis verbis ait: *In symbolo fidei & spei nostrae, quod ab apostolis traditum non scribitur in charta & atramento, sed tabulis cordis carnalibus, post confessionem trinitatis & vnitatem ecclesiae, omne christiani dogmatis sacramentum CARNIS RESVRRECTIONE CONCLVDITVR.* Et MAXIMVS TAVRINENSIS [*k*], qui singulos eius articulos distincte explicat, idem dicit. AVGVSTINVS etiam [*l*] symbolum *carnis resurrectione* finit, sed *vitam aeternam* in istius interpretatione includit. Nam *Corporis*, inquit, *resurrectione facta, a temporis conditione liberati AETERNA VITA ineffabili caritate & stabilitate sine corruptione perfruemur.* Atque similem in modum auctor *sermonum de tempore* [*m*], qui sub illius nomine scripsit: *Iam finis est: sed finis erit sine fine resurrectio carnis.*

§. XIII.

Symbolum ecclesiae Aquileiensis.

ITA quoque res se habet cum ecclesiae *Aquileiensis* symbolo, quod in aliis momentis a *Romano* & orientalibus symbolis discrepat. RVFFINVS enim, qui explicationem eius scripsit, *in resurrectione carnis* illud concludit, *aeterna vita* non memorata

(*g*) Petr. Chrysolog. homil. LVII — LXII.

(*h*) Epiphan. haeres. LXXII. Marcell. n. III. *Πιστεύω εἰς θεὸν παντοκράτορα κ. τ. λ. — ζωὴν αἰώνιον.*

(*i*) Hieronym. epist. LXI. ad Pammachium.

(*k*) Maxim. Taurin. hom. I. de diuersis p. 239. Hic religionis cetera. vid. sub litt. (ff).

(*l*) Augustin. de fide & symbolo tom. III. opp. p. 66. edit. Paris. MDCXXXVII. (p. 150. edit. Basil. MDLXIX.)

(*m*) Aug. serm. CXIX. de tempore tom. X. p. 306. (p. 860.)

nec explicata, nisi tacite duntaxat, quatenus in resurrectione simul comprehenditur. In aliis capitibus quaedam ad hoc symbolum accessiones factae, quae in *Romano* absunt: Heic enim descensus ad inferos diserte legitur; & non tantum *resurrectio carnis* in genere sed *resurrectio HVIVS carnis* in specie memoratur; & in primo articulo post vocabulum *omnipotentem* adduntur duo, *inuisibilem* & *impassibilem* [*n*], tamquam appellationes Deo patri peculiares & propriae. Sic enim habet: „Credo in Deum „patrem omnipotentem, *inuisibilem* & *impassibilem*. Et in Chri-„stum IEsum vnicum filium eius, dominum nostrum, qui natus „est de spiritu sancto ex *Maria* virgine, crucifixus sub *Pontio* „*Pilato* & sepultus, descendit ad inferna. Tertia die resurrexit „a mortuis, adscendit in caelos, sedet ad dextram patris: Inde „venturus est iudicare viuos & mortuos. Et in spiritum san-„ctum, sanctam ecclesiam catholicam, remissionem peccato-„rum, *huius* carnis resurrectionem„. Ratio, ob quam vocabula *inuisibilem* & *impassibilem* huic symbolo adiecta sint, quae in *Romano* non legebantur, erat, vt haeresi *Sabellii* & *Patripassianae*, Deum patrem ex *Maria* virgine natum atque ita visibilem factum & passum in carne, somnianti occurreretur. *Vt excluderetur talis impietas* [*o*] *de patre*, inquit RVFFINVS, *videntur haec addidisse maiores*, & *inuisibilem patrem atque impassibilem dixisse*. Descensus ad inferna huic symbolo prorsus peculiaris est. Nam si ab hoc & concilii *Ariminensis* symbolo, SOCRATI [*p*] memorato, discesseris, hic articulus in nullo alio huius aetatis symbolo expressis verbis legitur; quamquam RVFFINO vis istius eadem esse videtur in eo, quod sepultus dicatur. Quando primum symbolo accesserit, id ex PEARSONIO condisci potest, qui hac de re tamquam ad annum sexcentesimum facta, loquitur.

(*n*) Ruffin. exposit. symboli ad calcem Cypriani p. 19. (p. 173. in opusculis.)

(*o*) Ruffin. ibid. Sciendum, quod duo isti sermones in ecclesiae Romanae symbolo non habentur: Constat antem apud nos additos haereseos caussa Sabellii, illius profecto, quae a nostris Patripassiana appellatur; id est, quae patrem ipsum vel ex virgine natum dicit, & visibilem factum, vel passum adfirmat in carne. Vt ergo excluderetur talis impietas &c.

(*p*) Socrat. lib. II. c. XXXVII. Τοῦτον ἴσμεν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν - - ἀποθανόντα καὶ εἰς τὰ καταχθόνια κατελθόντα, καὶ τὰ ἐκεῖσε οἰκονομήσαντα· ὃν πυλωροὶ ᾅδου ἰδόντες ἔφριξαν, κ. τ. λ. Hunc vnigenitum filium Dei scimus - - mortuum esse, & *ad inferos descendentem*, quae illic agenda erant, disposuisse. Quem conspicati inferorum ianitores tremuerunt.

§. XIV.

§. XIV.

Symbolum Nicænum, *vt primum a concilio* Nicæno *publicatum fuit.*

Hactenvs de istiusmodi symbolis loquuti sumus, quæ in ecclesia ante habitam synodum *Nicænam* obtinuisse censeri poterunt. Nunc de prima symboli *Nicæni* compositione mentionem facturi, & quemadmodum postea in nouam formam a concilio *Constantinopolitano* redactum illud sit, commemoraturi sumus. Symbolum vti primum a concilio *Nicæno* publicatum est, sic habet. „Credimus in vnum Deum, patrem omnipotentem [*q*], omnium visibilium & inuisibilium creatorem: „& in vnum dominum IEsum Christum, filium Dei, genitum „ex patre, vnigenitum, hoc est, ex substantia patris: Deum „de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero: genitum non factum; consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt, quæ in cælo sunt & in terra. Qui propter nos homines & propter salutem nostram descendit, incarnatusque „& homo factus est, & passus. Qui resurrexit tertia post die: „adscendit ad cælos, venturus est, vt viuos iudicet & mortuos. „Credimus & in spiritum sanctum, eos autem, qui dicunt, fuit „aliquando tempus, quum non esset, & antequam gigneretur, „non erat: vel quod de non exstantibus factus est; aut qui ex „altera substantia vel essentia dicunt esse filium Dei, aut creatum, aut conuersioni mutationique obnoxium, anathemate „ferit sancta catholica & apostolica ecclesia„.

Hoc symbolum in veterum patrum scriptis & conciliis hac ipsa verborum forma expressum frequenter occurrit. Vt

(*q*) Ap. Socrat. lib. I. c. VIII. p. 22. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτ' ἔστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ καὶ φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα· παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα· τοὺς δὲ λέγοντας ὅτι ἦν ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ κτιστὸν, ἢ τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀναθεματίζει ἡ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία.

in

in ATHANASII epiſtola ad *Iouianum* [*], in HILARIO [†] de ſynodis, in LEONIS epiſtola XCV *ad Leonem imperatorem.* In concilio *Romano* ſub *Iulio* an. CCCXXXVII. In concilio *Epheſino, epiſt. ad Neſtorium.* In concilio *Chalcedonenſi* act. II. In concilio *Hipponenſi* & *Carthaginenſi* ſexto. In præfatione *codicis Africani.* In concilio *Bracarenſi* tertio, & tertio ac decimo tertio *Toletano.* In concilio generali quinto *Conſtantinopolitano* act. XVII. aliisque pluribus.

IAM vero viri quidem docti in ea fuerunt ſententia, antiqua ſymbola ante concilium *Nicænum* non habuiſſe ea doctrinæ capita, quæ dogma de *ſpiritu ſancto* ſequuntur, ſed omnia in illis verbis; *Et in ſpiritum ſanctum*, fuiſſe terminata. Hæc VOSSII & ERASMI fuit opinio, cui etiam VSSERIVS [r] ſe aliquando addictum, ſed inſtituta diligentiore rei conſideratione, ab ea depulſum eſſe dicit. Nam ex plerisque ante recitatis formulis manifeſto apparet, non nullos articulos, qui poſt verba: *Et in ſpiritum ſanctum*, ſequuntur, ſempter fuiſſe partes ſymboli. Cauſſa vero, cur concilium *Nicænum* eos non repetierit, ea ſola fuit, quod tunc temporis non eſſent vocati in controuerſiam: vnde ex priſtinis ſymbolis ea tantummodo recitarunt, quæ ad reprimendam hæreſin *Arianam* requirebantur, cetera ex priſtinis ſymbolis, tunc generatim in eccleſia receptis, ſupplenda relinquentes. Patet hoc ex ſymbolis tum apud *Arianos* tum in eccleſia vſitatis, antequam concilium *Conſtantinopolitanum* nouam ſymboli *Nicæni* formam effinxiſſet, quæ poſtmodum vniuerſaliter in eccleſia fuit recepta. Ita in ſymbolo, ab epiſcopis pſeudoſynodi *Sardicenſis* ſeparatim coactis edito, quod HILARIVS [s]

(*) Athanaſ. tom. I. p. 247. edit. Pariſ. MDCXXVII. (tom. I. p. 781. edit. Pariſ MDCXCVIII.)

(†) Hilar. de ſynodis p. 114.

(r) Vſſer. de ſymb. p. 17. Sane in ea me aliquando fuiſſe opinione non diffiteor, veterum orientalium eccleſiarum ſymbola in ſimplice perſonæ *ſpiritus ſancti* confeſſione fuiſſe terminata; illius vero amplificationem capituli, & quæ de eccleſia & beneficiis ad eam ſpectantibus ſequebantur omnia, a patribus ſecundæ ſynodi oecumenicæ Conſtantinopoli anno Chriſti CCCLXXXI. habitæ, primum fuiſſe addita. Sed ab ea me depulit ſententia temporis, quo a Cyrillo Hieroſolymitano catechetici ſermones ſunt habiti, & ab Epiphanio Anchoratum fuit editum, diligentior conſideratio, cetera.

(s) Hilar. de ſynodis p. 108. (p. 336. edit. Par. MDCXXXI.)

alii-

[t] aliique nobis tradidere, post articulum spiritus sancti hæc leguntur: *Credimus in sanctam ecclesiam, in remissionem peccatorum, in vitam æternam.* Vel, vt in fragmentis eius perfectius exhibetur: *Credimus in sanctam ecclesiam, in remissionem peccatorum, in carnis resurrectionem, in vitam æternam.* Ita quoque *Eusebiani* in prima fidei formula, in concilio *Antiocheno* publicata, & ATHANASIO pariter & SOCRATI [u] memorata, post articulum *spiritus sancti* addunt: *Credimus carnis resurrectionem & vitam æternam.* Iam vero absurdum foret cogitare, *Arianos* hosce articulos in symbolis suis fuisse retenturos, catholicis illos vel reiicientibus vel negligentibus. Quocirca planum est & euidens, concilium *Nicænum* partem duntaxat antiqui symboli fuisse, quod in baptismo integrum recitatum fuit, etsi heic non repetitum. Cuius rei id, quod antea ex catechesibus CYRILLI obseruauimus, satis perspicuum est testimonium.

§. XV.

Symbolum Epiphanii.

Hoc porro ex duobus manifestum est fidei professionibus, breuiore altera, altera longiore, quæ ab EPIPHANIO in *anchorato* suo, quem aliquot annis ante celebratum concilium *Constantinopolitanum* scripsit, recitantur. Breuior formula, quam catechumenis omnibus, qui ad baptismum sese comparent, a tempore concilii *Nicæni* ad decimum *Valentiniani* & *Valentis* h. e. æræ christianæ CCCLXXIII. diligenter inculcari, dicit, hæc est: „Credimus [w] in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium & inuisibilium. Et in vnum dominum IEsum Christum, filium Dei vnigenitum, & ex patre „natum ante omnia sæcula: hoc est ex patris substantia: lu-

(t) Hilar. fragment. p. 140. (p. 448.)

(u) Socrat. lib. II. c. X. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα· εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι, πιστεύομεν καὶ περὶ σαρκὸς ἀναστάσεως, καὶ ζωῆς αἰωνίου. Credimus etiam in spiritum sanctum. Et si hoc quoque adiiciendum est, *credimus carnis resurrectionem & vitam æternam.*
Athanas. de synod. Arim. & Seleuc. tom. I. p. 892. edit. Par. MDCXXVII. (p. 735. e. edit. Par. MDCXCVIII.)

(w) Epiphan. anchorat. n. CXX. (tom. II. p. 122.) Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, φῶς ἐκ φω-

„men de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt, quæ „cælo terraque continentur. Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis. Et incarnatus eſt de „ſpiritu ſancto ex *Maria* virgine. Et homo factus eſt Crucifixus etiam pro nobis ſub *Pontio Pilato*, paſſus & ſepultus eſt: „Et reſurrexit tertia die ſecundum ſcripturas. Et aſcendit in „cælum, ſedet ad dexteram patris. Et iterum venturus eſt cum „gloria, iudicare viuos & mortuos. Cuius regni non erit finis. „Et in ſpiritum ſanctum dominum & viuificantem. Qui ex patre procedit. Qui cum patre & filio ſimul adoratur & conglorificatur. Qui loquutus eſt per prophetas. Et in vnam „ſanctam & apoſtolicam eccleſiam. Confitemur vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum. Et exſpectamus reſurrectionem mortuorum, & vitam futuri ſæculi, Amen. Eos vero, „qui dicunt, fuit aliquando, quum non eſſet, & antequam gigneretur, non erat, ſiue ex nihilo factus eſt; vel ex altera hypoſtaſi, ſiue ſubſtantia, quique Dei filium fluentem ac mutabilem eſſe defendunt, hos omnes anathemate damnat catholica & apoſtolica eccleſia„.

Eiusmodi fidei formula, inquit *EPIPHANIVS*, *a ſanctis apoſtolis tradita & in eccleſia in ſancta vrbe* (*Nicæa*) *ab omnibus ſanctis epiſcopis, qui ſupra trecentos & decem fuerunt, præſcripta.* Quibus verbis non vult dicere, hoſce articulos hac ipſa verborum forma vel ab apoſtolis vel a concilio *Nicæno* traditos eſſe, ſed ec-

τὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί· δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου· καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, κύριον καὶ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν· ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἀμήν. Τοὺς δὲ λέγοντας, ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν· ἢ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας, φάσκοντας εἶναι ῥευστὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ υἱόν, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία.

clesiæ

clesiæ hac formula in baptismo vti placuisse, tamquam doctrinæ per apostolos & patres *Nicænos* traditæ consentanea. Verum postea *Apollinarianis* aliisque hæreticis emergentibus & ecclesiam infestantibus sub *Valentiniani* & *Valentis* imperio, quorum tunc decimus annus agebatur, & *Gratiani* sextus, a *Diocletiano* vero tyranno nonagesimus, hoc est an. CCCLXXIII. fidei confessionem specialioribus quorumdam articulorum explicationibus, ad istas hæreses sufflaminandas, auxerunt. Et tum formula ab iis præsertim, qui baptismo initiandi erant, recitari iussa, ita se habuit, quemadmodum eodem loco narrat: „Credimus „[x] in vnum Deum, patrem omnipotentem, omnium inuisibilium, visibiliumque factorem: & in vnum dominum IEsum „Christum, filium Dei, genitum a Deo patre, vnigenitum, hoc „est, e patris substantia: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum „verum de Deo vero: genitum non factum, consubstantialem „patri: per quem omnia facta sunt, tam quæ cælis quam quæ „terra continentur, visibilia & inuisibilia. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit: & incarnatus „est, hoc est e *Maria* semper virgine de spiritu sancto perfecte „genitus. Et homo factus est: id est, perfectum adsumsit hominem, animam, corpus, mentem, & quidquid aliud homo „est, excepto peccato, non e virili semine, nec ita vt in homine duntaxat inesset, sed in se ipsum effictam illam carnem „transtulit, & in vnam ac sanctam singularitatem coniunxit. „Non ad eum modum, quo prophetis adspirauit, & in illis loquutus est, effecitque quidpiam, sed homo perfectus esse voluit: verbum quippe caro factum est: neque aut mutationem

(x) Epiphan. ibid. p. 123. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ἀοράτωντε καὶ ὁρατῶν ποιητὴν, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ Θεοῦ πατρὸς, μονογενῆ· τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι᾽ οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τάτε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, ὁρατάτε καὶ ἀόρατα· τὸν δι᾽ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα· τουτέστι γεννηθέντα τελείως ἐκ τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς ἀεὶ παρθένου, διὰ πνεύματος ἁγίου, ἐνανθρωπήσαντα, τουτέστι τέλειον ἄνθρωπον λαβόντα, ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ νοῦν, καὶ πάντα, εἴ τι ἐστὶν ἄνθρωπος. χωρὶς ἁμαρτίας, οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς, οὐδὲ ἐν ἀνθρώπῳ, ἀλλ᾽ εἰς ἑαυτὸν σάρκα ἀναπλάσαντα, εἰς μίαν ἁγίαν ἑνότητα· οὐ καθάπερ ἐν προφήταις ἐνέπνευσέ τε καὶ ἐλάλησε, καὶ ἐνήργησεν, ἀλλὰ τελείως ἐνανθρωπήσαντα· ὁ γὰρ λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐ τρο-

vllam

„vllam est expertus, aut diuinitatem suam in naturam conuer„tit hominis: sed in vnam sanctam perfectionem diuinitatem„que copulauit. Vnus est enim dominus IEsus Christus, non „duo: Idem Deus, idem dominus, idemque rex. Qui passus „est in carne, & resurrexit, & cælum cum eodem corpore „conscendit. Et ad dexteram patris gloriose consedit; Et cum „eodem corpore venturus est cum gloria, iudicare viuos & mor„tuos. Cuius regni non erit finis. Credimus & in spiritum „sanctum, qui loquutus est in lege, & per prophetas prædica„vit; ad *Iordanem* descendit, in apostolis loquutus est & in san„ctis habitat. Ita porro nos in ipsum credimus: spiritum esse „sanctum, Dei spiritum, spiritum perfectum, spiritum paracle„tum, increatum, a patre procedentem, accipientem a filio, „in quem credimus. Præterea credimus in vnam catholicam & „apostolicam ecclesiam, & in vnum pœnitentiæ baptismum, & „in resurrectionem mortuorum, ac iustum animarum corpo„rumque iudicium, & in regnum cælorum, ac vitam æternam. „Eos vero, qui dicunt, fuisse aliquando, quum non esset filius „aut spiritus sanctus, aut e nihilo esse factum, vel ex altera „hypostasi, aut substantia: quique conuersioni aut mutationi „obnoxium esse dicunt Dei filium aut spiritum sanctum; hos „omnes anathemate damnat catholica & apostolica ecclesia, „communis nostrum omnium mater. Condemnamus etiam „illos, qui mortuorum resurrectionem minime confitentur; nec

κὴν ὑποςαὶ· ἐδὲ μεταβαλὼν τὴν ἑαυτῦ θεότητα εἰς ἀνθρωπότητα· εἰς μίαν συνενώσαντα ἑαυτῦ ἁγίαν τελειότητά τε καὶ θεότητα· εἷς γάρ ἐςιν κύριος Ἰησῦς Χριςὸς, καὶ ἐ δύο, ὁ αὐτὸς θεὸς, ὁ αὐτὸς κύριος, ὁ αὐτὸς βασιλεύς· παθόντα δὲ τὸν αὐτὸν ἐν σαρκὶ, καὶ ἀναςάντα, καὶ ἀνελθόντα εἰς τὰς ὐρανὺς ἐν αὐτῷ τῷ σώματι, ἐνδόξως καθίσαντα ἐν δεξιᾷ τῦ πατρὸς, ἐρχόμενον ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρὺς· ὗ τῆς βασιλείας ὐκ ἔςαι τέλος· καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα πιςεύομεν, τὸ λαλῆσαν ἐν νόμῳ, καὶ κηρύξαν ἐν τοῖς προφήταις, καὶ καταβὰν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, λαλῦν ἐν ἀποςόλοις, οἰκῦν ἐν ἁγίοις· ὕτως δὲ πιςεύομεν ἐν αὐτῷ, ὅτι ἐςὶ πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα Θεῦ, πνεῦμα τέλειον, πνεῦμα παράκλητον, ἄκτιςον, ἐκ τῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐκ τῦ υἱῦ λαμβανόμενον (al. λαμβάνοντα), καὶ πιςευόμενον· πιςεύομεν εἰς μίαν καθολικὴν, καὶ ἀποςολικὴν ἐκκλησίαν· καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας, καὶ εἰς ἀνάςασιν νεκρῶν, καὶ κρίσιν δικαίαν ψυχῶν, καὶ σωμάτων, καὶ εἰς βασιλείαν ὐρανῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον· τὺς δὲ λέγοντας ὅτι ἦν ποτε, ὅτε ὐκ ἦν ὁ υἱὸς, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ ὅτι ἐξ ὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποςάσεως, ἢ ὐσίας, φάσκοντας εἶναι τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τῦ Θεῦ, ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα· τύτυς ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποςολικὴ ἐκκλησία, ἡ μή-

„non

„non & hæreſes omnes, quæ huic ſanctæ fidei minime conſen„taneæ ſunt.

Iam ſi iſtæ fidei formulæ ea ætate, quam indicat EPIPHANIVS, in eccleſia obtinuerunt, certum eſt, ſymbolum *Nicænum* in vſum catechumenorum ab eccleſia longe ante concilium generale *Conſtantinopolitanum* fuiſſe conſummatum: & concilium illud de contrahendo potius quam augendo, ſiue dilatando eo laboraſſe, quemadmodum vnusquisque facile videbit, qui ſymbolum *Conſtantinopolitanum* cum alterutro horum, quæ ex EPIPHANIO exhibuimus, conferre volet.

§. XVI.

Symbolum Nicænum a *concilio* Conſtantinopolitano *ann. CCCLXXXI. conſummatum.*

Symbolvm, in concilio generali ſecundo *Conſtantinopolitano* propoſitum, non eſt aliud atque ipſum *Nicænum*, eiusmodi duntaxat articulis auctum, qui ab eccleſia in interrogationibus baptizandorum ſemper adhibiti, etſi particulari formæ, a concilio *Nicæno* vſurpatæ, non inſerti fuerunt. Formulam iſtam heic interponere nihil attinet, quia eadem eſt cum illa, quæ communiter fidei formula *Nicæna* in liturgia noſtra audit. Tantummodo vocabulum *filioque* ſpiritus ſancti proceſſionem a patre & filio ſimul exprimens, poſtea ab eccleſia *Latina* additum eſt Prima enim huius formulæ exempla in concilio *Conſtantinopolitano* [y] & conciliis *Epheſino* ac *Chalcedonenſi* [z] habent tantum *ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον*, *ex patre procedentem*, ſine vlla filii mentione. At vero in conciliis *Latinis* vox *filioque* plerumque additur, vt in concilio *Bracarenſi* primo ann CCCCXI. & concilio *Toletano* tertio [a] ann. DLXXXIX, vbi ſymbolum *Conſtantinopolitanum* recitatur.

τας ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν· καὶ πάλιν ἀναθεματίζομεν τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ πάσας τὰς αἱρέσεις, τὰς μὴ ἐκ ταύτης ὀρθῆς πίστεως οὔσας.

(y) Concil. Conſtantin. (tom. II. concil. p. 93. a. Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον κ. τ. λ. Credimus in ſpiritum ſanctum, dominum, & viuificantem, *ex patre procedentem*, & cum patre & filio adorandum, cetera.

(z) Concil. Chalced. act. II. (tom. IV. concil. p. 341.) vbi eadem verba leguntur.

(a) Concil. Tolet, III. (tom. V. conc. p. 1001. e.) Credimus & in ſpiritum ſanctum, dominum & viuificatorum, *ex patre & filio procedentem.*

§. XVII.

De vsu symboli Nicæni *in antiquo ecclesiæ officio. Et quo tempore primum pars liturgiæ in sacro missæ officio esse cœperit.*

Qvod ad symboli *Nicæni* vsum attinet, certum est, eodem illud modo in ecclesia *Græca*, quo apostolicum & alia symbola in ecclesia *Latina*, adhibitum fuisse, primum quidem in baptismate; postea vero partem liturgiæ in sacro missæ officio esse cœpisse. Nonnulli quidem viri eruditi in ea sunt sententia, symbolum *Nicænum* in baptismi administratione numquam, sed solum symbolum apostolicum, per vniuersam ecclesiam fuisse adhibitum; at manifesto falluntur opinione. I. Quia non patet, symbolum apostolicum, quod est symbolum *Romanum*, vmquam in ecclesia *Græca*, etiam antequam *Nicænum* fieret, fuisse vsitatum: nam diuersa symbola sibi peculiaria & propria habebant, *Romano* quidem quod ad substantiam consentanea, verborum autem forma ab eo discrepantia, & hæc symbola in baptismatis administratione ab ecclesia *Græca* & Orientali adhibita fuere. II. Posteaquam symbolum *Nicænum* formatum fuit, planum est, istam formulam a multis ecclesiis Orientis, tamquam symbolum fidei in baptismo fuisse vsurpatam. Nam patres concilii *Constantinopolitani* sub *Menna*, an. DXXXVI. frequenter id vocant symbolum fidei, in quo ipsi baptizati sint [*b*] & baptizent. Atque ita in epistolis quoque synodalibus conciliorum *Tyrii* & *Hierosolymitani*, quæ in eiusdem concilii actis [*c*] recensentur, nuncupatur. Ita quoque in actis conciliorum generalium *Ephesini* [*d*]

(*b*) Concil. Constantinop. sub Menna act. V. tom. V. concil. p. 165. a. τὸ ἅγιον σύμβολον τῆς πίστεως - - εἰς ὃ καὶ ἐβαπτίσθημεν καὶ βαπτίζομεν. vid. eadem verba p. 172. It. p. 180. c. σύμβολον τῶν τιη´ ἁγίων πατέρων, εἰς ὃ βαπτιζόμεθα· Symbolum trecentorum decem & octo sanctorum patrum, in quo baptizamur.

(*c*) Ibid. pag. 189. c. & p. 200. b.

(*d*) Concil. Ephes. act. VI. (tom. III. p. 689. a.) ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προσφέρειν, ἤγουν συγγράφειν, ἢ συντιθέναι παρὰ τὴν ὁρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαέων συνελθόντων σὺν ἁγίῳ πνεύματι· τοὺς δὲ τολμῶντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν, ἤγουν προκομίζειν, ἢ προσφέρειν τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, ἢ ἐξ ἑλληνισμοῦ, ἢ ἐξ ἰουδαϊσμοῦ, ἢ ἐξ αἱρέσεως οἱασδηποτοῦν· τούτους, εἰ μὲν εἶεν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τοὺς κληρικοὺς τοῦ κλήρου· εἰ δὲ λαϊκοὶ εἶεν, ἀναθεματίζεσθαι· Statuit sancta synodus, alteram fidem nemini licere proferre, aut conscribere, aut componere, præter definitam a sanctis patribus, qui in Nicæa

& Chal-

& *Chalcedonenſis* [*e*], quorum in priore decretum factum, vt catechumeni fidem *Nicænam*, nec præter eam aliam quamcumque, docerentur. Idem obſeruari poteſt in BASILISCI imperatoris epiſtola encyclica, EVAGRIO [*f*] memorata, qui de ſymbolo *Nicæno* loquens, ſymbolum vocat, in quod ipſe & omnes maiores ſui credentes baptizati ſint. Et EPIPHANIVS [*g*] de duobus ſymbolis, quæ ipſe recitat, obſervat, quod catechumenis ante baptiſmum inculcari ſoleant; quæ nihil aliud niſi ipſum ſymbolum *Nicænum* fuerunt, cum additamento iſtorum articulorum, quos eccleſia ad conficiendam perfectam fidei ſummam ſuppleuerat. Vt adeo nihil euidentius eſſe poſſit, quam quod ſymbolum *Nicænum* illa fidei formula fuerit, quæ in vniuerſis eccleſiis Orientis in catechumenorum ad baptiſmum præparatione fuit vſurpata.

---

cum ſpiritu ſancto congregati fuerunt. Qui vero auſi fuerint aut componere fidem alteram, aut proferre, vel offerre conuerti volentibus, ſiue ex gentilitate, ſiue ex iudaiſmo, ſiue ex qualicumque hæreſi; hos quidem, ſi ſunt epiſcopi aut clerici, alienos eſſe epiſcopos ab epiſcopatu, & clericos a clericatu decreuit: ſi vero laici fuerunt, anathemati ſubiici.

(*e*) Concil. Chalced. act. II. (tom. IV. p. 342. a.) *αὕτη ἡ ἀληθινὴ πίστις· αὕτη ἡ ἁγία πίστις· αὕτη αἰωνία πίστις· εἰς ταύτην ἐβαπτίσθημεν· εἰς ταύτην βαπτίζομεν.* Hæc vera fides: hæc ſancta fides: hæc ſempiterna fides: *in hac baptizati ſumus: in hac baptizamus.*

(*f*) Euagr. lib. III. c. IV. *θεσπίζομεν τὴν κρηπῖδα καὶ βεβαίωσιν τῆς ἀνθρωπίνης εὐζωΐας, τουτέστι τὸ σύμβολον τῶν τιη' ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ πάλαι μετὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκλησιασθέντων, εἰς ὃ ἡμεῖς τε καὶ πάντες οἱ πρὸ ἡμῶν πιστεύσαντες ἐβαπτίσθημεν, μόνον πολιτεύεσθαι, καὶ κρατεῖν ἐν πάσαις ταῖς ἁγιωτάταις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις τὸν ὀρθόδοξον λαόν.* Sancimus, vt baſis ac firmamentum felicitatis humanæ, ſymbolum videlicet trecentorum & octodecim ſanctorum patrum, qui olim ſancti ſpiritus inſtinctu Nicææ congregati ſunt, *in quod cum nos, tum maiores noſtri credentes baptizati ſumus*, ſolum in cunctis ſanctiſſimis Dei eccleſiis & orthodoxorum populorum conuentibus vſurpetur, atque obtineat.

Ibid. cap. VII. *εἰς ἣν (πίστιν καὶ ἐβαπτίσθημεν καὶ πιστεύομεν.*

(*g*) Epiphan. ancorat. num. CXX. tom. II. p. 122. b. c.) *Μὴ διαλείπετε οἱ πιστοὶ καὶ ὀρθόδοξοι, ταύτην τὴν ἁγίαν πίστιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς παρέλαβεν ἡ ἁγία καὶ μόνη παρθένος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων τοῦ κυρίου φυλάττειν· καὶ οὕτως ἕκαστον τῶν κατηχουμένων τῶν μελλόντων τῷ ἁγίῳ λουτρῷ προσιέναι, οὐ μόνον ἀπαγγέλλειν ὀφείλετε τὸ πιστεύειν τοῖς ἑαυτῶν υἱοῖς ἐν κυρίῳ, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν ῥητῶς, ὡς πάντων ἡ αὐτὴ μήτηρ ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν, τὸ λέγειν· πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν κ. τ. λ.* Pergite, o fideles & catholici viri, ſanctam hanc eccleſiæ conſer-

NON-

NONDVM autem hoc ſymbolum partem communis liturgiæ eccleſiæ fecerant, vt in quotidianis conuentibus recitaretur. AMBROSIVS [h] quidem de eo loquitur, tamquam in priuato Dei cultu vſitato, ſanctisque virginibus id ipſum in horis antelucanis aliisque commodis occaſionibus recitandum præſcribit. Et HABERTVS [i] id etiam ab epiſcopis in ipſorum ordinatione requiſitum fuiſſe exiſtimat; quod improbabile non eſt, quia fidei profeſſionem tunc facere debebant. Sed quidquid eius eſt, inde tamen pars quotidianæ liturgiæ eccleſiæ non efficitur. Concordans enim doctorum virorum, tum inter *Pontificios* tum *Proteſtantes*, eſt opinio, ſymbolum non ante ſæculum quintum medium in *Græca*, nec niſi aliquanto poſt in *Latina* eccleſia, per ſingulas ſynaxes fuiſſe recitatum. Ita VALESIVS [k], BONA cardinalis [l], SCHELSTRA-

vare fidem: quam ſacroſancta ac ſingularis Dei virgo ab apoſtolis domini ſibi creditam accepit: Idemque catechumenis omnibus, qui ad baptiſmum ſeſe comparant, inculcate diligenter. Neque filiis veſtris id præcipere duntaxat, vt credant, oportet: ſed & hanc illis formulam, quam communis noſtrum omnium parens amplectitur, expreſſe diſerteque proponere: Credimus in vnum Deum cetera vid. ſub litt. (w) & (x) pag. 105. 106.

(h) Ambroſ. de virgin. lib. III. p. 115. (edit. Baſil. MDLXVII.) Symbolum quoque ſpecialiter debemus, tamquam noſtri ſignaculum cordis, antelucanis horis quotidie recenſere. Quod etiam, quum horremus aliquid, animo recurrendum eſt.

(i) Habert. archieratic. p. 499. Profeſſionem fidei ac ſymboli pronuntiationem non ſolum in baptiſmo, ſed etiam in aliis myſteriis; in *ordinatione* etiam, præſertim *pontificia* ſeu potius ad illam fieri, vt æquiſſimum, ſic ſolemnem ſemper in eccleſia Latina fuiſſe arbitror.

(k) Valeſ. not. in Theodor. Lector. lib. II. p. 566. Quum Petrus Fullo inſtituiſſe dicitur, vt in quauis ſynaxi ſymbolum recitaretur, de miſſarum ſolemnibus id intelligendum eſt: in quibus etiam nunc ſymbolum fidei recitatur. - - Sane ritus iſti, qui a Fullone primum inſtituti eſſe dicuntur, non illico ab omnibus eccleſiis vſurpati ſunt, ſed progreſſu temporis paullatim inoleverunt.

(l) Bona rer. liturgic. lib. II. c. VIII. n. II. Quis omnium primus illud (Symbolum) liturgiæ inſeruerit, aut cantari præceperit, incertum eſt. Radulfus Tungrenſis *prop. 23.* a Marco papa Sylueſtri ſucceſſore ſancitum fuiſſe ait, vt ſymbolum Nicænum in miſſa diceretur. At Innocentus III. *lib. 2. de myſteriis miſſæ* c. XLIX. & alii paſſim ſcribunt S. Damaſum id recitari iuſſiſſe ad exemplum Græcorum. In hoc autem conueniunt omnes, quod publice cantari cœperit in eccleſiis orientalibus aduerſus prauas hæreticorum opiniones, a quibus poſtea ad occidentales laudabilis vſus transfuſus eſt.

TVS

TVS [m], PAGIVS [n], CHRISTIANVS LVPVS [o], LESTRANGIVS [p], VOSSIVS [q]. THEODORVS LECTOR [r], *Petrum Fullonem* episcopum *Antiochiæ* circa an. CCCCLXXI. primum dicit instituisse, vt *ἐν πάσῃ συνάξει in singulis collectis*, symbolum recitaretur. Et idem auctor [s] *Timotheum* episcopum ecclesiæ *Constantinopolitanæ* ann DXI. primum hanc consuetudinem in istam ecclesiam inuexisse adfirmat; idque in *Macedonii* antecessoris sui odium, quasi ille non susceperit id symbolum: quod antea semel tantum recitatum sit quotannis, die magnæ parasceues, siue dominicæ passionis, dum episcopus baptizandos catechizaret. Ex Orientis ecclesiis mos in Occidentem traductus est, primum quidem in *Hispaniam*

Verum Græcæ viuente Damaso hunc ritum nondum admiserant. Ait enim Theodorus lector lib. II. *collectaneorum*, Timotheum patriarcham anno DX. Constantinopoli instituisse, vt symbolum fidei per singulas synaxes diceretur, quum antea semel tantum in anno diceretur in magno die parasceues, quum episcopus catechumenos instruebat. Eamdem symboli recitationem in omni conuentu Petro Gnapheo tribuit Nicephorus Callistus *lib. XV. c. XXVIII.* Sed hic fortassis in Antiochena, ille in Constantinopolitana ecclesia hunc morem induxerunt; quem postea Hispani primi inter Latinos receperunt. cetera.

(m) Schelstrat. concil. Antiochen. c. VI. p. 210. Verissimum est, quod cardinalis Bona animaduertit, recitationem symboli post euangelium esse aliquid recentius liturgiæ additum, cetera.

(n) Pagi critic. in Baron. an. CCCXXV. n. XVIII. (al. XXV.) Ex iisdem rationibus aliæ ecclesiæ citius, aliæ serius cœperunt symbolum publice in missarum solemniis dicere aut cantare. E Latinis prima id æmulata est Hispaniarum ecclesia ex consilio Richaredis regis, nouellos suos Gothos in fide Romana firmare cupiens, vt legitur in tertia synodo Toletana; in qua statuitur: *Vt per omnes ecclesias Hispaniæ & Galliciæ secundum formam ecclesiarum orientalium concilii Constantinopolitani symbolum recitetur &c.* Imitatæ id postmodum sunt quædam sub Carolo magno Gallicanæ ecclesiæ, aliæ tamen, ac ipsa capella regia, imitari non sunt ausæ; ideoque a Leone III. pontifice veniam impetrarunt.

(o) Lup. scholia in concil. tom. I. c. IV. p. 13.

(p) L'Estrange's *Alliance of divine offices*, chap. 5. p. 79. chap. 6. p. 13.

(q) Voss. de symbolis §. XVII. XX. pag. 64. 65. 66.

(r) Theodor. lector. histor. lib. II. p. 566. Πέτρον φασὶ τὸν κναφέα ἐπινοῆσαι . . . ἐν πάσῃ συνάξει τὸ σύμβολον λέγεσθαι.

(s) Theod. ibid. p. 563. Τιμόθεος τὸ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων τῆς πίστεως σύμβολον, κατ᾽ ἑκάστην σύναξιν λέγεσθαι παρεσκεύασεν, ἐπὶ διαβολῇ δῆθεν Μακεδονίου, ὡς αὐτοῦ μὴ δεχομένου τὸ σύμβολον ἅπαξ τοῦ ἔτους λεγόμενον πρότερον ἐν τῇ ἁγίᾳ παρασκευῇ τοῦ θείου πάθους, τῷ καιρῷ τῶν γινομένων ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου κατηχήσεων.

& *Galliciam*, rogatu *Reccaredi* regis per synodum *Toletanam* tertiam [*t*] circa ann. DLXXXIX, vbi hisce ecclesiis ab hæresis *Arianæ* inundatione recens reparatis, hæc praxis ad præmuniendum illas contra reditum ad pristinos errores accommodatissimum quasi antidotum esse videbatur. LVPVS & PAGIVS hanc consuetudinem in ecclesias *Gallicanas* non nisi *Caroli magni* demum tempore inuectam esse, & *Leonem* papam eam, vtpote in ecclesia *Romana* non vsitatam, denuo omittendam suasisse dicunt. Immo *Romanam* ecclesiam nec dum sub *Ioanne* VIII. ann. DCCCLXX. symbolum cantasse, statuunt. Tandem vero *Benedicti VIII.* ætate, an. MXIV, vti ex BERNONE AVGIENSI colligitur, hic mos in ecclesiam *Romanam* admissus fuit; ideo quidem, *ne* (vt LVPI verbis id exprimamus, *a subditis sibi Hispaniarum & Galliarum ecclesiis morem deponere nolentibus dissonaret.* Atque ita symboli *Nicani* recitatio vniuerse per omnes ecclesias inualuit.

§. XVIII.

De symbolo Athanasiano.

RESTAT symbolum vnum, de quo heic non nihil dicendum nobis est, nimirum illud, quod symboli *Athanasiani* nomine plerumque appellatur. BARONIVS [*u*] illud ab ATHANASIO, quum Romæ ageret fideique suæ confessionem offerret *Iulio* papæ, conscriptum esse existimat. Quæ circumstantia quamquam non adeo verisimilis est; quia *Iulius* fidem *Athanasii* numquam vocauit in dubium: multi tamen viri docti in tantum BARONII amplexi sunt sententiam, vt illud symbolum ab ATHANASIO compositum esse credant; vti BONA cardinalis [*x*],

(*t*) Concil. Tolet. III. c. II. Petitione Reccaredi regis constituit synodus, vt per omnes ecclesias Hispaniæ & Galliciæ, secundum formam orientalium ecclesiarum, concilii Constantinopolitani symbolum fidei recitetur: & priusquam dominica dicatur oratio, voce clara populo prædicetur, cetera.

(*u*) Baron. ad ann. CCCXL. n. XI. Hic (Athanasius) quum Romæ esset, illud quoque insigne fidei suæ reliquis occidentalibus monumentum, nempe symbolum, quod hactenus Athanasii nomine in ecclesia catholica publice recitatur.

(*x*) Bona de psalmod. c. XVI. §. XVIII. (p. 127. edit. Antuerp. MDCCXXIII.) Hic (Athanasius) teste Baronio, quum esset Romæ anno quarto Iulii summi pontificis, symbolum scripsit, suæ fidei memorabile documentum, quod latino idiomate coram pontifice recitauit.

PETA-

PETAVIVS [y], BELLARMINVS [z] & RIVETVS [a] cum multis aliis vtriusque partis scriptoribus. SCVLTETVS rem in dubio relinquit. Verum enim vero optimi & recentissimi critici, qui rem examinauere studiosius, non dubitant, quin *Latino* cuidam auctori, VIGILIO TAPSENSI, episcopo *Africano*, qui sæculo quinto exeunte sub persecutione *Arianorum Vandalica* vixit, adscribendum sit. Eruditus VOSSIVS [b] & QVESNELLIVS [c] peculiares dissertationes de hoc argumento scripserunt. Argumenta eorum hæc sunt. I. Quia fere absit ab ATHANASII codicibus manuscriptis. II. Quia stilus & sermonis contextus nequaquam *Græcum* aliquem auctorem sed *Latinum* prodat. III. Quia neque CYRILLVS ALEXANDRINVS, neque concilium *Ephesinum*, neque *Leo* papa, neque concilium *Chalcedonense* vllam eius mentionem in iis omnibus fecerint, quæ contra *Nestorianam* & *Eutychianam* hæresin loquuntur. IV. Quia hic VIGILIVS TAPSENSIS diuersa alia scripta sua sub fictitio ATHANASII nomine edidisse cognitus sit, quibus hoc symbolum plerumque iunctum inueniatur. Quibus rationibus PEARSONIVS [d], VSSERIVS [e], HAMMONDVS,

(y) Petau. not. in Epiphan. hæres. LXXII. Quin etiam Athanasii symbolum, quum sit quædam fidei expositio ab eo edita, qui τὸ ὁμοούσιον acerrime propugnaret, eiusdem vocabuli mentionem omisit.

(z) Bellarmin. de scriptor. ecclef. p. 81. (p. 62. edit. Colon. M DC LXXXIV.) Præter libros, qui in his quatuor tomis continentur, exstat seorsim vita sancti Antonii, & *Symbolum*, quod incipit; *Quicumque vult saluus esse*; quæ sancti Athanasii opera esse vera & germana, non dubitamus.

(a) Riuet. critic. sacr. lib. III. c. IV. p. 240. edit. Geneu. MDCXXVI. 8uo. (tom. II. opp. p. 1103. a. edit. Roterodam. MDLII. fol.) Symbolum *Quicumque vult saluus esse*, in multis codicibus MSS. nou repertum est inter Athanasii opera: in vno legitur; sed auctoris nomine suppresso. Inuenitur in fragmentis Hilarii historicis. Est tamen orthodoxum, & in ecclesia magnæ auctoritatis. *Athanasii esse, mihi persuasum est.*

(b) Voss. de symb. dissertat. II. p. 37 -- 57.

(c) Quesnell. dissertat. de variis fidei symbolis in antiquo codice Romano.

(d) Pearson. in symbol. artic. VIII. p. 569. edit. Latin. Ex quibus aliisque similibus testimoniis patrum Latinorum satis coniicere licet, vtra in ecclesia symbolum illud Athanasio vulgo adscriptum primitus fabricatum sit. Vt enim in confesso est, illud primum latina lingua scriptum fuisse, sic valde probabile est, illud compositum fuisse a quodam latinæ ecclesiæ membro propter eum loquendi modum, qui in eo habetur. *Spiritus S. a patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.*

(e) Vsser. de symb. Rom. p. I. in præfatione ad Vossium: Ad ea, quæ de Atha-

L'ESTRANGIVS [*f*], CAVEVS [*g*], SCHELSTRATVS [*h*] PAGIVS [*i*] & DV PINIVS optimæ notæ critici, eo perducti sunt,

nasiano symbolo erudite (vt soles) commentatus es, nihil quod adiiciam habeo, cetera.

(*f*) L' Estrange's *Aliance of divine offices*, chap. 4. p. 99.

(*g*) Cau. histor. litt. vol. I. p. 143. edit. Lond. (p. 104. edit. Gen. MDCXCIII.) Symbolum Athanasii genuinum Athanasii opus non esse satis, indicat, quod nec ipse Athanasius, nec sequentium sæculorum scriptor aliquis ante Theodulphum Aurelianensem libro *de spiritu S.* p. 72. eius meminerit, nec in ecclesiis ante annum millesimum obtinuerit, neque vbique inclarescere cœperit, donec a Gregorii IX. legatis circa an. MCCXXXIII. in disputatione Constantinopoli habita sub Athanasii nomine testimonii loco prolatum fuerit.

(*h*) Schelstrat. concil. Antioch. dissert. III. c. II. p. 109. Huc vsque Petauius de quatuor fidei professionibus, quorum vltima symbolum Athanasii vulgo dicitur, quod licet ab aliquibus recentiori auctori vindicandum credatur, & a Vigilio Tapsensi aliove latino Patre editum, negari tamen non potest, quin fidei confessio Vrsacii & Valentis edita fuerit paucis post concilium Antiochenum annis, cetera.

(*i*) Pagi Critic. in Baron. an. CCCXL. n. VI. Ioann. Vossius lib. de tribus symbolis dissert. II. Quesnellus dissert. de variis fidei libellis in antiquo Romanæ ecclesiæ codice contentis, Vsserius aliique tam ex protestantibus, quam catholicis symbolum, quod vulgo dicitur *S. Athanasii* & quod incipit, *Quicumque vult saluus esse*, sancto Athanasio abiudicant, quia in antiquis & probatæ fidei codicibus MSS. pene omnibus operum S. Athanasii hoc symbolum desideratur, & quia stilus, sermonisque contextus nequaquam Græci hominis est, sed Latini. Quod si D. Athanasius Latine scripsisset, vix fieri potuisset, vt ipsi Græcismus aliquis non excideret, quum non nisi imperfecte linguam latinam scire potuerit. Præterea, si symbolum illud Athanasii fuisset, illud laudasset Cyrillus Alexandrinus, Ephesina synodus, S. Leo, & concilium Chalcedonense, dum contra Nestorianam & Eutychianam hæresin loquuntur. His adde Latinorum contra Græcos silentium post schisma Photianum vsque ad Gregorii IX. tempora de processione spiritus sancti disputantium. Si enim tunc pro certo creditum fuisset, illud symbolum esse Athanasii, illo vsi fuissent contra Græcos schismaticos occidentales: quod non leue pondus habuisset ob summam S. Athanasii in vtraque ecclesia auctoritatem. Et tamen primi, quos hoc argumentum adhibuisse legimus, sunt apocrisarii Gregorii IX. postquam hæc controuersia durasset annis prope quingentis. Denique scriptores omnes ante Augustodunensem in Gallia synodum sub S. Leodegario episcopo habitam anno DCLX. de hoc symbolo Athanasiano silent. In eo vero concilio hic canon legitur: *Si quis presbyter*, &c. vid. sub litt. (k).

Du Pin. vol. II. p. 35. edit. Lond. MDCXCII. fol. (p. 71. edit. Colon. MDCXCII. 4to) Symbolum, quod Athanasii nomen præfert, diu sine controuersia germanum Athanasii opus creditum est. Iam tamen inter omnes conuenit,

VT

vt hoc ſymbolum non ab ATHANASIO, ſed a recentiore quodam ſcriptore *Latino* fabricatum eſſe ſtatuant. CAVEVS primum, qui ſub ATHANASII nomine eius mentionem fecerit, THEODVLPHVM *Aurelianenſem* fuiſſe putat, qui circa ann. DCCXCIV, *Carolo Magno* imperante, vixit: ſed in hac opinione fallitur; nam concilium *Auguſtodunenſe* centum fere annis ante, nimirum an. DCLXX. habitum, non tantum ſub hac appellatione eius mentionem facit, ſed ſingulos etiam presbyteros, diaconos, ſubdiaconos, & clericos illud vna cum ſymbolo apoſtolico [k] recenſere, aut ab epiſcopo pœna neglectionis adfici iubet. Id quod tunc temporis pro genuino ATHANASII opere habitum, & iam aliquanto prius in eccleſiam receptum fuiſſe indicat. Sed quiscumque auctor eius fuerit, nulli tamen, præter poſteriorum temporum *Samoſatenianos* & *Arianos*, orthodoxum id eſſe dubitarunt. Tantummodo, quod VSSERIO aliisque obſeruatum eſt, præſentes *Graeci* eo vtuntur nonnullis additamentis aucto & aliquantum mutato. Nam quum in exemplaribus *Latinis* ſpiritus ſanctus a patre filioque procedere dicatur; *Graeci* tamen hodie legunt a patre, vel a patre ſolo; quemadmodum in ſua huius ſymboli expoſitione animaduertit PARAEVS [l]. Et in exemplo *Graeco* ex Oriente recens adlato & ab VSSERIO in vulgus edito, longa habetur interpretatio ad modum additamenti & explicationis horum verborum, *Homo eſt ex ſubſtantia matris, perfectus Deus & perfectus homo, ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens:* cum aliis quibusdam leuioris notæ additamentis, quæ lector huius rei ſtudioſus in modo memorato eruditi iſtius auctoris libello [m] inuenire poteſt adnotata.

illud eius non eſſe, ſed cuiusdam auctoris, qui diu poſt illum vixit. Quis is eſſe poſſit, non liquet: Nonnulli id cuidam Franciſco tribuunt; alii, vt pater Quesnellius, contendunt, illud eſſe Vigilii Thapſitani, qui ſub finem quinti eccleſiæ ſæculi viuebat. Quidquid ſit, certum eſt, illud compoſitum fuiſſe a tempore concilii Chalcedonenſis, quia adeo expreſſe reiicit Neſtorianorum & Eutychianorum errores, vt clare pateat, contra duas haſce hæreſes illud confectum fuiſſe.

(k) Concil. Auguſtodun. can. vlt. (tom. VI. concil. p. 536.) Si quis presbyter, diaconus, ſubdiaconus, vel clericus, ſymbolum, quod inſpirante ſancto ſpiritu apoſtoli tradiderunt, vel fidem ſancti Athanaſii præſulis irreprehenſibiliter non recenſuerit, ab epiſcopo condemnetur.

(l) Paræus not. in ſymbol. Athan. ad calcem Vrſin. catech. p. 124.

(m) Vſſer. de ſymbolis p. 28. 29.

Symbolis omnibus hactenus recitatis, non abs re fore existimo, breuem istam narrationem subiungere, quam de primo sermone, ad *Agbarum* regem *Edessae* ipsiusque populum a *Thaddaeo* facto, habet EVSEBIVS, & quem amicus noster LOWTHVS, vir doctus & singulari pollens iudicio, mihi commonstrauit, cuius iucundissimae consuetudini multas alias curiosas obseruationes, per antiquitatum ecclesiasticarum monumenta hic illic disiectas, me debere fateor. Non quidem proprie dictum symbolum est, sed primi eius sermonis, vel institutionis catecheticae summam duntaxat & argumentum exhibet, videlicet „de aduentu IEsu Christi, cuiusmodi fuerit, & de eiusdem „legatione, cuius rei caussa a patre missus sit: de potentia il„lius, & de arcanis, quae inter homines loquutus est, & qua „vi ac virtute tot miracula patrarit: de noua eiusdem praedi„catione: de vilitate & abiectione exterioris eius humanitatis: „quo pacto semetipse depresserit mortemque subierit, & diui„nitatem suam ipse minuerit [n], quod & quanta a *Iudaeis* per„pessus, qualiter crucifixus sit, & ad inferos descenderit, clau„strumque ab omni aeuo intactum disruperit: quo pacto resur„rexerit, & mortuos, qui multis retro saeculis sepulti iacebant, „secum vna suscitauerit: vtque solus quidem e caelo descende„rit, adscenderit vero ad patrem cum maximo comitatu, & ad „eius dexteram honorifice sedeat in caelo: postremo quo pacto „iterum venturus sit cum gloria, vt de viuis ac mortuis iudici„um ferat,„. Duo in hac antiqua primorum elementorum doctrinae christianae recensione quam maxime notari merentur, nempe *seruatoris* nostri *diuinitas* & *descensus ad inferos;* quorum vtrumque verbis heic expressum legitur, quam ob caussam inter

(n) Euseb. lib. I. c. XIII. *σπερῶ ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς ζωῆς, περί τε τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ, καθὼς ἐγένετο, καὶ περὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, καὶ ἕνεκα τίνος ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός· καὶ περὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ μυστηρίων, ὧν ἐλάλησεν ἐν τῷ κόσμῳ· καὶ ποίᾳ δυνάμει ταῦτα ἐποίει· καὶ περὶ τῆς καινῆς αὐτοῦ κηρύξεως· καὶ περὶ τῆς σμικρότητος καὶ εὐτελείας, καὶ περὶ τῆς ταπεινώσεως τοῦ φαινομένου ἔξωθεν ἀνθρώπου· καὶ πῶς ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν καὶ ἀπέθανε, ἐσμίκρυνεν αὐτοῦ τὴν θεότητα· ὅσα τε ὑπὸ Ἰουδαίων ἔπαθεν, καὶ πῶς ἐσταυρώθη, καὶ κατέβη εἰς τὸν ᾅδην, καὶ διέσχισε φραγμὸν τὸν ἐξ αἰῶνος μὴ σχισθέντα, καὶ ἀνέστη, καὶ συνήγειρε νεκροὺς τοὺς ἀπ᾽ αἰώνων κεκοιμημένους· καὶ πῶς κατέβη μόνος, ἀνέβη δὲ μετὰ πολλοῦ ὄχλου πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ· καὶ πῶς κάθηται ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ πατρὸς μετὰ δόξης ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ πῶς ἐλεύσεσθαι μέλλει πάλιν μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.*

symbo-

ſymbola eccleſiæ locum ei adſignare volui. EVSEBIVS hanc narrationem ex publicis eccleſiæ *Edeſſenæ* actis, lingua *Syrorum* conſcriptis, ſe habere dicit, quorum actorum huiusmodi fuerit ſubſcriptio: *Acta ſunt hæc anno quadrageſimo ac trecenteſimo*: qui annus (ſecundum *Edeſſenos*, annos ſuos ab Olympiadis CXVII. anno primo, quo *Seleucus* regnare orſus eſt in *Aſia*, numerantes) in annum XV. *Tiberii Cæſaris* cadit, quo paſſio & adſcenſio Chriſti ex plerorumque veterum ſententia contigit: vti VALESIVS [o] & poſt eum PAGIVS [p] in ſuis in hunc EVSEBII locum obſeruationibus recte computarunt.

LIBRI DECIMI

CAPVT QVINTVM

DE ORIGINE, NATVRA ET CAVSSIS RETICENTIAE SANCTORVM ELLESIAE MYSTERIORVM CORAM CATECHVMENIS.

§. I.

Romanenſium *errores & vanæ perſuaſiones hac de re.*

VANAE *Romanenſium* perſuaſiones de huius partis diſciplinæ eccleſiaſticæ origine & cauſſis hanc diſquiſitionem inſtituendi nobis imponunt neceſſitatem. BELLARMINVS & alii id tamquam validiſſimum argumentum ſpeciatim pro transſubſtantiatione vrgent, quaſi myſterium euchariſtiæ haud initiatis celandi conſuetudo indicio ſit, quod eccleſia vetus realem corporis ac ſanguinis Chriſti præſentiam crediderit, quam tanto ſtu-

(o) Valeſ. in Euſeb. lib. I. c. XIII. Ait Euſebius actorum illorum, quæ in archivis Edeſſæ repererit, huiusmodi fuiſſe ſubſcriptionem: ἐπράχθη ταῦτα τεσσαρακοστῷ καὶ τριακοσιοστῷ ἔτει. Id eſt: *Acta ſunt hæc anno quadrageſimo ac trecenteſimo.* Annus hic trecenteſimus & quadrageſimus iuxta Edeſſenos, cadit in annum primum Olympiadis CCII. Etenim Edeſſeni annos ſuos numerabant ab Olympiadis CXVII. anno primo, quo Seleucus regnare orſus eſt in Aſia, vt ſcribit Euſebius in Chronico, a quo tempore vſque ad initium Olympiadis ſecundæ ac ducenteſimæ anni ſunt trecenti ac quadraginta. Porro initium Olympiadis CCII. incidit in annum XV. Tiberii Cæſaris, qui duobus Geminis coſſ. eſt inſignitus. Quo quidem anno & paſſionem & adſcenſionem domini contigiſſe, plerique veterum crediderunt. Inter quos eſt Tertullianus, Auguſtinus atque Victorius.

(p) Pagi critic. in Baron. an. XLI. n. III. tot.

dio

dio catechumenorum notitiæ occultare adlaborauerit. Sed hoc abunde ab ALBASPINAEO, doctissimo eiusdem partis episcopo, profligatum est, qui in libro suo de *antiqua ecclesiæ politia in administratione eucharistiæ*, lingua *Gallicana* edito [a], vti ab aliis [b] eum adlegatum reperio, hoc reiicit tamquam argumentum ad *Romanensium* doctrinam de reali præsentia probandam minus idoneum. Nam recte obseruat, veteres ecclesiæ patres non tantum mysterium eucharistiæ, sed sacramentum etiam baptismi cathechumenis occultasse; immo plerosque sacros ritus & cærimonias, sacramenti appellatione lato sensu cohonestatas, vt oleum, ex quo baptizati vngebantur, & sacerdotum ordinationem, non minori studio quam eucharistiæ elementa haud initiatis celari consueuisse. Vt adeo nuda huius mysterii catechumenis occultatio haud maius argumentum pro transsubstantiatione in pane & vino eucharistiæ esse possit, quam in aquis baptismi, vel vlla alia cærimonia, vbi idem silentium & cautionem adhibuerunt.

ERVDITVS SCHELSTRATVS ad nouas doctrinas & consuetudines ecclesiæ suæ dissimulandas atque excusandas ingeniosius generaliorem huius vetustæ praxis vsum fecit. Librum edidit, quem de *disciplina arcani* inscripsit, librum a PAGIO [c] aliis-

(a) Albaspin. Police de l'ancienne Eglise, lib. I. c. II. p. 47. (p. 198. c. ad calcem Optati Par. MDCLXXIX.) Tout le monde allegue cette discipline pour preuve du corps de nostre Seigneur, & pour confondre nos adversaires: mais jamais ils n'ont pris garde que ces anciens Peres de l'Eglise apportoient beaucoup de soin & de diligence à cacher les autres Sacraments aux Catechumenes & aux Estrangers; voir mesme que leur crainte & leur Religion alloit jusques là, que de leur refuser non seulement intelligence, mais aussi la seule prononciation de l'Oraison Dominicale & du Symbole des Apostres. Quant aux ceremonies de l'Eglise, de quelque qualité qu'elles fussent, toute connoissance leur en estoit interdite; comme aussi des Oraisons qu'ils faisoient pour quelque chose que ce pût estre. Et encore cette police passoit plus outre: car les Catechumenes ne voyoient jamais les exorcismes, ny les impositions des mains qu'on faisoit sur les Penitens du troisieme degré: & toutefois ils estoient Estrangers comme les Catechumenes, & ces exorcismes n'estoient pas choses ausquelles il y eut quelque secret ou quelque Mystere qui pût tomber dans le mepris apres avoir esté découvert. Plura huc spectantia vide sis ibid. & pag. 199. 200. 201.

(b) Albertin. de eucharist. lib. II. p. 703.

(c) Pagi critic. in Baron. an. CXVIII. n. IV. Aliquot sæculis *disciplinam arcani*

aliisque partis suæ scriptoribus magnopere laudatum, tamquam ora *protestantibus* obturantem, quando ex *Romanensibus* quærunt, cur nulla recentiorum doctrinarum & consuetudinum ipsorum vestigia in vetustioribus ecclesiæ patribus reperiantur, vbi responsio semper fit ex hac *disciplina arcani*, ideo videlicet, quod istæ doctrinæ & ritus occultati & sola traditione, non scriptis, propagati sint, ne haud initiati *Iudæi* & gentiles & catechumeni in eorum peruenirent notitiam. Hanc *disciplinam arcani* in caussa fuisse dicit, quod primis ecclesiæ sæculis nulli tractatus de septem sacramentis & sanctorum imaginum cultu scripti sint. Hæc omnia inde ab apostolorum ætate reuera credita & vsitata, sed tamquam arcana religionis mysteria clam habita fuisse, non nisi initiatis & ad ea cognoscenda præparatis reuelanda.

ARTIFICIVM hoc est, quo errores & abusus, quibuscumque ecclesia aliqua scateat, defendi poterunt. Hoc nouo & admirabili instrumento, quod *disciplinam arcani* vocitant, paullulum modo quis operetur, necesse est, sic omnis dissimilitudo & repugnantia, quæ inter antiquas ecclesiæ catholicæ doctrinas consuetudinesque, & nouellas præsentis ecclesiæ *Romanæ* corruptiones apparet, illico euanescet & in ventos abibit. Vnde non est, quod mireris, ab illis, quorum commodis tantopere hoc inseruit, vt nobile aliquod inuentum tantis laudibus efferri, quum tamen reuera non nisi caligo sit, lectoris oculis offusa, quæ facile dispelli poterit, si de huius antiquæ disciplinæ & praxeos origine, natura, vsu & caussis ex vero ipsum erudiamus.

§. II.

Hæc disciplina primis ecclesiæ temporibus non stricte obseruata.

QVOD ad originem eius attinet, eruditus ALBASPINAEVS recte obseruauit, quod apostolorum ætate & aliquanto post in hac mysteria sua catechumenis celandi disciplina non adeo seueri fuerint. Nam contra *constitutionum* sic dictarum *apostolica-*

seu occultationem quorumdam mysteriorum religionis catholicæ viguisse, & ex ea disciplina complures patrum sententias, quas protestantes contra catholicos adducunt, exponi posse *docte demonstrat Schelstratus, in dissertatione singulari de disciplina arcani.* Ibid. n. IX. Quæ omnia ex *Schelstratio* in *egregia dissertatione* de disciplina arcani excerpta sunt.

rum antiquitatem ita argumentatur [*d*]: *Postrema verba, quibus cauetur, ne octo libri constitutionum apostolicarum publicentur, aperte indicant, eas primis saeculis factas non esse, quum primi saeculi christiani sua lubentes mysteria, vt vel ex IVSTINO constat, enuntiarent.* Idem ex ATHENAGORA & TATIANO obseruauit ALBERTINVS [*e*]. DALLAEVS [*f*] in sententiam pedibus it ALBASPINAEI, eius-

(*d*) Albaspin. obseruat. lib. I. c. XIII. p. 38. Paris. MDCXXXI. fol. (p. 89. ed. Par. MDCXXIII. 4to.)

(*e*) Albertin. de euchariſt. lib. II. p. 709. Incertissimum est, vtrum Iustini temporibus iam de more fuisset, sacramentalia signa haud initiatis occultare. Nec enim, vel ipse, vel *Tatianus* eius discipulus, vel *Athenagoras*, vel Theophilus, vel Irenaeus, huiusce occultationis vllibi, quod equidem sciam, meminerunt.

(*f*) Dall. de scriptis Ignatii lib. I. c. XXII. p. 142. Nullae vsquam in horum saeculorum, ac ne in tertii quidem veris certisque auctoribus, quum verba de sacramentis faciunt, huiusmodi reperiuntur aposiopeses, siue reticentiae; quod ego quidem meminerim. Hi & baptismi aquam, & lotionem, & oleum, postquam in vsu esse coepit, & vnctionem, & eucharistiae panem, ac vinum, esum & potum liberrime, quoties fert occasio, sine vllis ambagibus efferunt, neque quicquam auditoribus vel lectoribus suis de iis rebus diuinandum relinquunt; vt ex Iustini in apologia locis videre est, in quibus vtrumque sacramentum totum apud homines non modo non initiatos, sed etiam profanos & gentiles, Augustos scilicet & senatores Romanos planissime exposuit. Neque Tertullianus aliter baptismum in libro, qui totus huius tituli est, explicauit; nullo dissimulato, aut obscuris vocibus adumbrato huius sacramenti ritu. Sed neque vel in Irenaeo, Clemente Alexandrino, Origene, aliisque Graecis, vel in Cypriano, & Latinis anno domini CCLX. anterioribus vllum vspiam deprehenditur illius arcani vestigium. Vnde certo ac necessario concludimus, totam hanc illius arcani, quarto adulto, & toto quinto saeculo solennem & notissimam disciplinam primis & apostolorum proximis saeculis nondum apud nostros fuisse cognitam; quam scilicet, si iam tum obtinuisset, plane est incredibile vel violaturos fuisse Iustinum & Tertullianum, homines religiosissimos, vel ceteros eorumdem temporum scriptores, qui satis multi sunt, penitus tacituros, indictamque praetermissuros fuisse. Albaspinaeus Aurelianensis non ita pridem episcopus, antiquitatis ecclesiasticae solertissimus indagator, assentitur, scribens *primi saeculi christianos sua lubentes mysteria*, vt vel ex Iustino constat, *enuntiasse*. Atque hinc ille probat constitutiones, quae vulgo dicuntur *apostolicae, primis saeculis factas non esse*, quia scilicet *postremis harum verbis cautum est, ne octo earum libri publicentur*. Ergo, inquam, qui hoc sacramentorum arcanum tam diligenter, & aliis praecipit & ipse seruat hierarchiae scriptor, non modo non Areopagitici, id est apostolici, sed ne tertii quiquidem saeculi homo fuit; vel hoc vno indicio satis prodit, se vel quarto exeunte, vel quinto saeculo vixisse; quo maxime illa viguit sacramentalis arcani religio.

que

que teſtimonium cum approbatione adlegat. Et BASNAGIVS [g] tantum abeſt, vt apoſtolos myſteria ſua cathechumenis celaſſe exiſtimet, vt potius ſacramenta in illorum conſpectu eos adminiſtraſſe ſtatuat. Quo poſito tota fabrica, qua *diſciplinam arcani* ſuperſtruxit SCHELSTRATVS, vno motu labefactata penitus concidit. Certum enim eſt, apoſtolos non ita metuiſſe vel cauiſſe, ne catechumeni in chriſtianorum rituum & doctrinarum notitiam peruenirent, vti quidem feciſſe falſo dicuntur. Et certe quisquis apoſtolorum ſcripta obiter tantum inſpexerit, facile videbit, ipſos a celanda ſua opinione de angelorum, ſanctorum & imaginum cultu longiſſime abfuiſſe: quem contra expreſſe ſcripſerunt. Et ſi de myſteriis baptiſmi & euchariſtia loquuntur, magna cum ſermonis libertate id faciunt, nihil metuentes, ne catechumenorum animi offendantur.

§. III.

Sed circa Tertulliani *ætatem ex aliis omnino cauſſis, quam quas* Romanenſes *adferunt, introducta.*

IMMO vero, quando etiam hæc diſciplina in eccleſiam primum introducta fuit, planum eſt & euidens, ex aliis plane cauſſis, quam quas *Romanenſes* adferunt, id factum eſſe. Prima initia ſua hic mos cepiſſe videtur circa tempora TERTVLLIANI; nam primus ille omnium ſcriptor eſt, qui vllam eius mentionem facit [h]. *Omnibus myſteriis*, inquit, *ſilentii fides adhibetur.* Et hæreticos ſui temporis reprehendit, quod nullam huius diſciplinæ rationem habeant. *Quis catechumenus*, inquit [i], *quis fidelis, incertum eſt: Pariter audiunt, pariter orant. Etiam ethnici ſi ſuperuenerint, ſanctum canibus & porcis margaritas, licet non veras, iactabunt.* Hinc planum eſt, eccleſiam inter catechumenos & fideles iam diſcrimen aliquod feciſſe, quod hæretici non fecerint: Locum catechumenorum iam ſeparatam eccleſiæ partem fuiſſe; audiſſe eos ſermones, ſed non omnes, quos fidelibus audire licuerit; habuiſſe eos precationes ſibi proprias, ſed ad fidelium precationes audiendas non fuiſſe admiſſos, quippe quæ celebrationi

(g) Baſnag. Exercitat. in Baron. p. 419. Alta de myſteriis ſilentia non agebant apoſtoli, nec catechumenos arcebant a ſacramentorum conſpectu.

(h) Tertullian. apologetic. c. VII.

(i) Tertullian. de præſcript. aduerſ. hæretic. c. XLI.

eucharistiæ, a qua catechumeni excludebantur, peculiares essent. Sed hæc omnia facta sunt & fieri potuerunt sine vllo, ad recentiores arcani inuentores hinc redundante, emolumento. Nam in hisce omnibus nullum consilium celandi catechumenis istiusmodi mysteria, cuiusmodi cultus sanctorum, angelorum & imaginum esse perhibetur, obseruamus. Quid? quod TERTVLLIANVS de huiusmodi cultibus aperte loquatur, eosque tamquam superstitiosos indignabundus damnet, vtpote qui ad gentiles tantum vel hæreticos, non ad ecclesiæ mysteria, spectent.

§. IV.

Quod probatur e particulari earum rerum recensione, quas catechumenis celarunt. Quæ erant: Primo, *Modus administrandi baptismum.*

NEQVE vero sequentibus temporibus scriptor quispiam, huius disciplinæ faciens mentionem, ex illis omnibus, qui, quæ a catechumenorum notitia vel inspectione remota fuerint, particulatim recensent, cultum sanctorum vel imaginum in mysteriorum catechumenis celatorum censu fuisse, vel vno verbo significat. Mysteria vero, quæ studiose quodammodo illis occultabantur, erant. 1. Modus administrandi baptismum. 2. Vnctio seu chrisma. 3. Ordinatio sacerdotum 4. Liturgia, siue publicæ precationes ecclesiæ. 5. Modus celebrandi eucharistiam. Et 6. ad certum tempus mysterium sacrosanctæ trinitatis, symbolum & oratio dominica, donec maiores profectus fecissent & ad baptismum recipiendum essent idonei. Primo, de occultando catechumenis modo administrandi baptismum sollicitos eos fuisse, inde apparet, quod catechumenis ne quidem intrare [*k*], vel inspicere baptisterium, siue locum, vbi baptismus administrabatur, secundum regulam concilii *Arausicani* primi, permissum fuit. Hinc BASILIVS [*l*] baptismum, eucharistiam, & oleum chrismatis res esse dicit, quas non intueri fas sit haud initiatis. Et AVGVSTINVS [*m*] interrogans: *Quid est, quod occultum est & non publicum in ecclesia?* respondet, *sacramentum baptismi,*

(*k*) Concil. Arausican. I. can. XIX. (tom. III. concil. p. 1450.) Ad baptisterium catechumeni numquam admittendi.

(*l*) Basil. de Spirit. S. c. XXVII. tom. II. p. 352. ἃ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι τοῖς ἀμυήτοις.

(*m*) Augustin. comment. in psalm. CIII. concio I. tom. VIII. p. 484. (tom. VIII. p. 1181. edit. Basil. MDLXIX.)

sacra-

sacramentum eucharistiæ. Opera nostra bona vident & pagani, sacramenta vero occultantur illis. Quemadmodum vero catechumenos ad intuendam baptismi administrationem non admittebant, ita apud illos de baptismo non plane & perspicue, sed tecte & occulte loquebantur, vel eos tamquam auditores minus aptos & idoneos prorsus excludebant. *De mysteriis*, inquit CYRILLVS HIEROSOLIMYTANVS [*n*], *apud catechumenos aperte non loquimur, sed multa sæpe loquimur obtecte, vt fideles, qui rem tenent, intelligant, & qui non tenent, haud lædantur.* Ita THEODORETVS [*o*]: *Obscure propter non initiatos de diuinis mysteriis disserimus, his vero semotis perspicue initiatos docemus.* Similiter NAZIANZENVS [*p*] loquens de baptismo, *Habes*, inquit, *de mysterio, quæ foras exportare, atque ad vulgi aures efferre licet. Cetera intus, trinitate iuvante, addisces, quæ etiam ipsa, apud te ipsum occultabis baptismo retenta.* Et CHRYSOSTOMVS loquens de diacono quodam, eos, qui baptismum licet nondum instructi acceperant, docere auso, *Ad eos*, inquit, [*q*] *disserebat, nihil autem quam quæ ad mysteria pertinebant, eos docebat, nec haud initiatos interesse permittebat.* Et THEODORETVS: *Hæc nos de sancto baptismate sentire docuit divinus apostolus, quod consepultis Christo resurrectionis participes erimus* [*r*]. *Verum heic magis mystico sermone opus est.* Et CYRILLVS ALEXANDRINVS [*s*]: *Ne ad haud initiatorum aures arcana deferens offendam Christum - .. relinquam ea, quæ sunt altioris intelligentiæ.* Denique auctor sub nomine DIONYSII AREOPAGI-

(*n*) Cyrill. catech. VI. n. XVI. οὐδὲ τῶν μυστηρίων ἐπὶ κατηχουμένων λευκῶς λαλοῦμεν, ἀλλὰ πολλὰ πολλάκις λέγομεν ἐπικεκαλυμμένως, ἵνα οἱ εἰδότες πιστοὶ νοήσωσι, καὶ οἱ μὴ εἰδότες μὴ βλαβῶσι.

(*o*) Theodoret. quæst. XV. in Numer. tom. I. p. 149. ἀσήμως διὰ τοὺς ἀμυήτους περὶ τῶν θείων διαλεγόμεθα μυστηρίων, τούτων δὲ χωριζομένων σαφῶς τοὺς μεμυημένους διδάσκομεν.

(*p*) Nazianz. orat. XL. de bapt. (tom. I. p. 672.) ἔχεις τοῦ μυστηρίου τὰ ἔκφορα, καὶ ταῖς τῶν πολλῶν ἀκοαῖς οὐκ ἀπόρρητα· τὰ δὲ ἄλλα εἴσω μαθήσῃ, τῆς τριάδος χαριζομένης, ἃ καὶ κρύψεις παρὰ σεαυτῷ σφραγῖδι κρατούμενα.

(*q*) Chrysostom. hom. XLVI. in acta (p. 868. edit. Seuil.) ἄλλο μὲν οὐδὲν, τὰ δὲ τῶν μυστηρίων μόνον, ὡς μηδὲ τοὺς ἀμυήτους συγχωρεῖν παρεῖναι.

(*r*) Theodoret. hæret. fabul. lib. V. c. XVIII. ἀλλὰ μυστικωτέρων δεῖ λόγων ἐνταῦθα.

(*s*) Cyrill. Alexandr. adu. Iulian. lib. VII. (tom. VI. p. 247. Par. MDCXXXVIII.) ἵνα τοίνυν μὴ εἰς τὰς τῶν ἀμυήτων ἀκοὰς ἀναφέρων τὰ κεκρυμμένα προσκρούσαιμι τῷ Χριστῷ - - τῶν βαθυτέρων ἀφίημι.

Q 3 TAE

TAE [t]: *Diuina deinceps natiuitatis diuinæ ſymbola inſpiciamus. Nemo autem haud initiatus ſpectatum veniat.* Ex quibus locis omnibus aliisque, quæ in *canonibus apoſtolicis* [u] & aliis auctoribus in hanc ſententiam leguntur, diſcimus, quod, licet veteres de doctrina baptiſmi catechumenos in tantum erudiuerint, vt ſpiritualem eius indolem & ſcopum cognoſcerent, numquam tamen ad intuendam externam cærimoniam, vel ad audiendos planos & perſpicuos ſermones de modo illum adminiſtrandi illos admiſerint, priusquam ad ipſum recipiendum digne eſſent præparati.

§. V.

Secundo, *Modus adminiſtrandi ſanctam vnctionem ſeu confirmationem.*

EAMDEM diſciplinam obſeruarunt reſpectu *ſanctæ vnctionis chriſmatis*, quam *Latini* impoſitionem manuum ſeu confirmationem vocant. BASILIVS [x] loquens de oleo vnctionis, quod conſeruari ſolebat, ex illis id eſſe dicit, quæ haud initiatis non ſit fas intueri. Et INNOCENTIVS I. pontifex *Romanus* ad alium ſcribens epiſcopum de *confirmatione* deque verborum forma in eo vſitata, *Verba*, inquit [y], *dicere non poſſum, ne magis prodere videar, quam ad conſultationem reſpondere.*

§. VI.

Tertio, *Sacerdotum ordinatio.*

PORRO ſacerdotum ordinationem inter ea reperimus, quæ catechumenis celabantur. Concilium *Laodicenum* [z] canonem habet huc ſpectantem: *Quod non oporteat ordinationes ſub conſpectu audientium* (hoc eſt, catechumenorum) *celebrari.* Et CHRYSOSTOMVS de hoc officio precationibusque ſolemnibus, in conſecratione vſitatis, verba faciens obſcure & tecte propter catechumenos loquitur. *Is*, inquit, [a] *qui ordinandi mu-*

(t) Dionyſ. eccleſ. hierarch. c. II. p. 251. ἑξῆς τὰ θεῖα τῆς θεογενεσίας ἐποπτεύσωμεν σύμβολα· καί μοι μηδεὶς ἀτέλεστος ἐπὶ τὴν θέαν ἴτω.

(u) Canon. apoſt. c. LXXXV. αἱ διαταγαὶ - - ἃς οὐ χρὴ δημοσιεύειν ἐπὶ πάντων, διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά. Conſtitutiones - quas non oportet coram omnibus diuulgare, ob myſtica, quæ in eis ſunt.

(x) Baſil. de ſpirit. S. c. XXVII. vid. ſub litt. antec. (l)

(y) Innocent. epiſt. I. ad Decentium Eugubin. c. III. (tom. II. concil. p. 1245.)

(z) Concil. Laodic. can. V. (tom. I. concil. p. 1498.) Μὴ δεῖν τὰς χειροτονίας ἐπὶ παρουσίᾳ ἀκροωμένων γίνεσθαι.

(a) Chryſoſt. hom. XVIII. in 2 Cor. p. 872. (tom. V. p. 673. e. edit. Francof.):

mus

nus obiturus est, illorum preces tum poscit, atque ipsi calculum suum addunt, acclamantque ea, quae norunt, qui mysteriis initiati sunt. Neque enim fas est coram profanis cuncta detegere.

§. VII.

Quarto, *Liturgia, siue publicae precationes ecclesiae, quales erant, quae pro energumenis, poenitentibus & fidelibus fiebant.*

PVBLICA liturgia, siue solemnes ecclesiae precationes, itidem catechumenis occultabantur. Nam vni catechumenorum ordini, qui *audientes* vocabantur, solum stare & sermones, non autem precationes ecclesiae, audire permissum erat. Alius ordo, quos *genuflectentes* siue *substratos* appellabant, preces ecclesiae sibi ipsis quidem peculiares, non autem alias habebant. Et *competentes* stabant tantummodo ad audiendas precationes, quae pro ipsis & *energumenis* fiebant, & tum dimittebantur. Ne quidem eas audire preces poterant, quae pro poenitentibus, multo minus quae pro ecclesia militante vel vllis aliis, ad sacram communionem vadentibus, offerebantur. Nam ante, quam preces istae initium caperent, diaconi, siue sacri ecclesiae praecones, exclamabant: *Ne quis audientium!* vel; *Ite, missa est.* Vnde porro facile ad colligendum est, solemne officium absoluendi poenitentes numquam praesentibus catechumenis fuisse peractum. Non enim tempus absoluendi erat, priusquam omnes essent dimissi, ipsis *poenitentibus* exceptis, qui absoluendi erant; id quod fiebat proxime ante, quam ad altare iretur, ad ordiendam sacrae eucharistiae celebrationem. Quemadmodum ex verbis OPTATI liquet, vbi hac de re, tamquam consuetudine in ecclesia pariter & apud *Donatistas* [b] vsitata, loquitur. *Inter vicina momenta,* inquiens, *dum manus imponitis & delicta donatis, mox ad altare conuersi dominicam orationem praetermittere non potestis.* Haec omnia igitur catechumenis celabantur: Numquam enim horum quidquam vel audiendi vel spectandi habebant potestatem.

μέλλων χειροτονεῖν, καὶ τὰς ἐκείνων εὐχὰς καλεῖ τότε, καὶ αὐτοὶ ἐπιψηφίζονται, καὶ ἐπιβοῶσιν ἅπερ ἴσασιν οἱ μεμυημένοι· οὐ γὰρ δὴ θέμις ἐπὶ τῶν ἀμυήτων ἐκκαλύπτειν ἅπαντα.

(b) Optat. contr. Parmen. lib. II. p. 57. (p. 52. edit. Paris. MDCLXXIX.) Vid. constitut. apostolic. lib. VIII. c. VI. VII. VIII. tot.

§. VIII.

§. VIII.

Quinto, *Modus celebrandi euchariſtiam.*

VERVM, vt euchariſtia ſummum chriſtianæ religionis myſterium erat, ita de eo catechumenis occultando omnium maxime laborabant. Et in hoc diſcrimen aliquod inter vnum *pœnitentium* ordinem & *catechumenos* ſtatuebant. Nam ſupremo pœnitentium ordini, qui *conſiſtentes* vocabantur, precibus eucharisticis intereſſe, & oblationem dari & recipi a fidelibus videre licitum erat, tametſi eam cum illis participare non poſſent. Catechumeni autem omnium ordinum ab hiſce omnibus penitus erant excluſi. Semper ante dimittebantur, quam hæ preces inchoarentur, & ianuæ eccleſiæ a miniſtris cuſtodiebantur, quibus negotium datum erat cauere, ne quis haud initiatus introiret. *Myſteria clauſis ianuis celebramus*, inquit CHRYSOSTOMVS [c], *& eos, qui nondum initiati ſunt, adeſſe prohibemus.* Erat hoc ſacramentum vnum ex occultatis & non publicis in eccleſia, quemadmodum AVGVSTINVM de eo loqui, antea [d] audiuimus. Ex iis erat, quæ non fas erat intueri haud initiatis, ſecundum BASILIVM [e]. Hinc *conſtitutionum apoſtolicarum* auctor [f] inter alia & id diaconis iniungit, vt non tantum ipſos abire iubeant, ſed portas etiam cuſtodiant, ne quis eorum, durante euchariſtiæ celebratione, ingrediatur. EPIPHANIVS [g] & HIERONYMVS [h] hoc nomine *Marcionitas* reprehendunt,

(c) Chryſoſtom. hom. XXIII. in Matth. p. 235. hom. XXIV. p. 288. c. edit. Francof.) Τὰ μυστήρια διὰ τοῦτο τὰς θύρας κλείσαντες ἐπιτελοῦμεν, καὶ τοὺς ἀμυήτους εἴργομεν.

(d) Auguſtin. in pſalm. CIII. vid. ſupra §. IV. litt. (m) p. 124.

(e) Baſil. de ſpirit. S. c. XXVII. vid. ibid. litt. (l) ibid.

(f) Conſtit. apoſt. lib. II. c. LVII. φυλαττέσθωσαν αἱ θύραι, μή τις ἄπιστος εἰσέλθοι, ἢ ἀμύητος. Portæ cuſtodiantur, ne quis infidelis, aut nondum baptiſmo initiatus ingrediatur. Ibid. lib. VIII. c. XI. Οἱ διάκονοι ἱστάσθωσαν εἰς τὰς τῶν ἀνδρῶν θύρας, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι εἰς τὰς τῶν γυναικῶν· ὅπως μή τις ἐξέλθοι, μήτε ἀνοιχθῇ ἡ θύρα, κἂν πιστός τις ᾖ, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀναφορᾶς. Diaconi ſtent ad ianuas virorum, & ſubdiaconi ad ianuas mulierum; vt nemo egrediatur, neue aperiatur ianua tempore oblationis, licet adueniat quiſquam fidelis.

(g) Epiphan. hæreſ. XLII. num. III. μυστήρια δὲ δῆθεν παρ' αὐτῷ ἐπιτελοῦνται, τῶν κατηχουμένων ὁρώντων. Myſteria catechumenis cernentibus apud illum celebrantur.

(h) Hieron. comment. in Galat. VI. tom. IX. p. 199. (tom. VI. p. 156. d. edit. Par.

quod

quod hac disciplina contemta catechumenos indiscriminatim cum fidelibus ad omnia mysteria sua admittant. Idem PALLADIVS [*i*] inimicis CHRYSOSTOMI imputat, quod in excitato aduersus eum tumultu haud initiatis occasionem dedissent in ecclesiam irrumpendi eaque videndi, quæ illis nefas esset intueri. Immo vero ecclesia huius disciplinæ tantopere studiosa erat, vt ATHANASIVS *Meletianos* falsi testimonii contra se conuinceret, quum illi testimonio cuiusdam catechumeni probare adlaborarent, quod *Macarius* mensam sacram tempore oblationis euertisset. Rem ita se habere non posse, dicebat; quia si intus fuissent catechumeni [*k*], tempus oblationis esse non potuisset.

NEQVE vero catechumenos ab horum mysteriorum inspectione tantum excludebant, sed ab omnibus etiam sermo-

MDCXLIII.) *Communicet*] Marcion hunc locum ita interpretatus est, vt putaret fideles & catechumenos simul orare debere.

(*i*) Pallad. vit. Chrysostom. c. IX. Not. Non inuenio heic, quæ huc referri possint, nisi quæ proxime subiicio, quæ tamen non dicunt, vidisse non initiatos ea, *quæ oculis eorum subiici nefas fuerit.* Ἔχων θρᾳκας ξιφήρεις νεοστρατεύτους κατὰ τὸν Ἠσαῦ τετρακοσίους, ἀναιδῶς περιστὰς, ἐπεισπήδησεν αἰφνίδιον κατὰ τὴν νύκτα, σὺν τοῖς ἐπιδεικνῦσι κληρικοῖς καὶ τοῖς στρατιώταις ἰταμῶς, ὡς ἅτε λύκος, σιδήρῳ στίλβοντι διασχίσας τοὺς ὄχλους, χωρήσας δ' ἔνδον τῶν μακαρίων ὑδάτων ἐπὶ κωλύσει τῶν μυουμένων τὴν ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος· καὶ τῷ μὲν διακόνῳ θρασέως ἐντιναχθεὶς, τὰ σύμβολα ἐνχέει· τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ἤδη πως καὶ ἡλικιώτας, ῥοπάλοις κατὰ κρανίου παίσας, αἵματι κιρνᾷ τὴν κολυμβήθραν. Ipse (Lucius gentilis ab Acacio, Chrysostomi aduersario, inductus) tirones habens, districtos gladios gestantes, instar Esau quadringentos, egregie impudentes, cum indicibus clericis (ex parte Acacii) & militibus, insolenter vt lupus, corruscante ferro multitudinem perrumpens, penetrat vsque ad sanctas aquas, vt prohiberet eos, qui initiabantur sacramento dominicæ resurrectionis. Et in diaconum procaciter illius symbola effudit: Presbyteros vero grandæuos fustibus in capite feriens, sacrum fontem cruore conspersit.

Eadem querela apud ipsum Chrysostomum legitur epist. I. ad Innocent. papam Tom. IV. p. 681. (p. 596. edit. Francof.) ἀλλ' ἔνθα τὰ ἅγια ἀπέκειτο εἰσελθόντες οἱ στρατιῶται, ὧν ἔνιοι, καθ' ὡς ἔγνωμεν, ἀμύητοι ἦσαν, πάντα τε ἑώρων τὰ ἔνδον. Et locum, in quo sancta condita seruabantur, ingressi sunt milites, quorum aliquos scimus nullis iniatos mysteriis, & viderunt omnia, quæ intus erant.

(*k*) Athan. apol. II. tom. I. p. 747. (p. 148. a. b. edit. Par. MDCXCVIII.) πῶς οἷόν τε ἦν προσφορὰν προκεῖσθαι, ἔνδον ὄντων τῶν κατηχουμένων; εἰ γὰρ ἔνδον ἦσαν οἱ κατηχούμενοι, οὔπω ἦν ὁ καιρὸς τῆς προσφορᾶς. Qui potuit oblatio apposita esse, quum intus essent catechumeni? Si enim intus erant catechumeni, nondum oblationis tempus erat.

nibus,

nibus, qui de myſteriis illis publice habebantur. Diſtinguebant inter argumenta moralia & myſtica, catechumenos ad illa non ad hæc admittentes, quemadmodum alio iam loco [*l*] ex teſtimoniis THEODORETI [*m*], AVGVSTINI [*n*] & AMBROSII [*o*] demonſtrauimus. Quibus CYRILLI HIEROSOLYMITANI [*p*] teſtimonium addere placet, *Fueras & tu aliquando*, inquientis, *catechumenus, neque propoſita myſteria tibi enarrabantur: quando autem ſublimitatem eorum, quæ nunc traduntur, experientia didiceris, tunc plane intelliges, dignos non eſſe catechumenos, qui ea audiant:* Nec non GAVDENTII, epiſcopi *Brixienſis*, qui in ſermone ſuo ad neophytos [*q*] ea ſe illis nunc aperturum dicit myſteria, quæ præſentibus catechumenis explanari non poſſint. Interdum quidem de euchariſtia coram catechumenis in ſermonibus ſuis popularibus loquebantur; tum vero tam obſcuro & tecto loquendi vtebantur genere, vt a ſolis fidelibus non autem a catechumenis intelligi poſſent. Secundum illud CHRYSO-

(*l*) Lib. I. c. IV. §. VIII. volum. I. p. 40.

(*m*) Theodoret. quæſt. XV. in Numer. *Ἀσήμως διὰ τοὺς ἀμυήτους περὶ τῶν θείων διαλεγόμεθα μυστηρίων· τούτων δὲ χωριζομένων, σαφῶς τοὺς μεμυημένους διδάσκομεν.* Obſcure propter non initiatos diſſerimus de diuinis myſteriis: his vero ſemotis, initiatos aperte docemus.

(*n*) Auguſt. ſerm. I. ad neophyt. in append. tom. X. p. 845. Dimiſſis iam catechumenis, vos tantum ad audiendum retinuimus: quia præter illa, quæ omnes chriſtianos conuenit in commune ſeruare, ſpecialiter de cæleſtibus myſteriis loquuturi ſumus, quæ audire non poſſunt, niſi qui ea donante iam domino perceperunt. Tanto ergo maiore reuerentia debetis audire, quæ dicimus, quanto maiora iſta ſunt, quæ ſolis baptizatis & fidelibus auditoribus committuntur; quam illa, quæ etiam catechumeni audire conſueuerunt.

(*o*) Ambroſ. de his, qui miniſteriis initiantur c. I. De moralibus quotidianum ſermonem habuimus, quum vel patriarcharum geſta, vel prouerbiorum legerentur præcepta: vt his informati atque inſtituti adſueſceretis maiorum ingredi vias, eorumque iter carpere, ac diuinis obedire mandatis, quo reuocati per baptiſmum eius vitæ vſum teneretis, quæ ablutos deceret. Nunc de myſteriis dicere admonet, atque ipſam ſacramentorum rationem edere: quam ante baptiſmum ſi putaſſemus inſinuandam nondum initiatis, prodidiſſe potius quam edidiſſe æſtimaremur.

(*p*) Cyrill. catech. præfat. n. VII. *Ἦς ποτὲ καὶ σὺ κατηχούμενος, οὐ διηγούμην σοι τὰ προκείμενα· ὅταν τῇ πείρᾳ λάβῃς τὸ ὕψωμα τῶν διδασκομένων, τότε ἂν γνώσῃ ὅτι ἀνάξιοι οἱ κατηχούμενοι τῆς ἀκοῆς.*

(*q*) Gaudent. ſerm. II. ad neophytos bibl. patr. tom. II. p. 14. Ea ſolum aperienda neophytis, quæ præſentibus catechumenis explanari non poſſunt.

STOMI

STOMI [r]; *Volo quidem aperte id dicere, non audeo vero propter eos, qui non sunt initiati. Ii enim difficiliorem nobis faciunt expositionem, cogentes aut non perspicue loqui, aut eis arcana enuntiare.* Hoc intuitu EPIPHANIVS, de verbis institutionis loquens coram catechumenis, nolebat dicere, *hic panis corpus meum est, hoc vinum sanguis meus est*; sed *hoc meum est, hoc & hoc* [s], initiatis permittens suam cognoscere sententiam, non vero catechumenis. Hinc est, quod tam frequenter ista vtantur phrasi *ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, Iniati sciunt quod dicitur.* Et, *Norunt fideles*; quam formulam CASAVBONVS [t] apud vnum CHRYSOSTOMVM non minus quinquagies occurrere obseruauit. Aliam scitam obseruationem in hanc materiam facit CASAVBONVS, quam eruditus ALBERTINVS [u] ex ipso adsumit & strenue defendit, quod „quum in sacramentis tria occurrant consideranda; 1. „symbola significantia; 2. res symbolis significatae; & 3. ritus „celebrandorum sacramentorum; veteres non adeo res in sa„cramentis significatas & efficaciam illorum siluerint, quam „symbola ipsa & ritus celebrandi ac rituum caussas„. Non enim dubitabant, coram haud initiatis de eucharistia tractantes, corpus & sanguinem Christi frequentissime nominare, eodem quidem tempore, quum panem & vinum nominare, vel de modo eucharistiam administrandi loqui refugerent, quemadmodum ALBERTINVS EX THEODORETO aliisque pluribus probat. Quae satis euincunt, rationem celandi catechumenis mysteria non fuisse eam, quod transsubstantiationem crediderint, vt *Romanenses* statuunt: Ita enim potius nomina *corporis* & *sanguinis* Christi, quam externorum symbolorum nomina, &

(r) Chrysostom. hom. XL. in 1 Cor. (p. 688. tom. IV. edit. Sauil.) *βούλομαι σαφῶς τοῦτο εἰπεῖν, οὐ τολμῶ δὲ διὰ τοὺς ἀμυήτους· οὗτοι γὰρ δυσκολωτέραν ἡμῖν ποιοῦσι τὴν ἐξήγησιν, ἀναγκάζοντες ἢ μὴ λέγειν σαφῶς, ἢ εἰς αὐτοὺς ἐκφέρειν τὰ ἀπόῤῥητα.*

(s) Epiphan. anchorat. n. LVII. *ἀνέστη οὖν τοῦ δείπνου καὶ ἔλαβε τάδε, καὶ εὐχαριστήσας εἶπε τοῦτό μου ἐστὶ τόδε.* A coena surgens haec accepit, & gratias agens dicit: *Hoc meum est hoc.*

(t) Casaub. exercit. XVI. in Baron. p. 490. Quis ita hospes in patrum lectione, cui sit ignota formula, in mentione sacramentorum potissimum vsu trita, *ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, norunt initiati quod dicitur*, quae formula in vnius Chrysostomi homiliis aut aliis scriptis, minimum quinquaginta locis potest obseruari.

(u) Albertin. de euchar. lib. II. p. 708.

mysti-

mysticos celebrandi ritus occultaturi fuissent, quorum posteriora non priora studiose celarunt. Qui hac de re plura legere gestiunt, elaboratissimam istam acutissimi & eruditissimi illius auctoris dissertationem consulant, in qua ad omnes COFFETELLI obiectiones contra præsentem adsertionem respondet.

§. IX.

Sexto, *Mysterium trinitatis*, *symbolum fidei*, *& oratio dominica primo catechumenorum ordini.*

VLTIMVM earum rerum, quas ad certum tempus imperfectioribus catechumenis occultabant, genus subliminiora christianæ religionis capita erant, vti mysterium sacrosanctæ trinitatis & vnionis hypostaticæ, vna cum symbolo ipso & oratione dominica, quam catechumeni non docebantur, nisi iamiam baptizandi. Ita enim THEODORETVS [x] nobis narrat, *Hanc orationem*, inquiens, *haud nondum initiatos*, *sed iam iam baptizandos condocemus.* Nemini enim eorum, qui nondum baptizati erant, dicere permissum erat: *Pater noster*, *qui es in cælis*, quod donum adoptionis nondum essent adepti. Qui vero baptismi participes facti erant, deum patrem suum vocare poterant, vtpote inter filios gratiæ adoptati. CHRYSOSTOMVS eodem modo loquitur [y]. *Quod fidelibus*, inquiens, *oratio ista conueniat*, *& ecclesia regula ipsa testatur*, *& ipsius orationis exordium. Nondum quippe initiatus baptismatis sacramento non potest deum patrem vocare.* Hæc oratio tunc temporis sanctæ eucharistiæ peculiaris erat & propria, nec vmquam in ecclesia sed tantum ad altare vsitata, vbi nulli catechumeni, sed tantum fideles præsentes erant, ideoque εὐχὴ πιστῶν, *oratio fidelium*, vocitata. Et vna illius orationis petitio ad eucharistiam magis speciatim pertinere credebatur, *Da nobis hodie panem nostrum quotidianum*, ἄρτον ἐπιούσιον, *panem supra-*

(x) Theodoret. epitom. diuin. decret. lib. V. hæret. fabul. c. XXVIII. Ταύτην τὴν προσευχὴν οὐ τοὺς ἀμυήτους, ἀλλὰ τοὺς μυσταγωγουμένους διδάσκομεν.

(y) Chrysostom. hom. XX. al. XIX. in Matth. p. 200. (tom. I. p. 243. fin. ed. Francof.) Ὅτι πιστοῖς αὕτη ἡ προσευχὴ προσήκει, καὶ οἱ νόμοι τῆς ἐκκλησίας διδάσκουσι, καὶ τὸ προοίμιον τῆς εὐχῆς· ὁ γὰρ ἀμύητος οὐκ ἂν δύναιτο πατέρα καλεῖν τὸν Θεόν. Chrysostom. hom. II. in 2 Cor. p 740. (pag. 526. b. edit. Francof.) οὐδέπω εὐχὴν ἔχουσι τὴν νενομισμένην καὶ εἰσενεχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐδέπω παῤῥησίαν κέκτηνται, ἀλλ' ἑτέρων δέονται τῶν μυσταγωγηθέντων. Nondum lege sancitam atque a Christo inuectam precationem habent, nondum liberius orandi potestatem nacti sunt, sed aliorum, qui mysteriis initiati sunt, ope indigent.

sub-

substantialem siue *supracaelestem*, vt non pauci veterum id reddunt. Quam ob caussam orationem dominicam nullum catechumenum, nisi de supremo competentium ordine, paucis diebus ante baptismum, docebant. Quemadmodum ex verbis AVGVSTINI [z] discimus, *Tenete*, inquientis, *hanc orationem, quam reddituri estis ad octo dies. Quicumque autem vestrum non bene symbolum reddiderunt, habent spatium, teneant: quia die sabbathi audientibus omnibus, qui aderunt, reddituri estis die sabbathi nouissimo, quo die baptizandi estis. Ad octo autem dies ab hodierno die reddituri estis hanc orationem, quam hodie accepistis. Cuius caput est, Pater noster, qui es in caelis.* Ita hanc orationem tantum pridie *dominicae palmarum* accipiebant, reddituri illam pridie paschatos, qui dies baptismatis eorum erat.

EAMDEM disciplinam ratione symboli fidei obseruabant, quod catechumenis non nisi eodem tempore, quo orationem dominicam, nempe paullo ante baptismum tradebant. Hoc non semper in charta & atramento scribebant, sed in tabulis cordis carneis, vti HIERONYMVS [a] loquitur, verbo oris alii aliis tradentes, ne haud initiatis & infidelibus innotesceret. Quae ratio est, quam SOZOMENVS [b] adfert, cur verba symboli *Nicaeni* in historia sua non exhibeat, quia verisimile sit, quosdam

(z) Augustin. hom. XLII. tom. X. p. 19?. pag. 126. d. edit. Basil. MDLXIX.)

(a) Hieronym. epist. LXI. ad Pammachium c. IX. Symbolum fidei & spei nostrae, quod ab apostolis traditum, non scribitur in charta & atramento, sed in tabulis cordis carnalibus.

(b) Sozom. lib. I. c. XX. *ἵνα δὲ καὶ εἰς τὸν ἑξῆς χρόνον βέβαιον καὶ δῆλον τοῖς ἐσομένοις ὑπάρχῃ τὸ σύμβολον τῆς τότε συναρεσάσης πίστεως, ἀναγκαῖον ᾠήθην ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, αὐτὴν τὴν περὶ τούτου γραφὴν παραθέσθαι· εὐσεβῶν δὲ καὶ φίλων καὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιστημόνων, οἷα δὴ μύσταις καὶ μυσταγωγοῖς μόνοις δέοντα λέγειν καὶ ἀκούειν, ὑφηγουμένων ἐπῄνεσα τὴν βουλήν· οὐ γὰρ ἀπεικὸς καὶ τῶν ἀμυήτων τινὰς τῇδε τῇ βίβλῳ ἐντυχεῖν· ὡς ἔνι δὲ τῶν ἀπορρήτων ἃ χρὴ σιωπᾶν ἀποκρυψάμενος, ὡς μὴ πάμπαν ἀγνοεῖν τὰ δόξαντα τῇ συνόδῳ.* Vt posteris in perpetuum ratum ac manifestum esset eius fidei symbolum, in quam vniuersi tum consenserunt, initio quidem existimaueram, exemplum illius fidei ad veritatis demonstrationem hic necessario apponendum esse. Sed quum quidam ex amicis, viri pii & harum rerum notitia praediti suasissent mihi, vt ea quidem, quae a solis initiatis ac sacerdotibus dici audirique fas est, silentio inuoluerem, eorum consilium probaui. Quippe verisimile est, quosdam sacramentis fidei nostrae minime initiatos, hunc librum lecturos esse. Verum occultatis a me, quantum fieri potuit, arcanis, quae reticenda sunt, ne lectores ea, quae a concilio decreta sunt, penitus ignorent. cetera.

dam sacramentis fidei christianæ minime initiatos librum suum lecturos, a quibus ea legi audirique non conueniat. Sollicite cauebant, ne cum incipientibus profunda trinitatis & incarnationis mysteria communicarentur, donec ad ea recipienda præmissis institutionibus digne essent præparati. Hinc, obseruante HIERONYMO [c], consuetudo erat ecclesiæ, vt hac institutionis parte seposita, nihil harum doctrinarum illis traderetur, nisi per quadraginta dies ante baptismum, etiamsi institutiones catecheticæ duobus vel tribus annis ante essent continuatæ.

Hoc totum & vniuersum est, quicquid de hac catechumenis sancta mysteria celandi disciplina apud veteres legimus. In quibus omnibus ne minimum quidem indicium datum inuenimus, quod colendi imagines, vel sanctos & angelos adorandi consuetudo, vel doctrina de septem sacramentis mysteria illa fuerint, quæ catechumenis occultatum iuerint. Nam isthac ætate istiusmodi mysteria ecclesia christiana ignorabat. Adeoque nouum SCHELSTRATI inuentum mera fictio est & sophisma, quo præsentis ecclesiæ *Romanæ* nuditatem tegere adlaborat. Et opinatio BONAE [d], quando canonem concilii *Illiberritani*, quo picturæ in ecclesia prohibentur, ideo tantum factum esse putat, ne religionis christianæ arcana infidelibus proderentur, vana est & absurda, quam neque ALBASPINAEVS neque PETAVIVS concoquere potuerunt, quemadmodum alio

(c) Hieron. epist. LXI. ad Pammach. c. IV. Consuetudo apud nos istiusmodi est, vt his, qui baptizandi sunt, per quadraginta dies publice tradamus sanctam & adorandam trinitatem.

(d) Bona rer. liturg'æ. lib. I. c. XVI. n. II. Ex hac disciplina emanasse puto canonem XXXVII. concilii Illiberritani, quem Baronius suppositititium suspicatur: alii vero multum se torquent, vt congruam eius atque orthodoxam interpretationem inueniant. Verba canonis hæc sunt: *Placuit picturas in ecclesia esse non debere, ne quod colitur & adoratur in parietibus depingatur.* Quibus verbis frustra abutuntur sectarii, vt huius concilii auctoritate sacrarum imaginum vsum & cultum conuellant. Alia enim fuit illorum patrum mens, quæ ex more illius sæculi, sollicite cauentis, *ne religionis nostræ arcana infidelibus proderentur*, æstimanda est. Vetuerunt ergo, ne id, quod colitur & adoratur, in parietibus pingeretur; id vero quod pingendum non erat, obscure explicarunt illis verbis, *quod colitur & adoratur*, vt soli fideles intelligerent, eo canone prohiberi imagines Dei & Christi saluatoris, ne a gentilibus irruentibus sæpe in ecclesias contumelia adficerentur, & irriderentur christiani, ac si hominem colerent tamquam Deum: neue catechumeni Deum, quem incircumscriptum, immensum & materiæ expertem prædicari audiebant, humana figura pictum videntes aliquid alienum ab eius maiestate conciperent.

loco

loco [e], vbi de ecclesiarum antiquarum ornamentis loquuti sumus, pluribus demonstrauimus.

§. X.

Caussæ reticentiæ harum rerum coram catechumenis. Primo, *vt ne earum euidentia & simplicitas contemneretur.*

VERAE caussæ, quamobrem istiusmodi res, quas reuera occultabant, catechumenis celatas esse vellent, erant primo quidem, Ne christianorum rituum euidentia & simplicitas contemtui haberetur, neue scandali illis daretur occasio, antequam de horum mysteriorum natura satis essent eruditi. Nam *Iudaei* pariter & gentiles, ex quibus recens ad fidem *CHRISTI* conuersis catechumeni adoptabantur, christianæ religionis, splendidis istis cærimoniis, quibus aliæ religiones abundabant, destitutæ, nuditatem simplicitatemque facile poterant videre. Christiana religio non nisi lauationem in aqua, & panis ac vini oblationem tot cruentorum sacrificiorum loco præscribebat. Ne igitur harum paucarum cærimoniarum simplicitas catechumenorum mentes, præiudicatis opinionibus imbutas, offenderet, antequam de illis satis essent instituti, doctores christiani hæc mysteria grandibus ac magnificis ornabant titulis, talibus videlicet, qui hominum mentibus præclaras cogitationes de spirituali eorum effectu inspirare poterant, reliquis nominibus, ne istarum rerum simplicitate offenderentur, occultatis. De eucharistia si loquebantur, numquam panis ac vini, sed sacrificii corporis ac sanguinis Christi iniiciebant mentionem: & baptismum vocabant illuminationem & vitam, sacramentum fidei ac remissionis peccatorum, pauca interim verba de externo aquæ elemento facientes. Hæc vna ratio erat, cur catechumenis sacramentorum negarent conspectum, & semper mystico dicendi genere coram ipsis vterentur. *Mysteria clausis ianuis celebramus*, inquit CHRYSOSTOMVS [f], *& eos, qui nondum initiati sunt, adesse prohibemus, non quia infirmitatem mysteriorum aliquam deprehendimus: Sed quia ad participationem eorum illi adhuc, quos arcemus, infirmi sunt.* Ita quoque CYRILLVS [g] loco supra memorato:

(e) Lib. VIII. c. VIII. §. VI. volum. III. pag. 297. 298.

(f) Chrysostom. hom. XXIII. in Matth. p. 236. (hom. XXIV. p. 288. c. edit. Francof.) Τὰ μυστήρια διὰ τοῦτο τὰς θύρας κλείσαντες ἐπιτελοῦμεν, καὶ τοὺς ἀμυήτους εἴργομεν· οὐκ ἐπειδὴ ἀσθένειαν καταγινώσκομεν τῶν τελουμένων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀτελέστεροι οἱ πολλοὶ πρὸς αὐτά ἔτι διάκεινται.

(g) Cyrill. catech. VI. n. XVI. vid. græc. supra §. IV. sub litt. (n) p. 125.

De

De mysteriis apud catechumenos aperte non loquimur, sed multa saepe loquimur obtecte, vt fideles, qui rem tenent, intelligant, & qui non tenent, haud laedantur. In eumdem modum patres synodi *Alexandrinae* [b], reprehendentes *Meletianos*, quod non pudeat eos coram catechumenis, & quod peius sit, coram ethnicis mysteria traducere: Quum oporteat, vt scriptum sit, sacramentum regis abscondere, neque sanctum dare canibus, vel proiicere margaritas ante porcos, addunt: *Nefas enim est mysteria apud non initiatos traducere, ne ethnici quidem horum ignari irrideant; catechumeni vero ad curiositatem deducti scandalizentur.* Hinc vetus regula ecclesiae erat vt si quis nondum initiatus per ignorantiam sacram eucharistiam participasset, is cito instrueretur ac baptismo initiaretur, ne contemtor exiret, quemadmodum *constitutionum apostolicarum* [i] auctor id reddit. Et concilium *Toletanum* quartum similem rationem [k] reddit, cur *iudaei*, qui vi vel necessitate baptismum suscepissent, fidem christianam tenere debeant, *ne* videlicet *nomen domini blasphemetur, & fides, quam susceperint, vilis ac contemtibilis habeatur*: Tametsi seuere interdicit, vt nemini *iudaeo* in posterum ad recipiendum baptismum vis inferatur.

§. XI.

Secundo, *vt reuerentia illis conciliaretur.*

Alia caussa, huic silentii disciplinae adsignata, erat, vt in mentibus hominum reuerentiam erga haec mysteria, quae ita coram illis reticebantur, conciliarent. Nam, obseruante Basilio [l], *mysteriorum veneratio silentio conseruatur.* Et sicut res vsu tritae & vndecumque parabiles expositae sunt contemtui, ita ei, quod sepositum est, quodque rarum est, natura coniuncta est summa admiratio & studium. Propterea apostolos & pa-

(b) Apud Athan. apol. II. tom. I. p. 131. (p. 133. b. edit. Paris. MDCXCVIII. Οὐ χρὴ τὰ μυστήρια ἀμυήτοις τραγῳδεῖν, ἵνα μὴ Ἕλληνες μὲν ἀγνοοῦντες γελῶσι, κατηχούμενοι δὲ περίεργοι γενόμενοι, σκανδαλίζωνται

(i) Constitut. apostol. lib. VII. c. XXV. Εἴ τις κατὰ ἄγνοιαν μεταλάβοι, τοῦτον τάχιον στοιχειώσαντες μυήσατε, ὅπως μὴ καταφρονητὴς ἐξέλθοι. Si quis per ignorantiam participauerit, hunc cito instruite ac baptismo iniate, ne contemtor exeat.

(k) Concil. Tolet. IV. c. LVII. (tom. V. concil. p. 1719) De Iudaeis hoc praecipit sancta synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre. - - - Qui autem iam pridem ad christianitatem venire coacti sunt, - - oportet vt fidem etiam, quum vi vel necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen diuinum blasphemetur, & fides, quam susceperunt, vilis ac contemtibilis habeatur.

(l) Basil. de spirit. sanct. c. XXVII. Καλῶς ἐκεῖνοι δεδιδαγμένοι τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸν σιωπῇ διασώζεσθαι.

tres

tres, qui in primordiis ecclesiæ certos ritus præscripserunt, in occulto silentioque mysteriis suam seruasse dignitatem, ipse ille existimat. AVGVSTINVS [m] eamdem huius consuetudinis dat rationem, quando *Non mirari debetis*, inquit, *fratres carissimi, quod inter ipsa mysteria de mysteriis nihil diximus; quod non statim ea, quae tradidimus, interpretati sumus. Adhibuimus enim tam sanctis rebus atque diuinis honorem silentii.*

§. XII.

Tertio, *Vt ea cognoscendi desiderium in catechumenis tanto magis acueretur.*

TERTIAM hisce rationem AVGVSTINVS addit, quod baptismi & eucharistiæ sacramenta ideo præcipue catechumenos celentur, vt eorum excitetur curiositas & inflammetur zelus, vt ad ea participanda & ipso vsu ac experientia cognoscenda tanto studiosius sollicitiusque festinent. *Si catechumenis*, inquit, [n] *sacramenta fidelium non produntur, non ideo fit, quod ea ferre non possint, sed vt tanto ardentius ab iis concupiscantur, quanto eis honorabilius occultantur.* Et alio loco [o]: *Iudaei non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedeck. Fidelibus loquor, si quid non intelligunt catechumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam.* Et rursus alibi [p]: *Qui nondum manducant, ad tales epulas inuitati festinent. Ecce pascha est, da nomen ad baptismum. Si non te excitat festiuitas, ducat ipsa curiositas, vt scias, quid dictum sit, qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, manet in me, & ego in eo.*

HAE fuerunt caussæ, quæ veteres ad celandum catechumenis mysteria sua induxerunt: Quæ, vt manifesto videmus, cum placitis istis de transsubstantiatione, de septenario sacramentorum numero, de superstitiosa imagines vel sanctos & angelos adorandi ratione, vtpote quæ mere nouitia ecclesiæ *Romanensis* inuenta sunt, nihil commercii habent.

ATQVE ita omnia, quæ ad catechumenorum ad baptismum præparandorum disciplinam spectant, breuiter a nobis percursa sunt. Sequitur nunc, vt baptismum ipsum consideremus, & dispiciamus, quemadmodum ecclesia eum administrauerit, & quinam ritus in eius celebratione fuerint obseruati.

(m) Aug. serm. I. inter XL. edit. a Sirmondo tom. X.

(n) August. homil. XCVI. in Ioan. (tom. IX. opp. p. 479. a. edit. Basil. MDLXIX.)

(o) Augustin. homil. in psalm. CIX. (tom. VIII. p. 1286. b. edit. citat.)

(p) Id. de verbis domini homil. XLVI. (tom. X. p. 175. a. edit. cit.)

LIBER VNDECIMVS
DE RITIBVS ET CONSVETVDINIBVS IN ADMINISTRATIONE BAPTISMI IN ANTIQVA ECCLESIA OBSERVATIS.

CAPVT PRIMVM
DE DIVERSIS BAPTISMI NOMINIBVS ET APPELLATIONIBVS IN ECCLESIA PRIMITIVA.

§. I.
Nomina baptiſmi vt plurimum a ſpiritualibus eius effectis petita.

VLTAE quæſtiones circa doctrinam de baptiſmo agitantur, quas mihi non eſt animus vllam huius libri partem facere, quod ea in omnibus auctoribus inueniantur, qui hoc de argumento dogmatice vel polemice ſcripſerunt, præſertim vero in elaboratiſſimis VOSSII *diſputationibus de baptiſmo*, in quibus omnes quæſtiones huc ſpectantes exacte examinantur, atque ex veterum doctrina erudite determinantur. Heic lector omnes eas quæſtiones ſatis fuſe recenſitas inueniet, quæ de myſtica ſignificatione & ſpiritualibus effectis baptiſmi agunt; cuiusmodi ſunt *1. Regeneratio. 2. Adoptio. 3. Receptio in fœdus gratiæ.* In quibus etiam *remiſſio peccatorum, renouatio ſpiritus & vita æterna* continentur, tamquam egregii fructus, qui omnibus digne eum recipientibus conferuntur. Heic quæſtiones etiam deciduntur, quomodo, ſi in baptiſmo peccata omnia remittantur, remaneat in baptizatis concupiſcentia, peccati omnis fomes, & vnde ſit, quod poſt baptiſmum quoque tot morbis & calamitatibus adfligamur per omnem vitam? Immo hoc in infantibus etiam conſpiciamus, qui nullum commiſere peccatum actuale? Quo iure magiſtratus puniat peccata ante baptiſmum commiſſa, quum tamen per baptiſmum perfecta fiat peccatorum omnium remiſſio? cum multis aliis ſimilibus quæſtionibus, quas in hanc noſtram diſſertationem vocare nihil attinet. Omittemus quoque quæſtionem de

de indelebili baptiſmi charactere, qui animæ imprimi dicitur; & quæſtiones de miniſtro baptiſmi, de baptiſmo laicorum & hæreticorum, quod eas nuper in prima & ſecunda parte libelli, *Scholaſtical Hiſtory of Lay-Baptiſm*, diſtincte & fuſe ſatis conſideravimus. Quæ igitur hoc loco expendenda remanent, ea duntaxat ſunt, quæ ad antiquæ eccleſiæ conſuetudines, in adminiſtratione baptiſmi obſeruari ſolitas, ſpectant, vtpote de quibus nondum loquuti ſumus. Atque heic ante omnia de antiquis baptiſmatis nominibus non nihil dicendum erit; quorum alia ab internis & ſpiritualibus effectis; alia ab indole & ſubſtantia actionis; alia a conditionibus in recipientibus baptiſmum requiſitis: alia denique ab externis circumſtantiis & ritibus, in adminiſtratione eius obſeruatis, mutuata ſunt.

§. II.

Hinc baptiſmus vocatus indulgentia, *ſiue* abſolutio.

AB vno aliquo inſignium ſuorum effectuum baptiſmus non numquam vocabatur *indulgentia*, ſiue *abſolutio* & *remiſſio peccatorum*. Ita in concilio *Africano* ſub *Cypriano* habito [*a*] PRIVATIANVS A SVFFETVLA *diuinam indulgentiam* vocat. Et in ſynodo *Romana*, COTELERIO [*b*] memorata, dicitur *Paſcha tempore presbyter & diaconus per parochias dare REMISSIONEM PECCATORUM* (hoc eſt *baptiſmum*) *& miniſterium implere conſueuerunt, etiam præſente epiſcopo.* Verum quum abſolutio ſiue remiſſio peccatorum non ſemper neceſſario baptiſmo coniuncta ſit, ſed culpa vel adminiſtrantis vel recipientis poſſit impediri, ipſo baptiſmo nihilo ſecius vero baptiſmo manente: hinc AVGVSTINVS aduerſus *Donatiſtas* diſputans, baptiſmum *ſacramentum gratiæ* [*c*], quam *gratiam* & *abſolutionem*, vocare maluit quod ſacramentum baptiſmi homines etiam male recipere poſſint, non

(*a*) Concil. Carthag. ap. Cyprian. n. XIX. p. 234. (p. 161. edit. Fell. Amſtelod. MDCC.) Qui hæreticos poteſtatem baptizandi habere dicit, dicat prius, quis hæreſin condiderit. Si enim hæreſis a Deo eſt, habere & *indulgentiam diuinam* poteſt. Si vero a Deo non eſt, quomodo gratiam Dei habere aut conferre alicui poteſt?

(*b*) Concil. Roman. can. VII. ap. Coteler. not. in conſtit. apoſt. lib. III. c. IX.

(*c*) Auguſtin. de bapt. lib. V. c. XXI. Sacramentum gratiæ dat Deus etiam per malos: ipſam vero gratiam non niſi per ſe ipſum vel per ſanctos ſuos. .. Baptiſmum vero, quod eſt ſacramentum remiſſionis peccatorum, nulli dubium eſt habere etiam homicidas poſſe, cetera.

autem *gratiam* baptiſmi, quæ eſt *abſolutio* ſeu *remiſſio peccatorum*; hanc enim Deus nulli, niſi ſincera fide & vera pœnitentia ad ipſum ſe conuertenti, indulget. Quotiescumque igitur veteres *baptiſmum* nomine *abſolutionis*, vel *indulgentiæ* appellant, cum hac conditione intelligendi ſunt, quod illis duntaxat id ſit, qui digne eum recipiant. Et hinc obſeruari licet, quod vera, antiqua & propria abſolutionis & indulgentiæ notio ſit diuina peccatorum condonatio, per miniſterialem ſacramentorum ſuorum applicationem, quæ ſigilla ſunt fœderis ipſius, *remiſſionem peccatorum* conferentis. Vnde *baptiſmus*, homines in fœdus gratiæ intromittens, *ſacramenti abſolutionis & indulgentiæ* nomine dignatus fuit.

§. III.

Et παλιγγενεσία, regeneratio & χρῖσμα, vnctio.

Alivs præclarus baptiſmi effectus erat *regeneratio*, ſiue noua natiuitas ex morte *peccatorum* in vitam *iuſtitiæ*. Nam chriſtianus quiſque aquis baptiſmi denuo naſci credebatur, ſecundum illud TERTVLLIANI [*d*]: *Nos piſciculi ſecundum ἰχθὺν noſtrum IIſum Chriſtum in aqua naſcimur*: quod nomen ἰχθὺς, vt alio iam loco [*e*] adnotauimus, nomen erat ex initialibus litteris *Græcorum* ſeruatoris noſtri nominum, ἰησοῦς, χριστὸς, θεοῦ υἱὸς, σωτὴρ artificialiter compoſitum, quod *piſcem* ſignificat, ad quod non tantum heic TERTVLLIANVS, ſed PROSPER [*f*] etiam & OPTATVS [*g*] adludunt. Hinc baptiſmus in catecheſibus CYRILLI dicitur παλιγγενεσία ψυχῆς, [*h*], *regeneratio animæ*; &

(*d*) Tertull. de bapt. c. I.

(*e*) Lib. I. cap. I. §. II. volum. I. p. 4.

(*f*) Proſp. de prædict. & promiſſis part. II. c. XXXIX. Qui tributum pro ſe & pro Petro, & cæcato lumen reddidit Paulo, ſatians ex ſe ipſo in littore diſcipulos, & toti ſe offerens mundo ἰχθύν. Namque latine piſcem ſacris litteris, maiores noſtri hoc interpretati ſunt ex Sibyllinis verſibus colligentes, quod eſt *Ieſus Chriſtus, filius Dei, ſaluator*, piſcis in ſua paſſione decoctus, cuius ex interioribus remediis quotidie illuminamur & paſcimur.

(*g*) Optat. lib. III. p. 62. p. 61.) Hic eſt piſcis, qui in baptiſmate per inuocationem fontalibus vndis inſeritur, vt quæ aqua fuerat, a piſce etiam piſcina vocitetur. Cuius piſcis nomen ſecundum appellationem græcam in vno nomine per ſingulas litteras turbam ſanctorum nominum continet ἰχθύς, quod eſt latine *Ieſus Chriſtus, filius Dei, ſaluator*.

(*h*) Cyrill. catech. præfat. n. X. Μέγα τὸ προκείμενον βάπτισμα· αἰχμαλώτοις λύτρον· ὕδωρ

ὕδωρ ζωῆς, *vita aqua* apud IVSTINVM MARTYREM [*i*]; & *fons diuinus* apud CASSIODORVM [*k*], vnde nomen nostrum *Anglicanum Font*, cum pluribus eiusdem valoris appellationibus aliis, descendit. Et quum hæc noua natiuitas virtute & efficientia spiritus sancti producatur, hinc *spiritualis natiuitas* dicebatur, qua qui sæculo antea natus erat, iam spiritualiter Deo renatus esset. Atque sic, vt OPTATVS loquitur [*l*], fiebat hominum pater Deus; sancta sic fiebat mater ecclesia. Nam priusquam homines baptismo donarentur, non erant perfecta corporis Christi, hoc est ecclesiæ, membra, nec proprie in familiam Dei adoptati, neque adeo adhuc Deum patrem suum, vel ecclesiam matrem suam, vocandi iure gaudebant. Et quum diuinæ spiritus sancti operationes per sanctificantem gratiam in scripturis non numquam dicantur *vnctio*, ideo baptismus etiam *chrisma* seu *vnctio* ab insigni, qui eum consequebatur, effectu vocabatur. GREGORIVS NAZIANZENVS huius nominis inter multas alias honorificas appellationes meminit. *Donum vocamus*, inquit [*m*], *gratiam*, *baptismum*, *VNCTIONEM*, *illuminationem*, *incorruptionis indumentum*, *regenerationis lauacrum*, *sigillum*, *ac denique excellentissimo quouis nomine appellamus*. Et in horum nominum explicatione speciatim obseruat, quod *vnctio* dicatur, quia sacer & regius sit, huiusmodi enim ea fuisse, quæ vngi consueuerint. Vnde

ἁμαρτημάτων ἄφεσις· θάνατος ἁμαρτίας· παλιγγενεσία ψυχῆς κ. τ. λ. Magnum est sane, quod vobis propositum est, hoc baptisma: captiuis libertas, peccatorum remissio, mors peccati, *animæ regeneratio*.

(*i*) Iustin. dialog. p. 231. διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς μετανοίας καὶ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, ὃ ὑπὲρ τῆς ἀνομίας τῶν λαῶν τοῦ Θεοῦ γέγονεν, ὡς Ἠσαΐας βοᾷ, ἡμεῖς ἐπιστεύσαμεν, καὶ γνωρίζομεν, ὅτι τοῦτ' ἐκεῖνο, ὃ προηγόρευε τὸ βάπτισμα, τὸ μόνον καθαρίσαι τοὺς μετανοήσαντας δυνάμενον, τοῦτό ἐστι τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς. Per lauacrum pœnitentiæ & cognitionis Dei, quod propter iniquitates populorum Dei institutum est; quemadmodum Esaias clamat, nos credimus, & scimus atque prædicamus: illud ipsum inquam, ab eo promulgatum *baptisma*, quod solum lustrare atque purificare potest pœnitentiam agentes, *aquam esse vitæ*.

(*k*) Cassiodor. in Cantic. c. VII.

(*l*) Optat. lib. II. p. 52. Par. MDCXXXI. (p. 44. Par. MDCLXXIX.) Dum trinitas cum fide concordat, qui natus fuerat sæculo, renascitur spiritualiter Deo. Sic fit hominum pater Deus, sancta sic fit mater ecclesia.

(*m*) Naz. orat. XL. de bapt. p. 638. Δῶρον καλοῦμεν, χάρισμα, βάπτισμα, χρῖσμα, φώτισμα, ἀφθαρσίας ἔνδυμα, λουτρὸν παλιγγενεσίας, σφραγῖδα, πᾶν ὅτι τίμιον.

vnusquisque certo sensu rex & sacerdos Deo per Christum in baptismo fiebat, quo intuitu HIERONYMUS [n] baptismum *sacerdotium laici* vocat in distinctione a *sacerdotio clerici*, quod per solam ordinationem conferebatur.

§. IV.

Et Φώτισμα siue Φωτισμὸς, illuminatio.

ALIUS baptismi effectus erat, quod hominum mentes diuina cognitionis luce perfunderet. Hinc baptismus Φωτισμὸς, *illuminatio* vocabatur, quemadmodum id nomen in CHRYSOSTOMO [o], NAZIANZENO [p], DIONYSIO AREOPAGITA [q], concilio LAODICENO [r] aliisque scriptoribus frequenter occurrit. Ratio istius nominis petenda esse videtur partim ex præuia catechumenorum institutione in præparatione eorum ad baptismum, secundum illud IUSTINI MARTYRIS [s]: *Vocatur lauacrum hoc illuminatio, quod eorum, qui hoc discunt, mentes illuminentur.* Partim etiam inde, quod esset introitus in statum illu-

(n) Hieronym. dialog. aduers. Lucifer. c. II. Sacerdotium laici, id est baptisma. Scriptum est enim, Regnum quippe nos & sacerdotes Deo & patri suo fecit. Et iterum, Gentem sanctam, regale sacerdotium.

(o) Chrysostom. hom. XIII. in Hebr. pag. 1848. (p. 504. edit. Eton. MDCXII.) πολλοὺς οἶδα τοῦτο παθόντας ἐγὼ, οἳ προσδοκίᾳ μὲν τοῦ Φωτίσματος πολλὰ ἡμάρτανον· πρὸς τῇ ἡμέρᾳ τῆς τελευτῆς ἀπῆλθον κενοί· ὁ γὰρ Θεὸς διὰ τοῦτο τὸ βάπτισμα ἔδωκεν, ἵνα λύσῃ τὰς ἁμαρτίας, ὐχ ἵνα αὐξήσῃ. Noui multos, quibus hoc accidit, qui propter *illuminationis* (h. e. *baptismi*) exspectationem multa peccabant: in die autem mortis excesserunt inanes. Deus enim propterea dedit baptisma, vt soluat peccata non vt ea augeat.

(p) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 638. Vid. sub litt. antec. (m).

(q) Dionys. hierarch. eccles. c. III. (p. 233. edit. Paris. MDCXXXIV.) τὴν ἱερὰν τῆς θεογενεσίας τελετὴν, ἐπειδὰν πρώτου φωτὸς μεταδίδωσι καὶ πασῶν ἐστιν ἀρχὴ τῶν θείων φωταγωγιῶν, ἐκ τοῦ τελουμένου τὴν ἀληθῆ τοῦ Φωτίσματος ἐπωνυμίαν ὑμνοῦμεν. *Sacram diuinæ regenerationis initiationem*, quod primam lucem conferat, omniumque diuinorum illustrationum principium exsistat, ex effectu *illustrationis nomine celebramus.*

(r) Concil. Laodic. c. XLVII. (tom. I. concil. p. 1505.) Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ παραλαμβάνοντας τὸ Φώτισμα, καὶ εἶτα ἀναστάντας, ἐκμανθάνειν τὴν πίστιν, καὶ γινώσκειν, ὅτι θείας δωρεᾶς κατηξιώθησαν. Quod oportet eos, qui in morbo baptismum accipiunt, & deinde resurgunt, fidem ediscere, & nosse, quod diuino munere digni habiti sunt.

(s) Iustin. apol. II. p. 94. d. Paris. MDCXXXVI. καλεῖται δὲ τοῦτο τὸ λουτρὸν φωτισμὸς, ὡς φωτιζομένων τὴν διάνοιαν τῶν ταῦτα μανθανόντων.

mina-

minatum & introductio in diuinam cognitionem, quæ gradatim perfectior euadat. Nam IVSTINI verba de illuminatione baptismum consequente intelligi possunt. Atque hoc modo rationem huius appellationis reddunt CLEMENS ALEXANDRINVS [t] & PSEVDO-DIONYSIVS [u], quod quum baptismus primam lucem conferat, omniumque diuinarum illustrationum principium existat, ex effectu *illustrationis* nomine celebretur. Fortassis ita etiam vocari potuit, eo quod baptizati nunc ad omnes mysticas partes & reconditam notitiam religionis admitterentur, quæ ex disciplina ecclesiæ illis, dum essent catechumeni, celabantur. Forte etiam respectus quidam habitus est ad plenam spiritus sancti effusionem per donum linguarum, cognitionis & prophetiæ, quod æuo apostolico per impositionem manuum ab apostolis in ipso baptismo impertiebatur.

§. V.
Et salus.

ALIVS baptismi effectus æterna erat salus, sicuti ordinarium medium is erat, non tantum obtinendi remissionem peccatorum, sed homines etiam per gratiam & sanguinem Christi perducendi ad regni cælestis gloriam. Vnde, AVGVSTINO [x] obseruante, valde vsitatum inter christianos *Punicos* seu *Africanos* erat, baptismum *salutem*, vt sacramentum corporis Christi *vitam*, vocitare, quod hæc duo sacramenta ad consequendam *salutem* seu *vitam æternam* necessaria esse credebantur. Quocirca GREGORIVS NAZIANZENVS hominem quemdam, qui procrastinandi baptismi libertatem sibi vindicare satagit, introducens ita loquentem exhibet: *Abi & redi, & cras baptizabor. Adsit mihi mater, adsit mihi pater, fratres, uxor, liberi, amici, atque omnes, quos*

(t) Clem. Alex. pædagog. lib. I. c. VI. p. 93. (113.) Καλεῖται δὲ πολλαχῶς τὸ ἔργον τοῦτο χάρισμα, καὶ φώτισμα, καὶ τέλειον, καὶ λουτρόν - - φώτισμα δὲ, δι' οὗ τὸ ἅγιον ἐκεῖνο φῶς τὸ σωτήριον ἐποπτεύεται, τουτέστι δι' οὗ τὸ θεῖον ὀξυωποῦμεν. Multis modis vocatur hoc opus, gratia, *illuminatio*, perfectum & lauacrum. - - *Illuminatio* autem, per quam sanctam illam & salutarem lucem intuemur, hoc est, per quam Deum perspicimus.

(u) Dionys. eccles. hierarch. c. III. p. 283. vid. sub litt. (q).

(x) August. de pecc. merit. lib. I. c. XXIV. tom. VII. p. 294. Paris. MDCXXXVII. Optime Punici christiani baptismum ipsum nihil aliud quam *salutem* & sacramentum corporis Christi, nihil aliud quam *vitam* vocant.

caros

caros habeo: *& tum SALVTEM accipiam*, τηνικαῦτα σωθήσομαι [y]; quorum vltimorum verborum ſenſus ſit, neceſſe eſt, quod tum baptiſmum recepturus ſit ad ſalutem obtinendam. Iſtiusmodi honorificas appellationes huic baptiſmi ſacramento tribuerunt veteres, ab egregiis petitas effectis, quæ omnibus digne ipſum recipientibus conferri exiſtimabantur.

§. VI.

A natura & ſubſtantia ſua vocatus myſterium, ſacramentum, & σφραγίς.

A NATVRA & ſubſtantia ſua *myſterium*, *ſacramentum* & σφραγὶς nuncupabatur. Quorum nominum duo priora adeo in vulgus nota ſunt, vt iis explanandis tempus terere neceſſe non ſit. Hoc tantum notabimus, vocabula *myſterium* & *ſacramentum*, latiore interdum ſenſu accepta, ſacram quamcumque cærimoniam vel partem quamlibet religionis, quæ ſpiritualem ſiue myſticam quamdam ſignificationem admittit, denotare. Qua de re commodior dicendi locus erit, vbi de *confirmatione* tractabimus. Nomen σφραγὶς & *ſignaculum* minus vulgare eſt, quatenus baptiſmo applicatur, adeoque errores aliquot inter viros doctos peperit, qui illud ſæpiuſcule vel pro ſigno *crucis* vel pro *obſignatione* & *vnctione* in confirmatione vſitata, falſo accipiunt. Si in celebratiſſimo CLEMENTIS ALEXANDRINI libro, quem inſcripſit *Quis diues ſaluetur*, cuius portio in EVSEBIO [z] exſtat, integer autem a COMBEFISIO [a] editus eſt, epiſcopus, cui *Ioannes* apoſtolus iuuenem quemdam, recens ad Chriſti fidem perductum, commendauerat, adoleſcentem ſibi traditum

(y) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 655. b. ἀπελθὼν ἐπανήκω, καὶ ἄυριον βαπτισθήσομαι· πάρεστι μοι μήτηρ, πάρεστι μοι πατὴρ, ἀδελφοὶ, γυνὴ, τέκνα, φίλοι, πᾶν ὅ,τι μοι τίμιον, καὶ τηνικαῦτα σωθήσομαι.

(z) Euſeb. lib. III. c. XXIII. vid. ſub ſequ. litt. (a).

(a) Combefiſ. auctar. nouiſſ. p. 185. b. ὁ πρεσβύτερος ἀναλαβὼν οἴκαδε τὸν παραδοθέντα νεανίσκον, ἔτρεφε, συνεῖχεν, ἔθαλπε, τὸ δὲ τελευταῖον ἐφώτισε καὶ μετὰ τῦτο ὑφῆκε τῆς πλείονος ἐπιμελείας καὶ παραφυλακῆς, ὡς τὸ τέλειον αὐτῷ φυλακτήριον ἐπιστήσας, τὴν σφραγίδα τῦ κυρίυ. Presbyter adoleſcentem ſibi traditum in domum ſuam ſuſcipiens, educando, continendo, fouendo operam dabat, ac tandem ſacro baptiſmate initiauit. Deinceps ſacerdos de priſtina cura atque cuſtodia paullatim remiſit, vt qui perfectum ei tutamen, ac quo illi cautum omnino foret, *domini ſignaculum* adhibuiſſet.

in

in domum suam suscepisse, susceptum instituisse & educasse, & tum perfectum ei tutamen, ac quo illi contra peccatum cautum omnino foret, *domini signaculum*, τὴν σφραγῖδα τȣ̃ κυρίȣ, adhibuisse dicitur. Iam CHRISTOPHORSONVS & BELLARMINVS & post hunc alii per *signaculum domini* intelligunt *confirmationem*, SELDENVS [*b*] & alii quidam signum crucis id fuisse volunt; VALESIVS [*c*] autem & DALLAEVS [*d*] verius de baptismo interpretantur, qui *signaculum domini* vocabatur, quia in

(*b*) Seller, *Life of* Iustin. Mart. p. 102.

(*c*) Valesf. not. in Euseb. lib. III. c. XXIII. Veteres christiani baptismum vocabant σφραγῖδα, vt præter ceteros docet Gregorius Nazianzenus (vid. §. III. litt. (m) pag. 141.) Caussam cur baptismum vocarent σφραγῖδα idem Gregorius subiungit, quod scilicet baptismus sit consecratio & nota dominii. Male ergo Chistophorsonus hunc Eusebii locum de sacramento *confirmationis* interpretatus est. cetera.

(*d*) Dallæus de confirmat. lib. II. c. I. p. 110. *Aperte* (inquit Bellarminus) *loquitur Clemens de sacramento confirmationis.* Fateor, inquam, si verum, ac vere a domino institutum confirmationis sacramentum intelligis; baptismum nimirum, quod verbo σφραγίζειν Græcis in ea re familiari, expressit, sin de tuo chrismate capis (vt certe capis) nihil de ea Clemens; nedum vt aperte de eo loquutus sit. At (inquit) id, de quo loquitur, & quo velut perfecta custodia munitum adolescentem narrat, id τὴν σφραγῖδα τȣ̃ κυρίȣ, *domini sigillum*, vel *signaculum* vocat. Fateor; sed eo nomine Christi baptismum, quem ab adolescente susceptum dixerat, intelligi aio; tuam chrismationem, de qua verbum nullum fecerat, intelligi nego. Nimirum bonus ille presbyter adolescente semel tincto, atque initiato, putauit, non esse posthac sibi diligentius in eo custodiendo laborandum; quod in hoc sanctissimo, quo domino Christo consecratus, & ab eo consignatus erat, mysterio satis ipsi præsidii ad omnem hostium vim amoliendam datum esse existimaret. Sic intellexit Ruffinus; *posthac* (inquit) *velut confidens gratiæ, qua fuerat communitus, paullo indulgentius iuuenem habere cœpit.* Cuinam *gratiæ confidebat?* Qua (inquit) *fuerat communitus.* Fuisse autem communitum non chrismate (quod heic nullum apparet) sed baptismo dixerat. Quin immo vt id significaret Ruffinus, non baptismum, sed baptismi gratiam dixerat; *Ad vltimum* (inquit) *baptismi gratiam tradit*; vt quod addit continenter, *Post hæc iam velut confidens gratiæ*, non de alia, quam de baptismi gratia possit intelligi. Et sane baptismus domini σφραγὶς *sigillum*, vel *signaculum* multo rectius, quam chrisma dicitur. Illum enim a domino institutum ad oues suas obsignandas patet ex omnibus euangeliis; De hoc nihil tale vspiam legitur. Baptismo vero *signaculi*, siue *sigilli* nomen conuenire, & Paulus satis docet, & vetus ecclesia loquitur. Paulus quidem, qui cum circumcisionem, qua Mosaicæ legi vetus initiabatur populus, σφραγῖδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως, *signaculum iustitiæ fidei* vocat; quanto magis id nominis dandum putauerit baptismo; quo dominico euangelio ini-

ipsa eius natura fœdus Deum inter & homines ictum continetur; adeoque quum baptismus huius fœderis sigillum sit, maxime propria loquendi ratione *signaculum domini* dicitur. Hoc sensu vetustus auctor *actorum Pauli* & *Theclæ* hoc nomine *σφραγῖδος* pro *baptismo* vtitur. Da mihi, ait *Thecla Paulo*, *signaculum in Christo* [e], *nec vlla me tanget tentatio.* Similiter HERMAS PASTOR de baptizatis quibusdam, regnum cælorum ingressis, loquens eadem verborum formula vtitur. *Illi defuncti*, inquit, *SIGILLO filii Dei* [f] *signati sunt, & intrauerunt in regnum Dei. Antequam enim accipiat homo nomen filii Dei, morti destinatus est: at vbi accipit illud SIGILLVM, liberatur a morte & traditur vitæ. Illud autem SIGILLVM aqua est, in quam descendunt homines morti obligati, adscendunt vero vitæ adsignati. Et illis igitur prædicatum est illud SIGILLVM, & vsi sunt eo, vt intrarent in regnum Dei.* In omnibus illis locis nulla diserta mentio baptismi habetur, vocatur autem *sigillum* & *nomen Christi*, ideo quod signaculum & nomen christianorum nobis imprimit, nosque a iudæis & gentilibus separatos ad dominium *CHRISTI* possessionemque pertinere ostendit. Hinc TERTVLLIANVS frequenter eum *signaculum fidei* [g] vocat, nosque hoc *corporis signaculo* [h] a *iudæis* distingui dicit, quia eorum signaculum circumcisio, nostrum autem baptismus sit. Ad eundem modum GREGORIVS NAZIANZENVS rationem huius appellationis explicans, baptismum *sigillum* vocari dicit, quia dominationis significatio [i] & nostri ad vitam æternam obsignatio sit. Quo respectu CONSTANTINVS paullo ante suum ex vita exitum beneficium baptismi ab episcopis ipsum circum-

tiatur nouus populus? Ecclesia vetus hanc Pauli auctoritatem & nomenclaturam sequuta, baptismum signaculum vocat. cetera.

(e) Acta Theclæ ap. Grab. spicileg. tom. I. p. 106. *δός μοι τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα, καὶ οὐχ ἅψεταί μου πειρασμός.*

(f) Herm. past. lib. III. simil. IX. n. XVI. apud Coteler. volum. I. p. 117.

(g) Tertull. de spectac. c. IV. Ad principalem auctoritatem conuertar ipsius *signaculi* nomen. It. c. XXIV. Hoc erit pompa diaboli, aduersus quam in *signaculo fidei* eieramus.

(h) Tertull. apol. c. XXI. Neque de ipso *signaculo corporis*, neque de consortio nominis cum Iudæis agimus.

(i) Naz. orat XL. de bapt. p. 639. *σφραγῖδα δὲ ὡς συνέχουσαν καὶ τῆς δεσποτείας σημείωσιν.*

stanti-

ſtantibus ſibi conferri cupiens, EVSEBIO [k] dicitur his verbis poſtulaſſe: *Iam tempus eſt, vt SIGNVM illud, quod immortalitatem confert, nos quoque percipiamus; tempus eſt, vt ſalutaris SIGNACVLI participes fiamus.* Inde quoque *ſigillum ſpiritus* appellabatur, quia vnusquisque dignus receptor vna cum externo aquæ elemento primitias ſpiritus in baptiſmo recipere credebatur: Secundum illud CHRYSOSTOMI [l]: *Quemadmodum nota quædam militibus, ita fidelibus quoque ſpiritus imponitur: quo fit, vt ſi ordinem deſerueris, omnibus perſpicuus fias, Iudæi enim ſigni loco circumciſionem habebant: nos autem arrham ſpiritus.* Et hæc diſtinctio inter internum & externum baptiſmi ſignaculum neceſſario facienda erat, quod multi externum baptiſmi ſignaculum, ſeu externum elementum recipiebant, qui ſua ipſorum culpa internum ſpiritus ſigillum recipere non poterant. Ita *conſtitutionum apoſtolicarum* auctor [m] ipſum *Simonem Magum ſigillum domini* recepiſſe dicit, intelligens externam formam *baptiſmi*, ſed neque hic, neque alius quiſpiam auctor eum internum ſigillum, ſeu gratiam ſpiritus ſancti, indeptum eſſe adſerit. Ad eumdem modum OPTATVS [n] *Donatiſtis*, tam illos ipſos, quam catholicos vno eodemque ſigillo ſignari, dicit, quod de externa baptiſmi forma exponit, in quo vtrique conueniant & ſimiliter baptizati ſint. Verum & OPTATVS & AVGVSTINVS & reliqui ſcriptores vetuſti omnes in eo conſentiunt, quod hæreticorum & ſchiſmaticorum baptiſmus, cuiusmodi *Donatiſtarum*

(k) Euſeb. de vita Conſt. lib. IV. c. LXII. ὥρα καὶ ἡμᾶς ἀπολαῦσαι τῆς ἀθανατοποιοῦ σφραγῖδος· ὥρα τοῦ σωτηρίου σφραγίσματος μετασχεῖν.

(l) Chryſoſt. hom. III. in 2 Cor. fin. Καθάπερ στρατιώταις σφραγὶς, οὕτω καὶ τοῖς πιστοῖς τὸ πνεῦμα ἐπιτίθεται· κἂν λειποτακτήσῃς, κατάδηλος γίνῃ πᾶσιν· Ἰουδαῖοι μὲν γὰρ εἶχον σφραγῖδα τὴν περιτομὴν, ἡμεῖς δὲ τὸν ἀῤῥαβῶνα τοῦ πνεύματος.

(m) Conſtit. apoſtol. lib. II. c. XIV. Σίμων ὁ μάγος τὴν ἐν κυρίῳ σφραγῖδα ἔλαβε. Auguſt. de bapt. lib. VI. c. XII. (tom. VII. p. 461. d. edit. Baſil. MDLXIX.) Aliud eſt, omnis qui intrabit in regnum cælorum, prius naſcitur ex aqua & ſpiritu, quia niſi renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non intrabit in regnum cælorum: quod dominus dixit & verum eſt: Aliud autem, omnis qui naſcitur ex aqua & ſpiritu, intrabit in regnum cælorum: quod vtique falſum eſt. Nam & Simon ille magus natus erat ex aqua & ſpiritu, & tamen non intrauit in regnum cælorum.

(n) Optat. lib. III. p. 72. Pares credimus & vno ſigillo ſignati ſumus: nec aliter baptizati quam vos.

erat, internum sigillum seu sanctificantem spiritus sancti gratiam conferre non possit, quia hæc solo ecclesiæ catholicæ ministerio conferatur, qua de re alio loco [o] diximus copiosius. Vt adeo hoc intuitu semper necessarium creditum sit, vt inter internum & externum baptismi sigillum distingueretur, quia licet plerumque coniuncta sint, vti in omnibus vere credentibus, interdum tamen separata sunt, vt in istiusmodi fidem & probitatem simulantibus ac indignis receptoribus, qualis *Simon Magus* aliique eiusdem surfuris homines erant.

§. VII.

Et character dominicus.

AVGVSTINO plerumque *character regius* & *character dominicus* vocatur. Qua appellatione non internam aliquam qualitatem seu spiritualem virtutem, a baptismo distinctam & animæ impressam, quemadmodum recentiores scholastici id reddere amant, intelligit; sed externam tantum baptismi formam communem omnibus, siue digne siue indigne recipientibus, qui recte in nomine sacrosanctæ trinitatis baptizantur. In tantum nota siue *charactere domini* signati sunt, vt a non baptizatis *iudæis*, ac gentilibus, christianam religionem re ipsa numquam professis, nec externum quidem eius characterem siue indicium adeptis, distingui possint. Et hic character ab AVGVSTINO eatenus indelebilis quoque habetur, vt religionis christianæ desertori, quamuis ad *iudaismum* vel gentilitatem reuerso, baptismi iteratione non opus sit, sed resipiscentia tantum & absolutione, vt in cuncta ecclesiæ christianæ priuilegia restituatur. Qua de re quum in alio libro [p] iam verbosius disseruimus, plura hoc loco dicere nihil attinet.

§. VIII.

Cur sacramentum fidei & pœnitentiæ *vocetur.*

ALIA quædam baptismo data nomina, a conditionibus petita erant, quæ in omnibus cum recipientibus requirebantur, quæ erant veræ fidei & sinceræ resipiscentiæ professio. Quam ob caussam baptismus quandoque *sacramentum fidei* & *sacramentum pœnitentiæ* nuncupatur. AVGVSTINVS hoc nomine vtitur, explicaturus,

(o) *Scholast. hist. of Lay-Baptism.* part. I. chap. I. n. XXI.
(p) Ibid. part. II. chap. VI.

quem-

quemadmodum paruuli [q] fidem habere dici queant, tametsi ad formalem fidei professionem per se ipsos edendam non sint idonei. *Sicut*, inquit, *secundum quemdam modum sacramentum corporis Christi corpus Christi est, & sacramentum sanguinis Christi sanguis Christi est, ita SACRAMENTVM FIDEI fides est. - - Ac per hoc, quum respondetur paruulus credere, qui nondum fidei habet adfectum, respondetur, fidem habere propter FIDEI SACRAMENTVM, & conuertere se ad Deum propter CONVERSIONIS SACRAMENTVM.* Eamdem appellationem adhibet FVLGENTIVS [r] de baptismi loquens necessitate: *Firmissime tene & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non heic a malis suis fuerit per pœnitentiam fidemque conuersus & per SACRAMENTVM FIDEI & POENITENTIAE, id est per baptismum liberatus.* Ex quibus perspicere possumus, quid veteres intelligant, de pœnitentia & absolutione seu remissione peccatorum, tamquam sacramento, loquentes. Ipsimet enim baptisma se intelligere declarant, quod sacramentum est, pœnitentiam vt conditionem requirens, & absolutionem tamquam effectum & priuilegium omnibus digne ipsum recipientibus impertiens.

§. IX.

Quod vocabula baptismus, tinctio, lauacrum *cetera, non vniuersaliter denotent immersionem.*

DENIQVE a cærimoniis, in ipso administrationis actu vsitatis, peculiaria nomina *baptismi*, *tinctionis*, & *lauacri regenerationis* arcessita sunt, quæ proprie vel immersionem in aquam, vel lauationem siue adspersionem denotant, quæ inter *Iudæos* certis in casibus & Christianos, si vrgente necessitate homines ægrotos & moribundos baptizarent, vsitata erat. Tunc enim baptismus tantum per adspersionem, non vero per immersionem, administrabatur, quemadmodum videbimus, vbi magis speciatim de clinicorum baptismo sumus loquuturi. Atque adeo notandum est, baptismum antiquo ecclesiæ stilo non absolute & necessario immersionem significare, etiamsi hæc vsitatior esset cærimonia, olim in infantibus non minus quam adultis factitata. Sed exceptio locum heic habebat in infirmitate

(q) August. epist. XXIII ad Bonifac.
(r) Fulgent. de fide ad Petrum cap. XXX.

aliisque istiusmodi necessitatis casibus, vbi omnimoda immersio adhiberi non poterat. Quibus in casibus baptismi substantia conseruari credebatur, minutioribus licet circumstantiis haud obseruatis.

§. X.

De aliis quibusdam nominibus baptismo adsignatis.

Praeter hæc nomina, a rebus ad baptismi administrationem propius spectantibus petita, alia nonnulla erant ad circumcisionem alludentia, rursus alia ad magnum eius auctorem institutoremque dominum nostrum IEsum Christum respicientia, alia denique a remotioribus eius effectis desumta, quorum, quia posthac nobis non dabitur iterum de illis loquendi occasio, non abs re fuerit hoc loco facere mentionem. Quandoquidem baptismus in locum circumcisionis successit, & christiani fœderis sigillum est, vt hæc fœderis cum *Abrahamo* facti sigillum fuit, ideo ex analogia quadam nonnumquam *magna circumcisio* dicitur. Vt quum Epiphanivs, alteram alteri comparans, ait [s]: *Circumcisio tamdiu suum tempus habuit, donec maior circumcisio eius est locis substituta, nempe illa lotio regenerationis*, quæ peccata nobis resecat, & nos nomine signat Dei. Ita quum baptismus Christum auctorem habeat, non hominem, olim quoque δῶρον & χάρισμα κυρίου, *donum domini* nuncupatus fuit. Vt in vetustis *actis Pauli* & *Theclæ*; quando *Thecla* sigillum domini sibi dari cupit, *Paulus* ei respondet: *Patienter exspecta & accipies* δωρεὰν τοῦ χριστοῦ, *donum Christi*, qua voce, vt eruditus editor [t] obseruat, sacramentum baptismi itidem denotatur. In-

(s) Epiphan. hæres. VIII. al. XXVIII. Cerinth. n. IV. διήρκεσε δὲ ἡ περιτομὴ χρόνῳ ὑπερεθέσασα, ἕως ἡ μείζων περιτομὴ παρεγένετο, τουτέστι τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας.

Iustin. Mart. dialog. cum Tryph. p. 261. ἡμεῖς, οἱ διὰ τούτου (Χριστοῦ) προσχωρήσαντες τῷ Θεῷ, οὐ ταύτην τὴν κατὰ σάρκα παρελάβομεν περιτομὴν, ἀλλὰ πνευματικὴν, ἣν Ἐνὼχ καὶ οἱ ὅμοιοι ἐφύλαξαν· ἡμεῖς δὲ, διὰ τοῦ βαπτίσματος αὐτὴν, ἐπειδὰν ἁμαρτωλοὶ ἐγεγόνειμεν, διὰ τὸ ἔλεος τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐλάβομεν. Nos qui per hunc (Christum) aditum nacti sumus ad Deum, non istam *secundum carnem* suscepimus *resectionem* sed *spiritualem*, quam Enoch & similes custodierunt. Eam vero nos per *baptismum*, quandoquidem peccatores fueramus, propter misericordiam ipsius Dei accepimus.

(t) Grab. spicileg. patr. tom. I. p. 106. καὶ εἶπεν ὁ Παῦλος τῇ Θέκλᾳ· μακροθύμη-

terdum

terdum ſimpliciter *δῶρον*, ſine vllo additamento per modum eminentiæ vocabatur, quia & gratuitum & ſingulare donum *CHRISTI* erat. *Donum vocamus*, inquit NAZIANZENVS [u], *quia iis, qui nihil prius contulerunt, datur.* Et BASILIVS ait: *Δεόν ἐπιλαβέσθαι τῷ δώρῳ*, *Occurrendum eſt ad hoc donum* [x], intelligens baptiſmum. Et CASAVBONVS porro obſeruauit [y], quod quum ſpiritus ſimiliter in baptiſmo donetur, ideo ipſe ſpiritus ſanctus nonnumquam *donum* & *munus* appelletur. Euchariſtia etiam, ſeu ſacramentalis corporis ac ſanguinis Chriſti oblatio, tum ante tum poſt conſecrationem hoc nomine venit, *δῶρα* & *μυστικὰ δῶρα*, cuius appellationis varia exempla ex antiquis libris ritualibus ab hoc erudito ſcriptore collecta ſunt, quæ heic interponere nihil attinet. Baptiſmus etiam *ἐφόδιον*, *viaticum* dictus fuit, non minus quam euchariſtia, quæ vox proprie quodlibet ad iter neceſſarium denotat: quo intuitu ambo iſta ſacramenta *viatica* dicta, quod æquabiliter neceſſarius commeatus & armatura ad homines in itinere ſuo per hunc mundum in vitam æternam alendos, conducendos & tuendos exiſtimaretur. BASILIVS cuiuscunque ætatis & conditionis homines ad baptiſmum recipendum adhortans, his illos verbis alloquitur [z]: *Iuuenis es? Iuuentutem freno baptiſmi retine. Flos abeſt ætatis? vide ne ſenectuti VIATICVM deſit, ne ARCEM & PROPVGNACVLVM per inconſiderantiam & ignauiam amittas.* Ad quod nomen GREGORIVS NAZIANZENVS [a] alludit, quum de miniſtri baptizantis munere loquens id *ἐφοδιάζειν* nominat, hoc eſt, viatico homines in alte-

νον, καὶ λάβῃ τὴν δωρεὰν τοῦ Χριστοῦ. Et Paulus reſpondet Theclæ: Patienter exſpecta & accipies *donum Chriſti.*
Grab. in h. l. p. 333. Hac voce ſacramentum baptiſmi denotatur.

(u) Naz. orat. XL. p. 638. d. *δῶρον καλοῦμεν, ὡς καὶ μηδὲν προεισενεγκοῦσι διδόμενον.*

(x) Baſil. hom. XIII. de bapt. p. 411. e.

(y) Caſaubon. exercitat. XVI. in Baron. n. LI. p. 509. Quin etiam ipſe ſpiritus ſanctus vnicus tanti myſterii effector, appellatur *donum* & *munus κυρίως*.

(z) Baſil. ibid. p. 413. *νέος εἶ; ἀσφάλισαι τὴν νεότητα τῷ τοῦ βαπτίσματος χαλινῷ. παρῆλθέ σου ἡ ἀκμή; μὴ ζημιωθῇς τὰ ἐφόδια, μὴ ἀπολέσῃς τὸ φυλακτήριον.*

(a) Nazianz. orat. XL. p. 644. b. *ἕως ὁ μάχῃ βαπτιστοῦ καὶ χρηματιστοῦ, τοῦ μὲν ὅπως ἐφοδιάσῃ φιλονεικοῦντος, τοῦ δὲ ὅπως γραφῇ κληρονόμος.* quamdiu inter eum qui baptizandi munere fungitur, & quæſtuarium nulla pugna eſt, dum ille *morientem viatico inſtruere*, hic hæres ſcribi contendit.

rum

rum mundum demigraturos instruere. Respectu habito ad id, quod homines consummata corporis Christi, hoc est ecclesiæ, membra faceret baptismus, τελείωσις etiam & τελετὴ, *consummatio* appellabatur; hominibus enim perfectionem christianorum & ius participandi τὸ τέλειον, quo nomine eucharistiam vocabant, impertiebat. Nominabatur μύησις & μυσταγωγία, *initiatio*, quod homines ad quosuis ritus sacros & mysteria religionis christianæ admitteret. Et quemadmodum eucharistia a mortis *CHRISTI* per externa panis & vini elementa repræsentatione *sacra symbola* dicebatur, ita baptismus nonnumquam idem nomen habebat, vti in ISIDORO PELVSIOTA & auctore disputationis contra *Arium* in concilio *Nicano* sub nomine ATHANASII videre est. *Is, qui initiatur*, inquit ISIDORVS [*b*], *quantum ad SALVTARIA SYMBOLA spectat, ex improba sacerdotis vita nullo damno adficitur, verum ipse prorsus (asseueratione quippe vti oportet) diuinis atque omni dicendi facultate præstantioribus beneficiis fruitur.* Et alter ille [*c*] pro spiritus sancti diuinitate ita argumentatur: *Si spiritus sanctus non est substantia patris & filii, quare ipsum dei filius annumerauit in SYMBOLO SANCTIFICATIONIS? Ait enim ad discipulos dominus: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, filii & spiritus sancti.* In quo vtroque loco planum est, per *symbola sanctificationis* & *salutis* nihil aliud quam baptismum posse intelligi. Et hinc apparet, eadem honorifica nomina aquis baptismi æque ac elementis panis ac vini in eucharistia tribui: & quæcumque mutatio per inuocationem spiritus sancti in vnis fieri credita fuerit, eamdem alteris etiam adscribi; & tamquam egregia effecta ex baptismo non minus quam cœna dominica deriuari consueuisse, quod mors *CHRISTI* in baptismo & cœna dominica æqualiter repræsentetur eius-

(*b*) Isidor. Pelus. lib. II. epist. XXXVII. ὁ τελούμενος οὐδὲν παραβλάπτεται εἰς τὰ σωτηριώδη σύμβολα, εἰ ὁ ἱερεὺς μὴ εὖ βιοὺς εἴη, ἀλλὰ αὐτὸς πάντως· χρὴ γὰρ διαβεβαιώσασθαι· ἀπολαύσει τῶν θείων ὄντων καὶ λόγου κρειττόνων εὐεργεσιῶν.

(*c*) Athanas. disput. contr. Arium in concil. Nic. tom. I. p. 141. (tom. II. p. 205. c.) Εἰ οὖν οὐκ ἔστι τῆς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ οὐσίας τὸ ἅγιον πνεῦμα, τίνος ἕνεκεν συνηρίθμησεν αὐτὸ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἐν τῷ συμβόλῳ τοῦ ἁγιασμοῦ; φησὶ γὰρ ὁ κύριος πρὸς τοὺς μαθητάς· πορευθέντες, μαθητεύσατε κ. τ. λ.

que

que beneficia omnibus digne recipientibus vtrobique perinde conferantur. Quocirca in examinandis explanandisque diuersis honorificis nominibus, quæ baptismo veteres tribuerunt, paullo studiosior fui, vt sub hisce eminentibus characteribus perspiciamus, quas opiniones & ideas ecclesia *CHRISTI* de hoc venerabili mysterio habuerit, quod nonnulli hodie contemtim *baptismum aquæ* vocitant, quasi spiritui nihil cum eo esset negotii. Quæ doctrinæ non ex generali antiquæ ecclesiæ catholicæ sensu, sed ex particularibus sectis & hæresibus ab ea auulsis, promanare facile noscuntur, de quibus capite sequenti haud inconsultum fuerit non nihil dicere.

LIBRI VNDECIMI

CAPVT SECVNDVM.

DE MATERIA BAPTISMI, DEQVE HAERETICIS, QVI BAPTISMVM AQVAE VEL REIECERVNT VEL CORRVPERVNT.

§ I.

Baptismus in totum repudiatus ab hæreticis Ascodrutis, Marcosianis, Valentinianis *&* Quintillianis.

QVAMQVAM ecclesia honorificam semper opinionem de baptismo, tamquam diuino quodam & cælesti instituto, seruauit, non defuerunt tamen sectæ & hæreses, quæ primis sæculis ignominiose & contemtim de baptismo loquerentur, & vel ex toto vel ex parte variis de caussis illum reiicerent, vel corrumperent. *Ascodrutæ*, qui genus quoddam *Gnosticorum* erant, religionem omnem in cognitione ponebant, & spiritualis cultus obtentu omnia externa vel corporea symbola quæcumque admittere nolebant. Dicebant, narrante THEODORETO [a], non debere diuina mysteria, quæ inuisibilia sint signa, per res visibiles perfici, neque incorporea per sensiles & corporeas. Propterea nec baptizabant eos, qui accedebant, nec apud eos

(a) Theodoret. hæret. fabul. lib. I. c. X. Οὗτοι δὲ φασιν, μὴ χρῆναι τὰ θεῖα μυστήρια, ἀοράτων ὄντα σύμβολα, δι' ὁρωμένων ἐπιτελεῖσθαι πραγμάτων, καὶ τὰ ἀσώματα δι' αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν· διὰ τοῦτο, οὔτε βαπτίζουσι τοὺς προσιόντας οὐδὲ ἐπιτελεῖται παρ' αὐτοῖς τοῦ βαπτίσματος τὸ μυστήριον· λύτρωσιν γὰρ καλοῦσι, τὴν τῶν ὅλων ἐπίγνωσιν

celebrabatur baptiſmatis myſterium. Redemtionem quippe appellabant vniuerſorum cognitionem. IRENAEVS & [b] EPIPHANVS eamdem conſuetudinem ex eodem principio ſpiritualis redemtionis per ſolam cognitionem, inter quosdam ex ſic dictis hæreticis *Marcoſianis* vſitatam, obſeruarunt, dum eorum alii, baptiſmum aliquem retinentes, miras formas ad eum corrumpendum ſibi excogitarent, qua de re capite ſequente §. VIII. dicturi ſumus. De *Valentinianis* eadem narrat IRENAEVS [c], quorum alii baptiſmum omnino repudiabant, alii miris formis, quas ſibi ipſi inuenerant, æque ac *Marcoſiani* corrumpebant, qui eiusdem hæreſis ſurculi ſub diuerſis ducibus videntur fuiſſe. Eiusdem erroris TERTVLLIANVS [d] *Quintillam* quamdam mulierem, quæ ſibi ius docendi paullo ante ipſius tempora *Carthagine* arrogarat, incuſat, quod baptiſmum aquæ tamquam inutilem deſtructum iuerit, ſolam fidem ad ſaluandos homines ſufficere profeſſa, quia *Abrahamus* ſalutem conſequutus ſit deoque placuerit nullius aquæ niſi fidei ſacramento. Contra hanc hæreſin TERTVLLIANVS librum ſuum de baptiſmo ſcripſit, vt neceſſitatem eius ex inſtitutione ſeruatoris vindicaret, & ſophiſmatibus, quibus licentiores huius nouæ ſectæ homines eum deſtruere conabantur, reſponderet.

§. II.

Et ab Archonticis.

ARCHONTICI baptiſmum ex alia ratione reiiciebant, vt fidem nobis faciunt EPIPHANIVS [e] & THEODORETVS [f]. Monſtroſas & diuino numini contumelioſas alebant opiniones, mundum non a ſupremo rerum omnium Deo, ſed a certis principatibus ſeu poteſtatibus, quas *ἄρχοντας* vocabant, creatum eſſe contendentes; inde dicti *Archontici*. Hos principatus ſeu

(b) Iren. lib. I. c. XVIII. n. I. II. tot. p. 88. 91.

(c) Iren. lib. III. c. II. †

(d) Tertull. de bapt. c. I. Nuper conuerſata iſtic quædam de Caiana hæreſi vipera venenatiſſima doctrina ſua pleroſque rapuit, in primis baptiſmum deſtruens &c. It. c. XIII. Adeo dicunt, baptiſmus non eſt neceſſarius, quibus fides ſatis eſt: nam & Abraham nullius aquæ niſi fidei ſacramento Deo placuit.

(e) Epiphan. hæreſ. XL. de Archonticis n. II. tot.

(f) Theodoret. hæret. fabul. lib. I. c. XI. tot.

pote-

potestates septem numero per totidem cælorum orbes distributas, & vnicuique principi certos angelorum & ministrorum ordines descriptos esse opinabantur, eorumque præcipuum nominabant *Sebaoth*. Iam vero baptismum in nomine tantum *Sebaoth*, non in supremi Dei nomine, fieri dictitabant, adeoque & illum & eucharistiam damnabant, tamquam fictitia instituta Dei *iudæorum Sebaoth*, auctoris legis, quem a summo Deo impie distinguebant.

§. III.

Et a Seleucianis *&* Hermianis.

SELEVCIANI & *Hermiani* baptismum in aqua repudiabant, vt AVGVSTINVS [*g*] narrat. Rationem, cur id facerent, dabant eam, quod baptismus in aqua a *CHRISTO* non esset institutus, quia *Ioannes baptista* baptismum suum *CHRISTI* baptismo comparans dixerit: *Ego vos baptizo aqua, is vero, qui pone me venit, baptizabit vos spiritu sancto & igne* [*h*]. Animas hominum de igne & spiritu esse, adeoque baptismum ignis earum naturæ magis conuenire, existimabant. Cuiusmodi autem hic baptismus fuerit, veterum nullus memoriæ prodidit; nisi forte ex iis coniicere nobis liceat, quæ CLEMENS ALEXANDRINVS [*i*] ex HERACLEONE de quibusdam narrat, quod igne obsignarint eorum aures, qui baptismatis intinctione sigilla accepissent, baptismum in aqua &, vt ipsis videbatur, baptismum in igne coniungentes: tametsi hoc satis longe abesset a baptismo ignis, quo de *Ioannes* loquitur, quem veterum alii de ordinariis spiritus, peccatorum nostrorum sordes absumentis, operationibus; alii de extraordinaria & miraculosa spiritus sub specie ignis in apostolos die pentecostes effusione: alii denique de igne iudicii extremi intelligunt. De quibus interpreta-

(*g*) Augusti. de hæres. c. LIX. Seleuciani & Hermiani baptismum in aqua non recipiunt.

(*h*) Philastr. de hæres. n. VIII. Seleucus & Hermius hæretici, animas hominum de igne & spiritu esse existimantes, isto baptismo non vtuntur, propter verbum hoc, quod dixit Ioannes baptista: Ipse vos baptizabit in spiritu & igne.

(*i*) Clem. Alexandr. electa ex scriptur. ap. Combefis. auctar. nouiss. part. I. p. 202. ἔνιοι δὲ, ὥς φησιν Ἡρακλέων, πυρὶ τὰ ὦτα τῶν σφραγιζομένων κατεσημήναντο. Iren. lib. I. c. XXIV. aliquid simile de Carpocratianis narrat. Alii, inquiens, ex ipsis signant, cauteriantes suos discipulos in posterioribus partibus exstantiæ dextræ auris.

tionibus plura apud SVICERVM [k], quisquis volet, legere potest. Nos tantum porro obseruamus ex auctore anonymo libri de *baptismo haereticorum*, a RIGALTIO & FELLO ad calcem CYPRIANI publicati, fuisse hæreticos, qui solum aquæ baptismum imperfectum esse contenderint, quia *Ioannes* dixerit, nos baptizandos esse in spiritu & igni. *Tentant nonnulli*, inquit [l] auctor ille, *iterum, tractare se solos integrum atque perfectum, non sicuti nos, mutilatum & decurtatum baptisma tradere. Quod taliter dicantur adsignare, vt quam mox in aquam descenderunt, statim super aquam ignis appareat. Quod si aliquo lusu perpetrari potest, sicut adfirmantur plerique huiusmodi lusus Anaxilai esse, siue naturale quid est, quo pacto possit hoc contingere, siue illi putant hoc se conspicere, siue maligni opus & magicum virus ignem potest in aqua exprimere: illi tamen fallaciam & stropham prædicant perfectum baptisma esse, quod fideles homines, si coacti fuerunt accipere, vtique non dubitabitur eos id, quod habuerant, amisisse.* Hanc suam sententiam ex apocrypho quodam libro, a se ipsis propter hunc eumdem errorem confecto, qui inscribatur PETRI vel PAVLI *prædicatio*, confirmatum eos ire dicit, in quo scriptum exstet, quum CHRISTVS baptizaretur, ignem super aquam esse visum. Quem vero istorum hæreticorum baptismum auctor ille anonymus *adulterinum* immo *interucinum* appellat.

§. IV.

Et a Manichæis *ac* Paulicianis.

ALIVD hæreticorum baptismum in aqua damnantium genus *Manichæi* erant, qui inter multos alios, quos fouebant, errores baptismum in aqua nihil cuiquam perhibebant salutis adferre, nec quemquam eorum, quos in societatem suam cooptabant, baptizandum statuebant [m], vti AVGVSTINVS & auctor *hæresis Prædestinatorum* [n], a SIRMONDO in lucem editus nar-

(k) Suicer. thesaur. eccles. tom. I. p. 629. 630.

(l) Anonym. de baptismo hæreticor. ad calcem Cypriani p. 30. (p. 27. b. edit. Amstelod. MDCC.)

(m) Augustin. de hæres. c. XLVI. Baptismum in aqua nihil cuiquam perhibent salutis adferre: Nec quemquam eorum, quos decipiunt, baptizandum putant.

(n) Prædestinatorum hæres. c. XLVI. apud Sirmond. p. 486. edit. Par. MDCXCVI. Baptismum in aqua nihil cuiquam perhibent salutis adferre: nec quemquam eorum, quos decipiunt, baptizandos putant.

 rant.

rant. Num vero aliud baptiſmi genus admiſerint & quibus rationibus iſtum reiecerint, non conſtat. Nobis coniecturare tantum licet, ex peſſimo iſto ſuo id eos feciſſe principio, quod res materiales ſint mali cuiusdam dei opera, adeoque tamquam pollutæ & profanæ deteſtandæ. Vnam aliquam huius hæreſis propaginem poſtea *Paulicianos*, a *Paulo* quodam & *Ioanne*, primis illius auctoribus, vocarunt. EVTHYMIVS ex ſcriptis PHOTII, patriarchæ *Conſtantinopolitani*, fuſe eos deſcribit, & inter alia ait [o]: *Quum baptiſmum aſpernentur, illum tamen ſe fingunt ſuſcipere: Nam euangelii verba baptiſmum exiſtimant, quoniam dominus, Ego ſum, inquit, aqua viua.* Eruditus VOSSIVS [p] *Paulicianos* ſola verborum, *Ego ſum aqua viua*, pronuntiatione: loco formulæ in eccleſia vſitatæ, baptiſmum ſuum perfeciſſe putat: ſed manifeſto perperam EVTHYMIVM interpretatur, qui iſtos hac verborum formula in baptiſmo vſos eſſe non dicit: nam nullum omnino baptiſmum, adeoque nec vllam verborum formulam in baptizandi actu vſitatam habebant: Sed ipſorum opinio erat, quod fides Chriſto, ſiue verbo & veritati euangelii, habita baptiſmus omnis ſit, ab hominibus requiſitus, & id quidem, quia *CHRISTVS* dixerit: *Ego ſum aqua viua* Sed tamen interdum paruulos baptiſmo eccleſiæ catholicæ offerebant, qua vero ratione, eodem loco narrat EVTHYMIVS [q], *Liberos etiam ſuos*, inquiens, *ab eccleſiæ presbyteris ſalutari baptiſmo volunt aliquando luſtrari; exiſtimant enim, crucem & baptiſmum corpori prodeſſe. Hanc tamen vim ad animæ purgationem peruenire non putant, nec vllam aliam adferre vtilitatem.* Et iſtiusmodi opinio multorum aliorum mentibus inſederat, qui baptiſmum non alio habebant loco, quam quod corpus ab infirmitate quadam vel impuritate liberaret. AVGVSTINVS [r] bis vel ter hanc quæſtionem de iſtiusmodi hominibus mouet, qui non ex alia ratione cupiebant baptizari. Et

(o) Euthym. panoplia part. II. tit. XXI. p. 48.

(p) Voſſ. de bapt. diſput. I. theſ. II. p. 28. Præter iſtos (Seleucianos & Hermianos) etiam aquæ vſum refugerunt Pauliciani: quippe qui in ſacramentis auerſarentur res materiales, ſolaque pronuntiatione verborum ſacramentum perficerent. Quemadmodum nec verba dicebant, quæ eccleſia vſurpat; ſed iſta: *Ego ſum aqua viua.* Auctor Euthymius panopliæ parte II. tit. XXI.

(q) Euthymius ibid.

(r) Auguſt. epiſt. XXIII. ad Bonifac. Nec illud te moueat, quod quidam non ea fide ad baptiſmum percipiendum paruulos ferunt, vt gratia ſpiritali ad vi-

MATTHAEVS BLASTARES [s] de *Agarenis* narrat „moris apud „plerosque eorum fuisse, vt infantes suos non prius circumci- „derent, quam christiani sacerdotes, qui iis tributarii essent, „etiam inuiti eos baptizassent; Qua de re controuersum fuisse, „dicit, in synodo *Trullana*, *Luca Chrysoberge* thronum patriar- „chalem tenente, vtrum nimirum eos ad veram christianorum „fidem accedentes rebaptizare an vnguento duntaxat innunge- „re oporteret; & decretum fuisse, eos sine controuersia reba- „ptizandos esse; eo quod baptismo, quo loti essent, non ex „pio instituto, sed vt veneficio & incantamento vsi fuerint, ne „circumcisis temperamentum corporis morbosum & male olens „euaderet„. Hæc exempla EVTHYMII narrationem de *Pau- licianis* valde probabilem reddunt, quod licet baptismum non honorauerint tamquam sacramentum a *CHRISTO* institutum, nihilo secius tamen non nunquam eo, perinde ac *Saraceni* facie- bant, vsi fuerint vt incantamento & veneficio; quæ vna sola ratio videtur fuisse, cur eum non quidem in suis ipsorum con- venticulis (vbi nulla prorsus sacramenta, siue baptismum, siue eucharistiam habebant) sed in ecclesia e catholicorum sacerdo- tum manibus receperint. Obiter obseruare lector potest, hosce *Paulicianos* non *Pauli Samosatensis* antistitis *Antiocheni* fuisse secta- tores, qui vulgo *Paulianistæ & Samosateniani* dicuntur (etsi BAL- SAMON vtrosque confundat); sed ab alio *Paulo Samosatensi & Io- anne* quodam, *Manichæorum* hæreseos instauratoribus, nomen accepisse, vti ex EVTHYMIO palam est. Et IVSTELLVS [t]

tam regenerentur æternam; sed quod eos putant hoc remedio temporalem retinere vel recipere sanitatem.

(s) Blastar. syntagm. canon. litt. B. cap. III. ap. Beuereg. pand. tom. II. p. 42. Ἔθος ἐςὶ τῶν Ἀγαρηνῶν τοῖς πλείςοις, μὴ πρότερον τὰ σφέτερα περιτέμνειν βρέφη, πρὶν ἂν οἱ ὑποτελεῖς ὄντες αὐτοῖς τῶν χριςιανῶν ἱερεῖς καὶ ἄκοντες ἀναγκασθῶσι ταῦτα βαπτίσαι· ἐζητήθη τοίνυν τὰ περὶ τούτου ἐν τῇ κατὰ τὴν βασιλεύουσαν συνόδῳ, Λουκᾶ τοῦ ἱερῦ τὸν πατριαρχικὸν ἰθύνοντος θρόνον, εἰ δεῖ τοὺς τοιούτους τῇ ἀληθινῇ τῶν χριςιανῶν πίςει προσερχομένους, ἀναβαπτίζειν, ἢ μόνον χρίειν τῷ μύρῳ· καὶ ἐψηφίσθη, τούτους ἀναντιῤῥήτως αὖθις βαπτίζειν, ὅπερ γὰρ ἐλούσαντο βάπτισμα, οὐ κατὰ σκοπὸν εὐσεβῆ, ἀλλ' ὡς φαρμακείᾳ ἢ ἐπαοιδίᾳ τινὶ τούτῳ ἐχρήσαντο· ἐφ' ᾧ μὴ νοσώδης ἢ δυσώδης ἡ κρᾶσις τῶν σωμάτων τοῖς περιτμηθησομένοις γενήσεται.

(t) Iustell. not. in can. XIX. codicis eccles. vniuersæ. p. 74. b. post med. Fuit & alius Paulus Samosatenus Manichæorum hæreseos instaurator, a quo Pauliciani, quos Balsamo perperam confundit cum Paulinianistis. Cedrenus recte, Παυλιανισταὶ οἱ καὶ Μανιχαῖοι, μετονομάσθησαν δὲ ἀντὶ Μανιχαίων Παυλικιανοὶ ἀπ'

ac

ac VOSSIVS [u] idem e CEDRENO, THEOPHANE, MATTHAEO BLASTARE, NICEPHORO aliisque recentioribus *Græcis* ſcriptoribus animaduerterunt, quibus lectori hoc loco moram iniicere neceſſe non eſt.

§. V.

Quid Meſſaliani *ſeu* Euchetæ *de baptiſmo ſenſerint.*

SVNT, qui antememoratis ſectis, baptiſmum repudiantibus, hæreſin *Meſſalianorum* ſeu *Euchetarum* addunt, qui ita dicti fuere a vocabulo *Græco* εὐχή, quod *precationem* ſignificat, & *Meſſaliani* a voce *Syriaca Metſalach*, quæ eamdem habet ſignificationem, quod omnem religionem in precibus ponerent. Baptiſmi autem ſacramentum eos prorſus reieciſſe, non liquet. Nam ſic eccleſia eos redeuntes non minus quam *Iudæos* & gentiles, baptizari iuſſura fuiſſet; quod tamen non fecit, ſed eos tantum ad eiurandum errores ſuos obligabat, ſi ad communionem recipi vellent, vt ex decreto concilii generalis *Epheſini* [x], in iſtorum clericorum & laicorum, qui ab illis reuertebantur, gratiam facto, colligi poteſt. Error autem eorum in eo verſabatur, vt præcipuam ſpiritualis efficacitatis baptiſmi partem negarent. Donare quidem eum remiſſionem veterum peccatorum, robur autem & virtutem a ſpiritu ad reſiſtendum nouis

Παύλου υἱὸς Σαμοσατέως, υἱοῦ γυναικὸς μανιχαίας Καλλινίκης τοὔνομα. Idem tradit Matthæus Blaſtares in ſynopſi, vbi aperte Paulinianiſtas a Paulicianis diſtinguit. Hiſtoria miſcella in Nicephoro lib. XXIV. *Manichæorum vero, qui nunc Pauliciani dicuntur, amicus erat.* Paulicianorum hæreſim in Thracia propagatam fuiſſe ſub Conſtantino Copronymo, Theophanes auctor eſt, eamque a Michaële imperatore damnatam teſtatur eadem hiſtoria miſcella in eius vita: *Diuino ſane zelo imperator piiſſimus motus contra Manichæos, qui nunc Pauliciani dicuntur, capitalem animaduerſionem promulgauit.* Sed & Montaniſtæ baptizari iubentur c. CXII.

(u) Voſſ. de baptiſm. diſput. XX. p. 241. Ab hoc Paulo Samoſateno *Paulianiſtæ* vocabantur: vti ab altero Paulo Samoſateno Paulieiani, qui Manichæi erant: etſi Balſamo confundat. Sed diuerſos eſſe, conſtat ex Cedreno, Matthæo Blaſtare in ſynopſi, hiſtoria miſcella in Nicephoro & Michaële imperatore. cetera.

(x) Concil. Epheſ. act. VII. (tom. III. concil. p. 809.) Placuit - - vt omnes, qui per vniuerſam prouinciam hæretici Meſſaliani vel Enthuſiaſtæ ſunt, vel de eius hæreſeos morbo ſuſpecti, ſiue clerici ſiue laici ſint, conueniantur: & ſi quidem anathematizauerint, iuxta ea quæ in prædicta ſynodo ſcripto pronuntiata ſunt, in ſcriptis; ſi clerici fuerint, maneant clerici; ſi laici, ad communionem admittantur.

pecca-

peccatis non impertiri dicebant. Hoc ex THEODORETO discimus, qui ecclesiæ catholicæ doctrinam doctrinæ *Messalianorum* de hoc capite comparans, mentem suam sic exprimit: „Non „[y] nouaculam, vt amentes putant *Messaliani*, tantum imitatur baptismus, præcedentia auferens peccata. Hoc enim ex „superabundanti largitur. Si enim hoc solum opus erat baptismatis, quorsum infantes baptizamus, qui peccatum nondum „gustarunt? Non enim hoc solum pollicetur sacramentum, sed „his maiora & perfectiora. Est enim arrha futurorum bonorum & typus futuræ resurrectionis, & dominicæ passionis communicatio & dominicæ resurrectionis participatio, & pallium „salutis & tunica lætitiæ & stola luminosa, vel potius lux ipsa. Vt adeo THEODORETVS ipse optimus verborum suorum interpres habendus sit, quando de *Messalianis* alio quodam loco durius loqui videtur, describens eos vt homines, [z] „qui baptisma „dicant suscipientibus nihil prodesse, perpetuam autem oratio„nem & peccati radicem funditus euellere & malum dæmonem, „qui ab initio datus sit, ab anima expellere.„ Hæc enim cum ante memorata limitatione intelligenda sunt, quod baptismum in tantum vtilem esse concesserint, vt omnia antegressa peccata abluat, sed ampliorem perfectionem haud largiatur. Atque in hunc modum ipsorum doctrinam repræsentat HARMENOPVLVS [a], *Masaliani*, inquiens, *Manichæorum erroribus infecti, quædam insuper alia magis impura excogitarunt. Quippe mentem hominum a dæmonibus occupatam dicunt: naturam humanam in dæmonum*

(y) Theodoret. epitom. diuin. decret. siue de fabul. hæretic. lib. V. c. XVIII. οὐ γὰρ, ὡς οἱ φρενοβλαβεῖς Μεσσαλιανοὶ νομίζουσι, ξυρὸν μόνον μιμεῖται τὸ βάπτισμα, τὰς προγεγενημένας ἀφαιροῦμενον ἁμαρτίας· τοῦτο γὰρ ἐκ περιουσίας χαρίζεται· εἰ γὰρ τοῦτο μόνον ἔργον ἦν τοῦ βαπτίσματος, ἀνθ᾽ ὅτου τὰ βρέφη βαπτίζομεν, οὐδέπω τῆς ἁμαρτίας γευσάμενα· οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον ἐπαγγέλλεται τὸ μυστήριον, ἀλλὰ καὶ τούτων μείζω, καὶ τελειότερα· ἀῤῥαβὼν γάρ ἐστι τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς ἐσομένης ἀναστάσεως τύπος, καὶ κοινωνία τῶν δεσποτικῶν παθημάτων, καὶ μετουσία τῆς δεσποτικῆς ἀναστάσεως, καὶ ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτὼν εὐφροσύνης, καὶ στολὴ φωτοειδὴς, μᾶλλον δὲ αὐτὸ φῶς.

(z) Theodor. hæret. fab. lib. IV. c. XI. Μεσσαλιανοὶ - - τὸ μὲν βάπτισμα φασὶ μηδὲν ὀνεῖν τοὺς προσιόντας - - ἡ δὲ ἐνδελεχὴς προσευχὴ καὶ τὴν ῥίζαν τῆς ἁμαρτίας πρόῤῥιζον ἀνασπᾷ, καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς συγκληρωθέντα πονηρὸν δαίμονα τῆς ψυχῆς ἐξελαύνει.

(a) Harmenop. de sectis c. XVIII. Bibl. patr. gr. lat. tom. I. p. 536. Οἱ Μασαλιανοὶ, τὰ τῶν Μανιχαίων νοσοῦντες προσεξεῦρον καὶ ἄλλ᾽ ἄττα μιαρώτερα· τὸν γὰρ νοῦν τῶν

esse

esse consortio: nec BAPTISMVM, nec perceptionem sacramentorum HOMINEM PVRIFICARE: SED SOLAM IPSIS FAMILIAREM PRECATIONEM. Similiter EVTHYMIVS [b] eos describit: „Negant, inquiens, diuinum baptismum posse radices euellere „peccatorum. Sed dominus noster Iesus Christus ait: *Nisi quis* „*renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei.* „Itaque quum ignis diuinus sit spiritus sanctus, nam & in specie „ignearum linguarum super discipulos descendit, de quo & præ„cursor dicebat turbis, Christi testificans excellentiam, *ille vos* „*baptizabit in spiritu sancto, & igne*, quemadmodum ignis sensibus „expositus, si siluam corripit, omnia comburit, quæ sunt super „faciem terræ, & radices exsiccat, & locum a sordibus expur„gat, sic & spiritus sanctus, ac multo etiam magis. Ignis enim „est consumens nequitiam eorum, qui baptizantur. Has enim „arbitror ab istis radices peccatorum existimari. Quod si & „aqua purgat omnino corpora hominum, quis dubitet, quin „spiritus sanctus multo magis sine vlla comparatione cicatrices „& maculas, & sordes animarum expurget ac deleat? Neque „solum expurget & deleat, verum etiam illustret, nec illustret „modo, sed munera largiatur, vt docent apostoli, inprimisque „*Paulus* in distributionibus gratiarum spiritus sancti, quibus af„ficiuntur illi, qui baptizantur.„ Ex qua narratione de *Messalianis* apparet, eos neque *Anabaptistas* fuisse neque *Quakeros.* Neque enim adultorum neque infantium baptismum reiiciebant. Nam verus status controuersiæ inter ipsos & ecclesiam catholicam non erat de externi elementi aquæ vsu in baptismate, sed de internis & spiritualibus eius effectis, quæ *Messaliani* remissione peccatorum terminabant, ecclesia autem ad multa alia egregia beneficia & dona spiritus sancti extendebat. Quam ob caussam ecclesia *Messalianos* numquam rebaptizauit, quod legamus, vti *Manichæos* aliosque hæreticos, vsum aquæ, quæ externum a Christo præscriptum elementum erat, repudiantes. Si hoc vel neglectum, vel aliud quoddam elementum eius in locum substitutum esset, tum baptismus non solum illegitimus sed etiam nul-

ἀνθρώπων ὑπὸ τῶν δαιμόνων κατέχεσθαι λέγουσι· τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, τῶν δαιμόνων εἶναι κοινωνικήν· τὸ βάπτισμα, μὴ τελειοῦν τὸν ἄνθρωπον, μηδὲ τὴν μετάληψιν· ἀλλὰ μόνην τὴν παρ᾽ αὐτοῖς εὐχήν.

(b) Euthym. panopl. part. II. tit. XXII. p. 55. (p. 215. b. tom. XIX. biblioth. max. patr. Lugdun. MDCLXXVII.)

lus esse credebatur, vtpote necessaria & essentiali quadam parte destitutus, quæ non nisi nouo baptismo suppleri poterat. Hinc quum certus quidam adolescens *Hebræus* ter effusa super caput eius arena, quod aqua in solitudine deesset, baptizatus esset, *Dionysius* episcopus *Ascalonensis* eum denuo baptizari iubebat, quemadmodum historiam narrat IOANNES MOSCHVS [c]. Et hoc fiebat, non quia ab homine laico, extrema vrgente necessitate, baptizatus fuerat, sed quia, vt WHITGIFTIVS [d] archiepiscopus nostras post *Centuriatores* [e] obseruauit, baptismus aquam non habuerat. Istiusmodi erat ecclesiæ opinio de necessitate baptismi in aqua, vt, vbi haberi poterat, numquam in eius neglectu vel contemtu conniueret; adeoque necessitatem eius contra hæreticos contemtores vrgebat eo ipso tempore, quando de catechumenis, qui sine baptismo, non ex contemtione sed ineuitabili necessitate, obiissent, benigne iudicabat: Qua de re libro proxime antecedente cap. II. §. XX. seqq. ex instituto egimus.

VNA tamen heic exceptio in quibusdam legis canonicæ collectionibus inuenitur. Nam decretum ibi habemus sub nomine SIRICII papæ [f] in hanc sententiam: *Presbyter, qui in vi-*

(c) Mosch. prat. spirit. cap. CLXXVI. tot. (tom. II. bibl. patr. gr. lat. p. 1132. 1133.)

(d) Whitgift's *Defence*, tract. IX. p. 519.

(e) Centuriat. Magdeb. centur. II. c. VI. p. 82. Quum Iudæus quispiam, eo tempore, quo Romæ imperium Marcus Aurelius Antoninus tenuit, in arido forte & deserto loco cum christianis iter faceret, & psalmos vna cum iis caneret; euenit, vt morbo repentino & graui Iudæus eo in itinere corriperetur: adeo vt de salute sua, cum ipse, tum hi, quorum comes erat, desperarent. Multis igitur precibus sollicitat ille christianos: ne se ita in extremis constitutum relinquerent; sed sacrum lauacrum sibi conferrent. Illi vero cum hoc ei se facere posse negarent; quia & sacerdote & aqua destituerentur, sine quibus baptismus fieri non posset: magis Iudæus & impensius obsecrare, & adiuratione eos, ne hoc sibi negarent, adigere. Ad quod illi, detractis homini vestibus, arena eum pro aqua ter conspersere; addentes: Baptizare se eum in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Quam rem continuo miraculum consecutum est; vt nimirum is, qui, propter affectionem grauem & periculosam, pedibus pridem insistere non posset, nunc restitutus reliquum, quod superesset itineris, firmus, & validus cum illis conficeret. Quum igitur ad locum suum rediissent; episcopus Alexandriæ, ab illis consultus, de sententia ecclesiæ respondit: baptisatum esse Iudæum; si modo aqua denuo perfunderetur.

(f) Vid. Antonius Augustinus de emendat. Gratiani p. 200. & Baluz. not. in Anton. p. 431.

no baptizat proxima necessitate, vt ager non periclitetur, pro tali re nulla ei culpa adscribatur. Si vero aqua aderat, & necessitas talis non vrgebat, hic communione priuetur. Infans vero ille, si in sancta trinitate baptizatus est, in eo baptismo permaneat. Enim vero ANTONIVS AVGVSTINVS & BALVZIVS obseruarunt, non esse hoc decretum SIRICII, sed STEPHANI II., qui octauo saeculo medio vixit. Vt adeo tamquam idoneum testimonium, quo, quae veteris ecclesiae consuetudo fuerit, ostendatur, adlegari non possit. ANTONIVS AVGVSTINVS ecclesiae primitiuae eiusmodi morem fuisse, disertis verbis negat. Et ex AMBROSIO plane euidens esse videtur, quod demta aqua baptismus consistere nequeat, quando [g] ait: *Quid est aqua sine cruce Christi? Elementum commune, sine vllo sacramenti effectu. Nec iterum sine aqua regenerationis mysterium.* Sed ex recentioribus BEZA [h] & de scholasticis quidam FRANCISCVS TOLETVS & GREGORIVS DE VALENTIA rem aliter determinant: quorum contra sententiam disputare nostri non est instituti, sed tantum declarare, quam communissimam & tritissimam antiquorum ecclesiae scriptorum sententiam fuisse, iudicemus.

LIBRI VNDECIMI

CAPVT TERTIVM

DE ANTIQVA BAPTIZANDI FORMVLA, ET DE HAERETICIS, QVI EAM VEL MVTARVNT, VEL CORRVPERVNT.

§. I.

Vsitata baptizandi formula in nomine patris, filii & spiritus sancti.

PROXIME post materiam baptismi consideranda est verborum formula, qua ille olim administratus est. Atque haec generatim istiusmodi verborum formula erat, quae expressam trium personarum sacrosanctae trinitatis mentionem faciebat,

(g) Ambros. de iis, qui initiantur c. IV.

(h) Beza epist. II. ad Thomam Tilium (p. 196. volum. III. tractat. Theologic. Geneuae MDLXXXII. fol.) Desit etiam aqua, & tamen baptismus alicuius differri cum aedificatione non possit nec debeat, ego certe quouis alio liquore non minus rite quam aqua baptizarim.

ſecundum primam ſeruatoris noſtri inſtitutionem, quando diſcipulos in nomine *patris*, *filii & ſpiritus ſancti* baptizare iuſſit. Hoc ipſum auctor *recognitionum* [a] intelligit, quando homines *ſub appellatione triplicis ſacramenti*; & alio loco [b], *nomine trinæ beatitudinis inuocato ſuper ſe*, baptizari dicit. TERTVLLIANVS [c] hoc ipſum ad inſtitutionem Chriſti refert, dicens: *Lex tingendi, impoſita eſt & forma præſcripta, Ite, inquit, docete nationes, tingentes eas in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti.* Et alio loco [d] Chriſtum, dicit, mandaſſe diſcipulis ſuis, *vt tingerent in patrem & filium & ſpiritum ſanctum.* Et addit: *Nec ſemel, ſed ter, ad ſingula nomina, in ſingulas perſonas tinguimur.* CYPRIANVS hanc conſuetudinem itidem ex inſtitutione *CHRISTI* deriuat, *Dominus*, inquiens [e], *poſt reſurrectionem diſcipulos ſuos mittens, quemadmodum baptizare deberent, inſtituit & docuit, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Ite & docete gentes omnes, baptizantes eas in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti. Inſinuat trinitatem, cuius ſacramento baptizarentur.* Et porro contra iſtos hæreticos, qui in ſolius *IESV CHRISTI* nomine baptizabant, ex eodem fundamento diſputat [f], quod Chriſtus non in vna perſona ſed in *plena & adunata trinitate* baptizari gentes iuſſerit. Hinc OPTATVS [g] baptiſmum lauacrum vocat, quod Chriſtus in *TRINITATE* celebrandum eſſe mandarit, & aquam ſanctam, quæ de trium nominum fontibus inundet. Vt plura teſtimonia, (quæ

(a) Clem. Rom. recognit. lib. VI. c. IX. (apud Coteler. vol. I. p. 551.) Eſt in aquis iſtis miſericordiæ vis quædam; quæ ex initio ferebatur ſuper eas, & agnoſcit eos, qui baptizantur *ſub appellatione triplicis ſacramenti*, & eripit eos de ſuppliciis futuris; quaſi donum quoddam offerens Deo animas per baptiſmum conſecratas.

(b) Id. lib. III. c. LXVII. Baptizabitur vnusquiſque veſtrum in aquis perennibus, *nomine trinæ beatitudinis inuocato ſuper ſe.*

(c) Tertull. de bapt. c. XIII.

(d) Id. contr. Praxeam c. XXVI.

(e) Cyprian. epiſt. LXXIII. ad Iubaian. p. 200. (p. 307. edit. Fell. Amſtelod.)

(f) Ibid. p. 206. (p. 311.) Quomodo quidam dicunt, foris extra eccleſiam immo & contra eccleſiam, modo in nomine Ieſu Chriſti vbicumque & quomodocumque gentilem baptizatum, remiſſionem peccatorum conſequi poſſe: quando ipſe *Chriſtus gentes baptizari iubeat in plena & adunata trinitate.*

(g) Optat. lib. V. p. 85. (p. 101. edit. Pariſ. MDCLXXIX.) Chriſti vox eſt, Qui ſemel lotus eſt, non habet iterum neceſſitatem lauandi: Quia eſt mundus

innu-

innumera sunt) ne memorem, AVGVSTINVS [b] hanc non tantum generalem ecclesiæ catholicæ, sed plerorumque etiam hæreticorum praxin fuisse, obseruat. *Quis nesciat*, inquit, *non esse baptismum Christi, si verba euangelica, quibus symbolum constat, illic defuerint? Sed facilius inueniuntur haeretici, qui omnino non baptizent, quam qui non illis verbis baptizent.*

§. II.

Hæc verborum formula generatim credita in baptismo necessario adhibenda.

ET hinc apparet, quod AVGVSTINVS & alii isti scriptores hanc ipsam verborum formulam in baptismi administratione, ob primam constitutionem & mandatum, necessario adhibendam esse crediderint. Hancque vniuersalem sententiam veterum, si ab vno alteroue discesseris, fuisse porro demonstrari potest. *Canones apostolici* [i], *Si quis episcopus*, inquiunt, *aut presbyter, secundum domini constitutionem non baptizauerit in nomine patris, filii, & spiritus sancti, deponatur.* Et ATHANASIVS [k] de tali baptismo vt nullo loquitur, qui alio quocumque modo peractus sit. *Qui aliquid de trinitate detrahit, & in solo patris, vel filii nomine baptizatur aut sine spiritu, in patre & filio, nihil accipit, sed vacuus nec initiatus ipse & is, qui dare videtur, manet; siquidem initiatio non nisi in trinitate sita est.* Et alio loco [l] ait: *Sanctum baptisma, in quo totius nostræ fidei posita est constitutio, non in verbum, sed in patrem, filium & sanctum spiritum datur.* DIDYMVS ALEXANDRINVS [m] ATHANASII vestigia premit. „Non arbi-

totus, & de eo *lauacro* pronuntiauit, *quod de trinitate celebrandum esse mandauerat*: non de Iudæorum aut hæreticorum, qui dum lauant, sordidant: *sed de aqua sancta, quæ de trium nominum fontibus inundat.*

(b) Augustin. de bapt. lib. VI. c. XXV.

(i) Canon. apostol. c. XLIX. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διάταξιν μὴ βαπτίσῃ εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα — καθαιρείσθω.

(k) Athan. epist. ad Serapion. tom. I. p. 204. Par. MDCXXXVII. (p. 678. c. edit. Par. MDCXCVIII.) ὁ ὑπεξαιρούμενός τι τῆς τριάδος, καὶ ἐν μόνῳ τῷ τοῦ πατρὸς ὀνόματι βαπτιζόμενος, ἢ ἐν μόνῳ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ, ἢ χωρὶς γε τοῦ πνεύματος ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ, οὐδὲν λαμβάνει, ἀλλὰ κενὸς καὶ ἀτελὴς αὐτός τε καὶ ὁ δοκῶν διδόναι· ἐν τῇ τριάδι γὰρ ἡ τελείωσίς ἐστι.

(l) Id. orat. V. contra Arian. p. 535. (orat. IV. tom. I. p. 633. b.) τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἐν ᾧ πάσης πίστεως ἡμῶν ἡ σύστασις ὁρμεῖ, οὐκ εἰς λόγον, ἀλλ' εἰς πατέρα καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα δίδοται.

(m) Didymus de spirit. sanct. lib. II. (bibl. patr. tom. IX. p. 37. edit. Par. MDCLIV.)

„tror, inquit, quemquam tam vecordem, atque insanum fu-„turum, vt perfectum baptisma putet, quod datur in nomine „patris, & filii, sine adsumtione spiritus sancti: aut rursus in „nomine patris & spiritus sancti, filii vocabulo prætermisso: aut „certe in nomine filii & spiritus sancti, non præposito vocabu-„lo patris. Licet enim quis posset esse saxei, vt ita dicam, cor-„dis, & penitus mentis alienæ, qui ita baptizare conetur, vt „vnum de præceptis nominibus prætermittat, videlicet contra-„rius legislator CHRISTO; tamen sine perfectione baptizabit; „immo penitus a peccatis liberare non poterit, quos a se ba-„ptizatos existimauerit„. Idem adfirmat IDACIVS CLARVS [n], contra *Varimundum Arianum* pro diuinitate spiritus sancti sic argumentans: *Si spiritus sanctus deitatis substantia patri & filio non coæquatur, cur sacramento sacri baptismatis nihil absque illo completur?* BASILIVS [o] integrum caput hac de re habet. Ipsa inscriptio est *aduersus eos, qui dicunt, sufficere baptisma tantum in nomine domini.* Et quamuis vrgeant, quod in diuersis scripturæ locis baptisma tantum in nomine CHRISTI datum dicatur, respondet tamen, quod in omnibus istis locis, etiamsi solius Christi nomen memoretur, tota trinitas intelligenda sit. Quod in similibus loquutionibus de spiritu sancto confirmat, 1 Cor. XII, 13. *Omnes in vno corpore, & in vno spiritu baptizati sumus.* Rursum Act. I, 5. *Vos baptizabimini spiritu sancto non multis istis post diebus.* Vbi spiritus tantum in baptismate fecisse mentionem videntur apostoli. *At non ideo*, inquit, *quis dixerit, perfectum esse baptisma, in quo solum spiritus nomen inuocatum est. Oportet enim inuiolabilem manere traditionem, quæ in viuifica gratia data est.* Formam baptizandi, mandato CHRISTI Matth. XXVIII. præscriptam, intelligit. Vnde infert: *Sicut credimus in patrem & filium & spiritum sanctum, sic & baptizamur in nomine patris & filii & spiritus sancti.* Hinc VOSSIVS [oo] pariter & PETAVIVS [p] insigniter fallun-

(n) Idacius lib. III. contr. Varimundum, (bibl. patr. tom. IV. p. 300.)

(o) Basil. de spirit. sanct. (tom. II. p. 316. edit. MDCXXXVII.) *ἀλλ' ἡ παρὰ τοῦτο τέλειον ἄν τις εἴπῃ βάπτισμα, ᾧ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ πνεύματος ἐπεκλήθη· χρὴ γὰρ ἀπαράβατον μένειν τὴν ἐν τῇ ζωοποιῷ χάριτι διδομένην παράδοσιν· - - ὡς γὰρ πιστεύομεν εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, οὕτω καὶ βαπτιζόμεθα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.*

(oo) Voss. de bapt. disput. II. thes. V. p. 51. Secutus hac parte (Ambrosius) vt facere solet, Basilium; cuius ista verba *περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος*: *Ἡ τοῦ χριστοῦ προσ-*

tur,

tur, quando BASILIVM illis adnumerant, qui baptiſmum in ſolius Chriſti nomine ratum eſſe ſtatuerunt, quum hic tam manifeſto contrarium tueatur. Multa alia teſtimonia ex THEODORETO [q], GREGORIO NAZIANZENO [r], GREGORIO NYSSENO [s], THEOPHYLACTO [t] aliisque heic interponere poteramus, ſed decretum tantum VIGILII epiſcopi *Romani* adde-

---

ηγορία τοῦ παιδός ἐστιν ὁμολογία· δηλοῖ γὰρ τόν τε χρίσαντα Θεὸν, καὶ χρισθέντα υἱὸν, καὶ τὸ χρίσμα τὸ πνεῦμα.

(*p*) Petau. de trinit. lib. II. c. XIV. n. VI. In ea eſſe Baſilius ſententia videtur, baptiſmum in ſolo ſpiritus ſancti nomine tributum, perinde ac Chriſti ſolius, ratum ac validum fuiſſe.

(*q*) Theodoret. epiſt. CXLVI. ad Ioan. oecon. (tom. III. p. 1038. a.) διά τοι τοῦτο τοῦ κυρίου προστεταχότος βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὁ τρισμακάριος Πέτρος τοῖς τὸ κήρυγμα δεδεγμένοις, ἐρομένοις τί χρὴ ποιῆσαι, πιστεύσατε, ἔφη, καὶ βαπτισθήτω ἕκαστος ὑμῶν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὡς ταυτησὶ τῆς προσηγορίας πᾶσαν ἐχούσης τοῦ θείου κηρύγματος τὴν δύναμιν. Propterea quum dominus præceperit baptizare in nomine patris & filii & ſpiritus ſancti, beatiſſimus Petrus ab iis, qui prædicationem ſuſceperant, interrogatus, quid facere oporteret, *Credite*, inquit, *& baptizetur vnusquiſque veſtrum in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti*, quaſi nomen hoc vim omnem diuini mandati contineret.

(*r*) Nazianz. orat. XXIV. p. 431. ἐπιδημεῖ τοῖς περὶ Κορνήλιον πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἄλλοις μετὰ τὸ βάπτισμα διὰ τῶν ἀποστόλων· ὥστε ἀμφοτέρωθεν, ἔκ τε ὧν ἐπιφοιτᾷ δεσποτικῶς, ἀλλ' οὐ δουλικῶς, καὶ ἐξ ὧν ἐπιζητεῖται πρὸς τὴν τελείωσιν, τὴν θεότητα μαρτυρεῖσθαι τοῦ πνεύματος. Ad Cornelium ante baptiſmum accedit: ad alios, apoſtolorum opera, poſt baptiſmum. Ita vtrimque, nempe & ex eo quod herili, non autem ſeruili modo accedit, & ex eo quod ad baptiſmum omnibus numeris abſoluendum requiritur, ſpiritus ſancti diuinitas teſtanda relinquitur.

(*s*) Nyſſen. de bapt. Chriſti, (tom. III. p. 372. c.) καταλιπὼν δὲ ἐμοὶ συμπλέκεσθαι, ἀντίστηθι ταῖς τοῦ κυρίου φωναῖς, εἰ δύνασαι, αἳ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ βαπτίσματος τοῖς ἀνθρώποις ἐνομοθέτησαν· τί δὲ φησι τὸ τοῦ δεσπότου παράγγελμα; βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Omitte mecum confligere & oppone te, ſi potes, domini vocibus, quæ & inuocationem & cognominationem baptiſmatis hominibus inſtituerunt. Et quæ ſunt verba dominici præcepti? Baptizantes eos in nomen patris & filii & ſpiritus ſancti.

(*t*) Theophyl. in Luc. XXIV. (p. 545. d. Pariſ. MDCXXXI. d.) πῶς δὲ τὸ βάπτισμα νοήσομεν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ μόνον γίνεσθαι, καὶ ταῦτα ἀλλαχοῦ διδασκόμενοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τελεῖν τοῦτο; πρῶτον μὲν οὖν τοῦτο φαμὲν, ὅτι τὸ βάπτισμα ὅταν λέγωμεν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ γίνεσθαι, οὐ τοῦτο λέγομεν, ὅτι δεῖ ἐπὶ μόνῳ τῷ χριστοῦ ὀνόματι τοῦτο τελεῖν, ἀλλ' ὅτι τὸ τοῦ χριστοῦ βάπτισμα, ὃ χριστὸς ἐβάπτισατο, τουτέστι πνευματικὸν οὐκ Ἰουδαϊκὸν, κ. τ. λ. Quomodo baptiſma in nomine ſolius Chriſti fieri intelligemus, præ-

mus,

-mus, quod & morem ecclesiæ, & seueritatem censuræ eius erga quoscumque, hanc præsciptam baptizandi regulam migrare ausos, ostendit. *Si quis episcopus*, inquit [u] *aut presbyter iuxta præceptum domini non baptizauerit in nomine patris & filii & spiritus sancti, sed in vna persona trinitatis, aut in tribus patribus, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, proiiciatur de ecclesia.*

§. III.

Num baptismus, in solius Christi nomine tributus, in ecclesia vmquam ratus & validus fuerit.

Eqvidem inter omnes scriptores veteres non nisi duos inueni, qui plane & directe vllam aliam baptizandi formam, præter eam, quæ a Christo præscripta fuit, approbent. Gennadivs [x] *Vrsini* cuiusdam monachi *Africani* mentionem facit, eumque dicit scripsisse „aduersus eos, qui rebaptizandos hæreticos

sertim quum alias doceamur baptizare in nomine patris & filii & spiritus sancti? Igitur primum quidem dicimus, quod quando dicimus, baptisma fieri in nomine Christi, non dicimus, quod oporteat in solius Christi nomine fieri, sed quod Christi baptisma, quo Christus baptizatus est, spirituale sit, non Iudaicum. cetera.

Fulgent. de incarnat c. XI. p. 298. n. 21. (edit. Par. MDCLXXXIV. 4to) Omnis qui in nomine patris & filii & spiritus sancti sacramento sanctæ regenerationis abluitur, non nisi in Christi morte ac nomine baptizatur, vt euidenter appareat, illi nos consepultos esse per baptismum in morte, in cuius vno cum patris & spiritus sancti constat nomine baptizatos.

Cyrill. Alex. dialog VII. de trinit. tom. V. p. 633. οὐχ οὕτω μυσταγωγεῖν τοὺς ἁγίους ἀποστόλους κεκέλευκεν ὁ σωτήρ; πορευθέντες γάρ, φησί, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. τοιγάρτοι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, τῶν πεπιστευκότων ἤρετό τινας. εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; ἀποφησάντων δὲ τοῦτο ἐκείνων, καὶ ἀναφανδὸν εἰρηκότων, ἀλλ' οὐδὲ εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐστὶν, ἠκούσαμεν, ἐπιτιμᾷ λέγων. εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οὐκ ὂν καλῶς γενέσθαι τὴν πίστιν εἰδὼς, οὔτε μὴν ἀρτίως ἔχειν δύνασθαί ποτε, εἰ μὴ πράττοιτο τελείως εἰς Θεὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα ἅγιον, τὴν ὁμολογίαν ἐκφέροιτο. Annon ita nos doceri per sanctos discipulos seruator voluit, euntes enim, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine patris, & filii & spiritus sancti. Quo circa beatus Paulus nonnullos fideles rogabat: Num spiritum sanctum accepistis credentes? Quod quum illi negarent, palamque dicerent: Sed neque, si spiritus sanctus est, audiuimus, increpavit dicens: In quo ergo baptizati estis? quum nosset fidem rectam non esse, neque adeo recte se habere vmquam posse, nisi perfecta fieret in Deum patrem & filium & spiritum sanctum confessione edita.

(u) Vigil. epist. II. ad Eutherium c. VI. (tom. V. concil. p. 313.)

(x) Gennad. de scriptor. eccles. c. XXVII.

ticos

„ticos decernant, docentem, nec legitimum, nec Deo dignum „rebaptizari illos, qui in nomine vel simpliciter Christi, vel in „nomine patris, filii & spiritus sancti, quamuis prauo sensu, „baptizentur: Iis autem post sanctae trinitatis & Christi simplicem confessionem sufficere ad salutem manus impositionem „catholici sacerdotis.„ Hic auctor manifesto distinguit inter duas baptizandi formulas, alteram cum explicita trium personarum trinitatis mentione, alteram vero in solius Christi nomine; vtramque legitimam pronuntiat & sensu eamdem, etsi verbis aliam ab alia discrepantem. Et AMBROSIVS, fateor, in eadem fuisse sententia videtur. Nam omnes illas phrases scripturae, quae de baptismo in nomine *CHRISTI* loquuntur, eo accipit, vt vsum eiusmodi formulae denotent, qualis haec est: *Ego baptizo te in nomine Christi*, sine vlla expressa trium personarum mentione, tametsi tota trinitas simul in ea esset comprehensa. *Qui benedicitur in Christo*, inquit [z], *benedicitur in nomine patris & filii & spiritus sancti, quia vnum nomen, potestas vna. - - Aethiops eunuchus Candacis reginae baptizatus in Christo, plenum mysterium consequutus est. - - Quemadmodum si vnum in sermone comprehendas, aut patrem aut filium, aut spiritum sanctum, fide autem nec patrem, nec filium nec spiritum abneges, plenum est fidei argumentum: ita etiam quamuis & patrem & filium & spiritum dicas, & aut patris, aut filii, aut spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium.* Et porro: *Qui vnum dixerit, trinitatem signauit. Si Christum dicas, & deum patrem, a quo vnctus est filius, & ipsum, qui vnctus est, filium, & spiritum, quo vnctus est, designasti. Et si patrem dicas, & filium eius & spiritum oris eius pariter indicasti, si tamen id etiam corde comprehendas. Et si spiritum dicas, & Deum patrem, a quo procedit spiritus, & filium, quia filii quoque est spiritus, nuncupasti.* Atque ita secundum AMBROSIVM sufficiens fuit baptisma, etiamsi vnius duntaxat personae, patris, filii, vel spiritus sancti expressa mentio in illius administratione facta esset, quia sub vnius appellatione reliquae duae sensu orthodoxo comprehendi credebantur. Sed haec plane singularis AMBROSII opinio videtur fuisse, vniuerso antiquorum scriptorum agmini contraria. Quamuis enim PETAVIVS BASILIVM ei iungat; & VOSSIVS CYPRIANVM & ATHANASIVM &

(z) Ambros. de spirit. sancto lib. I. c. III.

operis imperfecti auctorem, qui sub nomine scripsit CHRYSOSTOMI, eidem sententiæ fauisse dicat; ex iis tamen, quæ ex CYPRIANO, ATHANASIO & BASILIO in medium protulimus, euidenter apparet, diuersum eos sensisse, erroremque & primæ institutionis migrationem vocasse, si quis in solius *CHRISTI* nomine baptismum dedisset. Vnde porro patet, eos ista loca scripturæ, quæ de baptismate, in nomine IEsu, vel domini vel Christi tributo, loquuntur, non tamquam nouas baptizandi formulas, a prima formula per *CHRISTVM* tradita diuersas, spectasse; sed ita, vt EVLOGIVS apud PHOTIVM [a] ea interpretatus est, *In Christo IEsu baptizari*, inquiens, *significat*, *secundum praeceptum & traditionem IEsu Christi baptizari: hoc est in patre, filio & spiritu sancto.* Secundum quem sensum sequitur, vt formula baptizandi a Christo tradita, non, vt quidam sibi persuadent, mutata, sed ab ipsis apostolis, & post ipsos generali ecclesiæ catholicæ consensione & praxi curate obseruata sit.

§. IV.

De mutationibus in forma baptismi factis. Primo *a* Tritheistis *&* Priscillianistis.

VERVM ENIM VERO sectis subnascentibus & increscentibus in ecclesia, quædam variationes hac in re inter illas factæ sunt. Licet enim, AVGVSTINO obseruante, plerique hæretici, qui omnino aliquem baptismum retinebant, illis in ecclesia vsitatis verbis baptizarent; erant tamen, qui iis relictis nouas verborum formulas inueherent, prout a sua ipsorum imaginatione vel hæresium suarum genio agerentur. Iam primis sæculis nonnulli

(a) Eulog. ap. Phot. cod. CCLXXX. p. 1608. *Τὸ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν βαπτισθῆναι, σημαίνει ἂν τὸ κατὰ τὴν ἐντολὴν καὶ παράδοσιν τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ βαπτισθῆναι· τουτέστιν, εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα.*

Augustin. contr. Maximin. lib. III. c. XVII. Si autem, quia non est nominatus (Spirit. S.), quod etiam per illum facta sit creatura, quando de filio dictum est, omnia per ipsum facta sunt: ideo putas, Dei spiritum non esse creatorem, procul dubio nec in eius nomine poteris baptizatos dicere, quibus ait Petrus: Agite pœnitentiam & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, quia non ait, & spiritus sancti: nec in patris nomine, quia nec ipse ibi est nominatus. Si autem etiam non nominatis patre & spiritu sancto, in nomine Iesu Christi iussi sunt baptizari: & tamen intelliguntur non baptizati, nisi in nomine patris & filii & spiritus sancti: cur non sic audis de filio Dei, omnia per ipsum facta sunt: vt & non nominatum intelligas ibi etiam spiritum sanctum?

nulli doctrinam de *trinitate* in *tritheismum* conuertebant, & trium personarum loco, sub oeconomia patris, filii & spiritus sancti, tria collateralia, coordinata & initii expertia entia introducebant, facientes ea tria absoluta & independentia principia, sine vlla relatione ad patrem & filium; quae maxime propria trium deorum notio est. Sic facta mutatione doctrinae de sacrosancta trinitate, mutationem quoque formulae baptizandi, illi mutationi respondentem, faciebant. Nam loco formulae baptizandi in nomine patris, filii & spiritus sancti prorsus aliam adhibebant, baptizantes in nomine trium sine initio principiorum, vti ex canone quodam de sic dictis *apostolicis*, qui directe contra eos factus est, discimus: *Si quis episcopus [b] aut presbyter, secundum domini constitutionem non baptizauerit in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, sed in tria sine initio principia, aut in tres filios, aut in tres paracletos, deponatur.* Hic canon haereticos nominatim non appellat, ex alio tamen canone concilii *Bracarensis* colligere nobis licet, fuisse *Gnosticos*, qui primi hoc *tritheismi* genus, seu doctrinam de tribus diis in mundum inuexerint, quam postea *Priscillianistae* adsumserunt, qui simul cum illis in hoc concilio damnantur. Canon enim iste sic habet [c]. *Si quis extra sanctam trinitatem alia, nescio quae, diuinitatis nomina introducit; dicens, quod in ipsa diuinitate sit trinitas trinitatis, sicut Gnostici & Priscillianistae dixerunt, anathema sit.* Haec assertionis trium ingenitorum principiorum consequentia erat. Nam hoc ipso tres patres, & tres filios & tres spiritus sanctos faciebant, quae erat trinitas trinitatis, vti concilium ipsos incusat. Quo grandi errore ducti in nomine trium patrum, vel trium filiorum, vel trium spirituum sanctorum nonnumquam baptizabant: Quemadmodum ex decreto VIGILII papae, contra omnes istiusmodi haereticas innouationes facto, liquido apparet: *Si quis episcopus aut presbyter iuxta praeceptum domini non baptizauerit [d] in nomine patris & filii & spiritus sancti, sed in vna persona trinitatis, aut in duabus, aut in tribus patribus, aut in tribus filiis, aut in tribus paracletis, proiiciatur de ecclesia Dei.*

(*b*) Can. apost. c. XLIX. Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διάταξιν μὴ βαπτίσῃ εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, ἀλλ' εἰς τρεῖς ἀνάρχους, ἢ εἰς τρεῖς υἱοὺς, ἢ εἰς τρεῖς παρακλήτους, καθαιρείσθω.

(*c*) Concil. Bracar. I. can. II. (Labbaeo concil. I. c. II. tom. V. concil. p. 837.)

(*d*) Vigil. epist. II. ad Euther. (tom. V. concil. p. 313.)

§. V.

Secundo, *a* Menandro *eiusque sectatoribus.*

Alia baptiſmatis corruptio a *Menandro* introducta eſt, qui diſcipulus fuit *Simonis Magi*, & omnibus magiſtri ſui hæreſibus hanc propriam addidit, vt negaret, habere poſſe quemquam ſalutem, niſi in nomine ſuo baptizatus fuiſſet, vti fidem nobis facit TERTVLLIANVS [e]. Cuius corruptionis ratio ab IRENAEO [f] & EPIPHANIO [g] indicatur, qui ipſum ſe pro Meſſia venditaſſe dicunt: „docuiſſe enim, ſe ad humani gene„ris ſalutem emiſſum, atque vt nonnullos ſuum ad myſterium „contraheret, ne angelorum ac principatuum poteſtatumque, „quæ mundum condidiſſent, dominationi ſubeſſent„. Et THEODORETVS [h] eadem de illo narrat. Nam *Seruatorem*, inquit, *ſe ipſum appellauit. Saluari autem dixit eos, qui in ipſum baptizentur, & potentiores etiam in hac vita effici, poteſtatemque accipere, vt mundi effectrices poteſtates facillime ſuperent.* Sed hæc adeo abſurda hæreſis erat, vt, quemadmodum EPIPHANIVS obſeruat, in eccleſiam numquam inualuerit. *Menander*, vt TERTVLLIANVS [i] auctor eſt, ſuis promiſerat, fore, vt qui in ipſius nomine baptizarentur, immortales & incorruptibiles & ſtatim reſurrectionis compotes fierent: ſed breuis temporis experientia hanc

(e) Tertull. de præſcript. c. XLVI. Quidquid ſe Simon dixerat, hoc ſe Menander eſſe dicebat, negans habere poſſe quemquam ſalutem, niſi in nomine ſuo baptizatus fuiſſet.

(f) Iren. lib. I. c XXI. Huius (Simonis) ſucceſſor fuit Menander, Samarites genere, qui & ipſe ad ſummum magiæ peruenit. Qui primam quidem virtutem incognitam ait omnibus; ſe autem eum eſſe, qui miſſus ſit ab inuiſibilibus ſaluatorem pro ſalute hominum. Mundum autem factum ab angelis; quos & ipſe ſimiliter, vt Simon, ab Ennoia emiſſos dicit.

(g) Epiphan. hæreſ. XXII. n. I. ἔλεγεν ἑαυτὸν πεπέμφθαι εἰς σωτηρίαν ἄνωθεν, καὶ εἰς τὸ συνάγειν τινὰς εἰς τὸ ἑαυτοῦ μυστήριον, διὰ τὸ μὴ ὑπὸ τῶν τὸν κόσμον πεποιηκότων ἀγγέλων καὶ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν κατακυριευθῆναι.

(h) Theodoret. hæret. fab. lib. I. c. II. σωτῆρα ἑαυτὸν προσηγόρευεν· - - σώζεσθαι δὲ τοὺς εἰς αὐτὸν βαπτιζομένους, καὶ κρείττους ἀποτελεῖσθαι, κἀν τῷ δὲ τῷ βίῳ, καὶ λαμβάνειν δύναμιν εἰς τὸ ῥᾷστα τῶν κοσμοποιῶν δυνάμεων περιγίνεσθαι.

(i) Tertull. de anima c. L. In hoc ſcilicet ſe a ſuprema & arcana poteſtate legatum, vt immortales & incorruptibiles & ſtatim reſurrectionis compotes fiant, qui baptiſma eius induxerint. -- At vbi ſunt illi, quos Menander ipſe perfudit, quos in ſtygem ſuam merſit? Apoſtoli perennes veniant, adſtant: videat illos meus Thomas, audiat, contrectet, & credat.

ſtoli-

ſtoliditatem confutauit. Nam circumacto centum annorum tempore, nullus ex perennibus eius apoſtolis apparuit, qui de iactatæ illius reſurrectionis veritate dubitantes conuinceret. Atque ita nefaria iſta baptiſmi *CHRISTI* deprauatio mox ſua ipſius abſurditate concidit.

§. VI.

Tertio, *ab* Elceſæis.

NON minus abſurda mutatio ab *Elceſæis* facta eſt. Hi ab *Elceſai* quodam, qui hæreſim incepit, nomen ſortiti & docti, carminibus dæmonumque inuocationibus vtebantur & baptiſmatibus in elementorum confeſſione, quemadmodum eos repræſentat THEODORETVS [*k*]. Tametſi, quale illud baptiſma fuerit, non facile ad colligendum eſt, quum præter THEODORETVM vix ſint, qui huius hæreſeos faciant mentionem. Fuerunt autem magni aſtrologiæ & magiæ admiratores, vnde forte euenit, vt elementa, compoſitis certis litteris & numeris, quibus in magicis operationibus vſi ſunt, in baptiſmum ſuum inueherent.

§. VII.

Quarto, *a* Montaniſtis *&* Sabellianis.

MONTANISTAE ſiue *Cataphryges* nouam quoque baptiſmi formam introduxerunt, *Montanus* enim, ipſorum anteſignanus, ſpiritum ſanctum ſe eſſe aiebat, duabus vatibus *Priſcilla* & *Maximilla* ſibi conſtitutis, quas ex inſpiratione libros ſcribere dictitabat. Itaque ſectatores eorum, magni eos facientes, corrupta vetere baptiſmi forma, in patrem & filium & *Montanum Priſcillamue* baptizabant, vt BASILIVS [*l*] auctor eſt, qui idcirco eorum baptiſmum nullum & neceſſario iterandum eſſe iudicat, ſi qui ex illis in catholicam eccleſiæ communionem recipi vellent. THEOPHYLACTVS [*m*] eadem de illis memoriæ prodi-

(*k*) Theodoret. hæretic. fabul. lib. II. c. VII. *ἐπῳδαῖς δὲ καὶ δαιμόνων ἐπικλήσεσι καὶ οὗτοι κέχρηνται, καὶ βαπτίσματι ἐπὶ τῇ τῶν στοιχείων ὁμολογίᾳ*

(*l*) Baſil. epiſt. can. I. c. I. *τίνα λόγον ἔχει, τὸ τούτων βάπτισμα ἐγκριθῆναι, τῶν βαπτιζόντων εἰς πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ Μοντανὸν ἢ Πρίσκιλλαν; οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες.* Quamnam habet rationem, verum eorum baptiſma iudicari, qui in patrem & filium & Montanum Priſcillamue baptizant? Non enim ſunt baptizati, qui non in ea, quæ nobis ſunt tradita, baptizati ſunt.

(*m*) Theophyl. in Luc. XXIV. p. 546. *Πῶς λοιπὸν αἱ βορβορώδεις γλῶσσαι τῶν βαπτ-*

dit,

dit, narrans, fœtulentas ipſorum linguas baptizaſſe in *Montanum*, & *Priſcillam* & *Maximillam*. Quo ipſo non hoc dicere velle cenſendus eſt, quod his tribus nominibus loco trinitatis vſi ſint, ſed loco ſpiritus ſancti nomina *Montani* vel *Priſcillæ* vel *Maximillæ* patri & filio addiderint. Quam ob cauſſam maxime probabile eſt, concilium *Laodicenum* [n] ipſos ab eccleſiæ epiſcopis & presbyteris baptizari iuſſiſſe, non obſtante, quod eorum aliqui in clero ſic credito apud illos fuerint, non tantum ad dignitatem epiſcoporum euecti, ſed titulo etiam patriarcharum & *maximorum*, vti concilium illud loquitur, inſigniti. Idem decretum in primo concilio generali *Conſtantinopolitano* [o] & aliis quibusdam contra illos factum eſt. HIERONYMVS videtur ſignificare, hoſce *Montaniſtas* in doctrina de trinitate fuiſſe reuera *Sabellianos*. Licet enim trinitatem perſonarum diuinarum credere præ ſe ferrent, ſenſu tamen æquiuoco tantum, perinde ac *Sabellius* antea fecerat, eam admittebant, vt tres perſonæ non niſi tria nomina, vel diuerſæ vnius eiusdemque perſonæ apparentiæ eſſent. Hinc HIERONYMVS eccleſiæ catholicæ doctrinam cum *Montaniſtarum* placitis conferens; *Primum*, inquit [p], *in fidei regula diſcrepamus. Nos patrem & filium & ſpiritum ſanctum in ſua vnumquemque perſona ponimus, licet ſubſtantia copulemus. Illi Sabellii dogma ſectantes, trinitatem in vnius perſona anguſtias cogunt.* Hoc

ζόντων εἰς Μοντανὸν, καὶ Πρίσκιλλαν, καὶ Μαξιμίλλαν. Vbi fœtulenta lingua baptizantium in Montanum, & Priſcillam, & Maximillam?

(n) Concil. Laodic. can. VIII. (tom. I. conc. p. 1497.) περὶ τοῦ, τοὺς ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν λεγομένων Φρυγῶν ἐπιστρέφοντας, εἰ καὶ ἐν κλήρῳ νομιζομένῳ παρ' αὐτοῖς τυγχάνοιεν, εἰ καὶ μέγιστοι λέγοιντο· τοὺς τοιούτους μετὰ πάσης ἐπιμελείας κατηχεῖσθαί τε καὶ βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων τε καὶ πρεσβυτέρων. Eos, qui ab eorum hæreſi, qui Phryges dicuntur, conuertuntur, ſiue ſint in clero, qui apud illos exiſtimatur, ſiue *maximi* dicantur; omnes eos cum omni ſtudio catechizari ſeu initiari & *baptizari* ab eccleſiæ epiſcopis & presbyteris.

(o) Concil. Conſtantinop. I. can. VII. (tom. II. concil. pag. 951. c.) Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανοὺς - - ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα· καὶ οὕτως κατηχοῦμεν αὐτοὺς, καὶ ποιοῦμεν αὐτοὺς χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν· καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Montaniſtas, qui heic dicuntur Phryges, & Sabellianos - - vt Græcos admittimus. - - Et ſic eos catechiſamus ſiue initiamus, & curamus, vt longo tempore verſentur in eccleſia, & audiant ſcripturas, & tunc eos baptizamus.

(p) Hieron. epiſt. LIV. ad Marcellam adu. Montanum.

eſt,

est, vti paullo post interpretatur, dicunt, *Deum primum voluisse in veteri testamento per Moysem & prophetas saluare mundum, sed, quia non potuerit explere, corpus sumsisse de virgine, & in Christo sub specie filii prædicantem, mortem obiisse pro nobis, & quia per duos gradus mundum saluare nequiuerit, ad extremum per spiritum sanctum in Montanum, Priscam & Maximillam insanas feminas descendisse & plenitudinem, quam Paulus non habuerit, dicens: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, & nunc videmus per speculum in ænigmate: abscissum & femininum habuisse Montanum.* Ex hac HIERONYMI narratione planum est, *Montanistas*, quod ad doctrinam de trinitate, puros putos fuisse *Sabellianos*, vnam duntaxat credentes personam in deitate, sub diuersis apparitionibus seu manifestationibus, quas πρόσωπα, *personas* sensu æquiuoco vocitabant, quo pacto multis imponebant catholicis, & inter alios THEODORETO [q], vt eos homines bonos & orthodoxos esse sibi persuaderent, quum tamen tres personas non sensu alio admitterent, nisi quo *Simon Magus*, *Praxeas*, *Noëtus*, *Sabellius* & omnes *Patripassiani* ante ipsos illas admiserant. Iam vero *Sabellianos* nouam baptizandi formulam principiis suis conuenientem introduxisse, valde est probabile, vnde omnia concilia, quæ eorum faciunt mentionem, denuo eos iubent baptizari [r]: Et *Montanistæ*, *Sabellii* doctrinam sequentes, eidem censuræ suberant. Vnde adeo ex omnibus narrationibus, ipsos formam baptismatis, in ecclesia catholica receptam, immutasse concludi oporteat.

§. VIII.

Quinto, a Marcosianis.

ALIA prorsus insolita formula excogitata fuit a *Marcosianis*, sic appellatis a *Marco* quodam, homine magicarum præstigiarum peritissimo, qui discipulos suos baptizare docuit, in nomine ignoti patris [s] vniuersorum, in veritatem matrem

(q) Theodor. hæret. fab. lib. III. c. II. Τὸν περὶ τῆς θείας τριάδος οὐκ ἐλυμήνατο λόγον, doctrinam de diuina trinitate non corrupit (Montanus).

(r) Concil. Constantin. I. can. VII. vid. sub litt. (o). Conf. concil. Trullan. c. XCV. vbi eadem verba leguntur.

(s) Theodoret. hæret. fab. lib. I. c. IX. εἰς ὄνομα ἀγνώστου πατρὸς τῶν ὅλων, εἰς ἀλήθειαν μητέρα πάντων, εἰς τὸν κατελθόντα Ἰησοῦν, εἰς ἕνωσιν καὶ ἀπολύτρωσιν καὶ κοινωνίαν τῶν δυνάμεων. Ita quoque Irenæus lib. I. c. XVIII. n. II. & Epiphan. hæres. XXXIV. n. XX.

omnium, & in IEſum, qui deſcendit (vel, vt EVSEBIVS [t] legit, in eum, qui deſcendit in IEſum) ad vnionem & redemtionem communionemque poteſtatum. Quod intelligi poteſt, quaſi nomina harum poteſtatum in formam baptiſmatis ſui receperint. Sed IRENAEVS, & ex eo EPIPHANIVS, narrant, diuerſas eos habuiſſe formulas baptiſmatis, & quosdam certa difficiliora *Hebraica* nomina pronuntiaſſe, vt ſtupori eſſent catechumenis, vel initiandos perterrerent, quæ lector ſtudioſus in his ſcriptoribus euoluere ipſe, ſi lubet, poteſt. Contra alii ex illis baptiſmum tamquam inutilem prorſus repudiabant, „negantes eius virtutis [u], quæ nec oculis cerni, nec ſermo„ne declarari poſſit, myſterium per viſibiles & corruptibiles „creaturas poſſe perfici: eorum, inquam, quæ cogitationem „omnem fugiunt, corporisque ſunt expertia, ad ea, quæ ſen„ſibus percipiuntur, corporeaque ſunt, oportere demitti. Eſſe „autem perfectam redemtionem, ipſam agnitionem inenarra„bilis magnitudinis„. Et in hoc cum *Aſcodrutu* idem ſentiebant, de quibus capite vltimo loquuti ſumus.

§. IX.

Sexto, a Paulianiſtis.

PAVLIANISTAE, ſiue *Pauli Samoſatenſis* epiſcopi *Antiocheni*, qui diuinitatem Chriſti negabat, ſectatores itidem nouam baptiſmatis formam inuexiſſe videntur, quamquam nullum vetuſtum ſcriptorem noui, qui, qualis illa fuerit, nobis commemoret. Verum AVGVSTINVS id eos feciſſe colligit, quando ſic argumentatur: *Iſtos* [w] *ſane Paulianos baptizandos eſſe in eccleſia catholica Nicano concilio conſtitutum eſt. Vnde credendum eſt, eos regulam baptiſmatis non tenere, quam ſecum multi haeretici, quum de catholicis diſcederent, abſtulerunt, eamque cuſtodiunt.* Et INNOCENTIVS pontifex *Romanus* eamdem huic patrum *Nicanorum* decreto rationem adſignat, cur *Nouatianorum*, non autem *Pauliniſtarum*, baptiſmum ratum eſſe debere iudicauerint, *Idcirco*, inquiens [x] *diſtinctum eſſe*

(t) Euſeb. lib. IV. c. XI. habet εἰς τὸν κατελθόντα εἰς τὸν Ἰησοῦν.

(u) Iren. lib. I. c. XVIII. φάσκοντες, μὴ δεῖν τὸ τῆς ἀῤῥήτου καὶ ἀοράτου δυνάμεως μυστήριον δι' ὁρατῶν καὶ φθαρτῶν ἐπιτελεῖσθαι κτισμάτων, καὶ τῶν ἀνεννοήτων καὶ ἀσωμάτων δι' αἰσθητῶν, καὶ σωματικῶν· εἶναι δὲ τελείαν ἀπολύτρωσιν, αὐτὴν τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἀῤῥήτου μεγέθους.

(w) Auguſtin. de hæreſ. c. XLIV.

(x) Innocent. epiſt. XXII. ad epiſcopos Macedoniæ c. V. (tom. II. conc. p. 1275.)

ipſis

ipsis duabus heresibus, ratio manifesta declarat: quia Paulianistæ in nomine patris, & filii, & spiritus sancti minime baptizarent. Et Nouatiani iisdem tremendis venerandisque nominibus baptizant: nec apud istos de vnitate potestatis diuinæ, hoc est, patris & filii, & spiritus sancti, quæstio aliquando mota est: & ita omnibus segregatis, hæc sola electa est, cui istud crederet concedendum, quia nihil in patris & filii & spiritus sancti sacramento peccarent.

§. X.

Septimo, *ab* Eunomianis *& aliis, qui in mortem Christi baptizarunt.*

ALIVD genus hæreticorum erat, qui pro nomine patris, filii, & spiritus sancti hac baptizandi formula vtebantur: *Baptizo te in mortem Christi.* Inter *canones apostolicos* quidam reperitur, qui ad hanc illicitam praxin [y] respicit: *Si quis episcopus aut presbyter, non tres mersiones vnius initiationis seu baptismi fecerit, sed vnam mersionem, quæ detur in morte domini; deponatur. Non enim dixit dominus; In mortem meam baptizate: sed; Euntes docete omnes gentes; baptizantes eas in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.* Paulus quidem aliquoties de baptizatis in mortem Christi loquitur: sed tum, vt ORIGENES recte obseruat, hoc ipso non nouam baptismi formam denotat. „Requiras [z] fortassis, inquit, hoc, „quod ipse dominus dixit ad discipulos, vt baptizarent omnes „gentes in nomine patris, & filii, & spiritus sancti, cur heic apo„stolus solius Christi in baptismo nomen adsumsit, dicens: *Qui„cumque baptizati sumus in Christo*, quum vtique non habeatur le„gitimum baptisma, nisi sub nomine trinitatis. Sed intuere „prudentiam *Pauli*, quoniam in præsenti loco non tam bapti„smatis rationem quam mortis Christi discutere cupiebat, ad „cuius nos similitudinem etiam suaderet mori debere peccato, „& consepeliri Christo. Et non vtique conueniens, vt vbi de „morte dicebat, vel patrem nominaret, vel spiritum sanctum. „Verbum enim caro factum est, & merito, vbi caro est, ibi de

(y) Can. apost. c. L. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσῃ, ἀλλ' ἓν βάπτισμα τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον, καθαιρείσθω· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε· ἀλλὰ, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

(z) Origen. comment. Roman. VI. p. 540. edit. Basil. (p. 351. a. edit. Par. MDCIV.)

„morte tractatur. Nec conueniebat, vt diceret, quicumque „baptizati sumus in nomine patris, vel in nomine spiritus san„cti, in morte ipsius baptizati sumus. Vnde obseruanda est in „hoc loco & in ceteris consuetudo apostoli, quod non sem„per, quum aliquid ex scripturis assumit, integrum textum „verborum, vt in suo loco positus est, assumit, sed ea tantum, „quæ præsentis caussæ requirit assertio, sicut in præsenti sermo„ne diximus: quia de morte Christi docere cupiebat, sufficit ei „dicere, quicumque baptizati sumus in Christo, in morte ipsius „baptizati sumus„. Non obstante hac iusta ORIGENIS obseruatione, *Eunomius Arianus* hanc illegitimam istorum antiquorum hæreticorum consuetudinem instaurabat, & abolita vetere baptismi forma nouas excogitabat, impiis suis erroribus & opinionibus magis conuenientes. Nam quum filii & spiritus sancti negaret diuinitatem, non amplius trina immersione vti, nec in trinitatem, sed in mortem tantum Christi, baptizare volebat, vt SOCRATES [a] fidem nobis facit. De *Anomæis*, sectatoribus *Eunomii*, obseruat EPIPHANIVS [b], quod aliam etiam baptismi formulam adhibuerint: *In nomine Dei increati, & in nomine filii creati, & in nomine spiritus sanctificantis, & a creato filio procreati.* Cui formæ ab se ipsis excogitatæ adeo pertinaciter ipsos adhæsisse dicit, vt eos, qui baptizati iam fuerant, iterum baptizarent, non modo qui a catholicis aut ab aliis hæresibus; sed eos etiam, qui ab ipsismet *Arianis* deficerent. Et GREGORIVS NYSSENVS ex ipsius EVNOMII libris demonstrat, quod legem domini, legem seu traditionem diuinæ institutionis, peruertens, docuerit, non in patrem & filium & spiritum sanctum baptisma fieri oportere, sicut præceperit discipulis tradens mysterium: Sed [c] in

(a) Socrat. lib. V. c. XXIV. πλὴν ὅτι τὸ βάπτισμα παρεχάραξαν· οὐ γὰρ εἰς τὴν τριάδα, ἀλλ' εἰς τὸν τοῦ χριστοῦ βαπτίζουσι θάνατον. Hoc vnum dicam, eos sacrum baptisma adulterasse. Non enim in trinitatem baptizant, sed in mortem Christi.

(b) Epiphan. hæres. LXXVI. Anomœan. p. 992. ἀναβαπτίζει τοὺς ἤδη βαπτισθέντας, οὐ μόνον τοὺς ἀπὸ ὀρθοδόξων πρὸς αὐτὸν ἐρχομένους, καὶ αἱρέσεων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀπὸ αὐτῶν τῶν Ἀρειανῶν· ἀναβαπτίζει δὲ αὐτοὺς εἰς ὄνομα θεοῦ ἀκτίστου, καὶ εἰς ὄνομα υἱοῦ κεκτισμένου, καὶ εἰς ὄνομα πνεύματος ἁγιαστικοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ κεκτισμένου υἱοῦ κτισθέντος.

(c) Nyssen. contr. Eunom. lib. XI. (tom. II. p. 706.) μὴ εἰς πατέρα τε καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα καθὼς ἐνετείλατο τοῖς μαθηταῖς, παραδιδοὺς τὸ μυστήριον, ἀλλὰ εἰς δημιουργὸν καὶ κτιστήν, καὶ οὐ μόνον πατέρα τοῦ μονογενοῦς, ἀλλὰ τὸν θεόν.

opifi-

opificem & creatorem, & non solum patrem vnigeniti, sed etiam Deum. Quocirca ipsum incusat, quod turbauerit cœnosa adiectione & inquinauerit diuinam veritatem: quia nusquam patrem creatorem & conditorem vnigeniti esse sermo docuerit, neque in verbis primae institutionis filius esse creatura vel seruus Dei dicatur.

§. XI.

Num omnes Ariani *eiusdem deprauationis rei fuerint.*

IAM vero haec deprauatio discipulis *Eunomii* peculiaris fuit, quamquam BARONIVS [*d*] & alii quidam viri docti *Arianis* generatim eam imputent, falso nixi ATHANASII & HIERONYMI auctoritate. ATHANASIVS eos in nomine [*e*] *creatoris* & *rei creatae* baptismum dare dicit; & HIERONYMVS [*f*] ipsos, ait,

(*d*) Baron. an. CCCXXV. num. LXXXVII.) Admiratione res digna est considerare, quibus dolis atque vafritie idem (humani generis hostis diabolus) christianam religionem, quam opera tot imperatorum extinguere non poterat, vnius horae arte pessundare ac penitus abolere studuerit, dum divinum mysterium, baptismum inquam, quo omnes consignantur ac nominantur pariter christiani, Arii haeresi auferre molitus est. Athanasii enim haec iusta est querela, dum ait: „Ariani autem in periculum veniunt, ne „ammittant integritatem mysterii: loquor autem de baptismate. Si enim „in nomine patris & filii datur perfectio, plenaque initiatio: Patrem autem „verum illi non pronuntiant, eo quod negent aliquem ex ipso existere, & „similem esse illius substantiae; negantque verum filium, aliumque ex non „entibus conditum sibi comminiscentes in baptismate proferunt: qui quae„so, igitur non plane vanum ac inutile fuerit baptisma, quod ab illis da„tur, quum non nisi species sit & inane simulacrum, ipsique ea re nihil „solidae opis afferant ad pietatem? Non enim in patre & filio tribuunt ba„ptisma Ariani, sed in creatore & creatura, factore & factura, cetera.„ En vides, quibus cuniculis vna simul & idololatriam in ecclesiam introducere, & ab ea auferre sacrum baptisma per Arium hostis humani generis nisus sit; vt merito Porphyrio comparandus; nisi quod in hoc Arius illo deterior, dum Porphyrius aperte comparatis vndique muralibus machinis, quatere tentauit christianam religionem: hic vero proditione, sub nomine christiano, dolose eam prorsus perdere conatus est.

(*e*) Athanas. orat. III. contr. Arian. tom. I. p. 413. edit. Par. MDCXXXVII. (tom. I. p. 510. c. edit. Par. MDCXCVIII.) οὐ γὰρ εἰς πατέρα καὶ υἱὸν διδόασιν οἱ Ἀρειανοὶ, ἀλλ' εἰς κτιστὴν, καὶ κτίσμα καὶ ποίημα. Nec enim Ariani in patris & filii nomine dant baptismum, sed in nomine creatoris & rei creatae, effectoris & rei factae.

(*f*) Hieron. dial. aduers. Lucifer. c. IV. Arianus quum nihil aliud crediderit - - nisi in patre solo vero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in spiritu

 cre-

credere in patrem solum verum Deum, & in IEsum Christum saluatorem creaturam, & in spiritum sanctum vtriusque seruum. Non dicunt autem, eos hac formula baptismi vti, sed tantum ipsorum baptisma, licet in nomine *patris, filii* & *spiritus sancti* datum, re ipsa nihil esse amplius, quam si in nomine rei creatæ datum esset, eo quod filium & spiritum sanctum pro meris rebus creatis habeant. Fidem quidem corruperant *Ariani* catholicam, baptismi tamen regulam retinebant, donec *Eunomius* nouam inter illos formam inueheret. Et hæc vera ratio est, quamobrem concilium primum generale *Constantinopolitanum* [g] & concilium *Trullanum* [h] *Eunomianos* rebaptizari iusserit, eo ipso tempore, quo reliquos *Arianos*, solis impositis manibus sine nouo baptismo, recipiendos esse decreuit. Idem de *Bonosiacis*, seu *Bonosi* episcopi *Sardicensis* sectatoribus, qui *Arianorum* erant propago, concilium *Arelatense* secundum statuit, quod, quum baptismum formæ catholicæ, sicut [i] *Ariani*, retineant, satis sit, fidem catholicam ex toto corde confessos chrismate & manus impositione, citra baptismi iterationem, in ecclesiam recipi. Id quod argumento est, nec veteres *Arianos* ante *Eunomium*, nec *Bonosiacos* post ipsum, quicquam hac in re mutasse, sed licet fidem corrupissent, antiquam tamen baptizandi formulam, in ecclesia catholica vsitatam, retinuisse. Aliter enim si fuisset, eorum etiam baptismum (vt SVICERVS [k] ex Vos-

---

sancto vtriusque seruo: quomodo spiritum sanctum ab ecclesia recipiet, qui nec iam peccatorum remissionem consequutus est?

(g) Conc. Constant. I. c. VII. Εὐνομιανοὺς μέν τοι, τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους - - οὕτως κατηχοῦμεν αὐτοὺς, καὶ ποιοῦμεν αὐτοὺς χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Eunomianos, qui in vnam demersionem baptizantur, - - sic catechizamus, siue initiamus, & curamus, vt longo tempore versentur in ecclesia & audiant scripturas & tunc eos baptizamus.

(h) Concil. Trullan. c. XCV. eadem verba habet.

(i) Concil. Arelat. II. c. XVII. Bonosiacos autem ex eodem errore venientes (quos, sicut Arianos, baptizari in trinitate manifestum est) dum interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, chrismate & manus impositione in ecclesia recipi sufficit.

(k) Suicer. thes. eccles. tom. I. p. 632. Ad baptismi formulam, ab Arianis vsurpatam in genere quod attinet, eruditis quibusdam viris; vt cl. Vossius monet, disput. II. de bapt. thes. V. persuasum est, eos ex impio dogmate suo formulæ baptismi quædam adiecisse. Vt ita sentiant, adducuntur verbis

sio [*l*] recte obseruauit, antiqua concilia reiecissent, vt *Eunomianorum* baptismum reiecerunt, iubentes eos, ad ecclesiam catholicam redeuntes, denuo baptizari. Formulæ enim baptismi obseruatio tam necessaria institutionis pars & ad essentiam sacramenti ita pertinere semper fuit credita, vt cui deesset, baptismus imperfectus, & vacuus, & repetendus ex omnibus regulis, contra hæreticos in ecclesia catholica factis, haberetur.

§. XII.

Num formulæ baptismi quædam ab ecclesia catholica adiecta fuerint.

VNA quæstio, quæ ad formulam baptismi attinet, reliqua est, quam hoc loco discutere non abs re fuerit: nimirum, num vmquam in ecclesia catholica receptæ baptizandi formulæ

Athanasii orat. III. contra Arianos (vid. litt. [e]) & Hieronymi aduersus Luciferianos (vid. litt. [f]). At si formula eiusmodi his verbis concepta, eos vsos fuisse vellent, eorum etiam baptismum, vt κίβδηλον, ecclesia orthodoxa reiecisset, id vero non fuisse factum, supra demonstrauimus. Quid igitur patres isti volunt? Hoc tantum, quum verba intelligenda sint ex animo dicentis; quamuis patrem, filium & spiritum sanctum nominent Ariani, tamen id tantumdem esse, ac si baptizare se dicant *in nomen creaturæ*; vtpote qui Christum dicant κτίσμα & ποίημα.

(*l*) Voss. de bapt. disput. II. thes. V. p. 54. Etiam Arianos ex impio dogmate suo formulæ quædam adiicere solere; & catholicos item, ad explicationem eius, quædam adiicere solere consueuisse; eruditis aliquot viris persuasum esse video. De Arianis, auctores sententiæ suæ laudant magnum Athanasium orat. III. contra Arianos, & B. Hieronymum aduersus Luciferianos: quibus in locis Athanasius quidem ait, εἰς κτιστὸν, καὶ κτίσμα, εἰς ποίημα καὶ ποιητόν: Hieronymus vero dicit, *baptizare eos in patre solo vero Deo, & in Iesu Christo saluatore creatura, & in spiritu S. vtriusque seruo.* Sed non assecuti sunt patrum horum mentem. Nam si hoc vellent, hæreticos istos eiusmodi formula vsos esse: quorsum attinebat, Athanasium non ostendere, nihil referre, si Ariani, patris, filii & spiritus sancti nomina retineant; cum aliter ea, quam ecclesia, intelligant? vel quo pacto Hieronymus ibidem eo pugnaret argumento, quod Luciferiani non minus, quam catholici, reciperent baptizatos ab Arianis? aut qua fronte Hilarium, vrbis diaconum, exagitaret, quod dogmate de rebaptizandis, qui ab Arrianis venirent, orbem alioqui periturum seruare sibi videbatur: vnde Deucalion orbis ab Hieronymo ibidem appellatur? Quare illud solum patres isti voluerunt, cum verba intelligi oporteat ex animo dicentis; vtut patrem, filium, & spiritum S. nominent Ariani: tamen id tantumdem esse, ac si baptizare se dicant in nomen creaturæ: quippe qui Christum habeant pro mera creatura.

modi additamento baptismi essentiam non esse destructuram existimet, quemadmodum istæ formulæ hæreticæ certissime faciant, quæ fidei catholicæ veritatem corrumpunt.

LIBRI VNDECIMI

CAPVT QVARTVM

DE OBIECTO BAPTISMI, SIVE DE BAPTIZANDIS, SPECIATIM DE PAEDOBAPTISMO.

§. I.

Cur quæstio de ministris baptismi heic omittatur.

DE materia & forma baptismi loquuto mihi nunc homines considerandi essent, a quibus hoc sacramentum antiquis temporibus fuerit administratum: Sed quando nuper hoc argumentum in duabus dissertationibus [a], methodo scholastica ex instituto tractaui, satis fuerit hoc loco hanc rei summam dare. Ostendi nempe illic, quod episcopi, vtpote apostolorum successores, fuerint præcipue homines isthac potestate instructi: Quod hi ipsi presbyteris potestatem baptizandi dederint in casibus ordinariis; diaconis nonnumquam etiam in extraordinariis casibus; laicis solum extra ordinem in extremæ necessitatis casibus: Quod vsurpatus laicorum baptismus ratus & validus habitus sit eatenus, vt non fuerit repetendus, etsi præter regulam datus; Quod baptismus mulierum omnino fuerit prohibitus; Quod baptismus *Iudæorum* & infidelium numquam ratus fuerit, etsi nunc in ecclesia *Romana* admissus; Quod hæreticorum & schismaticorum baptismus a *Cyprianistis* & paucis quibusdam aliis non minus veram fidem, quam veram formulam ad completum baptismum requirentibus, irritus declaratus sit; sed quod hæc opinio a maxima ecclesiæ catholicæ parte reiecta sit, quæ defectus baptismi hæreticorum impositione manuum, sine baptismi iteratione, suppleri posse docebat; Quod tamen inter *Cyprianistas* & alios quoscumque conuenerit, hæreticos & schismaticos non habere potestatem sacerdotum, quia eorum alii, vt *Nouatiani*, numquam iustam & legitimam vocationem ad sacerdotium habuerint; alii autem potestate sua per legi-

(a) *Scholastical History of Lay-Baptism, 1st and 2d* part, 1712, & 1714.

legitimam ecclesiæ auctoritatem, quæ prius hanc illis potestatem concredidit, exuti fuerint; vt hinc non pro veri nominis sacerdotibus, sed pro lupis & antichristis, loco pastorum & ductorum gregis *CHRISTI*, habiti sint; Quod ecclesia potestatem habuerit non tantum functionibus eorum ponendi obicem, sed quoque negotium eis datum abolendi, potestatemque sacerdotii prorsus illis auferendi; Quod tum ad statum & conditionem laicorum reducti; & interdum non tantum sacerdotio exuti, sed etiam ad gradum quemdam laicorum gradu inferiorem deturbati fuerint, dum fulmine anathematis perculsi & ecclesiæ communione proiecti fuerunt: Quod tamen, his omnibus non obstantibus, ecclesia non consultum duxerit, baptismum ab istiusmodi hominibus ex sola vsurpatione & sine vlla sacerdotii auctoritate tributum, penitus abolere siue irritum declarare, quoad debita formula, nimirum *in nomine patris & filii & spiritus sancti* datus nosceretur. Quæ omnia quum in antememoratis duabus dissertationibus satis abunde demonstrauerim, ea heic repetere, vel longius isti argumento immorari me oporteре, non puto. Quare progredior, prout huius dissertationis ordo requirit, homines, quibus baptismus priscis temporibus conferri consueuerit, consideraturus.

§. II.

Quinam olim proprium baptismi obiectum fuerint. Vbi de peruersa res inanimatas, (verbi caussa campanas) baptizandi consuetudine in ecclesia Romanensi.

ATQVE heic ante omnia certum est & exploratum, baptismum non nisi hominibus iisque viuis, adulti fuerint siue infantes, & quidem qui pro se ipsis baptizarentur, in ecclesia primitiua fuisse tributum. Profana illa rebus inanimatis, vt campanis & similibus, baptismum in superstitiosa earum consecratione tribuendi consuetudo, veteribus prorsus ignota fuit. Prima istius rei mentio in *capitularibus* CAROLI MAGNI [b] & quidem cum censura habetur. Verum postea in officia *Romana* gradatim irrepsit, (vti alio loco [c] ex BARONIO, BONA &

(b) Capitular. Caroli magni, cit. a Duranto de ritibus ecclesiæ catholicæ lib. I. c. XXII. n. II. Vt clocas non baptizent.

(c) Vid. supra lib. VIII. c. VII. §. XV. fin. volum. III. p. 285. 286.

MENAR-

MENARDO adnotauimus) vſquedum in tantam ſuperſtitionem excreuit, vt in centum ſedis *Romanae* grauaminibus, quae *Germani* in publicis imperii comitiis *Norimbergae* an. MDXVIII. exhibuerunt, querimoniam de eo fieri neceſſe eſſet. Hoc enim libello (poſt deſcriptam cærimoniam baptizandi campanas cum adhibitis compatribus, qui, vt in paruulorum baptiſmo fieri ſolet, pro illis reſpondeant & campanarum nomina ingeminent, veſteque noua, quemadmodum & chriſtianis fieri ſoleat, campanas induant, vt hac ratione ad tempeſtates dæmonesque pellendos idoneæ fiant) hanc rem [d] non ſolum ſuperſtitioſam ſed etiam chriſtianæ religioni contrariam, ac ſimpliciorum ſeductionem & meram exactionem eſſe concludunt. Rem igitur tam nefandam & illicitam aboleri debere declarant. Qui plura hac de re legere cupiunt, HOSPINIANVM [e], vel WOLFIVM [f], vel SLEIDANVM [g] conſulant, qui hanc cærimoniam ex vetere

(d) Centum grauam. n. LI. in faſciculo rer. expetend. tom. I. p. 366. Quæ res non ſolum ſuperſtitioſa, ſed etiam chriſtianæ religioni contraria ac ſimpliciorum ſeductio, & mera exactio. -- Res igitur tam nefanda & illicita merito aboleri debet.

(e) Hoſpin. de templis lib. IV. c. IX. p. 113. ſeq. ed. Tigur. (p. 391. ſeqq. edit. Geneu.)

(f) Wolf. lection. memorab. centur. XVI. an. MDL. pag. 593. 594. Perquam prudenter & pie Cæſar Maximilianus inter grauamina ſedis Romanæ, a Germanis non toleranda, campanarum conſecrationem recenſuit in hæc verba: Suffraganei excogitauerant, vt ſolum ipſi, & nullus alius ſacerdos laicis campanas baptizarent. Credunt deinde ſimpliciores, ita affirmantibus ſuffraganeis, tales campanas baptizatas dæmones & tempeſtates pellere. Quapropter innumeri plerumque adhibentur compatres, præcipue vero, qui fortuna pollent, exorantur, qui baptizationis tempore funem, quo campana ligata eſt, tangunt, ac ſuffraganeo præcinente (quemadmodum in paruulorum baptizatione fieri ſolet) omnes pariter reſpondent, ac campanæ nomen ingeminant, veſteque noua, quemadmodum & chriſtianis fieri ſolet, campana induitur. Inde ad ſumtuoſa properatur conuiuia, quibus præcipue compatres, vt eo largius munera offerant, adhibentur; nec non ſuffraganei, & eorum capellani, cum multis aliis miniſtris regaliter paſcuntur. Nec hoc ſatis eſt, ſed & ſuffraganeo mercedem perſoluere neceſſe eſt, quam illi munuſculum vocare ſolent. Inde euenit, vt aliquando, etiam in paruis villis, centum floreni in tali abſumantur & expendantur baptizatione. Quæ res non ſolum ſuperſtitioſa, ſed etiam chriſtianæ religioni contraria, ac ſimpliciorum ſeductio & mera eſt exactio. Verum etiam epiſcopi, vt ſuffraganeos vel viliſſima obærare poſſint mercede, talia & adhuc abſurdiora tolerant. Res igitur tam nefanda & illicita merito aboleri debet.

(g) Sleidan. commentar. lib. XXI. p. 388. (p. m. 659.) Vid. volum. III. pag. 286. vbi verba exſcripta leguntur.

pontificali Romano fuſe tradunt. Nos enim ad eccleſiam primitiuam neceſſe eſt reuertamur.

§. III.

Baptiſmus non tribuendus mortuis.

Et heic praxin paullo antiquiorem, ſed non minus ſuperſtitioſam quam priorem illam, offendimus, nimirum conſuetudinem baptiſmum dandi mortuis, quæ inter populos quosdam ſimpliciores *Africæ* cœpit obtinere. Concilium *Carthaginenſe* tertium [h] de ea loquitur, tamquam re, qua chriſtianorum imperitiorum vulgus quodammodo delectetur, adeoque prudenter hanc praxin imminuere adlaborat. Et hoc ipſum in codice eccleſiæ *Africanæ* [i] repetitur. Superſtitioſæ huius opinionis mentionem etiam facit GREGORIVS NAZIANZENVS [k], quando ſenes baptiſmum differentes ſic compellat: *An tu etiam exſpectas, dum mortuus abluaris, non iam miſericordiam tui magis, quam odium mouens?* PHILASTRIVS [l] id etiam tamquam generalem *Montaniſtarum* ſeu *Cataphrygum* errorem notat, quod mortuos baptizent. Hæc praxis vana opinione videtur fundata, quod ſi quis baptiſma recipere in vita neglexiſſet, hic defectus quodammodo poſt mortem illud recipiendo compenſari poſſit. Ex eadem ratione euchariſtiam quoque corporibus defunctorum dabant, quam conſuetudinem æquabiliter in ante memoratis canonibus patres *Africani* damnant, vtpote ex grandi presbyterorum quorumdam ignorantia, & minus recta veri finis harum inſtitutionum cognitione oriundam; quorum in gratiam bis ſingulis quibusque annis concilium prouinciale conuocari iubent, vt congregato conuentu melius poſſint erudiri.

§. IV.

Nec viuis pro mortuis. Vbi de ſenſu phraſeos apoſtolicæ, pro mortuis baptizari.

Alia abſurda praxis, inter quosdam ex antiquis hæreti-

(h) Concil. Carth. III. c. V. Cauendum, ne mortuos baptizari poſſe fratrum infirmitas credat.

(i) Cod. eccleſ. Afric. c. XVIII. μὴ τοὺς ἤδη τελευτῶντας βαπτισθῆναι ποιήσῃ ἡ τῶν πρεσβυτέρων ἄγνοια.

(k) Naz. orat. XI. de bapt. p. 648. ἢ καὶ σὺ μένεις νεκρὸς λουθῆναι; ἵν' μᾶλλον ἐλεεινὸς ἢ μισητὸς ᾖς;

(l) Philaſtr. de hæreſ. cap. II. de Cataphryg. Hi mortuos baptizant.

cis inuecta, erat genus quoddam baptismatis vicarii, vt, si quis morte præuentus esset citra baptisma, alius pro ipso in nomen ipsius baptizaretur. Inter *Marcionitas* hunc morem cum multis ridiculis cærimoniis obseruatum fuisse, tradit CHRYSOSTOMVS [m]. *Postquam catechumenus quispiam*, inquit, *apud eos excesserit, sub lecto mortui absconso aliquo, qui viuit, accedunt ad mortuum & adloquuntur & rogant, velitne accipere baptismum. Deinde nihil illo respondente, qui est absconsus inferne, pro illo dicit, se velle baptizari: & sic eum baptizant pro eo, qui excessit, perinde ac si in scena luderent: tantum valuit diabolus in ignauorum animis. Deinde quum accusantur, adducunt hoc verbum dicentes, apostolum dixisse, qui baptizantur pro mortuis.* Contra quod CHRYSOSTOMVS scite vrget: *Si hoc diceret Paulus: cur minatus est Deus ei, qui non baptizatur? Non potest enim fieri, vt quisquam deinceps non baptizetur, hoc excogitato. Alioqui vero non est culpa eius, qui excessit, sed eius qui viuit.* Et paullo post: *Si hoc permittitur, nec opus est voluntate & instituto eius, qui accipit, nec adsensu, qui est in vita; quid vetat, quo minus & ethnici & Iudaei sic fiant fideles, aliis post illorum decessum pro illis haec facientibus.* Tangit hanc *Marcionitarum* consuetudinem quoque TERTVLLIANVS [n], eamque gentilium lustrationibus, quæ kalendis Februariis pro mortuis fieri solebant, comparat. *Viderit*, inquit, *institutio ista, kalendæ si forte Februariæ respondebunt illi, pro mortuis petere. Noli ergo apostolum nouum statim auctorem, aut confirmatorem eum denotare, vt tanto magis sisteret carnis resurrectionem, quanto illi, qui vane pro mortuis baptizarentur, fide resurrectionis*

(m) Chrysost. homil. XL. in 1 Cor. p. 688. (p. 449. edit. Francof.) ἐπειδὰν γάρ τις κατηχούμενος ἀπέλθῃ παρ' αὐτοῖς, τὸν ζῶντα ὑπὸ τὴν κλίνην τοῦ τετελευτηκότος κρύψαντες, προσίασι τῷ νεκρῷ, καὶ διαλέγονται, καὶ πυνθάνονται, εἰ βούλοιτο λαβεῖν τὸ βάπτισμα· εἶτα ἐκείνου μηδὲν ἀποκρινομένου, ὁ κεκρυμμένος κάτωθεν ἀντ' ἐκείνου φησὶν, ὅτι δὴ βούλοιτο βαπτισθῆναι, καὶ οὕτω βαπτίζουσιν αὐτὸν ἀντὶ τοῦ ἀπελθόντος, καθάπερ ἐπὶ τῆς σκηνῆς παίζοντες· τοσοῦτον ἴσχυσε ταῖς τῶν ῥᾳθύμων ψυχαῖς ὁ διάβολος· εἶτα ἐγκαλούμενοι, τοῦτο παράγουσι τὸ ῥῆμα λέγοντες, ὅτι καὶ ὁ ἀπόστολος εἴρηκεν, οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν. - - εἰ τοῦτο ἔλεγε Παῦλος, τίνος ἕνεκεν ἠπείλησεν ὁ Θεὸς τῷ μὴ βαπτιζομένῳ; οὐ γάρ ἐστι τινα μὴ βαπτισθῆναι λοιπὸν, ἐπινοηθέντος τούτου· ἄλλως δὲ τὸ ἔγκλημα οὐκέτι παρὰ τὸν ἀπελθόντα γίνεται. ἀλλὰ παρὰ τὸν ζῶντα· - - εἰ γὰρ τοῦτο ἐφεῖται, καὶ οὐ χρεία γνώμης τῆς τοῦ λαμβάνοντος, οὐδὲ συγκαταθέσεως τῆς ἐν τῷ ζῆν, τί κωλύει καὶ Ἕλληνας καὶ Ἰουδαίους οὕτω γενέσθαι πιστοὺς, ἑτέρων μετὰ τὴν τελευτὴν ἐκείνων ὑπὲρ ἐκείνων ταῦτα ποιούντων.

(n) Tertull. contr. Marcion. lib. V. c. X.

hoc facerent. Habemus illum alicubi vnius baptismi definitorem. Atque alio loco idem *Afer* [o] ad eamdem consuetudinem respicit, & baptisma huiusmodi *vicarium* appellat. *Si*, inquit, *& baptizantur quidam pro mortuis, videbimus, an ratione. Certe illa praesumtione hoc eos instituisse contendit, qua alii etiam carni VICARIVM BAPTISMA profuturum existimarent ad spem resurrectionis, quae nisi corporalis, non alias sic baptismate corporali obligaretur.* SVICERVS *Cerinthianos* primos huiusmodi baptismatis auctores fuisse putat, quo pacto ad apostolorum aetatem haec consuetudo referenda foret. Verum EPIPHANIVS, cuius ille ab auctoritate dependet, id non narrat tamquam ex certo quodam documento, vel ex suo ipsius ingenio, sed tantum ex incerta traditione [p] ad se deuenisse, dicit, de nonnullis haereticis in *Asia* apostolorum aetate, quod, si qui citra baptismum excessissent, alios pro iis substitutos baptizauerint, ne quum extrema demum resurrectione reuocati ad vitam essent, praetermissi baptismatis poenas dependerent, atque eius, qui mundum condidit, potestati subessent. Et quod eadem traditio, quae ad se deuenerit, dicat, sanctum apostolum hinc occasionem arripuisse dicendi: *Si omnino mortui non resurgant, cur & baptizantur pro ipsis?* EPIPHANIVS vero hanc opinionem prorsus reiicit, neque vllum ex antiquis scriptoribus inuenimus, qui hunc apostoli locum ita interpretetur, praeter eum, qui sub nomine scripsit AMBROSII, auctorem, qui in ea versatur opinione, apostolum ad istiusmodi consuetudinem respexisse, tunc temporis vsitatam. *In tantum*, inquit [q], *ratam & stabilem vult ostendere resurrectionem mortuorum, vt*

(o) Tertull. de resurrect. carnis c. XLVIII.

(p) Epiphan. haeres. XXVIII. Cerinth. n. VI. Καὶ τι παραδόσεως πρᾶγμα ἦλθεν εἰς ἡμᾶς, ὡς τινῶν παρ' αὐτοῖς προφθασάντων τελευτῆσαι ἄνευ βαπτίσματος, ἄλλους δὲ ἀντ' αὐτῶν εἰς ὄνομα ἐκείνων βαπτίζεσθαι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐν τῇ ἀναστάσει ἀναστάντας αὐτοὺς δίκην δοῦναι τιμωρίας, βάπτισμα εἰληφότας, γίνεσθαι δὲ ὑποχειρίους τῆς τοῦ κοσμοποιοῦ ἐξουσίας· καὶ τούτου ἕνεκα ἡ παράδοσις ἡ ἐλθοῦσα εἰς ἡμᾶς, φησὶ, τὸν ἅγιον ἀπόστολον εἰρηκέναι· εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ αὐτῶν; A maioribus traditum accepimus, nonnullos eorum citra baptismum excessisse, ac pro illis alios baptismum eorumdem suscepisse nomine, vt ne, vbi resurrexerint, illi in resurrectione poenas dent, eo quod non acceperunt baptisma, & subditi fiant potestati, quae mundum fecit. Cuius rei gratia vsurpatum illud ab apostolo eadem ad nos traditione perlatum est: *Si omnino mortui*, cetera.

(q) Ambros. commentar. in 1 Cor. XV, 29.

exem-

exemplum det eorum, qui tam ſecuri erant de futura reſurrectione, vt etiam pro mortuis baptizarentur, ſi quem forte mors praueniſſet, timentes, ne aut male, aut non reſurgeret, qui baptizatus non fuerat, viuus nomine mortui tingebatur. At vero CHRYSOSTOMVS meliorem argumentationis, qua apoſtolus vtitur, dat rationem. Ipſum enim putat reſpicere ad conſuetudinem catholicam, ſecundum quam catechumenus quisque iam iam baptizandus, ore ſuo ſe credere mortuorum reſurrectionem profiteri teneatur, recitando ſymbolum, cuius illud fidei caput pars ſit, atque ita in fidem & ſpem reſurrectionis mortuorum baptizetur. Hoc ergo in memoriam *Corinthiis* reuocaturum *Paulum* [r] dicere: *Si non eſt reſurrectio, cur baptizaris pro mortuis? Propter hoc enim baptizaris, mortui corporis credens reſurrectionem, nempe quod non maneat mortuum.* Vt adeo *baptizari pro mortuis* ſit locutio elliptica, pro baptizari in fidem & profeſſionem reſurrectionis mortuorum. Atque ita TERTVLLIANVM intelligendum eſſe, puto, quando aduerſus *Marcionitarum* errorem ſcribens, ait [ſ]: *Pro mortuis tingui, pro corporibus eſt tingui; mortuum enim corpus oſtendimus. Quid facient, qui pro corporibus baptizantur, ſi corpora non reſurgunt?* Hoc eſt, baptizamur in fidem & profeſſionem reſurrectionis corporum, quorum & mors & reſurrectio in baptiſmo repræſentatur. Cui proxime accedit interpretatio, quam nobis exhibet EPIPHANIVS, *Alii,* inquiens [t], *commode hoc apoſtoli dictum interpretantur de iis, qui inſtante morte, ſi quidem catechumeni ſint, ea ſpe freti ſacra lauatione purgantur: ac mortuos ſurrecturos eſſe demonſtrant, ob idque condonatione illa ſcelerum, quæ per baptiſmum obtinetur, indigere.* Idem ſenſus iſtis verbis a THEODORETO [u], THEO-

(r) Chryſoſtom. homil. XL. in 1 Cor. p. 689. (p. 412. edit. Francof.) εἰ μὴ ἔστιν ἀνάστασις, τί καὶ βαπτίζῃ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, τουτέστι, τῶν σωμάτων; καὶ γὰρ ἐπὶ τούτῳ βαπτίζῃ, τοῦ νεκροῦ σώματος ἀνάστασιν πιστεύων, ὅτι οὐκέτι μένει νεκρόν.

(ſ) Tertull. contr. Marcion. lib. V. c. X.

(t) Epiphan. hæreſ. XXVIII. n. VI. καλῶς δὲ ἄλλοι τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύοντες, φασὶν, ὅτι οἱ μέλλοντες τελευτᾷν, ἐὰν ὦσι κατηχούμενοι, ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι πρὸ τῆς τελευτῆς λουτροῦ καταξιοῦνται· δεικνύντες ὅτι ὁ τελευτήσας καὶ ἀναστήσεται, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιδέεται τῆς διὰ τοῦ λουτροῦ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων.

(u) Theodor. commentar. 1 Cor. XV, 29. ὁ βαπτιζόμενος, φησί, τῷ δεσπότῃ συνθάπτεται, ἵνα τοῦ θανάτου κοινωνήσας, καὶ τῆς ἀναστάσεως γένηται κοινωνός· εἰ δὲ νεκρόν ἐστι τὸ σῶμα, καὶ οὐκ ἀνίσταται, τί δήποτε καὶ βαπτίζεται; Qui, inquit, baptizatur, domino conſepelitur, vt quum mortis fuerit particeps, ſit etiam

PHYLACTO [x], BALSAMONE & ZONARA [y], & MATTHAEO BLASTARE [z] inter *Graecos* tribuitur, quem & PATRICIVS [a] & HAMMONDVS [b], tamquam maxime nati-

particeps resurrectionis. Si autem corpus est mortuum & non resurgit, cur etiam baptizatur?

(x) Theophyl. in eumd. loc. οἱ μέλλοντες βαπτισθῆναι πάντες ἀπαγγέλλουσι τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, ἐν ᾧ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο πρόκειται· πιστεύω εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν· φησὶν οὖν ὅτι οἱ πιστεύοντες, ὅτι ἐστὶν ἀνάστασις νεκρῶν σωμάτων, καὶ βαπτισθέντες ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσι, τί ποιήσουσιν ἀπατηθέντες; Qui sunt baptizandi, omnes recitant symbolum fidei, vbi cum aliis hoc quoque exstat: credo resurrectionem mortuorum: dicit ergo apostolus: qui credunt, fore resurrectionem mortuorum corporum, & baptizantur in eam spem, quid facient decepti?

(y) Balsam. in can. XVIII. concil. Carthag. apud Beuereg. pandect. tom. I. p. 541. οὐ βαπτίζεσθαι τοὺς ἀποθανόντας ὁ ἀπόστολος λέγει, οὐ ἄλλους ἀντ' ἐκείνων· ἀλλ' ἐπεὶ οἱ βαπτιζόμενοι, μανθάνοντες τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου τὴν δύναμιν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν ἐλπίζειν διδάσκονται, καὶ τὴν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ κατάδυσιν τὸν θάνατον παραδηλοῦν, τὴν δὲ ἀνάστασιν αὖθις διὰ τῆς ἀναδύσεως ὑπεμφαίνεσθαι· φησὶν ὁ ἀπόστολος πρὸς τοὺς ἀμφιβαλόντας περὶ τῆς ἀναστάσεως, ὅτι εἰ μὴ ἀνάστασις ἐστὶ, τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἀναστῆναι τοὺς νεκρούς; καὶ τί βαπτίζονται, ὡς προσδοκῶντες νεκρῶν ἀναζώωσιν; λοιπὸν ματαιοποιοῦσιν οἱ βαπτιζόμενοι, εἴγε περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀμφιβάλλουσι διὰ μὲν τοῦ βαπτίζεσθαι καὶ καταδύεσθαι εἰς τὸ τῆς κολυμβήθρας ὕδωρ καὶ ἀναδύεσθαι, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν καταγγέλλοντες, δι' ὧν δὲ λέγουσιν ἀπιστοῦντες αὐτῇ. Neque enim apostolus dicit, baptizari mortuos, vel alios pro illis: sed quia, qui baptizantur, vim nostri mysterii discentes, cum aliis mortuorum quoque resurrectionem sperare docentur, & demersionem in lauacrum mortem significare, resurrectionem rursus per emersionem ostendi; dicit apostolus iis, qui de resurrectione dubitabant; Si non est resurrectio, quid facient, qui sub hac spe baptizantur, quod mortui resurgunt? Et quid baptizantur vt exspectantes resurrectionem mortuorum? Deinceps frustra laborant qui baptizantur, si de resurrectione dubitant; quum eo, quod baptizantur & in aquam lauacri immerguntur & emergunt, mortem & resurrectionem adnuntiantes, per ea, quae dicunt ei, non credant.

(z) Blastar. syntag. can. ibid. tom. II. part. II. p. 41. οὐ τοὺς ἤδη τεθνηκότας ὁ ἀπόστολος κελεύει βαπτίζειν, ἢ ἀντ' ἐκείνων ἄλλους· - - βαπτίζονται γὰρ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν τῇ φύσει σωμάτων εἰς ἀφθαρσίαν καὶ αὐτὰ μετασκευασθῆναι πιστεύοντες. Non iubet apostolus eos, qui mortui sunt, baptizari, vel alios pro illis. - - Baptizantur pro corporibus natura mortuis, eadem in incorruptibilitatem transmutari credentes.

(a) Patrick aqua genitalis p. 473.

(b) Hammond. in 1 Cor. XV, 29. In paraphrasi: Verum ab iis, qui inter vos negant resurrectionem mortuorum, adeoque vllum, adueniente Christo, excitatum iri, hoc vnum quaesiuero; quare ergo ii professi sint sese haec credere, quum sit certum, resurrectionem mortuorum esse, ex potissimis fidei capitibus, in quae baptizati fuerunt, & cuius baptismus (immersione ba-

vam

vam & genuinam difficilioris huius loci expositionem, amplexi sunt. Nonnulli quidem ad aliam consuetudinem baptizandi super sepulcris martyrum, qui pro fide in spem futuræ resurrectionis mortui sint, respici putant. Verum hæc consuetudo vix satis antiqua fuerit, vt apostolorum tempore ad eam alludi potuerit, licet VOSSIVS [c] & alii quidam viri docti in eam sententiam propendeant. Vtcumque vero res se habet, non probabile est, apostolum ex tam absurda pessimorum hæreticorum consuetudine argumentum petere voluisse. Igitur quæcumque demum interpretatio maxime propria & recipienda videtur, ista certe vna cum errore *Marcianitarum*, baptismum suum vicarium huius loci apostolici auctoritate fundantium, reiicienda est, vtpote contraria sensui & consuetudini totius ec-

ptizandi & emersione) symbolum est; primum quidem resurrectionis Christi, deinde etiam nostræ? Quare hi homines, in baptismo professi sunt hoc fidei christianæ caput a se credi, si non credebant? Baptizari, instar christiani, nec credere resurrectionem, est res & absurda & dissimulatio, quam numquam nec Deo, nec hominibus probabunt, ac propter quam omnibus baptismi beneficiis excident. Vid. etiam not. in h. l. p. 130. a. fin. & b. fin. edit. Cleric. Amstelod. MDCXCIX.

(c) Voss. thes. theol. disput. XV. p. 225. edit. Bellosit. Dobunor. MDCXXVIII. (disput. XII. p. 180. edit. Hag. Comit. MDCLVIII.) Quo loco 1 Cor. XV, 29. quamquam minime eorum sententiam damnamus, qui τὸ βαπτίζεσθαι (vt interdum sumitur) de afflictione intelligunt, ac τὸ ὑπὲρ (vt interdum accipi Eustathius docet) ἀντὶ vel ὑπὲρ exponunt: vt nempe intelligantur, qui eo persecutionem patiuntur, quod obdormientes in Christo resurrecturos æternumque beate doceant victuros: tamen, quum τὸ βαπτίζεσθαι obscuriori hac notione raro admodum vsurpetur in scripturis, ac tum, vnico Lucæ loco excepto, additam habeat ἐξήγησιν, magis placet hoc verbum proprie accipi, ac τὸ ὑπὲρ, vt sæpe fit, *super* seu *supra*, quod & inde descendit, significare: vt nempe sententia sit, qui baptismi aqua tingui amant super cadauera, h. e. super sepulchra. Quæ interpretatio eo confirmatur, quod non Hieronymi tantum vel Augustini æuo ad memoriam martyrum conuenirent, quod nemo in dubium vocat: sed iam ætate eorum, qui Iohannem euangelistam audire potuissent: vt fratrum Smyrnensium litteris ab Eusebio recitatis ostendimus thesibus historicis de inuocatione sanctorum. Vt igitur iam antiquissimis ecclesiæ temporibus christiani instituere amabant conuentus sacros in martyrum cœmiteriis, quo fideles hoc pacto ad eorum sequendum exemplum magis inflammarentur: ita iisdem temporibus, ipsoque, vt videtur, apostolorum æuo, gaudebant multi super martyrum aliorumque fidelium sepulchra baptizari, quo ita tum peccato se mori, tum & suam & eorum, super quibus baptizarentur, resurrectionem se credere hoc signo testarentur.

clesiæ

clesiæ catholicæ, quæ numquam baptismum viuo pro mortuo dari permisit, nec alium baptismum, nisi hominibus viuis tributum, & quidem qui pro se ipsis baptizati essent, approbauit.

§. V.

Baptismatis paruulorum probatio ex antiquis ecclesiæ monimentis.

IAM vero eorum, qui ad baptisma recipiendum idonei habebantur, duo erant genera, infantes & homines adulti. Infantes erant tales, qui vel parentibus christianis vel ethnicis erant procreati, diuina autem prouidentia in ecclesiæ christianæ possessionem & dominium, vt ita loquar, venerant. Horum neutri a baptismo excludebantur, si idonei sponsores illis procurari poterant. Hoc ex antiquis ecclesiæ monimentis adeo manifestum est, vt mirum sit, qui viri quidam docti in contrariam ire sententiam, & ex antiquitate rationes in constantis ecclesiæ praxeos fraudem adferre potuerint. WALLVS in elaborata sua de *baptismo infantum* dissertatione [d] in multos eiusmodi scriptores non iniuste animaduertit, qui imprudenti sua concessione nostri æui *Anabaptistis* suffuderunt frigidam. Sunt & alii quidam, quos ille non vidit, qui pædobaptismum pro re antiquæ praxi ignota venditant. Nam SALMASIVS, ex eoque SVICERVS [e] hac de re tamquam de historia indubia loquuntur, *Primis duobus sæculis*, inquientes, *nemo baptismum accipiebat, nisi qui in fide instructus & doctrina christiana imbutus testari posset, se credere, propter illa verba, Qui crediderit & baptizatus fuerit.* Quod reuera nihil aliud est quam dicere, primus duobus sæculis nullum infantem ad christianum baptisma fuisse admissum. Postea autem pædobaptismum introductum esse fatentur, quando nimirum opinio inualuerit, neminem saluari posse, nisi qui baptizatus fuisset. Neque vero confutandæ isti opinioni falsoque supposito, quo illa fundatur, conuellendo longius immorari me oportere existimo, quum toties & tam solide id fecerint VOSSIVS [f], FORBESIVS [g], HAMMONDVS [h], WALKE-

(d) Wall *Histor. of Infant-Baptism.* Part. 2. chap. 2.
(e) Suicer. thes. eccles. tom. II. p. 1136.
(f) Voss. de bapt. disput. XIV. tot.
(g) Forbes. instruct. histor. theol. lib. X. c. V.
(h) Hammond. *def. of Infant-Bapt.* cap. IV.

RVS

RVS [*i*], & inprimis WALLVS [*k*], qui testimonia antiquissimorum scriptorum, qui hac de re quidquam prodiderunt memoriæ, exacte considerauit. Verum ne quis, qui hasce collectiones legerit, penitus ignoret, quid, quum alii auctores ipsi desint, faciat, breuem probatissimorum, quæ in tribus primis sæculis occurrunt, testimoniorum syllabum heic subiungam.

§. VI.

Ex Clemente Romano *&* Herma pastore.

VETVSTISSIMVS scriptor, quem habemus, CLEMENS ROMANVS est, qui apostolorum vixit tempore. Hic licet non expressam pædobaptismi faciat mentionem, dicit tamen aliquid, quod per consequentiam eum probat. Infantes enim peccato originali obnoxios pronuntiat, quod re ipsa est dicere, quod baptismo ad purgandum se se ab eius sordibus indigeant. Nam de *Iobo* loquens, *Iobus erat*, inquit [*l*], *iustus & sine crimine, verax, colens Deum, abstinens ab omni malo: Sed ille se ipsum accusans dicit; Nemo mundus a sorde, etsi vnius diei sit vita eius.* Iam si infantes in peccato nascuntur, regeneratione opus est illis, quæ regni cælorum eos faciat compotes. HERMAS PASTOR eadem tempestate cum CLEMENTE vixit, & diuersa habet loca, ex quibus vniuersalis aquæ, hoc est baptismi, necessitas ad saluandos homines demonstrari potest. Vno loco ecclesiam repræsentat vt turrim super aquas ædificatam, & ait [*m*]: *Quare igitur super aquas ædificatur turris, audi. Quoniam vita vestra per aquam salua facta est & fiet.* Alio loco baptismum aquæ ita necessarium omnibus facit, vt in visione quadam apostolos repræsentet tamquam post mortem [*n*] vadentes ad baptizandos, qui sub veteri testamento vixerunt, sanctos spiritus, vt in regnum Dei transferri possint. *Necesse est*, inquit, *vt per aquam habeant adscendere, vt requiescant: Non poterant enim aliter in regnum Dei intrare, quam vt deponerent mortalitatem prioris vitæ. Illi igitur defuncti SIGILLO*

(*i*) Walker. *Plea for Infant-Baptism.* c. XXVII. &c.

(*k*) Wall. *Histor. of Infant-Baptism.* part. I. cap. I. &c.

(*l*) Clem. Rom. ep. I. ad Corinth. n. XVII. Ἰὼβ ἦν δίκαιος καὶ ἄμεμπτος, ἀληθινὸς, θεοσεβὴς, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς κακοῦ· ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγορῶν λέγει· οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' εἰ μιᾶς ἡμέρας ἡ ζωὴ αὐτοῦ.

(*m*) Herm. Past. lib. I. vision. III. c. III.

(*n*) Id. lib. III. simil. IX. n. XVI.

filii Dei ſignati ſunt, & intrauerunt in regnum Dei. Antequam enim accipiat homo nomen filii Dei, morti deſtinatus eſt: at vbi accipit illud ſignum, liberatur a morte, & traditur vitæ. Illud autem ſigillum aqua eſt, in quam deſcendunt homines morti obligati, adſcendunt vero vitæ adſignati. Et illis igitur prædicatum eſt illud ſigillum & vſi ſunt eo, vt intrarent in regnum Dei. Manifeſtus huius loci ſcopus eſt, vt baptiſmatis repræſentet neceſſitatem, citra quod nemo ordinarie regnum Dei intrare poſſit. Neque dubium eſſe poteſt, quin, qui ipſis etiam patriarchis, ante aduentum Chriſti denatis, illud tam neceſſarium crediderit, non minus omnibus ſub œconomia euangelii viuentibus neceſſarium eſſe ſtatuerit: Tametſi, vtrum baptiſmus heic memoratus litterali & proprio, an vero metaphorico ſolum & myſtico, ſenſu intelligendus ſit, quodammodo diſputari poteſt. Et propterea COTELERIVS [o] pro poſteriore ſenſu opinionem ſuam declarat, *Quandoquidem,* inquiens, *lauatio corporibus competit, non animis, noſter neceſſario intelligit baptiſmum metaphoricum & myſticum, bona videlicet, quæ in baptiſmate a Deo conceduntur.* Horum bonorum præcipuum eſt ius vitæ æternæ, cuius patriarchæ poſt mortem participes facti exiſtimantur per fidem, euangelio ſibi adnuntiato habitam. Hæc erat ſpiritualis aqua, qua defunctorum animæ baptizatæ fuerunt, perinde ac viuentium corpora communi aqua tinguntur; ex cuius rei analogia par eſt, concludamus, baptiſmum aquæ omnibus ad recipiendum eum aptis, hoc eſt inter viuos adhuc agentibus, neceſſarium eſſe, ſi quidem æternæ vitæ compotes fieri cupiant. Deus quidem, ſi ipſi ita lubeat, baptiſmum ſpiritus & baptiſmum fidei, qui eſt baptiſmus verbi, ſine iſto dare poteſt: atque ita veterum nonnulli apoſtolos ſine aqua baptizatos fuiſſe iudicant, ex illo ſeruatoris dicto: *Iam vos puri eſtis propter ſermonem, quem loquutus ſum vobis.* Ita TERTVLLIANVS [p]

(o) Cotel. in loc. p. 117.

(p) Tertull. de bapt. c. XII. Quum præſcribitur, nemini ſine baptiſmo competere ſalutem, ex illa maxime pronuntiatione domini, qui ait: *niſi natus ex aqua quis erit, non habet vitam*, ſuboriuntur ſcrupuloſi, immo temerarii retractatus quorumdam, quo modo ex iſta præſcriptione apoſtolis ſalus competat, quos tinctos non inuenimus in domino, præter Paulum. Immo quum Paulus ſolus ex illis baptiſmum Chriſti induerit, aut præiudicatum eſſe de ceterorum periculo, qui careant aqua Chriſti, vt præſcriptio

& alii.

& alii. Communior vero opinio [q] est, ab ipso Christo

salua sit, aut rescindi praescriptionem, si etiam non tinctis salus statuta est. Audiui, domino teste, eiusmodi, ne quis me tam perditum existimet, vt vltro exagitem libidinem stili, quae aliis scrupulum incutiat. Et nunc illis, vt potero, respondebo, qui negant apostolos tinctos. Nam si humanum Ioannis baptismum inierant, & dominicum desiderabant, quatenus vnum baptismum definierat ipse dominus, dicens Petro perfundi nolenti: *qui semel lauit, non habet necesse rursum:* quod vtique non tincto non omnino dixisset: & haec est probatio exerta aduersus illos, qui adimunt apostolis etiam Ioannis baptismum; vt destruant aquae sacramentum. An credibile videri potest, in his personis viam tunc domini non praeparatam, id est baptismum Ioannis, quae ad viam domini per totum orbem aperiendam destinabantur? Ipse dominus nullius poenitentiae debitor tinctus est, peccatoribus non fuit necesse? Quid ergo, alii tincti non sunt? non tamen comites Christi, sed aemuli fidei, legis doctores & Pharisaei. Vnde & suggeritur, quum aduersantes domini tingui noluerint, eos qui dominum sequebantur, tinctos fuisse, nec cum aemulis suis sapuisse, maxime quando dominus, cui adhaerebant, testimonio Ioannem extulisset, *nemo*, dicens, *maior inter natos foeminarum Iohanne baptizatore.* Alii plane satis coacte iniiciunt, tunc apostolos baptismi vicem impleſſe, quum in nauicula fluctibus adspersi operti sunt; ipsum quoque Petrum per mare ingredientem, satis mersum. Vt opinor autem, aliud est adspergi vel intercipi violentia maris, aliud tingui disciplina religionis. Nunc siue tincti quoquo modo fuerunt, siue inloti perseuerauerunt, vt & illud dictum domini de vno lauacro sub Petri persona ad nos tantummodo spectet, de salute tamen apostolorum satis temerarium est aestimare, quia illis vel primae adlectionis, & exinde indiuiduae familiaritatis praerogatiua compendium baptismi conferre posset. Cum illo opinor, sequebantur illum, qui credenti cuique salutem pollicebatur. *Fides tua te* (aiebat) *saluum fecit, & remittuntur tibi peccata*, credenti vtique, nec tamen tincto.

(q) Augustin. epist. CVII. Tunc quando ab Hierosolymis exiit cum discipulis suis in Iudaeam terram & illic morabatur cum eis, baptizabat, non per se ipsum; sed per discipulos suos; *quos intelligimus iam fuisse baptizatos*, siue baptismo Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue, quod magis credibile est, *baptismo Christi.* Neque enim ministerio baptizandi defuit, vt haberet baptizatos seruos, per quos ceteros baptizaret, qui non defuit memorabilis illius humilitatis ministerio, quando eis lauit pedes & petenti Petro, vt non tantum pedes, verum etiam manus & caput ei lauaret, respondit: *Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet; sed est mundus totus;* vbi intelligitur, quod iam Petrus baptizatus fuerat.
Anon. auctor. de non iterando bapt. ad calcem Cypriani p. 23. edit. Oxon. (p. 21. edit. Amstelod.) Quoniam quidem & ipsi apostoli & discipuli, qui etiam alios baptizabant, *qui etiam a domino baptizati* non statim spiritum sanctum acceperint. cetera.
Clem. Alexandr. hypotypos. lib. V. ap. Ioan. Mosch. prat. spirit. cap. CLXXVI.

eos fuisse baptizatos. Similiter Deus legem de baptismo aquæ in casibus extraordinariis laxare, eiusque defectum vel martyrio vel fide & pœnitentia supplere potuit in illis, qui istius lauacri non potuerunt fieri participes; quemadmodum hanc generalem veterum hac de re sententiam fuisse, libro vltimo [r] ostendimus. Verumtamen in omnibus ordinariis casibus, vbi baptismus aquæ haberi poterat, patres in vniuersum omnes eius necessitatem vrgent ex illo *CHRISTI* effato: *Nisi quis fuerit genitus ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei.* Hæc non tertii vel quarti duntaxat sæculi doctrina fuit, vti SALMASIVS & SVICERVS fidem nobis facere satagunt, sed doctrina ipsorum primorum temporum, quæ apostolorum ætatem proxime sunt insequuta. Nam HERMAN PASTOREM, qui æuo vixit apostolico, vniuersalem baptismatis necessitatem videmus ipso isto seruatoris pronuntiato fundare. Adeoque qui hanc doctrinam de baptismatis necessitate tamquam nouationem vel errorem, AVGVSTINI demum ætate contra hæreticos *Pelagianos* in ecclesiam inuectum, proponunt, ipsi doctrinæ, & AVGVSTINO, & veteribus, qui eam professi ante ipsum sunt & posteris tradiderunt, iniuriam inferunt. Atque id iis, qui pædobaptismum impugnant, haud necessarium subsidium præbet, quod recta huius rei cognitio ipsis omnino adimit. Vtile igitur quodammodo duxi, hæc aduersus SALMASIVM & SVICERVM obseruare, iisque obseruationibus, quas in HERMAE PASTOREM fecit WALLVS, adiicere.

§. VII.
Ex Iustino Martyre.

ALIVS antiquus scriptor, qui sæculo secundo vixit, IVSTINVS MARTYR est, qui de baptismo infantum, tamquam

Ναὶ ἀληθῶς ἐβαπτίσθησαν, καθὼς Κλήμης ὁ Στρωματεὺς, ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ ὑποτυπώσεων μέμνηται· φησὶ γὰρ, τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν ἐξηγούμενος τὸ λέγον (εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ, ὅτι οὐδένα ὑμῶν ἐβάπτισα) ὁ χριστὸς λέγεται Πέτρον μόνον βεβαπτικέναι, Πέτρος δὲ Ἀνδρέαν, Ἀνδρέας Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην· ἐκεῖνοι δὲ τοὺς λοιπούς. Ita sane illi (apostoli) baptizati sunt, sicut & Clemens Stromateus meminit in quinto hypotyposeon. Apostolicum enim illud dictum exponens, quod dicitur; *Gratias ago Deo, quia neminem vestrum baptizaui*: Christus, inquit, dicitur, Petrum solum baptizasse, Petrus Andream, Andreas Iacobum & Ioannem; illi autem reliquos.

(r) Vid. lib. X. cap. II. §. XX. pag. 44.

ab

ab apostolorum inde tempore vsitato, satis euidenter loquitur. Nam in apologia sua secunda [s] ait: *Permulti sexus vtriusque & sexaginta & septuaginta nati annos (apud nos), qui a pueris disciplinam Christi sunt a secuti* (οἱ ἐκ παίδων ἐμαθητεύθησαν τῷ χριστῷ, qui pueri Christi discipuli facti sunt) *incorrupti & cælibes perdurant.* Iam vero IVSTINVS hanc apologiam scripsit circa annum a nato Christo CXLVIII, sæculo secundo medio, adeoque ii, quos ante saxaginta vel septuaginta annos in infantia sua baptizatos esse dicit, sæculo primo, quibusdam apostolorum adhuc viuentibus, baptizati fuerint oportet. Alio eiusdem apologiæ loco [t] baptismi necessitatem probaturus hæc seruatoris verba vrget: *Nisi regenerati fueritis, non introibitis in regnum cælorum.* Io. III, 3. 5. Et in dialogo cum *Tryphone Iudæo* de vniuerso genere humano loquitur, vt quod per *Adam* [u] in mortem & fraudem seductionemque serpentis conciderit, & propria pro se quisque maligne agens culpa teneatur. Iam si omnes homines cum peccato originali nascuntur, ad infantes etiam hoc extenditur, qui idcirco regeneratione siue baptismo indigent, vt ab eo liberentur. Et hoc adsertum in IVSTINO per iustam consequentiam baptismi necessitatem in infantibus æque ac aliis probat, vt a peccato originali redimantur. In alio loco eiusdem dialogi [x] baptismum cum circumcisione comparans *Nos*, inquit, *non istam secundum carnem suscepimus circumcisionem, sed spiritualem, quam Enoch & similes sustinuerunt. Eam vero nos per baptismum, quandoquidem peccatores fueramus, propter misericordiam ipsius Dei accepimus, omnibusque adeo illum ex æquo accipere integrum est.* Iam si baptisma circumcisioni respondet, eius-

(s) Iustin. apol. II. p. 62. Πολλοί τινες καὶ πολλαὶ, ἑξηκοντοῦται καὶ ἑβδομηκοντοῦται, οἱ ἐκ παίδων ἐμαθητεύθησαν τῷ χριστῷ, ἄφθοροι διαμένουσι.

(t) Ibid. p. 94. a.

(u) Iustin. dialog. c. Tryph. p. 315. lin. vlt. p. 316. - - ὑπὲρ τοῦ γένους τοῦ τῶν ἀνθρώπων, ὃ ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ, ὑπὸ θάνατον καὶ πλάνην τὴν τοῦ ὄφεως ἐπεπτώκει, παρὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἑκάστου αὐτῶν πονηρευσαμένου. - - humani generis caussa, quod per Adam in mortem & fraudem seductionemque serpentis conciderat, vt interim propriam pro se maligne agentis cuiusque culpam taceam.

(x) Iustin. dial. p. 261. Ἡμεῖς οὐ ταύτην τὴν κατὰ σάρκα παρελάβομεν περιτομὴν, ἀλλὰ πνευματικὴν, ἣν Ἐνὼχ καὶ οἱ ὅμοιοι ἐφύλαξαν· ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦ βαπτίσματος αὐτὴν, ἐπειδὴ ἁμαρτωλοὶ ἐγεγόνειμεν, διὰ τὸ ἔλεος τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἐλάβομεν, καὶ πᾶσιν ἐφετὸν ὁμοίως λαμβάνειν.

que in locum ſucceſſit, & neceſſario recipi debet tamquam medium, quo vera cordis circumciſio obtineatur; ſequitur, vt ſicut infantes ad circumciſionem fuerunt admiſſi, ita quoque ad baptiſma admittendi ſint, vtpote quod ordinarium gratiam euangelii illis applicandi ipſosque a culpa peccati originalis purgandi medium eſt.

§. VIII.

Ex auctore recognitionum, *eiusdem cum* Iuſtino Martyre *ætatis.*

Ivstino martyri proxime ſubiungimus vetuſtum auctorem libri, qui inſcribitur *recognitiones*, vel *liber itinerarius prædicationis* petri; quia licet non genuinum clementis romani, cuius nomen præ ſe fert, opus ſit, antiquum tamen ſcriptum & eiusdem cum ivstino martyre ætatis, origeni *in philocalia* memoratum & a nonnullis bardesani syro, qui ſæculo ſecundo medio vixit, adſignatum. Hic auctor de baptiſmi neceſſitate iisdem plane verbis ac ivstinvs martyr loquitur, ipſum ad peccatum originale expurgandum hominemque ad regnum cælorum idoneum reddendum vniuerſaliter neceſſarium eſſe, ſtatuens. Obiectionem enim per modum quæſtionis faciens, *Quid confert aquæ baptiſmus* [y] *ad Dei cultum?* reſpondet: *Primo quidem quod Deo placuit, impletur; ſecundo quia regenerato ex aquis & Deo renato fragilitas prioris natiuitatis, quæ tibi per hominem facta eſt, amputatur; & ita demum peruenire poteris ad ſalutem. Aliter vero impoſſibile eſt. Sic enim nobis cum ſacramento verus propheta teſtatus eſt, dicens; Amen dico vobis: niſi quis denuo renatus fuerit ex aqua, non introibit in regnum cælorum.* Non quidem de baptiſmo infantum ſpeciatim hic auctor loquitur, rationes autem illius eiusmodi ſunt, vt ſermonem eius ad eos extendi, oſtendant. Si enim baptiſmus neceſſarius eſt ob haſce duas

(y) Recognit. lib. VI. n. IX. p. 551. ap. Coteler. tom. I. Quid confert &c. Hæc repetuntur in Græca Clementina homilia XI. num. XXVI. p. 698. *Τί συμβάλλεται πρὸς εὐσέβειαν τὸ βαπτισθῆναι ὕδατι; πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ δόξαν θεῷ πράττεις· δεύτερον δὲ, ἐξ ὕδατος ἀναγεννηθεὶς θεῷ, αἰτίᾳ φόβου, τὴν ἐξ ἐπιθυμίας πρώτην σοι γενομένην καταλλάσσεις γένεσιν, καὶ οὕτως σωτηρίας τυχεῖν δύνῃ· ἄλλως δὲ ἀδύνατον· οὕτως γὰρ ἡμῖν ὤμοσεν ὁ προφήτης, εἰπών· ἀμὴν ὑμῖν λέγω, ἐὰν μὴ ἀναγεννηθῆτε ὕδατι ζῶντι, εἰς ὄνομα πατρὸς, υἱοῦ, ἁγίου πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.*

ratio-

rationes, primo vt concupiscentia seu labes originalis, quæ est prioris natiuitatis fragilitas, amputetur, & deinde vt regnum Dei intrare valeamus; hæ sunt generales baptismatis recipiendi caussæ, quæ ipsum non minus infantibus, quam adultis quibuscumque necessarium efficiunt, quandoquidem secundum hunc auctorem cum peccato originali nascuntur, neque adeo regnum cælorum ingredi possunt, nisi a peccato per aquas baptismi depurgati. Habemus itaque heic in primis duobus sæculis alterum auctorem, adferto SALMASII & SVICERI directe contradicentem, qui doctrinam de baptismi ad salutem necessitate non primorum duorum sæculorum doctrinam, sed opinionem tantum, fuisse dicunt, quæ postea inualuerit, ex quo fundamento pædobaptismus in ecclesiam introductus sit. Nemo enim pro baptismi ad salutem necessitate mentem suam planius declarare potest, nec vmquam declarauit, quam hic ipse auctor fecit, ex verbis seruatoris nostri *CHRISTI*, quæ ipse cum omnibus veteribus scriptoribus ante & post se de ordinaria baptismi aquæ necessitate ad salutem interpretatus est. Vt adeo, si baptismus infantum, quomodo SALMASIVS contendit, opinione de baptismi ad salutem necessitate fundatus est; hic auctor baptismi infantum adsertor sit, oporteat, quia sine vlla controuersia generalis baptismi ad salutem necessitatis adsertor fuit. Cuius auctoris opinioni expendendæ eo lubentius paullulum immorati sumus, quod ignoramus, an hoc testimonium hac in re ab alio quopiam iam productum sit.

§. IX.

Et Irenæo.

NON longo post IVSTINI MARTYRIS & auctoris modo memorati tempora IRENAEVS episcopus *Lugdunensis* vixit, qui vt DODWELLVS euidenter demonstrat [z], ex eoque CAVEVS [a] adlegat, primo sæculo extremo circa annum XCVII. na-

(z) Dodwell. dissert. in Irenæum.

(a) Cau. histor. litter. vol. I. p. 41. edit. Londin. (p. 30. edit. Geneu.) Cl. Dodwellus dissertatione de *ætate Irenæi*, quam vna cum aliis ad nouam Irenæi editionem parat, aliter plane quam vulgo fieri solet, Irenæi tempora disponit. - - Statuit, Irenæum natum esse sub Nerua ann. Christi XCVII. Quod quidem ex ipsis verbis colligi posse videtur lib. V. c. XXX. vbi exitum imperii Domitiani vocat χεδὸν τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, seu vt habet antiqua ver-

tus,

tus, & POLYCARPI, qui *Ioannem* apostolum vidit & audiuit, discipulus fuit. Circa annum CLXXVI. librum suum *aduersus hæreses* scripsit, natus annos circiter octoginta, & non multis annis post diem suum obiit. Atque ita idoneus opinionis & praxis ecclesiæ testis, durante sæculo secundo, agnoscendus omnino est. Iam tria sunt ad hanc materiam spectantia, quæ ex scriptis eius euidenter apparent. I. Ecclesiam tunc temporis peccatum originale credidisse. II. Ordinaria media hoc peccatum expurgandi fuisse baptismum. III. Infantes non minus quam reliquos ad remissionem peccatorum obtinendam & redemtionem *CHRISTI* eis applicandam, re ipsa fuisse baptizatos. Quod ad doctrinam de peccato originali attinet, non numquam illud *peccatum* [*b*] *protoplastorum* nominat, quod in Christo ablatum sit, vinculis illis resolutis, per quæ adligati eramus morti: peccatum, quo Deum [*c*] in primo quidem *Adam* offendimus, non facientes eius præceptum, in secundo autem *Adam* reconciliatos nos esse dicit, obedientes vsque ad mortem factos. Vt adeo infantes æque ac reliqui homines peccati culpa teneantur & redemtore cum ceteris indigeant, qui ipsos eo liberet. Iam viam ordinariam, qua a culpa originali vindicemur, baptismum esse dicit, quem *in Deum* [*d*] *regenerationem* vocat. Et hanc regenerationem infantibus æque ac adultis contingere, diserte adfirmat. Ait enim, *Christus* [*e*] *omnes venit per se ipsum saluare. Omnes inquam, qui per eum renascuntur in Deum,*

sio, *pene nostrum sæculum.* Sæculum vero suum a suis natalibus ipsum deducere, nulli dubium esse potest. Circa annum videtur, CXXII. dum adhuc ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ erat, lib. III. c. III. Polycarpum vidit & audiuit. cetera.

(*b*) Iren. lib. V. c. XIX. Adhuc protoplasti peccatum per corruptionem primogeniti emendationem accipiens, & serpentis prudentia deuicta in columbæ simplicitate, vinculis autem illis resolutis, per quæ adligati eramus morti.

(*c*) Id. lib. V. c. XVI. Deum in primo quidem Adam offendimus, non facientes eius præceptum, in secundo autem Adam reconciliati sumus, obedientes vsque ad mortem facti.

(*d*) Id. lib. I. c. XVIII. Καὶ ὅτι μὲν εἰς ἐξάρνησιν τοῦ βαπτίσματος τῆς εἰς Θεὸν ἀναγεννήσεως, καὶ πάσης τῆς πίστεως ἀπόθεσιν ὑποβέβληται τὸ εἶδος τοῦ ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, ἐλέγχοντες αὐτοὺς ἀπαγγελοῦμεν ἐν τῷ προσήκοντι τόπῳ. Quia ad negationem baptismatis, *eius quæ est in Deum regenerationis*, & vniuersam fidei destructionem remissa est species hæc In Satana, arguentes eos referemus aptiori loco.

(*e*) Id. lib. II. c. XXXIX.

infan-

infantes, & paruulos, & pueros, & iuuenes, & seniores. Ideo per omnem venit aetatem, & infantibus infans factus, sanctificans infantes: in paruulis paruulus, sanctificans hanc ipsam habentes aetatem, cetera. Hic locus nulla arte eludi potest, quamdiu per regenerationem baptisma intelligi fateare. Et pro hoc sensu ipsius IRENAEI habemus explicationem, qui baptismum nomine regenerationis appellat; atque ita veteres communiter nominant, vti SVICERVS (contra quem iam disputamus) non dubitat fateri, IVSTINVM MARTYREM [*f*], CHRYSOSTOMVM & GREGORIVM NYSSENVM in hanc sententiam adlegans. Quae res baptismum infantum aetate IRENAEI, hoc est saeculo secundo, communem ecclesiae praxin fuisse satis abunde euincit.

§. X.

Et Tertulliano.

SAECVLO secundo exeunte & incunte tertio vixit TERTVLLIANVS, ecclesiae *Carthaginensis* presbyter, qui quamquam singulares quasdam cogitationes hac de materia habet, de ecclesiae tamen praxi sufficienter testatur. Priuata eius opinio erat, differendum esse infantum baptismum, si praesertim nullum mortis periculum esset, donec ad eam aetatem pertinge-

(*f*) Suiecr. thesaur. eccles. voce ἀναγέννησις tom. I. p. 243. Quia baptismus est inter caussas *regenerationis* instrumentales, quo regenerationis gratia nobis significatur & obsignatur, vsitatissime graecis patribus ἀναγέννησις vocatur. Gregor. Nyssen. orat. de bapt. III. p. 368. Βάπτισμα τοίνυν ἐστὶν ἁμαρτιῶν κάθαρσις, ἄφεσις πλημμελημάτων, ἀνακαινισμοῦ καὶ ἀναγεννήσεως αἰτία. *Baptismus* peccatorum ablutio est, remissio delictorum, renouationis & *regenerationis caussa*. Chrysostom. in cap. IV. ad Galat. t. III. p. 749. (edit. Eton. MDCXII.) ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἡμετέρας τὰ ῥήματα τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως λεγόμενα, ἅπερ ἴσασιν οἱ πιστοί, διαπλάττει καὶ ἀναγεννᾷ τὸν βαπτιζόμενον. In nostra regeneratione verba Dei per sacerdotem prolata, quae fideles sciunt, formant & *regenerant eum, qui baptizatur*. Iustin. Martyr apol. II. vbi administrationem baptismi describit inter alia: ἔπειτα ἄγονται ὑφ' ἡμῶν ἔνθα ὕδωρ ἐστὶ, καὶ τρόπον ἀναγεννήσεως, ὃν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀνεγεννήθημεν, ἀναγεννῶνται· Ἐπ' ὀνόματος γὰρ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων καὶ δεσπότου Θεοῦ, καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πνεύματος ἁγίου, τὸ ἐν τῷ ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. Deinde eo adducuntur, (nempe baptizandi) a nobis, *vbi aqua est*; atque eo *regenerationis* modo, quo ipsi regenerati sumus, *regenerantur*. Nam in nomine rerum cunctarum parentis & domini Dei, & seruatoris nostri Iesu Christi, & spiritus sancti in aqua tum lauantur.

rent, qua recta a prauis diiudicare possent. Ita enim hanc in rem argumentatur, vt ecclesiæ praxin aliam fuisse, simul significet, quando ait: „[g] Pro cuiusque personæ conditione ac „dispositione, etiam ætate, cunctatio baptismi vtilior est: præ„cipue tamen circa paruulos. Quid enim necesse est, si non „tam necesse, sponsores etiam periculo ingeri? qui & ipsi per „mortalitatem destituere promissiones suas possunt, & prouen„tu malæ indolis falli. Ait quidem dominus, *Nolite illos pro„hibere ad me venire.* Veniant ergo dum adolescunt, veniant „dum discunt, dum quo veniant, docentur: Fiant christiani, „dum Christum nosse potuerint. Quid festinat innocens ætas „ad remissionem peccatorum? Cautius agetur in sæcularibus; „vt, cui substantia terrena non creditur, diuina credatur? No„rint petere salutem, vt petenti dedisse videaris. Non minore „de caussa innupti quoque procrastinandi, in quibus tentatio „præparata est tam virginibus per maturitatem, quam viduis „per vagationem, donec aut nubant, aut continentia corrobo„rentur.„ Modus argumentationis TERTVLLIANI hac in re manifesto ostendit, de introducenda noua consuetudine ipsum laborasse; adeoque ecclesiæ morem ipsius memoria fuisse, vt infantibus non minus quam adultis hominibus baptismum tribueret, ipsiusque argumenta non eo tantum spectant, vt infantes, sed vt personæ etiam quæuis innuptæ vel in viduitate constitutæ metu tentationis excludantur. Quæ eiusmodi sunt regulæ, quæ præter ipsum nulli in mentem venerunt, multo minus vlla ecclesiæ praxi fuerunt confirmatæ. Sed hæc ipsa TERTVLLIANI monitio, quantumuis singularis, ad istiusmodi tantum casus pertinere videtur, vbi nullum periculum siue formido mortis fuit: Alias enim ipse pro necessitate baptismi, si quisquam alius, pugnat, tum ex istis seruatoris [h] verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non intrabit in regnum cælorum;* tum ex vniuersali corruptione peccati originalis, quod vnumquemque *Adæ* filium immundum reddat, donec christianus effi-

(g) Tertullian. de baptismo c. XVIII.

(h) Tertull. de anima c. XL. Ita omnis anima eo vsque in Adam censeatur, donec in Christo recenseatur: tam diu immunda, quam diu recenseatur. Peccatrix autem, quia immunda, recipiens ignominiam suam ex carnis societate. cetera. Item de bapt. c. XIII.

ciatur:

ciatur: id quod in baptiſmo ſolum fiat; Quandoquidem homines non naſcantur chriſtiani, ſed fiant. Hinc neceſſitate vrgente chriſtianum quemlibet poteſtatem potius dandi baptiſmum habere arbitrabatur, quam vt quiſpiam ſine eo decederet. Quod arguere videtur, opinionem eius de infantum aliorumque baptiſmo differendo ad eos tantummodo caſus reſpexiſſe, vbi nulla mortis formido fuerit. Verum in his ipſis caſibus eccleſia aliam ſequebatur conſuetudinem, infantes enim ſimul ac nati eſſent, nullo licet mortis periculo eis imminente, baptizabat, vti ex ipſo TERTVLLIANI ſermone apparet, qui hac in re innouationem facere, ſed ſine ſucceſſu, adlaborabat; nam eadem praxis in eccleſia ſequentibus temporibus durauit.

§. XI.

Et Origene.

ORIGENES ſæculo tertio ineunte vixit, nec teſtimoniis ex ipſo adlegatis quicquam eſt euidentius. Loco quodam hominem in peccato naſci, dicit, idque verbis demonſtrat *Dauidis*, „Audi, inquiens, *Dauid* dicentem, *in iniquitatibus conceptus ſum & „in peccatis* [*i*] *peperit me mater mea*: Oſtendens, quod, quæcum„que anima in carne naſcatur, iniquitatis & peccati ſorde pol„luatur: & propterea dictum eſſe illud, quod iam ſuperius memo„rauimus; quia nemo mundus a ſorde, nec ſi vnius diei fuerit vita „eius. Addi his etiam illud poteſt, vt requiratur, quid cauſſæ ſit, „quum baptiſma eccleſiæ in remiſſionem peccatorum detur, ſe„cundum eccleſiæ obſeruantiam etiam paruulis baptiſmum dari? „Quum vtique ſi nihil eſſet in paruulis, quod ad remiſſionem debe„ret & indulgentiam pertinere, gratia baptiſmi ſuperflua videretur. Et alio loco [*k*] ait: „Paruuli baptizantur in remiſſionem pec„catorum. Quorum peccatorum? Vel quo tempore pecca„verunt? Aut quomodo poteſt vlla lauacri in paruulis ratio „ſubſiſtere, niſi iuxta illum ſenſum, de quo paullo ante dixi„mus. Nullus mundus a ſorde, nec ſi vnius diei quidem fuerit „vita eius ſuper terram. Et quia per baptiſmi ſacramentum na„tiuitatis ſordes deponuntur, propterea baptizantur & paruuli. „*Niſi enim quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt intrare in*

(*i*) Origen. homil. VIII. in Leuit. tom. I. p. 145. edit. Baſil.
(*k*) Origen. in Luc. hom. XIV. tom. II. p. 223.

„*regnum caelorum*„. Vbi non tantum paedobaptismum consuetudinem ecclesiae facit, sed ab institutione etiam diuina eum deriuat. Quemadmodum alio loco [*l*] ab apostolica traditione illum deducit, *Ecclesia*, inquiens, *ab apostolis traditionem suscepit, etiam paruulis baptismum dare. Sciebant enim illi, quibus mysteriorum secreta commissa sunt diuinorum, quia essent in omnibus genuinae sordes peccati, quae per aquam & spiritum ablui deberent: propter quas etiam corpus ipsum corpus peccati nominatur.*

§. XII.

Et e Cypriano *cum concilio* Carthaginensi *sub ipso habito.*

Hoc saeculo medio CYPRIANVS vixit, cuius aetate quaestio de die, quo infantes baptizandi essent, mouebatur. *Fidus* enim quidam episcopus *Africanus* quaestionem ei proposuerat, vtrum infantes, necessitate ita vrgente, simul atque nati essent, baptizari deberent, an vero non nisi post octiduum, secundum regulam de circumcisione datam? Ad hanc quaestionem CYPRIANVS & ceteri episcopi, qui in concilio adfuerant, numero sexaginta sex, ita respondebant [*m*]: „Quantum ad caussam „infantium pertinet, quos dixisti intra secundum vel tertium „diem, quo nati sint, constitutos, baptizari non oportere, & „considerandam esse legem circumcisionis antiquae, vt intra „octauum diem eum, qui natus est, baptizandum & sanctificandum „non putares: longe aliud in concilio nostro omnibus visum „est. In hoc enim, quod tu putabas esse faciendum, nemo „consensit; sed vniuersi potius iudicauimus, nulli hominum „nato misericordiam Dei & gratiam denegandam. Porro si „etiam grauissimis delictoribus & in Deum multum ante peccantibus, „quum postea crediderint, remissa peccatorum datur, „& a baptismo atque a gratia nemo prohibetur; quanto magis „prohiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccauit; „nisi quod secundum *Adam* carnaliter natus, contagium mortis „antiquae prima natiuitate contraxit? Qui ad remissam peccatorum „accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur „non propria, sed aliena peccata„. Heic & consuetudinem ecclesiae habemus & consuetudinis istius simul rationem.

(*l*) Origen. in Roman. lib. V. c. VI. p. 543.

(*m*) Cyprian. epist. LIX. al. LXIV. ad Fidum p. 158. (p. 279. edit. Amstelod.)

Infan-

Infantes videlicet baptizatos fuisse intelligimus, quod cum peccato originis essent nati, adeoque baptismo indigerent, per quem ab istius culpa & pollutione purgarentur. Huic CYPRIANI loco alium ex eodem auctore addere licebit, vbi grandem eorum, qui tempore persecutionis lapsi erant, improbitatem describens, hunc in modum crimen ipsorum exaggerat: *Ne quid deesset* [*n*] *ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus vel impositi vel attracti, amiserunt paruuli, quod in prima, statim natiuitatis exordio fuerant consequuti;* nimirum baptismi sui beneficia. Hinc eos introducit de parentibus suis in extremi iudicii die eleganti quodam vocum concentu in hunc modum querentes. *Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo domini ad profana contagia sponte properauimus: perdidit nos aliena perfidia, parentes sensimus parricidas. Illi nobis ecclesiam matrem, Illi patrem Deum negauerunt; vt, dum parui & improuidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad consortium criminum iungimur, aliena fraude caperemur.* Heic observandum est, infantes eucharistiae, (quam CYPRIANVS *cibum* & *poculum domini* vocat) participes factos fuisse, idque ex aliis eiusdem auctoris locis patet: quae res itidem baptismi infantum tunc vsitati testimonium est: Certum enim est, non nisi baptizatis ordinarie permissum fuisse eucharistiam de mensa domini participare. Non opus fuerit hoc ipsum pluribus concilii *Illiberritani*, OPTATI, GREGORII NAZIANZENI, BASILII, AMBROSII, CHRYSOSTOMI, PAVLINI, conciliorum *Carthaginensium*, AVGVSTINI, HIERONYMI aliorumque saeculi quarti scriptorum testimoniis comprobare, quae collecta & aptis observationibus illustrata apud WALLVM lector inuenire potest. Ad institutum meum satis est, aduersus SALMASIVM & SVICERVM demonstrasse, quod paedobaptismus non pro noua doctrina, saeculo demum tertio orta, habendus sit, sed ex antiquioribus principiis deriuatus & per duo priora saecula ex apostolorum praxi per manus traditus fuerit.

§. XIII.

Baptismus infantum non ad octauum vsque diem exemplo circumcisionis procrastinandus. Neque in tertium vsque annum ex sententia Gregorii Nazianzeni.

(*n*) Cypr. de lapsis p. 125. (p. 90. edit. Amstelod.)

NVNC pauca quædam alia de pædobaptiſmo conſiderabimus, inter eos, qui infantibus, ex quo nati fuerint, iſtud lauacrum tribuendum eſſe iudicarunt. Erant in eccleſia *Africana*, quemadmodum ex modo memoratis CYPRIANI locis percepimus, qui baptiſmum octauo die præciſe adſtringebant, quod hæc regula de circumciſione data eſſet. Verum CYPRIANVS & concilium *Carthaginenſe* ad omnia argumenta reſpondebant, quæ in medium pro hac innouatione proferebantur, quæ res tantum problema fuiſſe, & vix vmquam in praxin deducta videtur. Qui iſti ſententiæ fauebant, *veſtigium infantis in primis partus ſui diebus conſtituti*, *mundum non eſſe* dicebant, *quod vnusquisque noſtrum adhuc horreat exoſculari*. Quibus CYPRIANVS reſpondebat: „Non hoc putamus [o] ad cæleſtem gratiam dandam „impedimentum eſſe oportere, ſcriptum eſt enim: *omnia mun-„da ſunt mundis*, nec aliquis noſtrum id debet horrere, quod „Deus dignatus eſt facere. Nam etſi adhuc infans a partu no-„vus eſt, non ita eſt tamen, vt quisquam illum in gratia dan-„da atque in pace facienda horrere debeat oſculari; quando „in oſculo infantis vnusquisque noſtrum pro ſua religione ipſas „adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine „modo formato & recens nato quodammodo exoſculamur, „quando id, quod Deus fecit, amplectimur.„ Ad alterum, quod octauum diem in circumciſione obſeruatum fuiſſe, dicebant, ita reſpondet: „Quod in *Iudaica* circumciſione carnali „octauus dies obſeruabatur, ſacramentum eſt in vmbra atque „in imagine ante præmiſſum, ſed veniente Chriſto veri-„tate completum. Nam quia octauus dies, id eſt, poſt ſab-„bathum primus dies futurus erat, quo dominus reſurge-„ret, & nos viuificaret, & circumciſionem nobis ſpiritua-„lem daret: hic dies octauus, id eſt, poſt ſabbathum primus „& dominicus præceſſit in imagine, quæ imago ceſſauit, ſuper-„veniente poſtmodum veritate, & data nobis ſpirituali circum-„ciſione. Propter quod neminem putamus a gratia conſe-„quenda impediendum eſſe ea lege, quæ iam ſtatuta eſt, nec „ſpiritualem circumciſionem impediri carnali circumciſione de-„bere, ſed omnem omnino admittendum eſſe ad gratiam *CHRI-*

(o) Cypr. epiſt. LIX. al. LXIV. ad Fidum p. 160. (p. 281. edit. Amſtelod.)

STI;

„*STI*; quando & *Petrus* in actis apostolorum loquatur & dicat: „*Dominus mihi dixit, neminem hominum communem dicendum & im-„mundum.*„ Hic vnus solus locus est, in quo hanc quaestionem factam legimus; & post datam hanc responsionem numquam eam denuo propositam inuenimus. Vt adeo haec temporis circumstantia numquam in ecclesia inualuisse videatur. GREGORIVS NAZIANZENVS singularem quoque opinionem fouit ratione temporis, quo infantes baptizandi essent, nullo mortis periculo vrgente. Ita namque satius esse credebat, baptismum ad tertium aetatis annum differri, sed si quod periculum intercederet, simul ac nati essent, baptizari eos oportere statuebat, vt ne sine baptismo decederent. Verba ipsius haec sunt: „Quid „de iis dices, (p) qui adhuc tenera aetate sunt, nec aut damnum „aut gratiam sentiunt? An eos quoque baptizabimus? Ita prorsus, si quid periculum vrgeat. Praestat enim absque sensu sanctificari, quam sine sigillo & initiatione abscedere. Atque „huius rei ratio nobis est circumcisio, die octauo peragi solita, quae baptismi figuram quodammodo gerebat, atque iis, „qui rationis adhuc expertes erant, offerebatur. Eodem quoque modo postium vnctio, quae rebus sensu carentibus adhibita primogenitis salutem adferebat. De reliquis ita censeo, „vt triennio exspectato, aut aliquanto breuiori vel longiori „temporis spatio, nam tum & mystici quiddam audire & respondere possunt, ac si minus plene & exacte intelligunt, imbuuntur tamen & informantur, ita demum per magni baptismi sacramentum & animos & corpora sanctificent.„ Sed haec singularis, vt diximus, NAZIANZENI opinio fuit, ex specialioribus adsumta rationibus, in quam ecclesia numquam consensit. Quocirca eam *Fidi Africani* opinioni iungimus tamquam

(p) Naz. orat. XL. de bapt. (tom. I. p. 658. a. b.) Τί δ' ἂν εἴποις περὶ τῶν ἔτι νηπίων, καὶ μήτε τῆς ζημίας ἐπαισθανομένων, μήτε τῆς χάριτος; ἢ καὶ ταῦτα βαπτίσομεν; πάνυ γε· εἴπερ τις ἐπείγοι κίνδυνος· κρεῖσσον γὰρ ἀναισθήτως ἁγιασθῆναι, ἢ ἀπελθεῖν ἀσφράγιστα καὶ ἀτέλεστα· καὶ τούτου λόγος ἡμῖν, ἡ ὀκταήμερος περιτομή, τυπική τις οὖσα σφραγὶς καὶ ἀλογίστοις ἔτι προσαγομένη· ὡς δὲ καὶ ἡ τῶν φλιῶν χρῖσις, διὰ τῶν ἀναισθήτων φυλάττουσα τὰ πρωτότοκα· περὶ δὲ τῶν ἄλλων δίδωμι γνώμην τὴν τριετίαν ἀναμείναντας, ἢ μικρὸν ἐντὸς τούτου, ἢ ὑπὲρ τοῦτο, ἡνίκα καὶ ἀκοῦσαί τι μυστικόν, καὶ ἀποκρίνασθαι δυνατόν· εἰ καὶ μὴ συνιέντα τελείως, ἀλλ' οὖν τυπούμενα, οὕτως ἁγιάζειν καὶ ψυχὰς καὶ σώματα τῷ μεγάλῳ μυστηρίῳ τῆς τελειώσεως.

sen-

sententias priuatis hominibus peculiares, quæ in publica & approbata ecclesiæ praxi nullum vmquam locum inuenerunt.

§. XIV.

In quibusdam tamen ecclesiis ad appropinquantis cuiusdam festiuitatis tempus dilatus.

VERVMTAMEN in nonnullis ecclesiis consuetudo obtinuit, vt baptismus infantum æque ac adultorum, si nullum mortis periculum appareret, differretur ad illustrioris cuiusdam festiuitatis tempus, quod peculiariter solemni baptismatis administrationi destinatum erat & constitutum. In THESSALIA solis diebus paschæ baptismum datum fuisse auctor est SOCRATES [q]: qui ex eo factum dicit, vt plerique apud illos citra baptismum decesserint. Non quidem de infantibus hoc diserte dicit: Sunt tamen rationes, quæ nos inducunt ad credendum, de illis non minus quam adultis hoc intelligi oportere. Nam & in *Gallicanis* & *Hispanicis* conciliis canones exstant, qui infantes sola paschatis solemnitate præcipiunt baptizari, nisi quis casus necessitatis & imminens mortis periculum secus id fieri vrgeat. In concilio *Antissiodorensi* [r] pro ecclesiis *Gallicanis* hoc decretum legimus: *Non licet absque pascha solemnitate vllo tempore baptizare, nisi illos, quibus mors vicina est, quos grabatarios dicunt. Quod si quis in alio pago, contumacia faciente, post interdictum hoc infantes suos ad baptismum detulerit in ecclesias nostras, non recipiantur. Et quicumque presbyter ipsos extra nostrum permissum recipere præsumserit, tribus mensibus a communione ecclesiæ sequestratus sit.* Concilium *Bracarense* secundum [s] de simili consuetudine in ecclesiis *Hispanicis* loquitur, *Mediante quadragesima*, inquiens, *ex viginti diebus baptizandos infantes ad exorcismi purgationem offerre præcipiant.* AVGVSTINVS quoque de infantium baptismo loquitur, quando in sermone, *dominica palmarum* recitato, sic ait [t]: *Hodie octaua dicuntur infantium. - - Illi pueri, infantes, paruuli, lactantes, maternis vberibus inhærentes, & quantum in eos gratiæ referatur, nescientes, vt ipsi videtis, quia infantes vocantur, & ipsi habent octauas hodie. Et isti senes,*

(q) Socrat. lib. V. c. XXII. ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα μόνον βαπτίζουσι· διὸ σφόδρα πλὴν ὀλίγων οἱ λοιποὶ μὴ βαπτισθέντες ἀποθνήσκουσιν.

(r) Concil. Antissiodor. c XVIII. (tom. V. concil. p. 959.)

(s) Concil. Bracar. II. al. III. c. IX. (ibid. p. 898.)

(t) August. serm. CLX. de tempore, tom. X. p. 331. (p. 953. a. edit. Basil. MDLXIX.)

iuuenes

iuuenes adolescentuli, omnes infantes. AMBROSIVS [u] etiam innumerorum infantium, ad suscipiendum baptismum die paschatis venientium, meminit. *Haec*, inquit, *illa est caelestium mysteriorum gratia, hoc paschae donum, haec optabilis anni festiuitas, haec exordia gignentium rerum. Hinc vitalis lauacri sacra ecclesiae editi puerperi infantes, paruulorum simplicitate renati, balatu innocentes perstrepunt conscientia. Hinc casti patres, pudicae etiam matres nouellam per fidem stirpem prosequuntur innumeram. Hinc sub fidei arbore ab vtero fontis innocui cereorum splendet ornatus. Hinc caelestis meriti sanctificantur munere, & sacramenti spiritalis celebri mysterio saginantur.* Quae omnia satis probant, quod, licet extrema necessitate vrgente infantes quouis tempore baptismum recipere potuerint, tamen si nulla mortis formido intercesserit, ipsorum non minus quam adultorum hominum baptismus multis in locis ad festiuitatem paschalem differri solitus sit.

§. XV.

Quaestionum quarumdam solutio. Num infantes, solo patre vel matre sola christianam profitente religionem, baptizari potuerint.

DVM in hoc argumento de baptismo infantium versamur, non abs re fuerit, certas quasdam quaestiones soluere, quae de eo fieri possunt, quatenus ex praxi ecclesiae vel vetustorum scriptorum iudicio earum solutio dari potest. Vna quaestio ad eos attinet infantes, quorum parentum pars altera christianae, altera autem *iudaicae* religioni, vel ethnicismo addicta erat. Hi ex parentum partis christianae iure ad baptismum admittendi credebantur. Ita enim in concilio *Toletano* quarto [x] decretum fuit in casu mulierum, quarum mariti essent *iudaei*. *Filii qui ex talibus (iudaeis) nati exsistunt, fidem atque conditionem matris sequantur. Similiter & hi, qui procreati sunt de infidelibus mulieribus & fidelibus viris, christianam sequantur religionem, non iudaicam superstitionem.*

§. XVI.

Num parentum, ab ecclesia communione segregatorum, liberos baptizari licuerit.

(u) Ambros. de mysterio paschae cap. V. (tom. IV. opp. p. 304. edit. Paris. MDCXLII.)
(x) Concil. Tolet. IV. c. LXIII. (tom. V. conc. p. 1720.)

Alia quaestio de illis infantibus agit, quorum parentes excommunicationi & censuris ecclesiae subiacebant. AVGVSTINO hanc quaestionem considerandi occasionem dederat *Auxilius* quidam episcopus iuuenis, qui indomito zelo abreptus *Classicianum* quemdam excommunicauerat, tota eius familia anathemati & sacrorum interdictioni simul subiecta. Quae praxis erat, quam, etsi a recentioribus quibusdam episcopis *Romanis* nimium quantum exercitam, veteres numquam permiserunt. Omnes etiam liberos, durante isthoc anathemate in illa familia natos, a baptismo repulisse videtur. Vnde AVGVSTINVS mittendi ad eum deque facti eius rationibus expostulandi arrepta occasione in hunc modum scribit: „Apud caritatem tuam [y] „tacere non potui, vt si habes de hac re sententiam, certis ra„tionibus vel scripturarum testimoniis exploratam, nos quoque „docere digneris; quomodo recte anathematizetur pro patris „peccato filius, aut pro mariti vxor, aut pro domini seruus, si „eodem tempore, quo vniuersa domus est anathemate obli„gata, nascuntur, nec ei possit per lauacrum regenerationis „in mortis periculo subueniri. Neque enim haec corporalis est „poena, qua legimus quosdam contemtores Dei cum suis o„mnibus, qui eiusdem impietatis participes non fuerunt, pari„ter interfectos: tunc quidem ad terrorem viuentium mortalia „corpora perimebantur, quandoque vtique moritura. Spiri„tualis autem poena qua fit, quod scriptum est: *Quae ligaueris in* „*terra, erunt & ligata in caelo: animas obligat, de quibus dictum est:* „*Anima patris mea est, & anima filii mea est. Anima, quae peccauerit,* „*ipsa morietur.* Audisti fortasse, aliquos magni nominis sacer„dotes cum domo sua quempiam anathematizasse peccantium: „sed forte si essent interrogati, reperirentur idonei reddere in„de rationem. Ego autem, quoniam, si quis ex me quaerat, „vtrum recte fiat, quid ei respondeam, non inuenio. Num„quam hoc facere ausus sum, quum de quorumdam facinori„bus, immaniter aduersus ecclesiam perpetratis, grauissime per„mouerer.„ Ex quibus commode nos concludere posse puto, excommunicationem parentis filium iure baptismi priuare non posse. Et quamquam fuerunt, qui potestati ecclesiae hac

(y) August. epist. LXXV. ad Auxilium.

in

in re extenderunt limites, tantum tamen abest, vt actiones ipsorum generatim approbatae & lege quadam confirmatae, vt potius censuram mereri creditae sint. Qui scire cupiunt, quemadmodum ecclesiae reformatae hunc casum de admittendis ad baptismum parentum excommunicatorum filiis soluerint, aliam dissertationem[z], quam iam pridem in ecclesiae defensionem scripsimus, consulere possunt, in qua hunc casum speciatim considerauimus, & ex celebratissimarum quarumdam ecclesiarum reformatarum principiis & praxi decidimus.

§. XVII.

Num infantes expositities, quorum parentes ignoti, baptizari fas fuerit.

Alia quaestio, aliquando in ecclesia primitiua agitata, ad eos infantes attinebat, qui vel proiecti erant, vel a barbaris redemti, quorum parentes latebant & consequenter incertum prorsus erat, vtrum baptizati essent nec ne? Res haec erat, quae frequenter accidere solebat in *Africa*, vbi christiani diuersis barbaris nationibus erant contermini: Et quaestio a patribus *Africanis*, facta consultatione, in concilio quodam *Carthaginensi* hunc in modum soluebatur: *Placuit de infantibus* [a], *quoties non inueniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse, sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per aetatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere absque vllo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione priuari.* Et hoc decretum rogantibus ecclesiarum *Mauritaniae* legatis fiebat, qui synodum certiorem fecerant, multos tales infantes apud se a barbaris redimi. Quo in casu dubium omnino erat, vtrum parentes eorum gentiles an christiani essent.

(z) French *churches. Apology for the church of* England, Book 3. chap. 19.

(a) Conc. Carth. V. c. VI. (tom. II. conc. p. 1215.) Cod. can. Afric. c. LXXII. Ὁμοίως ἤρεσε περὶ τῶν νηπίων, ὁσάκις μὴ εὑρίσκονται βέβαιοι μάρτυρες, οἱ ταῦτα ἂν ἀμφιβόλως βαπτισθέντα εἶναι λέγοντες καὶ οὐδὲ αὐτὰ διὰ τὴν ὥραν περὶ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀποκρίνεσθαι ἐπιτηδείως ἔχωσι, χωρίς τινος προσκόμματος ὀφείλειν ταῦτα βαπτίζεσθαι, μή ποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ ἁγιασμοῦ καθάρσεως· ἐν τούτῳ γὰρ οἱ τοποτηρηταὶ τῶν Μαύρων ἀδελφοὶ ἡμῶν τοῦτο ἐβουλεύσαντο, ὅτι πολλοὺς τοιούτους ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἐξαγοράζοντες.

§. XVIII.

Num liberi iudæorum *vel gentilium in quocumque casu baptizari potuerint.*

Vervmtamen si, (vti in quibusdam casibus vsu veniebat) parentes infantium, qui diuina prouidentia in potestatem venerant christianorum, meri iudæi vel ethnici esse manifesto noscerentur: tunc infantibus istis baptismus non denegabatur, eo quod iam possessio christianorum facti fuerant, qui pro illis fidem suam interponentes eorum se educationis rationem habituros promittebant. Hoc ex avgvstino [b] patet, qui disertis verbis ait: *Aliquando filiis infidelium praestatur hac gratia, vt baptizentur, quum occulta Dei prouidentia in manus piorum quomodocumque perueniunt.* Aliquando pecunia redemti, aliquando iusto bello capti, aliquando etiam a beneficis hominibus collecti erant [c], vbi parentes crudeliter eos proiecissent. In quibus casibus vniuersis vel sponsorum fides & promissum, vel fides ecclesiæ generatim, quæ communis eorum mater erat, & cuius nunc filii esse credebantur, ad ius baptismatis eis dandum sufficiebat. Sacræ ecclesiæ virgines, rebus ita exigentibus, sæpenumero pro ipsis spondebant, curamque religiosæ eorum educationis in se suscipiebant. Atque ita accidit, vt, quemadmodum ambrosivs, vel quisquis excellentis libri *de vocatione gentium* [d] auctor est, obseruauit, *vt multis, quos suorum impietas deseruit, alienorum cura seruierit & ad regenerationem venerint per extraneos, qua eis non erat prouidenda per proximos.* Quod beneficentiæ & libertatis genus inter veteres ita generatim vsitatum erat, vt recentiores quidam scriptores [e] hoc intuitu cum laude & commendatio-

(b) Aug. de grat. & libero arbitrio cap. XXII. tom. VII. p. 527. (p. 1323. edit. Basil. MDIXIX.)

(c) Aug. epist. XXIII. ad Bonifac. Videas multos non offerri a parentibus, sed etiam a quibuslibet extraneis, sicut a dominis seruuli aliquando offeruntur. Et nonnumquam mortuis parentibus suis paruuli baptizantur ab eis oblati, qui illis huiusmodi misericordiam præbere potuerunt. Aliquando etiam, quos crudeliter parentes exposuerunt, nutriendos a quibuslibet, nonnumquam a sacris virginibus colliguntur, & ab eis offeruntur ad baptismum.

(d) Ambros. de vocat. gent. lib. II. c. VIII.

(e) Vid. Riuetum & Walæum in synopsi purioris Theologiæ disput. XLIV. num. XLIX. (p. m. 491. edit. Lugd. Batau. MDCXLIII.) Augustinus & alii veteres sine controuersia eos, qui legitime venissent in potestatem christianorum,

ne

ne de eo loquantur, & eiusmodi infantes eodem baptismi iure gaudere dicant, quo serui *Abraha*, pecunia ipsius emti, circumcisionis iure gauisi sint non minus, quam qui domi suæ ipsi nati fuerant. Et in adserendo, quod nempe hæc sine controversia communis praxis in ecclesia primitiua fuerit, eatenus conspirant, vt AVGVSTINVM hoc tamquam firmissimo argumento ad probandam liberam gratiam & electionem aduersus *Pelagianos* vsum fuisse, dicant. Quod heic obiter tantum notamus, propter errantes quosdam homines, qui eiusdem praxis studium in ecclesia *Anglicana* non illius beneficentiæ, sed vitio potius & errori in constitutione eius admisso, adscribunt.

§. XIX.

Num infantes, dum parentes ipsorum adhuc gentiles essent, nati baptizari potuerint.

ALIA quæstio superest de iis infantibus, qui parentibus, gentilitatis superstitioni adhuc deditis, nati fuerunt. Sed vero de illis nullum vmquam dubium fuit; nam simul atque ipsi parentes baptizati erant, in id incumbere debebant, vt coniuges & liberos & omnes suos ad baptismum suscipiendum perducerent. Quem in finem lex quædam in codice *Iustinianeo* [*f*] reperitur, seueram illis pœnam iniungens, qui hac in re neglectionis vel præuaricationis conuincerentur. Ita enim ibi decretum legimus: *Qui nondum sunt baptizati, ipsi cum liberis & coniugibus & omnibus suis perducant se ad sanctas ecclesias: Et suos paruulos liberos sine mora baptizari curent: maiores vero prius scripturas secundum canones doceantur. Si vero propter militiam vel dignitatem vel facultates habendas fingant baptizari; & liberos aut coniuges suas aut*

baptizandos sentiebant. *Aliquando*, inquit, *filiis infidelium præstatur hæc gratia, vt baptizentur; quum occulta Dei prouidentia in manus piorum quomodocumque peruenerunt.* Nos vero legitime in potestatem christianorum venire iudicamus, si vel iusto bello capiantur, aut emantur a christianis, vt videre est ex Genes. XVII. v. 12. *Circumcidetur vobis natus dies octo omnis mas per ætates vestras, natus domi, & emtus pecunia tua.*

(*f*) Cod. Iustin. lib. I. tit. XI. de paganis leg. X. num. I. Οἱ μήπω βαπτισθέντες, ἑαυτοὺς καὶ παῖδας, καὶ γαμετὰς, καὶ πάντας τοὺς αὐτῶν προσαγέτωσαν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις, καὶ τὰ μὲν αὐτῶν τέκνα μικρὰ ὄντα χωρὶς ἀναβολῆς βαπτιζέσθωσαν· οἱ δὲ τέλειοι πρότερον τὰς γραφὰς κατὰ τοὺς κανόνας διδασκέσθωσαν· Εἰ δὲ διὰ τὸ τυχεῖν στρατείας, ἢ ἀξίας, ἢ οὐσίαν ἔχειν σχηματίζοιντο βαπτισθῆναι· καὶ τοὺς παῖδας

 dome-

domesticos & necessitudine sibi iunctos in errore reliquerint, publicatione bonorum damnantur & pro merito puniuntur, nec republica fruuntur. PHOTIVS hanc legem in *nomocanone* repetit, eique aliam eiusdem generis addit de *Samaritanis*, quod licet ipsi ad baptismum non admittendi sint prius, quam duos annos in fide instituti sint, eorum tamen liberi sine eiusmodi cunctatione admitti debeant. Quae lex etiam nunc inter *nouellas Iustiniani* [g] exstat. Ex quibus omnibus apparet, quod simul ac *iudaeus* quispiam vel gentilis baptizatus, vel in ordinem duntaxat catechumenorum adscitus fuisset, ipsius liberi baptismo digni fuerint habiti, adeoque lege sic iubente ad baptizandum offerri debuerint. Tantum de infantibus & de diuersis casibus, quos in veterum scriptorum monimentis, ad eorum baptismum spectantes, deprehendimus.

LIBRI VNDECIMI
CAPVT QVINTVM
DE BAPTISMO ADVLTORVM.
§. I.
Adulta aetate homines sine praeuia institutione, qua ad respondendum pro se ipsis redditi essent idonei, baptizare non licitum.

ALIVD genus hominum, quibus baptismus conferebatur, erant adulti, qui ad annos pubertatis peruenerant, quique

---

ἢ τὰς γαμετὰς αὐτῶν ἢ τοὺς ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἐπὶ τῆς πλάνης ἐάσωσι, καὶ τοὺς αὐτοῖς προσήκοντας· δημεύονται, καὶ δεόντως τιμωροῦνται, καὶ τῆς πολιτείας οὐ μετέχουσιν. Haec lex repetitur a Balsamone constitut. eccles. apud Iustell. biblioth. iuris canon. tom. II. p. 1298. Et in Photii nomocan. tit. IV. c. IV. p. 907. ibid.

(g) Phot. nomocan. tit. IV. c. IV. p. 907. Iustin. nouell. CXLIV. c. II. *ἐπὶ ἐνιαυτοὺς δύο κατηχεῖσθαι, μανθάνειν τε τὰς γραφὰς κατὰ δυνατὸν, καὶ τότε προσφέρεσθαι τῷ τῆς ἀπολυτρώσεως βαπτίσματι, τῇ μετανοίᾳ τοῦ τοσούτου χρόνου καρπουμένους τὸ ὡς ἀληθῶς ἀπολύτρωσιν· τοὺς δὲ νέους σφόδρα καὶ διδασκαλίας οὐ συνιέντας, ἐφίεμεν καὶ τῆς παρατηρήσεως ταύτης χωρὶς ἀξιοῦσθαι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.* Per duos primum annos in fide instituantur, & pro viribus scripturas ediscant: tuncque demum sacro redemtionis offeruntur baptismati, tam longi temporis poenitentia prorsus redemtionis fructum adsequuti. Pueros autem admodum, qui per aetatem doctrinas intelligere nequeunt, etiam absque hac obseruatione sacro dignari baptismate admittimus.

istis temporibus præcipuum baptizatorum corpus constituebant. Hi communiter ex *iudaismo* & gentilitatis superstitione conuersi erant, qui ante, quam ad baptismum admitti possent, aliquod temporis interuallum in ordine catechumenorum transigere debebant, vt ad professionem fidei ac vitæ christianæ per se ipsos edendam idonei redderentur. Nam sine eiusmodi professione, suis ipsorum verbis edita, ad priuilegium baptismi admitti non solebant. Tempus institutioni eorum constitutum, institutionisque rationem ac methodum, iam libro vltimo speciatim considerauimus. Quidquid igitur obseruandum superest, ad quosdam casus speciales attinet, quos in antiquorum conciliorum canonibus reperimus decisos, quando, quum homines ætate maturiore turmatim ad baptismum venirent, ecclesia multos casus considerandi occasionem habebat, quales in posterioris æui regulis vix inuenias.

§. II.

Homines tamen muti in certis quibusdam casibus baptizari poterant.

VNVS quidam ex hisce casibus dubiis ad homines attinebat mutos, quibus facultas tempore baptismi pro se respondendi adempta erat. Hoc in casu si homines baptismum recipiendi desiderium aperuissent ante, quam in istam infirmitatem incidissent; vel si idoneis signis præsens desiderium suum declarare possent, ecclesia ipsorum petitionem benigne accipiebat, eosque ad baptismatis admittebat priuilegium. Concilium primum *Arausicanum* [a] canonem aliquem in istiusmodi hominum gratiam fecit, respectu habito ad baptismum pariter & pœnitentiam. Sic enim statuit: *Subito obmutescens, prout status eius est, baptizari aut pænitentiam etiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu.* In codice *Africano* canon exstat in eamdem hanc sententiam: *Vt ægrotantes* [b] *si pro se respondere non possunt, quum voluntatis eorum testimonium bi, qui sui sunt, periculo proprio dixerint, baptizentur.* Et inter re-

(a) Concil. Arausican. I. c. XII. (tom. III. concil. p. 1449.)

(b) Concil. Carthag. III. c. XXXIV. (tom. II. conc. p. 1172.) In codice canonum ecclesiæ Africanæ can. XLV. hic canon repetitur: Ὥστε τοὺς ἀσθενοῦντας, οἵ τινες ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀποκρίνεσθαι οὐ δύνανται, τότε βαπτίζεσθαι, ὅτε τῇ αὐτῶν προαιρέσει τὴν περὶ αὐτῶν μαρτυρίαν κινδύνῳ ἰδίῳ εἴπωσιν.

sponsa

ſponſa canonica TIMOTHEI, epiſcopi eccleſiæ *Alexandrinæ*, quoddam eiusdem argumenti habetur. Quæritur enim [c] ibi: *Si quis catechumenus, quum eſſet infirmus, emota mentis factus ſit, nec poſſit ipſe fidem confiteri, ſuique ſuadeant, vt donec viuit, ſanctum baptiſmum accipiat, debeatne accipere, annon?* Et reſpondetur: *Debet accipere, ſi non ab immundo ſpiritu tentetur.* Exemplum habemus, quod reuera in *æthiopis* cuiusdam *Africani* baptiſmo accidit *Carthagine*, quem dominus ſuus inter catechumenos inſtruendum & inter competentes ad baptiſmum præparandum curauerat. Profeſſionem fidei & vſitatam renuntiationem publice fecerat in eccleſia, vti iamiam baptizandis moris erat facere ante, quam ad conſummandum illud myſterium baptiſterium ingrederentur. Enimuero, quum iam baptiſmi tempus præſto eſſet, febrim ſubito nactus ſermonis vſum perdebat. Hoc non obſtante baptiſmo donabatur, aliis ipſius nomine, quaſi eſſet infans, reſpondentibus. FERRANDVS, qui hiſtoriam narrat, dubia quædam ſua de hoc baptiſmo FVLGENTIO, eccleſiæ *Ruſpenſis* in *Africa* epiſcopo, aperiebat, qui conſolatoriam ei reſponſionem dabat in hanc ſententiam, habuiſſe iſtum adoleſcentem [d] o-

(c) Timoth. reſponſ. canon. c. IV. ap. Beuereg. pandect. tom. II. p. 166. Ἐρώτησις· Ἐάν τις κατηχούμενος, ὢν ἀσθενὴς, γένηται ἐκ φρενὸς, καὶ μὴ δύνηται ἑαυτὸς ὁμολογῆσαι τὴν πίστιν, καὶ παρακαλῶσιν οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἕως ζῇ, ὀφείλει λαβεῖν, ἢ οὔ; Ἀπόκρισις· Ὀφείλει λαβεῖν, ἐὰν μὴ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου πειράζηται.

(d) Fulgent. de baptiſmo Aethiopis c. VIII. Neque enim ab hac ſententia noſtrum animum reuocare debet vlla ſuſpicio, ne quis dicat, quod ille (ſaluus eſſet, ſi nec ad ipſam tinctionem corporis perueniſſet,) cum, vtique non dicamus, illum ſine baptiſmi ſacramento ſola confeſſione potuiſſe ſaluari. Qui enim crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Illum vtique adoleſcentem, quia crediditſſe, & confeſſum fuiſſe noulmus, ideo per ſacramentum baptiſmatis ſaluum fuiſſe firmamus. Qui ſi non baptizaretur, non ſolum neſciens, ſed etiam ſciens nullatenus ſaluaretur. Via enim ſalutis fuit in confeſſione, ſalus in baptiſmate. Nam in illa ætate, non ſolum ei confeſſio ſine baptiſmate nihil prodeſſet, ſed nec ipſum baptiſma non credenti neque confitenti vllatenus proficeret ad ſalutem. Ideo ergo illi Deus confeſſionem prodeſſe voluit, quia eum vſque ad ſanctam regenerationem in hac vita ſeruauit. Donum itaque ſanctæ regenerationis ſicut ille, quia voluit, petiuit; ſic Deus, quia voluit, dedit. Vid. ſimilis caſus apud Auguſtin. confeſſ. lib. IV. c. IV. Quum laboraret ille (amicus meus) febribus, iacuit diu ſine ſenſu in ſudore letali. Et quum deſperaretur, baptizatus eſt neſcius. - - baptiſmum acceperat mente atque ſenſu abſentiſſimus.

mines

mnes conditiones, a *CHRISTO* in adultis hominibus requisitas, quod nimirum credere & sic baptizari debeant. Credere idque confiteri, esse hominis baptizandi: baptismum dare, solum actum esse ministri ecclesiæ. Et licet hic homo ratione destitutus fuerit, quum minister hunc baptismi actum perficeret, vsum tamen rationis eum habuisse, vbi ipse per se proprium baptismatis sui actum perfecisset. Nullum quidem nisi infantes saluari fide eorum, qui eos adducant, ab hominibus autem rationis vsum habentibus fidem propriam requiri; hunc vero adolescentem confessum esse, dum mentis compos fuerit, & baptizatum, dum adhuc vixerit. Vnde concludit, non dari caussam de salute eius dubitandi, quia fecerit, quidquid ab ipso fuerit requisitum, & baptizatus sit eo modo, quem canones hoc in casu præscribant. Liceat his omnibus addere, quod hunc in modum ALBASPINAEVS & multi alii canonem concilii *Illiberritani* [e] interpretentur, loquentem de catechumeno, qui, statione sua deserta, ad ecclesiam per longum temporis intervallum non accessisset, tandem baptizari cupiat. Hoc in casu, etiamsi vox illi esset interclusa, baptizari poterat, si eum de clero quispiam, vel alii testes fideles agnoscerent, voluisse esse christianum, eo, quod in veterem hominem deliquisse, (vel, vt alia exempla legunt, eo, quod veterem hominem dereliquisse) videretur. Idem hoc priuilegium erat, quod hominibus in negotio pœnitentiæ indulgeri solebat, de quo in concilio ante citato *Arausicano* habetur mentio, nec non in concilio *Carthaginensi* quarto, vbi canon sic habet [f]: *Qui pœnitentiam in*

(e) Concil. Illiberritan. can. XLV. (tom. I. conc. p. 975.) Qui aliquando fuerit catechumenus, & per infinita tempora ad ecclesiam non accesserit; si eum de clero quisque cognouerit esse christianum, aut testes aliqui exstiterint fideles, placuit, ei baptismum non negari; eo quod in veterem hominem deliquisse (al. eo quod veterem hominem dereliquisse) videatur.
Albaspin. in hunc canonem ibid. p. 1002. a. Existimarim, agi de catechumeno apostata, qui mortis insperatæ discrimine interceptus baptismum peteret, & cui ante vox intercluderetur, quam ad eum accessisset presbyter.

(f) Concil. Carthag. IV. can. LXXVI. Leo ep. LXXXIX. al. XCI. ad Theodorum Foroiuliensem (tom. III. concil. p. 1404. a.) Quod si aliqua vi ægritudinis ita fuerint adgrauati, vt quod paullo ante poscebant, sub præsenti sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, vt simul & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium consequantur, cetera.

infirmitate petit, si casu, dum ad eum sacerdos inuitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesin versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius eucharistia. Si superuixerit, admoneatur a supra dictis testibus petitioni suæ satisfactum, & subdatur statutis pœnitentiæ legibus, quamdiu sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probauerit. Iam vero probabile omnino est, quod eumdem in modum homines hac conditione baptizati, si conualuerunt, fidei suæ professionem facere debuerint, sicut in baptismo fieri consueuit, quando postea in confirmatione manus impositionem acceperunt. Verum, quum hoc ipsum indubio regulæ siue canonis cuiusdam ecclesiastici testimonio, vti quidem in altero pœnitentiæ casu licet, non comprobare, sed tantum ex parili ratiocinandi modo iudicare valeamus, nihil certi definimus, sed suo quemlibet sensu sinimus abundare.

§. III.

Nec non energumeni extrema necessitate vrgente.

ALIA quæstio de *energumenis*, siue vexatis a malis spiritibus, nonnumquam agitata fuit, num consultum esset durante obsessione baptismum eis tribuere. Concilium *Illiberritanum* baptismum differri iubet, donec liberati fuerint & sanati, summa tamen exigente necessitate, si in mortis periculo sint constituti, [g] baptizari eos posse statuit. Concilium primum *Arausicanum* [h] hoc non tantum in absolutæ necessitatis casu, sed etiam in infirmitatis remissione ac vicissitudine, permisisse videtur. Nam *energumenis catechumenis, in quantum vel necessitas exegerit, vel opportunitas permiserit, de baptismate consulendum* statuit. In canonibus TIMOTHEI episcopi *Alexandrini* eadem proponitur quæstio, sed paullo aliter soluitur: *Si catechumenus a dæmone corripiatur, & voluerit ipse vel sui, vt sanctum baptisma accipiat, debetne accipere annon, & maxime si morti propinquus fuerit?* Ad quam quæstionem respondetur: *Si is, qui a dæmone corripitur, non fuerit ab immundo spiritu mundatus, non potest sanctum baptisma accipere, sed*

(g) Concil. Eliber. can. XXXVII. (tom. I. p. 974.) Eos, qui ab immundis spiritibus vexantur, si in fine mortis fuerint constituti, baptizari placet.

(h) Concil. Arausic. c. XV.

in

in exitu [*i*] *e vita baptizatur.* Ita quoque in *constitutionibus* sic dictis *apostolicis* [*k*]: *Si quis dæmonem habeat; doceatur quidem pietatem, sed non recipiatur ad communionem, antequam mundetur: tamen si mors vrgeat, recipiatur.* Sunt, qui hoc de receptione ad communionem eucharistiæ intelligunt, sed planum est, quod auctor de receptione ad communionem ecclesiæ per baptismum loquatur. Regulas enim hic dat de personis baptizandis, earumque necessarias describit proprietates; quarum vna est, vt energumeni mundentur, antequam ad communionem recipiantur, nisi mors vrgeat, vbi necessitas regulæ exceptionem suppeditet. Et hæc antiqua regula tempore CYPRIANI erat, qui eos, qui a spiritibus immundis vexentur, baptizari adfirmat, si quidem ægri sint. *Si aliquis*, inquit [*l*], *in illo mouetur, quod quidam de iis, qui ægri baptizantur, spiritibus adhuc immundis tentantur; sciat, diaboli nequitiam pertinacem vsque ad aquam salutarem valere, in baptismo vero omnes nequitiæ suæ vires amittere.* Et paullo post: *Hoc denique & rebus ipsis experimur, vt necessitate vrgente in ægritudine baptizati, & gratiam consequuti careant immundo spiritu, quo antea mouebantur; & laudabiles ac probabiles in ecclesia viuant, plusque per dies singulos in augmentum cælestis gratiæ per fidei incrementa perficiant. Et contra nonnulli sæpe de illis, qui sani baptizantur, si postmodum peccare cœperint, spiritu immundo redeunte quatiuntur; vt manifestum sit, diabolum in baptismo fide credentis excludi, si fides post-*

(*i*) Timoth. respons. can. c. II. Ἐρώτησις· Ἐὰν δαιμονιζόμενος κατηχούμενος ᾖ, καὶ θελήσῃ αὐτὸς ἢ οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα, ὀφείλει λαβεῖν ἢ οὔ, καὶ μάλιστα ἐὰν περὶ τὸν θάνατον ἐστίν; Ἀπόκρισις· Ἐὰν ὁ δαιμονιζόμενος μὴ καθαρισθῇ ἀπὸ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος, οὐ δύναται λαβεῖν τὸ ἅγιον βάπτισμα, περὶ δὲ τὴν ἔξοδον βαπτίζεται.

(*k*) Constitut. apost. lib. VIII. c. XXXII. Ἐὰν δέ τις δαιμόνα ἔχῃ, διδασκέσθω μὲν τὴν εὐσέβειαν, μὴ προσδεχέσθω δὲ εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἂν καθαρισθῇ· εἰ δὲ θάνατος κατεπείγοι, προσδεχέσθω.

(*l*) Cyprian. epist. LXXVI. al. LXIX. ad Magnum.

Vid. Clement. recognit. lib. IV. c. XXXII. (apud Coteler. patr. apostolic. vol. I. p. 541 a.) Agatis gratias largitori omnium patri, per eum, quem posuit regem pacis, & thesaurum ineffabilium bonorum: vt in præsenti quidem tempore diluantur peccata vestra per aquam fontis, aut fluminis, aut etiam maris, inuocato super vos trino beatitatis nomine: vt per hoc non solum fugentur, si intra vos habitant, spiritus maligni; verum etiam, quum destiteritis a peccatis, & tota fide totaque mentis puritate credideritis, etiam ex aliis vos malignos spiritus & dæmones effugetis.

modum defecerit, regredi. Ex his CYPRIANI verbis discimus, non tantum energumenos, vrgente extrema necessitate, ad baptismum admissos, sed baptismum etiam tali occasione collatum sæpius peculiari illis beneficio exstitisse, quando eos immundorum spirituum vexatione liberauit, qui antea nulla exorcistarum potestate expelli potuerant, tametsi hac tempestate exorcismi virtus plenum miraculis donum spiritus sancti esset.

§. IV.

Nullus seruus sine domini sui testimonio ad baptismum admittendus erat.

ALIA obseruatio, de adultorum baptismo facienda, ad eos spectat, qui christianorum dominorum serui erant. Nam apud *constitutionum* sic dictarum *apostolicarum* auctorem in examinandis diuersis eorum, qui baptismo sese offerant, requisitis, in hoc quoque inquiri iubetur, vtrum serui sint, an liberi? Atque si ethnici cuiusdam domini serui sint, doceri iubentur placere domino, vt verbum & christiana religio non adspergatur infamia, ipso domino, vtpote infideli, cum eorum baptismo nihil negotii habente. Quod si quis fidelis seu christiani domini seruus sit, dominum interrogari debere dicit, an ei testimonium perhibeat [*m*]? Si non perhibeat, reiiciendum esse, donec domino probauerit, dignum se esse; si vero ei perhibeat testimonium, admittendum. Adeo necessarium & religioni vtile istis temporibus credebatur, christianis dominis in seruos suos indulgere potestatem, vt sine eorum testimonio & approbatione tamquam digni baptismi candidati admitti haud possent. Non, quasi hoc ad fouendam vllam in christianis dominis potestatem tyrannicam spectasset, vt seruos suos a baptismo excluderent, illisque christianæ religionis negarent priuilegium ac beneficia: (quæ immanis crudelitas & spiritualis tyrannis in mortalium animas est, priscis temporibus prorsus inaudita) sed id consilium ad conseruandam religionis christianæ puritatem

(*m*) Constit. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Ἐξεταζέσθωσαν αὐτῶν καὶ οἱ τρόποι, καὶ ὁ βίος, καὶ εἰ δοῦλοί εἰσιν ἢ ἐλεύθεροι· καὶ ἐὰν πιστοῦ δοῦλος ᾖ, ἐρωτάσθω ὁ κύριος αὐτοῦ, εἰ μαρτυρεῖ αὐτῷ· ἐὰν δὲ μή, ἀποβαλλέσθω ἕως ἂν ἑαυτὸν ἄξιον ἐπιδείξῃ τῷ δεσπότῃ· εἰ δὲ μαρτυρεῖ αὐτῷ, προσδεχέσθω· εἰ δὲ ἐθνικοῦ ᾖ οἰκέτης, διδασκέσθω εὐαρεστεῖν τῷ δεσπότῃ, ἵνα μὴ βλασφημῆται ὁ λόγος.

& ar-

& arcendos a sanctis mysteriis hypocritas & profanos simulatores valebat; quorum præpopera admissio offensionem & scandalum religioni adferre poterat, si dubiæ vitæ homines, nullo habito discrimine, ad sacros eius ritus admitterentur. Hæc sapienter adhibita cautio vtili potestate christianos instruebat dominos, quam hi ipsi pro sapientia & caritate sua ad ædificationem, non ad destructionem, adhibebant. Experientia quoque hanc regulam vtilissimam esse comprobabat. Nam & dominos salutis seruorum suorum cupidos & studiosos faciebat, quemadmodum in exemplo *Africani* æthiopis, cuius FVLGENTIVS meminit, vidimus; & seruos in vita sua & religionis desiderio reddebat sinceros, quum sine dominorum suorum testimonio pro vere conuersis, baptismoque dignis, haberi se non posse intelligerent. Leges etiam imperiales datæ erant, quibus omnes domini familiarum suarum curam habere tenebantur, in tantum, vt vniuersi domestici sui, serui æque ac liberi, christiani fierent. Quod si qui facere vel per negligentiam, vel collusionem destitissent, pœnas quasdam leges istæ habebant annexas, quæ dominos, hanc officii sui partem prætermittentes, certis priuilegiis in republica priuabant [n]. Vt adeo domini quouis modo, & commodi, & officii, & caritatis intuitu seruos suos instituendos curare, eosque suo ipsorum testimonio munitos ad baptismum adducere, debuerint.

§. V.

Baptismus tamen res voluntaria esse, nec quispiam ad illum recipiendum cogi debebat.

VERVMTAMEN, quum baptismus voluntaria actio in adultis esse deberet, leges quædam latæ erant, quibus cauebatur, ne quis eum recipere illata vi cogeretur. In concilio quarto *Toletano* canon quidam de *iudæis*, qui nonnumquam inviti baptismum suscipere coacti fuerant, condebatur in hanc sententiam [o]: *De iudæis præcepit sancta synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferre: Cui enim vult Deus, miseretur, & quem vult, indurat. Non enim tales inuiti saluandi sunt, sed volentes, vt integra sit forma iustitiæ. Sicut enim homo proprii arbitrii volumtate*

(n) Vid. cap. IV. §. XIX. pag. 213. 214.

(o) Concil. Toletan. IV. c. LVI. (tom. V. conc. p. 1719.)

cuissent. *Si augur aut pantomimi*, inquit concilium *Illiberritanum* [*s*], *credere voluerint, placuit, vt prius artibus suis renuntient, & tunc demum suscipiantur, ita, vt vlterius non reuertantur. Quod si facere contra interdictum tentauerint, proiiciantur ab ecclesia.* Eumdem in modum concilium *Carthaginense* tertium omnes istos [*t*] segregari ab ecclesiæ communione iubet, nec in gratiam recipi, nisi vere ad Deum conuersos. Et tempore CYPRIANI non tantum publici fabularum actores, verum priuati etiam indignæ huius artis magistri & doctores, ab ecclesiæ communione arcebantur: vti ex quadam CYPRIANI epistola patet, qua *Eucratio*, qui hac de re ad ipsum scripserat, hunc in modum respondet [*u*]: *Pro dilectione tua & verecundia mutua consulendum me existimasti, frater carissime, quid mihi videatur de histrione quodam, qui apud vos constitutus in eiusdem adhuc artis suæ dedecore perseuerat, & magister & doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum, id quod male didicit, ceteris quoque insinuat: an talis debeat communicare nobiscum? Puto nec maiestati diuinæ, nec euangelicæ disciplinæ congruere, vt pudor & honor ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. Nam quum in lege prohibeantur viri induere muliebrem vestem, & maledicti eiusmodi iudicentur; quanto maioris est criminis non tantum muliebria indumenta accipere, sed gestus quoque turpes, & molles, & muliebres, magisterio impudicæ artis exprimere?* Immo vero ipsi sapientiores & honestiores ethnici hoc vitæ genus plenum indignitatis & offensionis esse statuebant, eosque, qui istas artes profitebantur, damnabant, variisque pœnis adficiebant; quemadmodum TERTVLLIANVS obseruat. *Ipsi*, inquiens [*x*], *auctores & administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, harenarios illos amantissimos, quibus viles animas feminæ, aut illi etiam corpora sua substernunt, propter quas in ea committunt, quæ reprehendunt ex eadem parte, quam magnifaciunt, deponunt & diminuunt, immo manifeste damnant ignominia & capitis minutione, arcentes curia, rostris, senatu, equite, ceterisque honoribus omnibus simul ac ornamentis.* Quod etiam ab AVGVSTINO [*y*]

(*s*) Concil. Eliber. c. LXII.

(*t*) Conc. Carth. III. can. XXXV. Vt scenicis atque histrionibus, ceterisque huiusmodi personis vel apostaticis, conuersis vel reuersis ad dominum gratia vel reconciliatio non negetur.

(*u*) Cyprian. epist. LXI. al. II. ad Eucratium.

(*x*) Tertull. de spectac. c. XXII.

(*y*) August. de ciuit. Dei lib. II. c. XIV.

con-

confirmatur, quando ait: *Illi (Romani) actores poëticarum fabularum remouent a societate ciuitatis.* Et, *Ab honoribus omnibus repellunt homines scenicos.* Quando itaque hæc vitæ ratio inter ipsos gentiles adeo infamis fuit, mirum non est, ecclesiam nullos huic professioni addictos homines ad baptismum voluisse admittere, nisi prius tam ignominiosis artibus vale dixissent. Quod si secus fecisset ecclesia, ipsa sese opposuisset opprobrio, & aduersariis dedisset calumniandi occasionem, quod istiusmodi perditissimi ac profligatissimi homines ad ecclesiæ admitterentur priuilegia, qui a ciuitatis iuribus & reipublicæ honoribus essent exclusi.

§. VII.

Et aurigæ, gladiatores, *et* actores *alii.*

PROXIMI, qui in *constitutionibus* a baptismo prohibentur, sunt *aurigæ, gladiatores* [z] *stadii cursores, lanistæ,* siue *ludorum curatores, olympici, choraulæ, citharistæ, lyristæ, saltatores, caupones,* & huius furfuris alii, qui aut finem istarum artium facere, aut a baptismo reiici iubentur. Mirum quodammodo videri potest, nonnullas ex illis artibus, quæ natura sua nec boni nec mali rationem habere proprie videntur, idoneas caussas tunc temporis iudicatas fuisse, quamobrem homines a baptismo arcerentur. Verum notandum est, has artes tempore ethnicismi fuisse quædam instrumenta, quibus idololatria, lasciuia & improbitas propagaretur; adeoque a veteribus, quorum exacta erat disciplina, in rebus homini christiano minime permittendis positas fuisse. Ludi *Circenses* in honorem deorum celebrabantur, vnde, si quis agitatorem in illis ageret, idololatriæ istius se reddebat participem. Qua de caussa concilium *Arelatense* primum [a] eos omnes a communione iubet separari, qui post baptismum in hoc negotio perseuerassent. Historiam notatu dignam de huiusmodi quodam agitatore ethnico refert HIERONYMVS [b] in vita *Hilarionis*, aurigam videlicet *Gazensem*

(z) Constit. apost. lib. VIII. c. XXXII. ἡνίοχος, ἢ μονομάχος, ἢ σταδιοδρόμος, ἢ λυδεμπιστὴς, ἢ ὀλυμπικὸς, ἢ χοραύλης, ἢ κιθαριστὴς, ἢ λυριστὴς, ἢ ὁ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος, ἢ κάπηλος, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ ἀποβαλλέσθωσαν.

(a) Concil. Arelat. I. c. IV. De agitatoribus, qui fideles sunt, placuit eos, quamdiu agitant, a communione separari.

(b) Hieron. vit. Hilarion. c. XIII.

delatum in lecto, quum solam linguam moueret ad preces, audiuisse, non prius posse sanari, quam crederet in *IESVM*, & sesponderet arti pristinæ renuntiaturum. Credidisse, spopondisse, sanatum esse, magisque de animæ, quam de corporis salute exsultasse. Hæc professio idololatriæ ministrabat, ideoque homines in baptismo ei tam diserte renuntiare oportebat. Ars gladiatoria barbarie & crudelitate sua infamis erat, homines faciendæ cædi & trucidationi implicans; adeoque nulla prorsus ratione cum regulis christianismi consistere posse credebatur. Cursores stadii, publicorum ludorum curatores & pugnatores olympiaci superstitiosis exercitiis omnes dediti erant. Hi enim ludi nomine cuiusdam idoli in eiusque honorem habebantur, cui vitæ generi proinde, tamquam idololatriæ adiuncto, renuntiandum erat ante, quam quis ad baptismum accederet. Quod ad alias artes attinet, fidicinum, citharœdorum, saltatorum, ceterorum, præterquam quod animi leuitati, vanitati & luxuriæ seruirent, ad cultum etiam idololatricum adhibebantur, quæ præcipua fuisse videtur ratio, quamobrem in subsequente christiani cuiusque vita tantopere interdictæ fuerint.

§. VIII.

Astrologi, *& alias curiosas artes exercentes.*

PROXIMVM genus hominum, qui in *constitutionibus* tamquam indigni baptismo recensentur, sunt [c], *nefandæ libidinis perpetratores, cinædi, lasciui, magi, incantatores, astrologi, vates, captatores carnium magicarum, mendici vagantes, circulatores, amuleta facientes, lustrantes, augures, ominum & signorum monstratores, palpitationum interpretes, in occursu obseruantes vitia oculorum & pedum, vel obseruantes aues, aut mustelas, aut voces, aut symbolicas auditiones.* Qui omnes tempore probari, & quum desierint, admitti, si non pareant, reiici iubentur. Nomina *Græca*, quibus auctor *constitutionum* vtitur ex parte difficilia ad intelligendum

(c) Constit. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Ἀῤῥητοποιὸς, κίναιδος, βλὰξ, μάγος, ἐπαοιδὸς, ἀστρολόγος, μάντις, θηρεπωδὸς, λώταξ, ὀχλαγωγὸς, περιάμματα ποιῶν, περικαθαίρων, οἰωνιστὴς, συμβολοδείκτης, παλμῶν ἑρμηνεὺς φυλαττόμενος ἐν συναντήσει λώβας ὄψεως, ἢ ποδῶν, ἢ ὀρνίθων, ἢ γαλῶν, ἢ ἐπιφωνήσεων, ἢ παρακουσμάτων συμβολικῶν· χρόνῳ δοκιμαζέσθωσαν· — — παυσάμενοι μὲν προσδεχέσθωσαν, μὴ πειθόμενοι δὲ ἀποβαλλέσθωσαν.

sunt.

ſunt. Λώταγες a CHRYSOSTOMO [*d*] dicuntur mendici circumcuntes, qui, quod mendicatione obtinent, ludendo & luxurioſius epulando conſumunt. Alii tamen eos diuinatores quosdam ſeu chiromantas faciunt, ſimiles ſic dictis *Zigeunis* ſiue *Cingaris*, qui ſe *Aegyptios* eſſe mentiuntur, vocati hinc in *Anglia* noſtra *Gipſies*, quæ vocis acceptio huic loco maxime omnium conuenit. Περιάμματα eadem erant ac φυλακτήρια, quæ amuleta erant ex filis contexta, quæ aliquando quidem intus habebant ſcripturas, aliquando vero falſa quædam alia, quæcumque incidiſſent. Dicebant autem hæc iuuare, ſi ex collis eorum, qui ea acciperent, perpetuo penderent, ad morbum curandum, & omne malum auerruncandum, vocitata hinc *phylacteria*, *ſeruatoria*, *amolimenta*. *amoleta*. Iam vero hæc res paganæ ſuperſtitionis & idololatriæ pars erat, quæ recens conuerſis nimis quantum adhærebat, adeoque ad curandum longe erat difficillima. Quapropter antiquos canones & patres acriter in eam animaduertentes deprehendimus atque inuehentes. Concilium *Laodicenum* hunc ea de re habet canonem: *Non oportet ſacerdotes aut clericos facere, quæ dicuntur phylacteria, quæ quidem ſunt animarum vincula. Eos autem, qui ferunt* [*e*], *eiici ab eccleſia iuſſimus.* Concilium *Trullanum* [*f*] ita delinquentes ſex annos ab eccleſia ſegregari iubet. CHRYSOSTOMVS contra hanc artem tamquam craſſam idololatriam declamat, quidquid coloris

(*d*) Chryſoſtom. hom. XIII. in Epheſ. Οὐχ ὁρᾷς τούτους τοὺς προσαιτοῦντας, οὓς λώταγας ἡμῖν ἔθος καλεῖν; πῶς περίασι, πῶς καὶ αὐτοὺς ἐλεοῦμεν, ἀλλ' ὅμως τούτοις οὐδὲ συγγνώμη τίς ἐστιν· οὐδὲ γὰρ συγγινώσκομεν αὐτοῖς, ὅταν κυβεύοντες ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἀπολλύωσι. Non vides hos mendicos, quos vocare ſolemus *lotagas*? quo modo circumeant, quo modo etiam eorum miſereamur? ſed tamen iis non datur vlla venia. Neque enim iis ignoſcimus, quando alea ludentes, ſuas veſtes perdunt.

(*e*) Concil. Laodic. c. XXXVI. Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, ἅπερ ἐστὶ δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν· τοὺς δὲ φοροῦντας ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκελεύσαμεν.

(*f*) Concil. Trullan. c. LXI. - - ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς ἑξαετίας· τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι δεῖ - - καὶ τοὺς λεγομένους νεφοδιώκτας, καὶ γοητευτάς, καὶ φυλακτηρίους, καὶ μάντεις. - - Sexennii canoni ſubiiciantur. Ipſi autem eos quoque ſubiici oportet - - qui nubium expulſores, & incantatores, & *amuletorum præbitores* & vates appellantur.

ei dare nonnulli adlaborabant. *Amuleta*, inquit [g], *etsi de illis millies philosophentur, qui ex iis rem faciunt, dicentes: Deum inuocamus, & nihil amplius facimus, & quae sunt huiusmodi, & christiana est, inquiunt, vetula & fidelis, ea res est idololatria.* Et non obstantibus omnibus istis excusationibus sacrorum interdictionem eis minatur, qui istius artis aliquid fecisse deprehensi fuerint. *Ecce dico & praedico vobis omnibus, quod si quispiam fuerit deprehensus, non parcam iterum, siue amuletum, siue incantationem, siue huius artis aliquid aliud faciat.* Vt adeo, quemadmodum hoc crimen excommunicationem in omnibus iam baptizatis commeruit, ita quoque iusta caussa habita fuerit, ob quam vnusquisque a baptismo repelleretur, qui ei, antequam baptismum reciperet, renuntiare recusasset.

(g) Chrysostom. homil. VIII. in Coloss. p. 1374. Τὰ περίαπτα κἂν μυρία φιλοσοφῶσιν οἱ ἐκ τούτων χρηματιζόμενοι, λέγοντες ὅτι τὸν Θεὸν καλοῦμεν, καὶ οὐδὲν πλέον ποιοῦμεν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ χριστιανή ἐστιν ἡ γραῦς καὶ πιστὴ, εἰδωλολατρεία τὸ πρᾶγμά ἐστιν — — Ἰδοὺ λέγω, καὶ προλέγω πᾶσιν ὑμῖν, ὅτι ἐάν τις ἁλῷ, οὐ φείσομαι πάλιν, ἄν τε περίαπτον, ἄν τε ἐπῳδὴν, ἄν τε ἄλλο τι τῆς τέχνης τῆς τοιαύτης ποιῇ.

Idem in psalm. CX. (pag. 593. edit. Eton. ann. MDCXII.) Μὴ πάντως σωθῆναι ζητήσωμεν, μὴ πάντως ἀπαλλαγῆναι τῶν δεινῶν παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ κατὰ Θεόν· τοῦτο δὲ λέγω, διὰ τοὺς ἐπαοιδαῖς χρωμένους ἐν ταῖς νόσοις, καὶ ἑτέρας μαγγανείας ἐπιζητοῦντας εἰς παραμυθίαν τῆς ἀῤῥωστίας. Ne omnino seruari quaeramus, nec omni modo a malis liberari, sed a Deo. Hoc autem dico propter eos, qui in morbis vtuntur incantationibus, & alias exquirunt imposturas & praestigias ad leuandam aegritudinem.

Id. homil. VI. aduersus Iudaeos. tom. I. edit. Paris. p. 478. Ἂν μέν τι καρτερήσῃς μικρὸν, καὶ τοὺς βουλομένους ἢ ἐπᾷσαι τινὰ ἐπῳδὴν, ἢ περιάψαι τι τῷ σώματι περίαπτον, ἀτιμάσῃς, καὶ μετὰ πολλῆς ἐξαγάγῃς τῆς ὕβρεως ἐκ τῆς οἰκίας, εὐθέως ἔλαβες δρόσον ἀπὸ τοῦ συνειδότος. Quod si perduraueris paulisper, eosque qui vel incantationem aliquam canere voluerint, vel amuletum aliquod corpori adligare, nihili feceris, & multa cum contumelia ex aedibus tuis eieceris: protinus ab ipsa conscientia refrigerationem accipies.

Basil. Magn. in Psalm. XLVI. p. 366. Νοσεῖ τὸ παιδίον, καὶ σὺ τὸν ἐπαοιδὸν περισκοπεῖς, ἢ τὸν τοὺς περιέργους χαρακτῆρας τοῖς τραχήλοις τῶν ἀναιτίων νηπίων περιτιθέντα. Infans aegrotat? Quaquauersum circumfers oculos, requirens incantatorem: aut certe eum, qui superuacaneos vanosque characteres, seu figuras, innocentium puerorum collo circumliget.

§ IX.

§ IX.

Publicis ludis ac spectaculis dediti.

ALIVD genus hominum, quos *constitutionum apostolicarum* auctor baptismi priuilegio excludit, publicorum ludorum spectatores erant. *Si quis*, inquit [*h*], *animum addixerit insaniae theatri, aut venationibus, aut equestribus cursibus, aut ludorum certaminibus, vel cesset, vel reiiciatur.* HIERONYMVS MERCVRIALIS vir doctus [*i*], obseruationem habet, quae huius prohibitionis scite explicat rationem. Nam in studiose elaborata sua dissertatione de *arte gymnastica* obseruat, horum diuersorum ludorum & spectaculorum finem fuisse religionem quamdam, qua veteres opinati sint, sese diis rem gratam illis ludis tamquam promissam facturos. Quapropter homo christianus illis spectatorem sese praebere non poterat, quin simul cultus superstitiosi & idololatrici quodammodo se faceret participem. Accedit, quod non mediocris barbaries & crudelitas, aeque ac lasciuia & vanitas, in eorum multis committebatur, quae omnia christianum oculum cum delectatione ac approbatione intueri haud decebat. Theatrum spectabatur tamquam res daemonibus propria, atque ita ab ipso diabolo appellabatur, quemadmodum ex celebratissima historia apud TERTVLLIANVM [*k*] discimus, vbi hic de femina quadam, christianae religioni addicta, loquens, quae theatrum adierat, & inde cum daemonio redierat, ait: *In exorcismo quum oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset fidelem adgredi, constanter & iustissime, inquit, feci, IN MEO enim inueni.* Ex his rationibus antiqui canones & patres tam seuere in quaecumque exercitia theatralia inuehuntur, neque actores solum, sed etiam spectatores reprehendunt, declarando, non posse ea cum christianae vitae sanctitate & puritate consistere. Et hanc ob caussam homines illis renuntiare debebant, antequam ad baptismum admitterentur. Sed hac de re plura dicemus, vbi ad formulam renuntiandi considerandam deuenerimus.

(*h*) Constit. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Θεατρομανίᾳ εἴ τις πρόσκειται, ἢ κυνηγίοις, ἢ ἱπποδρομίοις, ἢ ἀγῶσιν ἢ παυσάσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω.

(*i*) Mercur. de arte gymnast. lib. I. c. III. p. 12. Ludorum finis erat religio quaedam, qua antiqui opinabantur, sese diis rem gratam illis ludis tamquam promissam facturos.

(*k*) Tertull. de spectac. c. XXVI.

§. X.

Quibus in casibus vita militaris quempiam a baptismo excludere potuerit?

QVAE hactenus enumerauimus hominum genera, sine vlla exceptione baptismo excludebantur: Sunt autem duæ aliæ vitæ rationes, quas cum quadam distinctione oportet considerari, hoc est *vita militaris* & *status concubinatus*, vt nonnumquam in ciuili lege & antiquis canonibus appellatur. Quidam viri docti [*l*] putant, veteres vitam militarem adeo fuisse auersatos, vt eos, qui post baptismum arma ferre ausi fuerint, ab ecclesiæ communione separauerint: quod adfirmant auctoritate fulti patrum *Nicænorum*, quibus hoc tamquam errorem imputant, quod vitam militarem tamquam illicitam absolute damnauerint, a *Ioanne Baptista* tamen approbatam. Verum hæc incusatio errore & mere falsa sententiæ horum patrum acceptione fundatur, quibus militiam generatim damnare non fuit animus, sed eatenus tantum, quatenus in peculiaribus quibusdam circumstantiis ac casibus illegitima fieri poterat. Verba canonis, ad quem respiciunt, hæc sunt [*m*]: *Qui a gratia quidem euocati & primum suum ardorem ostenderunt, & cingula deposuerunt, postea autem vt canes ad suum vomitum reuersi sunt, vt nonnulli etiam pecuniam persunderent, & beneficiis militiam adsequerentur, hi decem annis prosternantur supplices, etiam post triennii auditionis tempus.* Interpretes hoc generatim ad *Licinii* tyranni tempora referendum esse existimant, qui edicto promulgato omnes milites christianos militia exui iusserat, nisi diis sacrificare vellent: quo facto multi christiani in exercitu cingulis suis depositis vitam militarem deserebant. Postea autem nonnulli ad militiam, propositas conditiones subire parati, reuertebantur, sacrificantes & idololatriam committentes, pecuniamque ad pristinum locum recuperandum soluentes; contra quam præuaricationem fideique agnitæ abnegationem huius canonis disciplina specta-

(*l*) Scultet. discuss. quæst. de concilio Nicæno, in medulla patr. part. I. p. 477.

(*m*) Concil. Nicæn. can. XII. οἱ προσκληθέντες μὲν ὑπὸ τῆς χάριτος, καὶ τὴν πρώτην ὁρμὴν ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀναδραμόντες, ὡς κύνες, ὡς τινὰς καὶ ἀργύρια προέσθαι, καὶ δωρεαῖς καὶ ὑποσχέσεσι κατορθῶσαι τὸ ἀναστρατεύσασθαι· οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν, μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον.

bat.

bat. Ita BALSAMON & ZONARAS inter antiquos interpretes; Ita & GROTIVS [n], ZIEGLERVS [o], SYLVIVS, CORIOLANVS, BINNIVS & BEVEREGIVS cum multis recentioribus scriptoribus aliis. ALBASPINAEVS [p] *Mihi plane persuasum est*, inquit, *canone isto designari lapsos pœnitentes, quos benedictione percepta, saecularium sumtoque habitu, posthabitaque rerum omnium ac munerum militarium & fori cura ac cogitatione, voti postea pœnituisset: idque quod professi fuerant repetentes, commutationis vitæ tædio quodam adfecti, animum & cogitationem ad munera illa sæcularia rursus adiecissent.* Et SALMASIVS [q] de huius canonis sensu opinionem fouet non

(n) Grot. de iure belli lib. I. c. II. §. IX. p. 35. Agitur (in can. XII. conc. Nic.) haud dubie de idololatria, nam quæ canone XI. præcesserat mentio temporum Licinii, in hoc canone repetita tacite haberi debet, vt sæpe canonum sequentium sensus a prioribus pendet. Vide in exemplum canonem XI. concilii Eliberini. Licinius autem, verba sunt Eusebii, *στρατιώτας ἐκέλευσεν ἀποβάλλεσθαι τοῦ ἀξιώματος εἰ μὴ τοῖς δαίμοσι θύειν αἱροῖντο*, *milites militia exuebat, nisi diis sacrificare vellent.* quod & Iulianus postea imitatus est, quam ob caussam Victricius atque alii cingulum pro Christo abiecisse leguntur. - - Quare his, qui semel conscientia puncti cingulum abiecerant, reditus ad militiam sub Licinio non patebat, nisi per fidei christianæ abnegationem: quæ quia eo erat grauior, quo prior iste actus maiorem in illis legis diuinæ cognitionem testabatur, ideo hi defectores grauius etiam puniuntur, quam illi, de quibus egerat præcedens canon, qui sine periculo vitæ aut facultatum amittendarum christianismum abiecerant. Generaliter autem de omni militia interpretari canonem, quem produximus, ab omni ratione alienum est. Aperte enim testatur historia, his, qui sub Licinio militiam abiecerant, neque Licinio imperante ad eam redierant, ne fidem christianam violarent, a Constantino datam optionem, immunesne esse a militia vellent, an ad militiam redire: quod haud dubie multi fecerunt.

(o) Ziegler. animaduers. in Grotium lib. II. c. II. (p. 106. ed. Argentor. MDCCVI.) Magis igitur erit, vt Hugonis Grotii partes sequamur, & de illis canonem accipiamus, qui in militiam denuo iuerunt cum abnegatione fidei iam agnitæ.

(p) Albaspin. not. in can. XII. concil. Nic. (tom. II. concil. p. 79. c.)

(q) Salmas. de fœnore trapezitico p. 782. citante Zieglero p. 105. Nouissime Claudius Salmasius (verba sunt Ziegleri) *de fœn. trapezit.* p. 782. verba canonis simpliciter accipit de iis, qui gratia inspirante diuina, cingulo militiæ deposito, quo melius & perfectius vitæ institutum magisque christianum capesserent, postmodo illud resumserunt, & denuo se militiæ sacramento obligarunt. Non igitur absolute damnasse dicit militiam illius temporis patres, nec milites, qui ex necessitate ei nomen dedissent, improbasse, sed eos non excusasse, immo & pœna ecclesiastica dignos iudicasse, quibus quum

mul-

ſerpenti obediens periit, ſic vocante gratia Dei, propriæ mentis conuerſione homo quiſque credendo ſaluatur. Ergo non vi, ſed liberi arbitrii facultate, vt conuertantur, ſuadendi ſunt, non potius impellendi. Qui autem iam pridem ad chriſtianitatem venire coacti ſunt, ſicut factum eſt temporibus religioſiſſimi principis Siſebuti; quia iam conſtat, eos eſſe ſacramentis diuinis adſociatos & baptiſmi gratiam percepiſſe, & chriſmate vnctos eſſe, & corporis domini & ſanguinis exſtitiſſe participes, oportet, vt fidem etiam, quam vi, vel neceſſitate ſuſceperunt, tenere cogantur, ne nomen diuinum blaſphemetur, & fides, quam ſuſceperunt, vilis ac contemtibilis habeatur. Ex quibus diſcimus, baptiſma ſemper pro voluntaria actione in adultis haberi, nec vllum vmquam ad illud contra voluntatem recipiendum cogi debuiſſe: Et licet eccleſia iſtiusmodi actiones, contra hanc regulam factas, non reſciderit, numquam tamen eas approbaſſe, ſed cenſura ſua dignas, & ad exemplum poſteritati præbendum minus aptas & conuenientes, iudicaſſe. Quod coactioni, hoc in caſu ex lege permiſſæ, ſimile videbatur, edicta erant IVSTINIANI imperatoris antea [p] memorata, quorum altero gentiles, altero *Samaritani* cum vxoribus ſuis, liberis ac ſeruis ſub pœna publicationis bonorum, baptizari iubebantur. Verum hæ ipſæ leges non inuitos eos baptiſmum ſuſcipere cogebant, ſed biennium catechumenos eſſe permittebant, nullum, niſi qui voluntariam fidei ac pœnitentiæ profeſſionem feciſſet, admittentes. Nam pœnæ tantum ad anteuertendum fraudibus & præuaricationibus ſpectabant in illis, qui baptiſmum recipere velle præ ſe ferebant, de domeſticis ſuis ad chriſtianam religionem perducendis nihil interim laborantes. Contra quos tunc temporis reſpublica non ſatis ſeueras leges ferri poſſe pro ſua ſapientia iudicabat. Vt adeo iſtæ leges ſumma prudentia temperatæ fuerint, inter extremitatem rigoris & remiſſionis, vt homines ab altera parte rationes, quibus chriſtiani fieri obligarentur, intelligerent, neque vero ab altera parte cauſſam haberent querendi, quod inuiti cogerentur amplecti religionem, quam approbare non poſſent, neque ei adſentire. Pœnæ enim, vt diximus, ad caſtigandas duntaxat hypocriticas praxes & fraudulentam manifeſtorum præuaricatorum ſocordiam ſpe-

(p) Vid. c. IV. §. XIX. p. 213. 214.

ctabant.

ctabant. Et sane optandum erat, vt in omnibus omnium temporum imperiis & rebuspublicis tales ferrentur & debite obseruarentur leges, contra istiusmodi christianos, qui, quum seruos suos ad baptismum recipiendum cohortari deberent, vni omnium maxime obstant & impediunt, quo minus christiani baptismatis beneficium adipiscantur.

§. VI.

Quinam baptismo fuerint exclusi. Certa opificia & vitæ genera, quæ homines ab eo arcuerint, recensentur, cuiusmodi fuerunt, idolorum confectores & comœdi.

VNVM adhuc notandum restat de adultis, qui ad baptismum admitti potuerunt, vel non potuerunt. Nimirum quod omnes ethnici, ex plena indignitatis ac offensionis aliqua arte vel professione, quæ cum christianæ religionis regulis consistere non poterat, victum quærentes, a baptismo reiecti fuerint, vsque dum solemniter ei se valedicturos promisissent, & reuera istam viuendi rationem deseruissent. *Constitutionum apostolicarum* auctor complures huiusmodi reiectaneos homines memorat, e. gr. *lenones, meretrices & idolorum artifices* [q]: Contra quos peculiarem dissertationem scripsit TERTVLLIANVS, in qua hanc artem damnat, vt quæ cum christianæ religionis professione consistere nequeat, dicitque, homines hac ipsa arte dæmones alumnos suos facere, eisque sese præbere nutricios, dum materiam ad eorum cultum suppeditent. *Qua constantia*, inquit [r], *exorcizabit alumnos suos, quibus domum suam cellariam præstat?* Quibus verbis ad hanc illicitam imagines pro idolorum templis conficiendi artem respicit. Hisce in *constitutionibus* proxime iunguntur *scenici*, qui isti professioni inhærere, & simul ad baptismum admitti non poterant, quod, qui ex hac professione vitæ sibi subsidia comparabant, petulantiæ & superstitionis paganæ magna ex parte duces & adiutores exsisterent. Quocirca canones eos omnes baptizari vetant, illosque iubent ab ecclesia proiici, qui post baptismum ad istam artem denuo se appli-

(q) Constitut. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Εἴ τις πορνοβοσκός· ἢ παυσάσθω τῦ μαστροπεύειν, ἢ ἀποβαλλέσθω· πόρνη προσιοῦσα, ἢ παυσάσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω· εἰδωλοποιὸς προσιὼν, ἢ παυσάσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω.

(r) Tertull. de idololatr. c. XI.

cuis-

cuissent. *Si augur aut pantomimi*, inquit concilium *Illiberritanum* [*s*], *credere voluerint, placuit, vt prius artibus suis renuntient, & tunc demum suscipiantur, ita, vt vlterius non reuertantur. Quod si facere contra interdictum tentauerint, proiiciantur ab ecclesia.* Eumdem in modum concilium *Carthaginense* tertium omnes istos [*t*] segregari ab ecclesiæ communione iubet, nec in gratiam recipi, nisi vere ad Deum conuersos. Et tempore CYPRIANI non tantum publici fabularum actores, verum priuati etiam indignæ huius artis magistri & doctores, ab ecclesiæ communione arcebantur: vti ex quadam CYPRIANI epistola patet, qua *Eucratio*, qui hac de re ad ipsum scripserat, hunc in modum respondet [*u*]: *Pro dilectione tua & verecundia mutua consulendum me existimasti, frater carissime, quid mihi videatur de histrione quodam, qui apud vos constitutus in eiusdem adhuc artis suæ dedecore perseuerat, & magister & doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum, id quod male didicit, ceteris quoque insinuat: an talis debeat communicare nobiscum? Puto nec maiestati diuinæ, nec euangelicæ disciplinæ congruere, vt pudor & honor ecclesiæ tam turpi & infami contagione fœdetur. Nam quum in lege prohibeantur viri induere muliebrem vestem, & maledicti eiusmodi iudicentur; quanto maioris est criminis non tantum muliebria indumenta accipere, sed gestus quoque turpes, & molles, & muliebres, magisterio impudicæ artis exprimere?* Immo vero ipsi sapientiores & honestiores ethnici hoc vitæ genus plenum indignitatis & offensionis esse statuebant, eosque, qui istas artes profitebantur, damnabant, variisque pœnis adficiebant; quemadmodum TERTVLLIANVS obseruat. *Ipsi*, inquiens [*x*], *auctores & administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, harenarios illos amantissimos, quibus viles animas feminæ, aut illi etiam corpora sua substernunt, propter quas in ea committunt, quæ reprehendunt ex eadem parte, quam magnifaciunt, deponunt & diminuunt, immo manifeste damnant ignominia & capitis minutione, arcentes curia, rostris, senatu, equite, ceterisque honoribus omnibus simul ac ornamentis.* Quod etiam ab AVGVSTINO [*y*]

(*s*) Concil. Eliber. c. LXII.

(*t*) Conc. Carth. III. can. XXXV. Vt scenicis atque histrionibus, ceterisque huiusmodi personis vel apostaticis, conuersis vel reuersis ad dominum gratia vel reconciliatio non negetur.

(*u*) Cyprian. epist. LXI. al. II. ad Eucratium.

(*x*) Tertull. de spectac. c. XXII.

(*y*) August. de ciuit. Dei lib. II. c. XIV.

con-

confirmatur, quando ait: *Illi (Romani) actores poëticarum fabularum remouent a societate ciuitatis.* Et, *Ab honoribus omnibus repellunt homines scenicos.* Quando itaque hæc vitæ ratio inter ipsos gentiles adeo infamis fuit, mirum non est, ecclesiam nullos huic professioni addictos homines ad baptismum voluisse admittere, nisi prius tam ignominiosis artibus vale dixissent. Quod si secus fecisset ecclesia, ipsa sese opposuisset opprobrio, & aduersariis dedisset calumniandi occasionem, quod istiusmodi perditissimi ac profligatissimi homines ad ecclesiæ admitterentur priuilegia, qui a ciuitatis iuribus & reipublicæ honoribus essent exclusi.

§. VII.

Et aurigæ, gladiatores, *et* actores *alii.*

PROXIMI, qui in *constitutionibus* a baptismo prohibentur, sunt *aurigæ, gladiatores* [z] *stadii cursores, lanistæ,* siue *ludorum curatores, olympici, choraulæ, citharistæ, lyristæ, saltatores, caupones,* & huius furfuris alii, qui aut finem istarum artium facere, aut a baptismo reiici iubentur. Mirum quodammodo videri potest, nonnullas ex illis artibus, quæ natura sua nec boni nec mali rationem habere proprie videntur, idoneas caussas tunc temporis iudicatas fuisse, quamobrem homines a baptismo arcerentur. Verum notandum est, has artes tempore ethnicismi fuisse quædam instrumenta, quibus idololatria, lasciuia & improbitas propagaretur; adeoque a veteribus, quorum exacta erat disciplina, in rebus homini christiano minime permittendis positas fuisse. Ludi *Circenses* in honorem deorum celebrabantur, vnde, si quis agitatorem in illis ageret, idololatriæ istius se reddebat participem. Qua de caussa concilium *Arelatense* primum [a] eos omnes a communione iubet separari, qui post baptismum in hoc negotio perseuerassent. Historiam notatu dignam de huiusmodi quodam agitatore ethnico refert HIERONYMVS [b] in vita *Hilarionis*, aurigam videlicet *Gazensem*

(z) Constit. apost. lib. VIII. c. XXXII. ἡνίοχος, ἢ μονομάχος, ἢ σταδιοδρόμος, ἢ λουδεμπιστὴς, ἢ ὀλυμπικὸς, ἢ χοραύλης, ἢ κιθαριστὴς, ἢ λυριστὴς, ἢ ὁ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενος, ἢ κάπηλος, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ ἀποβαλλέσθωσαν.

(a) Concil. Arelat. I. c. IV. De agitatoribus, qui fideles sunt, placuit eos, quamdiu agitant, a communione separari.

(b) Hieron. vit. Hilarion. c. XIII.

delatum in lecto, quum solam linguam moueret ad preces, audiuisse, non prius posse sanari, quam crederet in *IESVM*, & se sponderet arti pristinæ renuntiaturum. Credidisse, spopondisse, sanatum esse, magisque de animæ, quam de corporis salute exsultasse. Hæc professio idololatriæ ministrabat, ideoque homines in baptismo ei tam diserte renuntiare oportebat. Ars gladiatoria barbarie & crudelitate sua infamis erat, homines faciendæ cædi & trucidationi implicans; adeoque nulla prorsus ratione cum regulis christianismi consistere posse credebatur. Cursores stadii, publicorum ludorum curatores & pugnatores olympiaci superstitiosis exercitiis omnes dediti erant. Hi enim ludi nomine cuiusdam idoli in eiusque honorem habebantur, cui vitæ generi proinde, tamquam idololatriæ adiuncto, renuntiandum erat ante, quam quis ad baptismum accederet. Quod ad alias artes attinet, fidicinûm, citharœdorum, saltatorum, ceterorum, præterquam quod animi leuitati, vanitati & luxuriæ seruirent, ad cultum etiam idololatricum adhibebantur, quæ præcipua fuisse videtur ratio, quamobrem in subsequente christiani cuiusque vita tantopere interdictæ fuerint.

§. VIII.

Astrologi, *&* *alias curiosas artes exercentes.*

PROXIMVM genus hominum, qui in *constitutionibus* tamquam indigni baptismo recensentur, sunt [c], *nefandæ libidinis perpetratores, cinædi, lasciui, magi, incantatores, astrologi, vates, captatores carnium magicarum, mendici vagantes, circulatores, amuleta facientes, lustrantes, augures, ominum & signorum monstratores, palpitationum interpretes, in occursu obseruantes vitia oculorum & pedum, vel obseruantes aues, aut mustelas, aut voces, aut symbolicas auditiones.* Qui omnes tempore probari, & quum desierint, admitti, si non pareant, reiici iubentur. Nomina *Græca*, quibus auctor *constitutionum* vtitur ex parte difficilia ad intelligendum

(c) Constit. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Ἀῤῥητοποιὸς, κίναιδος, βλὰξ, μάγος, ἐπαοιδὸς, ἀστρολόγος, μάντις, θηρεπωδὸς, λώταξ, ὀχλαγωγὸς, περιάμματα ποιῶν, περικαθαίρων, οἰωνιστὴς, συμβολοδείκτης, παλμῶν ἑρμηνεὺς φυλαττόμενος ἐν συναντήσει λάβας ὄψεως, ἢ ποδῶν, ἢ ὀρνίθων, ἢ γαλῶν, ἢ ἐπιφωνήσεων, ἢ παρακουσμάτων συμβολικῶν· χρόνῳ δοκιμαζέσθωσαν· — — παυσάμενοι ἂν προσδεχέσθωσαν, μὴ πειθόμενοι δὲ ἀποβαλλέσθωσαν.

sunt.

funt. Λώταγες a CHRYSOSTOMO [d] dicuntur mendici circumeuntes, qui, quod mendicatione obtinent, ludendo & luxuriosius epulando consumunt. Alii tamen eos diuinatores quosdam seu chiromantas faciunt, similes sic dictis *Zigeunis* siue *Cingaris*, qui se *Aegyptios* esse mentiuntur, vocati hinc in *Anglia* nostra *Gipsies*, quæ vocis acceptio huic loco maxime omnium conuenit. Περιάμματα eadem erant ac φυλακτήρια, quæ amuleta erant ex filis contexta, quæ aliquando quidem intus habebant scripturas, aliquando vero falsa quædam alia, quæcumque incidissent. Dicebant autem hæc iuuare, si ex collis eorum, qui ea acciperent, perpetuo penderent, ad morbum curandum, & omne malum auerruncandum, vocitata hinc *phylacteria, seruatoria, amolimenta, amoleta.* Iam vero hæc res paganæ superstitionis & idololatriæ pars erat, quæ recens conuersis nimis quantum adhærebat, adeoque ad curandum longe erat difficillima. Quapropter antiquos canones & patres acriter in eam animaduertentes deprehendimus atque inuehentes. Concilium *Laodicenum* hunc ea de re habet canonem: *Non oportet sacerdotes aut clericos facere, quæ dicuntur phylacteria, quæ quidem sunt animarum vincula. Eos autem, qui ferunt* [e], *eiici ab ecclesia iussimus.* Concilium *Trullanum* [f] ita delinquentes sex annos ab ecclesia segregari iubet. CHRYSOSTOMVS contra hanc artem tamquam crassam idololatriam declamat, quidquid coloris

(d) Chrysostom. hom. XIII. in Ephes. Οὐχ ὁρᾷς τούτους τοὺς προσαιτοῦντας, οὓς λώταγας ἡμῖν ἔθος καλεῖν; πῶς περίιασι, πῶς καὶ αὐτοὺς ἐλεοῦμεν, ἀλλ' ὅμως τούτοις οὐδὲ συγγνώμη τίς ἐστιν· οὐδὲ γὰρ συγγινώσκομεν αὐτοῖς, ὅταν κυβεύοντες ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἀπολλύωσι. Non vides hos mendicos, quos vocare solemus *lotagas*? quo modo circumeant, quo modo etiam eorum misereamur? sed tamen iis non datur vlla venia. Neque enim iis ignoscimus, quando alea ludentes, suas vestes perdunt.

(e) Concil. Laodic. c. XXXVI. Οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια, ἅτινά ἐστι δεσμωτήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν· τοὺς δὲ φοροῦντας ῥίπτεσθαι ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκελεύσαμεν.

(f) Concil. Trullan. c. LXI. - - ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς ἑξαετίας· τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπιτιμίῳ καθυβάλλεσθαι δεῖ - - καὶ τοὺς λεγομένους νεφοδιώκτας, καὶ γοητευτὰς, καὶ φυλακτηρίους, καὶ μάντεις. - - Sexennii canoni subiiciantur. Ipsi autem eos quoque subiici oportet - - qui nubium expulsores, & incantatores, & *amuletorum præbitores* & vates appellantur.

ei dare nonnulli adlaborabant. *Amuleta*, inquit [g], *etsi de illis millies philosophentur, qui ex iis rem faciunt, dicentes: Deum inuocamus, & nihil amplius facimus, & quae sunt huiusmodi, & christiana est, inquiunt, vetula & fidelis, ea res est idololatria.* Et non obstantibus omnibus istis excusationibus sacrorum interdictionem eis minatur, qui istius artis aliquid fecisse deprehensi fuerint. *Ecce dico & praedico vobis omnibus, quod si quispiam fuerit deprehensus, non parcam iterum, siue amuletum, siue incantationem, siue huius artis aliquid aliud faciat.* Vt adeo, quemadmodum hoc crimen excommunicationem in omnibus iam baptizatis commeruit, ita quoque iusta caussa habita fuerit, ob quam vnusquisque a baptismo repelleretur, qui ei, antequam baptismum reciperet, renuntiare recusasset.

(g) Chrysostom. homil. VIII. in Coloss. p. 1374. Τὰ περίαπτα κἂν μυρία φιλοσοφῶσιν οἱ ἐκ τούτων χρηματιζόμενοι, λέγοντες ὅτι τὸν Θεὸν καλοῦμεν, καὶ οὐδὲν πλέον ποιοῦμεν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ χριστιανή ἐστιν ἡ γραῦς καὶ πιστή, εἰδωλολατρεία τὸ πρᾶγμά ἐστιν - - Ἰδοὺ λέγω, καὶ προλέγω πᾶσιν ὑμῖν, ὅτι ἐάν τις ἁλῷ, οὐ φείσομαι πάλιν, ἄν τε περίαπτον, ἄν τε ἐπῳδὴν, ἄν τε ἄλλο τι τῆς τέχνης τῆς τοιαύτης ποιῇ.

Idem in psalm. CX. (pag. 593. edit. Eton. ann. MDCXII.) Μὴ πάντως σωθῆναι ζητήσωμεν, μὴ πάντως ἀπαλλαγῆναι τῶν δεινῶν παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ κατὰ Θεόν· τοῦτο δὲ λέγω, διὰ τοὺς ἐπαοιδαῖς χρωμένους ἐν ταῖς νόσοις, καὶ ἑτέρας μαγγανείας ἐπιζητοῦντας εἰς παραμυθίαν τῆς ἀρρωστίας. Ne omnino seruari quaeramus, nec omni modo a malis liberari, sed a Deo. Hoc autem dico propter eos, qui in morbis vtuntur incantationibus, & alias exquirunt imposturas & praestigias ad leuandam aegritudinem.

Id. homil. VI. aduersus Iudaeos. tom. I. edit. Paris. p. 478. Ἂν μέν τι καρτερήσῃς μικρὸν, καὶ τοὺς βουλομένους ἢ ἐπᾶσαι τινὰ ἐπῳδὴν, ἢ περιάψαι τι τῷ σώματι περίαπτον, ἀτιμάσῃς, καὶ μετὰ πολλῆς ἐξαγάγῃς τῆς ὕβρεως ἐκ τῆς οἰκίας, εὐθέως ἔλαβες δρόσον ἀπὸ τοῦ συνειδότος. Quod si perduraueris paulisper, eosque qui vel incantationem aliquam canere voluerint, vel amuletum aliquod corpori alligare, nihili feceris, & multa cum contumelia ex aedibus tuis ieceris: protinus ab ipsa conscientia refrigerationem accipies.

Basil. Magn. in Psalm. XLVI. p. 266. Νοσεῖ τὸ παιδίον, καὶ σὺ τὸν ἐπαοιδὸν περισκοπεῖς, ἢ τὸν τοὺς περιέργους χαρακτῆρας τοῖς τραχήλοις τῶν ἀναιτίων νηπίων περιθέντα. Infans aegrotat? Quaquauersum circumfers oculos, requirens incantatorem: aut certe eum, qui supernacaneos vanosque characteres, seu figuras, innocentium puerorum collo circumliget.

§ IX.

§ IX.

Publicis ludis ac spectaculis dediti.

ALIVD genus hominum, quos *constitutionum apostolicarum* auctor baptismi priuilegio excludit, publicorum ludorum spectatores erant. *Si quis*, inquit [*h*], *animum addixerit insaniæ theatri, aut venationibus, aut equestribus cursibus, aut ludorum certaminibus, vel cesset, vel reiiciatur.* HIERONYMVS MERCVRIALIS vir doctus [*i*], obseruationem habet, quæ huius prohibitionis scite explicat rationem. Nam in studiose elaborata sua dissertatione de *arte gymnastica* obseruat, horum diuersorum ludorum & spectaculorum finem fuisse religionem quamdam, qua veteres opinati sint, sese diis rem gratam illis ludis tamquam promissam facturos. Quapropter homo christianus illis spectatorem sese præbere non poterat, quin simul cultus superstitiosi & idololatrici quodammodo se faceret participem. Accedit, quod non mediocris barbaries & crudelitas, æque ac lasciuia & vanitas, in eorum multis committebatur, quæ omnia christianum oculum cum delectatione ac approbatione intueri haud decebat. Theatrum spectabatur tamquam res dæmonibus propria, atque ita ab ipso diabolo appellabatur, quemadmodum ex celebratissima historia apud TERTVLLIANVM [*k*] discimus, vbi hic de femina quadam, christianæ religioni addicta, loquens, quæ theatrum adierat, & inde cum dæmonio redierat, ait: *In exorcismo quum oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset fidelem adgredi, constanter & iustissime, inquit, feci, IN MEO enim inueni.* Ex his rationibus antiqui canones & patres tam seuere in quæcumque exercitia theatralia inuehuntur, neque actores solum, sed etiam spectatores reprehendunt, declarando, non posse ea cum christianæ vitæ sanctitate & puritate consistere. Et hanc ob caussam homines illis renuntiare debebant, antequam ad baptismum admitterentur. Sed hac de re plura dicemus, vbi ad formulam renuntiandi considerandam deuenerimus.

(*h*) Constit. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Θεατρομανίᾳ εἴ τις πρόσκειται, ἢ κυνηγίοις, ἢ ἱπποδρομίοις, ἢ ἀγῶσιν ἢ παυσάσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω.

(*i*) Mercur. de arte gymnast. lib. I. c. III. p. 12. Ludorum finis erat religio quædam, qua antiqui opinabantur, sese diis rem gratam illis ludis tamquam promissam facturos.

(*k*) Tertull. de spectac. c. XXVI.

ei dare nonnulli adlaborabant. *Amuleta*, inquit [g], *etſi de illis millies philoſophentur, qui ex iis rem faciunt, dicentes: Deum inuocamus, & nihil amplius facimus, & quæ ſunt huiusmodi, & chriſtiana eſt, inquiunt, vetula & fidelis, ea res eſt idololatria.* Et non obſtantibus omnibus iſtis excuſationibus ſacrorum interdictionem eis minatur, qui iſtius artis aliquid feciſſe deprehenſi fuerint. *Ecce dico & prædico vobis omnibus, quod ſi quiſpiam fuerit deprehenſus, non parcam iterum, ſiue amuletum, ſiue incantationem, ſiue huius artis aliquid aliud faciat.* Vt adeo, quemadmodum hoc crimen excommunicationem in omnibus iam baptizatis commeruit, ita quoque iuſta cauſſa habita fuerit, ob quam vnusquisque a baptiſmo repelleretur, qui ei, antequam baptiſmum reciperet, renuntiare recuſaſſet.

(g) Chryſoſtom. homil. VIII. in Coloſſ. p. 1374. Τὰ περίαπτα καὶ μυρία φιλοσοφοῦσιν οἱ ἐκ τούτων χρηματιζόμενοι, λέγοντες ὅτι τὸν Θεὸν καλοῦμεν. καὶ οὐδὲν πλέον ποιοῦμεν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καὶ χριστιανὴ ἐστιν ἡ γραῦς καὶ πιστὴ, εἰδωλολατρεία τὸ πρᾶγμά ἐστιν - - Ἰδοὺ λέγω, καὶ προλέγω πᾶσιν ὑμῖν, ὅτι ἐάν τις ἁλῷ, οὐ φείσομαι πάλιν, ἄν τε περίαπτον, ἄν τε ἐπῳδὴν, ἄν τε ἄλλο τι τῆς τέχνης τῆς τοιαύτης ποιῇ.

Idem in pſalm. CX. (pag. 593. edit. Eton. ann. MDCXII.) Μὴ πάντως σωθῆναι ζητήσωμεν, μὴ πάντως ἀπαλλαγῆναι τῶν δεινῶν παντὶ τρόπῳ, ἀλλὰ κατὰ Θεόν· τοῦτο δὲ λέγω, διὰ τοὺς ἐπαοιδαῖς χρωμένους ἐν ταῖς νόσοις, καὶ ἑτέρας μαγγανείας ἐπιζητοῦντας εἰς παραμυθίαν τῆς ἀῤῥωστίας. Ne omnino ſeruari quæramus, nec omni modo a malis liberari, ſed a Deo. Hoc autem dico propter eos, qui in morbis vtuntur incantationibus, & alias exquirunt impoſturas & præſtigias ad leuandam ægritudinem.

Id. homil. VI. aduerſus Iudæos. tom. I. edit. Pariſ. p. 478. Ἂν μέν τι καρτερήσῃς μικρὸν, καὶ τοὺς βουλομένους ἢ ἐπᾷσαι τινὰ ἐπῳδὴν, ἢ περιάψαι τι τῷ σώματι περίαπτον, ἀτιμάσῃς, καὶ μετὰ πολλῆς ἐξαγάγῃς τῆς ὕβρεως ἐκ τῆς οἰκίας, εὐθέως ἔλαβες δρόσον ἀπὸ τοῦ συνειδότος. Quod ſi perduraueris pauliſper, eoſque qui vel incantationem aliquam canere voluerint, vel amuletum aliquod corpori adligare, nihili feceris, & multa cum contumelia ex ædibus tuis eieceris: protinus ab ipſa conſcientia refrigerationem accipies.

Baſil. Magn. in Pſalm. XLVI. p. 266. Νοσεῖ τὸ παιδίον, καὶ σὺ τὸν ἐπαοιδὸν περισκοπεῖς, ἢ τὸν τοὺς περιέργους χαρακτῆρας τοῖς τραχήλοις τῶν ἀναιτίων νηπίων περιτιθέντα. Infans ægrotat? Quaquauerſum circumfers oculos, requirens incantatorem: aut certe eum, qui ſuperuacaneos vanosque characteres, ſeu figuras, innocentium puerorum collo circumliget.

§ IX.

§. IX.

Publicis ludis ac spectaculis dediti.

ALIVD genus hominum, quos *constitutionum apostolicarum* auctor baptismi priuilegio excludit, publicorum ludorum spectatores erant. *Si quis*, inquit [*b*], *animum addixerit insaniae theatri, aut venationibus, aut equestribus cursibus, aut ludorum certaminibus, vel cesset, vel reiiciatur.* HIERONYMVS MERCVRIALIS vir doctus [*i*], obseruationem habet, quae huius prohibitionis scite explicat rationem. Nam in studiose elaborata sua dissertatione de *arte gymnastica* obseruat, horum diuersorum ludorum & spectaculorum finem fuisse religionem quamdam, qua veteres opinati sint, sese diis rem gratam illis ludis tamquam promissam facturos. Quapropter homo christianus illis spectatorem sese praebere non poterat, quin simul cultus superstitiosi & idololatrici quodammodo se faceret participem. Accedit, quod non mediocris barbaries & crudelitas, aeque ac lascivia & vanitas, in eorum multis committebatur, quae omnia christianum oculum cum delectatione ac approbatione intueri haud decebat. Theatrum spectabatur tamquam res daemonibus propria, atque ita ab ipso diabolo appellabatur, quemadmodum ex celebratissima historia apud TERTVLLIANVM [*k*] discimus, vbi hic de femina quadam, christianae religioni addicta, loquens, quae theatrum adierat, & inde cum daemonio redierat, ait: *In exorcismo quum oneraretur immundus spiritus, quod ausus esset fidelem adgredi, constanter & iustissime, inquit, feci, IN MEO enim inueni.* Ex his rationibus antiqui canones & patres tam seuere in quaecumque exercitia theatralia inuehuntur, neque actores solum, sed etiam spectatores reprehendunt, declarando, non posse ea cum christianae vitae sanctitate & puritate consistere. Et hanc ob caussam homines illis renuntiare debebant, antequam ad baptismum admitterentur. Sed hac de re plura dicemus, vbi ad formulam renuntiandi considerandam deuenerimus.

(*b*) Constit. apostol. lib. VIII. c. XXXII. Θεατρομανίᾳ εἴ τις πρόσκειται, ἢ κυνηγίοις, ἢ ἱπποδρομίοις, ἢ ἀγῶσιν ἢ παυσάσθω, ἢ ἀποβαλλέσθω.

(*i*) Mercur. de arte gymnast. lib. I. c. III. p. 12. Ludorum finis erat religio quaedam, qua antiqui opinabantur, sese diis rem gratam illis ludis tamquam promissam facturos.

(*k*) Tertull. de spectac. c. XXVI.

§. X.

Quibus in casibus vita militaris quempiam a baptismo excludere potuerit?

Qvae hactenus enumerauimus hominum genera, sine vlla exceptione baptismo excludebantur: Sunt autem duæ aliæ vitæ rationes, quas cum quadam distinctione oportet considerari, hoc est *vita militaris* & *status concubinatus*, vt nonnumquam in ciuili lege & antiquis canonibus appellatur. Quidam viri docti [*l*] putant, veteres vitam militarem adeo fuisse auersatos, vt eos, qui post baptismum arma ferre ausi fuerint, ab ecclesiæ communione separauerint: quod adfirmant auctoritate fulti patrum *Nicænorum*, quibus hoc tamquam errorem imputant, quod vitam militarem tamquam illicitam absolute damnauerint, a *Ioanne Baptista* tamen approbatam. Verum hæc incusatio errore & mere falsa sententiæ horum patrum acceptione fundatur, quibus militiam generatim damnare non fuit animus, sed eatenus tantum, quatenus in peculiaribus quibusdam circumstantiis ac casibus illegitima fieri poterat. Verba canonis, ad quem respiciunt, hæc sunt [*m*]: *Qui a gratia quidem euocati & primum suum ardorem ostenderunt, & cingula deposuerunt, postea autem vt canes ad suum vomitum reuersi sunt, vt nonnulli etiam pecuniam persunderent, & beneficiis militiam adsequerentur, hi decem annis prosternantur supplices, etiam post triennii auditionis tempus.* Interpretes hoc generatim ad *Licinii* tyranni tempora referendum esse existimant, qui edicto promulgato omnes milites christianos militia exui iusserat, nisi diis sacrificare vellent: quo facto multi christiani in exercitu cingulis suis depositis vitam militarem deserebant. Postea autem nonnulli ad militiam, propositas conditiones subire parati, reuertebantur, sacrificantes & idololatriam committentes, pecuniamque ad pristinum locum recuperandum soluentes; contra quam præuaricationem fideique agnitæ abnegationem huius canonis disciplina specta-

(*l*) Sultet. discuss. quæst. de concilio Nicæno, in medulla patr. part. I. p. 477.

(*m*) Concil. Nicæn. can. XII. οἱ προσκληθέντες μὲν ἀπὸ τῆς χάριτος, καὶ τὴν πρώτην ὁρμὴν ἐνδειξάμενοι, καὶ ἀποθέμενοι τὰς ζώνας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀναδραμόντες, ὡς κύνες, ὡς τινὰς καὶ ἀργύρια προέσθαι, καὶ δωρεαῖς καὶ ὑποσχέσεσι κατορθῶσαι τὸ ἀναστρατεύσασθαι· οὗτοι δέκα ἔτη ὑποπιπτέτωσαν, μετὰ τὸν τῆς τριετοῦς ἀκροάσεως χρόνον.

bat.

bat. Ita BALSAMON & ZONARAS inter antiquos interpretes; Ita & GROTIVS [n], ZIEGLERVS [o], SYLVIVS, CORIOLANVS, BINNIVS & BEVEREGIVS cum multis recentioribus ſcriptoribus aliis. ALBASPINAEVS [p] *Mihi plane perſuaſum eſt*, inquit, *canone iſto deſignari lapſos pœnitentes, quos benedictione percepta, ſecularium ſumtoque habitu, poſthabitaque rerum omnium ac munerum militarium & fori cura ac cogitatione, voti poſtea pœnituiſſet: idque quod profeſſi fuerant repetentes, commutationis vitæ tædio quodam adfecti, animum & cogitationem ad munera illa ſecularia rurſus adiecisſent.* Et SALMASIVS [q] de huius canonis ſenſu opinionem fouet non

(n) Grot. de iure belli lib. I. c. II. §. IX. p. 35. Agitur (in can. XII. conc. Nic.) haud dubie de idololatria, nam quæ canone XI. præceſſerat mentio temporum Licinii, in hoc canone repetita tacite haberi debet, vt ſæpe canonum ſequentium ſenſus a prioribus pendet. Vide in exemplum canonem XI. concilii Eliberini. Licinius autem, verba ſunt Euſebii, στρατιώτας ἐκέλευεν ἀποβάλλεσθαι τοῦ ἀξιώματος εἰ μὴ τοῖς δαίμοσι θύειν αἱροῖντο, *milites militia exuebat, niſi diis ſacrificare vellent.* quod & Iulianus poſtea imitatus eſt, quam ob cauſſam Victricius atque alii cingulum pro Chriſto abiecisſe leguntur. - - Quare his, qui ſemel conſcientia puncti cingulum abiecerant, reditus ad militiam ſub Licinio non patebat, niſi per fidei chriſtianæ abnegationem: quæ quia eo erat grauior, quo prior iſte actus maiorem in illis legis diuinæ cognitionem teſtabatur, ideo hi defectores grauius etiam puniuntur, quam illi, de quibus egerat præcedens canon, qui ſine periculo vitæ aut facultatum amittendarum chriſtianiſmum abiecerant. Generaliter autem de omni militia interpretari canonem, quem produximus, ab omni ratione alienum eſt. Aperte enim teſtatur hiſtoria, his, qui ſub Licinio militiam abiecerant, neque Licinio imperante ad eam redierant, ne fidem chriſtianam violarent, a Conſtantino datam optionem, immunesne eſſe a militia vellent, an ad militiam redire: quod haud dubie multi fecerunt.

(o) Ziegler. animaduerſ. in Grotium lib. II. c. II. (p. 106. ed. Argentor. MDCCVI.) Magis igitur erit, vt Hugonis Grotii partes ſequamur, & de illis canonem accipiamus, qui in militiam denuo inerunt cum abnegatione fidei iam agnitæ.

(p) Albaſpin. not. in can. XII. concil. Nic. (tom. II. concil. p. 79. c.)

(q) Salmaſ. de fœnore trapezitico p. 782. citante Zieglero p. 105. Nouiſſime Claudius Salmaſius (verba ſunt Ziegleri) *de fœn. trapezit.* p. 782. verba canonis ſimpliciter accipit de iis, qui gratia inſpirante diuina, cingulo militiæ depoſito, quo melius & perfectius vitæ inſtitutum magisque chriſtianum capeſſerent, poſtmodo illud reſumſerunt, & denuo ſe militiæ ſacramento obligarunt. Non igitur abſolute damnaſſe dicit militiam illius temporis patres, nec milites, qui ex neceſſitate ei nomen dediſſent, improbaſſe, ſed eos non excuſaſſe, immo & pœna eccleſiaſtica dignos iudicaſſe, quibus quum

mul-

multum ab illa discrepantem. Verum enim vero inter omnes in vniuersum conuenit, quod patres *Nicæni* vitam militarem non in genere, sed in quibusdam duntaxat istiusmodi casibus, prohibuerint. Quare non est, quod hinc concludamus, eos vitam militarem simpliciter & absolute illicitam iudicasse. Inprimis si considerauerimus, *Constantinum*, quo auctore concilium *Nicænum* congregatum fuit, lege publica liberam dedisse optionem illis, qui tempore *Licinii* honoribus militaribus deiecti fuerant, vel rei militari se reddendi, vel libere & pro arbitratu vitam degendi, vti ex THEODORETO & EVSEBIO [r] recte obseruauit ZIEGLERVS. Immo vero concilium *Arelatense* primum eos omnes, qui arma pacis tempore [s] proiecerint, caussam prætexentes, quod christiani sint, a communione iubet abstineri. Quæ omnia satis superque docent, antiquos canones vitam militarem non damnasse, tamquam simpliciter illicitam & cum christiano officio pugnantem, neque adeo homines baptizandos ad renuntiandum ei obligasse. Quidquid vero ab illis requirebatur, illud duntaxat erat, quod iam ante exegerat *Ioannes Baptista*, quum ad baptismum suum venirent milites, quemadmodum ex regula in *constitutionibus* [t] hanc in rem præscripta apparet, quæ sic habet: *Miles accedens ad baptismum doceatur nemini iniuriam inferre, non calumniari, contentus esse sibi datis stipendiis: obtemperans his admittatur, repugnans, reiiciatur.*

iam liberum esset non militare, ab ea vtpote iam dimissis ac sacramento solutis, iterum ad eam redire placuisset. Et hanc secundam militiam propter solam hominum trucidationem improbatam patribus fuisse.

(r) Euseb. de vit. Constant. lib. II. c. XXXIII. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐξεταθεῖσι μὲν ἐπὶ στρατιωτικαῖς ἀξίαις πάλαι, τούτων δὲ διὰ τὴν ἀπηνῆ τε καὶ ἄδικον πρόφασιν ἐκπεσοῦσιν, ὅτι τὸ γινώσκειν τὸ κρεῖττον ὁμολογοῦντες, προὐτίμησαν ἧς εἶχον ἀξίας, αἱρετὸν ἔστω πρὸς βούλησιν, ἢ τὰ στρατιωτικὰ στέργουσιν ἐφ' ὅπερ ἦσαν σχήματος μένειν· ἢ μετὰ ἀφέσεως ἐντίμου ἐλευθέραν ἄγειν σχολήν. Illis præterea, qui militari dignitate olim decorati, crudeli quodam atque iniquo prætextu ea exciderunt; ideo scilicet quod cultum Dei profitentes dignitati suæ anteponerent; liberum sit eligere vtrum malint; an militiam repetentes in eodem, in quo prius fuerant statu permanere; an cum honesta missione libere agere.

(s) Concil. Arelat. I. can. II. (tom. I. conc. p. 142.) De his qui arma proiiciunt in pace, placuit abstineri eos a communione.

(t) Constit. apost. lib. VIII. c. XXXII. Στρατιώτης προσιὼν διδασκέσθω μὴ ἀδικεῖν, μὴ συκοφαντεῖν, ἀρκεῖσθαι δὲ διδομένοις ὀψωνίοις· πειθόμενος προσδεχέσθω, ἀντιλέγων ἀποβαλλέσθω.

Hæc

Hæc conſtans fuit eccleſiæ regula, neque vllum exemplum reperiri puto, hominem quempiam a baptiſmo fuiſſe reiectum, eam ſolam ob cauſſam, quod miles eſſet, niſi illicita quædam idololatriæ vel ſimilis cuiusdam rei circumſtantia vitæ genus vitioſum reddidiſſet.

§. XI.

Num homines in concubinatu viuentes baptizari potuerint?

ALTER caſus dubius ad concubinatum attinet, qui in vulgari acceptione res tantopere infamis eſt, vt multis mirum ſit audire, in lege ciuili & antiquis canonibus quidquam ei fuiſſe indultum. Verum diſtinctionem hac in materia antiquis temporibus ſtatuebant, vti *Iudæi* & patriarchæ in veteri faciebant teſtamento, inter quos quædam concubinæ permiſſæ erant, quæ ab vxoribus in nulla alia re differebant, niſi quod non adhibitis omnibus iſtis ſolemnibus ritibus ac vſitatis formis, quibus vxores, ductæ eſſent. Et huiusmodi concubinas antiqui canones ad baptiſmum pariter & euchariſtiam admittebant. Regula in *conſtitutionibus* [u] hoc de negotio data eſt in hunc modum: *Concubina cuiuspiam infidelis mancipii, illi ſoli dedita, admittatur; Si autem etiam cum aliis petulanter egit, reiiciatur.* Simile decretum in concilio *Toletano* [x], de hominibus ad ſacram euchariſtiam admittendis, factum legimus: *Si quis habens vxorem, fidelis, concubinam habeat, non communicet. Ceterum is, qui non habet vxorem, & pro vxore concubinam habeat, a communione non repellatur, tantum vt vnius mulieris, aut vxoris, aut concubinæ, vt ei placuerit, ſit coniunctione contentus.* Iam differentia inter iſtiusmodi concubinam & veram vxorem, vti viris doctis [y] obſeruatur, non in

(u) Conſtit. lib. VIII. c. XXXII. Παλλακή τινος ἀπίστου δούλη, ἐκείνῳ μόνῳ σχολάζουσα, προσδεχέσθω· εἰ δὲ καὶ πρὸς ἄλλους ἀσελγαίνει, ἀποβαλλέσθω.

(x) Concil. Tolet. I. c. XVII.

(y) Vid. Anton. Auguſtin. de emendat. Gratiani lib. I. dialog. XV. p. 170. (p. 243. edit. Duisburg. MDCLXXVII. Non ignoro, duplex eſſe concubinarum genus, duplex etiam vxorum. Vxores, quæ ſine dotalibus inſtrumentis acciperentur, eas concubinas dictas fuiſſe. De his poſſumus Toletani concilii verba interpretari.

Petr. Martyr. loc. commun. lib. II. c. XX. n. III. p. 273. edit. Lond. MDLXXXIII. (pag. 500. edit. Baſil. MDXXC.) Concubina eſt, quæ cum cælibe conſuetudinem coniugalem habet. Sed quia ea non eſt indiuidua, quoniam ita coniuncti facile ſeparantur, ideo concubina plurimum a vera vxore diſtat:

eo sita erat, quod altera vere ducta esset, altera autem non, sed in diuersa ducendi ratione. Quae enim vxor appellabatur, eam quis cum solemnibus ritibus, cum vsus fructus certae partis bonorum post mortem suam superstiti concedendi adsignatione, aliisque caerimoniis, in lege ciuili & canonica praescriptis, duxerat; quae autem concubina vocabatur, ea priuatim sine solemnibus ritibus in lege requisitis viro erat iuncta. Ambae autem in hisce tribus rebus conueniebant: 1. Quod essent antea personae caelibes. 2. Quod maritis suis ad castitatem coniugalem custodiendam, liberos procreandos, omnemque cum aliis maribus consuetudinem fugiendam sese obligarent. 3. Quod per totam vitam suam in hoc statu suo se fideliter perseueraturas promitterent. Iam vero istiusmodi concubinae, quum essent natura sua vxores, sine solemnibus & in lege requisitis caerimoniis ductae, fornicationis reae haud habebantur, vtut priuilegiis, iuribus & honoribus, quos lex legitime vocatis vxoribus adiudicabat, destitutae: adeoque ad baptismum sine vlla noua obligatione admittebantur, si maritus esset ethnicus. Sin vero maritus christianus esset, regula in *constitutionibus* quodammodo alia erat [z], nimirum haec: *Fidelis, qui habet concubinam; si seruam, desinat, & legitimam ducat vxorem; si liberam, eam in vxorem legitimam accipiat, si nolit, reiiciatur.* Atque ita in *Leonis* [a] pontificis *Romani* decretis christiani, qui tantum habebant concubinas, dimittere eas iubentur, si sint seruae, nisi ingenuas facere, & legitime dotare ac publicis nuptiis honestare eas velint, prout leges requirant. Et in hoc ista decreta videntur a concilio *Toletano* discrepare, quod concubinae in pri-

deinde cum ea humana iura non communicantur: non enim concubina in familiam eius transit, cum quo consueuit. Quin & res & facultates minime communicantur, nec filii ex ea coniunctione orti legitimi & iusti heredes habentur, nisi beneficio principis legitimati fuerint. cetera.

(z) Constitut. lib. VIII. c. XXXII. Πιστὸς ἐὰν ἔχῃ παλλακὴν, εἰ μὲν δούλην, παυσάσθω, καὶ νόμῳ γαμείτω· εἰ δὲ ἐλευθέραν, ἐκγαμείτω αὐτὴν νόμῳ· εἰ δὲ μὴ, ἀποβαλλέσθω.

(a) Leo epist. XCII. ad Rustic. cap. IV. Clericus, si filiam viro, habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi coniugato ei dederit, nisi forte illa mulier & ingenua facta, & dotalia legitime & publicis nuptiis honestata videatur. - Ibid. c. V. Ancillam a toro abiicere & vxorem certae ingenuitatis accipere, non duplicatio coniugii sed profectus est honestatis.

vato

vato matrimonio viuere fine vlla cenfura ecclefiaftica permittit. AVGVSTINVS [b] hunc cafum inter res dubias & difficiles ad definiendum refert. Eo tamen inclinat, vt huiusmodi concubinam ad baptifmum admitti poffe exiftimet, quod multum a profeffa adultera differat, quæ ad baptifmum numquam admitti poffit, quamdiu in manifefto ifto impudicitiæ crimine viuat; iftum autem cafum exiftimat non effe a fcriptura vsquam diferte damnatum, fed potius velut dubium derelictum, vt multa iftiusmodi momenta & quæftiones alias, quas ecclefia ex optima experientia, quam ad decidendas eiusmodi difficiles quæftiones nacta fit, prudenter diiudicare debeat.

SENTENTIAM veterum de hoc argumento, quantum potui, perfpicue repræfentaui, eo, quod male fundatas quasdam cenfuras veterum & legis canonicæ GRATIANI (quæ tantum ex illis transfcripta eft) in nonnullis recentioribus fcriptoribus peperit; quafi tales concubinas, quas nos vulgo *Harlots*, id eft, meretrices vocamus, etiamfi nulla pœnitentiæ figna dediffent, ad baptifmum admiferint: quum tamen hanc materiam non adeo crude ab illis tractatam, fed adhibitis diuerfis neceffariis cautionibus ac diftinctionibus confideratam & decifam effe videamus. Et in difquirendis his diuerfis generibus adultorum, qui ad baptifmum admitti vel non admitti potuerunt, tanto ftudiofior fui, quod hæ quæftiones fint, quas lectores in recentioribus auctoribus, qui de obiecto baptifmi dedita opera fcripferunt, non adeo diftincte examinatas deprehendent.

§. XII.

Peculiaris Marcionitarum *error in arcendis omnibus, in matrimonio viuentibus, a baptifmo.*

VNVM adhuc notabimus, quod ad regulam quamdam puritatis, vt venditatur, inter *Marcionitas* fpectat, fecundum quam nullos in coniugio viuentes ad baptifmum fuum admittere volebant; fed vel virgines, vel viduas, vel cælibes, vel diuortio feparatos effe oportebat. Quod inftitutum, obferuante TERTVLLIANO [c], fine dubio ex damnatione coniugii ori-

(b) Auguftin. de fide & operibus c. XIX. (tom. IV. p. 76. edit. Baf. MDLXIX.) De concubina quoque, fi profeffa fuerit, nullum fe alium cognituram, etiamfi ab illo, cui fubdita eft, dimittatur: merito dubitatur, vtrum ad percipiendum baptifmum non debeat admitti.

(c) Tertull. contr. Marc. lib. I. c. XXIX.

undum erat; qui error illis cum multis aliis antiquis hæreticis communis fuit: quamquam hoc peculiare non inuenio vllis aliis adſcribi, quod iſtiusmodi perſonis baptiſmum negauerint. Quidquid vero huius eſt, certum id eſt, numquam eiusmodi regulam ad impediendum matrimonium in eccleſia catholica fuiſſe conditam. Illius regula ſemper erat *Paulina* illa: *Honorabile eſt inter quosuis coniugium & cubile impollutum, ſcortatores autem & adulteros damnabit Deus.* Eccleſia adulteros iudicandi, eosque poteſtate clauium a baptiſmo prohibendi, ſibi ſumebat libertatem; præterea autem nullam poteſtatem a Deo venditabat in vllos alios exercendam, quibus libertas diuinitus relicta erat, vel coniugium ineundi, vel ſi res ipſorum ita ferrent, in cælibatu permanendi.

LIBRI VNDECIMI
CAPVT SEXTVM
DE TEMPORE ET LOCO BAPTISMI.
§. I.
Cur adulti nonnumquam baptiſmum, eccleſia ita iubente, procraſtinarint.

POST homines, baptiſmi obiectum, circumſtantias temporis ac loci in eius adminiſtratione conſiderare æquum eſt. Quod ad infantes attinet, eorum baptiſmo, vti iam oſtendimus, nullum tempus erat præſtitutum; ſed illi regenerandi erant, quam primum a naturalis natiuitatis eorum tempore id commode fieri poterat. Neque vlla ſcripturæ ſacræ lege baptiſmus infantium, vti quidem circumciſio, ad certum diem reſtrictus fuit: quamquam eccleſia in quibusdam locis, ſi nullum eſſet mortis periculum, ad maioris cuiusdam feſtiuitatis ſolemnia eum procraſtinarit. Cum adultis autem aliter quodammodo comparatum erat. Illorum enim baptiſmus generatim duos vel tres plus minus annos, eccleſia ita iubente, differebatur, vsque dum doctrina inſtitui, & vitæ chriſtianæ praxi, quantum ſatis erat, exerceri poſſent, qua de re libro vltimo diximus verboſius. Aliorum baptiſmus longius procraſtinabatur pœnæ loco, ſi grandia & publicam quamdam offenſionem habentia crimina perpetraſſent,

quæ

quæ diuturniore disciplina & pœnitentia expiari debebant: Quod pœnitentiæ exercitium interdum quinque, decem, viginti, vel pluribus annis continuis, immo per omnem vitam ad mortis vsque horam continuabant, si atrocia ipsorum essent & clamantia facinora. Si quis catechumenus tempore persecutionis delator esset, & per delationem eius aliquis esset proscriptus vel interfectus, tum ex quodam concilii *Illiberitani* canone [a] baptismus eius ad quinque annos differebatur. Ita quoque si quæ catechumena a marito suo ipsa se separasset, baptismus illius quinquennium [b] prorogabatur. Quod si vero per adulterium concepisset, & fœtum in vtero, adhibitis artibus, enecasset, tum per omnem vitam baptismo carere, & sub horam demum mortis ad hoc beneficium [c] admitti debebat. Vnde manifestum est, adultorum baptismum interdum non mediocre temporis spatium iussu ecclesiæ prorogatum: hoc autem semper præparandi vel puniendi consilio factum esse, dum catechumeni vel prima religionis christianæ elementa discerent, vel in statu pœnitentiæ, ad ecclesiæ de vitiosa quadam & cum aliorum offendiculo facta actione faciendum satis, detinerentur.

§. II.

Priuatæ baptismum differendi rationes contra ecclesiæ regulas.

1. *Supina salutis neglectio.*

VERUM alii baptismum sponte sua contra ecclesiæ regulas differebant. Qua de re in veterum scriptorum monumentis frequentes occurrunt querelæ, & seueræ in eamdem inuectivæ orationes, vsitatis excusationibus, quas pro se homines adferre solebant, respondentes. Nonnulli id ex supina quadam socordia & otiosa salutis suæ neglectione faciebant, quæ com-

(a) Concil. Illiberrit. c. LXXIII. (p. 978. tom. I. concil.) Delator si quis extiterit fidelis & per delationem eius aliquis fuerit proscriptus vel interfectus, placuit, eum nec in fine accipere communionem. Si leuior caussa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, *post quinquennii tempora admittatur ad baptismum.*

(b) Concil. Illiberrit. c. XI. (ibid. p. 972.) Intra quinquennii tempora, catechumena si grauiter fuerit infirmata, dandum ei baptismum placuit, non denegari.

(c) Concil. Illib. c. LXVIII. Catechumena si per adulterium conceperit & conceptum necauerit, placuit, eam in fine baptizari.

munis erat ratio [d], talis vero, quam homines confiteri pudebat, quod ipsa eius confessio sufficiens ad eam esset responsio.

§. III.

2. *Animus mundo renuntiare religionisque seueritati se submittere detrectans.*

NONNVLLI baptismum ex ethnico quodam principio, in ipsis adhuc residuo, differebant, quia mundi amore & illecebris tenebantur irretiti, a quibus abnegandis *CHRISTI*que iugo in se attollendo animum gerebant alieniorem, quod hoc ipso ad seueriorem viuendi rationem se obligatum, omnesque voluptates, quibus iam impunius indulgere possent, sibi præclusum iri existimabant. In præsenti huius vitæ suauitatibus frui, atque ita demum baptizari, & nihilo minus eamdem gratiam, quam qui longe ante baptizati essent, consequi se posse credebant. Neque enim, qui priores in vinea laborassent, meliore idcirco conditione fuisse, æqua nempe mercede postremis quoque persoluta. Ita NAZIANZENVS [e] eos introducit, baptismi

(d) Naz. orat. XL. de baptism. p. 654. ἕως πότε ὀκνηρὲ κατάκεισαι, πότε δὲ ἐξ ὕπνου ἀναστήσῃ; τὸ καὶ τὸ σκήπτῃ καὶ προφασίζῃ προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις· μένω τὰ φῶτα, κ. τ. λ. vid. sub litt. (l). Quousque tandem piger iacebis? quando consurges a somno? Hoc & illud caussaris, atque excusas excusationes in peccatis: Luminum diem exspecto, cetera.

Constit. apostol. lib. VI. c. XV. Ὁ λέγων, ὅτι ὅταν τελευτῶ, βαπτίζομαι, ἵνα μὴ ἁμαρτήσω, καὶ ῥυπανῶ τὸ βάπτισμα, οὗτος ἄγνοιαν ἔχει θεοῦ, καὶ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἐπιλήσμων τυγχάνει· Μὴ ἀναβάλλου γὰρ ἐπιστρέψαι πρὸς κύριον· οὐ γὰρ οἶδας τί τέξεται ἡ ἐπιοῦσα. Qui dicit: Cum moriar, curabo vt baptizer, ne interim peccem & baptismum contaminem; is Deum ignorat & naturæ suæ est immemor. *Ne differas enim conuerti ad dominum: nescis enim, quid superuentura pariet dies.*

(e) Naz. orat. XL. de bapt. p. 650. c. ἀλλὰ τί μοι πλέον, φησί, προκαταληφθέντι διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ τερπνὸν τοῦ ζῆν ἐμαυτοῦ διὰ τοῦ τάχους ἀποκλείσαντι, ἐνὸν ἐφεῖναι ταῖς ἡδοναῖς, καὶ τηνικαῦτα τυχεῖν τῆς χάριτος; οὐδὲ γὰρ τοῖς ἐν τῷ ἀμπελῶνι προκεκμηκόσιν ὑπῆρξέ τι πλέον, ἴσου τοῦ μισθοῦ δοθέντος καὶ τοῖς τελευταίοις. Verum, dicet quispiam, quid mihi ex ea re accesserit, si per baptismum præoccupatus fuero, atque omnes vitæ suauitates mihi ipsi ob huiusmodi celeritatem præclusero, quum voluptatibus interim indulgere liceat, atque ita demum gratiam adsequi? Neque enim qui priores in vinea laborarunt, meliore idcirco conditione fuerunt, æqua nempe mercede postremis quoque persoluta.

Id. Ibid. p. 652. a. τί δαί; οὐχὶ φιλάνθρωπον, φησι, τὸ θεῖον; Καὶ γνωστικὸν γὰρ ἐννοιῶν, δοκιμάζει τε τὴν ἔφεσιν, καὶ ἀντὶ βαπτίσματος ποιεῖται τὴν ὁρμήν. τοῦ βαπτί-

sui

ſui dilationem excuſantes, perinde atque hodie homines dilationem reſipiſcentiæ excuſare audias. Hæc ratio adeo abſurda erat & ſtolida, vt multos, qui ea agebantur, eam profiteri puderet. Verum quamquam verbis eam occultare contendebant, facta tamen, vt BASILIVS [f] obſeruat, contra clamabant. Idem enim erat, ac ſi dixiſſent: *Mitte me, ſuperſede: interim carne, ætatiſque flore abutar, in luto voluptatum porcorum more volutabor, manus ſanguine fœdabo, alienum auferam, doloſe ambulabo, peierabo, mentiar: tunc denique quum ſatur ero, a malis deſiſtam, baptiſmum ſuſcipiam.* In iſtiuſmodi hominibus infidelitatis adhuc idolum permanebat, vt auctor *recognitionum* ſub nomine CLEMENTIS ROMANI [g] loquitur; & hæc vera erat ratio, cur baptiſmum ſuum differrent. Si enim baptiſmum omnibus eſſe neceſſarium credidiſſent, ſiue iuſtus quis eſſet, ſiue iniuſtus, ad eum recipiendum omnino feſtinaſſent, quum vnius cuiusque exitus vitæ incertus ſit.

§. IV.

Metus ſubſequuturi baptiſmum lapſus.

ALII baptiſmum ad vitæ vsque ſuæ exitum procraſtinabant, ex principio quodam *Nouatiano*, eo quod ſe metuere dicerent, ne poſt baptiſmum peccatis rurſus ſe contaminarent: neque vero ſecundum quemdam baptiſmum dari, quo homines ad regnum cæleſte denuo regenerentur, quum contra futurum

σμαλτος; Quid autem, inquies, nonne benignus & facilis eſt Deus, atque, vt cogitationes humanas perſpectas habet, animi noſtri cupiditates explorat, baptiſmique cupiditatem pro baptiſmo ducit?

(f) Baſil. hort. ad bapt. hom. XIII. tom. I. p. 414. a. νοῦ σὺ τὴν ὑπέρθεσιν κἂν περιστέλλῃς τοῖς ῥήμασιν· αὐτὰ βοᾷ τὰ πράγματα, κἂν τῇ φωνῇ σιωπᾷς, ἔασον ἀποχρήσωμαι τῇ σαρκὶ πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν αἰσχρῶν· ἐγκυλισθῶ τῷ βορβόρῳ τῶν ἡδονῶν, αἱμάξω τὰς χεῖρας, ἀφέλωμαι τὰ ἀλλότρια, δολίως πορευθῶ, ἐπιορκήσω, ψεύσωμαι, καὶ τότε τὸ βάπτισμα, ὅταν λήξω ποτὲ τῶν κακῶν, ὑποδέξομαι.

(g) Clem. Rom. lib. VI. n. IX. apud Coteler. tom. I. p. 551. Confugite ad aquas iſtis; ſolæ ſunt enim, quæ poſſint vim futuri ignis exſtinguere: ad quas qui moratur accedere, conſtat in eo infidelitatis adhuc idolum permanere, & ab ipſo prohiberi ad aquas, quæ ſalutem conferunt, properare. Siue enim iuſtus ſis, ſiue iniuſtus; baptiſmus tibi per omnia neceſſarius eſt: iuſto quidem, vt adimpleatur in eo perfectio & regeneretur Deo; iniuſto vero, vt peccatorum, quæ geſſit in ignorantia, remiſſio concedatur. Omnibus ergo feſtinandum eſt ſine mora renaſci Deo; quia incertus eſt vniuſcuiusque exitus vitæ.

ſit,

ſit, vt, ſi ſub mortis horam baptiſmum receperint, cælum ſibi protinus apertum mundi & immaculati ingrediantur. Quod ſi vſu veniat, vt ante baptiſmum diem ſuum obeant, ſperare ſe, Deum baptiſmi cupiditatem pro ipſo baptiſmo accepturum. Iam vero vti iſta opinatio multis erroribus fundata erat, ita veteres in ea confutanda copioſi ſunt. BASILIVS [b] contra hanc eorum praxin ex incerto vitæ termino argumentatur. *Quis tibi*, inquit, *vitæ terminum fixit? Quis ſenectutis metam terminauit? Quis apud te tam fide dignus futurorum ſponſor? Non vides pueros ſæpenumero ab vbere raptos? Non ætate floridos mori vides? Nullum certum terminum habet hæc vita. Quid exſpectas beneficio febris baptizari, quando nec ſalutaria verba loqui, nec item audire commode poteris, morbo caput occupante? Non manus in cælum tollere, non in pedes erigi, non genua adorando flectere, non commode doceri, non ſecure ac libere confiteri, non cum Deo paciſci, non abrenuntiare inimico, forte nec ſcite inter initiandum ſubſequi, dubitantibus etiam præſentibus, num gratiam ſentias, an ſine ſenſu, quæ agantur, accipias.* GREGORIVS NAZIANZENVS [i] ait: *Ænigmati ſimile quiddam narras, ſi apud Deum propter ipſius benignitatem, is pro illuminato* (i. e. *baptizato*) *habetur, qui luminis baptiſmatis expers eſt, aut etiam intra regnum cælorum eſt, qui eo frui expetit, quum interim ea minime faciat, quæ ad caleſte regnum iter aperiunt.* GREGORIVS NYSSENVS [k] *Hoc eſt*, inquit, *quædam ſpes inanis, falſa opinione præſtringens oculos animæ.* Et vt fallaces horum hominum ſpes hoc modo infrigebant, ita formidi-

(b) Baſil. exhort. ad bapt. tom. I. p. 415. b. Τίς δέ σοι καὶ τὸν ὅρον τῆς ζωῆς ἔπηξε; τίς σοι τὴν προθεσμίαν τοῦ γήρως ὥρισε; τίς οὕτως ἀξιόπιστος παρά σοι τῶν μελλόντων ἐγγυητής; οὐχ ὁρᾷς νήπια ἁρπαζόμενα; τοὺς ἐν ἡλικίᾳ ἀπαγομένους; οὐκ ἔχει μίαν προθεσμίαν ὁ βίος. τί ἀναμένεις πυρετοῦ σοι δῶρον γενέσθαι τὸ βάπτισμα, ὅτε οὔτε φθέγξασθαι δυνήσῃ τὰ σωτήρια ῥήματα, τάχα δὲ οὐδὲ ἀκοῦσαι καθαρῶς ἐπιτραπήσῃ, αὐτῇ τῇ κεφαλῇ ἐνοικούσης τῆς νόσου; οὐ χεῖρας ἆραι εἰς οὐρανὸν, οὐκ ἐπὶ πόδας διαναστῆναι, οὐ κλῖναι γόνυ εἰς τὴν προσκύνησιν, οὐ διδαχθῆναι χρησίμως, οὐχ ὁμολογῆσαι ἀσφαλῶς, οὐχὶ συνθέσθαι Θεῷ, οὐκ ἀποτάξασθαι τῷ ἐχθρῷ· τάχα δὲ οὔτε συνετῶς ἐπακολουθῆσαι μυσταγωγούμενος, ἀμφίβολος ὢν τοῖς παροῦσιν, ἢ ἄρα ᾔσθου τῆς χάριτος, ἢ ἀναισθήτως ἔχεις τῶν γινομένων.

(i) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 652. a. αἰνίγματι λέγεις ὅμοιον, εἰ πεφωτισμένος ἐπὶ Θεῷ διὰ τὸ φιλάνθρωπον ὁ ἀφώτιστος, ἢ καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὁ ταύτης τυχεῖν σπουδάζων, δίχα τοῦ πράττειν τὰ τῆς βασιλείας.

(k) Nyſſen. de bapt. tom. II. p. 222. b. τὸ δὲ κενή τις ἐστιν ἐλπὶς δόξῃ ψευδεῖ τὴν ψυχὴν γοητεύουσα.

nis,

nis, quam præ ſe ferebant alii, non minori ſtudio demonſtrabant vanitatem. Quamuis enim ſecundus quidam baptiſmus illis exſpectandus haud eſſet, qui poſt primum in peccata laberentur, impoſsibile tamen non eſſe docebant, lapſum in peccata poſt primam purgationem euitare; vel ſi ita lapſi eſſent, dummodo non eſſent peccata ad mortem, ſecundam purificationem beneficio remiſſionis, intercedente pœnitentia, obtineri poſſe. Adeoque veram inſaniam eſſe & ſtoliditatem, baptiſmum ex tam incerta formidine negligere, quod hac ratione tanto grauius periculum incurrerent, dum minorem fugerent incommoditatem, plus habentem ſecuritatis, nec tam ancipiti periculo obnoxiam.

§. V.

4. *Superſtitioſæ perſuaſiones, ratione temporis & miniſtrorum baptiſmatis.*

ERANT itidem, qui baptiſmum ſuum ex mere ſuperſtitioſa perſuaſione, temporis, loci vel miniſtrorum baptiſmatis intuitu, differebant. GREGORIVS NAZIANZENVS [l] quosdam introducit ita ſeſe excuſantes: *Luminum diem exſpecto: Paſchatis feſtum pluris facio: Pentecoſten exſpectabo. Cum Chriſto baptizari præſtat: Cum Chriſto in reſurrectionis die ad vitam redire: ſpiritus aduentum honorare. Quid poſtea? Veniet repente vitæ finis in die, quem non exſpectas, & in hora, quam ignoras.* Quidam ſuperſtitioſam baptiſmatis in certo quodam loco, vt *Hieroſolymis* vel in *Iordane* fluuio recipiendi habebant cupiditatem, adeoque baptiſmum prorogabant, donec ad deſtinatum ſibi locum commode peruenire poſſent. Hoc TERTVLLIANVS [m] tacite videtur reprehendere, quando, *Ne quidquam*, inquit, *refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & quos Petrus in Tiberi tinxit;* nec non AMBROSIVS [n] in ſermone ſuo ad catechumenos; *Debemus*, inquiens, *fratres dilectiſſimi, vobis catechumenis loquor, gratiam baptiſmatis eius omni feſtinatione ſuſcipere, & de fonte Iordanis, quem ille benedixit, benedictionem conſecrationis hau-*

(l) Naz. orat. XL. de baptiſm. p. 654. a. μένω τὰ φῶτα, τὸ πάσχα μοι τιμιώτερον, τὴν πεντηκοστὴν ἐκδέξομαι, χριστῷ συμφωτισθῆναι βέλτιον, χριστῷ συναναστῆναι κατὰ τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν, τῷ πνεύματος τιμῆσαι τὴν ἐπιφάνειαν· εἶτα τί; ἥξει τὸ τέλος ἐξαίφνης ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾷς, καὶ ἐν ὥρᾳ ᾗ οὐ γινώσκεις. κ. τ. λ.

(m) Tertull. de bapt. c. IV.

(n) Ambroſ. ſerm. XLI. (tom. III. p. 268. edit. Baſil. MDLXVII.)

rire; vt in eum gurgitem, in quem se illius sanctitas mersit, nostra peccata mergantur. - - Sed vt eodem fonte mergamur, non nobis orientalis petenda est regio, non fluuius terra iudaicæ. Vbi enim nunc Christus, ibi quoque Iordanes est. Eadem consecratio, qua orientis flumini benedixit, occidentis fluenta sanctificat. EVSEBIVS [o] de *Constantino* narrat, statuisse eum olim baptismum in flumine *Iordane*, ad seruatoris nostri exemplum, suscipere. Sed Deum, qui optima norit, quæ essent ipsi vtilia, ipsius consilia impediisse, eumque paullo ante obitum suum *Nicomediæ* fuisse baptizatum. Nam quod ad narrationem illam a BARONIO [*p*] tam operose diuulgatam attinet, quod *Constantinus* a *Siluestro* episcopo vrbis *Romæ* baptizatus, & a lepra mundatus sit, mera fabula est, testimonio omnium veterum, EVSEBII, SOCRATIS, SOZOMENI, THEODORETI, ATHANASII, HIERONYMI, & patrum concilii *Ariminensis* explosa, qui omnes ac singuli *Constantinum* proxime ante obitum suum baptismum recepisse adfirmant. Et optimi quique critici post BARONIVM, VALESIVS [*q*], SCHELSTRATVS [*r*], LAM-

(*o*) Euseb. de vit. Constant. lib. IV. cap. LXII. - *ὥρα τοῦ σωτηρίου σφραγίσματος μετασχεῖν· ἐπὶ ῥεῖθρον ἰορδάνου ποταμοῦ τοῦτ' ἐνενόουν ποτὲ ποιῆσαι, ἐφ' ὧν καὶ ὁ σωτὴρ εἰς ἡμέτερον τύπον τοῦ λουτροῦ μετασχεῖν μνημονεύεται· θεὸς δ' ἄρα τὸ συμφέρον εἰδὼς, ἐντεῦθεν ἤδη τούτων ἡμᾶς ἀξιοῖ.* - - tempus est, vt salutaris signaculi participes fiamus. Equidem olim statueram id agere in flumine Iordane, in quo seruator ipse ad exemplum nostrum lauacrum suscepisse memoratur. Sed Deus qui optime nouit ea, quæ nobis vtilia sunt, hoc in loco (Nicomediæ) nobis id ipsum exhibere dignatur.

(*p*) Baron. an. CCCXXIV. n. XVII. (n. XXIX. p. 246. edit. Antuerp. MDCXVII.) In eius concilii (Romæ sub Siluestro celebrati) exordio hæc narrantur de caussa cogendi eiusmodi episcoporum conuentus: Eodem tempore, quum multi nobiles gauderent, quod *Constantinus baptizatus a Siluestro episcopo vrbis Romæ & mundatus fuisset a lepra;* pro hoc beneficio, quod accepit a domino nostro Iesu Christo per Siluestrum episcopum, cœpit integre prædicare Iesum Christum & confiteri eius beneficia. cetera.

(*q*) Valesf. not. in Socrat. lib. I. cap. XXXIX. Philostorgium hic sequi malim, qui Constantinum testamenti sui tabulas *Eusebio* Nicomediensi tradidisse scribit, *a quo paulo antea fuerat baptizatus.*

(*r*) Schelstrat. concil. Antiochen. dissertat. II. c. I. p. 43. Fauebat deinde Arianis *Eusebius*, idque non modo, quum Athanasii exilium apud principem sollicitarat, sed & quum ipsum *Constantinum imperatorem in fine vitæ baptizauerat.* Vt enim alibi vidimus ex D. Hieronymi chronico: *Constantinus extremo vitæ suæ tempore ab Eusebio Nicomediensi episcopo baptizatus in dogma Arianum declinat.* cetera.

BECIVS

BECIVS [s], PAPEPROCHIVS [t] & PAGIVS [u] iudicio suo cum veteribus contra recentiorem istam fictionem conspirant. Vt adeo hodie inter omnes constet, imperatorem istum ex eorum fuisse numero, qui baptismum ad mortis vsque tempus procrastinarunt Et maxime probabilis ratio, quæ de hac procrastinatione dari potest, consilium est, quod de baptismate in *Iordane* fluuio suscipiendo ceperat, quod prouidentia diuina ipsum numquam siuit exsequi. Alii morosæ indolis homines baptizari nolebant, vsque dum ministrum baptismatis habere possent extraordinariis quibusdam donis ac ornamentis præditum. GREGORIVS NAZIANZENVS [x] huiuscemodi quorumdem meminit, eosque hunc in modum grauiter obiurgat: *Ne dicas, baptizet me episcopus, atque is metropolitanus, aut Hierosolymitanus, (non enim locorum est gratia, sed spiritus) isque claro & nobili genere ortus (graue enim fuerit nobilitati meæ, ob eius, qui baptizet, obscuritatem, labem ac dedecus inferri) aut si presbyter saltem, qui calebs sit, qui continentiæ laude angelica viuendi ratione floreat. Graue enim fuerit, si in purgationis tempore inficiar atque commaculer. Ne concionatoris aut baptizantis auctoritatem inquiras. Alius horum iudex est, ac rerum obscurarum explorator: quandoquidem homo faciem, Deus autem cor intuetur. Tibi autem quiuis ad purgationem satis idoneus est, qui modo inter probatos censeatur, ac non aperte condemnatus sit atque ab ecclesia alienus. Qui curatione indiges, in iudices iudicium ne arripe: nec eorum, a quibus purgaris, dignitates excute, nec inter genitores delectum habe. Est quidem*

(s) Lambec. comment. de bibliothec. Vindobon. in fine libri V. additam. III. a pag. 398. vsque ad pag. 408. edit. Vindobon. MDCLXXII.

(t) Papeproch. act. sanctor. Maii tom. V. vit. Constantin. Maii XXI. c. II. p. 15. tot.

(u) Pagi. critic. in Baron. an. CCCXXIV. n. V - XL. p. 397. 398. 399. edit. Antuerp. MDCCV.

(x) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 656. a. b. c. Μὴ εἴπῃς, ἐπίσκοπος βαπτισάτω με, καὶ οὗτος μητροπολίτης, καὶ Ἱεροσολυμίτης· οὐ γὰρ τόπων ἡ χάρις, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος· καὶ οὗτος τῶν εὖ γεγονότων (δεινὸν γάρ, εἰ τῷ βαπτιστῇ τὸ εὐγενές μου καθυβριθήσεται) ἢ πρεσβύτερος μὲν, ἀλλὰ καὶ οὗτος τῶν ἀγάμων, καὶ οὗτος τῶν ἐγκρατῶν καὶ ἀγγελικῶν τὴν πολιτείαν· δεινὸν γάρ, εἰ ἐν καιρῷ καθάρσεως ῥυπωθήσομαι· μὴ ζήτει ἀξιοπιστίαν τοῦ κηρύσσοντος, μηδὲ τοῦ βαπτίζοντος· ἄλλος ὁ τούτων κριτὴς καὶ τῶν ἀφανεστέρων δοκιμαστής· ἐπειδὴ ἄνθρωπος μὲν εἰς πρόσωπον, Θεὸς δὲ εἰς καρδίαν· σοὶ δὲ πᾶς ἀξιόπιστος εἰς τὴν κάθαρσιν· μόνον ἔστω τις τῶν ἐγκρίτων, καὶ μὴ τῶν προδήλως κατεγνωσμένων, μηδὲ τῆς ἐκκλησίας ἀλλότριος· μὴ κρῖνε τοὺς κριτὰς, ὁ χρῄζων τῆς ἰατρείας· μηδὲ φιλοκρίνει μοι τὰς ἀξίας τῶν σε καθαιρόντων· μη-

alius alio præstantior, vel inferior: te autem quiuis est superior. Ex quibus omnibus apparet, superstitiosam temporum, locorum & personarum distinctionem quorumdam mentibus se insinuasse, ab illisque tamquam rationem dilationis baptismi fuisse adlegatam.

§. VI.

5. *Prætextum consilium sequendi exemplum CHRISTI.*

Alii baptismi sui ad annum vsque ætatis tricesimum prorogandi excusationem ab exemplo petebant *CHRISTI*, quod hic ea ætate esset, quum baptismum susciperet. Quod consilium GREGORIVS NAZIANZENVS verbosius hunc in modum confutat: „Dices,[y] *CHRISTVS* tricesimo anno baptizatus, idque „quum Deus esset: tu me baptismum vrgere iubes? Quum De„um dixisti, quæstio abs te soluta est. Nam ille purgatio ipsa„met erat, nec purgationis indigebat: verum tua caussa purga„batur, quemadmodum & carnem ferebat, quum carnis ex„pers esset. Nec vero ei quidquam periculi metuendum erat, „baptismum proroganti; quippe qui passionis quoque suæ arbi„ter esset, quemadmodum & natiuitatis. Tibi autem non le„ve periculum imminet, si hinc corruptioni soli genitus nec in„corruptibilitate indutus excesseris. Quin illud etiam animad„verto, quod illi quidem tempus hoc baptismi necessarium e„rat: tua autem non eadem est ratio. Idcirco enim ille trice„simo denique anno, ac non prius sese indicauit, partim ne „ostentationis cuiuspiam opinionem præberet (quo adfectu in„epti homines ducuntur) partim, quia hæc ætas plenum virtu„tis argumentum, docendique maturitatem habet. Iam quo„niam ei salutiferum mundo supplicium subeundum erat, o„mnia

δὲ διαφόρου πρὸς τοὺς γεννήτορας; ἄλλος μὲν ἄλλου κρείττων ἢ ταπεινότερος, σὺ δὲ πάντων ὑψηλότερος.

(y) Naz. orat. XL. de bapt. p. 658. 659. Ἀλλὰ χριστὸς, φησι, τριακονταέτης βαπτίζεται, καὶ ταῦτα Θεὸς ὤν, καὶ σὺ κελεύεις ἐπισπεύδειν τὸ βάπτισμα; Θεὸν εἰπὼν, ἔλυσας τὸ ζητούμενον· ὁ μὲν γὰρ αὐτοκάθαρσις ἦν, καὶ οὐκ ἐδεῖτο καθάρσεως, ἀλλὰ σοὶ καθαίρεται· ὥσπερ καὶ σάρκα φορεῖ σοὶ, ἄσαρκος ὤν· οὐδέ τις κίνδυνος ἦν αὐτῷ τὸ βάπτισμα παραπέμποντι· αὐτὸς γὰρ καὶ τοῦ παθεῖν ἦν ἑαυτοῦ ταμίας, ὥσπερ τῆς γενέσεως· σοὶ δὲ οὐδὲ περὶ μικρῶν ὁ κίνδυνος, εἰ ἀπέλθοις τῇ φθορᾷ γεννηθεὶς μόνῃ, καὶ μὴ τὴν ἀφθαρσίαν ἀμφιεσάμενος· σκοπῶ δὲ κἀκεῖνο, ὅτι τῷ μὲν ἀναγκαῖος ἦν οὗτος ὁ καιρὸς τοῦ βαπτίσματος, σοὶ δὲ οὐχ ὁ αὐτὸς λόγος· ἀνεδείχθη μὲν γὰρ τριακοστὸν γεγονὼς ἔτος, οὐ πρότερον, τοῦ μὴ δοκεῖν ἐπιδεικτικὸς εἶναί τις· τῶν γὰρ ἀπει-

„mnia vtique, quæ ad passionem spectabant, ad passionem „concurrere oportebat, nimirum ostensionem, baptismum, cæ„leste testimonium, prædicationem, multitudinis concursum, „miracula, & velut corpus vnum fieri, non diuulsum, nec tem„porum interuallis disiunctum & interruptum. Etenim ex ba„ptismo & prædicatione excitatus est ille confluentis multitu„dinis terræ motus: sic enim tempus illud scriptura vocat. Rur„sus ex populi multitudine & frequentia, signorum editio & „miracula, quæ homines ad euangelium adducebant, exstite„runt. Ex his porro inuidia nata est, ex inuidia odium, ex o„dio insidiæ & proditio. Hinc postremo crux, eaque omnia, „quæ nobis salutem pepererunt. At *CHRISTI* quidem res ita „se habent, quantum quidem nobis adsequi licet: atque etiam „fortasse alia quædam ratio iis, quas commemorauimus, recon„ditior inueniri queat. Tibi autem quid necesse est, vt dum „exempla, quæ te sublimiora sunt, sequeris, malum consilium „capias? præsertim, quum permulta quoque alia ex iis, quæ „tum ab eo gesta esse historiæ proditum est, a nostro ritu dis„crepare, ac tempore dissidere constet?

Qui plura de hisce excusationibus legere auent, BASILIVM, GREGORIVM NAZIANZENVM, & GREGORIVM NYSSENVM, vbi de hoc argumento loquuntur, possunt consulere, vel etiam WALKERI librum de *pædobaptismo*, cuius in præfatione non minus vndeuiginti huiusmodi rationes, quas baptismatis sui prorogationi homines prætexerint, enarrat. Quæ iam a nobis commemorata sunt, ad præsens institutum nostrum suffici-

ροκαλῶν τὸ πάθος, καὶ ὡς τελείαν βάσανον ἀρετῆς, καὶ τοῦ διδάσκειν καιρὸν ταύτης ἐχούσης τῆς ἡλικίας· ἐπειδὴν δὲ παθεῖν ἔδει, τὸ τοῦ κόσμου σωτήριον πάθος, πάντα συνδραμεῖν ἔδει πρὸς τὸ πάθος, ὅσα τοῦ πάθους, τὴν ἀνάδειξιν, τὸ βάπτισμα, τὴν ἄνωθεν μαρτυρίαν, τὸ κήρυγμα, τὴν συνδρομὴν τοῦ πλήθους, τὰ θαύματα, καὶ ὥσπερ ἓν σῶμα γενέσθαι, μὴ διεσπασμένον, μηδὲ ἀπερρηγμένον τοῖς διαστήμασιν· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τοῦ κηρύγματος, ὁ τῶν συντρεχόντων σεισμός (οὕτω γὰρ ἡ γραφὴ καλεῖ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον) ἐκ δὲ τοῦ πλήθους, ἡ καὶ σημείων ἐπίδειξις, καὶ τὰ θαύματα τῷ εὐαγγελίῳ προσάγοντα· ἐκ δὲ τούτων ὁ φθόνος, ἐκ δὲ τούτου τὸ μῖσος· ἐκ δὲ τοῦ μίσους, τὰ τῆς ἐπιβουλῆς, καὶ τῆς προδοσίας, ἐκ τούτου δὲ ὁ σταυρός, καὶ ὅσοις σεσώμεθα· τὰ μὲν δὴ Χριστοῦ τοιαῦτα, καὶ οὕτως ἔχοντα, ὅσον ἡμῖν ἐφικτόν· τάχα δ' ἄν τις καὶ ἄλλος εὑρεθείη λόγος τούτων ἀπορρητότερος· σοὶ δὲ τίς ἀνάγκη τοῖς ὑπὲρ σὲ ὑποδείγμασιν ἑπομένῳ κακῶς βουλεύσασθαι; ἐπεὶ καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν τηνικαῦτα ἱστορημένων ἑτέρως, ἢ ὡς τὰ νῦν ἔχοντα φαίνεται, καὶ οὐ συμβαίνοντα τοῖς καιροῖς·

tunt, vt ostendamus, quod quando homines hac in re diu cunctati sunt, id contra præscriptum & regulas fecerint ecclesiæ, & quod veteres contra istam cunctationem, vt rem periculosam & hominibus christianis minime dignam, vehementissime semper declamarint. Hinc licet specialiora quædem occurrant exempla eorum, qui incuriose & voluntarie ex ignorantia vel falsa persuasione, suum ipsorum, & fortassis etiam liberorum suorum, baptismum neglexerint; tamen horum hominum actiones non spectandæ sunt, quasi firmam & constantem agendi rationem & methodum in ecclesia nobis commonstrent, quandoquidem ab illius regula & ordinaria praxi manifeste abeunt. Ecclesia duas duntaxat baptismum adultorum hominum in annos plures prorogandi rationes omni tempore habuit. Harum vna erat, vt catechumenis satis temporis in præparationem ipsorum ad baptismum daretur, altera ad reuocandum eos ad pœnitentiam spectabat, si ante baptismum suum apostatæ facti, agnitam religionis veritatem deseruissent. Vtraque vno eodemque fundata erat principio, quod eo valebat, vt homines ad satisdandum ecclesiæ obligarentur, velle se ad regulas euangelii viuere, antequam ad illius admitterentur mysteria. Et optima, quæ fieri poterat, satisdatio ex ante capto experimento institutaque exploratione exspectanda erat, adeoque hoc disciplinæ genus adhibebatur, vt ipsis daretur occasio, æqua & iusta baptismi sui dilatione propositum susceptumque consilium suum testificandi.

§. VII.

Solemnia tempora baptismi in ecclesia constituta pascha, pentecoste *&* epiphania.

QVAM ob caussam ecclesia stata & solemnia anni tempora baptismo in casibus ordinariis definiuit; data interim ministris suis hæc tempora anticipandi libertate, si vel catechumeni magnos profectus fecissent, vel si intercedente casu quodam repentino, vel morbo, in magnum vitæ discrimen essent adducti. Celebratissimum ex his constitutis temporibus *pascha* erat, post hoc *pentecoste*, & *epiphania*, siue dies, quo CHRISTVS baptizatus esse creditur. Ad hæc tria tempora manifesto respicit

ſpicit GREGORIVS NAZIANZENVS [z], quando quosdam introducit, hanc prorogationis baptiſmi dantes rationem. *Μένω τὰ Φῶτα*, *Luminum diem*, id eſt *epiphaniam*, *exſpecto*. (veteres enim per *τὰ Φῶτα* & *lumina* non anniuerſariam luſtratæ *Mariæ* virginis diem, vulgo *Lichtmeſſ*, vt nonnulli falſo exiſtimant, ſed diem *epiphaniæ*, quo *CHRISTVS* baptizatus, & mundo manifeſtatus fuit, intelligunt,) *Paſchatis feſtum pluris facio*, *pentecoſtem exſpectabo.* Quod perſpicue indicat, haſce tres feſtiuitates tunc temporis quidem maxime nota & ſolemnia baptiſmatis fuiſſe tempora. Verumtamen *paſcha* & *pentecoſte* præcipua erant. Nam interdum ſine tertio iſto memorantur, aliquando etiam cum diſerta eius interdictione. HIERONYMVS de duobus prioribus tamquam vſitatis, loquitur, de vltimo autem nihil dicit. Vaticinium *Zachariæ: Exibunt aquæ viuæ ex Hieroſolyma - - in æſtate & hieme erit*, multos ad baptiſmum [a] referre, & quod LXX. interpretes legunt, *ἐν θέρει καὶ ἐν ἔαρι*, in *æſtate* & *vere* ad duo ſolemnia baptiſmi tempora, *pentecoſten* & *paſcha* applicare dicit, quorum alterum in æſtate, alterum in vere incidebat, vbi aquæ viuentes omnibus ſitientibus diſtribuebantur. Idem hoc obſeruat in epiſtola ſua ad *Pammachium*, aduerſus errores *Ioannis Hieroſolymitani* [b] ſcripta, vbi quadraginta diuerſæ ætatis & ſexus homines *Bethlehemi* circa dies *pentecoſtes* baptizatos, alios autem competentes, qui in *paſcha* ſe ipſos baptizandos obtuliſſent, ab iſto moroſo epiſcopo reiectos eſſe, narrat. De his duobus temporibus nec vllo alio ſimiliter TERTVLLIANVS [c] loquitur, quando ait: *Diem baptiſmo ſolemniorem paſcha præſtat, quum & paſſio domini, in qua tinguimur, adimpleta eſt, nec in-*

(z) Naz. orat. XL. de bapt. p. 654. vid. ſupra ſub lit. (l).

(a) Hieron. comment. in Zachar. c. XIV, 8. Aquas viuentes multi ad baptiſmum referunt, quæ in vere & in æſtate, hoc eſt in paſcha & pentecoſte, ſitientibus largiendæ ſunt.

(b) Id. epiſt. LXI. ad Pammach. c. XVI. Nos ſcindimus eccleſiam, qui ante paucos menſes, *circa dies pentecoſter*, cum obſcurato ſole, omnis mundus iam iamque venturum iudicem formidaret, quadraginta diuerſæ ætatis & ſexus presbyteris tuis obtulis baptizandos? - - Annon tu potius ſcindis eccleſiam, qui præcepiſti Bethlehem presbyteris tuis, ne competentibus noſtris in *paſcha* baptiſmum traderent, quos nos Dioſpolim ad confeſſorem & epiſcopum miſimus Dionyſium baptizandos.

(c) Tertull. de bapt. c. XIX.

congru-

congruenter ad figuram interpretabitur, quod quum vltimum pascha dominus esset acturus, missis discipulis ad praeparandum, Inuenietis, inquit, hominem aquam baiulantem. Pascha celebrandae locum de signo aquae ostendit. Exinde PENTECOSTE ordinandis lauacris latissimum spatium est, quo & domini resurrectio inter discipulos frequentata est, & gratia spiritus sancti dedicata, & spes aduentus domini subostensa, quod tunc in caelos recuperato eo, angeli ad apostolos dixerunt sic venturum, quemadmodum & in caelos conscendit, vtique in pentecoste. Vbi manifestum est, TERTVLLIANVM per *latissimum spatium pentecostes* non peculiarem aliquem diem, sed vniuersos quinquaginta dies inter *pascha & pentecoste* interiectos intelligere, qui ipsius aetate festi agebantur, quemadmodum aliis in locis [d] narrat. Et propterea licet VICECOMES [e] sugillet LVDOVICVM VIVEM, quod hoc adfirmarit, quasi nullo id fecerit auctore; HABERTVS [f] tamen

(d) Tertull. de idololatr. c. XIV. Ethnicis semel annuus dies quisque festus est: tibi octauo quoque die. excerpe singulas solemnitates nationum, & in ordinem texe, pentecosten implere non poterunt.
Id. de coron. milit. c. III. Die dominico ieiunium nefas ducimus, vel geniculis adorare. Eadem immunitate a die paschae in pentecosten vsque gaudemus.

(e) Vicecom. de ritib. bapt. lib. I. c. XXV. (p. 71. edit. Mediolan. 4to) Inscriptio capitis haec est: Cur baptismus *die sabbathi* conferretur. Caput ipsum sic incipit: Neque vero difficilis est ratio ad explicandum, cur *sabbathi die* baptismus conferretur: Si quis attentius totam rem consideret, & ipsius baptismi fructum & vtilitatem intuebatur. Etenim cum sepulturae Christi memoria sabbatho recolatur, eodem die baptismum dari ob id patres instituerunt, vt christiani abiecta omni sorde peccati, ad nouam vitam cum Christo sibi resurgendum esse, intelligerent. - - - Neque adsentior Ludouico Viui, qui in grammaticae ludo edoctus, S. Augustini libros de ciuitate Dei exponere, parum feliciter adgressus est. Is enim nota k in cap. VIII. libr. XXII. *a paschate ad pentecosten, baptismum quotidie administrari solitum, nullo auctore adfirmat.*

(f) Habert. archierat. part. VIII. obseruat. IV. p. 134. Baptizandi ius episcopo reseruandum existimo, iis praesertim temporibus, quibus baptizandis, citra necessitatis vim, certa tempora destinata sunt: *Paschae* nimirum & *pentecostes*, vel potius temporis totius paschalis, *legitimus baptismi dies* vocatur a concilio Matisconensi, vbi docet honoribus sacerdotalibus exclusos esse baptizatos alio die quam paschali, in quo episcopum solum aut neminem, nisi episcopi arbitrio baptizasse constat. Tempus paschale dixi; immerito siquidem Iosephus Vicecomes opere de baptismi ritibus, sugillat Ludouicum Viuem, quod dixerit moris fuisse, vt toto illo temporis decursu a pascha ad pentecosten baptizaretur: nullo, inquit, auctore. Sed

CX

ex hoc TERTVLLIANI loco eum defendit, & alii viri docti [g] idem ſentiunt. VICECOMES tempus baptizandi paſchale vnum duntaxat diem, ſabbathum magnum, ſiue pridie paſchatis, vbi ſeruator in ſepulcro poſitus quieuit, fuiſſe exiſtimat. Sed in hoc etiam fallitur. Quamquam enim hic dies catechumenorum pariter & infantium baptiſmo maxime celebris erat, vti e CHRYSOSTOMO [h] & auctore *conſtitutionum* [i] diſcimus, vniuer-

(g) Caue prim. chriſt. part. I. c. X. p. 248. 249. edit. German. *Nachdem die Kirchenzucht ein wenig beſſer eingerichtet war, ſo legte man die taufe auf zwey gewiſſe und geſezte termine im gantzen jahr, nemlich auf* oſtern *und* pfingſten. *Am* oſtern *geſchahe es zum gedächtniß und zur erinnerung, daß Chriſtus für uns geſtorben und auferſtanden wäre; mit welchem gar wohl die zwey ſtücke des chriſtlichen lebens, welche durch die taufe abgebildet und angedeutet werden, überein kommen, nemlich daß wir der ſünden abſterben, und wieder zu einen neuen leben auferſtehen ſollen. . . Warum aber die taufe auf* pfingſten *iſt angeſtellet worden, ſcheinet zum gedächtniß und zur erinnerung des heiligen Geiſtes, welcher damals auf die Apoſtel ausgegoſſen worden, geſchehen zu ſeyn, weil ſolches alles in der heiligen taufe gleicher geſtalt auf gewiſſe maſſe vorgeſtellt wird. Wenn ich aber geſagt habe, daß* oſtern *und* pfingſten *die zwey gewiſſen und geſetzte termine geweſen ſeyn, daran die heilige taufe vorgegangen iſt, ſo* meine ich nicht *eben ſo præciſe und genau nur* die bloſſen oſter- und pfingſt-TAGE, *ſondern* ich ſchlieſſe *auch zugleich* das gantze ſpatium und die volle funfzig tage, von oſtern bis pfingſten gerechnet, mit ein, *ſintemal dieſe zeit durchgängig auch für heilig iſt gehalten, und in derſelben durchgehends die heilige taufe verrichtet worden.*

(h) Chryſoſt. epiſt. I. ad Innocent. p. 680. (p. 595. edit. Francof.) ἡμῶν αὐτῶ, καθάπερ ἔμπροσθεν εἶπον, προτεινόντων, ἀθρόον στρατιωτικὸν πλῆθος αὐτῷ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ, πρὸς ἑσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπιγινομένης, ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεισελθὸν, τὸν κλῆρον ἅπαντα τὸν σὺν ἡμῖν πρὸς βίαν, ἐξέβαλον, καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιεστοίχιστο· καὶ γυναῖκες τῶν ἐκκλησιῶν οἴκων πρὸς τὸ βάπτισμα ἀποδυσάμεναι, κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν γυμναὶ ἔφυγον ὑπὸ τῦ φόβυ τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδυ. Quum illa, quæ dixi, prætenderemus, *ipſo magno ſabbatho* collecta manus militum, ad veſperam diei in eccleſias ingreſſa, clerum omnem, qui nobiſcum erat, vi eiecit, & armis ſanctuarium vndique obſedit. *Mulieres* quoque ſacrarum ædium, quæ per illud tempus ſe exuerant, vt *baptizarentur*, metu iſtius grauis incurſus nudæ aufugerunt.

(i) Conſtit. lib. V. c. XIX. Τῷ δὲ σαββάτῳ μέχρις ἀλεκτροφωνίας παρατείνοντες, ἀπονηστίζεσθε ἐπιφωσκέσης μιᾶς σαββάτων, ἥτις ἐςὶ κυριακὴ, ἀπὸ ἑσπέρας ἕως ἀλεκτροφωνίας ἀγρυπνῦντες, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συναθροιζόμενοι, γρηγορεῖτε, προσευχόμενοι καὶ δεόμενοι τῦ Θεῦ, ἐν τῇ διανυκτερεύσει ὑμῶν, ἀναγινώσκοντες τὸν νόμον, τὲς προφήτας, τὲς ψαλμὲς, μέχρις ἀλεκτρυόνων κραυγῆς, καὶ βαπτίσαντες ὑμῶν τὲς κατηχεμένες κ. τ. λ. *Sabbatho* vſque ad gal-

ſum tamen quinquaginta dierum interuallum huic rei præſtitutum erat, & tamquam tempeſtiuitas adminiſtrando baptiſmo data habebatur. Quæ forte vera cauſſa eſt, quamobrem antiqui quidam canones nullum niſi paſchale tempus baptiſmo conceſſerint, vniuerſos quinquaginta dies a paſchate ad pentecoſten, ex ſenſu TERTVLLIANI, includens. Ita in concilio *Matiſconenſi* [k] huiuſmodi decretum legimus: *Relatione quorumdam fratrum noſtrorum comperimus, chriſtianos non obſeruantes legitimum diem baptiſmi, pene per ſingulos dies ac natales martyrum filios ſuos baptizare, ita, vt vix duo vel tres reperiantur in ſancto PASCHA, qui per aquam & ſpiritum ſanctum regenerentur: idcirco cenſemus, vt ex hoc tempore nullus eorum permittatur talia perpetrare, præter illos, quos infirmitas nimia aut dies extremus compellit, filiis ſuis baptiſmum ſuſcipere.* Simile decretum in concilio *Antiſſiodorenſi* [l] habetur: *Non licet abſque paſchæ ſolemnitate vllo tempore baptizare, niſi illos, quibus mors vicina eſt, quos grabatarios dicunt.* Et SOCRATES [m] hanc in *Theſſalia* conſuetudinem obtineri dicit, vt ſolis diebus paſchatis illic baptizent. Quæ omnia vel ita intelligenda ſunt, vt quinquaginta dies pentecoſtes includantur, vel certe ſtatuendum eſt, peculiarem hiſce eccleſiis fuiſſe conſuetudinem, a reliquarum eccleſiarum omnium conſuetudine diuerſam. In aliis enim regulis & canonibus expreſſa paſchatis & pentecoſtes habetur mentio, aliis diebus feſtis quantumuis non excluſis. Sic in concilio *Gerundenſi Hiſpaniæ* [n] canonem deprehendimus in hanc ſententiam: *De catechumenis baptizandis id ſtatutum eſt, vt in paſchæ ſolemnitate vel pentecoſtes, quanto maioris celebritatis maior celebritas eſt, tanto magis ad baptizandum veniant: ceteris ſolemnitatibus infirmi tantummodo debeant baptizari: quibus quocumque tempore con-*

licinium permanentes; illuceſcente vna ſabbathorum, quæ eſt dies dominica, ieiunium ſoluite; a veſpera vſque ad galli cantum vigilantes; & in eccleſia congregati in vnum, vigiliis, orationibus & ad Deum precibus vacate, in pernoctatione veſtra, legem, prophetas, ac pſalmos legite vſque ad gallorum cantum, & *baptiſmum conferte veſtris catechumenis.*

(*k*) Concil. Matiſcon. II. can. III. (tom. V. concil. p. 981.)

(*l*) Concil. Antiſſiodor. c. XIIX. (ibid. p. 959.)

(*m*) Socrat. lib. V. c. XXII. p. 287. d. ἄλλο τὸ ἔθος ἐν Θεσσαλίᾳ οἶδα γενόμενον. ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα μόνον βαπτίζουσι. Aliam conſuetudinem in Theſſalia vidi. *Solis diebus paſchæ illic baptizant.*

(*n*) Concil. Gerundenſ. c. IV. (tom. IV. concil. p. 1568.)

venit

venit baptismum non negari. SIRICIVS in epistola ad *Himerium* [o] episcopum *Tarraconensem* in *Hispania* hac de re ita scribit: *A nostris consacerdotibus (quod commoti dicimus) non ratione auctoritatis alicuius, sed sola temeritate praesumitur, vt passim ac libere natalitiis Christi, seu apparitionis, nec non & apostolorum seu martyrum festiuitatibus innumerae (vt adseris) plebes baptismi mysterium consequantur, quum hoc sibi priuilegium, & apud nos, & apud omnes ecclesias, dominicum specialiter cum pentecoste sua pascha defendat, quibus solis per annum diebus, ad fidem confluentibus generalia baptismatis tradi conceuit sacramenta, his duntaxat exceptis, qui ante quadraginta, vel eo amplius dies nomen dederint, & exorcismis, quotidianisque orationibus atque ieiuniis fuerint expiati, quatenus apostolica illa impleatur praeceptio, vt expurgato fermento veteri noua incipiat esse conspersio. Sicut sacram ergo paschalem reuerentiam in nullo dicimus esse minuendam, ita infantibus, qui nec dum loqui potuerint, per aetatem, vel his, quibus in qualibet necessitate opus fuerit, sacri vnda baptismatis, omni volumus celeritate succurri, ne ad nostrarum perniciem tendat animarum, si negato desiderantibus fonte salutari, exiens vnusquisque de saeculo, & regnum perdat & vitam.* Tempore *Leonis* pontificis *Romani* mos in *Sicilia* inualuerat, vt baptismi sacramentum numerosius in epiphaniarum die, quam paschali & pentecostali tempore celebraretur. Sed hoc ipsum *irrationabilem nouitatem* [p] vocat LEO, *Miror,* inquiens, *vos, vel praecessores vestros tam irrationabilem nouitatem vsurpare potuisse, vt confuso temporis vtriusque mysterio nullam esse differentiam crederetis inter diem, quo adoratus est CHRISTVS a magis, & diem, quo resurrexit a mortuis. Vnde,* (non multo post pergit) *quia manifestissime patet, baptizandis in ecclesia electis haec duo tempora (de quibus locuti sumus) esse legitima* [q], *dilectionem vestram monemus, vt nullos alios dies huic obseruantiae misceatis.* Idem episcopos per *Campaniam* [r], *Samnium* & *Picenum* constitutos admonet in

(o) Siric. epist. ad Himer. c. II. (tom. II. concil. p. 1018.)

(p) Leo epist. II. ad episc. Siculos c. I. (tom. III. concil. p. 1297.)

(q) Ibid. c. V. (p. 1300.)

(r) Leo epist. LXXX. ad episc. Campan. c. I. (ibid. p. 1373.) Magna indignatione commoueor & multo dolore contristor, quod quosdam ex vobis comperi ita esse apostolicae traditionis oblitos & studio sui erroris intentos, vt praeter paschae festum, cui sola pentecostes solemnitas comparatur, audeant sibimet, non aliqua humanae infirmitatis necessitate cogente, sed sola in-

alia quadam epistola, qua nullos, nisi graui quadam necessitate flagitante, diebus martyrum memoriæ sacris baptizandos esse statuit. Et post eum GELASIVS [s] aliud decretum ad episcopos *Lucaniæ* perscripsit, huius quidem argumenti: *Baptizandi sibi quispiam passim quocumque tempore nullam credat inesse fiduciam, præter paschale festum & pentecostes venerabile sacramentum, excepto duntaxat grauissimi languoris incursu: in quo verendum est, ne morbi crescente periculo, sine remedio salutari fortassis ægrotans exitio præuentus abscedat.* Vt adeo in *Romana* & occidentalibus ecclesiis hæc generalis fuerit regula, Nullum adulta ætate hominem in casibus ordinariis esse baptizandum, nisi hisce duabus maioribus festiuitatibus, licet quorumdam locorum praxis a canonum præscripto aliquantum abierit. In ecclesiis Orientalibus & in *Africa* dies epiphaniæ itidem baptismi administratione celebratus fuisse videtur. Nam præterquam, quod iam ex GREGORIO NAZIANZENO adnotauimus, VALESIVS [t] ex antiquo libro rituali, quem *typicum Sabæ* vocant, hoc die infantes apud

disciplinati arbitrii libertate, ius baptismatis vindicare, & in natalibus martyrum, quorum finis aliter honorandus est quam dies dominicæ passionis, regenerationis celebrare mysteria, ac sine vllis spiritualium eruditionibus præparationum, ita rudibus & imperitis tradere sacramentum, vt circa renouandos nihil doctrina ecclesiastica, nihil in exorcismis impositio manuum, nihil ipsa ieiunia, quibus vetus homo destruitur, operentur, neque in tanto mysterio salutis humanæ vlla eius diei habeatur exceptio, quo ipsum donum est conditum renascentibus. Admonemus igitur & non sine periculo status eorum, qui hoc faciunt, protestamur, vt ab hac præsumtione cessetur, & summam hanc potentissimamque Dei gratiam non nisi in paschali & pentecostes die desiderantibus & credentibus conferatis: manente quolibet tempore grauium necessitatum ac periculorum consideratione, secundum quam oporteat subuenire, ne conditione mortali coarctata infirmitas necessaria liberatione fraudetur, cum seruata, (sicut præloquuti sumus) duarum tantummodo festiuitatum reuerentia, propter multa pericula sit cauendum, ne cuiquam aut in desperata ægritudine, aut in hostilitatis incursu, aut in timore naufragii, per sacerdotem domini regeneratio denegetur.

(s) Gelas. epist. IX. ad episc. Lucan. c. X. (tom. IV. concil. p. 1191.)

(t) Vales. not. in Theodoret. lib. II. c. XXVII. τὴν τοῦ θείου βαπτίσματος λειτουργίαν] Hunc locum de baptismi sacramento intellexerunt interpretes. Ego vero de festo epiphaniorum die malim intelligere, quo Christus in Iordane est baptizatus. Hunc enim diem præcipuo honore colebant Hierosolymitani, eo quod apud ipsos Christus tinctus fuisset: Eoque die infantes baptizari apud illos solebant, vt legere memini in typico monasterii sancti Sabæ, vbi etiam officium illius diei refertur.

Hiero-

Hierosolymitanos baptizari folitos fuiſſe, obſeruauit. Et IOANNES MOSCVVS [*u*] eumdem morem in aliis Orientis partibus obtinuiſſe narrat. VICTOR VTICENSIS [*x*] perſpicue innuit, fuiſſe hoc ſolemne tempus baptizandi *Carthagine* & in eccleſiis *Africanis*. Quamquam enim epiphaniam haud nominat, facile tamen colligere poſſumus, fuiſſe vel illum diem, vel natalitium *CHRISTI*; dicit enim, fuiſſe paullo ante luctuoſum illum diem, quo perſecutionis *Vandalicæ* tempore, *Arianorum* inſtigante furore, epiſcopi *Africani* in exilium eiecti ſint, & eccleſia deſolata.

§. VIII.

Quibusdam in locis dies feſti apoſtolorum & martyrum, & anniverſarii dies dedicationum eccleſiarum etiam obtinuerunt.

MORIS quoque erat in quibusdam eccleſiis anniuerſarium diem dedicationis eccleſiæ ſolemne baptizandi tempus conſtituere. *Hieroſolymis* ita obtinuiſſe, poſtquam *Conſtantinus* celebrem illam eccleſiam in *Caluariæ* loco ſuper ſepulchrum ſeruatoris ædificauit, dictam *Anaſtaſin*, auctor eſt SOZOMENVS [*y*]. *Ex eo tempore*, inquit, *ſolemnem quotannis feſtiuitatem admodum ſplendide Hieroſolymitana celebrat eccleſia; adeo, vt BAPTISMI quoque SACRAMENTA EO DIE TRADANTVR, & per continuos ſeptem dies*

(*u*) Moſch. prat. ſpirit. c. CCXIV. Sorvba vicus quidam eſt ad radices montis, in quo ſita eſt Cœſarienſium ciuitas: In eo *baptiſterium* eſt, quod in *ſanctis epiphaniis* ſudat, qui ſudor per tres horas continuis incrementis augetur, & poſt baptiſma per actum decreſcere incipit, & tribus aliis horis ſenſim deficit.

(*x*) Victor de perſecut. Vandal. lib. II. bibliothec. patr. tom. VII. p. 603. (p. 1908. d. edit. MDLXXXIX.) - - quia iam tempus vrgebat, pergit cum eo comitante officio clericorum *ad fontem*. Vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulſans ſingultibus cælum, criſpantem benedixit *alueum fontis*, & cum completa ſurrexit oratione, ita cæco reſpondit: Iam tibi dixi frater Felix, peccator homo ego ſum, ſed qui te viſitare dignatus eſt, præſtet tibi ſecundum fidem tuam & aperiat oculos tuos: ſimulque vexillo crucis conſignante oculos eius, ſtatim cæcus viſum, domino reddente, recepit. Quem ſecum, quouſque vniuerſi *baptizarentur*, ibi detinuit ob hoc, ne tanto miraculo populus excitatus, virum contereret, qui receperat lumen. - - *Appropinquabat* iam futurus dies ille calumnioſus *kalendarum Februarium*, ob eodem ſtatutus.

(*y*) Sozom. lib. II. c. XXVI. ἐξ ἐκείνου δὲ ἐτήσιον ταύτην ἑορτὴν λαμπρῶς μάλα ἄγει ἡ τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησία· ὡς καὶ μυήσεις ἐν αὐτῇ τελεῖσθαι, καὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἐφεξῆς ἐκκλησιάζειν· συνιέναι τε πολλοὺς σχεδὸν ἐκ πάσης τῆς ὑφ' ἥλιον, οἳ

collecta fiant; multique ex omni fere terrarum orbe conueniant, qui huius festiuitatis tempore ad sacra loca perlustranda vndique occurrunt. VALESIVS [z] ex diuersis auctoribus, *chronico Alexandrino*, NICEPHORO, *menelogio Graecorum*, & *typico Sabae* probare adlaborat, huius ecclesiae encaenia XIII. die Septembris fuisse celebrati; ne quis hoc tempus in festiuitatem paschalem & pentecostalem, alia solemniora baptismi tempora, simul incidere existimet. Num eadem consuetudo in vllis aliis ecclesiis obtinuerit, ignoratur; neque vero coniectura improbabilis est, eam obtinuisse, quod ecclesia *Hierosolymitana* aliis exemplo esse, & nonnumquam omnium ecclesiarum mater vocari solebat. Mos baptizandi in diebus apostolorum & martyrum memoriae sacris, in multis per *Galliam* & *Hispaniam* ecclesiis videtur inualuisse. Verum hic multis in canonibus damnatus fuit & prohibitus, adeoque vt antiqua consuetudo spectari nequit, eo quod potius praescriptarum regularum ecclesiae esset violatio, quae hoc in casu sine vllo detrimento obseruari poterant, quando baptismum quouis tempore conferendi libertas, vrgente subita quadam necessitate, indulta fuit.

§ IX.

Nulla istiusmodi stata tempora apostolorum aetate.

EQVIDEM in prima euangelii per orbem terrarum adnuntiatione nuspiam homines ad obseruandum stata baptismi tempora fuerunt obligati, quia apostoli nullam hac de re legem praescripserunt. Ipsimet quouis tempore, vt res & occasio se dabat, indiscriminatim baptizabant, hanc circumstantiam iudicio & prudentiae successorum suorum in ecclesia, vt ex ratione & pietatis ductu agerent, in totum relinquentes. Hoc ipsum ex *actis apostolorum*, & subsequutae historiae ecclesiasticae monumentis, sibi inuicem comparatis, sat luculenter patet. *Commentariorum in epistolas Paulinas* auctor, qui sub nomine scripsit AMBROSII, hanc differentiam in disciplina ecclesiastica pri-

καθ' ἱστορίαν τῶν ἱερῶν τόπων, πάντοθεν συντρέχουσι κατὰ τὸν καιρὸν ταύτης τῆς πανηγύρεως

(z) Vales. dissert. de Anastas. & martyrio Hierosolym. ad calcem Eusebii p. 306. (p. m. 15.) Encaenia ecclesiae sanctae resurrectionis XIII. die Septembris quotannis celebrantur, vt legitur in menologio Graecorum & in typico sancti Sabae XIII. die Septembris, τὰ ἐγκαίνια τῆς ἁγίας χριστοῦ ἀναστάσεως.

orum & ſequentium temporum probe notauit. *Primum*, inquit [*a*], *omnes docebant, & omnes baptizabant, quibuscumque diebus vel temporibus fuiſſet occaſio. Nec enim Philippus quaeſiuit aut diem, quo eunuchum baptizaret; neque ieiunium interpoſuit. Neque Paulus & Silas tempus diſtulerunt, quo optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus diaconos habuit, aut diem quaeſiuit, quando Cornelium cum omni domo eius baptizauit. - - At vbi omnia loca circumplexa eſt eccleſia, conuenticula conſtituta ſunt, & rectores, & cetera officia in eccleſia ordinata ſunt. Hinc ergo eſt, vnde nunc neque diaconi in populo praedicant, neque clerici vel laici baptizant; neque quocumque die credentes tinguntur, niſi aegri.* Id, quod differentiam hac in re videtur feciſſe, diſcrimen erat inter feruidum & promtum ſtudium primorum conuerſorum, & eorum, qui poſtea acceſſerunt. Nam eccleſia progreſſu temporis cum candidatis baptiſmi, cum propter ruditatem & negligentiam eorum, tum ideo, quod frequenter in priſtinas noxas relaberentur, paullo lentius cautiusque in inſtitutione ac exploratione agendum eſſe iudicabat. Atque hoc modo factum, vt in quibusdam frequentioribus ciuitatibus ſaepenumero ingens hominum multitudo ſimul baptizaretur. Sic PALLADIVS in vita CHRYSOSTOMI [*b*] obſeruat, quod *Conſtantinopoli* tria millia hominum in maiori quadam feſtiuitate baptiſmum vna ſuſceperint. Et haec ratio fuit, cur diaconi in vrbe *Roma*, quibus alioquin nulla prorſus occaſione, ne ipſo quidem infirmitatis tempore, baptizare licuit, diebus feſtis paſchalibus, ad hoc faciendum fuerint admiſſi; quia videlicet ingens populi multitudo ad recipiendum baptiſmum eo tempore confluebat, quemadmodum ex aliquo canone concilii cuiusdam *Romani* alibi [*c*] oſtendimus.

(*a*) Ambroſ. comment. in Epheſ. IV.

(*b*) Pallad. vit. Chryſoſtom. c. IX. (p. 86. edit. Pariſ. MDCLXXX.) τῇ ἐπαύριον ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς, τοῦ γυμνασθῆναι ἐν τῷ παρακειμένῳ πεδίῳ, εἶδεν τὸν ἄσπορον γῆν, τὴν περὶ τὸ Πέμπτον, λευχειμονοῦσαν· καὶ ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ εἴδους τῶν νεοφωτίστων· ἦσαν γὰρ ἀμφὶ τοὺς τρισχιλίους· ἤρετο παρὰ τῶν δορυφόρων τίς ἡ λογὰς τῶν ἐκεῖ συνηθροισμένων. Die ſequenti egreſſus imperator, vt ſeſe exerceret in vicino campo, vidit agrum circa Pemptum, ſeu Quintum, non conſitum & candentem, & ſtupefactus adſpectu coloris *nuper baptizatorum*, [*erant enim ad tria ferme millia*] ſatellites rogat, quinam eſſet illic congregatorum coetus.

(*c*) Scholast. *Inſt. of Lay-Baptiſm*, chap. I. p. 19.

§. X.

§. X.

Quatenus istæ regulæ subsequutis temporibus obligarint.

VERVMTAMEN quando istæ regulæ strictissime obseruabantur, erant nihilosecius diuersi casus, in quibus eas migrari, hominesque earum obligatione solui, consultum esse videbatur. Infirmitas & extrema quædam necessitas iustam dabant exceptionem, vti iam ante vidimus, in omnibus ecclesiæ vniuersalis canonibus. Quorumdam etiam catechumenorum docilitas & proficiendi studium, quo alios sui ordinis antecellebant, maturius baptismi priuilegium illis conciliabat, si quidem eius desiderium testarentur, neque solemnius aliquod tempus exspectare necessum habebant, præsertim in ecclesiis Orientalibus; quemadmodum ex CHRYSOSTOMI & BASILII adhortationibus colligi potest, quibus eos, quos ad baptismum digne præparatos norant, ad illum prima quaque opportunitate, sine vlla maioris cuiusdam solemnitatis exspectatione, suscipiendum invitabant. *Tempus opportunum*, inquit CHRYSOSTOMVS [*d*], *exspectas quadragesimæ. Qua gratia? Numquid enim amplius habet illud tempus? Ipsi apostoli non in pascha donati sunt hac gratia, sed alio tempore. Præterea quum baptizarentur tria millia & quinque millia, non erat paschæ tempus. Similiter, quum baptizaretur Cornelius & eunuchus aliique complures. Proinde, ne tempus exspectemus, ne quando fiat, vt dum cunctamur & procrastinamus, discedamus hinc inanes vacuique tantis bonis.* BASILIVS [*e*] ait: *Tempus aliud aliis accommodatum, somni proprium, aliud vigiliæ, belli item & pacis: baptismi vero tempus vita homini tota. - - Tempus aliud alii opportunum negotio, ad baptismi vero salutem quodlibet tempus accommodum est, siue dies sit, siue nox, siue hora, seu qualecumque temporis momentum etiam minutissimum.*

(*d*) Chrysostom. hom. I. in act. tom. IV. p. 615. edit. Seuil. (tom. III. p. 16. edit. Francof.) ἀλλὰ τὸν καιρὸν ἀναμένεις τῆς τεσσαρακοστῆς; τίνος ἕνεκεν; μὴ γὰρ ἔχει τι πλέον ἐκεῖνος ὁ καιρός; οἱ γοῦν ἀπόστολοι οὐκ ἐν τῷ πάσχα κατηξιώθησαν τῆς χάριτος, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ καιρῷ· καὶ οἱ τρισχίλιοι, καὶ οἱ πεντακισχίλιοι ὅτε ἐβαπτίσθησαν, πάσχα οὐκ ἦν καιρός· καὶ ὁ Κορνήλιος, καὶ ὁ εὐνοῦχος, καὶ ἕτεροι πλείους· μὴ τοίνυν καιρὸν ἀναμένωμεν, μήποτε μέλλοντες καὶ ἀναβαλλόμενοι ἀπέλθωμεν κενοὶ καὶ ἔρημοι τοσούτων ἀγαθῶν.

(*e*) Basil. exhortat. ad bapt. hom. XIII. tom. I. p. 409. a. b. καιρὸς μὲν οὖν ἄλλοις ἄλλος ἐπιτήδειος· ἴδιος ὕπνου, καὶ ἴδιος ἐγρηγόρσεως· ἴδιος πολέμου, καὶ ἴδιος εἰρήνης· καιρὸς δὲ βαπτίσματος ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος· - - πᾶς οὖν χρόνος εὐκαιρίαν ἔχει πρὸς τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος σωτηρίαν, κἂν νύκτα εἴπῃς, κἂν ἡμέραν, κἂν ὥραν, κἂν στιγμὴν χρόνου, κἂν τὸ βραχύτατον.

Et NAZIANZENVS [f] caussis respondens, quas homines dilationi baptismi praetexebant, dicentes: *Luminum diem exspecto: paschatis festum pluris facio: pentecosten exspectabo;* perspicue docet, sibi melius videri & consultius, vt homines baptismum non prorogent, ad eum recipiendum digne praeparati, ne forte veniat repente vitae finis in die, quam non exspectent, & in hora, quam ignorent. Atque hoc intuitu vera sunt, quae TERTVLLIANVS [g] sub finem sermonis sui hac de re ait: *Omnis dies domini est, omnis hora, omne tempus habile baptismo: si de solemnitate interest, de gratia nihil refert.* Vt adeo ista solemnia tempora ex scitis rationibus ab ecclesia fuerint praestituta, & ex aeque idoneis rationibus negligi potuerint, si vel grauior corporis infirmitas, vel quorumdam proficientium studium & celeritas solemnia baptismi tempora anticipare suaderet, quae, vt reliquae partes disciplinae omnes ad aedificationem, non ad destructionem, spectabant.

§. XI.

Baptismus ad nullum certum locum adstrictus apostolorum temporibus.

SIMILIS obseruatio de loco baptismi fieri potest: hic enim pro statu ac rebus ecclesiae itidem variabat. Apostolorum aetate & aliquanto post, antequam ecclesiae & baptisteria generatim essent erecta, quocumque loco baptizabant, prout ad eam rem erat occasio. Sic *Ioannes* baptizabat in *Iordane*, *Philippus* eunuchum in *solitudine* baptizabat, *Paulus* carceris custodem *domi suae*. Ita TERTVLLIANVS *Petrum* [h] in *Tiberi* conuersos suos tinxisse dicit, vt *Ioannes* in *Iordane* fecerit, nullamque distinctionem esse adfirmat, mari quis an stagno, flumine an fonte, lacu an alueo diluatur, omnes enim aquas de pristina ordinis praerogatiua sacramentum sanctificationis consequi, inuocato Deo. Superuenire enim statim spiritum de caelis & aquis superesse, sanctificantem eas de semetipso, & ita sanctificatas vim sanctificandi combibere. In hunc modum auctor *recognitionum* sub nomine CLEMENTIS ROMANI [i] *Pe-*

(f) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 654. Vid. supra §. V. not. (l) pag. 241.
(g) Tertull. de bapt. c. XIX.
(h) Tertull. de bapt. c. IV.
(i) Clem. recognit. lib. IV. c. XXXII. Vt in praesenti quidem tempore diluantur

trum apoſtolum repræſentat populo prædicantem & dicentem, peccata ipſorum dilui poſſe per aquam fontis aut fluminis, aut aliam maris, ſi inuocato ſuper ſe ſacroſanctæ TRINITATIS nomine baptizentur. Suum quoque ipſius & aliorum quorumdam baptiſmum, vt a *Petro* in certis fontibus [*k*] *Syriæ* mari contiguis datum deſcribit. Et hoc ad ætatem vsque *Iuſtini Martyris* & *Tertulliani* videtur durauiſſe. TERTVLLIANVS [*l*] enim de adeuntibus aquas, ibique non minus, quam aliquanto prius in eccleſia renuntiantibus diabolo loquitur. Et IVSTINVS MARTYR [*m*] huius negotii deſcribens cærimoniam, baptizandum eo adduci dicit, vbi aqua ſit, atque eo regenerationis modo, quo reliqui chriſtiani regenerati ſint, regenerari.

§. XII.

Sequentibus temporibus ad eccleſiæ baptiſteria adſtrictus.

VERVM poſterioribus temporibus baptiſteria ædificata ſunt eccleſiis contigua, & regulæ datæ, vt baptiſmus ordinarie non niſi in illis conferretur. IVSTINIANVS in nouella quadam ſua [*n*] priſcis ſancitum eſſe dicit legibus, nulli penitus eſſe li-

peccata veſtra per aquam fontis aut fluminis, aut etiam maris, inuocata ſuper vos trino beatitudinis nomine.

Clementin. hom. IX. n. XIX. *ἐν δὲ τῷ παρόντι ἀενάῳ* ποταμῷ, ἢ πηγῇ, *ἢ τοί γε καὶ* θαλάσσῃ *ἀπολουσάμενοι ἐπὶ τῇ τρισμακαρίᾳ ἐπονομασίᾳ, οὐ μόνον τὰ ἐνδομυχοῦντα ὑμῖν πνεύματα ἀπελάσαι δυνήσεσθε, ἀλλὰ κ. τ. λ.* In præſenti, perenni *flumine*, vel *fonte*, aut etiam *mari* loti in ter beata inuocatione; non ſolum latitantes in vobis ſpiritus poteritis expellere, ſed, cetera.

(*k*) Clem. recognit. lib. VI. n. XV. *In fontibus, qui contigui habentur mari, perennis aquæ mihi baptiſmum dedit.* Cumque pro regenerationis gratia diuinitus mihi collata, feriati cum fratribus & læti eſſemus; Petrus eos, qui ad præcedendum fuerant ordinati, proficiſci Antiochiam iubet, atque ibi tres alios exſpectare menſes: quibus profectis, ipſe eos, qui fidem domini plene receperant, deducens ad *fontes*, quos *mari contiguos* ſupra diximus, *baptizauit.*

(*l*) Tertull. de coron. c. III. Aquam adituri, ibidem, ſed & aliquanto prius in eccleſia ſub antiſtitis manu conteſtamur, nos renuntiare diabolo, cetera.

(*m*) Iuſtin. apol. II. p. 93. *ἔπειτα ἄγονται ὑφ' ἡμῶν ἔνθα ὕδωρ ἐστὶ, καὶ τρόπον ἀναγεννήσεως, ὃν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀνεγεννήθημεν, ἀναγεννῶνται.*

(*n*) Iuſtinian. nouel. LVIII. *καὶ τοῖς πάλαι διηγόρευται νόμοις, ὥστε μηδενὶ παντελῶς εἶναι παῤῥησίαν οἴκοι τὰ ἱερώτατα πράττειν - - ἀλλ' εἰ μὲν οἴκοις ὄντας ἁπλῶς τινὰς ἔχειν εὐκτήρια δεῖ ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἱεροῖς, εὐχῆς δὲ καὶ μόνης χάριν, καὶ οὐδενὸς πραττομένου παντελῶς τῶν, ὅσα τῆς ἱερᾶς καθέστηκε λειτουργίας, τοῦτο αὐτοῖς ἐφίεμεν.* Fri-

centi.

centiam, domi, quæ ſacratiſſima ſint, agere. Poſſe quidem aliquos in domibus ſuis habere priuata oratoria, precationis videlicet gratia, baptiſmum autem vel euchariſtiam in illis adminiſtrare, eis non permitti, niſi ſpeciali epiſcopi loci venia. Iſtiusmodi baptiſmata frequenter in antiquis conciliis, ſub appellatione παραβαπτισμάτων improbantur. Exempli cauſſa, in concilio *Conſtantinopolitano* ſub *Menna*, [o] *Zoaras* monachus incuſatur, quod, quamquam imperator baptiſmata priuatim fieri edicto interdixerit, ille tamen, tali interdicto contemto, in privatis ædibus parabaptizauerit in die paſchatis non paucos. Edictum, ad quod ſynodus reſpicit, alia *Iuſtiniani* nouella [p] erat, contra *Seuerum* eiusque ſectatores facta, qui eccleſia eiecti in privatis ædibus agebant conuentus, accedentes recipiebant, parabaptizabant, illisque euchariſtiam diſtribuebant. Quod *parabaptiſmatum* genus illic damnatur. Ita quoque in libello monachorum, *Mennæ* & reliquis iſtius concilii patribus exhibito, iſtæ baptiſmatis & euchariſtiæ adminiſtrationes in priuatis domibus dicuntur altaria & baptiſteria erecta [q] in oppoſitum veri altaris & ſancti fontis ſeu lauacri eccleſiæ: quo nomine frequenter in iſtius concilii actionibus [r] reiiciuntur. Et in concilio

ſcis ſancitum eſt legibus, nulli penitus eſſe licentiam, domi quæ ſacratiſſima ſunt agere. - - Sed ſi quidem domos ita ſimpliciter aliqui habere putant oportere in ſacris ſuis, orationis videlicet ſolius gratia, & nullo celebrando penitus horum, quæ ſacri ſunt myſterii, hoc eis permittimus.

(o) Concil. Conſtant. ſub Menna act. I. p. 70. edit. Crab. (p. 31. c. d. tom. V. conc. edit. Labb.) Καίπερ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως κελεύσαντος, μήτε προσευνάξαι, μήτε παραβαπτίσαι, Ζωορᾶς ὅμως γνοὺς τῆς τοιαύτης καταφρονήσας κελεύσεως κατεβάπτισεν ἐν τῇ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ οὐκ ὀλίγους.

(p) Iuſtin. nouel. XLII. c. III. Θεσπίζομεν ἕκαστον τῶν τοιούτων τὴν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ μήτε συγκαλεῖν ὡς ἑαυτὸν τινάς, μήτε προσιόντας δέχεσθαι, ἢ παραβαπτίζειν θαῤῥεῖν, ἢ τὴν ἱερὰν κοινωνίαν ῥυπαίνειν, καὶ ταύτης μεταδιδόναι τισίν. Sancimus, quemlibet talium ſilentium ducere & non conuocare aliquos ad ſe, neque accedentes recipere, aut *parabaptizare* audere, aut ſacram communionem ſordidare & ipſam aliquibus tradere.

(q) Libel. monachor. in act. I. conc. ſub Menna ap. Crab. tom. II. p. 28. (p. 24. edit. Labb. d.) ἐν αὐτοῖς τοῖς ἰδιωτικοῖς οἴκοις, καὶ ἐν προαστείοις θυσιαστήρια καὶ βαπτιστήρια ἀντεγείροντες τῷ ἀληθινῷ θυσιαστηρίῳ καὶ τῇ ἁγίᾳ κολυμβήθρᾳ.

(r) Epiſt. monachor. II. Syric. in act. I. ibid. p. 67. (p. 41. edit. Labb.) καταπατοῦντες τὴν κρατοῦσαν ἐκκλησιαστικὴν εὐκοσμίαν τε καὶ κατάστασιν, ἐκ τῶν καθ' ἡμέραν παρασυνάξεων καὶ παραβαπτισμάτων ὑπ' αὐτοῦ πλημμελουμένων. Peſſun-

Trullano decretum illud his verbis renouatum legimus: [*s*] *In æde oratoria, quæ est intra domum, baptismus ne paragatur: sed qui illuminatione ab omnibus sordibus aliena digni habendi sunt, ad catholicas ecclesias accedant, & hoc illic munere perfruantur. Si quis autem, quæ a nobis constituta sunt, non seruare conuictus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur: si autem laicus, segregetur.*

§. XIII.

Excepto, si qua intercessisset infirmitas, vel episcopus, singulari quadam adductus necessitate, veniam in contrarium dedisset.

IAM vero omnes istæ leges ac regulæ ad decentiam & bonum ordinem in ecclesia conseruandum spectabant, vt baptismus præsente vniuersa ecclesia, cuius membra homines illum recipientes tum efficiebantur, perageretur, & omnes illic congregati eorum admissionem spectare possent & testari. Qua de caussa minus consultum erat permittere, vt hoc vel in hæreticorum conuenticulis, vel in ædibus priuatis fieret. Verum tamen in necessitatis, infirmitatis, incarcerationis, profectionis & similibus casibus istæ regulæ obligare non poterant; nam ordinariis duntaxat præscriptæ erant casibus. Hinc sæpius de martyribus in custodia baptizatis, de clinicis, vt vocabantur, qui in lecto & ægroti baptismum receperint, aliisque in itinere maritimo vel terrestri baptizatis, relatum legimus, qui hanc ecclesiæ regulam migrasse non iudicabantur, quia necessitas baptismum eorum legitimum reddebat. Interdum etiam baptismum in priuatis oratoriis de episcopi sententia administrari, licitum erat, quemadmodum tum lex IVSTINIANI tum canones ecclesiastici in quibusdam locis decreuerunt. Nam concilium *Agathense* [*t*] in *Gallia* sacram communionem in oratoriis ru-

dat ecclesiasticum ornatum atque statum per conuenticula & *falsa baptismata*

(*s*) Concil. Trullan. can. LIX. (tom. VI. concil. p. 1170.) Μηδαμῶς ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ ἔνδον οἰκίας τυγχάνοντι βάπτισμα ἐπιτελείσθω· ἀλλ' οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τοῦ ἀχράντου φωτίσματος, ταῖς καθολικαῖς προσερχέσθωσαν ἐκκλησίαις, κἀκεῖσε τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀπολαυέτωσαν· εἰ δέ τις ἁλῷ τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα μὴ φυλάττων, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω.

(*t*) Concil. Agath. c. XXI. Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusque conuentus, oratorium in agro habuerit, reliquis festiuita-

ſticanis quouis tempore, maioribus feſtiuitatibus non exceptis, celebrari, ſi epiſcopi venia id fiat, permittit: adeoque rationi congruum eſt ſtatuere, quod, vbi euchariſtia permiſſa fuit, baptiſmus quoque potuerit adminiſtrari, etiamſi non proprie parochiales fuerint vel baptiſmales eccleſiæ. Concilium *Illiberritanum* [u] in *Hiſpania* de diaconis loquitur, regentibus plebem & baptizantibus in locis, vbi nec epiſcopus nec presbyter fuerit, quæ loca villas fuiſſe ab eccleſia matrice aliquantum ſeiunctas, fas eſt, ſtatuamus, in quibus tamen commoditatis gratia baptiſmus opera diaconi adminiſtrari potuit. Sicut & HIERONYMVS [x] teſtatur, quando homines in viculis & caſtellis, & remotioribus ab eccleſia epiſcopi locis, per presbyteros & diaconos baptizari dicit. Vt adeo, licet eccleſia epiſcopi ordinarius baptiſmatis locus eſſet, (vti ipſemet præcipuus eius miniſter erat, publicumque baptiſterium ipſius ſolum eccleſiæ adiacebat;) ex idoneis tamen rationibus, ipſo mandante & permittente, baptiſmus in aliis locis, iis præſertim, quæ quædam eſſent eccleſiæ ſecundariæ, adminiſtrari potuerit. De cuiusmodi eccleſiis earumque diuerſis diſtinctionibus ab eccleſia matrice ſeu epiſcopali diximus ſigillatim, quando de eccleſiis ex inſtituto loquuti ſumus.

LIBRI VNDECIMI

CAPVT SEPTIMVM

DE ABRENVNTIATIONE ET PROFESSIONE, AB OMNIBVS PROXIME ANTE BAPTISMVM FACTA.

§. I.

Tria ab omnibus iam iam baptizandis requiſita. Primum *erat abrenuntiatio diaboli.*

tibus vt ibi miſſas teneat propter fatigationem familiæ, iuſta ordinatione permittimus.

(u) Concil. Illiberrit. can. LXXVII. Si quis diaconus regens plebem ſine epiſcopo vel presbytero aliquos baptizauerit, epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit.

(x) Hieron. dial. cum Lucifer. c. IV. Si ad epiſcopi tantum imprecationem ſpiritus ſanctus defluit: lugendi ſunt, qui in viculis, aut caſtellis, aut in remotioribus locis per presbyteros & diaconos baptizati ante dormierunt, quam ab epiſcopis inuiſerentur.

 QVANDO

QVANDO catechumenos ad baptismi vsque locum, hoc est ecclesiæ baptisterium, perduximus; considerandum nunc nobis est, quemadmodum ex disciplina ecclesiæ cum illis proxime ante baptismum actum fuerit. Et heic primo loco obseruandum est, tria ab ipsis eo temporis momento necessario & absolute fuisse requisita, videlicet formalem & solemnem abrenuntiationem diaboli, professionem fidei secundum verba recepti cuiusdam symboli, & sponsionem seu stipulationem, sub *CHRISTO* sese obedienter ac fideliter futuros, siue ad christianæ religionis leges ac regulas se composituros. Quamquam enim ista iam ante, durante institutionis tempore, ab ipsis quodam modo requirebantur, nunc tamen solemniorem & magis publicam eorum professionem facere coram concione debebant. Ad duplicem hanc professionem TERTVLLIANVS [a] videtur respicere, quando ait: *Aquam* (baptismum recipiendi gratia) *adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia, sub antistitis manu contestamur, nos renuntiare diabolo & pompæ & angelis eius.*

§. II.

Formula huius abrenuntiationis eiusque sensus.

ABRENVNTIATIONIS huius formulam ab auctore *constitutionum* perfectius traditam habemus his verbis: *Renuntio Satanæ, & operibus eius, & pompis eius* [b], *& cultibus eius, & angelis eius, & inuentis eius, ac omnibus, quæ sub eo sunt.* Nonnulli rem magis circumscripte breuiusque exprimunt, vti CYPRIANVS [c], qui id vocat renuntiare sæculo, & interdum diabolum & sæculum coniungit, vt quum de lapsis quemdam, qui ad sacrificandum in capitolio iuerat, rogat: *Stare* [d] *illic potuit Dei seruus, & loqui & renuntiare CHRISTO, qui iam diabolo renuntiarat & sæculo?* Atque ita in AMBROSIO [e] habemus: *Ingressus es regenerationis sacrarium, repete, quid interrogatus sis; recognosce, quid*

(a) Tertull. de coron. milit. c. III.

(b) Constit. apost. lib. VII. c. XLI. Ἀποτάσσομαι τῷ σατανᾷ, καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ καὶ ταῖς πομπαῖς αὐτοῦ, καὶ ταῖς λατρείαις αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτόν.

(c) Cypr. epist. VII. al. XIII. ad Rogatian. p. 37. (p. 190. edit. Fell. Amstelod. MDCC.) Sæculo renuntiaueramus, quum baptizati sumus.

(d) Cypr. de lapsis p. 125. (p. 89. edit. cit.)

(e) Ambros. de initiatis c. II.

respon-

responderis. Renuntiasti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriae eius ac voluptatibus. HIERONYMVS [*f*] similiter diabolum & mundum coniungit. *Renuntio tibi, diabole, & pompae tuae & vitiis tuis, & mundo tuo, qui in maligno positus est.* Aliquando etiam spectacula diserte in hac renuntiandi formula memorantur, vti in illa SALVIANI: *Abrenuntio diabolo, pompis, spectaculis & operibus eius.* Christianos enim, *Romanorum* ludos spectandi sibi sumentes libertatem, hunc in modum adloquitur: [*g*] *Quae est in baptismo salutari christianorum prima confessio? Qua scilicet, nisi vt renuntiare se diabolo cum pompis eius atque spectaculis, & operibus protestentur? Ergo spectacula & pompae, etiam iuxta nostram professionem, opera sunt diaboli. Quomodo, o! christiane, spectacula post baptismum sequeris, quae opus esse diaboli confiteris? Renuntiasti semel diabolo & spectaculis eius, ac per hoc necesse est, prudens & sciens, dum ad spectacula remeas, ad diabolum te redire cognoscas. Vtrique enim rei simul renuntiasti, & vnum vtrumque esse dixisti. Si ad vnum reuerteris, ad vtrumque remeasti.* TERTVLLIANVS eodem argumento vtitur, vt christianos a *Romanis* spectaculis retineat. *Quum aquam ingressi*, inquiens, *christianam fidem in legis suae verba profitemur, renuntiasse nos diabolo & pompae & angelis eius, ore nostro contestamur.* Ad eorum autem turpitudinem eo magis detegendam idololatriae etiam illa incusat. Ait enim [*h*]: *Quid erit summum ac praecipuum, in quo diabolus & pompae & angeli eius censeantur, quam idololatria? - - Igitur si ex idololatria vniuersam spectaculorum paraturam constare constiterit, indubitate praeiudicatum erit, etiam ad spectacula pertinere renuntiationis nostrae testimonium in lauacro, quae diabolo & pompae & angelis eius sint mancipata scilicet per idololatriam.* Ad eundem modum contra omnia ista officia & honores saeculares [*i*] argumentatur, quibus fungi nemo poterat, quin in superstitiosorum rituum & caerimoniarum partem veniret; cuiusmodi

(*f*) Hieron. com. in Matth. XXV, 26.

(*g*) Saluian. de prouident. lib. VI. p. 197. (pag. 208. edit. Rittersh. Norimbergae MDCXXIII.) Vid. Cyrill. catech. myst. I. n. IV. cit. sub litt. (l) pag. seq.

(*h*) Tertull. de spectac. c. IV.

(*i*) Tertull. de coron. milit. c. XIII. Haec erant pompae diaboli & angelorum eius, officia saeculi, honores, solemnitates postulatrices, falsa vota, humana seruitia, laudes vanae, gloriae turpes: & in omnibus illis idololatria, in solo quoque censu coronarum, quibus omnia ista redimita sunt.

erant

erant officia flaminum & multa alia; vbi qui coronam siue sertum floreum gestabant, vel ludos quosdam publicos exhibebant populo, quod facere istiusmodi officiorum ratio exigebat, idololatriæ crimine se obstringebant, etiamsi a crassiori actu, offerendi incensa & sacrificia idolis, se abstinerent. Atque ita concilium *Illiberritanum* [*k*] flamines, qui publicos ludos populo exhibuerint (quod *munus dare* vocat) etiamsi a sacrificiis abstinuerint, per omnem vitam ecclesia eiici, & non nisi morti iam vicinos ad ecclesiæ communionem admitti iubet. Vnde planum est & perspicuum, superstitiosæ gentilitatis temporibus omnia ista officia & munera, quæ homines ad exhibendos populo ludos publicos & spectacula obligarint, renuntiationi in pompas & opera diaboli fuisse inclusa, eo quod idololatriæ vitiis essent contaminata. Verum SALVIANI ætate omnis ista idololatria abolita erat, & istæ pompæ ac spectacula non amplius in idolorum honorem exhibebantur: nihilominus tamen tantum adhuc vanitatis, lasciuiæ & impietatis in se habebant, vt de illis tamquam diabolicis, turpibus & homine christiano indignis rebus iustæ fierent querelæ; adeoque illicitis istis pompis, quibus christianus quilibet in baptismo credebatur renuntiasse, adnumerabantur. CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, qui, postquam idololatria magnam partem destructa erat, scripsit, adhuc impietatis & crudelitatis spectacula ista incusat [*l*] &

(*k*) Concil. Illiberrit. c. III. Item flamines, qui non immolauerint, sed munus tantum dederint, eo quod se a funestis abstinuerint sacrificiis, placuit in fine eis præstari communionem, acta tamen legitima pœnitentia.

(*l*) Cyrill. catechef. mystagog. I. n. IV. Εἶτα λέγεις καὶ πάσῃ τῇ πόμπῃ αὐτοῦ· πόμπη δὲ διαβόλου ἐστὶ θεατρομανίαι καὶ ἱπποδρομίαι, κυνηγεσίαι, καὶ πᾶσα τοιαύτη ματαιότης, ἧς εὐχόμενος ἐλευθερωθῆναι ὁ ἅγιος, τῷ Θεῷ λέγει· ἀπόστρεψον τοὺς ὀφθαλμούς μου τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα· μὴ περισπούδαστός σοι ἔστω ἡ θεατρομανία, ἔνθα τὰς ἀσελγείας τῶν μίμων ὄψῃ ὕβρεσι πεπραγμένας, καὶ πάσῃ ἀσχημοσύνῃ, καὶ τεθηλυμμένων τε ἀνδρῶν ἐμμανεῖς ὀρχήσεις, μήτε τοὺς ἐν κυνηγίοις ἑαυτοὺς θηρίοις ἐκδιδόντας, ἵνα τὴν ἀθλίαν κολακεύσωσι γαστέρα; οἱ, ἵνα κοιλίαν τροφαῖς θεραπεύσωσιν, αὐτοὶ γαστρὸς ἀπηνοῦς ἀληθῶς τροφὴ γίνονται θηρίων. ἵνα δὲ δικαίως εἴπω, ὑπὲρ οἰκείου θεοῦ, τῆς κοιλίας, τὴν ἑαυτῶν ζωὴν κατὰ κρημνῶν μονομαχοῦσι· φεῦγε καὶ τὰς ἱπποδρομίας, τὸ ἐμμανὲς θέαμα, καὶ ψυχὰς ἐκτραχηλίζον· ταῦτα γὰρ πάντα πομπή ἐστι τοῦ διαβόλου. Postea dicis: *Et omnis pompæ illius.* Pompa diaboli est, in theatris spectacula, in hyppodromo cursus equorum, & venationes, & reliqua omnis eiusmodi vanitas: a qua postulans liberari sanctus ille Dei, *Auerte*, inquit, *oculos meos, ne videam vanitatem.* Non ergo sis curiosus

cat-

catechumenis suis hanc professionis suæ in baptismo faciendæ partem exponens, pompis diaboli accenset.

§. III.

Abrenuntiationis antiquitas. A non nullis ab apostolorum praxi deriuata.

ABRENVNTIATIONIS huius antiquitas ex omnibus scriptoribus, qui de baptismo quidpiam dixerunt, constat. Et a nonnullis quidem ex ipsa apostolica institutione & praxi deriuatur. Ita enim locum illum *Pauli* 1. ad *Timotheum* VI, 12. *Apprehende vitam æternam, ad quam & vocatus es, & professus præclaram illam professionem in conspectu multorum testium*, interpretantur. Auctores commentationum sub nominibus AMBROSII & HIERONYMI, qui HILARIVS diaconus *Romanus*, & PELAGIVS esse existimantur, hanc huius loci dant interpretationem: *Confessus es bonam confessionem* [m] *in baptismo, renuntiando sæculo & pompis eius, coram multis testibus, coram sacerdotibus*, vel ministris, *virtutibusque cælestibus*. Ita PELAGIVS. Et HILARIVS [n] hanc confessionem tabulis ecclesiæ etiam inscriptam fuisse, videtur dicere, *Cuius*, inquiens, *confessio inter ipsa rudimenta fidei, teste interrogante & respondente, monumentis ecclesiasticis continetur.* Alii istam renuntiationem non ex hoc vel alio expresso quodam scripturæ testimonio, sed ex antiqua traditione deducunt. TERTVLLIANVS & BASILIVS id faciunt, quorum ille [o] eam multis aliis ritibus & cærimoniis ecclesiasticis accenset, quæ quidem in nulla scriptura diserte determinatæ, ex traditione tamen profectæ & consuetudine corroboratæ sint. BASILIVS [p] illis mysticis ritibus eam

frequentia spectaculorum, vbi conspicuas mimorum petulantias, omni contumelia & impudicitia refertas, & virorum effœminatorum choreas fecteris. Neque vero & illos admireris, qui dummodo ventri suo obsequantur, efferatis bestiis se exponunt: atque ii plerumque, quum adeo ventrem cibis curare student, ipsi contra ventris ferarum esca fiunt. Immo vt verius dicam, pro ventre, tamquam pro suo Deo, vitam suam in certaminibus singularibus profundere non dubitant. Fuge autem & equorum curricula, quod est prorsus insanum & multorum vitæ perniciosum spectaculum. Hæc enim omnia ad pompam diaboli pertinent.

(m) Pelag. in 1 Timoth. VI, 12.

(n) Ambros. in 1 Timoth. VI, 12.

(o) Tertull. de coron. milit. c. III. Hanc si nulla scriptura determinauit, certe consulendo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit.

(p) Basil. de spirit. sancto c. XXVII. Τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων

adnumerat, qui in ecclesia non e doctrina scripto prodita sed ex apostolorum traditione in mysterio recepti sint. Non improbabilis eorum doctorum virorum [q] coniectura est, qui formulam renuntiationis, factam per quæstiones & responsio-

καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ. Dogmata & instituta, quæ in ecclesia prædicantur, quædam habemus e doctrina scripto prodita, quædam rursus ex apostolorum traditione in mysterio, id est, in occulto tradita recepimus.

(q) Cav. prim. christ. lib. I. c. X. (p. 255. 256. edit. Lipſ. german. MDCCXXIII.) *Hierauf wurden sie zur heiligen zeit bey dem eingang des tauf-steins, oder brunnens, hingestellet, da musten sie ihr gesicht gegen abend (welches gerade dem morgen, da das licht hervor brach, entgegen war, anzuzeigen, daß sie nunmehro dem fürsten der finsterniß gute nacht geben und absagen wolten) stellen, und ihre hand zum zeichen der absagung ausstrecken. Wenn sie also stunden, so fragte sie der bischof, ob sie von allem ihrem vorigen bündniß und gemeinschaft, die sie mit sünde und hölle gemacht, abstehen wolten, fragende;* Entsagst du dem teufel, und allen seinen wercken, und allem seinem wesen, und allem seinem dienste? *worauf der täufling antwortete;* Ja, ich sage ihm ab. *Nachdem fragte der bischof wieder:* Entsagest du der welt und allen ihren lüsten und herrlichkeit? Ja, ich entsage ihnen. *Diese absagung geschahe zu zweyen unterschiedenen malen, zuerst vor der gemeinde, vermuthlich, wenn sie die vergünstigung bekamen getauft zu werden, und bald darauf wiederum vor dem tauf-steine, und vor dem ort, wo sie solten getauft werden, wie Tertullianus bezeuget. Wenn dieses vorbey war, so thaten sie öffentlich ihr glaubens-bekänntniß, und gaben, wenn sie der bischof fragte:* Glaubest du an GOtt, den allmachtigen schöpffer, an Jesum Christum, seinen eingebornen sohn, welcher &c. &c. glaubest du an den heil. Geist, eine heilige christliche kirche, eine taufe der busse zur vergebung der sünden, und ein ewiges leben? *diese antwort:* Ja, ich glaube es. *Diese art zu fragen scheinet sehr lang vor alters in der kirche gebräuchlich gewesen zu seyn, und ist nicht unrecht, wenn man saget, daß der Apostel damals darauf gezielet habe, wenn er die taufe den bund, (oder die antwort, eines guten gewissens vor Gott, nennet, sintemal es auf nichts bessers kan gedeutet werden, als auf die gemeine gewohnheit, da man in der kirche bey der heiligen taufe auf gewisse fragen hat rede und antwort geben müssen.*

Estius in 1. Petr. III, 21. Nobis verus ac germanus sensus esse videtur, quem tradit Beda, apostolum loqui de *interrogatione*, quæ fit in cærimoniis baptismi; dum interrogatus, qui baptizari vult, an credat in Christum, & renuntiet satanæ ac pompis eius; bona conscientia, id est, serius, ex animo respondet, se credere & abrenuntiare. Quam *interrogationem* b. Petrus apposite vocat ἐπερώτημα, id est, stipulationem; quo inter duos, vno interrogante & altero respondente, contractus fieri solet.

nes

nes, adeo antiquam in ecclesia fuisse existimant, vt *Petrus* apostolus ad eam respexisse merito censendus sit, quando baptismum vocat συνειδήσεως ἀγαθῆς ἐπερώτημα εἰς Θεόν, *bonæ conscientiæ interrogationem erga Deum*, id quod ad rem nullam æque comode atque ad hanc communem consuetudinem respondendi in baptismo *Renunciasne diabolo?* Renuntio; *Credisne in Deum?* Credo, referri potest.

§. IV.

Hæc abrenuntiatio facta ab hominibus versis ad occidentem, & ratio huius cærimoniæ cum aliis quibusdam ritibus.

Observandum de hac abrenuntiatione porro est, quod, quam primum baptisteria ædificata fuerunt, peculiaris & proprius in illis locus huic rei adsignatus fuerit. Nam plerumque duo distincta habebant conclauia, vti supra [r] in ecclesiarum descriptione ostendimus, primum quidem προαύλιον οἶκον, hoc est porticum seu vestibulum, in quo catechumeni renuntiabant satanæ, fidemque profitebantur; & deinde ἐσώτερον οἶκον interiorem domum, vbi cærimonia baptismi peragebatur. Quorum in prius catechumeni introducti, & occidentem versus positi satanæ cum quibusdam gestibus & ritibus, indignationem aliquam exprimentibus, (dum videlicet manus suas vel protendebant, vel complicabant, vel collidebant, nonnumquam etiam exsufflabant, vel in ipsum tamquam præsentem exspuebant) renuntiare iubebantur. Qui ritus omnes tot auersationis eorum erant indicia. CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS in *catechesi* sua *mystagogica ad illuminatos* [s] hanc huius actionis

Grotius in 1 Petr. III, 21. ἐπερώτημα, *stipulatio*, est vox iuris, vt videre est apud Theophilum titulo institutionum de verborum obligationibus & sequentibus, & apud Græcos iuris Romani interpretes alios. In glossario, ἐπερωτῶ, *stipulor*. Sed per μετωνυμίαν, vt in iure sæpe, nomine *stipulationis* comprehenditur & *responsio* siue *promissio*. nam & ἐπερωτῶμαι significat *promitto*, *spondeo*, in eodem glossario. In baptismo episcopus vel alius quis eius nomine ita interrogabat, aut, quod idem est, stipulabatur, Ἀποτάσσῃ τῷ Σατανᾷ; *Abrenuntiasne Satanæ?* respondebat baptizandus, Ἀποτάσσομαι, *Abrenuntio.* Rursum interrogatus Συντάσσῃ τῷ Χριστῷ; *Adhæresne Christo?* respondebat, Συντάσσομαι, *Adhæreo.* Hanc *sponsionem salutis* vocat Tertullianus de baptismo.

(r) Lib. VIII. c. VII. §. I. volum. III. pag. 213.

(s) Cyrill. catech. mystag. I. n. II. p. 278. εἰσῄειτε πρῶτον εἰς τὸν προαύλιον οἶκον τοῦ

par-

partem ita describit: *Primum ingressi estis in porticum domus baptisterii, & stantes versus occidentem, mandari vobis audistis, vt protensa manu, tamquam praesenti satanae renuntiaretis.* Et post paullo, qua de caussa versus occasum steterint, diabolo renuntiantes, explicat. *Solis occasus*, inquit, *quum apparentium tenebrarum sit locus, diabolus autem quum sit tenebrae, robur in illis suum habet. Idcirco symbolice occasum spectantes, caliginoso illi tenebrarum principi renuntiatis.* HIERONYMUS manifeste ad hanc consuetudinem alludit, quando ait: *In mysteriis* (baptismi celebrationem intelligit) *primum renuntiamus ei, qui in occidente est* [t], *nobisque moritur cum peccatis: & sic versi ad orientem, pactum inimus cum sole iustitiae, & ei seruituros nos esse promittimus.* Simili modo AMBROSIUS ad recens baptizatum quemdam verba faciens: *Ingressus*, inquit, [u] *vt aduersarium tuum cerneres, cui renuntiandum mox putares, ad orientem conuerteris. Qui enim renuntiat diabolo, ad Christum conuertitur.* Vnde, obseruante GREGORIO NAZIANZENO [x], non tantum verbis, sed ipsa rerum specie, habitu & gestu diabolo renuntiabant. Nam nudi & discalceati sistebantur ad occidentem prospectantes, manusque versus illam plagam protrudentes. Praeterea nonnumquam manus collidebant, aduersariumque suum insufflabant, vel in illum exspuebant, detestationem illius significantes, quemadmodum auctor, qui sub nomine DIONYSII [y] latere voluit, rem describit.

§. V.

Cur haec abrenuntiatio ter facta?

Ex quo etiam hanc abrenuntiationem ter factam esse

βαπτιστηρίου, καὶ πρὸς τὰς δυσμὰς ἱστῶντες, ἠκούσατε καὶ προσετάττεσθε ἐκτείνειν τὴν χεῖρα, καὶ ὡς παρόντι ἀποτάττεσθε τῷ σατανᾷ.

Ibid. pag. 279. βουλόμενος, καὶ τίνος ἕνεκεν ἵστασθε πρὸς δυσμὰς, εἰπεῖν· ἀναγκαῖον γάρ, ἐπειδὴ τοῦ φαινομένου σκότους τύπος αἱ δυσμαί· ἐκεῖνος δὲ σκότος τυγχάνων, ἐν σκότει ἔχει καὶ τὸ κράτος· τούτου χάριν συμβολικῶς πρὸς δυσμὰς ἀποβλέποντες, ἀποτάσσεσθε τῷ σκοτεινῷ ἐκείνῳ καὶ ζοφερῷ ἄρχοντι.

(t) Hieron. in Amos. VI, 14.

(u) Ambros. de initiatis c. II.

(x) Naz. orat. XL. de bapt. p. 671. γυμνὸν καὶ τοῖς σχήμασι καὶ τοῖς ῥήμασιν, ὡς ὅλην ἀποπέμπῃ τὴν ἀθείαν, ἥτις ὅλῃ θεότητι συναποτόμενος.

(y) Dionys. de hierarch. eccles. c. III. p. 258. γυμνὸν καὶ ἀνυπόδετον ἵστησι πρὸς δυσμὰς ἀφορῶντα, καὶ τῇ τῶν χειρῶν ἀπώσει τὰς τῆς ἀλαμποῦς κακίας ἀπειπόμενον κοινωνίας κ. τ. λ. nudum & discalceatum statuit versus occidentem spectantem, nec non manuum reiectione tenebricosae malitiae communionem abnuentem.

condiſcimus. Nam alio loco vniuerſam cærimoniam ſic deſcribit : *Sacerdos baptizandum* [z] *ſiſtit ad occidentem proſpectantem, manuque verſus illam plagam protrudentem & collidentem* ; (in *Græco* eſt τὰς χεῖρας ἀπωθῦντα, quod ſignificat manus, deteſtationem ſignificandi gratia, collidere) *deinde Satanam ter inſlare iubet, atque inſuper abrenuntiationis verba proferre : eique ter abrenuntiationis ſolemnibus verbis propoſitis, quum eamdem toties conceptis verbis pronuntiauit, ipſum ad orientem transfert, & in cælum intuentem, manusque attollentem Chriſto cunctaque ſacris a Deo traditis eloquiis iubet adſentire* VICECOMES [a] hanc triplicem renuntiationem factam eſſe putat, ſiue quod tres ſint, quibus homines in baptiſmo renuntient, diabolus, pompæ eius, & mundus; ſiue ad ſignificandum tres diuinitatis perſonas, a quibus adoptentur filii, dum ſatanæ renuntient; ſiue quod in ciuili adoptione & manumiſſione ſeruorum domini iuri ſuo ter renuntiare ſoliti ſint, quod ipſum ex

(z) Ibid. p. 253. Εἶτα τῦτον ἐπὶ δυσμαῖς προσέχοντα, καὶ ταῖς χεῖρας ἀπωθῦντα πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπεστραμμένος χώραν, ἐμφυσῆσαι μὲν αὐτῷ τρὶς διακελεύεται τῷ σατανᾷ, καὶ προσέτι τὰ τῆς ἀποταγῆς ὁμολογῆσαι· καὶ τρὶς αὐτῷ τὴν ἀποταγὴν μαρτυρόμενος, ὁμολογήσαντα τρὶς τῦτο, μετάγει πρὸς ἕω, καὶ πρὸς οὐρανὸν ἀναβλέψαντα, καὶ τὰς χεῖρας ἀνατείνοντα, κελεύει συντάξασθαι τῷ Χριστῷ καὶ πάσαις ταῖς θεοπαραδότοις ἱερολογίαις

(a) Vicecom. de ritib. bapt. lib. II. c. XX. p. 311. edit. Pariſ. MDCXVIII. 8uo. (p. 143. edit. Mediolan. 4to.) Sed de eo etiam, quot vicibus renuntiationis verba proferrentur, nullus dubitandi locus relinquitur. nam inter ſacros ſcriptores conuenit, ter ea proferri ſolita eſſe: quod quidem non modo ex locis S. Gregorii M. & Ordinis Romani paullo ante citatis, ſed etiam ex S. Dionyſii Areopagitæ auctoritate colligitur, quum inquit: tum eum iubet tertio ſatanam, vt ita dicam, inſufflare. Idemque ex illis S. Ambroſii verbis lib. VII. de fide ad Grat. tertio repetita figura myſterii operationem trinitatis expreſſit: & Seueri Alexandrini de baptiſmo, profert ibi ſacerdos pro baptizatis hanc abrenuntiationem tribus vicibus, ſponſoribus ter, vt ipſe reſpondentibus, abrenuntio Satanæ ego N. qui baptizor: licet cognoſcere. Primus enim pro myſterii figura renuntiationem intelligit; alter eiusdem renuntiationis aperte videtur meminiſſe: vt dubitandum nullo modo ſit, verba etiam illa Ambroſii (operationem trinitatis expreſſit) ad rationem ſpectaſſe, cur ter a Satana conceptis verbis ſe deſciſcere profiterentur; vt nimirum tres hypoſtaſes diuinas, quibus in filios adoptandi erant, ante oculos proponerent. Cui ſi quis adiiciat, deteſtationem tribus vicibus explicari ſolitam, quia tres erant, quorum fidem & amicitiam reprobabant, vel vt adoptionis ciuilis & emancipationis ritum exprimerent, quum triplici renuntiatione eius, qui iuri ſuo cedebat, peractam eſſe, Aulus Gellius & Sigonius teſtantur, diu me aduerſarium pertinacem haud habebit.

AVLO GELLIO & SIGONIO ostendit. Verum quum veteres hac de re sileant, hasce rationes cuiusuis prudentis lectoris iudicio relinquimus.

§. VI.

Alterum, *quod a iam baptizandis requirebatur, erat sponsio seu stipulatio obedientiæ erga Christum.*

QVOD proxime ab hominibus in baptismo requirebatur, sponsio erat seu stipulatio obedientiæ erga Christum, quod *Græci* vocant συντάσσεσθαι χριστῷ, *Christo adscribi.* Hæc necessaria semper obligationis eorum pars erat, antequam ad regenerationis cærimoniam admitterentur. Primum diabolo renuntiabant, & tunc statim legibus Christi promittebant obsequium. *Augustini* quidem tempore nonnulli inmunitatem quamdam hac in re adfectabant; fidei in Christum, non vero vniversalis obedientiæ, professionem facere parati. Et baptismum tamen, inemendabili animi ipsorum indole non obstante, expetere haud erubescebant. Hos contra excellentissimum librum *de fide & operibus* scripsit, bona opera non minus quam fidem ei, qui christianus esse velit, necessaria esse ostendens; vbi omnibus obiectionibus & argumentis, quæ illi ex scriptura proferebant in medium, respondet. Scripturam enim ad praxin suam defendendam adlegabant. Inter alia notum illum *Pauli* sermonem vrgebant 1 Cor. III, 11. *Fundamentum aliud nemo potest statuere præter id, quod positum est, quod est IEsus Christus. Quod si quis superadificet super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam: cuiuscumque opus manifestum fiet: dies enim id declarabit: nam per ignem reuelabitur: & cuiuscumque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superadificauerit, mercedem accipiet. Si cuius opus exustum fuerit, damnum faciet: ipse vero seruabitur, ita tamen vt per ignem.* Quam peruerse hæc verba interpretati sint, AVGVSTINVS [b] indicat, quando ait: *Quod quidam ita intelligendum putant, vt illi videantur ædificare super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, qui fidei, quæ in Christo est, bona opera adiiciunt: Illi autem fœnum, ligna, stipulam, quæ quum eamdem fidem habeant, male operantur. Vnde arbitrantur, per quasdam pœnas ignis eos posse purgari ad salutem percipiendam merito fundamenti.*

(b) Augustin. de fide & oper. c. XV. (tom. IV. opp. 69. edit. Basil. MDLXIX.)

Quibus

Quibus hunc in modum [c] respondet idem AVGVSTINVS: *Hoc si ita est, fatemur istos laudabili caritate conari, vt omnes indiscrete admittantur ad baptismum, non solum adulteri & adulterae, contra sententiam domini falsas nuptias praetendentes, verum etiam publicae meretrices, in turpissima professione perseuerantes, quas certe nulla etiam negligentissima ecclesia consueuit admittere, nisi ab illa primitus prostitutione liberatas.* Porro vrgebant, hanc prauorum hominum reiectionem a baptismo esse zizaniorum ante tempus euulsionem. Ad quam obiectionem AVGVSTINVS [d] ita respondet: *Quando tales ad baptismum non admittimus, non ante tempus zizania euellere conamur, sed nolumus insuper, sicut diabolus, zizania seminare; nec ad Christum volentes venire prohibemus, sed eos ad Christum venire nolle, ipsa sua confessione conuincimus: nec vetamus Christo credere, sed demonstramus, eos nolle Christo credere, qui vel adulterium dicunt non esse, quod ille adulterium dicit esse; vel credunt, adulteros eius membra posse esse, quos per apostolum dicit, regnum Dei non possidere: & sanae doctrinae aduersari, quae est secundum euangelium gloriae beati Dei.* Hinc licet isti homines nouam esse doctrinam criminarentur, qua meretrices & histriones, & quilibet alii publicae turpitudinis professores non admittebantur ad baptismum, respondet tamen ipsis, *Quod antiquum & robustum morem sancta ecclesia retineat, ex illa scilicet liquidissima veritate* [e] *venientem, qua certum habeat, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* Et hanc fuisse antiquam regulam, secundum quam ecclesia hoc in negotio egerit, ex omnibus scriptoribus, qui de baptismo sunt loquuti, apparet. IVSTINVS MARTYR, qui caerimonias baptismi simplicissime describit, hisce eum solum tribui dicit, qui fidei suae professioni promissa [f] addiderint, ad religionis christianae regulas sese mores ac vitam composituros. Hinc erat vsitata illa verborum formula in professione fidei ipsorum, συντάττομαί σοι χριστὲ, *In tuorum militum numerum adscribor, Christe, legibus tuis moderandus:*

(c) Augustin. ibid. p. 70.

(d) Aug. de fide & oper. c. XVII.

(e) Ibid. c. XVIII.

(f) Iustin. apol. II. p. 93. ὅσοι ἂν πεισθῶσι καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται κ. τ. λ. Quicumque persuasi fuerint, & crediderint, vera esse, quae a nobis traduntur, & dicuntur, ac *viuere se ita posse receperint*, cetera.

Quae

Quæ adſcriptio *ἀπόταξιν* illam, ſiue renuntiationem in diabolum, cuius ſeruitium ad eligendum nouum dominum, deſerebant, proxime inſequebatur; quemadmodum frequenter in CHRYSOSTOMO, [*g*], BASILIO, [*h*], CYRILLO ALEXANDRINO [*i*], *conſtitutionum apoſtolicarum* auctore [*k*] & plurimis ſcriptoribus *Græcis* legimus, quorum verba quum vnam eamdemque formam habeant, nihil attinet heic interponere. *Latini* communiter *promiſſum, pactum* & *votum* nominant, quæ vocabula ad omnes huius chriſtianæ obligationis partes, tam ad renuntiationem in diabolum, quam ad profeſſionem fidei ac obedientiæ in *CHRISTVM*, ſine diſcrimine applicant, vtpote quæ res mutuum inter ſe reſpectum habent, & aptiſſime inter ſe cohærent. Quisquis enim diabolo renuntiat & mundo, is ſe hoc ipſo militem & ſeruum Chriſto adſcriptum profitetur. Vnde

(*g*) Chryſoſt. hom. XXI. ad popul. Antiochen. p. 275. (p. 237. edit. Francof.) *Ὁ μετανοῶν οὐκέτι τῶν αὐτῶν ἅπτεται πραγμάτων, ἐφ' οἷς μετενόησε· διὰ τοῦτο καὶ κελευόμεθα λέγειν, ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ, ἵνα μηκέτι πρὸς αὐτὸν ἐπανέλθωμεν.* Pœnitentiam agens non amplius eadem attingit negotia, quorum pœnituit: propterea que iubemur dicere: Abrenuntio tibi Satana, ne amplius ad ipſum vertamur.
Id. homil. VI. in Coloſſ. p. 1358. (p. 200. edit. Francof.) *ὁρᾶτε, μὴ τούτῳ ἁλῶμεν, μετὰ τὸ εἰπεῖν ἀποτασσόμεθά σοι Σατανᾶ, καὶ συντασσόμεθά σοι, Χριστέ.* Videte ergo, ne ex eo arguamur & conuincamur, poſtquam dixerimus, Abrenuntiamus tibi Satana, & tibi nomen damus & in tuorum militum numerum adſcribimur, Chriſte.

(*h*) Baſil. hom. XIII. exhort. ad bapt. p. 415. *οὐχὶ συνθέσθαι Θεῷ, οὐκ ἀποτάξασθαι τῷ ἐχθρῷ*, non cum Deo paciſci, non abrenuntiare inimico. (poteris)

(*i*) Cyrill. Alex. in Io. XI, 26. p. 683. e. *ὑπὲρ τῶν ἐσχάτῃ νόσῳ κατειλημμένων, μελλόντων τε διὰ τοῦτο βαπτίζεσθαι, καὶ ἀποτάττονταί τινες καὶ συντάττονται, τὴν οἰκείαν ὥσπερ ἐξ ἀγάπης κιχρῶντες φωνὴν τοῖς νόσῳ πεπεδημένοις.* Pro iis, qui extremo morbo conflictantur, ideoque baptizandi ſunt, *abrenuntiant* & *coniunguntur*. (Chriſto) aliqui, qui veluti ex caritate ſuam morbo impeditis commodent vocem.

(*k*) Conſtit. apoſt. lib. VII. c. XLI. *ἀποτάσσομαι τῷ σατανᾷ, καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καὶ ταῖς λατρείαις αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, καὶ ταῖς ἐφευρέσεσιν αὐτοῦ, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτόν. μετὰ δὲ τὴν ἀποταγὴν, συντασσόμενος λεγέτω, ὅτι καὶ συντάσσομαι τῷ Χριστῷ, καὶ πιστεύω, καὶ βαπτίζομαι, κ. τ. λ.* Renuntio Satanæ, & operibus eius, & pompis eius, & cultibus eius, & angelis eius, & inuentis eius, ac omnibus quæ ſub eo ſunt. Poſt renuntiationem vero, dum adſcribit ſe, dicat; & adſcribor Chriſto, & credo, & baptizor, cetera.

AMBRO-

AMBROSIVS [l] de abrenuntiatione loquens, vocat illam promiſſum, cautionem & chirographum Deo datum, quod in cælo teneatur: quia hoc promiſſum coram miniſtro *CHRISTI* & angelis eius, huius rei teſtibus, factum ſit. Quam ob cauſſam alio loco [m] vocem renuntiantis non in tumulo mortuorum, ſed in libro viuentium teneri dicit. AVGVSTINVS [n] profeſſionem appellat in curiam prolatam angelicam, & nomina profitentium dicit in libro excipi vitæ non a quolibet homine, ſed a ſuperiore cælitus poteſtate. HIERONYMVS [o] pactum initum cum ſole iuſtitiæ nuncupat, quo ei ſeruituros nos eſſe promittamus. Atque ita quidem de hac cærimonia loquitur, vt actum a renuntiatione diſtinctum eſſe oſtendat, licet vtraque cærimonia ad eumdem finem tendat, quia diuerſi ritus in illis exprimendis adhibebantur. Nam diabolo renuntiabant ad occidentem proſpectantes ex rationibus ſymbolicis, quas ſupra percepimus; *CHRISTO* autem ſe adſcribebant verſi in orientem, tamquam emblema lucis, quam a ſole iuſtitiæ recipiebant, dum eius dominio ſeſe ſubmittebant.

§. VII.

Hoc votum obedientiæ factum vultu verſo in orientem. Et quare?

HAEC conſuetudo, qua in orientem ſe vertebant, obe-

(*l*) Ambroſ. de ſacram. lib. I. c. II. Quando te interrogauit: Abrenuntias diabolo & operibus eius; quid reſpondiſti? Abrenuntio. Abrenuntias ſeculo & voluptatibus eius; quid reſpondiſti? Abrenuntio: Memor eſto ſermonis tui, & numquam tibi excidat tuæ ſeries cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, vt pecuniam eius accipias: teneris adſtrictus & reluctantem te fœnerator adſtringit; ſi recuſas, vadis ad iudicem, atque illic tua *cautione* conuinceris. Vbi *promiſeris*, conſidera, vel quibus *promiſeris*. Leuitam vidiſti, ſed miniſter eſt Chriſti. Vidiſti illum ante altaria miniſtrantem. Ergo *chirographum tuum tenetur* non in terra, ſed *in cælo*.

(*m*) Ambroſ. de initiat. c. II. Renuntiaſti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriæ eius ac voluptatibus. Tenetur vox tua, non in tumulo mortuorum, ſed in libro viuentium.

(*n*) Auguſtin. de ſymbolo lib. II. c. I. Profeſſi eſtis, renuntiare vos diabolo, pompis & angelis eius. Videte, dilectiſſimi, quia hanc profeſſionem veſtram in curiam profertis angelicam: Nomina profitentium in libro excipiuntur vitæ, non a quolibet homine, ſed a ſuperiore cælitus poteſtate.

(*o*) Hieron. comment. in Amos VI, 14. In myſterjis primum renuntiamus ei, qui in occidente eſt; & ſic verſi in orientem, pactum inimus cum ſole iuſtitiæ, & ei ſeruituros nos eſſe promittimus.

dientiam *CHRISTO* promittentes, AMBROSIO quoque, GREGORIO NAZIANZENO, CYRILLO HIEROSOLYMITANO & falso credito DIONYSIO memoratur. Cui illi duas adſignant rationes. Quarum alteram diſcipulis ſuis narrat CYRILLVS [p], *Quum ſatanæ renuntiaueris*, inquiens, *& omne cum illo pactum reſcideris; veteres, inquam, pactiones cum inferno: aperitur tibi paradiſus Dei, quem ipſe ad orientem plantauit: Vnde propter mandati violationem primus parens noſter pulſus eſt in exilium. Et huius rei ſymbolum eſt, quum ab occaſu conuerteris ad ortum, quæ lucis eſt regio.* Ex eadem ratione BASILIVS [q] & alii quidam ex vetuſtis ſcriptoribus narrant, quod ad orientem verſi precati ſint, vt ora paradiſo obuerſa haberent. Altera ratio, cur in baptiſmo in ortum conuerſi fuerint, erat, quod ſol oriens ſymbolum eſſet ſolis iuſtitiæ, ad quem iam a Satanæ poteſtate conuertebantur; *Ad orientem conuerteris*, inquit AMBROSIVS [r], *qui enim renuntiat diabolo, ad Chriſtum conuertitur.* Quibus verbis ille cum HIERONYMO perſpicue indicat, quod collocatio eorum orientem verſus ſymbolum fuerit conuerſionis a diabolo ad Chriſtum, hoc eſt, a tenebris ad lucem, a cultu idolorum ad cultum eius, qui ſol eſt iuſtitiæ & origo lucis.

§. VIII.

Tertium, *quod a baptizandis requirebatur, erat profeſſio fidei, vſitatis ſymboli verbis edenda.*

CVM hac obedientiæ ſtipulatione profeſſio etiam fidei ab vnoquoque baptizando exigebatur. Et hæc profeſſio iisdem verbis ſymboli, quod in eccleſia qualibet in catechumenorum inſtitutionem adhibebatur, edenda erat. Primum quidem id catechiſtis priuatim, & deinde publice in eccleſia, quando nomina ſua baptiſmo dederant, recitare debebant: quemadmo-

(p) Cyrill. catech. myſtagog. I. n. VI. p. 253. Ὅτε οὖν τῷ σατανᾷ ἀποτάξῃ, πᾶσαν τὴν πρὸς αὐτὸν πάντως διαθήκην λύσας, τὰς παλαιὰς πρὸς τὸν ᾅδην συνθήκας, ἀνοίγεταί σοι ὁ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, ὃν ἐφύτευσε κατὰ ἀνατολάς. ὅθεν διὰ τὴν παράβασιν ἐξόριστος γέγονεν ὁ ἡμέτερος προπάτωρ· καὶ τούτου σύμβολον τὸ στραφῆναί σε ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὴν, τοῦ φωτὸς τὸ χωρίον.

(q) Baſil. de ſpirit. ſancto c. XXVII. Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχὴν, ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; Vt ad orientem verſi precemur, quæ nos docuit ſcriptura?

(r) Ambroſ. de initiatis c. II.

dum

dum supra [s] ostendimus. Praeterea autem solemnem professionem tempore baptismi facere, & ad diuersas quaestiones, quas eis ecclesiae minister proponebat, habito ad diuersas symboli, summam christianae fidei continentis, partes respectu, distincte respondere iubebantur. Erant quidem AVGVSTINI memoria, qui & professionem obedientiae ex voto baptismali exclusum ibant, ita professionem fidei diminutam & ad hunc vnum solum articulum, *credo filium Dei esse IEsum Christum*, reductam volebant. Cuius in rei gratiam ad exemplum prouocabant *Philippi* eunuchum ad hanc breuem confessionem [t] baptizantis, & ad dictum illud *Pauli* 1 Corinth. II, 2. *Non statui quicquam scire inter vos, nisi IEsum Christum, eumque crucifixum.* Numquam tamen hoc suum consilium in effectum deducere audebant; sed quaestiones facere pergebant de aliis etiam articulis, vt ecclesia adsolebat, de spiritu sancto, de remissione peccatorum, de resurrectione mortuorum, de incarnatione CHRISTI, de passione eius & morte in cruce, de sepultura eius & resurrectione in die tertia, de adscensione illius & sessione ad dextram patris: quae interrogationes omnes ita necessariae esse credebantur, vt ne quidem in baptismo clinicorum, qui lecto decumbentes & aegroti baptizabantur, eas praetermitteret ecclesia. Nam si loqui possent, ipsi per se ad cuncta respondebant, vti AVGVSTINVS [t] auctor est, etiamsi ea memoriae mandare non valuissent; Quod si sermonis vsus eis ablatus esset, sponsores pro ipsis respondebant, vti pro infantibus solebant facere, quemadmodum capite proxime sequenti ostendetur. Vt adeo baptizandi hac vel illa ratione integrum symbolum recitauerint, & singulis eius partibus adsensum suum testati sint. Et

(s) Vid. lib. X. c. II. §. X. pag. 27.

(t) Augustin. de fide & oper. c. IX. Spado, inquiunt, ille, quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit, quam, Credo, filium Dei esse Iesum Christum. Num ergo placet, vt hoc solum homines respondeant, & continuo baptizentur? Nihil de spiritu sancto, nihil de sancta ecclesia, nihil de remissione peccatorum, nihil de resurrectione mortuorum? &c. Si enim spado quum respondisset, Credo filium Dei esse Iesum Christum, hoc ei sufficere visum est, vt continuo baptizatus abscederet: Cur non id sequimur, atque auferimus cetera, quae necesse habemus, etiam quum ad baptizandum temporis vrget angustia, exprimere interrogando, vt baptizandus ad cuncta respondeat, etiamsi ea memoriae mandare non valuit?

hæc iam ab apoſtolorum temporibus, immo ipſis adhuc viventibus, ſemper eccleſiæ praxis fuit. Quamquam enim nullus articulus alius in eunuchi baptiſmo memoratur, niſi quo *IESVM CHRISTVM, FILIVM DEI ESSE* profeſſus eſt, tamen, vt AVGVSTINVS eodem loco loquitur [u]: *In eo, quod ait* (ſcriptura) *baptizauit eum Philippus, intelligi voluit impleta eſſe omnia, quæ licet taceantur in ſcripturis gratia breuitatis, tamen ſerie traditionis ſcimus* (in baptiſmo) *implenda.* Et ſane in omnibus, quæ de baptiſmo in veterum ſcriptorum monumentis relata legimus, expreſſa huius conſuetudinis mentio habetur, qua baptizandi ſe chriſtianæ religionis doctrinas, vel generatim in ſcripturis traditas, vel ſummatim in articulis ſymboli comprehenſas, credere profeſſi ſint. IVSTINVS MARTYR [x] dicit, quod homines, antequam regenerentur, perſuaſos eſſe oporteat & credere, vera eſſe, quæ ab antiſtitibus tradantur & dicantur, ac recipere, ſe ita poſſe ac velle viuere. CYPRIANVS [y] ſpeciatim vſus ſymboli in baptiſmo facit mentionem, & interrogationes commemorat, quæ, reſpectu habito ad ſpecialiores quosdam eius articulos, fieri conſueuerint. Exempli cauſſa: Num credant vitam æternam, & remiſſionem peccatorum in eccleſia? qui concludentes, ſeu vltimi ſemper articuli ſymboli erant. Et alio loco cum de his, tum de articulis de patre, filio & ſpiritu ſancto loquitur, tamquam interrogationibus in baptiſmo tam eccleſiæ [z] catholicæ, quam *Nouatianorum* vſitatis. Tametſi enim ſenſu quorumdam articulorum differebant, eadem tamen interroga-

(u) Auguſtin. ibid.

(x) Iuſtin. apol. II. p. 93. *ὅσοι ἂν πεισθῶσι καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται - - ἀναγεννῶνται.*

(y) Cypr. epiſt. LXX. ad epiſc. Numid. p. 190. (p. 301. edit. Fell. Amſtelod. MDCC.) Sed & ipſa *interrogatio*, quæ fit in baptiſmo, teſtis eſt veritatis. Nam quum dicimus, Credis in vitam æternam, & remiſſionem peccatorum per ſanctam eccleſiam? Intelligimus remiſſionem peccatorum non niſi in eccleſia dari.

(z) Cyprian. epiſt. LXIX. al. LXXVI. ad Magnum p. 153. (p. 296. edit. Amſtelod.) Quod ſi aliquis illud opponit, vt dicat, eamdem Nouatianum legem tenere, quam catholica eccleſia teneat, eodem ſymbolo quo & nos, baptizare; eumdem noſſe Deum patrem, eumdem filium Chriſtum, eumdem ſpiritum ſanctum, ac propter hoc vſurpare eum poteſtatem baptizandi poſſe, quod videatur in interrogatione baptiſmi a nobis non diſcrepare: ſciat quiſquis

tio-

tionum forma conueniebant, eodemque symbolo vtentes baptizabant. TERTVLLIANVS [a] quoque ex articulo de patre, filio & spiritu sancto, ac de ecclesia in baptismo interrogationes factas esse adfirmat. Et EVSEBIVS, quando verba symboli ecclesiæ *Cæsareensis* [b] recitat, symbolum illud esse dicit, quod ipse didicerit, quum primis fidei rudimentis instructus & salutari lauacro tinctus sit. Eumdem vsum symbolum *Nicænum*, quam primum compositum fuit, in plerisque ecclesiis orientalibus habuit. Nam hæc fidei formula in baptismi administratione ordinarie recitabatur, quemadmodum libro vltimo [c] ostendimus. Facile esset, heic plura testimonia ex AMBROSIO, HIERONYMO, CYRILLIS ALEXANDRINO & HIEROSOLYMITANO, CHRYSOSTOMO, GREGORIO NAZIANZENO, BASILIO, EPIPHANIO, SALVIANO & auctore *constitutionum* subiungere: Verum res adeo incontrouersa est, quod veteres numquam ad vnius cuiusdam articuli professionem, sed ad integram & perfectam fidei formulam baptizarint, vt probatione eam egere haud existimem, quandoquidem nulla vmquam exceptio aduersus illam siue in publico, siue in priuato baptismo facta est.

§. IX.

Hæc confessio publice & solemniter facta.

ERANT quædam circumstantiæ & cærimoniæ huius confessionis, quæ quum ad actionis solemnitatem non nihil conferrent, non abs re fuerit, earum hoc loco facere mentionem.

---

hoc opponendum putat; primum non esse vnam nobis & schismaticis symboli legem; neque eamdem interrogationem. Nam quum dicunt: Credis remissionem peccatorum & vitam æternam per sanctam ecclesiam? mentiuntur in interrogatione, quando non habeant ecclesiam.

(a) Tertull. de bapt. c. VI. Quam sub tribus & testatio fidei & sponsio salutis pignorentur, necessario adiicitur ecclesiæ mentio: quoniam vbi tres, id est pater & filius & spiritus sanctus, ibi ecclesia, quæ trium corpus est.

(b) Euseb. epist. ad Cæsar. ap. Socrat. lib. VI. c. VIII. Τὸ μὲν οὖν παρ' ἡμῶν γράμμα - - τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· καθὼς παρελάβομεν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπων, καὶ ἐν τῇ κατηχήσει, καὶ ὅτε τὸ λουτρὸν ἐλαμβάνομεν κ. τ. λ. Nostra igitur formula - - sic habet: Sicut ab antecessoribus nostris episcopis accepimus, tum cum primis fidei rudimentis instructi, & quum salutari lauacro tincti sumus.

(c) Lib. X. c. IV. §. XVII. pag. 110. seqq.

Primo quidem, quod publice coram multis testibus facta sit. Quæ circumstantia erat, apostolica praxi fundata, a qua abeundi raro indulgebatur venia. PRIMASIVS [*d*] eam ab exemplo deducit *Timothei*, qui *confessus erat bonam confessionem coram multis testibus*: quod ille de professione fidei, quam in baptismo fecerit, interpretatur. Quæ EPHREM SYRI [*e*] etiam expositio est. Et LEO [*f*] pontifex *Romanus* eodem respicere videtur, quando homines baptizatos ad constantiam in fide adhortans, *Permanete*, inquit, *stabiles in fide, quam confessi estis CORAM MVLTIS TESTIBVS, & in qua renati per aquam & spiritum sanctum, accepistis charisma salutis & signaculum vitæ æternæ.* Moris fuisse *Romæ*, narrat AVGVSTINVS [*g*], vt hæc confessio publice de loco eminentiore in conspectu populi redderetur. Interdum vero in verecundorum hominum gratiam, qui in tanta frequentia non sine trepidatione verba facere potuerint, presbyteros confessionem eorum priuatim audisse. Atque hoc eos VICTORINO, celebri rhetori, quum ad *CHRISTI* castra transiisset, obtulisse; illum autem maluisse salutem suam in conspectu multitudinis profiteri, dicentem, non fuisse salutem, quam docuisset in rhetorica, & tamen eam se publice professum esse: multo minus igitur mansuetum gregem *CHRISTI* vereri se debere, pronuntiantem verbum diuinum, qui non veritus sit in verbis suis turbas insanorum gentilium.

(*d*) Primas. in 1 Tim. VI, 12. Confessus bonam confessionem in baptismo, coram multis testibus, coram sacerdotibus & ministris, atque virtutibus cælestibus ac diuinis.

(*e*) Ephrem. de pœnit. c. V. p. 91. edit. Colon. MDXLVII. Requiretur a quolibet regium signum, ex qua die catholicam & orthodoxam ecclesiam ac fidem nostram per baptisma suscepit: exigeturque a singulis fides in pace illibata, sigillumque infractum & tunica incoinquinata, secundum *pulchram illam confessionem, quam coram multis testibus professi sunt*, dicentes: Abrenuntio tibi Satana, & omnibus operibus tuis.

(*f*) Leo serm. IV. de natiuit. domini p. 17.

(*g*) August. confess. lib. VIII. c. II. Vt ventum est ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis conceptisque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet ab eis, qui accessuri sunt ad gratiam tuam, oblatum esse dicebat Victorino a presbyteris, vt secretius redderet, sicut nonnullis, qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat; Illum autem maluisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri: Non enim erat salus, quam docebat in rhetorica, & tamen eam publice professus erat. Quanto minus ergo vereri debuit mansuetum gregem tuum, pronuntians verbum tuum, qui non verebatur in verbis suis turbas insanorum.

§. X.

§. X.

Manibus & oculis ad cælum ſublatis.

Alia circumſtantia, quæ actus iſtius ſolemnitati aliquid addebat, ſtatus geſtusque corporis erat, quando non tantum vultum in Orientem vertebant, ſed & manus oculosque in cælum attollebant, quaſi ad *CHRISTVM*, quocum vt nouo domino ſuo, in ſolio gloriæ ſuæ ſedente, fœdus iam inibant, protinus euolaturi. Quemadmodum enim diabolo renuntiabant manus in eum protrudentes vel collidentes, ad ipſum prouocandum; ita e contrario hanc ſuam confeſſionem fœdusque cum *CHRISTO* faciebant, demiſſe ſupplicantium adhibentes habitum, manibusque ad ſolem iuſtitiæ ſublatis, ipſum excipere parati. Ita PSEVDO-DIONYSIVS [*b*] rem deſcribit: *Sacerdos*, inquiens, *catechumenum abrenuntiationis verbis recitatis, ad orientem transfert, & in cælum intuentem manusque attollentem CHRISTO, cunctisque ſacris a Deo traditis eloquiis, iubet adſentire.*

§. XI.

Ter repetita.

Haec confeſſio maioris ſolemnitatis cauſſa, ter repetita eſſe creditur, quomodo abrenuntiationem *Satanæ* ter factam eſſe, antea audiuimus. CYRILLVS ALEXANDRINVS [*i*] *Docentur*, inquit, *eccleſiæ, tertio quærendam eſſe confeſſionem in CHRISTVM ab iis, qui eum diligere ſibi propoſuerint, dum ad ſanctum baptiſmum accedunt.* Et hoc fieri dicit ad exemplum *Petri*, quem *CHRISTVS* ter rogauit: *Simon, fili Iona, diligis me?* Et *Petrus* ter reſpondit: *Etiam domine, tu noſti, quod amem te?* AMBROSIVS [*k*] ait: *Ideo in myſteriis* (hoc eſt, in baptiſmo) *interrogatio trina defertur, & confirmatio trina celebratur, nec poteſt quis niſi trina confeſſione purgari. Vnde & ipſe Petrus in euangelio tertio interrogatur, vtrum diligat dominum, vt trina reſponſione vincula, quæ dominum negando ligauit, abſolueret.* Verum non plane perſuaſus ſum, per hanc trinam confeſſionem ſemper trinam ſymboli recitationem intelligendam eſſe. Nam AM-

(*b*) Dionyſ. de eccleſ. hierarch. c. II. p. 253. cit. ſupr. §. V. litt. (z) pag. 269.

(*i*) Cyrill. Alexandr. lib. XII. in Ioan. XXI. tom. IV. p. 1119. d. Τύπος δὲ πάλιν ταῖς μὲν ἐκκλησίαις ἐντεῦθεν εἰς τὸ χρῆναι τρίτον ἐπερωτᾷν τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, τοὺς ἀγαπᾷν αὐτὸν ἑλομένους, διὰ τοῦ καὶ προσελθεῖν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι.

(*k*) Ambroſ. de ſpiritu ſancto lib. II. c. XI.

BROS-

BROSIVS [*l*] alio loco hanc trinam confessionem potius de trina responsione, *Credo*, ad diuersas symboli partes facta, interpretatur. *Interrogatus es*, inquit, *Credis in Deum patrem omnipotentem? Dixisti, credo & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es: Credis in dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, credo & mersisti. Tertio interrogatus es, Credis & in spiritum sanctum? Dixisti credo, tertio mersisti, vt multiplicem lapsum superioris ætatis absolueret trina confessio.* Ex quibus verbis planum est, triplicem confessionem nihil amplius, quam triplicem responsionem *Credo*, ad diuersas symboli partes indicare. Sed forte diuersæ in diuersis locis consuetudines obtinuerunt; nam CYRILLVS aliquanto plus intelligere videtur, quando hasce responsiones non solam confessionem trium personarum diuinitatis, sed triplicem confessionem *CHRISTI* facit, quod trinam symboli recitationem infert, si recte illum capio.

§. XII.

Et propriis baptizandorum manibus in libro ecclesiæ subscripta, ex quorumdam sententia.

ALIA adhuc circumstantia erat, quæ si vera, multum momenti ad vniuersam actionem contulit. Baptizandus videlicet fidei professioni a se factæ manu sua, si id faciendi facultatem haberet, in libris seu monumentis ecclesiæ subscribebat. Fuisse hanc certam & vniuersalem praxin certo adfirmare nequeo, quædam tamen huius consuetudinis vestigia in antiquis quibusdam monumentis, & adlusiones scriptorum ad istiusmodi consuetudinem videntur exsistere. GREGORIVS NAZIANZENVS eo respicere creditur, quando homines ad persistendum in fide, quam in baptismo professi sint, adhortans, ait [*m*]: *Si alio modo inscriptus es, quam vera doctrina exposcit, veni, ac transscribere. Ego horum non inscius atque ineptus sum scriptor, scribens ea, quæ mihi inscripta sunt, & docens, quæ didici, atque a prima ætate ad hanc vsque canitiem seruaui. Meum sit periculum, meum quoque præmium, qui animæ tuæ*

(*l*) Ambros. de sacram. lib. II. c. VII.

(*m*) Nazianz. orat. XL. de baptismo p. 670. εἰ μὲν ἄλλως ἐγγέγραψαι, ἢ ὡς ἐμὸς ἀπαιτεῖ λόγος, δεῦρο καὶ μετεγγράφηθι· ἐγὼ τούτων οὐκ ἀφυὴς καλλιγράφος· γράφω ἃ γέγραμμαι, καὶ διδάσκω ἃ καὶ μεμάθηκα, καὶ τετήρηκα ἐξ ἀρχῆς, εἰς τήνδε τὴν πολιάν· ἐμὸς ὁ κίνδυνος, ἐμὸν καὶ τὸ γέρας, τοῦ τῆς σῆς ψυχῆς οἰκονόμου, καὶ τελειοῦντός σε διὰ τοῦ βαπτίσματος· εἰ δὲ οὕτως ἔχεις, καὶ καλῶς ἐσεσημάνθης τοῖς

sum

sum dispensator, ac per baptismum te perficio. Sin autem ita te habes, ac pulchris litteris notatus atque inustus es, quæ scripta sunt, serua in obnoxiis mutationi temporibus, de re minime mutabili immutabilis manens. Pilatum in meliorem partem imitare, male scribentem recte conscriptus. Dic iis, qui te a sententia deducere student: Quod scripsi, scripsi. AMBROSIVS quoque ad hunc morem adludere videtur, quando apud initiatos siue baptizatos loquens ait: [*n*] *Chirographum tuum tenetur, non in terra, sed in cælo.* Et alibi [*nn*]: *Tenetur vox tua, non in tumulo mortuorum, sed in libro viuentium*; quia videlicet præsentibus hominibus & angelis datum sit. Et AVGVSTINVS [*o*], *Nomina profitentium*, inquit, *in libro excipiuntur vitæ non a quolibet homine, sed a superiore cælitus potestate.* Verum tamen CHRYSOSTOMVS, fateor, locum habet, qui his omnibus aduersari videtur. Nam loquens de discrimine inter dominos terrestres, qui seruos emunt, & *CHRISTVM* nos seruos suos adsciscentem, ait: *Christus non testes a nobis, non chirographa* [*p*] *exigit, sed sola contentus est voce: & si dicas ex animo: Abrenuntio tibi, satana, & pompæ tuæ.* Vnde concludendum nobis est, siue quod hæc consuetudo non ita vniversalis fuerit, vt reliquæ, vtpote CHRYSOSTOMO ignota; siue, quod ante citata testimonia non tantum roboris habeant, quantum quidem habere initio videntur. Nam AMBROSIVS & AVGVSTINVS, quando de scriptis in libro vitæ loquuntur, intelligi possunt tamquam sensu duntaxat loquentes figurato, quod ipsorum nomina in cælis scripta sint. VICECOMES vero non tantum hoc confidenter statuit, sed homines etiam subscriptioni suæ sigillum [*q*] addidisse, & confessionem suam iure iurando

---

γράμματι· φύλαξαί μοι τὰ γεγραμμένα, ἐν καιροῖς τρεπτοῖς ἄτρεπτος μένων, περὶ ἄτρεπτα πράγματα· μίμησαι τὸν Πιλάτον ἐπὶ τὸ κρεῖττον, κακῶς γράφοντα καλῶς γεγραμμένος· εἰπὲ τοῖς μεταπείθουσί σε, ὃ γέγραφα, γέγραφα.

(*n*) Ambros. de sacram. lib I. c. II.

(*nn*) Id. de initiatis c. II.

(*o*) Augustin. de symbolo ad catechumenos lib. II. c. I.

(*p*) Chrysostom. homil. XXI. ad popul. Antioch. tom. I. p. 274. (p. 244. edit. Francof.) οὐ μάρτυρας ἡμᾶς, οὐκ ἔγγραφα ἡμᾶς ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖται ψιλῇ τῇ φωνῇ, κἂν εἴπῃς ἀπὸ διανοίας, ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ, καὶ τῇ πομπῇ σου.

(*q*) Vicecom. de ritib. bapt. lib. II. c. XXVII. p. 343. edit. Par. (p. 159. edit. Mediolan.) Postmodum professionem ita conceptam in tabulas referebant, suaque ipsi manu, si scribere nossent, vel si nescirent, aliena, stabilem ratamque habebant, cuius sententiæ veritas a S. Dionysii auctoritate repetitur, apud quem sæpe hæc oratio vsurpata est, vt professio in tabulis diceretur scripta. - -

confirmasse, ait. Verum huius rei nullum idoneum testimonium inuenio, quamobrem ei longius non immoror, sed studioso lectori eam curatius disquirendam relinquo.

§. XIII.

Harum cærimoniarum omnium & stipulationis scopus, vt homines sensum obligationis, qua tenerentur, perciperent, & confessioni suæ fortiter inhærerent.

Iam vero illa non longam orationem desiderant, quamobrem existimem, fidei professioni subscriptionem addi consueuisse. Nam cum homines propter iustitiæ originalis, qua, tamquam fræno quodam, cupiditates regebantur, amissionem, ad scelera & flagitia facile labantur; & rursus cum ad conscientiæ fructum & officii religionem, tum etiam ad decus & gloriam, constantia promissorum & fide nihil in rebus humanis sit præstantius; priscis reipublicæ christianæ rectoribus expedire visum est, fidei professionem sua cuiusque scriptione confirmari; vt si quis, veluti transfuga, a christiana religione desciscere cogitasset, pudore datæ fidei & suæ confessionis testimonio impediretur. Præterea ad rectam christianæ reipublicæ gubernationem pertinebat, sicut ciues olim, sic profitentium nomina literis consignari; vt omnium, qui sacrilegos ritus reliquerant, numerus intelligi posset. Demum *professionem*, sacris monumentis traditam, *annulo obsignabant*, quod etsi difficile est probatu, propter tam pauca & tam rara testimonia scriptorum; tale tamen est, vt elaborandum sit, quo facilius probetur, nihil est enim omnium, quæ in hoc capite tractantur, quod illustrius curiosiusque dicatur. Igitur Tertullianus lib. de baptism. c. 6. hanc consuetudinem ita declarat: Ioannes ante præcursor domini fuit, præparans vias eius: ita & angelus baptismi arbiter, superuenturo spiritui sancto vias dirigit, ablutione delictorum, quam fides impetrat, obsignata. Probare enim statuerat, fidei professionem deleri non posse, quod in ea sigillum annulo impressum esset. Verum clarius lib. de pudicitia c. 9 vbi fidei professionem explicans, ait: annulum quoque accepit tunc primum, quo fidei pactionem interrogatus obsignat. Potest etiam ad hanc consuetudinem referri, quod Cyrillus Hierosolymit. scripsit catech. I. mystagog. dum baptizandos ad memoriam eorum, quæ in catechesi audierant, excitaret: assistas catechesibus & quæ in illis dicuntur memineris, dicitur enim non ideo, vt audias tantum, sed vt per fidem dicta obsignes. Quo loco obsignandi verbum proprie, non metaphorice accipiendum est, cum rerum series ita declaret & in græco textu, ἐπισφραγίσῃς τὰ λεγόμενα positum sit, nulla (per fidem) mentione facta. Nec tamen mihi sane quicquam occurrit, cur non Tertulliani sit & Cyrilli vera sententia; vt enim rationes nullæ huius consuetudinis possent afferri, (vide quid hominibus tribuam) ipsis auctoritatibus me frangerent: tot autem rationes afferri possunt, vt omnes enumerare, pene sit infinitum. illa tamen præcipua & maxime insignis, vt professionis scriptio fide non careret: quoniam publicis scripturis olim sigilla apponebantur, quod adhuc in pontificio vel episcopali diplomate, literis ordinum testimonialibus & aliquot supremæ voluntatis tabulis fieri solet.

VERVM

Verum ex iis, quæ dicta sunt, facile perspicere possumus, consilium ecclesiæ in omnibus hisce cærimoniis, cautionibus ac deliberationibus, quas in vniuerso hoc negotio adhibuit, eo tantum spectasse, vt homines religionis christianæ, nullos ad sui communionem sine hac formali & solemni professione admittentis, naturam & indolem recte perciperent, & intelligerent obligationem, qua in fide & obsequio CHRISTI, quemadmodum non tantum coram hominibus, sed & præsente Deo solemniter promiserant, suaque subscriptione confirmarant, perseuerare tenerentur. Hæc res maximam obligandi vim habebat, quæ per omnem vitam eorum animis sese insinuabat. Quem in finem CHRYSOSTOMVS auditoribus suis hæc frequenter inculcat, eosque, vt ea sibi nullo non tempore in memoriam reuocent, & velut baculum & optimam armaturam contra quasuis tentationes adhibeant, monet. In vltima homilia sua ad populum *Antiochenum* in hunc locum communem exspatiatur, inuehens primum acriter in omnes *Romanorum* ludos, theatra, circenses, dierum obseruationem, præsagia & omina, quæ omnia pompam satanicam esse dicit. Hisce incantamenta iungit & ligaturas. Nam christiani quidam aurea *Alexandri Macedonis* numismata capiti vel pedibus ad curandos morbos circumligare non verebantur. Cum quibus hac de re ita expostulat [r]: „Dic mihi, hæ ne sunt exspectationes „nostræ, vt post crucem & mortem dominicam in gentilis re„gis imagine spem salutis habeamus? Ignoras, quanta crux „perfecit? mortem dissoluit, peccatum exstinxit, orcum ina„nem reddidit, diaboli soluit potentiam, & ad corporis sanita„tem præstandam non est fide digna? Totum orbem exsusci„tauit, & tu in ipsa non confidis? & quid pati dignus non es„ses? Non ligaturas vero tantum, sed etiam excantamenta ti„bi circumducis, vetulas ebrias & titubantes domum ducens. „Nec confunderis, nec erubescis, post tantam ad hæc trepi-

(r) Chrysostom. XXI. ad popul. Antioch. tom. I. p. 275. (p. 244. 245. edit. cit. Francof.) αὗται αἱ ἐλπίδες ὑμῶν, εἰπέ μοι, ἵνα μετὰ σταυρὸν καὶ θάνατον δεσποτικὸν, εἰς Ἕλληνος βασιλέως εἰκόνα τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχωμεν; οὐκ οἶδας πόσα κατώρθωσεν ὁ σταυρός; τὸν θάνατον κατέλυσε, τὴν ἁμαρτίαν ἔσβεσε, τὸν ᾅδην ἄχρηστον ἐποίησε, τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν ἐξέλυσε, καὶ εἰς σώματος ὑγίειαν οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος; τὴν οἰκουμένην ἀνέστησεν ἅπασαν, καὶ σὺ αὐτῷ οὐ θαῤῥεῖς; καὶ τίνος ἄξιος

dientiam *CHRISTO* promittentes, AMBROSIO quoque, GREGORIO NAZIANZENO, CYRILLO HIEROSOLYMITANO & falso credito DIONYSIO memoratur. Cui illi duas adsignant rationes. Quarum alteram discipulis suis narrat CYRILLVS [*p*], *Quum satanæ renuntiaueris*, inquiens, *& omne cum illo pactum resciderus; veteres, inquam, pactiones cum inferno: aperitur tibi paradisus Dei, quem ipse ad orientem plantauit: Vnde propter mandati violationem primus parens noster pulsus est in exilium. Et huius rei symbolum est, quum ab occasu conuerteris ad ortum, quæ lucis est regio.* Ex eadem ratione BASILIVS [*q*] & alii quidam ex vetustis scriptoribus narrant, quod ad orientem versi precati sint, vt ora paradiso obuersa haberent. Altera ratio, cur in baptismo in ortum conuersi fuerint, erat, quod sol oriens symbolum esset solis iustitiæ, ad quem iam a Satanæ potestate conuertebantur; *Ad orientem conuerteris*, inquit AMBROSIVS [*r*], *qui enim renuntiat diabolo, ad Christum conuertitur.* Quibus verbis ille cum HIERONYMO perspicue indicat, quod collocatio eorum orientem versus symbolum fuerit conuersionis a diabolo ad Christum, hoc est, a tenebris ad lucem, a cultu idolorum ad cultum eius, qui sol est iustitiæ & origo lucis.

§. VIII.

Tertium, *quod a baptizandis requirebatur, erat professio fidei, vsitatis symboli verbis edenda.*

CVM hac obedientiæ stipulatione professio etiam fidei ab vnoquoque baptizando exigebatur. Et hæc professio iisdem verbis symboli, quod in ecclesia qualibet in catechumenorum institutionem adhibebatur, edenda erat. Primum quidem id catechistis priuatim, & deinde publice in ecclesia, quando nomina sua baptismo dederant, recitare debebant: quemadmo-

(*p*) Cyrill. catech. mystagog. I. n. VI. p. 283. Ὅτε οὖν τῷ Σατανᾷ ἀποτάξῃ, πᾶσαν τὴν πρὸς αὐτὸν πάλιν διαθήκην λύσας, τὰς παλαιὰς πρὸς τὸν ᾅδην συνθήκας, ἀνοίγεταί σοι ὁ παράδεισος τοῦ Θεοῦ, ὃν ἐφύτευσε κατὰ ἀνατολάς. ὅθεν διὰ τὴν παράβασιν ἐξόριστος γέγονεν ὁ ἡμέτερος προπάτωρ· καὶ τούτου σύμβολον τὸ στραφῆναί σε ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολήν, τοῦ φωτὸς τὸ χωρίον.

(*q*) Basil. de spirit. sancto c. XXVII. Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχήν, ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; Vt ad orientem versi precemur, quæ nos docuit scriptura?

(*r*) Ambros. de initiatis c. II.

dum

dum supra [s] ostendimus. Praeterea autem solemnem professionem tempore baptismi facere, & ad diuersas quaestiones, quas eis ecclesiae minister proponebat, habito ad diuersas symboli, summam christianae fidei continentis, partes respectu, distincte respondere iubebantur. Erant quidem AVGVSTINI memoria, qui & professionem obedientiae ex voto baptismali elusum ibant, ita professionem fidei diminutam & ad hunc vnum solum articulum, *credo filium Dei esse IEsum Christum*, reductam volebant. Cuius in rei gratiam ad exemplum prouocabant *Philippi* eunuchum ad hanc breuem confessionem [t] baptizantis, & ad dictum illud *Pauli* 1 Corinth. II, 2. *Non statui quicquam scire inter vos, nisi IEsum Christum, eumque crucifixum.* Numquam tamen hoc suum consilium in effectum deducere audebant; sed quaestiones facere pergebant de aliis etiam articulis, vt ecclesia adsolebat, de spiritu sancto, de remissione peccatorum, de resurrectione mortuorum, de incarnatione CHRISTI, de passione eius & morte in cruce, de sepultura eius & resurrectione in die tertia, de adscensione illius & sessione ad dextram patris: quae interrogationes omnes ita necessariae esse credebantur, vt ne quidem in baptismo clinicorum, qui lecto decumbentes & aegroti baptizabantur, eas praetermitteret ecclesia. Nam si loqui possent, ipsi per se ad cuncta respondebant, vti AVGVSTINVS [t] auctor est, etiamsi ea memoriae mandare non valuissent; Quod si sermonis vsus eis ablatus esset, sponsores pro ipsis respondebant, vti pro infantibus solebant facere, quemadmodum capite proxime sequenti ostendetur. Vt adeo baptizandi hac vel illa ratione integrum symbolum recitauerint, & singulis eius partibus adsensum suum testati sint. Et

(s) Vid. lib. X. c. II. §. X. pag. 27.

(t) Augustin. de fide & oper. c. IX. Spado, inquiunt, ille, quem Philippus baptizauit, nihil plus dixit, quam, Credo, filium Dei esse Iesum Christum. Num ergo placet, vt hoc solum homines respondeant, & continuo baptizentur? Nihil de spiritu sancto, nihil de sancta ecclesia, nihil de remissione peccatotorum, nihil de resurrectione mortuorum? &c. Si enim spado quum respondisset, Credo filium Dei esse Iesum Christum, hoc ei sufficere visum est, vt continuo baptizatus abscederet: Cur non id sequimur, atque auferimus cetera, quae necesse habemus, etiam quum ad baptizandum temporis vrget angustia, exprimere interrogando, vt baptizandus ad cuncta respondeat, etiamsi ea memoriae mandare non valuit?

tionum forma conueniebant, eodemque symbolo vtentes baptizabant. TERTVLLIANVS [a] quoque ex articulo de patre, filio & spiritu sancto, ac de ecclesia in baptismo interrogationes factas esse adfirmat. Et EVSEBIVS, quando verba symboli ecclesiæ *Cæsareensis* [b] recitat, symbolum illud esse dicit, quod ipse didicerit, quum primis fidei rudimentis instructus & salutari lauacro tinctus sit. Eumdem vsum symbolum *Nicenum*, quam primum compositum fuit, in plerisque ecclesiis orientalibus habuit. Nam hæc fidei formula in baptismi administratione ordinarie recitabatur, quemadmodum libro vltimo [c] ostendimus. Facile esset, heic plura testimonia ex AMBROSIO, HIERONYMO, CYRILLIS ALEXANDRINO & HIEROSOLYMITANO, CHRYSOSTOMO, GREGORIO NAZIANZENO, BASILIO, EPIPHANIO, SALVIANO & auctore *constitutionum* subiungere: Verum res adeo incontrouersa est, quod veteres numquam ad vnius cuiusdam articuli professionem, sed ad integram & perfectam fidei formulam baptizarint, vt probatione eam egere haud existimem, quandoquidem nulla vmquam exceptio aduersus illam siue in publico, siue in priuato baptismo facta est.

§. IX.

Hæc confessio publice & solemniter facta.

ERANT quædam circumstantiæ & cærimoniæ huius confessionis, quæ quum ad actionis solemnitatem non nihil conferrent, non abs re fuerit, earum hoc loco facere mentionem.

hoc opponendum putat; primum non esse vnam nobis & schismaticis symboli legem; neque eamdem interrogationem. Nam quum dicunt: Credis remissionem peccatorum & vitam æternam per sanctam ecclesiam? mentiuntur in interrogatione, quando non habeant ecclesiam.

(a) Tertull. de bapt. c. VI. Quam sub tribus & testatio fidei & sponsio salutis pignorentur, necessario adiicitur ecclesiæ mentio: quoniam vbi tres, id est pater & filius & spiritus sanctus, ibi ecclesia, quæ trium corpus est.

(b) Euseb. epist. ad Cæsar. ap. Socrat. lib. VI. c. VIII. Τὸ μὲν ὑφ' ἡμῶν γράμμα - - τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· καθὼς παρελάβομεν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπων, καὶ ἐν τῇ κατηχήσει, καὶ ὅτε τὸ λουτρὸν ἐλαμβάνομεν κ. τ. λ. Nostra igitur formula - - sic habet: Sicut ab antecessoribus nostris episcopis accepimus, tum cum primis fidei rudimentis instructi, & quum salutari lauacro tincti sumus.

(c) Lib. X. c. IV. §. XVII. pag. 110. seqq.

Primo quidem, quod publice coram multis testibus facta sit. Quæ circumstantia erat, apostolica praxi fundata, a qua abeundi raro indulgebatur venia. PRIMASIVS [d] eam ab exemplo deducit *Timothei*, qui *confessus erat bonam confessionem coram multis testibus*: quod ille de professione fidei, quam in baptismo fecerit, interpretatur. Quæ EPHREM SYRI [e] etiam expositio est. Et LEO [f] pontifex *Romanus* eodem respicere videtur, quando homines baptizatos ad constantiam in fide adhortans, *Permanete*, inquit, *stabiles in fide, quam confessi estis CORAM MVLTIS TESTIBVS, & in qua renati per aquam & spiritum sanctum, accepistis charisma salutis & signaculum vitæ æternæ.* Moris fuisse *Romæ*, narrat AVGVSTINVS [g], vt hæc confessio publice de loco eminentiore in conspectu populi redderetur. Interdum vero in verecundorum hominum gratiam, qui in tanta frequentia non sine trepidatione verba facere potuerint, presbyteros confessionem eorum priuatim audisse. Atque hoc eos VICTORINO, celebri rhetori, quum ad *CHRISTI* castra transiisset, obtulisse; illum autem maluisse salutem suam in conspectu multitudinis profiteri, dicentem, non fuisse salutem, quam docuisset in rhetorica, & tamen eam se publice professum esse: multo minus igitur mansuetum gregem *CHRISTI* vereri se debere, pronuntiantem verbum diuinum, qui non veritus sit in verbis suis turbas insanorum gentilium.

(*d*) Primas. in 1 Tim. VI, 12. Confessus bonam confessionem in baptismo, coram multis testibus, coram sacerdotibus & ministris, atque virtutibus cælestibus ac diuinis.

(*e*) Ephrem. de poenit. c. V. p. 91. edit. Colon. MDXLVII. Requiretur a quolibet regium signum, ex qua die catholicam & orthodoxam ecclesiam ac fidem nostram per baptisma suscepit: exigeturque a singulis fides in pace illibata, sigillumque infractum & tunica inconquinata, secundum *pulchram illam confessionem, quam coram multis testibus professi sunt*, dicentes: Abrenuntio tibi Satana, & omnibus operibus tuis.

(*f*) Leo serm. IV. de natiuit. domini p. 17.

(*g*) August. confess. lib. VIII. c. II. Vt ventum est ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis conceptisque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet ab eis, qui accessuri sunt ad gratiam tuam, oblatum esse dicebat Victorino a presbyteris, vt secretius redderet, sicut nonnullis, qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat; Illum autem maluisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri: Non enim erat salus, quam docebat in rhetorica, & tamen eam publice professus erat. Quanto minus ergo vereri debuit mansuetum gregem tuum, pronuntians verbum tuum, qui non verebatur in verbis suis turbas insanorum.

§. X.

§. X.

Manibus & oculis ad cælum sublatis.

ALIA circumstantia, quæ actus istius solemnitati aliquid addebat, status gestusque corporis erat, quando non tant in vultum in Orientem vertebant, sed & manus oculosque in cælum attollebant, quasi ad CHRISTVM, quocum vt nouo domino suo, in solio gloriæ suæ sedente, fœdus iam inibant, protinus euolaturi. Quemadmodum enim diabolo renunciabant manus in eum protrudentes vel collidentes, ad ipsum prouocandum; ita e contrario hanc suam confessionem fœdusque cum *CHRISTO* faciebant, demisse supplicantium adhibentes habitum, manibusque ad solem iustitiæ sublatis, ipsum excipere parati. Ita PSEVDO-DIONYSIVS [*h*] rem describit: *Sacerdos*, inquiens, *catechumenum abrenuntiationis verbis recitatis, ad orientem transfert, & in cælum intuentem manusque attollentem CHRISTO, cunctisque sacris a Deo traditis eloquiis, iubet adsentire.*

§. XI.

Ter repetita.

HAEC confessio maioris solemnitatis caussa, ter repetita esse creditur, quomodo abrenuntiationem *Satanæ* ter factam esse, antea audiuimus. CYRILLVS ALEXANDRINVS [*i*] *Docentur*, inquit, *ecclesiæ, tertio quærendam esse confessionem in CHRISTVM ab iis, qui eum diligere sibi proposuerint, dum ad sanctum baptismum accedunt.* Et hoc fieri dicit ad exemplum *Petri*, quem *CHRISTVS* ter rogauit: *Simon, fili Iona, diligis me?* Et *Petrus* ter respondit: *Etiam domine, tu nosti, quod amem te?* AMBROSIVS [*k*] ait: *Ideo in mysteriis* (hoc est, in baptismo) *interrogatio trina defertur, & confirmatio trina celebratur, nec potest quis nisi trina confessione purgari. Vnde & ipse Petrus in euangelio tertio interrogatur, vtrum diligat dominum, vt trina responsione vincula, quæ dominum negando ligauit, absolueret.* Verum non plane persuasus sum, per hanc trinam confessionem semper trinam symboli recitationem intelligendam esse. Nam AM-

(*h*) Dionys. de eccles. hierarch. c. II. p. 253. cit. supr. §. V. litt. (z) pag. 269.

(*i*) Cyrill. Alexandr. lib. XII. in Ioan. XXI. tom. IV. p. 1119. d. *Τύπος δὲ πάλιν ταῖς τῶν ἐκκλησίαις ἐντεῦθεν εἰς τὸ χρῆναι τρίτον διερωτᾷν τὴν εἰς χριστὸν ὁμολογίαν, τοὺς ἀγαπᾷν αὐτὸν ἑλομένους, διὰ τοῦ καὶ προσελθεῖν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι.*

(*k*) Ambros. de spiritu sancto lib. II. c. XI.

BROSI-

BROSIVS [l] alio loco hanc trinam confessionem potius de trina responsione, *Credo*, ad diuersas symboli partes facta, interpretatur. *Interrogatus es*, inquit, *Credis in Deum patrem omnipotentem? Dixisti, credo & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es: Credis in dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, credo & mersisti. Tertio interrogatus es, Credis & in spiritum sanctum? Dixisti credo, tertio mersisti, vt multiplicem lapsum superioris aetatis absolueret trina confessio.* Ex quibus verbis planum est, triplicem confessionem nihil amplius, quam triplicem responsionem *Credo*, ad diuersas symboli partes indicare. Sed forte diversae in diuersis locis consuetudines obtinuerunt; nam CYRILLVS aliquanto plus intelligere videtur, quando hasce responsiones non solam confessionem trium personarum diuinitatis, sed triplicem confessionem *CHRISTI* facit, quod trinam symboli recitationem infert, si recte illum capio.

§. XII.

Et propriis baptizandorum manibus in libro ecclesiae subscripta, ex quorumdam sententia.

ALIA adhuc circumstantia erat, quae si vera, multum momenti ad vniuersam actionem contulit. Baptizandus videlicet fidei professioni a se factae manu sua, si id faciendi facultatem haberet, in libris seu monumentis ecclesiae subscribebat. Fuisse hanc certam & vniuersalem praxin certo adfirmare nequeo, quaedam tamen huius consuetudinis vestigia in antiquis quibusdam monumentis, & adlusiones scriptorum ad istiusmodi consuetudinem videntur exsistere. GREGORIVS NAZIANZENVS eo respicere creditur, quando homines ad persistendum in fide, quam in baptismo professi sint, adhortans, ait [m]: *Si alio modo inscriptus es, quam vera doctrina exposcit, veni, ac transscribere. Ego horum non inscius atque ineptus sum scriptor, scribens ea, quae mihi inscripta sunt, & docens, quae didici, atque a prima aetate ad hanc vsque caniciem seruaui. Meum sit periculum, meum quoque praemium, qui animae tuae*

(l) Ambros. de sacram. lib. II. c. VII.

(m) Nazianz. orat. XL. de baptismo p. 670. εἰ μὲν ἄλλως ἐγγέγραψαι, ἢ ὡς ἐμὸς ἀπαιτεῖ λόγος, δεῦρο καὶ μετεγγράφηθι· ἐγὼ τούτων οὐκ ἀφυὴς καλλιγράφος· γράφω ἃ γέγραμμαι, καὶ διδάσκω ἃ καὶ μεμάθηκα, καὶ τετήρηκα ἐξ ἀρχῆς, εἰς τήνδε τὴν πολιάν· ἐμὸς ὁ κίνδυνος, ἐμὸν καὶ τὸ γέρας, τῷ τῆς σῆς ψυχῆς οἰκονόμῳ, καὶ τελειοῦντός σε διὰ τοῦ βαπτίσματος· εἰ δὲ οὕτως ἔχεις, καὶ καλοῖς ἐστημάτισθης τοῖς

sum

ſum diſpenſator, ac per baptiſmum te perficio. Sin autem ita te habes, ac pulchris litteris notatus atque inuſtus es, quæ ſcripta ſunt, ſerua in obnoxiis mutationi temporibus, de re minime mutabili immutabilis manens. Pilatum in meliorem partem imitare, male ſcribentem recte conſcriptus. Dic iis, qui te a ſententia deducere ſtudent: Quod ſcripſi, ſcripſi. AMBROSIVS quoque ad hunc morem adludere videtur, quando apud initiatos ſiue baptizatos loquens ait: [*n*] *Chirographum tuum tenetur, non in terra, ſed in cælo.* Et alibi [*nn*]: *Tenetur vox tua, non in tumulo mortuorum, ſed in libro viuentium*; quia videlicet præſentibus hominibus & angelis datum ſit. Et AVGVSTINVS [*o*], *Nomina profitentium*, inquit, *in libro excipiuntur vitæ non a quolibet homine, ſed a ſuperiore cælitus poteſtate.* Verum tamen CHRYSOSTOMVS, fateor, locum habet, qui his omnibus aduerſari videtur. Nam loquens de diſcrimine inter dominos terreſtres, qui ſeruos emunt, & *CHRISTVM* nos ſeruos ſuos adſciſcentem, ait: *Chriſtus non teſtes a nobis, non chirographa* [*p*] *exigit, ſed ſola contentus eſt voce: & ſi dicas ex animo: Abrenuntio tibi, ſatana, & pompæ tuæ.* Vnde concludendum nobis eſt, ſiue quod hæc conſuetudo non ita vniverſalis fuerit, vt reliquæ, vtpote CHRYSOSTOMO ignota; ſiue, quod ante citata teſtimonia non tantum roboris habeant, quantum quidem habere initio videntur. Nam AMBROSIVS & AVGVSTINVS, quando de ſcriptis in libro vitæ loquuntur, intelligi poſſunt tamquam ſenſu duntaxat loquentes figurato, quod ipſorum nomina in cælis ſcripta ſint. VICECOMES vero non tantum hoc confidenter ſtatuit, ſed homines etiam ſubſcriptioni ſuæ ſigillum [*q*] addidiſſe, & confeſſionem ſuam iure iurando

---

γράμματι· φύλαξαί μοι τὰ γεγραμμένα, ἐν καιροῖς τρεπτοῖς ἄτρεπτος μένων, περὶ ἄτρεπτα πράγματα· μίμησαι τὸν Πιλάτον ἐπὶ τὸ κρεῖττον, κακῶς γράφοντα καλῶς γεγραμμένος· εἰπὲ τοῖς μεταπείθουσί σε, ὃ γέγραφα, γέγραφα.

(*n*) Ambroſ. de ſacram. lib I. c. II.

(*nn*) Id. de initiatis c. II.

(*o*) Auguſtin. de ſymbolo ad catechumenos lib. II. c. I.

(*p*) Chryſoſtom. homil. XXI. ad popul. Antioch. tom. I. p. 274. (p. 244. edit. Francof.) οὐ μάρτυρας ἡμᾶς, οὐκ ἔγγραφα ἡμᾶς ἀπαιτεῖ, ἀλλ' ἀρκεῖται ψιλῇ τῇ φωνῇ, κἂν εἴπῃς ἀπὸ διανοίας, ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ, καὶ τῇ πομπῇ σου.

(*q*) Vicecom. de ritib. bapt. lib. II. c. XXVII. p. 343. edit. Par. (p. 159. edit. Mediolan.) Poſtmodum profeſſionem ita conceptam in tabulas referebant, ſuaque ipſi manu, ſi ſcribere noſſent, vel ſi neſcirent, aliena, ſtabilem ratamque habebant, cuius ſententiæ veritas a S. Dionyſii auctoritate repetitur, apud quem ſæpe hæc oratio vſurpata eſt, vt profeſſio in tabulis diceretur ſcripta. - -

confirmasse, ait. Verum huius rei nullum idoneum testimonium inuenio, quamobrem ei longius non immoror, sed studioso lectori eam curatius disquirendam relinquo.

§. XIII.

Harum cærimoniarum omnium & stipulationis scopus, vt homines sensum obligationis, qua tenerentur, perciperent, & confessioni suæ fortiter inhærerent.

Iam vero illa non longam orationem desiderant, quamobrem existimem, fidei professioni subscriptionem addi consueuisse. Nam cum homines propter iustitiæ originalis, qua, tamquam fræno quodam, cupiditates regebantur, amissionem, ad scelera & flagitia facile labantur; & rursus cum ad conscientiæ fructum & officii religionem, tum etiam ad decus & gloriam, constantia promissorum & fide nihil in rebus humanis sit præstantius; priscis reipublicæ christianæ rectoribus expedire visum est, fidei professionem, sua cuiusque scriptione confirmari; vt si quis, veluti transfuga, a christiana religione desciscere cogitasset, pudore datæ fidei & suæ confessionis testimonio impediretur. Præterea ad rectam christianæ reipublicæ gubernationem pertinebat, sicut ciues olim, sic profitentium nomina literis consignari; vt omnium, qui sacrilegos ritus reliquerant, numerus intelligi posset. Demum *professionem*, sacris monumentis traditam, *annulo obsignabant*, quod etsi difficile est probatu, propter tam pauca & tam rara testimonia scriptorum; tale tamen est, vt elaborandum sit, quo facilius probetur, nihil est enim omnium, quæ in hoc capite tractantur, quod illustrius curiosiusque dicatur. Igitur Tertullianus lib. de baptism. c. 6. hanc consuetudinem ita declarat: Ioannes ante præcursor domini fuit, præparans vias eius: ita & angelus baptismi arbiter, superuenturo spiritui sancto vias dirigit, ablutione delictorum, quam fides impetrat, obsignata. Probare enim statuerat, fidei professionem deleri non posse, quod in ea sigillum annulo impressum esset. Verum clarius lib. de pudicitia c. 9 vbi fidei professionem explicans, ait: annulum quoque accepit tunc primum, quo fidei pactionem interrogatus obsignat. Potest etiam ad hanc consuetudinem referri, quod Cyrillus Hierosolymit. scripsit catech. I. mystagog. dum baptizandos ad memoriam eorum, quæ in catechesi audierant, excitaret: assistis catechesibus & quæ in illis dicuntur memineris, dicitur enim non ideo, vt audias tantum, sed vt per fidem dicta obsignes. Quo loco obsignandi verbum proprie, non metaphorice accipiendum est, cum rerum series ita declaret & in græco textu, ἐπισφραγίσῃς τὰ λεγόμενα positum sit, nulla (per fidem) mentione facta. Nec tamen mihi sane quicquam occurrit, cur non Tertulliani sit & Cyrilli vera sententia; vt enim rationes nullæ huius consuetudinis possent afferri, (vide quid hominibus tribuam) ipsis auctoritatibus me frangerent: tot autem rationes afferri possunt, vt omnes enumerare, pene sit infinitum. illa tamen præcipua & maxime insignis, vt professionis scriptio fide non careret: quoniam publicis scripturis olim sigilla apponebantur, quod adhuc in pontificio vel episcopali diplomate, literis ordinum testimonialibus & aliquot supremæ voluntatis tabulis fieri solet.

VERVM

VERVM ex iis, quæ dicta sunt, facile perspicere possumus, consilium ecclesiæ in omnibus hisce cærimoniis, cautionibus ac deliberationibus, quas in vniuerso hoc negotio adhibuit, eo tantum spectasse, vt homines religionis christianæ, nullos ad sui communionem sine hac formali & solemni professione admittentis, naturam & indolem recte perciperent, & intelligerent obligationem, qua in fide & obsequio *CHRISTI*, quemadmodum non tantum coram hominibus, sed & præsente Deo solemniter promiserant, suaque subscriptione confirmarant, perseuerare tenerentur. Hæc res maximam obligandi vim habebat, quæ per omnem vitam eorum animis sese insinuabat. Quem in finem CHRYSOSTOMVS auditoribus suis hæc frequenter inculcat, eosque, vt ea sibi nullo non tempore in memoriam reuocent, & velut baculum & optimam armaturam contra quasuis tentationes adhibeant, monet. In vltima homilia sua ad populum *Antiochenum* in hunc locum communem exspatiatur, inuehens primum acriter in omnes *Romanorum* ludos, theatra, circenses, dierum obseruationem, præsagia & omina, quæ omnia pompam satanicam esse dicit. Hisce incantamenta iungit & ligaturas. Nam christiani quidam aurea *Alexandri Macedonis* numismata capiti vel pedibus ad curandos morbos circumligare non verebantur. Cum quibus hac de re ita expostulat [r]: „Dic mihi, hæ ne sunt exspectationes „nostræ, vt post crucem & mortem dominicam in gentilis re„gis imagine spem salutis habeamus? Ignoras, quanta crux „perfecit? mortem dissoluit, peccatum exstinxit, orcum ina„nem reddidit, diaboli soluit potentiam, & ad corporis sanita„tem præstandam non est fide digna? Totum orbem exsusci„tauit, & tu in ipsa non confidis? & quid pati dignus non es„ses? Non ligaturas vero tantum, sed etiam excantamenta ti„bi circumducis, vetulas ebrias & titubantes domum ducens. „Nec confunderis, nec erubescis, post tantam ad hæc trepi-

(r) Chrysostom. XXI. ad popul. Antioch. tom. I. p. 275. (p. 244. 245. edit. cit. Francof.) αὗται αἱ ἐλπίδες ἡμῶν, εἰπέ μοι, ἵνα μετὰ σταυρὸν καὶ θάνατον δεσποτικὸν, εἰς Ἕλληνος βασιλέως εἰκόνα τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχωμεν; οὐκ οἶδας πόσα κατώρθωσεν ὁ σταυρός; τὸν θάνατον κατέλυσε, τὴν ἁμαρτίαν ἔσβεσε, τὸν ᾅδην ἄχρηστον ἐποίησε, τοῦ διαβόλου τὴν δύναμιν ἐξέλυσε, καὶ εἰς σώματος ὑγίειαν οὐκ ἔστιν ἀξιόπιστος; τὴν οἰκουμένην ἀνέστησεν ἅπασαν, καὶ σὺ αὐτῷ οὐ θαῤῥεῖς; καὶ τίνος ἄξιος

„dans disciplinam: & quod grauius est errore, quando hæc „admonemus & dissuademus, putantes se excusari, dicunt, quod „christiana est mulier hæc incantans, & nihil aliud loquitur, „quam Dei nomen. Propterea namque potissimum ipsam „odi & auersor, quod Dei nomine ad contumeliam abutitur: „quod se dicens esse christianam, gentilium opera facit. Etenim & dæmones Dei nomen fatebantur, sed tamen erant dæ„mones, & ita *CHRISTO* dicebant: Scimus te, quis sis, sanctus Dei, & tamen ipsos increpauit & eiecit. Propterea „quippe vobis supplico, vt absitis fallacia puri, & tamquam ba„culum hoc verbum habeatis. Et sicut sine calceamentis, vel „vestimentis vestrum nemo in forum descendere eligeret: Ita „sine verbo hoc numquam in forum prodeas, sed quum es ia„nuæ vestibula transgressurus, hoc prius loquere verbum; Ab„renuntio tibi, satan, & pompæ tuæ, & cultui tuo, & coniun„gor tibi, *CHRISTE*. Ne vmquam absque hac voce execas: „hæc erit tibi baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabi„lis. Cum hoc verbo & crucem in fronte imprime: sic enim „non tantum homo occurrens, verum nec ipse diabolus te „quidquam lædere poterit, cum his te cernens armis vbique „apparentem„. In hunc modum CHRYSOSTOMVS homines

οἷς, εἰπέ μοι; οὐ περίαπτα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπῳδὰς σαυτῇ περιάγεις, γραΐδια μεθύοντα καὶ παραπαίοντα εἰς τὴν οἰκίαν σου εἰσάγων, καὶ οὐκ αἰσχύνῃ, οὐδὲ ἐρυθριᾷς μετὰ τοσαύτην φιλοσοφίαν πρὸς ταῦτα ἐπτοημένος; καὶ τὸ χαλεπώτερον τῆς ἀπάτης· ὅταν γὰρ παραινῶμεν ταῦτα, καὶ ἀπάγωμεν, δοκοῦντες ἀπολογεῖσθαι, φασὶν, ὅτι χριστιανή ἐστιν ἡ γυνὴ, ἡ ταῦτα ἐπᾴδουσα, καὶ οὐδὲν ἕτερον φθέγγεται ἢ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα. Διὰ τοῦτο μὲν οὖν αὐτὴν μάλιστα μισῶ καὶ ἀποστρέφομαι, ὅτι τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ πρὸς ὕβριν κατακέχρηται, ὅτι λέγουσα χριστιανὴ εἶναι, τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιδείκνυται· καὶ γὰρ οἱ δαίμονες τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα ἐφθέγγοντο, ἀλλ' ἦσαν δαίμονες, καὶ οὕτως ἔλεγον πρὸς τὸν χριστὸν, οἴδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅμως ἐπετίμησεν αὐτοῖς καὶ ἀπήλασε. Διὰ δὴ ταῦτα παρακαλῶ, τῆς ἀπάτης καθαρεύειν ταύτης, καὶ καθάπερ βακτηρίαν ἔχειν τὸ ῥῆμα τοῦτο· καὶ ὥσπερ χωρὶς ὑποδημάτων ἢ ἱματίων οὐκ ἂν ἕλοιτό τις ὑμῶν εἰς τὴν ἀγορὰν κατελθεῖν, οὕτω χωρὶς τοῦ ῥήματος τούτου μηδέποτε εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβάλῃς, ἀλλ' ὅταν μέλλῃς ὑπερβαίνειν τὰ πρόθυρα τοῦ πυλῶνος, τοῦτο φθέγξαι τὸ ῥῆμα πρότερον, ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ, καὶ τῇ πομπῇ σου, καὶ τῇ λατρείᾳ σου, καὶ συντάσσομαί σοι χριστέ· καὶ μηδέποτε χωρὶς τῆς φωνῆς ταύτης ἐξέλθῃς· τοῦτό σοι βακτηρία ἔσται, τοῦτο ὅπλον, τοῦτο πύργος ἄμαχος· μετὰ τοῦ ῥήματος τούτου καὶ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου διατύπωσον· οὕτω γὰρ οὐ μόνον ἄνθρωπος ἀπαντῶν, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος βλάψαι τι δυνήσεται, μετὰ τούτων σε ὁρῶν τῶν ὅπλων πανταχοῦ φαινόμενον.

ad-

admonet, vt ſolemnis profeſſionis fidei & ſtipulationis in baptiſmate, qua ſatanæ renuntiarint, Chriſtoque ſe adſcripſerint, tamquam optimi antidoti aduerſus peccatum & periculum quotidie recordentur. Quibus ille & EPHREM SYRVS hanc multum momenti habentem conſiderationem ſubiungunt, quando hic [s], *Hanc renuntiationem*, inquit, *angeli in hora baptiſmatis ſcribunt: Hæc a nobis omnibus chriſtianis confeſſio exigetur iudicii tempore. Scriptum enim eſt: Quia ex verbis tuis iuſtificaberis; & rurſum dominus dicit: Ex ore tuo te iudico, ſerue nequam.* Iſte [ſſ] autem ait: *Hoc igitur dicamus: Abrenuntio tibi, ſatana, tamquam in illa die huius vocis rationem reddituri, & ipſam cuſtodiamus, vt ſaluum tunc reddamus depoſitum.* Quemadmodum igitur nihil poterat eſſe vtilius, quam hæc diſciplinæ eccleſiaſticæ pars, qua iſtiusmodi publicæ confeſſiones & promiſſa ab omnibus, antequam ad *CHRISTI* dominium tranſirent, requirebantur; (vti domini, qui ſeruos [t] emebant, eos, qui vendebantur, prius interrogare ſolebant: an ſeruire ipſis velint): Ita nihil poterat eſſe magis neceſſarium, quam vt promiſſa animis hominum numquam non inculcarentur, vt intimo obligationis, qua tenebantur, ſenſu ſemper percellerentur, a qua re adeo totius vitæ ipſorum ratio, & ſempiterna eorum ſalus in die iudicii pendebat.

§. XIV.

Num publica omnium peccatorum enumeratio ab hominibus in baptiſmo exacta fuerit?

VNVM reſtat, in quod inquirendum nobis eſt, antequam hoc caput finiamus. Num publica omnium peccatorum confeſſio & enumeratio ab hominibus in baptiſmo exacta fuerit, præter eam, quæ in generali renuntiatione in ſatanam, eiusque opera & cultum comprehenſa fuit? Ad quam quæſtionem CHRYSOSTOMVS reſpondet negando. Loquens enim de differentia, quæ ſit inter rationem adſumendi ſeruos, qua Deus vtatur, & rationem faciendi milites & mancipia, qua vtantur ter-

(s) Ephrem de abrenunt. baptiſmi p. 150. p. 92. b. edit. Colon. MDXVII. 8uo.)

(ſſ) Chryſoſtom. l. c. p. 274. (p. 243. edit. Francof.) τοῦτο τοίνυν λέγωμεν, ἀποτάσσομαί σοι, Σατανᾶ, ὡς ἐκεῖ μέλλοντες κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ταύτην ἀπαιτεῖσθαι τὴν φωνήν, καὶ φυλάξωμεν αὐτήν, ἵνα σώαν τὴν παρακαταθήκην ταύτην ἀποδῶμεν τότε.

(t) Chryſoſtom. ibid. p. 2 3. (p. 242 καθάπερ ἡμεῖς οἰκέτας ἀγοράζοντες αὐτοὺς τοὺς πωλουμένους πρότερον ἐρωτῶμεν, εἰ βούλονται ἡμῖν δουλεύειν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ποιεῖ κ. τ. λ.

restres principes & domini hunc in modum argumentatur: „In „theatrum trahi debentes non prius descendunt in certamina, „donec ipsos adsumens præco sub omnium oculis circumdu„ca clamans & dicens: *Num quis hunc accusat?* Et quidem illic „non animæ, sed corporis pugnæ sunt: Hic vero (apud Deum „eligentem seruos) nihil tale, sed totum contrarium: quum „non in manuum collationibus sint nobis certamina, sed in ani„mi disciplina & mentis virtute, contrarium agonotheta noster „facit, non ipsum adsumens circumducit, & dicit: *Num quis „hunc accusat?* Sed clamat: Licet omnes homines, licet dæ„mones cum diabolo constituti ipsum accusent de turpissimis „& occultis criminibus, non reiicio, nec abominor, sed ab ac„cusationibus ipsum liberans, & ab iniquitate absoluens, sic ad „certamina duco. - - *Nec hoc tantum est admirabile, quod nobis pec„cata dimittit, verum & quod ipsa* [u] *non reuelat, nec manifesta fa„cit, nec accedentes cogit in medio patrata edicere*, sed sibi soli ratio„nem reddere iubet & sibi confiteri. Etenim ex sæcularibus „iudicibus si quis alicui captorum latronum, vel eorum, qui se„pulchra effodiunt, diceret, vt peccata confiteretur, & a pœ„na dimitteretur, omni certe promtitudine hoc suscepissent, „salutis cupiditate pudorem contemnentes. Heic vero non „hoc est, verum & peccata dimittit, nec cogit præsentibus

(u) Chrysostom. hom. XXI. ad popul. Antiochen. p. 270. (p. 240. edit. Francof.) Οἱ μέλλοντες εἰς τὸ θέατρον ἕλκεσθαι ἐκεῖνο, ἐ πρότερον καθίασιν εἰς τὲς ἀγῶνας, ἕως ἂν αὐτοὺς ὁ κήρυξ λαβὼν ὑπὸ τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς περιάγῃ βοῶν καὶ λέγων, μή τις τέτε κατηγορεῖ; καί τοι γε ἐκ ἔςιν ἐκεῖ ψυχῆς ἀλλὰ σωμάτων τὰ παλαίσματα - - ἐνταῦθα δὲ ἐδὲν τοιῦτον, ἀλλ' ἅπαν τοὐναντίον, ἐκ ἐν χειρῶν συμπλοκαῖς ὄντων ἡμῖν τῶν παλαισμάτων, ἀλλ' ἐν φιλοσοφίᾳ ψυχῆς καὶ ἀρετῇ διανοίας· τὐναντίον ὁ ἀγωνοθέτης ποιεῖ· ἐ γὰρ λαβὼν αὐτὸν περιάγει, καὶ λέγει, μήτις τέτε κατηγορεῖ; ἀλλὰ βοᾷ, κἂν ἄνθρωποι πάντες, κἂν δαίμονες μετὰ τῦ διαβόλε συςάντες αὐτῦ κατηγορῶσι τὰ ἔσχατα καὶ ἀπόῤῥητα δεινά, ἐκ ἐκβάλλω, ἐδὲ βδελύσσομαι, ἀλλὰ τῶν κατηγόρων αὐτὸν ἀπαλλάξας, καὶ τῆς πονηρίας ἐλευθερώσας, ὕτως ἐπὶ τὺς ἀγῶνας ἄγω· - - ἐ τῦτο δὲ μόνον ἐςὶ τὸ θαυμαςόν, ὅτι ἀφίησιν ἡμῖν τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλ' ὅτι αὐτὰ ἐδὲ ἐκκαλύπτει, ἐδὲ ποιεῖ φανερά, καὶ δῆλα, ἐδὲ ἀναγκάζει παρελθόντας εἰς μέσον ἐξειπεῖν τὰ πεπλημμελημένα, ἀλλ' αὐτῷ μόνῳ ἀπολογήσασθαι κελεύει, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐξομολογήσασθαι· καίτοιγε ἐκ τῶν ἔξωθεν δικαςῶν εἴ τις εἶπέ τινι τῶν ἁλόντων λῃςῶν ἢ τυμβωρύχων, εἰπεῖν τὰ πεπλημμελημένα, καὶ ἀφεθῆναι τῆς κολάσεως, πάσῃ προθυμίᾳ ἂν κατεδέξαντο τῦτο, τῆς σωτηρίας ἐπιθυμίᾳ, τῆς αἰσχύνης καταφρονῦντες· ἐνταῦθα δὲ ἐ τῦτό ἐςιν, ἀλλὰ καὶ ἀφίησι τὰ ἁμαρτήματα, καὶ ἐκ ἀναγκάζει παρόντων τινῶν αὐτὰ ἐκπομ-

quibus-

„quibusdam ipsa enuntiari: Sed vnum solum exigit, vt ipse re„missione fruens doni magnitudinem discat.„ Testimonium hoc est omni exceptione maius, quod publica priuatorum delictorum confessio ab hominibus ad baptismum accedentibus requisita non fuerit. Hinc quum GREGORIVS NAZIANZENVS [x] de peccatorum confessione in baptismo loquitur, intelligendus est vel de generali confessione, vel specialiori peccatorum enumeratione, quam quis sibi ad pœnitentiæ suæ sinceritatem modo quodam eminentiore testificandam voluntarie ipse imposuisset; quod quidam in baptismo *Ioannis* Matth. III, 6. factum esse putant, item in baptismo eorum, quorum in actis apostolorum cap. XIX, 18. habetur mentio, vbi relatum legimus, quod *multi eorum, qui crediderant, venerint confitentes & indicantes facta sua*; tametsi hoc hominibus nulla necessaria lege vel regula ecclesiæ impositum esset. Si qui crimina cum publica aliorum offensione perpetrassent, inposterum ea se fugere velle promittere debebant: verum peccatorum priuatim & occulte commissorum confessio non requirebatur, nisi coram Deo, sed generalis duntaxat abrenuntiatio omnium peccatorum, quibûs priuatum quodque crimen inclusum esse credebatur. Vid. AVGVSTIN. *Sermon. CXVI. de tempore* [y].

πένων, ἀλλ' ἓν μόνον ζητεῖ, ὅπως αὐτὸς ὁ τῆς ἀφέσεως ἀπολαύων μάθοι τῆς δωρεᾶς τὸ μέγεθος.

(x) Nazianz. orat. XL. de bapt. p. 657. *μὴ ἀπαξιώσῃς ἐξαγορεῦσαί σου τὴν ἁμαρτίαν· εἰδὼς ὅπως Ἰωάννης ἐβάπτιζεν, ἵνα τὴν ἐκεῖθεν αἰσχύνην, τῇ ἐνταῦθα φύγῃς· ἐπειδὰν μέρος καὶ τοῦτο τῆς ἐκεῖσε κολάσεως· καὶ δείξῃς ὅτι τὴν ἁμαρτίαν ὄντως μεμίσηκας, παραδειγματίσας αὐτὴν, καὶ θριαμβεύσας, ὡς ἀξίαν ὕβρεως.* Ne peccatum tuum confiteri graue ducas; sciens, quo pacto Ioannes baptizauerit: vt per huius vitæ pudorem, futuri seculi pudorem ignominiamque fugias, (nam hoc quoque sempiterni illius supplicii pars est) ac perspicuum facias, te serio atque ex animo peccatum odisse ac detestari, dum illud tamquam contumelia dignum traducis ac velut ludibrio exponis, de eoque triumphum agis.

(y) Tom. X. opp. p. 851. 852. edit. Basil. MDLXIX.

LIBRI

LIBRI VNDECIMI
CAPVT OCTAVVM
DE VSV SPONSORVM IN BAPTISMO.

§. I.

Tria genera ſponſorum in eccleſia antiqua. Primum *pro infantibus.*

Consideratis conditionibus & promiſſis, quæ ab hominibus in baptiſmo requiri ſolebant, officium & negotium ſponſorum, qui ſemper in quamdam huius obligationis ſocietatem venerunt, examinari oportet. Atque heic primum obſeruandum eſt, ſponſorum in eccleſia primitiua adhibitorum tria fuiſſe genera. 1. Pro infantibus, qui per ſe ipſi renuntiare, vel profiteri, vel reſpondere non poterant. 2 Pro iſtis adultis, qui propter morbum vel infirmitatem eiusdem cum infantibus conditionis erant, ad reſpondendum pro ſe minus idonei. 3. Pro omnibus adultis generatim. Nam eccleſia etiam pro illis ſponſores requirebat, qui alioquin pro ſe ipſi reſpondere poterant. Iam officium ſponſorum natura ſua, pro huius triplicis diſtinctionis ratione, aliquantum diuerſum erat. Qui ſponſores pro infantibus ſe profitebantur, primum eorum nomine ad omnes interrogationes, in baptiſmo fieri ſolitas, reſpondere, & tunc piæ illorum educationis curam ſuſcipere debebant. Nonnulli etiam ipſos eis perfecta alimenta corporis proſpicere, eosque filios adoptare debuiſſe, ſi a parentibus adhuc impuberes deſerti eſſent, cenſent.

§. II.

Parentes plerumque ſponſores pro ſuis ipſorum liberis.

Verum in hoc eos falli exiſtimo. Quicumque enim pro infantibus ſponſores eſſent, ſi qui parentibus deſtituebantur, onus illud ſuſtentationis in eccleſiam generatim, nec in vllos alios deuoluebatur. Id quod ex hac duplici conſideratione patet. Primo quidem, quod parentes plerumque pro ſuis ipſorum liberis ſponſores eſſent. Atqui hoc in caſu dubium nullum eſt, quin ipſi, quoad vixerint, ad alendum ſuos obligati fuerint. Nam liberos ſuos ſuſtentare lege naturali tenebantur, non quia ſponſores pro illis, ſed quia parentes eorum erant.

rant. Non quidem neceſſario requirebatur, vt parentes pro paruulis ſuis reſponderent, etſi iam AVGVSTINI memoria quidam in hanc ſententiam propenderent, quos opinione falli ille exiſtimat, multisque in caſibus aliter fieri oportere demonſtrat [a]. In plerisque tamen caſibus parentes pro liberis ſuis ſponſores erant, vti ex AVGVSTINO apparet, qui de parentibus, filios ſuos ad baptiſmum ordinarie offerentibus & pro illis ſpondentibus [b], loquitur. Extra ordinem autem ab aliis offerebantur, quando parentes pro illis hoc officium explere vel nequibant, vel nolebant: vt quando a dominis ſeruuli [c]; vel paruuli, quorum parentes mortui erant, ab eis offerebantur, qui illis huiusmodi miſericordiam præbere poterant; vel ſi infantes, quos parentes expoſuerant, a ſacris virginibus collecti offerebantur ad baptiſmum. Hi ſoli caſus ſunt, AVGVSTINO memorati, in quibus infantes non parentes ſuos, ſed alios homines, ſponſores habuiſſe videntur. Vnde probabile omnino eſt, in omnibus caſibus ordinariis parentes pro infantibus ſuis reſpondiſſe. Quod etiam ex auctore *hypognoſticon* [d], ſub nomine AVGVSTINI deliteſcente, colligi poteſt, qui de infantibus parentum manibus ad ſacri baptiſmatis gratiam deportatis, & quibusdam in eorum manibus ante demortuis, quam ſacerdos baptizare eos potuiſſet, loquitur. Quando igitur parentes pro paruulis ſuis ſpoponderunt, ad illos alendos etiam

(a) Auguſtin. epiſt. XXIII. ad Bonifac. Illud autem nolo te fallat, vt exiſtimes, reatus vinculum, ex Adam tractum, aliter non poſſe rumpi, niſi paruuli ad percipiendam Chriſti gratiam a parentibus offerantur.

(b) Auguſtin. ibid. Quid eſt illud, quod, quando ad baptiſmum offeruntur, parentes pro eis tamquam fidedictores reſpondent, cetera.

(c) Auguſtin. ibid. Videas, multos non offerri a parentibus, ſed etiam a quibuslibet extraneis, ſicut a dominis ſeruuli aliquando offeruntur. Et nonnumquam, mortuis parentibus ſuis, paruuli baptizantur, ab eis oblati, qui illis huiusmodi miſericordiam præbere potuerunt. Aliquando etiam quos crudeliter parentes expoſuerunt, nutriendos a quibuslibet, nonnumquam a ſacris virginibus colliguntur, & ab eis offeruntur ad baptiſmum.

(d) Aug. hypognoſtic. contra Pelag. lib. VI. c. VII. tom. VII. p. 653. (p. 1416. edit. Baſil. MDLXIX.) Nouimus etiam paruulos, quibus vſus liberi arbitrii non eſt, vt de bonis aut malis eorum meritis iudicemus, parentum manibus ad gratiam ſacri baptiſmatis deportatos: Et quum in vno eorum per manus ſacerdotis myſterium fidei adimpleretur, aliquoties alterum in parentum manibus factum exanimum, fraudatum gratia ſaluatoris.

fuerunt obligati, idque non ex lege sponsorum, sed iure naturæ: qui si officio suo deessent, in vniuersam ecclesiam hoc onus deuoluebatur.

§. III.

Alii sponsores infantes, pro quibus spoponderant, non debebant sustentare.

Deinde si extranei pro infantibus sponsores fuerant, onus educationis nulla lege sponsionis ad eos deuoluebatur, nisi iam antegressa quadam lege eorum curam agere tenerentur. Si quis dominus pro seruo suo sponsor esset, eum alere debebat, quia iam antehac parentis loco illi erat: adeoque hæc obligatio non ex sponsione eius, sed inde proficiscebatur, quod dominus illius esset. In aliis autem casibus ita non erat comparatum. Nam interdum infantes expositicii colligebantur, & ad baptismum offerebantur a mere extraneis, atque tum onus alendi eos ecclesiæ, non sponsoribus, incumbebat. Aliquando, vti AVGVSTINVS [e] narrat, istiusmodi paruuli ad baptismum adducebantur a sacris ecclesiæ virginibus, quæ non habebant, vnde viuerent, nisi quæ ab ecclesia ipsæ accipiebant. Vnde manifestum est, vitæ subsidia ad istos infantes ex eodem fonte, quo ad virgines, nimirum ex publico ecclesiæ ærario, deriuari oportuisse. Vt adeo semper in ecclesiam, non in sponsores, hæc cura collata fuerit, nisi antecedente quadam obligatione tenerentur. Neque vero idonea huic consuetudini ratio deerat: nam, obseruante AVGVSTINO [f], offerebantur paruuli ad percipiendam baptismatis gratiam non tam ab eis, quorum gestabantur manibus, (quamuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles erant) quam ab vniuersa societate sanctorum atque fidelium. Tota hoc mater ecclesia faciebat, tota omnes, tota singulos pariebat. Quocirca, si quibus eorum vitæ deessent

(e) Augustin. epist. XXIII. ad Bonifac. Aliquando etiam, quos crudeliter parentes exposuerunt nutriendos a quibuslibet, nonnunquam a sacris virginibus colliguntur & ab eis offeruntur ad baptismum.

(f) Augustin. ibid. Offeruntur quippe paruuli ad percipiendam spiritualem gratiam, non tam ab eis, quorum gestantur manibus, quamuis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt, quam ab vniuersa societate sanctorum & fidelium. - - Tota hoc ergo mater ecclesia, quæ in sanctis est, facit: quia tota omnes, tota singulos parit.

sent

ſent ſubſidia, æquum & iuſtum erat, eccleſiam ſuis ipſius liberis ea proſpicere. Vt adeo, qui ſponſorum fideiuſſionem pro infantibus tantopere vrgent, quaſi hac ipſa ad proſpiciendum eis victum & amictum ſe obligaſſent, adſerti ſui fundamento deſtituantur, quum ex optimis, quæ nobis ſuppetunt, documentis, in antiquæ eccleſiæ praxi aliter rem ſe habuiſſe appareat. Non hæc eo a me dicuntur, vt ſponſores vllis officiis, ad eos proprie ſpectantibus, ſoluam, ſed tantum vt robur adimam iis, quæ nonnulli contra præſentem ſponſorum vſum in baptiſmo oppoſuerunt, quaſi diuerſi generis ſint ab antiquæ eccleſiæ ſponſoribus, quia huic peculiari obligationi non ſubſunt; quæ haud alio fundamento, quam mera eorum, qui hæc ipſa opponunt, opinatione nituntur.

§. IV.

Sed tantum eorum loco ad diuerſas interrogationes in baptiſmo reſpondere.

EQVIDEM res duæ olim a ſponſoribus requirebantur, tamquam officio ipſorum propriæ. 1) Vt infantium nomine ad omnes interrogationes in baptiſmo reſponderent. Hoc TERTVLLIANVS [g] videtur innuere, quando de promiſſionibus ſponſorum in baptiſmo loquitur, & de periculo, cui ſe ingerant, ſi promiſſiones ſuas vel per mortalitatem deſtituant, vel prouentu malæ indolis fallantur. Si quis vero has promiſſiones ad ea tantum attinere exiſtimet, quæ ſponſores pro ſe ipſis, non autem pro paruulis promiſerint, is ex aliis auctoribus planius hac de re erudiri poterit. GENNADIVS [h] iſtas promiſſiones pro paruulis vel hebetibus, qui doctrinam non capiant, ſecundum morem in baptiſmo vſitatum fieri, adfirmat. Et AVGVSTINVS [i] ſpeciatim interrogationum, illis, a quibus infantes offerebantur, propoſitarum formam nobis tradit, ita

(g) Tertull. de bapt. c. XVIII. Quid enim neceſſe eſt, ſponſores etiam periculo ingeri? Quia & ipſi per mortalitatem deſtituere promiſſiones ſuas poſſint, & prouentu malæ indolis falli.

(h) Gennad. de eccleſ. dogmat. c. LII. (apud Auguſt. tom. III. opp. p. 204. edit. Baſil. MDLXIX.) Si vero paruuli ſunt, vel hebetes, qui doctrinam non capiant, reſpondeant pro illis, qui eos offerunt, iuxta morem baptizandi.

(i) Aug. epiſt. XXIII. ad Bonifac. Interrogamus eos, a quibus offeruntur, & dicimus, Credit in Deum? de illa ætate, quæ vtrum ſit Deus, ignoret: re-

habentem: *Credit in Deum? Conuertit se ad Deum?* Quod idem est, ac *Renuntiat diabolo?* Et, *Adscribit se Christo?* Aliis in locis [k] magis perspicuè dicit, sponsores pro illis respondere, quod renuntient diabolo, pompis & operibus eius. Et contra *Pelagianos* disputans, hoc argumento demonstrat, quod paruuli in potestate diaboli sint & peccato originali infecti, & remissione peccatorum indigeant; quia si *Pelagianus* quispiam parvulum ipse afferret baptizandum, pro ipso respondere deberet [l], quum ille pro se loqui non posset, *eum renuntiare diabolo, conuerti ad Deum, credere inter cetera remissionem peccatorum*; quae omnia fallaciter dicerentur, si ad infantem nihil attinerent. Nullum etiam paruulum ad baptismum se admissurum fore profitetur, cuius sponsorem non sincere haec pro ipso promittere & respondere existimet. Igitur de forma & praxi heic nulla est controuersia. Modo difficillima quaestio *Bonifacio* episcopo videbatur, & vt talem *Augustinus* ipse eam proponebat. Quo modo vere dici possit, quod paruulus credat in Deum, & quod diabolo renuntiet, & se conuertat ad Deum, qui hoc non intelligat? *Si constituam*, inquit, [ll] *ante te paruulum & interrogem, vtrum, quum creuerit, futurus sit castus, vel fur non sit futurus: sine dubio respondebis, nescio. Et vtrum in eadem paruula aetate constitutus, cogitet aliquid boni vel mali? Dices: nescio. Si itaque de moribus eius futuris nihil audes certi promittere & de eius praesenti cogitatione, quod est illud, quod quando ad baptismum offeruntur, pro eis pa-*

spondent, Credit, & ad cetera sic respondent singula, quae quaeruntur. - - mihi sine dubitatione respondet, quod credat in Deum, & quod se conuertat ad Deum.

(k) August. serm. CXVI. de tempore tom. X. p. 304. (p. 852. edit. Basil. MDLXIX.) Fideiussores pro ipsis respondent, quod abrenuntient diabolo, pompis & operibus eius.

(l) Augustin. de peccator. meritis lib. I. c. XXXIV. Vellem, aliquis istorum, qui contraria sapiunt, mihi baptizandum paruulum adferret. Ipse certe mihi erat responsurus pro eodem paruulo, quem gestaret, quia ille pro se respondere non posset. Quomodo ergo dicturus erat, eum renuntiare diabolo, cuius in eo nihil esset? Quomodo conuerti ad Deum, a quo non esset auersus? Credere inter cetera remissionem peccatorum, quae ibi nulla tribueretur? Ego quidem si contra eum haec sentire existimarem, nec ad sacramenta cum paruulo intrare permitterem.

(ll) Augustin. epist. XXIII. ad Bonifac.

rentes

rentes tanquam fidediƈtores reſpondent, & dicunt illos facere, quod illa ætas cogitare non poteſt; aut ſi poteſt, occultum eſt? Interrogamus enim eos, a quibus offeruntur & dicimus: Credit in Deum: de illa ætate, quæ, vtrum ſit Deus, ignoret; reſpondent, credit: & ad cetera ſic reſpondent ſingula, quæ quæruntur. Vnde miror, in iſtis rebus tam fidenter pro paruulo reſpondere, vt dicant, eum tanta bona facere, quæ ad horam, qua baptizatur, baptizator interrogat, tamen eadem hora ſi ſubiiciam: Erit caſtus, qui baptizatur, aut non erit fur? neſcio vtrum audet dicere aliquis: Aliud horum erit, aut non erit: ſicut mihi ſine dubitatione reſpondet, quod credat in Deum & quod ſe conuertat ad Deum. Ad hæc AVGVSTINVS reſpondet, quod paruulus dicatur credere, propter ſacramentum fidei & conuerſionis, quod nomen fidelis ipſi tribuat. *Nonne*, inquit [m], *ſemel immolatus eſt CHRISTVS in ſe ipſo? Et tamen in ſacramento non ſolum per omnes paſchæ ſolemnitates, ſed omni die populis immolatur; nec vtique mentitur, qui interrogatus eum reſponderit immolari. Si enim ſacramenta quædam ſimilitudinem earum rerum, quarum ſacramenta ſint, non haberent, omnino ſacramenta non eſſent. Ex hac autem ſimilitudine plerumque etiam ipſarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo ſecundum quemdam modum ſacramentum corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt, ſacramentum ſanguinis Chriſti ſanguis Chriſti eſt; ita ſacramentum fidei fides eſt. Ac per hoc quum reſpondetur paruulus credere, qui fidei nondum habet effeƈtum, reſpondetur, fidem habere propter fidei ſacramentum, & conuertere ſe ad Deum propter conuerſionis ſacramentum, quia & ipſa reſponſio ad celebrationem pertinet ſacramenti.* Vt adeo ſecundum AVGVSTINVM, quando paruulus fidem habere dicitur, ſenſus duntaxat ſit, quod ſacramentum fidei recipiat, quam fidem ille amplecti debeat, quum ſapere & ſacramentum intelligere cœperit. Interim fidelis vocatur, quia ſacramentum fidei recipit, & fœdus cum Deo per ſponſores ſuos init, qui id eius loco ſupplent, quod ipſe per ſe facere non poteſt. Hoc primum ſponſorum erga paruulos officium.

§. V.

Et futuræ eorum vitæ ſpiritualis moderatores eſſe.

ALTERVM erat, futuræ eorum vitæ ſpiritualis tutores eſſe, & piis monitis bonisque conſiliis contendere, vt ipſos ad

(m) Auguſtin. ibid.

in.

inplendas icti cum Deo fœderis conditiones adducant. AVGVSTINVS [n] ad ipsos etiam sponsores hoc pactum cum Deo attinere statuit, adeoque id tamquam officium eorum vrget, vt non solum exemplis, sed etiam verbis de castitate, de humilitate, de sobrietate & pace eos admonere vel docere non desinant, quia pro ipsis responderint, quod abrenuntient diabolo, pompis & operibus eius. Aliò loco [o] sponsorum officia curatius describit, quando ait: *Hoc admoneo, vt quoties paschalis solemnitas venit, quicumque viri, quaecumque mulieres de sacro fonte filios spiritualiter exceperunt, cognoscant, se pro ipsis fideiussores apud Deum exstitisse, & ideo semper illis sollicitudinem veræ caritatis impendant, & admoneant, vt castitatem custodiant, virginitatem vsque ad nuptias seruent, a maledicto vel periurio linguam refrenent, cantica turpia vel luxuriosa ex ore non proferant, non superbiant, non inuideant, iracundiam vel odium in corde non teneant, auguria non obseruent; phylacteria & characteres diabolicos nec sibi nec suis aliquando suspendant, incantatores velut ministros diaboli fugiant, fidem catholicam teneant, ad ecclesiam frequentius currant, contemta verbositate lectiones diuinas attentis auribus audiant, peregrinos accipiant, & secundum quod ipsis in baptismo dictum est, hospitum pedes lauent, pacem & ipsi teneant & discordes ad concordiam reuocare contendant, sacerdotibus & parentibus honorem amore veræ caritatis impendant.* Hæc erant, quæ pro paruulis in baptismo promiserant, adeoque ex lege fœderis cum Deo omne suum consilium, studium, officium, operam & diligentiam eo debebant conferre, vt spirituales pupillos suos ad illa facienda perducerent.

§. VI.

Secundum *genus sponsorum pro istiusmodi adultis, qui pro se respondere ipsi non poterant.*

SECVNDVM genus sponsorum illi erant, qui pro iis re-

(n) Augustin. serm. CXVI. de tempore, tom. X. p. 304. (p. 852. edit. Basil.) Non solum exemplis, sed etiam verbis eos ad omne opus bonum admonere debetis: præcipue tamen, qui filios aut filias excipere religioso amore desiderant, & antequam baptizentur, & posteaquam baptizati fuerint, de castitate, de humilitate, de sobrietate vel pace eos admonere vel docere non desinant, & agnoscant se fideiussores esse ipsorum. Pro ipsis enim respondent, quod abrenuntient diabolo, pompis & operibus eius.

(o) Augustin. serm. CLXIII. de tempore (ibid. p. 957.)

spon-

spondere iubebantur, qui ob quamdam infirmitatem pro se respondere ipsi non poterant. Iam supra obseruauimus, quod homines subito obmutescentes, vel ex graui quodam morbo phreneticos, baptizari licuerit, si qui de familiaribus vel necessariis eorum potuerint testari, quod baptismum antea desiderauissent; atque hoc in casu iidem homines sponsores eorum fiebant, eadem pro ipsis ac pro paruulis respondentes. Hoc ex CYRILLO ALEXANDRINO [p] discimus, qui *Pro iis*, inquit, *qui extremo morbo conflictantur, ideoque baptizandi sunt, abrenuntiant & coniunguntur (CHRISTO) aliqui, qui velut ex caritate ac dilectione suam morbo impeditis commodent vocem.* In eumdem modum res se habuit cum æthiope *Africano*, quem FVLGENTIVS [q] ante baptismum in febrim incidisse, eiusque vi magna rationis sermonisque vsum perdidisse narrat. *Factum est*, inquit, *vt confessionem tempore præterito redditam, quia non potuit in hora baptismi reddere propter infirmitatem corporis, adiutorio fraternæ redderet caritatis.* Vt adeo omnes canones, qui de mutis, extrema quadam vrgente necessitate baptizandis [r], loquuntur, etsi non expressis verbis sponsores pro illis requirant, requirere tamen secundum vsitatam ecclesiæ praxin intelligendi sint. Quod si istiusmodi homo post talem baptismum ex morbo conualesceret, sponsoris erat, non tantum ipsum de omnibus, quæ cum eo erant gesta, testis instar erudire, sed conuersationem quoque eius moderari, eumque ad præstandum illud, quod nomine ipsius promiserat, inducere. Hoc enim sponsorum officium erat in quibuscumque casibus, quo immunis esse nemo poterat.

§. VII.

Tertium *genus sponsorum pro adultis omnibus generatim.*

TERTIVM genus sponsorum erant, qui pro illis adultis hominibus respondebant, qui pro se ipsi respondere poterant. Illi

(p) Cyrill. Alexandr. commentar. in Io. XI, 26. tom. IV. p. 683. ὑπὲρ δὲ τῶν ἐσχάτῃ νόσῳ κατειλημμένων, μελλόντων τε διὰ τοῦτο βαπτίζεσθαι, καὶ ἀποτάττονταί τινες καὶ συντάττονται, τὴν οἰκείαν ὥσπερ ἐξ ἀγάπης κιχρῶντες φωνὴν τοῖς νόσῳ πεπεδημένοις.

(q) Fulgent. de bapt. æthiopis c. VII. p. 610.
Vid. Gennad. de eccles. dogmat. c. LII. citat. supra sub lit. (h) pag. 291.

(r) Vid. cap. V. §. II. pag. 264.

enim

enim suos quoque habebant sponsores, neque quispiam olim sine illis baptizabatur. De his non tantum DIONYSIVS [s] & *constitutionum apostolicarum* auctor [t], sed multi alii magis idonei scriptores loquuntur. VICTOR VTICENSIS [u] *Muritta* cuiusdam diaconi mentionem facit, qui *Carthagine Elpidiphorum* de fonte sacro susceperit. Et PALLADIVS [x] *Euagrium Ponticum* idem officium *Rufino*, viro rei politicæ peritissimo & præfecto prætorio sub *Arcadio*, exhibuisse dicit. AVGVSTINVS frequentem eorum mentionem facit, at simul narrat, non fuisse hanc officii eorum partem, pro pupillis suis in baptismo respondere, vt pro paruulis & ægrotantibus, qui pro se ipsi respondere non poterant, fieri moris erat. Quamquam enim ecclesia in baptismo infantium hoc valere [y] iubebat, eo, quod vsu rationis destituti, adeoque ad respondendum minus idonei essent; hominibus tamen ætate adultis permittere nolebat, vt per procura-

(s) Dionys. eccles. hierarch. c. II. p. 251. 252. Ὁ τούτων ἀγαπήσας τῶν ὄντως ὑπερκοσμίων τὴν ἱερὰν μετουσίαν ἐλθὼν ἐπί τινα τῶν μεμυημένων, πείθει μὲν αὐτὸν, ἡγήσασθαι αὐτῷ τῆς ἐπὶ τὸν ἱεράρχην ὁδοῦ· αὐτὸς δὲ ὁλικῶς ἐπακολουθήσειν ἐπαγγέλλεται τοῖς παραδοθησομένοις, καὶ ἀξιοῖ τῆς τε προσαγωγῆς αὐτοῦ, καὶ συμπάσης τῆς ἐπὶ τὸ ἑξῆς ζωῆς τὴν ἐπιστασίαν ἀναδέξασθαι. Τὸν δὲ, τῆς μὲν ἐκείνου σωτηρίας ἱερῶς ἐρῶντα, πρὸς δὲ τὸ τοῦ πράγματος ὕψος ἀντιμετροῦντα τὸ ἀνθρώπινον, φρίκη μὲν ἄφνω καὶ ἀμηχανία περιΐσταται· τελευτῶν δὲ ὅμως, ποιήσειν τὸ αἰτηθὲν ἀγαθοειδῶς ὡμολόγησε, καὶ παραλαβὼν αὐτὸν ἄγει πρὸς τὸν τῆς ἱεραρχίας ἐπώνυμον. Quisquis horum munerum vere supermundialium sancte particeps esse cupit, accedens quempiam sacris initiatum, flagitat ab eo ad sacrorum præsidem manuduci, nec non integre cunctis sanctionibus obsequi pollicetur, rogatque, suæ cum admissionis tum totius exinde vitæ curam suscipere ne recuset. Tum hunc, salutis quidem illius sancte cupidum, sed rei celsitudinem humanæ fragilitati opponderantem, horror illico anxietasque circumdant: verum tamen beneuole tandem simul petitioni eius satis se facturum adunit, ipsumque suscipiens ad summum ducit sacerdotem.

(t) Constit. apostol. lib. III. c. XVI. Τὸν μὲν ἄνδρα ὑποδεχέσθω ὁ διάκονος· τὴν δὲ γυναῖκα ἡ διάκονος. Virum suscipiat diaconus: mulierem vero diaconissa.

(u) Vict. de persecut. Vandal. lib. III. bibl. patr. tom. VII. p. 613. Hic dudum fuerat apud nos in ecclesia Fausti baptizatus, quem venerabilis Muritta diaconus de alueo fontis susceperat generatum.

(x) Pallad. histor. Lausiac. c. XII. bibl. patr. gr. lat. tom. II. p. 915. ἀναδέχεται τὸν Ῥουφῖνον ὁ ἅγιος ἀπὸ τοῦ ἀχράντου βαπτίσματος.

(y) August. de bapt. lib. IV. c. XXIV. Cum alii pro infantibus respondent, vt impleatur circa eos celebratio sacramenti, valet vtique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet &c.

torem

torem responderent, qui pro se ipsi respondere poterant; quum sit quædam ratio naturalis in effato parentum illius cæci apud *Ioannem* euangelistam: *Aetatem habet, pro se ipse loquatur.* Maxime agrestle ingenium & rudis simplicitas etiam in sexu muliebri ordinarie hoc per se respondendi officium non tollebat, nisi, vt GENNADIVS [z] obseruat, adeo hebetes essent, vt doctrinam non caperent; qua conditione sponsores requirebantur, qui pro illis non secus ac pro paruulis, a quibus intelligentia adeo parum discrepabant, responderent.

§. VIII.

Quorum officium non erat, illorum nomine respondere, sed eos solum cum ante tum post baptismum admonere & instituere.

ENIMVERO non ordinarium hoc officium sponsorum erat, si baptizandi pro se ipsi valerent respondere. Vnicum eorum negotium erat, spiritualis eorum vitæ obseruatores esse & custodes, quocirca institutionis & morum illorum curam cum ante tum post baptismum suscipere debebant. Hinc diaconissæ plerumque mulieres docere iubebantur, quemadmodum ad interrogationes in baptismo respondere eos oporteret. Ad quod faciendum vt diaconissæ idoneæ sint, in earum electione antiqui canones videndum præscribunt. In concilio enim *Carthaginensi* quarto [a] decretum legimus istiusmodi: *Viduæ vel sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, vt possint apto & sancto sermone docere imperitas & rusticas mulieres, tempore quo baptizandæ sunt, qualiter baptizatori respondeant, & qualiter accepto baptismate viuant.* Quod decretum alio in loco [b] spectauimus.

§. IX.

Hoc officium præcipue diaconis & diaconissis impositum.

Ex antiquis quibusdam regulis hoc officium præcipue diaconissis erat impositum, vt pro mulieribus responderent, quemadmodum diaconi pro viris id facere debebant. Ita enim

(z) Gennad. de eccles. dogmat. c. LII. Si vero paruuli sunt vel hebetes, qui doctrinam non capiunt, respondeant pro illis, qui eos offerunt iuxta morem baptizandi.

(a) Conc. Carth. IV. c. XII.

(b) Lib. II. c. XXII. §. IX. volum. I. pag. 353.

constitutionum apostolicarum auctor rem repræsentare videtur, quando [c] *Virum*, inquit, *suscipiat diaconus: mulierem vero diaconissa.* Et sacræ virgines sæpius in hoc officio memorantur fuisse occupatæ. AVGVSTINVS, vt iam antea audiuimus, de illis hunc in modum loquitur [d]: *Aliquando, quos crudeliter parentes exposuerunt, nutriendos a quibuslibet, nonnunquam a sacris virginibus colliguntur, & ab eis offeruntur ad baptismum. Quæ certe proprios filios non habuerunt vllos, nec habere disponunt.* Et in vita EPIPHANII [e] legimus, quod vt *Lucianus* quidam illius pater in baptismo, ita *Bernice* sancta quædam virgo mater sororis eius fuerit. Ex quibus perspicimus, initio sacras virgines & monasticas æque ac homines quosuis alios ad recipiendum in se hoc graue officium habitas fuisse idoneas. Tametsi postea in ecclesia *Gallicana* canone quodam concilii *Antissiodorensis* [f] monachi de baptismo quempiam suscipere prohibentur. Atque hæc prohibitio in hunc vsque diem in ecclesia *Romanensi* valet.

§. X.

Quinam a sponsionibus in baptismo prohibiti.

ANTIQVIS autem temporibus nulli homines hoc caritatis officium peragere prohibebantur, nisi qui christianæ religionis regulas migrando indignos se ipsi reddidissent. Patres, quemadmodum percepimus antea, frequenter pro suis ipsorum filiis spondebant; neque huius rei prohibitionem ego quidem

(c) Constit. apost. lib. III. c. XVI. vid. cit. sub litt. anteced. (t). pag. 296.

(d) August. epist. XXIII. ad Bonifac.

(e) Vita Epiphan. n. VIII. tom. II. p. 324. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ εὐαγγελίου εἰσῆλθεν ὁ ἐπίσκοπος ἐν τῷ φωτιστηρίῳ καὶ ἐκέλευσεν εἰσελθεῖν Ἐπιφάνιον καὶ τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν, καὶ Λουκιανὸν μετ' αὐτῶν, ὃς καὶ πατὴρ αὐτῷ ἐγενήθη ἐπὶ τοῦ ἁγίου φωτίσματος. -- Μετὰ δὲ τὰς ζ' ἡμέρας ἔλαβεν Ἐπιφάνιος Λουκιανὸν καὶ Βερνίκην τὴν ἁγίαν παρθένον, ἥτις ἐγένετο μήτηρ τῆς ἀδελφῆς Ἐπιφανίου, καὶ εἰσήνεγκεν αὐτοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Post absolutum euangelium ingressus est episcopus in baptisterium & iussit Epiphanium ingredi & eius sororem & cum ipsis *Lucianum, qui etiam fuit pater eius in sancto baptismate.* -- Post septem dies accepit Epiphanius Lucianum & *Bernicem* sanctam virginem, *quæ* quidem *fuit mater sororis ipsius Epiphanii*, & introduxit eos in domum suam.

(f) Conc. Antissiodor. can. XXV. Non licet abbati filium de baptismo suscipere; nec monachis commatres habere.

noui

noui ante tempora *Caroli Magni*, vbi concilium *Moguntinum* [*g*] canonem in contrarium ſtatuit: *Nullus proprium filium vel filiam de fonte baptiſmatis ſuſcipiat.* Olim etiam presbyteris & diaconis licebat eſſe ſponſoribus, tametſi & hoc in quibusdam conciliis prouincialibus eccleſiæ *Romanenſis* a *Borromæo* curiæ pontificiæ purpurato [*h*] ſæculo vltimo vetitum ſit. At quos antiqui chriſtiani ab hoc officio excludebant, ſoli catechumeni, energumeni, hæretici & pœnitentes erant; hoc eſt, homines, qui vel nondum in plena eccleſiæ communione erant, vtpote ipſi non baptizati; vel qui baptiſmi ſui & eccleſiaſticæ communionis priuilegia erroribus vel criminibus ſuis perdiderant, vel aliis adſiſtere haud valebant, ipſi auxilio indigentes. Et per canones quosdam [*i*] illi, qui nondum confirmati erant, nec in baptiſmo, nec in confirmatione ſponſores eſſe permittebantur.

§. XI.

Vnus duntaxat ſponſor requiſitus, & quidem mas pro mare, & mulier pro muliere.

Ex dictis lector facile obſeruabit, olim non niſi vnum ſponſorem fuiſſe requiſitum, & quidem marem pro mare, & mulierem pro muliere; numquam enim de pluribus vno in omnibus veterum monumentis legimus, & quidem vno eiusdem ſexus pro adultis. In paruulorum baptiſmo differentiæ ſexus non habita fuit ratio. Virgo enim infantem maſculum, & pater ſuos ipſius liberos, ſiue maſculini eſſent ſiue feminini ſexus, ſuſcipere poterat. Et vnus ſponſor vbique ſufficiebat. Quædam regulæ plures, quam vnum ſponſorem tam in baptiſmo, quam in confirmatione adhiberi vetant. Ita decretum *Leonis* [*k*] a GRATIANO adlegatum, præcipit: *Non plures ad ſuſcipiendum de baptiſmo infantem accedant quam vnus, ſiue vir ſiue mulier. In confirmatione quoque id ipſum fiat.* Quæ regula a concilio *Metenſi* [*l*] renouata eſt & confirmata, ſed ex ratione quodammodo

(*g*) Conc. Mogunt. an. MCCCXIII. can. LV.
(*h*) Borrom. ſynod. diœceſ. II. decret. XVIII.
(*i*) Concil. Mogunt. ap. Gratian. de conſecrat. diſtinct. IV. c. CII. In baptiſmate, vel chriſmate, non poteſt alium ſuſcipere in filiolum, qui non eſt ipſe vel baptizatus vel confirmatus.
(*k*) Gratian. de conſecrat. diſt. IV. cap. CI.
(*l*) Concil. Metenſ. c. XII. cit. a Vicecom.

peculiari. Concludunt enim istius concilii patres, quod quum sit vnus tantum *DEVS*, vna fides, vnum baptisma, ideo infans vnum tantum sponsorem, marem vel feminam, in baptismo suo habere debeat. Quod heic non propter huius rationis excellentiam, sed ideo solum memoro, vt ostendam, quid conuenientiæ ad antiquam ecclesiæ praxin inde accedat.

§. XII.

Quo tempore primum lex ista facta sit, qua sponsorum nuptiæ cum spiritualibus adfinibus & cognatis prohibentur.

NONNVLLI forte heic originem consuetudinis in ecclesia *Romanensi* scire cupiunt, quæ occasionem tot dispensationum in caussis matrimonialibus, quæ ex prohibitione nuptiarum sponsorum cum vetitis spiritualis cognationis gradibus exsistunt, peperit. Primum huic rei stimulum lex quædam IVSTINIANI videtur dedisse, quæ etiamnum in codice legitur in hanc sententiam [m]: *Ea persona omnimodo ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, siue alumna sit, siue non, a sacrosancto suscepit baptismate, quum nihil aliud sic inducere potest paternam adfectionem & iustam nuptiarum prohibitionem, quam huiusmodi nexus, per quem Deo mediante animæ eorum copulatæ sunt.* Iam lex ista non vlterius, quam ad nuptias in proxima hac cognatione prohibendas spectabat: neque adeo multos adficere poterat, quia parentes plerumque ipsi paruulos suos de baptismate suscipiebant, & virgines sacræ vel diaconissæ, vel clerici pro aliis respondebant; & quidem mares pro maribus & feminæ pro feminis. Postea vero hæc res paullo vrgebatur amplius. Nam concilium *Trullanum* [n] non tantum nuptias cum infante, sed cum matre etiam infantis, pro quo quis respondisset, prohibet; eosque, qui hoc fa-

(m) Iustin. cod. lib. V. tit. IV. de nuptiis leg. XXVI.

(n) Concil. Trullan. can. LIII. (tom. VI. conc. p. 1167.) Ἐπειδὴ μείζων ἡ κατὰ πνεῦμα οἰκειότης τῆς τῶν σωμάτων συναφείας· ἔγνωμεν δὲ ἔν τισι τόποις τινὰς ἐκ τοῦ ἁγίου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος παῖδας ἀναδεχομένους, καὶ μετὰ τοῦτο ταῖς αὐτῶν μητράσι χηρευσάσαις γαμικὸν συναλλάσσοντας συνοικέσιον· ὁρίζομεν ἀπὸ τοῦ παρόντος μηδὲν τοιοῦτο πραχθῆναι· εἰ δέ τινες μετὰ τὸν κανόνα φωραθεῖεν τοῦτο ποιοῦντες, πρῶτον μὲν οἱ τοιοῦτοι ἀφιστάσθωσαν τοῦ παρανόμου τούτου συνοικεσίου· ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις ὑποβληθήτωσαν. Quoniam spiritalis necessitudo seu adfinitas corporum coniunctione maior est; in nonnullis autem locis cognouimus quosdam, qui ex sancto & salutari baptismate infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus illorum viduis matrimonium con-

cere

cere deprehensi fuerint, primum ab hoc matrimonio desistere, deinde scortatorum poenis subiici iubet. Haec prohibitio sequentibus saeculis ad plures gradus applicata & tantopere ampliata fuit, vt patres *Tridentini* rem reformatione dignam iudicarent, tametsi per eorum regulas haec spiritualis cognatio [o] pluribus gradibus attributa sit, quam quidem per leges *Iustinianeas* & canones *Trullanos* factum est. Nam non tantum inter sponsores eorumque pupillos, sed etiam inter sponsores ipsos matrimonium fieri vetant; neque parentibus baptizatorum cum sponsoribus, nec baptizantibus cum baptizatis eorumque parentibus nuptias celebrare permittunt, idque ob spiritualem cognationem, quam eos contraxisse dicunt. Plures autem, quam duos sponsores vni cuidam infanti non permittunt, & si plures vltra designatos baptizatum tetigerint, hac spiritualis cognationis lege non adstringuntur, quantumuis lex canonica [p] saeculis prioribus rem aliter definiuit. Verum enim vero post omnes sanctiones hac de re latas sexcentae difficultates ad exercenda casuistarum *Romanensium* ingenia remanent, quas lector huius rei studiosus a SOTEALLO & BARBOSA [q] in *remissionibus* suis ad concilium *Tridentinum* memoratas reperire potest.

trahunt, statuimus, vt in posterum nihil fiat eiusmodi. Si qui autem post praesentem canonem hoc facere deprehensi fuerint, ii quidem primo ab hoc illicito matrimonio desistant, deinde & fornicatorum poenis subiiciantur.

(o) Concil. Trident. sess. XXIV. de reformat. matrimon. c. II. Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non sine magno peccato perseueratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta synodus huic incommodo prouidere & a cognationis spiritualis impedimento incipiens statuit, vt vnus tantum, siue vir, siue mulier, iuxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum vnus & vna, baptizatum de baptismo suscipiant: inter quos & baptizatum ipsum & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum baptizatique patrem ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur. - Quod si alii vltra designatos baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant, constitutionibus, in contrarium facientibus, non obstantibus.

(p) Sext. decretal. lib. IV. titul. III. (legend. sine dubio tit. XI.) de cognat. spirit. c. III. Si plures accesserint, spiritualis cognatio inde contrahitur, &c. (Not. In edit. Colon. MDCCXVII. 4to quae ad manus mihi est, haec citata verba non inuenio.)

(q) Can. concil. Trident. cum remissionibus Barbosae Colon. MDCXXI.

§. XIII.

Cur ſponſorum nomina in libris eccleſiæ inſcribi oportuerit.

EQVIDEM res quædam ab concilio *Tridentino* iniuncta eſt, quæ antiquis temporibus boni vſus fuit, quamquam non in eum finem valuit, quem illi patres ſibi præfixum habuerunt. Hæc eſt, quod non baptizatorum ſolum, ſed ſponſorum etiam nomina in libris eccleſiæ inſcribi iuſſerunt. Concilium *Tridentinum* [r] ideo tantum id fieri præcipit, vt homines doceantur, quinam per hanc ſpiritualem cognationem matrimonio iungi nequeant. Olim vero multo meliorem hæc res vſum habuit, nempe vt eccleſia cognoſceret, quinam eſſent ſponſores, & vt de officio eos ſuo admoneret, dum in tabulas publicas referrentur, quæ res perpetuum officii eorum monumentum erat. Hanc conſuetudinem auctori ſub nomine DIONYSII memoratam inuenimus, vbi cærimoniam admittendi catechumenos vna cum ſponſoribus ſuis deſcribit. *Pontifex*, inquit, *catechumenum præmonet, integre illi ad Deum accedendum eſſe, vtpote prorſus perfectum & immaculatum: propoſitaque diuine viuendi norma, nec non interrogato, num ex ea victurus ſit, adſentienti manum capiti imponit, & conſignans eum ſacerdotibus mandat, vt virum ſuſceptoremque* [ſ] *deſcribant.* Et poſtea, vbi catechumenus ad baptiſmum a ſuſceptore adducitur, nomen vtriusque ex libris eccleſiæ recitari narrat: *Pontifex adduci virum iubet, ac ſacerdote quopiam e ſcripto eum ipſum, tum ſuſceptorem proclamante, initiandus ſacerdotum manibus in aquam ducitur*, cetera. Tantum de vſu ſponſorum in eccleſia primitiua.

(r) Concil. Trident. l. c. Parochus antequam ad baptiſmum conferendum accedat, diligenter ab iis, ad quos ſpectabit, ſciſcitetur, quem vel quos elegerint, vt baptizatum de ſacro fonte ſuſcipiant: & eum vel eos tantum ad illum ſuſcipiendum admittat, & *in libro eorum nomina deſcribat*; doceatque eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia vlla excuſari valeant.

(ſ) Dionyſ. de hierarch. eccleſ. c. II. p. 253. Ἱεράρχης μαρτύρεται μὲν αὐτῷ τὴν ὀφειλομένην ὅλικὴν γενέσθαι προσέλευσιν, ὡς παντελεῖ καὶ ἀμώμῳ ὄντι Θεῷ· καὶ τὴν ἔνθεον αὐτῷ πολιτείαν ὑφηγησάμενος, καὶ προσεπερωτήσας, εἰ οὕτω πολιτεύσαιτο μετὰ τὴν ὁμολογίαν, ἐπιτίθησιν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ τὴν χεῖρα, καὶ σφραγισάμενος, ἀπογράψασθαι κελεύει τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα καὶ τὸν ἀνάδοχον.

LIBRI VNDECIMI
CAPVT NONVM
DE VNCTIONE ET SIGNO CRVCIS IN BAPTISMO.
§. I.
De prima origine vnctionis in baptismo.

IN quibusdam, non vero in omnibus, antiquis rituum scriptoribus vnctionis, baptismum antegressæ & præparationis loco adhibitæ, mentionem inuenimus. Qui primum eam describunt, de ea loquuntur tamquam facta vel proxime post editam fidei confessionem, vt auctor *constitutionum* [a]; vel renuntiationem inter & confessionem, vti CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS [b] eam describit. Sed nulla huius vnctionis in IVSTINO MARTYRE, nulla in TERTVLLIANO mentio habetur. Quamquam enim TERTVLLIANVS de vnctione quadam inter baptismi cærimonias loquitur; tamen vt recte obseruat DALLAEVS [c], non fuit hæc vnctio baptismum antegressa, sed vn-

(a) Constit. apostol. lib. VII. c. XLI. *μετὰ τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην, κατ' ἀκολουθίαν ἔρχεται εἰς τὴν τοῦ ἐλαίου χρίσιν.* Post hanc professionem ordine venit ad vnctionem.

(b) Cyrill. catech. myst. II. n. III. IV. *Εἶτα ἀποδυθέντες ἐλαίῳ ἠλείφεσθε ἐπορκιστῷ, ἀπ' ἄκρων τριχῶν κορυφῆς ἕως τῶν κάτω, καὶ κοινωνοὶ ἐγίνεσθε τῆς καλλιελαίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. - - Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν ἁγίαν τοῦ θείου βαπτίσματος ἐχειραγωγεῖσθε κολυμβήθραν, ὡς ὁ χριστὸς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ τὸ προκείμενον μνῆμα· καὶ ἠρωτᾶτο ἕκαστος, εἰ πιστεύει εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ ὡμολογήσατε τὴν σωτήριον ὁμολογίαν, καὶ κατεδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνεδύετε. κ. τ. λ.* Deinde iam exuti exorcizato oleo a summis capillis ad infimos vsque peruncti estis & participes effecti fructiferæ illius oleæ, Iesu Christi. - - - Postea deducebamini ad sanctum diuini baptismatis lauacrum: quemadmodum Christus a cruce ad destinatum sepulchrum ducebatur. Atque tunc vnusquisque interrogabatur, an crederet in nomen patris & filii & spiritus sancti, & confessi estis salutarem confessionem, & mersi ter in aqua rursus emersistis.

(c) Dall. de confirmat. lib. II. c. XI. p. 121. Sunt apud hunc (auctorem constitutionum) quæ nusquam in superiorum temporum monumentis deprehendimus, nonnulla; quale illud est, quod baptizandi oleo vnguntur, antequam tingantur; quodque tincti non oleo sed *μύρῳ*, id est vnguento chrismantur; quorum neutrum hactenus in vllo vetustiorum obseruauimus. Nam vbi hic noster de diaconissarum ministerio agit, id in primis tradit, quum mulieres baptizantur, diaconum earum modo frontem linere sancto oleo; tum

ctio

ctio eum consequuta in confirmatione & manuum impositioni iuncta, quæ ad aliud spectat argumentum. Namque ex TERTVLLIANO manifestum est, neutram harum ante baptismum fuisse datam, de lauacro autem egressos [*d*] sancto oleo perungi, manusque eis imponi, ad recipiendum spiritum sanctum, consueuisse. Vnde DALLAEI conjecturam æquam iustamque esse existimo, quod vnctio tinctionem antecedens recentioris æui sit, necdum ætate TERTVLLIANI inter baptismi cærimonias obseruata.

diaconissam eas perungere; Deinde totum baptismi ordinem sequenti capite (lib. III. c. XV.) enarrans; Σὺ μὲν οὖν, inquit, ὦ ἐπίσκοπε, ἐκείνῳ τῷ τύπῳ χρίσεις τὴν κεφαλὴν τῶν βαπτιζομένων εἴτε ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ εἰς τύπον τοῦ πνευματικοῦ βαπτίσματος· ἔπειτα ἢ σὺ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὑπό σε πρεσβύτερος τὴν ἱερὰν ἐπ' αὐτοῖς εἰπὼν καὶ ἐπονομάσας ἐπίκλησιν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, βαπτίσεις αὐτοὺς ἐν τῷ ὕδατι· καὶ τὸν μὲν ἄνδρα ὑποδεχέσθω ὁ διάκονος· τὴν δὲ γυναῖκα ἡ διάκονος &c. καὶ μετὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος χριέτω τοὺς βαπτισθέντας τῷ μύρῳ. *Tu igitur episcope, ad exemplum illud vnges oleo caput eorum, qui baptizantur, siue viri sint, siue mulieres, in typum spiritualis baptismi. Deinde aut tu episcope, aut presbyter, qui sub te est, facta super eos nominatim sacra inuocatione patris & filii & spiritus sancti baptizabis eos in aqua. Ac virum quidem suscipiat diaconus; mulierem vero diaconissa &c. Postea episcopus baptizatos vnguento vngat.* Hæc ille; in quibus duas, vt dixi, vides vnctiones; priorem ex oleo ante tinctionem siue lotionem; posteriorem post lotionem ἐν τῷ μύρῳ ex vnguento. Atqui vnam hactenus audiueramus, eamque post tinctionem, & quidem, vt videtur, ex simplici oleo; certe nusquam in ea describenda τοῦ μύρου, id est vnguenti ex pluribus compositi occurrit mentio. Fac memineris Tertulliani, qui totum baptismi ritum accuratissime descripsit. Nihil præter ista apud eum occurrunt. Ergo circa hæc tempora, id est, paullo post quarti seculi initia facta videtur illa mutatio, nempe vt quum primum ex oleo simplici inungerentur de sacro lauacro egressi; tum oleo balsamum addi placuerit ex Mosaico typo; quod huiusmodi vnguentum significandæ regiæ ac sacerdotali dignitati (in quam per baptismum inaugurantur credentes) aptius quam simplex oleum videretur. Pax Constantini principatu, vna cum magnis opibus, facile christianis huiusmodi consilia exornandæ suorum initiationis suggessit. Sed & priorem ex oleo vnctionem, tametsi hac ex balsamo de nouo instituta, retinere tamen placuit; vt aliquid baptismo dignitatis etiam ipsa conferret. Itaque in baptismi anteriora submota est, vt tinctioni præiret, & ad eam pararet loco vero, quo ipsa prius fuerat, tinctionem noua exciperet, ex vnguento nobiliori vnctio. cetera.

(*d*) Tertull. de bapt. c. VII. Exinde egressi de lauacro perungimur benedicta vnctione de pristina disciplina, qua vngi oleo de cornu in sacerdotium solebant, &c.

§. II.

§. II.

De differentia inter hanc vnctionem, & chrisma in confirmatione applicatum.

SEQVENTIVM autem sæculorum scriptores de duabus vnctionibus distincte loquuntur, altera quidem ante, altera post baptismum: quas diuersis nominibus diuersisque cærimoniis describunt, vt alteram ab altera distinguant. Primam communiter χρίσιν μυστικοῦ ἐλαίου, *vnctionem olei mystici*, alteram χρίσιν μύρου, seu χρίσμα, *vnctionem chrismatis* vocitant. In hoc ambæ conueniunt, quod solus episcopus eas in vsum cum baptismi, tum confirmationis consecret. Auctor *constitutionum* formulam consecrationis ab episcopo in sanctificando oleo pro hac vnctione ante baptismum adhibendam, tradit, vbi Deum [e] inuocat, *Vt sanctificet oleum nomine domini Iesu, & det gratiam spiritualem, & vim efficacem, ac remissionem delictorum atque præparationem confessionis baptismi, vt is, qui vngitur, solutus omni impietate, fiat dignus initiatione secundum vnigeniti præceptum.* Et hæc consecrandi potestas episcopo per omnes antiquorum conciliorum canones reseruatur, qua de re plura, vbi de confirmatione loquemur. Interim obseruamus, 1) Quod hæc duo olea diuersis veniant nominibus. *Constitutionum* auctor primum [f] μυστικὸν ἔλαιον, *oleum mysticum*, nominat, & distinctam vtrumque consecrandi formam habet. Eadem appellationis diuersitas a CYRILLO HIEROSOLYMITANO [g] & ab auctoribus sub nomine IVSTINI MAR-

(e) Constitut. apost. lib. VII. c. XLII. ἐπικαλεῖται — Θεὸν — ἵνα ἁγιάσῃ τὸ ἔλαιον τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ, καὶ δώσῃ χάριν πνευματικήν, καὶ δύναμιν ἐνεργητικήν, ἄφεσίν τε ἁμαρτιῶν, καὶ προπαρασκευὴν ὁμολογίας βαπτίσματος, ὥστε τὸν χριόμενον ἀπολυθέντα πάσης ἀσεβείας, ἄξιον γενέσθαι τῆς μυήσεως κατ᾽ ἐντολὴν τοῦ μονογενοῦς.

(f) Constit. apost. lib. VII. c. XLII. inscriptio sic habet: Περὶ χρίσματος τοῦ μυστικοῦ ἐλαίου εὐχαριστία, De vnctione *mystici olei* actio gratiarum.

Id. ibid. c. XLIV. in inscriptione: Περὶ τοῦ μυστικοῦ μύρου εὐχαριστία, De *mystico vnguento* actio gratiarum.

(g) Cyrill. catech. myst. II. n. III. Εἶτα ἀποδυθέντες ἐλαίῳ ἠλείφεσθε ἐπορκιστῷ κ. τ. λ. Deinde iam exuti, exorcizato oleo peruncti estis. Catech. III. n. II. ὑμεῖς δὲ μύρῳ ἐχρίσθητε, κοινωνοὶ καὶ μέτοχοι τοῦ χριστοῦ γενόμενοι Vos vncti estis vnguento, facti participes & consortes Christi. N. III. ὥσπερ ὁ χριστὸς μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοίτησιν, ἐξελθὼν κατηγωνί-

Auctor *constitutionum* [m] loquens speciatim de vnctione ante baptismum mulierum, episcopum caput, diaconum frontem vngere, & diaconissam reliquas corporis partes illinere iubet. Chrisma autem post baptismum soli episcopo reseruat. 4) Denique consilio & scopo differebant. Scopus enim prioris vnctionis erat, vt ad baptismum præpararentur, & in certamen cum satana tamquam athletæ Christi deducerentur, posterior autem ad baptismum eorum consummandum, sigilloque spiritus sancti confirmandum spectabat.

§. III.

Scopus huius vnctionis, eiusque ratio.

CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS de priore vnctione [n] ad neophytos suos faciens verba, *Iam exuti*, inquit, *exorcizato oleo a summis capillis ad infimos vsque peruncti estis, & participes effecti frugiferæ illius oleæ Iesu Christi. Excisi enim ex oleastro, in oleam frugiferam inserti estis, & pinguedinis illius veræ oleæ quisque vestrûm particeps effectus. Illud ergo exorcizatum oleum symbolum est pinguedinis Christi vobiscum communicatæ, & quod omne vestigium diabolicæ operationis in vobis deletum sit. Nam vt insufflationes sanctorum, & nominis Dei inuocatio, tamquam vehementissima quædam flamma vrit dæmones, & in fugam conuertit; sic & exorcizatum hoc oleum, per orationem Deique inuocationem tantam virtutem consequitur, vt non modo ardentia peccatorum vestigia expurget; verum etiam omnes inuisibiles dæmones repellat.*

(m) Constitut. apost. lib. III. c. XV. πρῶτον μὲν ἐν τῷ φωτίζεσθαι γυναῖκας, ὁ διάκονος χρίσει μὲν μόνον τὸ μέτωπον αὐτῶν τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ, καὶ μετ' αὐτὸν ἡ διάκονος ἀλείψει αὐτάς· - - ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ χειροθεσίᾳ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς χρίσει ὁ ἐπίσκοπος. Inprimis quidem, quum baptizantur mulieres, diaconus tantum earum frontem vnget oleo sancto, & post diaconissa eas illinet: in manus vero impositione caput mulieris vnget episcopus. Ibid. c. XVI. καὶ μετὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος χριέτω τοὺς βαπτισθέντας τῷ μύρῳ, Postea episcopus baptizatos vngat chrismate.

(n) Cyrill. catech. myst. II. n. III. Εἶτα ἀποδυθέντες, ἐλαίῳ ἠλείφεσθε ἐπορκιστῷ, ἀπ' ἄκρων τριχῶν κορυφῆς ἕως τῶν κάτω· καὶ κοινωνοὶ ἐγίνεσθε τῆς καλλιελαίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐκκοπέντες. γὰρ ἐκ τῆς ἀγριελαίου, ἐνεκεντρίζεσθε εἰς τὴν καλλιέλαιον; καὶ κοινωνοὶ ἐγίνεσθε τῆς πιότητος τῆς ἀληθινῆς ἐλαίας· τὸ οὖν ἐπορκιστὸν ἔλαιον σύμβολον ἦν τῆς κοινωνίας τῆς πιότητος χριστοῦ, φυγαδευτήριον τυγχάνον παντὸς ἴχνους ἀντικειμένης ἐνεργείας· ὥσπερ γὰρ τὰ ἐμφυσήματα τῶν ἁγίων, καὶ ἡ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ἐπίκλησις, ὥσπερ σφοδροτάτη φλὸξ, καίει καὶ ἐκδιώκει δαίμονας· οὕτω καὶ τὸ ἐπορκιστὸν τοῦτο ἔλαιον ἐπικλήσει Θεοῦ καὶ εὐχῇ δύναμιν τηλικαύτην λαμβάνει, ὥστε οὐ μόνον καῖον τὰ ἴχνη τῶν ἁμαρτημάτων ἀποκαθαίρει, ἀλλὰ καὶ πάσας ἀοράτους τοῦ πονηροῦ ἐκδιώκει τὰς δυνάμεις.

AMBROSIVS vnctioni luctatorum, antequam luctamen ingrediantur, comparat. *Venisti* [o] *ad fontem*, inquit, *ingressus es, vnctus es quasi athleta Christi, quasi luctam huius sæculi luctaturus.* Qui sub nomine scripsit IVSTINI MARTYRIS auctor inter duas vnctiones distinguit, quando [p] ait: *Veteri oleo inungimur, vt Christi, hoc est, uncti Dei fiamus: vnguento autem* (post baptismum) *ad recordationem eius, qui vnguenti vnctionem sepulturam suam esse reputauit.* Eadem distinctione similiter vtitur auctor *constitutionum*; *Vnge*, [q] inquiens, *prius oleo sancto; deinde baptizabis aqua, & tandem signabis vnguento; vt oleum quidem sit participatio spiritus sancti, aqua vero symbolum mortis, vnguentum autem sigillum pactionum. Quod si neque oleum adsit, neque vnguentum, sufficit aqua & ad vnctionem & ad sigillum, & ad confessionem morientis seu commorientis.* Vt adeo hæc cærimonia tantum baptismi fuerit, quæ sine vllo substantiæ siue essentialis partis illius detrimento prætermitti potuit. Hisce testimonium addere possumus CHRYSOSTOMI, *Vngitur* [r], inquientis, (quilibet ante baptismum) *sicut athleta stadium ingressuri. Non sicut olim sacerdotes solo capite, immo vero amplius. Nam ille quidem capite, aure dextra, manu, vt & ad obedientiam & bona opera eum excitaret. Hic autem totus vngitur. Non solum enim venit, vt doceatur; sed etiam, vt decertet, & exerceatur.* Hæc sunt, quæ illi de vnctione baptismum antecedente memoriæ prodidere.

§. IV.

Signum crucis in cærimoniis baptismi frequenter adhibitum. Primo, *in admissione catechumenorum*, & secundo, *tempore exorcismi.*

(o) Ambros. de sacram. lib. I. c. II.

(p) Iustin. resp. ad orthodox quæst. CXXXVII. vid. sub anteced. lite. (h).

(q) Constit. apost. lib. VIII. c. XXII. Χρίσεις δὲ πρῶτον ἐλαίῳ ἁγίῳ· ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι· καὶ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ· ἵνα τὸ μὲν χρίσμα μετοχὴ ᾖ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὸ δὲ ὕδωρ σύμβολον τοῦ θανάτου, τὸ δὲ μύρον σφραγὶς τῶν συνθηκῶν· εἰ δὲ μήτε ἔλαιον ᾖ, μήτε μύρον, ἀρκεῖ ὕδωρ καὶ πρὸς χρίσιν, καὶ πρὸς σφραγῖδα, καὶ πρὸς ὁμολογίαν τοῦ ἀποθανόντος, ἤτοι συναποθνήσκοντος.

(r) Chrysost. hom. VI. in Coloss. p. 1358. (tom. VI. p. 200. edit. Francof.) ἀλείφεται, ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ εἰς στάδιον ἐμβησόμενοι — οὐ καθάπερ οἱ ἱερεῖς τὸ παλαιὸν τὴν κεφαλὴν μόνον, μᾶλλον δὲ μειζόνως· ἐκεῖνος μὲν γὰρ τὴν κεφαλήν, τὸ οὖς τὸ δεξιόν, τὴν χεῖρα, ἵνα καὶ πρὸς ὑπακοὴν καὶ ἔργα ἀγαθὰ αὐτὸν διεγείρῃ· οὗτος δὲ τὸ πᾶν· οὐ γὰρ διδαχθησόμενος ἔρχεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀθλήσων καὶ γυμνασθησόμενος.

CAVEVS

CAVEUS [s] & alii quidam viri docti, vna cum vnctione signum crucis in fronte hominis baptizati adhibitum fuisse, existimant. Neque de hac re dubium est, licet non omnia testimonia, ad quæ prouocant, eam comprobent. Quædam enim eorum ad signum crucis in vnctione chrismatis, seu in confirmatione, vsurpatum respiciunt. Speciatim ista vnctio, de qua loquitur TERTVLLIANVS, & signum crucis ei additum, non erat vnctio baptismum antecedens, sed eam consequens in confirmatione, quemadmodum antea sub huius capitis exordium ostendimus. Quare, vt hanc materiam recte intelligamus, quatuor ad minimum tempora distinguenda sunt, vbi signum crucis, durante cærimoniarum baptismi præparatione, adhibitum fuit. 1.) Sub catechumenorum in statum catechumenatus & ad generale christianorum nomen admissionem. 2.) Tempore exorcismi & impositionis manuum, dum per diuersos catechumenorum gradus ibant. 3.) Tempore huius vnctionis ante baptismum. 4.) Et denique in vnctione confirmationis, quæ tunc temporis baptismi tam adultorum, quam infantium solebat esse conclusio. Et multa de illis locis, quæ de signo crucis in baptismo loquuntur, manifeste ad hanc, tamquam baptismi appendicem, instar clausulæ ei adiunctam, & tamquam vltimam cærimoniam & consummationem illius, respiciunt. Vsum huius signi crucis in catechumenorum admissione ex AVGVSTINO & ex vita *Porphyrii* episcopi *Gazæorum* iam supra [t] demonstrauimus. Frequens etiam eius vsus in exorcismo & impositione manuum & precationibus, durantibus eorum exercitiis catecheticis, itidem a nobis notatus est, quando de illis ex AVGVSTINO & AMBROSIO tractauimus [u], quare id heic non existimo esse repetendum.

(s) Caue prim. christ. part. I. c. X. p. 318. (p. 218. edit. Germanic.) *In erwegung dessen sahe man in der ersten kirche für gut an, daß ein christ, der seinem namen nach ohne dis schon ein gesalbter heisset, möge zu einem geistlichen könige und priester gesalbet werden, und daß sich keine zeit besser dazu schickte, als wenn er getauft würde, da ihm ohne diß der name eines christen zugleich beygelegt und gegeben würde. Eben das war auch die ursach, daß man* auf die stirn der täuflinge das zeichen des creuzes machte.

(t) Vid. lib. X. c. I. §. III. pag. 6.

(u) Lib. X. c. II. n. VIII. pag. 22. 23.

§. V.

Tertio, *In hac vnctione ante baptismum.*

TERTIVS eius vsus in hac ante baptismum vnctione erat. Ita enim auctor sub nomine DIONYSII describens cærimoniam inungendi hominem ante consecrationem aquarum, episcopum, dicit, trino signaculo [x] inchoare vnctionem, & sic sacerdotibus hominem tradere toto corpore inungendum, dum ipse ad fontem vadat, eiusque aquas sacris inuocationibus sanctificet. AVGVSTINVS etiam de hac intelligi potest, quando [y] *Semper*, inquit, *cruci baptisma iungitur.* Et hoc modo diuersa loca apud CYPRIANVM interpretari possumus, vt quum ad *Demetrianum* scribit: *Euadere eos solos posse, qui renati & SIGNO Christi SIGNATI fuerint, alio in loco Deus loquitur; quando ad restitutionem mundi & interitum generis humani angelos suos mittens, grauius in vltimo comminatur dicens: Vadite & cædite, & nolite parcere oculis vestris. Nolite misereri senioris, aut iuuenis & virginis: & paruulos & virgines interficite, vt perdeleantur: omnem autem, super quem SIGNVM scriptum est, ne tetigeritis. Quod autem sit hoc SIGNVM, & qua in corporis parte positum, manifestat alio in loco Deus, dicens: Transi per mediam Hierusalem, ET NOTABIS SIGNVM SVPER FRONTES* [z] *VIRORVM*, cetera. Atque sic iterum in libro de *vnitate ecclesiæ* [a] de *Ozia* rege thuribulum ferente & contra legem Dei sacrificium sibi violenter adsumente, loquens, *Lepra varietate*, inquit, *IN FRONTE maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso domino, vbi SIGNANTVR, qui dominum promerentur.* Quod ad signum crucis, in baptismo fieri solitum, manifesto respicere videtur. *Constitutionum apostolicarum* auctor hac in re confidenter agit. Diuersarum enim partium & cærimoniarum in baptismo adhibitarum sensum explanans; *Aqua* [b] inquit, *adhibetur pro (CHRISTI) sepultura; oleum pro spiritu*

(x) Dionys. hierarch. eccles. p. 353. ὁ δὲ ἱερεὺς χρίσεως διὰ τῆς σφραγίσεως τρὶς ἀπαρξάμενος, τὸ λοιπὸν τοῖς ἱερεῦσι τὸν ἄνδρα χρίσαι πανσώμως παραδοὺς, αὐτὸς ἐπὶ τὴν μητέρα τῆς υἱοθεσίας ἔρχεται, καὶ τὸ ταύτης ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι, καθαγιάσας καὶ τρισὶ τοῦ παναγιωτάτου μύρου σταυροειδέσι χύσεσι τελειώσας κ. τ. λ.

(y) Aug. serm. CI. de tempore p. 290.

(z) Cyprian. ad Demetrian. p. 194. (p. 134. edit. Fell. Amstelod. MDCC.)

(a) Cypr. de vnitat. eccles. p. 116. (p. 84. edit. Amstelod.)

(b) Constit. apost. lib. III. c. XVII. Τὸ ὕδωρ ἀντὶ ταφῆς, καὶ τὸ ἔλαιον ἀντὶ πνεύ-

sancto;

ſancto; ſignum crucis, pro cruce: chriſma confirmatio eſt confeſſionis. Nec improbabile eſt, HIERONYMVM eo reſpicere, etiamſi verba eius ad hoc vnctionis tempus non ita reſtringi debeant; quando ait: *Ego chriſtianus, & de parentibus chriſtianis natus & vexillum crucis in mea fronte* [c] *portans.* Nonnulli verba quoque CYPRIANI [d] addunt: *Muniatur frons, vt ſignum Dei incolume ſeruetur.* Nec non illa PONTII [e] in *vita* illius, vbi de chriſtianis loquens confeſſoribus, quorum frontibus ſtigmata ab ethnicis inuſta, ipſique ad operas metallicas miſſi erant, *frontium notatarum ſecunda inſcriptione ſignatos* eos eſſe dicit, adludens ad ſignum crucis, quo vtpote chriſtiani antea notati fuerant. Verum hæc loca non neceſſario ad baptiſmum reſpiciunt, ſed generaliores duntaxat locutiones ſunt, quæ ad vſum ſigni crucis occaſione quauis alia reſpicere poſſunt: quum iſtius æui chriſtianis moris fuerit, vti reddit TERTVLLIANVS [f] „ad „omnem progreſſum atque promotum, ad omnem aditum & „exitum, ad veſtitum, ad calceatum, ad lauacra, ad menſas, „ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcumque eos conuerſatio „exerceret, frontem crucis ſignaculo tenere.„ Id tamen eate-

ματος ἁγίου, ἡ σφραγὶς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, τὸ μύρον βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας.

(c) Hieron. epiſt. CXIII. præfat. in Iob. tom. III. (p. 690. g. ed. Pariſ. MDCXLIII.)

(d) Cyprian. epiſt. L. al. LVIII. p. 12. (p. 258. edit. Fell. Amſtelod. MDCC.)

(e) Pontius vit. Cyprian. p. 4. (p. 5.) Quis martyres tantos exhortatione diuini ſermonis erigeret? quis denique confeſſores, *frontium notatarum ſecunda inſcriptione ſignatos* & ad exemplum martyrii ſuperſtites reſeruatos, incentiuo tubæ cæleſtis animaret?

(f) Tertull. de coron. milit. c. III. Vid. Cyrill. catecheſ. IV. n. X. μὴ τοίνυν ἐπαισχυνθῶμεν τὸν σταυρὸν τοῦ χριστοῦ ἀλλὰ κἂν ἄλλος ἀποκρύπτῃ, σὺ φανερῶς ἐπὶ μετώπου σφραγίζου ἵνα οἱ δαίμονες τὸ σημεῖον ἰδόντες τὸ βασιλικὸν, μακρὰν φύγωσι τρέμοντες· ποίει δὲ τοῦτο τὸ σημεῖον, ἐσθίων καὶ πίνων, καθήμενος, κοιταζόμενος, ἐξανιστάμενος, λαλῶν, περιπατῶν, ἁπαξαπλῶς ἐν παντὶ πράγματι. Ne ergo Chriſti crucem erubeſcamus; ſed ſi quis alius abſcondat, tu palam ad frontem obſignato, vt dæmones regium ſignum intuentes, tremuli procul aufugiant. Signo autem iſto vtere, tum edens ac bibens, tum ſedens ac cubans, de lecto ſurgens, loquens, ambulans, & vt ſemel dicam, in omni negotio. Id. catech. XIII. n. XIIX. ἐπὶ μετώπου μετὰ παῤῥησίας δακτύλοις ἡ σφραγὶς, καὶ ἐπὶ πάντων ὁ σταυρὸς γινέσθω· ἐπὶ ἄρτων βιβρωσκομένων, καὶ ἐπὶ ποτηρίων πινομένων, ἐν εἰσόδοις, ἐν ἐξόδοις, πρὸ τοῦ ὕπνου κοιταζομένοις, καὶ διανισταμένοις, ὁδεύουσι, καὶ ἠρεμοῦσι. In fronte confidenter ſignaculum crucis digitis imprimatur, & in omnibus aliis crux fiat: In panibus comedendis & in poculis bibendis, & in egreſſu & ingreſſu, ante ſomnum recumbendo, & ſurgendo, eundo & quieſcendo.

nus

nus ex illis inferri poteſt, quod qui ſigno iſto quauis occaſione vti conſueuerunt, illud in hac ſolemni vnctione baptiſmi prætermiſiſſe non cenſendi ſint. Quocirca iſtæ adlegationes tamquam obliqua quædam huius praxis teſtimonia admitti poſſunt.

§. VI.

Quarto, *In vnctione confirmationis.*

DENIQVE in vnctione confirmationis ſemper adhibitum fuit. Et quum hæc tunc temporis appendix quædam eſſet baptiſmatis, ideo, quæ in ea fiebant, ſæpenumero in baptiſmo fieri dicebantur. Atque ita cum vngendi, tum ſignandi cærimonia, in confirmatione vſitata, baptiſmo adſcribitur, & hoc intuitu aliquando pro prioris vnctionis & ſignationis cærimonia, ad baptiſmi anteriora ſpectante, falſo accipitur. Non erat vnctio ante baptiſmum tempore TERTVLLIANI; ſed proxime poſt baptiſmum erat, quæ cum manuum impoſitione ſignum crucis ſibi adnexum habebat, & omnes iſtæ cærimoniæ ad confirmationem, quæ baptiſmum ſequebatur, ſpectabant, neque cum prioribus confundendæ ſunt. TERTVLLIANVS [g] ait: *Caro abluitur, vt anima emaculetur. Caro vngitur, vt anima conſecretur. Caro ſignatur, vt & anima muniatur. Caro manus impoſitione adumbratur, vt & anima ſpiritu illuminetur. Caro corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima de Deo ſaginetur.* Heic omnia eo deſcribit ordine, quo poſt baptiſmum ad euchariſtiam vſque fiebant. Erat ibi vnctio & ſignatio beneficio crucis, ac manuum impoſitio, & tum euchariſtia. Vt adeo hoc crucis ſignum manifeſto ad vnctionem pertineat, quæ baptiſmum conſequebatur, & vſitata erat impoſitionis manuum ſeu confirmationis cærimonia. Atque ita alium locum TERTVLLIANI [h] intelligamus, fas eſt, vbi ait: *Diabolus ipſas quoque res ſacramentorum diuinorum in idolorum myſteriis æmulatur. Tinguit & ipſe quosdam,*

Chryſoſtom. hom. XXI. ad popul. Antiochen. (p. 245. edit. Francof.) Μετὰ τοῦ ῥήματος τούτου καὶ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου διατύπωσον· οὕτω γὰρ οὐ μόνον ἄνθρωπος ἀπαντῶν, ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος βλάψαι τι δυνήσεται, μετὰ τούτων σε ὁρῶν τῶν ὅπλων πανταχοῦ φαινόμενον. Cum hoc verbo & crucem in fronte inprime: ſic enim non tantum homo occurrens, verum nec ipſe diabolus te quidquam lædere poterit, cum his te cernens armis vndique apparentem.

(g) Tertull. de reſurrect. c. VIII.

(h) Tertull. de præſcript. c. XL.

vtique

vtique credentes & fideles suos. Expiationem delictorum de lauacro repromittit, & sic adhuc initiat Mithra; SIGNAT illic in FRONTIBVS MILITES SVOS; celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit & sub gladio redimit coronam. Vbi signatio in frontibus probabiliter ad signum crucis in confirmatione inter baptismum & eucharistiam, fieri solita, adhibitum respicit. Ita quoque LEO [i] episcopus *Romanus*, *Omnes*, inquit, *in Christo regeneratos CRVCIS SIGNVM efficit reges; sancti vero spiritus vnctio consecrat sacerdotes*; reges & sacerdotes eodem sensu intelligens, quo *Petrus* apostolus omnes christianos *regium sacerdotium* esse dicit Quæ priuilegia vnctioni confirmationis communiter a veteribus tribuuntur, vti heic a LEONE, qui signum crucis huic vnctioni post baptismum iungit. Verba AVGVSTINI [k] paullo generaliora sunt, viri tamen docti ea ad signum crucis in confirmatione respicere existimant, [l] quando ait: *Multa sacramenta aliter atque aliter accipimus. Quædam, sicut nostis, ore accipimus* (eucharistiam intelligit) *quædam per totum corpus accipimus*; (videlicet baptismum, in quo totum corpus abluitur) *Quia vero in fronte erubescitur - - ipsam ignominiam quodammodo* (id est crucem) *& quam pagani derident, in loco pudoris nostri constituit.* Vbi, quia signum crucis in fronte, tamquam sacramentum latiore verbi sensu a baptismo & eucharistia distinguit, vsum eius in confirmatione intelligere iure existimatur. Quod signum crucis *Græcis* ideo sæpe vocatur σφραγὶς *signum*, siue *signaculum* spiritus sancti [m]; nonnumquam distinctius dicitur σταυροειδὴς σφραγὶς, *signum in forma crucis factum*, quod non so-

(i) Leo serm. III. in anniuersario die suæ adsumtionis p. 3.

(k) Augustin. enarrat. psalm. CXLI. p. 671. (p. 1636. tom. VIII. opp. edit. Basil. MDLXIX.)

(l) Dall. de confirmat. lib. II. c. XXIV. p. 294. Neque hic omittendus est alius quidam Augustini locus, ex quo id ipsum, quod ex Prudentio supra obseruauimus, discimus; *in fronte fieri illo æuo solitam chrismationem*, Multa sacramenta, (inquit) cetera.

(m) Concil. general. Constantinop. I. can. VII. (tom. II. conc. p. 951.) - - *καὶ σφραγιζομένους, ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τό, τε μέτωπον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ῥῖνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα· καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν.* Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. - - Signatos, siue vnctos primum sancto chrismate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures: Et eos signantes dicimus, *signaculum doni spiritus sancti.*

lum in baptismo & confirmatione sed in ordinatione etiam sacerdotum, vt alibi [n] ex CHRYSOSTOMO & DIONYSIO [o] ostendimus, nec non in aquarum baptismi consecratione adhibebatur, quod nunc proximum est ordine, quod consideremus.

LIBRI VNDECIMI

CAPVT DECIMVM

DE CONSECRATIONE AQVARVM BAPTISMI.

§. I.

Consecratio aquarum per preces facta.

POST vnctionem protinus ad consecrationem aquarum se conferebat ecclesiæ minister; vel episcopus, si præsens esset, eam consecrabat, dum sacerdotes vnctionem absoluerent. Ita enim auctor sub nomine DIONYSII [a] rem repræsentat. *Pontifex*, inquit, *trino signaculo incboans vnctionem, sacerdotibus hominem tradit toto corpore inungendum ; ipse autem ad adoptionis matrem* (ita fontem vocat) *vadit ; cuius AQVAS SACRIS INVOCATIONIBVS SANCTIFICAT, nec non tribus sacratissimi vnguenti crucis forma affusionibus consecrat.* Huius inuocationis, siue consecrationis aquarum per preces, mentionem facit TERTVLLIANVS [b]. Ait enim : *Sacramentum sanctificationis consequuntur inuocato Deo. Superuenit enim statim spiritus de cælis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificatæ vim sanctificandi combibunt.* Et CYPRIANVS [c] : *Oportet, mundari & sanctificari aquam prius*

(n) Lib. IV. cap. VI. n. XII. volum. II. p. 186.

(o) Chrysostom. hom. LV. in Matth. p. 475. Κἂν ἀναγεννηθῆναι δέῃ, σταυρὸς παραγίνεται, κἂν τραφῆναι τὴν μυστικὴν ἐκείνην τροφήν· κἂν χειροτονηθῆναι, κἂν ὁτιοῦν ἕτερον ποιῆσαι, πανταχοῦ τοῦτο τῆς νίκης ἡμῖν παρίσταται σύμβολον. Quum regeneramur, crux domini adest, quum sacratissimo alimur cibo, aut in ordine consecrandi statuimur ; vbique ac semper id victoriæ insigne nobis adsistit.

Dionys. de hierarch. eccles. c. V. (p. 364. edit. Antuerp. MDCXXXIV.) ἑκάστῳ αὐτῶν ἡ σταυροειδὴς ἐνσημαίνεται πρὸς τοῦ τελοῦντος ἱεράρχου σφραγίς : Vnicuique eorum signum crucis a consecrante pontifice imprimitur.

(a) Dionys. de hierarch. eccles. c. II. p. 253. Vid. verba græc. cap. anteced. §. V. sub litt. (x) p. 310.

(b) Tertull. de bapt. c. IV.

(c) Cyprian. epist. LXX. ad Ianuar. p. 190. (p. 300. edit. Fell. Amstelod. MDCC.)

a se-

a sacerdote, vt possit baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Atque ita vniuersum concilium *Carthaginense* [d], tempore *Cypriani* habitum, dicit: *Aqua sacerdotis prece sanctificata abluit delicta.* OPTATVS eo respicit, quando de appellatione *piscis*, ἰχθύς, seu nomine technico, quod ex litteris quorumdam titulorum *CHRISTI* initialibus compositum eique datum erat, loquens, *Hic est piscis*, inquit, [e] *qui in baptismate per inuocationem fontalibus vndis inseritur.* AVGVSTINVS huius inuocationis in libris suis de baptismo frequenter meminit. *Non est*, inquit, *aqua* [f] *profana & adultera, super quam nomen inuocatur, etiamsi a profanis & adulteris inuocetur.* Et in alio loco hanc inuocationem cum in baptismo, tum in aliis sacramentis fieri, & sacramenta valida esse adfirmat, etsi malorum precibus sint sanctificata [g]: *Si ergo ad hoc valet, quod dictum est in euangelio, Deus peccatorem non audit, vt per peccatorem sacramenta non celebrentur. Quomodo exaudit homicidam DEPRECANTEM VEL SVPER AQVAM BAPTISMI, vel super oleum, vel super eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? Quae omnia tamen & fiunt & valent per homicidas.* Et rursus obiectioni respondens *Cyprianistarum* & *Donatistarum*, quod homo impius vel haereticus aquam consecrare non possit, ita argumentatur: *Si* [h] *non sanctificatur aqua, quum aliqua erroris verba per imperitiam precator effundit, multi non solum mali, sed etiam boni fratres in ipsa ecclesia non sanctificant aquam. Multorum enim preces emendantur quotidie, si doctioribus fuerunt recitatae, & multa in eis reperiuntur contra fidem catholicam. Numquid si manifestarentur aliqui baptizati, quum illae preces dictae super aquam fuissent, iubebuntur denuo baptizari. Quid ita? Quia plerumque precis vitium superat precantis adfectus: & quia certa illa euangelica verba* (intelligit formulam baptizandi, in nomine patris, & filii & spiritus sancti, a *CHRISTO* praescriptam) *sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, vt per illa sic euacuentur, quaecumque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur, quemadmodum daemonium Christi nomine excluditur.* Quae verba perspicue

(d) Concil. Carthag. ap. Cyprian. p. 233. (p. 161. n. XVIII. edit. Amstelod.)
(e) Optat. lib. III. contr. Parmen. p. 62. (p. 61. edit. Paris. MDCLXXIX.)
(f) Aug. de baptism. lib. III. c. X.
(g) Augustin. de bapt. lib. V. c. XX.
(h) Id. ibid. lib. VI. c. XXV.

ſpicue oſtendunt, preces conſecrationis tunc temporis inter catholicos pariter & *Donatiſtas* generatim fuiſſe adhibitas, tametſi nec vſus earum, nec orthodoxia abſolute & neceſſario requiri crederetur ad eſſentiam baptiſmi, qui cum magnis erroribus in iſtiusmodi precibus conſiſtere poterat. Facile eſſet, plura alia teſtimonia de hac antiqua eccleſiæ praxi addere ex AMBROSIO [*i*], BASILIO [*k*], THEODORETO [*l*], GREGORIO NYSSENO [*m*], THEOPHILO ALEXANDRINO [*n*], VICTORE VTICENSI [*o*] & aliis; ſed ea pro amplitudine ſua, poſt tot AVGV-

(*i*) Ambroſ. de ſacram. lib. I. c. V. Vbi primum ingreditur ſacerdos, exorciſmum facit, ſecundo *ſuper creaturam aquæ inuocationem*, poſtea & *precem defert*, *vt ſanctificetur fons* & adſit præſentia trinitatis æternæ.
Id. de ſpirit. S. lib. I. c. VII. Habes in euangelio, quia angelus ſecundum tempus deſcendebat in natatoriam, & mouebatur aqua, & qui prior deſcendiſſet in natatoriam, ſanus fiebat. Quid in hoc typo angelus, niſi deſcenſionem ſancti ſpiritus nuntiabat, quæ noſtris futura temporibus *aquas ſacerdotalibus inuocata precibus conſecraret*.

(*k*) Baſil. de ſpirit. S. c. XXVII. Εὐλογοῦμεν τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, Conſecramus aquam baptiſmatis.

(*l*) Theodoret. in 1 Cor. VI, 11. (tom. III. p. 144.) Τῇ ἐπικλήσει τῆς ἁγίας τριάδος ἁγιάζεται τῶν ὑδάτων ἡ φύσις, καὶ χορηγεῖται τῶν ἁμαρτημάτων ἡ ἄφεσις. Per ſanctæ trinitatis inuocationem aquarum natura ſanctificatur, & exhibetur peccatorum remiſſio.

(*m*) Nyſſen. de bapt. Chriſti (tom. III. p. 371.) κατὰ δὲ τὴν ὁμοίαν ἀκολουθίαν τῶν λογισμῶν, καὶ τὸ ὕδωρ οὐδὲν ἄλλο τυγχάνον ἢ ὕδωρ, ἀνακαινίζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν νοητὴν ἀναγέννησιν, τῆς ἄνωθεν χάριτος εὐλογούσης αὐτό. Simili conſequentia rationum etiam aqua, quum nihil aliud ſit quam aqua, *ſuperna gratia benedicente ei*, in eam, quæ mente percipitur, hominem renouat regenerationem.
Id. aduerſ. eos qui baptiſm. differunt tom. II. p 219. b. Λογισάμενος δὲ σωφρόνως, ὅτι πᾶς τόπος τοῦ κυρίου δεσπότου· καὶ πᾶν ὕδωρ ἐπιτήδειον εἰς τὴν τοῦ βαπτίσματος χρείαν, μόνον ἐὰν εὕρῃ πίστιν τοῦ λαμβάνοντος, καὶ εὐλογίαν τοῦ ἁγιάζοντος ἱερέως. Prudenter autem reputans, quod omnis locus eſt communis domini, & omnis *aqua* eſt apta ad vſum baptiſmatis, *ſi modo inuenerit* fidem eius, qui id accepit, & *benedictionem ſacerdotis ſanctificantis*.

(*n*) Theophil. epiſt. paſch. I. biblioth. patr. tom. III. p. 87. (tom. V. p. 846. c. ed. Lugdun. MDCLXXVII.) Dicit, ſpiritum ſanctum non operari ea, quæ in anima ſunt, nec ad irrationabilia peruenire. Quod adſerens non recogitat, *aquas in baptiſmate myſticas aduentu ſancti ſpiritus conſecrari*.

(*o*) Vict. Vtic. de perſecut. Vandal. lib. II. p. 602 (tom. VIII. p. 683. c. in bibl. patr. edit. Lugd. MDCLXXVII.) Pergit comitante officio clericorum ad fontem. Vbi fixis genibus cum ingenti gemitu, pulſans ſingultibus cælum,

STINI

STINI aliorumque ſcriptorum, qui eum anteceſſerunt, teſtimonia, heic recitari oportere non exiſtimamus.

§. II.

Antiqua forma iſtarum precum in conſtitutionibus apoſtolicis.

DVAS treſue obſeruationes adhuc de his precibus conſecrationis ſubiungemus, quæ quibusdam ritibus & doctrinis quibusdam eccleſiæ antiquæ non nihil lucis adfundere poterunt. Et *primum* quidem legimus, quod, vt formas aliis cultus Dei partibus, ita quoque formam his conſecrationis aquarum precibus præſcriptam habuerint; etſi non ita vniuerſalem & immutabilem, vti quidem formam baptiſmi. AVGVSTINVS enim hanc numquam variare, illam autem erroribus quibusdam & deprauationi obnoxiam eſſe dicit, quia humanæ compoſitionis libertati relicta ſit. Harum formularum aliqua adhuc in *conſtitutionibus* ſic dictis *apoſtolicis* habetur, quam hic interponere non inconſultum fuerit. Inſcriptio habet: *Gratiarum actio de myſtica aqua. Sacerdos* [p] *benedicit ac laudat dominum Deum omnipotentem, patrem vnigeniti & gratias agit; quia miſit filium ſuum, qui homo fieret propter nos, vt nos ſaluaret; quia ſuſtinuit, vt ille in incarnatione fieret per omnia obediens, prædicaret regnum cælorum, remiſſionem peccatorum, mortuorum reſurrectionem. Ad hæc adorat ipſum vnigenitum Deum poſt eum, & per illum gratias huic agens, quod ille mortem pro omnibus per crucem ſubierit, cuius mortis figuram dedit baptiſmum regenerationis. Laudat etiam, quia in nomine Chriſti, Deus cunctorum dominus in ſpiritu ſancto non abiecit humanum genus; ſed variis temporibus variam prouidentiam adhibuit; tunc ipſi Adamo in paradi-*

criſpantem *benedixit alueum fontis*, & cum *completa* ſurrexiſſet oratione &c.

(p) Conſtit. apoſtol. lib. VII. c. XLIII. Περὶ τοῦ μυστικοῦ ὕδατος εὐχαριστία. Εὐλογεῖ καὶ δοξάζει τὸν δεσπότην Θεὸν τὸν παντοκράτορα, καὶ πατέρα τοῦ μονογενοῦς Θεοῦ, εὐχαριστῶν ὁ ἱερεύς· ὅτι ἀπέστειλεν ἐνανθρωπῆσαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμᾶς σώσῃ· ὅτι ἠνέσχετο τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑπήκοον αὐτὸν γενέσθαι ἐν πᾶσι, κηρῦξαι βασιλείαν οὐρανῶν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, νεκρῶν ἀνάστασιν· ἐπὶ τούτοις προσκυνεῖ αὐτὸν τὸν μονογενῆ Θεὸν μετ' αὐτόν, καὶ δι' αὐτὸν εὐχαριστῶν αὐτῷ, τῷ ἀναδέξασθαι αὐτὸν τὸν ὑπὲρ πάντων θάνατον διὰ τοῦ σταυροῦ, οὗ τύπον ἔδωκε τὸ βάπτισμα τῆς παλιγγενεσίας· δοξάζει τε, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ Θεός, ὁ τῶν ὅλων κύριος, ἐν ἁγίῳ πνεύματι οὐκ ἀπέρριψε τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος· ἀλλὰ διαφόροις καιροῖς διαφόρους προνοίας ἐποιήσατο· τότε Ἀδὰμ αὐτῷ ἐν παραδείσῳ, πρῶτον μὲν τρυφῆς λόγῳ

so; primum quidem ratione deliciarum dedit illi paradisum in habitationem; deinde ratione prouidentiæ mandatum tradidit; post peccatum autem per iustitiam eum expulit, per bonitatem vero non ex toto abiecit, sed & posteros eius vicissim erudiuit diuersis modis: propter quem in extremo sæculi misit filium suum, vt homo fieret hominum caussa, & omnes humanos adfectus excepto peccato susciperet. Post hanc gratiarum actionem sacerdos Deum inuocare iubetur & dicere: *Respice de cælo, & sanctifica hanc aquam; da vero gratiam & virtutem, vt qui baptizatur secundum mandatum CHRISTI tui, cum eodem crucifigatur, & commoriatur, & consepeliatur, & consuscitetur in adoptionem, quæ in eo fit, vt perimatur quidem peccato, viuat autem iustitiæ.* Quicumque formulam in liturgia nostra *Anglicana* cum hac antiqua forma conferre voluerit, is magnam inter vtramque similitudinem, cum in gratiarum actione, tum in peculiaribus consecrationis precibus, deprehendet.

§. III.

Signum crucis in hac consecratione adhibitum.

Secundo OBSERVAMVS, quod vna cum his precibus signum quoque crucis fieri consueuerit, non vt antea super hominem baptizandum, sed tamquam consecrationis circumstantia. Hoc non tantum ex DIONYSIO [q] discimus, sed ex AVGVSTINO [r] quoque, qui *Baptismus*, inquit, *id est, salutis aqua, non est salutis, nisi in CHRISTI nomine consecrata, qui pro nobis sanguinem fudit, CRVCE IPSIVS AQVA SIGNETVR.* Et CHRYSO-

τὸν παράδεισον οἰκητήριον δοὺς, ἔπειτα προνοίας λόγῳ ἐντολὴν πεπιστευμένος· ἁμαρτόντα δὲ, δικαιοσύνῃ ἐξώσας, ἀγαθότητι δὲ μὴ ἀποῤῥίψας εἰς τὸ παντελὲς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ κατὰ διαδοχὴν διαφόρως παιδεύσας· δι' ὃν ἐπὶ τὸ τέρμα τοῦ αἰῶνος ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ἄνθρωπον γενέσθαι δι' ἀνθρώπους, καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα πάθη ἀναδέξασθαι χωρὶς ἁμαρτίας· αὐτὸν οὖν καὶ νῦν παρακαλείτω ὁ ἱερεὺς πρὸς τῷ βαπτίσματι, καὶ λεγέτω, ὅτι κάτιδε ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἁγίασον τὸ ὕδωρ τοῦτο· δὸς δὲ χάριν καὶ δύναμιν, ὥστε τὸν βαπτιζόμενον, κατ' ἐντολὴν τοῦ χριστοῦ σου, αὐτῷ συσταυρωθῆναι, καὶ συναποθανεῖν, καὶ συνταφῆναι, καὶ συναναστῆναι εἰς υἱοθεσίαν, τὴν ἐν αὐτῷ, τῷ νεκρωθῆναι μὲν τῇ ἁμαρτίᾳ, ζῆσαι δὲ τῇ δικαιοσύνῃ.

(q) Dionys. de hierarch. eccles. c. II. p. 254. τὸ ὕδωρ ταῖς ἱεραῖς ἐπικλήσεσι καθαγιάσας, καὶ τρισὶ τοῦ παναγεστάτου μύρου σταυροειδέσι χύσεσι τελειώσας. latin. vid. §. I. sub litt. (a) in textu p. 314.

(r) Augustin. homil. XXVII. ex L. tom. X. p. 175. (p. 478. b. edit. Basil. MDLXIX.)

STOMVS

STOMVS [s] crucem in omnibus sanctis mysteriis adhiberi adfirmat: *QVVM REGENERAMVR, CRVX DOMINI ADEST, quum sacratissimo alimur cibo, aut in ordine consecrandi statuimur, vbique ac semper id victoriæ insigne nobis adsistit.* Quibus auctor addi potest, qui sub nomine scripsit AVGVSTINI [t], qui omnes ecclesiæ consecrationes percurrit, & signum crucis vbique adhiberi adfirmat. *Huius crucis mysterio*, inquit, *rudes catechizantur, eodem mysterio fons regenerationis consecratur, eiusdem crucis signo per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt. Cum eiusdem crucis charactere basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris sacramenta cum interpositione dominicorum verborum conficiuntur: Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad sacros ordines promouentur.*

§. IV.

Effecta & mutatio, per hanc consecrationem producta, eadem ac in pane & vino eucharistiæ.

Tertio, OBSERVAMVS de huius consecrationis effectis, quod eadem mutatio in aquis baptismi, quæ per consecrationem panis & vini in eucharistia, produci credita sit. Nam non tantum præsentiam spiritus, sed mysticam etiam præsentiam sanguinis *CHRISTI* post consecrationem heic adesse; statuebant. IVLIVS FIRMICVS [u] de baptismo loquens, *Quare*, inquit, *fontes ingenuos, quære puros liquores, vt illic te post multas maculas cum spiritu sancto Christi sanguis incandidet.* GREGORIVS NAZIANZENVS [x] & BASILIVS [y] hoc respectu dicunt: *Esse templo maius aliquid heic, & maius etiam Salomone heic, & maius quoque Ionæ heic*, intelligentes *CHRISTVM* per mysticam suam præsentiam & sanguinis sui efficacitatem. AVGVSTINVS [z] ait: *Significabat mare rubrum baptismum Christi. Vnde rubet baptismus Christi,*

(s) Chrysostom. hom. LIV. (al. LV.) in Matth. p. 475. edit. Commelin. vid. græca c. IX. §. VI sub litt. (o) p. 314.

(t) August. hom. LXXV. de diuersis in append. tom. X. p. 702.

(u) Firmic. de error. profan. relig. c. XXVIII.

(x) Naz. orat. XL. de baptism. p. 657. b. ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶντος ὧδε, παρὰ τοῖς τελείως λογιζομένοις. Ecce plus quam Salomon heic, saltem apud eos, qui rem perfecte considerant.

(y) Basil. de bapt. lib. I. c. II. tom. I. p. 558. Μεῖζον τοῦ ἱεροῦ ὧδε - μεῖζον τοῦ Σολομῶντος ὧδε· καὶ μεῖζον τοῦ Ἰωνᾶ ὧδε.

(z) August. tract. XI. in Io. p. 41. (tom. IX. opp. p. 98. c. edit. Basil. MDLXIX.)

nisi

nisi Christi sanguine consecratus? PROSPER [a] nos in baptismo sanguine Christi tingi, confidenter adfirmat, quando de martyribus ait: *In cocco bis tincto martyria sancta rutilant, semel BAPTISMO CHRISTI SANGVINE TINGVNTVR, atque suo effusionis cruore denuo retincti.* HIERONYMVS eadem metaphora vtitur, verba *Iesaiæ* prophetæ, *Lauate vos, purificate vos*, explicans: *Baptizemini [b] in sanguine meo per lauacrum regenerationis.* Et iterum [c] de reginæ *Candaces* eunucho loquens, dicit: *Hoc testimonium* (Ies. LIII, 7.) *quum legens non intelligeret, interpretante Philippo super passione & nomine saluatoris, intellexit, & statim baptizatus in AGNI SANGVINE, quem legebat, vir meruit appellari, & apostolus gentis Aethiopum missus est.* In eumdem modum CAESARIVS [d] *Ingreditur*, inquit, *anima vitales vndas velut rubras, SANGVINE CHRISTI CONSECRATAS.* Et ISIDORVS [e]: *Quid est mare rubrum, nisi baptismus Christi sanguine consecratus.* Alii nos hoc ipso corporis & sanguinis CHRISTI participes fieri, eiusque carnem edere dicunt, secundum id, quod in euangelio *Ioannis* legitur: *Nisi ederitis carnem filii hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ex quibus verbis baptismi necessitatem deducit FVLGENTIVS [f]: *Quisquis secundum mysterii veritatem considerare poterit, in ipso lauacro sanctæ regenerationis hoc fieri videbit. - - Quod etiam sanctos patres indubitanter credidisse ac docuisse cognoscimus.* Vnde CYRILLVS ALEXANDRINVS [g] homines in baptismo spiritualis agni participes fieri dicit. Loquens enim de *Aethiope* eunucho, dynaste *Candaces, Eunuchus*, inquit, *interrogabat Philippum prophetiam de Christo, & PARTICEPS SPIRITVALIS AGNI per hanc inquisitionem est declaratus: Confestim enim dignus redditus est, qui baptizaretur, sicut & baptizatus est.* Et CHRYSOSTOMVS [h] nos hoc ipso CHRISTVM, tum qua Deum, tum qua

(a) Prosper. de promissis lib. II. c. II.
(b) Hieron. in Iesa. I, 16.
(c) Id. in Iesa. LIII, 7.
(d) Cæsar. Arelat. homil. VI. de paschat. bibl. patr. tom. II. p. 276.
(e) Isidor. Hispal. in Exod. XIX.
(f) Fulgent. de bapt. æthiop. c. XI. p. 611.
(g) Cyrill. in Exod. XII. lib. II. tom. I. p. 270. ὁ Εὐνοῦχος ἀνεπυνθάνετο τοῦ Φιλίππου, τῆς περὶ Χριστοῦ προφητείας - - μέτοχος ἤδη τοῦ νοητοῦ προβάτου διὰ τῆς ἐρεύνης ἀνεδείκνυτο· ἄξιος γὰρ εὐθὺς καὶ βαπτίζεσθαι, καὶ δὴ καὶ βεβάπτισται.
(h) Chrysostom. serm. XXVII. de cruce tom. VI. p. 393. (245. edit. Francofurt.

homi-

hominem induere adfirmat. *Audi*, inquit, *Paulum dicentem: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis, Christum autem quum audieris, non Deum solum intelligas, neque solam eius dispensationem in carne, sed vtrumque.* Et NAZIANZENVS [*i*] obseruat, in baptismo nos pretioso sanguine *CHRISTI* vngi & protegi, quemadmodum olim *Israelitæ* a nocturno illo cruore, quo postes eorum illiti erant, defensi sint. Et CHRYSOSTOMVS [*k*] rursus dicit, quod qui baptizentur, eos regale protegat indumentum, & purpura dominico sanguine tincta decoret. PHILO CARPATHIVS sponsam Christi, hoc est ecclesiam ipsius, in baptismo signaculum [*l*] *CHRISTI* adfirmat accipere, eius sacratissimi sanguinis fonte perlotam. OPTATVS [*m*], vti iam ante audiuimus, *CHRISTVM*, quem piscem vocat, in baptismate per inuocationem fontalibus vndis inseri docet. Quinimmo CHRYSOSTOMVS [*n*] liberiore quodam & rhetorico dicendi genere vtens, homini baptizato non dubitat narrare, quod ipsum dominum statim amplectatur, quod cum corpore eius commisceatur, immo, quod conspergatur cum corpore, quod supra situm est,

---

MDCLXXXIV.) ἄκυε Παύλυ λέγοντος· ὅσοι εἰς χριστὸν ἐβαπτίσθητε, χριστὸν ἐνεδύσασθε· χριστὸν δὲ ὅταν ἀκούσῃς, μὴ τὸν Θεὸν λογίσῃ μόνον, μηδὲ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν μόνην, ἀλλὰ τὸ συναμφότερον.

(*i*) Naz. orat. XL. de bapt. p. 646. c. εἰ δὲ προκαταλάβοις σεαυτὸν τῇ σφραγῖδι, καὶ τὸ μέλλον ἀσφαλίσαιο, τῷ καλλίστῳ τῶν βοηθημάτων, καὶ στεῤῥοτάτῳ σημειωθεὶς καὶ ψυχὴν, καὶ σῶμα, τῷ χρίσματι, καὶ τῷ πνεύματι, ὡς Ἰσραὴλ πάλαι, τῷ νυκτερινῷ καὶ φυλακτικῷ τῶν πρωτοτόκων αἵματι καὶ χρίσματι· τί σοι συμβήσεται; Si per baptismum te ipsum præmunieris, cum pulcherrimo & firmissimo auxilio tibi in futurum caueris, animum scilicet & corpus vnctione & spiritu consignans, quemadmodum olim Israël nocturno illo cruore, qui primigenitos tuebatur, quid tibi accidet?

(*k*) Chrysost. homil. LX. ad illuminandos tom. I. p. 796. (p. 704. edit. cit. Francof.) ὅταν τὸ ἱμάτιον τὸ βασιλικὸν ἀνελάβετε, ὅταν τὴν πορφύραν περιβάλλεσθε τὴν αἵματι βαφεῖσαν δεσποτικῷ.

(*l*) Philo in Cantic. IV, 12. Fons signatus sponsa dicitur, quia in baptismate signaculum Iesu Christi accepit, ex eius sacratissimi sanguinis fonte perlota.

(*m*) Optat. lib. III. p. 62. Paris. MDCXXXI. (p. 61. edit. Par. MDCLXXIX.) Hic est piscis, qui in baptismate per inuocationem fontalibus vndis inseritur, vt quæ aqua fuerat, a pisce etiam piscina vocitetur.

(*n*) Chrysost. homil. VI. in Coloss. p. 1319. (p. 202. edit. Francof.) οὐ ξύλον ὁρᾷς, οὐδὲ πηγὴν, ἀλλὰ αὐτὸν εὐθέως περιλαμβάνεις τὸν δεσπότην, ἀνακεράννυσαι τῷ σώματι, ἀναφύρῃ τῷ σώματι τῷ ἄνω κειμένῳ κ. τ. λ.

quo diabolo non liceat accedere. Nonnulli, vt ISIDORVS [o], aquam baptismi aquam esse dicunt, quæ tempore passionis *CHRISTI* de latere profluxit. Et alii, vti LAVRENTIVS NOVARIENSIS, [p] aquam filii Dei sanguine mixtam esse, adserunt. Alii rursus aquam per spiritus efficaciam ad diuinam quamdam & ineffabilem vim transmutari dicunt. Ita CYRILLVS ALEXANDRINVS [q], qui frequenter vocabulum μεταστοιχειοῦσθαι adhibet, quando de aquæ in baptismo & de panis ac vini in eucharistia, vel alia quacumque mutatione, in christianæ religionis mysteriis effecta, loquitur. CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS & GREGORIVS NYSSENVS eamdem obseruationem habent de mutatione, in vnguento post consecrationem facta, quam eamdem cum panis ac vini eucharistici mutatione faciunt. *Vide*, inquit CYRILLVS [r], *ne illud esse putes nudum vnguentum. Quemadmodum enim panis eucharistiæ post sancti spiritus inuocationem non amplius est panis communis, sed est corpus CHRISTI; sic & sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentum nudum, neque, vt ita dicam, commune, postquam iam consecratum est: sed est charisma, quod Christi & spiritus sancti, id est, diuinitatis eius præsentiam efficit.* Similem in modum GREGORIVS NYSSENVS eamdem mutationem in oleo mystico, & in ipso altari, & in ministris per ordinationem, & in pane ac vino eucharistiæ post consecrationem statuit. *Ne contemnas*, inquit, *diuinum lauacrum, neque id tamquam commune propter vsum aquæ [s] parui facias, & leui momento ducas. Nam id, quod opera-*

(o) Isidor. de offic. eccles. lib. II. c. XXIV. Aqua est, quæ tempore passionis Christi de latere profluxit.

(p) Laurent. Nouar. homil. I. de pœnitentia. bibl. patr. tom. II. p. 127. Adsperges me aqua filii tui sacro sanguine mixta. - Abluitur Adam corpore Christi &c.

(q) Cyrill. in Io. III, 5. p. 147. διὰ τῆς τοῦ πνεύματος ἐνεργείας τὸ αἰσθητὸν ὕδωρ πρὸς θείαν τινὰ καὶ ἄῤῥητον ἀναστοιχειοῦται δύναμιν. Vid. Albertinum de eucharistia, lib. II. c. II. p. 438. tot. vbi omnia illa loca, quæ de hac μεταστοιχειώσει agunt, collecta exhibet.

(r) Cyrill. catech. mystag. III. n. III. ὅρα μὴ ὑπονοήσῃς ἐκεῖνο τὸ μύρον ψιλὸν εἶναι· ὥσπερ καὶ ὁ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ· οὕτω τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ᾽ ὡς ἂν εἴποι τις κοινὸν, μετ᾽ ἐπίκλησιν, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα, καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον.

(s) Nyssen. de bapt. Christi, tom. III. p. 369. 370. Μὴ καταφρονήσῃς τοῦ θείου λουτροῦ, μηδὲ ὡς κοινὸν αὐτὸ ἐξευτελίσῃς, διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος· τὸ γὰρ ἐνεργοῦν μέγα,

tur,

tur, magnum eſt, & ab illo mirabiles exſiſtunt effectus. Nam & altare hoc ſanctum, cui adſiſtimus, lapis eſt natura communis, nihil differens ab aliis cruſtis lapideis, ex quibus parietes noſtri exſtruuntur & pauimenta exornantur; ſed quoniam Dei cultui conſecratum atque dedicatum eſt, ac benedictionem accepit, menſa ſancta, altare immaculatum eſt, quod non amplius ab omnibus, ſed a ſolis ſacerdotibus, iisque venerantibus contrectatur. Panis item panis eſt initio communis: ſed vbi eum myſterium ſacrificauerit, corpus Chriſti fit & dicitur: ſic myſticum oleum, ſic vinum: quum ſint res exigui pretii ante benedictionem, poſt ſanctificationem, quæ a ſpiritu procedit, vtrumque eorum excellenter operatur. Eadem item verbi vis etiam ſacerdotem auguſtum & honorandum facit, nouitate benedictionis a communitate vulgi ſeparatum. Quum enim heri ac tempore ſuperiore vnus e multitudine ac plebe eſſet, repente redditur præceptor, præſes, doctor pietatis, myſteriorum latentium præſul: eaque contingunt ei, quum nihil vel corpore vel forma mutatur, ſed quod ad ſpeciem externam attinet, ille ſit, qui erat, inuiſibili quadam vi ac gratia, inuiſibilem animam in melius transformatam gerens. LEO [t] pontifex *Romanus* vlterius progreditur, baptiſmum non tantum in aqua, ſed in homine quoque cum ſuſcipiente, mutationem efficere adſerens: *Suſceptus*, inquit, *A CHRISTO, CHRISTVMQVE ſuſcipiens, non idem poſt lauacrum, qui ante baptiſmum fuit, ſed corpus regenerati fit caro crucifixi.* Ex quibus omnibus facile ad obſeruandum eſt, quod in omnibus iſtis caſibus mutatio, qua de loquuntur ſcriptores, non in rerum ſubſtantia, ſed in qualitatibus duntaxat

καὶ ἀπ' ἐκείνου θαυμαστὰ γίνεται τὰ τελούμενα· ἐπεὶ καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦτο τὸ ἅγιον, ᾧ παρεστήκαμεν, λίθος ἐστὶ κατὰ τὴν φύσιν κοινὸς, οὐδὲν διαφέρων τῶν ἄλλων πλακῶν, αἳ τοὺς τοίχους ἡμῶν οἰκοδομοῦσι, καὶ καλλωπίζουσι τὰ ἐδάφη· ἐπειδὰν δὲ καθιερώθη τῇ τοῦ Θεοῦ θεραπείᾳ, καὶ τὴν εὐλογίαν ἐδέξατο, ἔστι τράπεζα ἁγία, θυσιαστήριον ἄχραντον, οὐκέτι παρὰ πάντων ψηλαφώμενον, ἀλλὰ μόνων ἱερέων, καὶ τούτων εὐλαβουμένων· ὁ ἄρτος πάλιν ἄρτος ἐστὶ τέως κοινός· ἀλλ' ὅταν αὐτὸν τὸ μυστήριον ἱερουργήσῃ, σῶμα Χριστοῦ λέγεταί τε καὶ γίνεται· οὕτως τὸ μυστικὸν ἔλαιον, οὕτως ὁ οἶνος, ὀλίγου τινὸς ἄξια ὄντα πρὸ τῆς εὐλογίας· μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὸν τοῦ πνεύματος ἑκάτερον αὐτῶν ἐνεργεῖ διαφόρως· ἡ αὐτὴ δὲ τοῦ λόγου δύναμις, καὶ τὸν ἱερέα ποιεῖ σεμνὸν καὶ τίμιον, τῇ καινότητι τῆς εὐλογίας τῆς πρὸς τοὺς πολλοὺς κοινότητος χωριζόμενον· χθὲς γὰρ καὶ πρώην εἷς ὑπάρχων τῶν πολλῶν καὶ τοῦ δήμου ἀθρόον, ἀποδείκνυται καθηγεμὼν, πρόεδρος, διδάσκαλος εὐσεβείας, μυστηρίων λανθανόντων μυσταγωγός· καὶ ταῦτα ποιεῖ, μηδὲν τοῦ σώματος ἢ τῆς μορφῆς ἀμειφθείς· ἀλλ' ὑπάρχων κατὰ τὸ φαινόμενον ἐκεῖνος, ὃς ἦν, ἀοράτῳ τινὶ δυνάμει καὶ χάριτι τὴν ἀόρατον ψυχὴν μεταμορφωθεὶς πρὸς τὸ βέλτιον.

(t) Leo ſerm. XIV. de paſſione p. 62.

facta fuerit. Aqua non eſt ſanguis *CHRISTI* ſubſtantialiter & realiter, ſed tantum ſymbolice & myſtice. Neque homo in carnem *CHRISTI* per baptiſmum mutatur ratione vlla alia, quam qua viuum myſtici corporis eius membrum redditur, participans ſpiritum, per quem ille eccleſiam ſuam, vt caput illius, moderatur ac gubernat. Vt adeo, quando veteres de diuina mutatione, ſiue transelementatione (nondum enim vocabulum *transſubſtantiationis* notum erat) panis ac vini in euchariſtia loquuntur, de mutatione in qualitatibus & poteſtate, non in ſubſtantia, vti heic in baptiſmo, interpretandi ſint: ſiquidem omnia verba, quibus ad declarandam hanc mutationem vtuntur, ſimiliter in aqua baptiſmi poſt conſecrationem vera eſſe comprobantur.

§. V.

Quatenus iſtæ preces conſecrationis in eccleſia neceſſariæ creditæ ſint.

Observandvm porro eſt, vt omnes errores deuitemus, quod quum veteres de abſoluta quadam inuocandi *DEVM* ad aquas baptiſmi conſecrandas neceſſitate loquuntur, non nouam quamdam precum formam ab eccleſia præſcriptam, ſed ipſam baptiſmi formam a *CHRISTO* inſtitutam, intelligant, quam ſacroſanctæ *TRINITATIS* inuocationem eſſe recte arbitrantur. Quo ſenſu baptiſmus recte adminiſtrari nequit ſine precibus pro aquæ conſecratione factis, tametſi, vrgente neceſſitate, ſine addititiis eccleſiæ precibus [u] peragi poſſit.

(u) Vid. Albertin. de euchariſtia lib. I. c. V. p. 18. Reſpexiſſe veteres ad hæc euangelica verba, ***in nomine patris, & filii, & ſpiritus ſancti***, dubium eſſe non poteſt, quum nullæ ſint aliæ preces ad aquæ conſecrationem a domino inſtitutæ. Ad hanc generalem implicitamque inuocationem in primæua euangelii ſimplicitate aquæ ſanctificationi hominiſque ſanctificationi abunde ſufficientem amplificarunt & dilatarunt, preces primo concipientes pro aquæ ſanctificatione, deinde etiam alias pro baptiſmum ſuſcipiente cum variis additamentis exoticorum rituum. cetera.

LIBRI

LIBRI VNDECIMI

CAPVT VNDECIMVM

DE DIVERSA RATIONE BAPTIZANDI PER IMMERSIONEM TRINAM, ET ADSPERSIONEM IN BAPTISMO CLINICORVM.

§. I.

Omnes baptizandi olim veſtibus exuti.

HACTENVS omnia, quæ ipſum actum baptizandi anteceſſere, conſiderauimus, nunc in modum inquiremus, quo baptiſmus peractus fuerit, vtrum per omnimodam immerſionem, an per adſperſionem, quæ nunc generalior eccleſiæ conſuetudo eſt. Non eſt dubium, quin vterque modus primario baptiſmi ſcopo ſatis reſpondeat, qui eſt, vt anima, non corpus, peccati ablutione purificetur. Adhuc autem veteres immerſionem fortius ac viuidius repræſentare credebant mortem, ſepulcrum ac reſurrectionem *CHRISTI*, nec non mortem noſtram, qua peccato morimur, ac reſurrrectionem noſtram ad iuſtitiam. Et exuendi baptizandum conſuetudo itidem repræſentabat officium deponendi corpus peccati, ad induendum nouum hominem, qui ſecundum *DEVM* conditus eſt ad iuſtitiam & ſanctimoniam veram. Quam ob cauſſam modum baptizandi nudos per immerſionem obſeruabant, extremæ neceſſitatis caſibus exceptis, vbi adſperſione vtebantur, vt in baptiſmo clinicorum, vel in aquarum inopia. Homines veſtibus exui conſueuiſſe iam baptizandos, manifeſtum eſt partim ex iis, quæ de vnctione antea diximus, quippe quæ non ſolum in capite, ſed in reliquis etiam corporis partibus perficiebatur; partim e diſertis teſtimoniis, quæ hoc adfirmant; nec non ex modo baptizandi per immerſionem, qui id neceſſario requirebat. CHRYSOSTOMVS loquens de baptiſmo, hominem heic eſſe nudum dicit, perinde ac *Adamum* in paradiſo, ſed tamen hoc cum diſcrimine: *Hic* [*a*] *nuditas*, inquit, *& illic nuditas. Sed illic quidem, quum peccaſſet, nudatus fuit, quoniam peccauit: heic autem nudatur, vt liberetur. Exuit tum ille gloriam, quam aliquando habuit. Nunc vete-*

(*a*) Chryſoſtom. homil. VI. in Coloſſ. p. 2358. (p. 200. edit. Francof.) ἐνταῦθα γυμνότης, κἀκεῖ γυμνότης· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἁμαρτήσας ἐγυμνώθη, ἐπειδὴ ἥμαρτεν· ἐνταῦθα δὲ, ἵνα ἀπαλλαγῇ, γυμνοῦται· ἀπεδύσατο τότε τὴν δόξαν, ἣν εἶχεν ἐκεῖ-

rem exuit hominem: & priusquam adſcendat, tam facile exuit quam veſtimenta. AMBROSIVS [b] ait: *Nudi in ſeculo naſcimur, nudi etiam accedimus ad lauacrum: vt nudi quoque & expediti ad cæli ianuam properamus. Quam autem incongruum & abſurdum eſt, vt quem nudum mater genuit, nudum ſuſcipit eccleſia, diues intrare velit cælum?* CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS huius circumſtantiæ [c] meminit, & ſimul eius reddit rationem, quando recens baptizatos ita adloquitur: *Statim vt ingreſſi eſtis (in interiorem baptiſterii domum) veſtem exuiſtis: quod quidem exuti hominis antiqui cum operibus ſuis imago fuit. Atque ita exuti, eratis nudi: imitantes & in hoc eum, qui in cruce nudatus fuerat, CHRISTVM: qua ille nuditate principatus & poteſtates huius ſeculi ſpoliauit, & magna confidentia in ligno de illis triumphauit. Quia in membris veſtris deliteſcebant aduerſariæ virtutes, non licet vobis veſtem illam veterem amplius ferre. Non eam dico, quæ ſenſibus percipitur: ſed veterem hominem, erroneis corruptum deſideriis: quem non licet animæ rurſus induere, poſtquam ſemel exuerit: immo dicendum eſt cum ſponſa CHRISTI, vt eſt in cantico canticorum: Exui veſtem meam, quomodo rurſus induam illam? O rem admirandam! nudi fuiſtis in conſpectu omnium, & non vos pudebat. Reuera enim in hoc protoplaſti Adam ferebatis exemplum, qui nudus in paradiſo fuit, & tamen nullo adficiebatur pudore.* Ita quoque AMPHILOCHIVS in vita BASILII [d], de huius loquens baptiſmo, ait: *Surgens cum tremore, ſuis ſe veſtibus ſpoliat, vnaque cum veſtibus veterem exuit hominem.* Et ZENO

τος, ἀποδύεσθαι νῦν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ὄντος, καὶ πρὶν ἢ ἐπιβῆναι, οὕτως εὐκόλως ἀποδύεσθαι, ὥσπερ τὰ ἱμάτια.

(b) Ambroſ. ſerm. XX. (tom. V. p. 153. edit. Pariſ. MDCXLII.)

(c) Cyrill. catech. myſtag. II. n. II. p. 284. Εὐθὺς οὖν εἰσελθόντες (εἰς τὸν ἐσώτερον οἶκον) ἀπεδύεσθε τὸν χιτῶνα· καὶ τοῦτο ἦν εἰκὼν τοῦ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποδύεσθαι σὺν ταῖς πράξεσιν· ἀποδυθέντες γυμνοὶ ἦτε, μιμούμενοι καὶ ἐν τούτῳ τὸν ἐπὶ σταυροῦ γυμνωθέντα Χριστὸν, καὶ τῇ γυμνότητι ἀπεκδυσάμενον τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, καὶ μετὰ παῤῥησίας ἐν τῷ ξύλῳ θριαμβεύσαντα· ἐπειδὴ γὰρ τοῖς μέλεσι τοῖς ὑμετέροις ἐνεφώλευον αἱ ἀντικείμεναι δυνάμεις, οὐκ ἔτι φορεῖν ὑμῖν ἔξεστι τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον χιτῶνα· οὐ τοῦτον πάντως λέγω τὸν αἰσθητὸν, ἀλλὰ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, τὸν φθειρόμενον ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῆς ἀπάτης· ὃν μὴ εἴη πάλιν ἐνδύσασθαι τῇ ἅπαξ τοῦτον ἀποδυσαμένῃ ψυχῇ, ἀλλὰ λέγειν κατὰ τὴν ἐν τῷ ᾌσματι τῶν ᾀσμάτων τοῦ Χριστοῦ νύμφην· ἐξεδυσάμην τὸν χιτῶνά μου, πῶς ἐνδύσομαι αὐτόν; ὢ θαυμασίου πράγματος· γυμνοὶ ἦτε ἐν ὄψεσι πάντων, καὶ οὐκ ᾐσχύνεσθε, ἀληθῶς γὰρ μίμημα ἐφέρετε πρωτοπλάστου Ἀδὰμ, ὃς ἐν τῷ παραδείσῳ γυμνὸς ἦν, καὶ οὐκ ᾐσχύνετο.

(d) Amphiloch. vit. Baſil. c. V. καὶ δὴ ἀναστὰς ἔντρομος, ἐκδιδύσκεται τὰ ἱμάτια, καὶ σὺν αὐτοῖς ἀληθῶς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον.

VERO-

VERONENSIS [*e*] homines baptiſmatis ſui commonefaciens, *Gaudete*, inquit, *in fontem quidem nudi demergitis, ſed aetherea veſte veſtiti, mox candidati inde ſurgitis, quam qui non polluerit, regna caeleſtia poſſidebit.* ATHANASIVS in *inuectiua* ſua in *Arianos* inter alia crimina & hoc eis obiectat, quod ipſorum perſuaſu & inductu *Iudaei* pariter & ethnici in baptiſterium ingreſſi res adeo turpes in catechumenos, qui nudi ſteterint [*f*], perpetrarint, vt eas pudeat referre. Et ſimilis querela de *Petro* epiſcopo *Apamearum* in concilio *Conſtantinopolitano* ſub *Menna* [*g*] facta eſt, quod neophytos, ſiue recens baptizatos, ſine tunicis & calceamentis exſiſtentes, baptiſterio eiecerit. Quae omnia ſatis ſuperque probant, homines tum baptizatos fuiſſe nudos, ſiue ad exemplum *Adae* in paradiſo, ſiue ſeruatoris noſtri in cruce, ſiue ad ſignificandum, quod corpus peccati & veterem hominem cum operibus ſuis deponerent.

§. II.

Nulla heic exceptio vel mulierum vel infantium.

HAEC quidem praxis tam vniuerſalis fuit, vt nullam exceptionem, vel ratione teneritatis & mollitiei in infantibus, vel pudoris in ſexu femineo, factam legamus, niſi vel morbus, vel impotentia quaedam vſitatam conſuetudinem migrari iuſſiſſet. CHRYSOSTOMVS locupletiſſimus huius conſuetudinis teſtis eſt. Scribens enim de illis, quae inimici eius aduerſus ipſum magno ſabbatho, hoc eſt pridie paſchatis, crudeliter patrauerant, inter alias res tragicas ab ipſis commiſſas narrat, eos cum collecta manu militum in eccleſiam ingreſſos clerum omnem vi eieciſſe, multisque in baptiſterio interfectis, mulieres [*h*], quae

(*e*) Zeno inuitat. II. ad bapt. bibl. patr. tom. II. p. 442.

(*f*) Athan. ep. ad orthodox. tom. I. p. 946. (p. 113. f. edit. Pariſ. MDCXCVIII.) *εἰς δὲ τὸ ἅγιον βαπτιστήριον· φεῦ τῆς τόλμης· οἱ κυριοκτόνοι Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ ἄθεοι ἐθνικοὶ ἀφυλάκτως εἰσερχόμενοι, τοιαῦτα αἰσχρὰ διεπράττοντο καὶ ἐλάλουν γυμνοῦντες ἑαυτοὺς, ὡς αἰσχύνεσθαι καὶ λέγειν αὐτά.* In ſacrum baptiſterium, pro facinus, dominicidae iudaei & athei ethnici temere ingreſſi, res adeo turpes perpetrarunt, ac ſe ipſos nudantes tam obſcoena protulere verba, vt ea pudeat referre. (Not. Heic nihil de *nudis* catechumenis.)

(*g*) Concil. Conſtant. act. I. p. 53. edit. Crab. Quum eſſemus in baptiſterio neophytarum, ſine tunicis & calceamentis exſiſtentium, venit epiſcopus noſter Petrus & eiecit nos foras vna cum neophytis &c.

(*h*) Chryſoſt. ep. I. ad Innocent. p. 680. (tom. IV. opp. p. 596. edit. Francof.) ἀθρόον

per

per illud tempus ſe exuiſſent, vt baptizarentur, tanto metu perculiſſe, vt nudæ aufugerent, neque illis conceſſum fuiſſe, vt ſe velarent, ſicut mulieres honeſtas deceat. Cum infantibus ita quoque comparatum fuiſſe, ex conſuetudine immergendi, quæ per plura ſæcula in eccleſia durauit, manifeſtum eſt; nec non ex eo, quod de infantibus ſpeciatim in *ordine Romano* [*i*] & *ſacramentario* GREGORII perhibetur, quod, poſt quam ſacerdos ſub trina merſione eos baptizarit, veſtiri, & ad pontificem adduci debeant, vt confirmentur. Hoc ipſum enim illos antea ad baptiſmum ſuſcipiendum nudos & inueſtes fuiſſe arguit.

§. III.

Res tamen ita inſtituta, vt ne quid in decentiam peccaretur.

VERVMTAMEN, ne quod indecentiæ vitium in tam ſancta actione conſpiceretur, duo ſpeciatim per antiquas regulas ſancita erant. 1.) Vt viri ac mulieres ſeparatim baptizarentur. Quem in finem baptiſteria plerumque in duo diuiſa erant conclauia, alterum pro viris, pro feminis alterum, quemadmodum ex AVGVSTINO [*k*] alio loco [*l*] oſtendimus. Vel etiam alio tempore viri, alio mulieres baptizabantur, vti ex *ordine Romano*, *ſacramentario* GREGORII, ALBINO FLACCO, aliisque ſcri-

στρατιωτικὸν πλῆθος αὐτῷ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ, πρὸς ἑσπέραν λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἐπιγινομένης, ταῖς ἐκκλησίαις ἐπεισελθὸν, τὸν κλῆρον ἅπαντα τὸν σὺν ἡμῖν πρὸς βίαν ἐξέβαλον, καὶ ὅπλοις τὸ βῆμα περιεστοίχιζον· καὶ γυναῖκες τῶν ἐκκλησιῶν οἴκων πρὸς τὸ βάπτισμα ἀποδυσάμεναι κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν γυμναὶ ἔφυγον ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς χαλεπῆς ταύτης ἐφόδου· οὐδὲ τὴν πρέπουσαν γυναιξὶν εὐσχημοσύνην συγχωρούμεναι περιθέσθαι. Ipſo magno ſabbatho collecta manus militum, ad veſperam diei in eccleſias ingreſſa clerum omnem, qui nobiscum erat, vi eiecit, & armis ſanctuarium vndique obſedit. *Mulieres* quoque ſacrarum ædium, *quæ* per illud tempus *ſe exuerant*, *vt baptizarentur*, metu grauis iſtius incurſus *nudæ* aufugerunt. Neque enim concedebatur, vt ſe velarent, ſicut mulieres honeſtas decet.

(*i*) Gregor. Sacram. de bapt. infant. Baptizat eum ſacerdos ſub trina merſione &c. Et veſtitur infans. Id. Ordo Roman. cap. de die ſabbathi S. Paſchæ. Quum veſtiti fuerint infantes, pontifex confirmet eos. Vid. Athanaſ. de parabol. euangel. quæſt. XCII. citat infra ſub litt. (t)

(*k*) Auguſt. de ciuit. Dei lib. XXII. c. VIII. tom. V. p. 1343. Admonetur in ſomnis appropinquante paſcha, vt in *parte feminarum* obſeruanti *baptiſterium*, quæcumque illi baptizatæ primitus occurriſſet, eumdem locum ſigno Chriſti ſignaret.

(*l*) Lib. VIII. c. VII. §. I. vol. III. p. 253. litt. (g)

ptori-

ptoribus obſeruat VOSSIVS [m]. 2.) Erat olim diaconiſſarum ordo in eccleſia & præcipua quædam officii earum pars, feminis in baptiſmo adſiſtere, (vbi decori ſeruandi cauſſa ad exuendum eis veſtes adhibebantur) atque omnia ita inſtituere, vt vniuerſus actus cum omni decentia, tantæ eius ſanctitati conveniente, perageretur. De quibus omnibus idonea teſtimonia in libro quodam ſuperiore [n] attulimus, quæ heic nihil attinet repetere.

§. IV.

Baptiſmus plerumque per immerſionem factus.

HOMINES ſic depoſitis veſtibus communiter per vniuerſi corporis immerſionem baptizabantur, idque ad repræſentandam mortem, ſepulchrum ac reſurrectionem CHRISTI; nec non ad ſignificandum hoc ipſo, quod peccato morerentur, eiusque poteſtate abolita, ad nouam vitam reſurgerent. Sunt loca bene multa in epiſtolis *Paulinis*, quæ ad hanc conſuetudinem manifeſto reſpiciunt, Rom. VI, 4. *Conſepulti ſumus ei per baptiſmum in mortem: vt ſicut ſuſcitatus eſt CHRISTVS ex mortuis in gloriam patris, ita & nos noua vita ambulemus.* Ita quoque Col. II, 12. *CHRISTO conſepulti eſtis per baptiſmum, per quem etiam cum eo ſuſcitati eſtis, per fidem efficacis illius virtutis Dei, qui ſuſcitauit eum ex mortuis.* Et vt hæc archetypa & apoſtolica praxis fuit, ita vniuerſalis eccleſiæ conſuetudo per plura ſæcula ex iisdem ſymbolicis rationibus manſit, ex quibus primum ab apoſtolis fuit adhi-

(m) Voſſ. de bapt. diſput. I. p. 35. 36. Alia ratione conſulebatur muliebri verecundiæ. Nam viri ſeparatim a feminis baptizabantur. - - Ordo Romanus cap. de ſabbatho ſancto: *Deinde presbyteri, aut diaconi etiam, ſi neceſſe fuerit, & acolythi, induentes ſe veſtibus mundis, vel candidis, ingrediuntur in fontem intro in aquam, & baptizantur primum maſculi, deinde feminæ.* Idem colligi poteſt ex Gregorii magni ſacramentario: in quo *ordo* ad catechumenum faciendum talis præſcribitur: *Quum venerint ad eccleſiam, recitantur eorum nomina, & ſtent maſculi ad dextram, feminæ vero ad ſiniſtram.* Poſtea oratio commemoratur; prius, quæ ſuper maſculos, exinde quæ ſuper femellas habetur. Similiter Albinus Flaccus lib. de diuin. offic. de ſabbatho S. Paſchæ: *Poſt horam denique tertiam ſabbatho præparantur ad eccleſiam, qui baptizandi ſunt, ſimul cum patrinis & matrinis, & ordinantur ab acolytho, maſculi ad dexteram, feminæ ad ſiniſtram.*

(n) Lib. II. c. XXII. §. VIII. vol. I. p. 352.

bita. *Constitutionum apostolicarum* auctor [o] ait: *Baptismus in mortem IESV datur, & aqua adhibetur pro sepultura.* CHRYSOSTOMVS resurrectionem ex hac praxi demonstrat. Nam *Baptizari* [p], inquit, *& demergi, deinde sursum remeare & emergere est symbolum seu signum descensus ad inferos, & ex eo adscensus. Quamobrem Paulus quoque baptismum sepulchrum vocat, dicens: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Ex eo autem futurum quoque facit credibile, corporum, inquam, resurrectionem. Est enim longe maius peccata delere, quam corpus suscitare,* cetera. Et alio loco [q]: *In aqua tamquam sepulchro caput immergentibus nobis vetus homo sepelitur, & deinde emergentibus nouus resurgit inde.* CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS [r] hoc ipsum effusionis spiritus sancti super apostolos imaginem facit. *Vt enim is, qui mergitur in aquas & baptizatur, vndique ab aquis circumdatur; sic & illi (apostoli) a spiritu baptizati sunt perfecte. Sed aqua quidem exterius circumdat, spiritus autem interiorem animam abluit incomprehensibiliter.* Concilium *Toletanum* quartum priori rationi insistit [s]; *In aquis mersio quasi ad infernum descensio est: Et rursus ab aquis emersio resurrectio est.* Atque ita AMBROSIVS [t] id interpretatur; *Interrogatus es*, inquiens, *Credis in Deum, patrem*

(o) Constit. apost. lib. III. c. XVII. Ἔστι τοίνυν τὸ μὲν βάπτισμα εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ διδόμενον· τὸ δὲ ὕδωρ, ἀντὶ ταφῆς.

(p) Chrys. hom. XL. in 1 Cor. p. 689. (p. 452. d. ed. Francof.) Τὸ γὰρ βαπτίζεσθαι καὶ καταδύεσθαι, εἶτα ἀνανεύειν, τῆς εἰς ᾅδου καταβάσεώς ἐστι σύμβολον, καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἀνόδου· διὸ καὶ τάφον τὸ βάπτισμα ὁ Παῦλος καλεῖ λέγων, Συνετάφημεν οὖν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος εἰς τὸν θάνατον· ἀπὸ τούτου καὶ τὸ μέλλον ἀξιόπιστον ποιεῖ, τῶν σωμάτων λέγω τὴν ἀνάστασιν· τοῦ γὰρ σῶμα ἀναστῆσαι πολλῷ μεῖζον τὸ ἁμαρτήματα ἀφανίσαι.

(q) Chrysost. in Io. III, 5. hom. XXV. p. 656. (hom. XXIV. p. 157. b.) καθάπερ ἔν τινι τάφῳ, τῷ ὕδατι καταδυόντων ἡμῶν τὰς κεφαλὰς, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος θάπτεται, καὶ καταδὺς κάτω κρύπτεται ὅλος καθάπαξ· εἶτα ἀνανευόντων ἡμῶν, ὁ καινὸς ἄνεισι πάλιν.

(r) Cyrill. catech. XVII. n. VIII. p. 247. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐνδύνων ἐν τοῖς ὕδασι, καὶ βαπτιζόμενος πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ὑδάτων περιβάλλεται· οὕτω καὶ ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐβαπτίσθησαν ὁλοτελῶς· ἀλλὰ τὸ μὲν ὕδωρ ἔξωθεν περιχεῖται, τὸ δὲ πνεῦμα καὶ τὴν ἔνδοθεν ψυχὴν βαπτίζει ἀπαραλείπτως.

(s) Concil. Tolet. IV. c. VI. (tom. V. conc. p. 1707.)

(t) Ambros. de sacram. lib. II. c. VII.

Add. quoque Tertull. de bapt. c. II. Homo *in aquam demissus* & inter pauca verba tinctus, non multo vel nihilo mundior resurgit.

Paulin. epist. XII. ad Seuerum:

Mira Dei pietas! peccator *mergitur undis.*

omni-

omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti, hoc est, sepultus es. Ex EPIPHANIO quoque & aliis auctoribus apparet, quod plerique hæreticorum, qui baptisma retinuerunt, ritum demergendi in aqua etiam retinuerint. EPIPHANIVS [u] *Ebionitas* baptismum more in ecclesia vsitato suscepisse, quotidianum autem ei baptismum addidisse, dicit. Ita *Marcionitæ* multis erroribus circa baptismum tenebantur: nolebant illi baptizare nisi virgines [x], viduas & cælibes; neque semel, sed tertio [y] illos baptismo initiabant; aliosque errores de illo inuehebant: nihilo secius tamen baptismi, quos administrabant, hac in re baptismo ecclesiæ conformes erant, vt per demersionem in aqua peragerentur, vti TERTVLLIANVS [z] de illis testatur. Alii

Nyssen. de bapt. Christi tom. III. p. 372. b. *ἐπὶ τὸ συγγενὲς τῆς γῆς στοιχεῖον τὸ ὕδωρ ἐρχόμενοι, ἐκείνῳ ἑαυτοὺς ἐγκρύπτομεν, ὡς ὁ σωτὴρ τῇ γῇ· καὶ τρίτον τοῦτο ποιήσαντες, τὴν τριήμερον ἑαυτοῖς ἀναστάσεως χάριν ἐξεικονίζομεν*, Ad terræ cognatum elementum aquam venientes, in illa, sicuti seruator in terra, nos abscondimus, idque quum ter simul fecimus, triduo peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus.

Athanas. de parabolis quæst. XCIV. tom. II. p. 422. (quæst. XCII. p. 327. edit. Paris. MDCXCVIII.) *ὥσπερ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη, καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ βαπτίσματι θνήσκοντες ἀνιστάμεθα· τὸ γὰρ καταδῦσαι τὸ παιδίον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τρίτον καὶ ἀναδῦσαι, τοῦτο δηλοῖ τὸν θάνατον καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ.* Sicut Christus mortuus est & tertia die resurrexit; sic & nos in baptismo morientes, resurgimus. Nam quod infantem *ter in piscinam immergimus, & ter educimus*, id mortem Christi & post triduum resurrectionem significat.

(u) Epiphan. hæres. XXX. n. II. *προσέθετο γὰρ τὸ παρατηρεῖσθαι ἅπτεσθαί τινος τῶν ἀλλοεθνῶν, καθ' ἑκάστην δὲ ἡμέραν, εἴ ποτε γυναικὶ συναφθείη, καὶ ἀπ' αὐτῆς ἀναστῇ, βαπτίζεσθαι ἐν τοῖς ὕδασιν· εἴ που δὲ ἂν εὐποροίη, ἢ θαλάσσης, ἢ ἄλλων ὑδάτων.* Nam & hoc adiecit, vt ab externorum hominum tactu sese contineret, vtque *diebus singulis*, quoties mulierem attigisset, ab eiusque complexu surgeret, *aqua se proluerer*, sicubi eius esset copia, marinæ videlicet aut alterius generis.

Ibid. num. XVI. *Βάπτισμα δὲ καὶ αὐτοὶ λαμβάνουσι χωρὶς ὧν καθ' ἡμέραν βαπτίζονται.* Baptismo quoque præter quotidianum illum initiantur.

(x) Tertull. contr. Marcion. lib. I. c. XXIX. Non tinguitur apud illum caro nisi virgo, nisi vidua, nisi cælebs, nisi diuortio baptismum mercata.

(y) Epiph. hæres. XLII. n. III. *οὐ μόνον παρ' αὐτῷ ἓν λουτρὸν δίδοται, ἀλλὰ καὶ ἕως τριῶν λουτρῶν* &c.

(z) Tertull. contr. Marcion. lib. I. c. XXVIII. Lauat hominem, numquam apud se coinquinatum: & in hoc totum salutis sacramentum, carnem *mergit* exsortem salutis.

hæretici, vt *Valentiniani*, eodem TERTVLLIANO perhibente, baptiſmo aquæ baptiſmum ignis [*a*] addebant. Non autem eos audimus accuſari, quod primum baptiſmum ſuum aliter ac per immerſionem dederint. Vni hæretici, quibus huiusmodi mutatio imputatur, *Eunomiani* ſunt, *Arianorum* propago, quos baptizantes usque ad pectus aqua madefeciſſe, reliquis autem partibus tamquam exſecrandis aquam adhibere prohibuiſſe, auctor eſt THEODORETVS [*b*]. Præpoſtera autem ratione eos baptizaſſe, nimirum capite demerſo pedibus in ſublime porrectis, EPIPHANIVS [*c*] narrat. Quod genus hominum *Hiſtopedes* ſiue *Pedereſti* vocantur. Vnde eruditus GOTHOFREDVS [*d*] coniicit, quod in lege quadam *Theodoſii*, vbi nunc legitur *Eunomiani ſpadones*, legendum ſit *Eunomiani biſtopedes*, quod homines ſignificat de pedibus capite deorſum ſuſpenſos, vti ille ex PAVSANIA, POLLVCE, HESYCHIO, HARPOCRATIONE

(*a*) Tertull. carm. contr. Marcion. lib. I. c. VII.

Namque Valentino Deus eſt inſanus, & æuo
Triginta tribuit cælos, patremque profundum.
Bis docuit tingui transducto corpore flamma.

(*b*) Theodoret. hæret. fab. lib. IV. c. III. βαπτίζοντες δὲ μέχρι τῶν στέρνων τῷ ὕδατι δεύουσι, τοῖς δὲ ἄλλοις μερέσι τοῦ σώματος ὡς ἐναγέσι προσφέρειν τὸ ὕδωρ ἀπαγορεύουσι.

(*c*) Epiph. hæreſ. LXXVI. Anomæorum p. 992. ὅτι κατὰ κεφαλῆς τοὺς ἀναβαπτιζομένους βαπτίζει, καὶ τοὺς πόδας ἄνω, καὶ τὴν κεφαλὴν κάτω

(*d*) Gothofr. in codic. Theodoſ. lib. XVI. tit. V. de hæreticis leg. XVII. Dudum eſt, quum in ea Theodoſii magni conſtitutione vox illa *ſpadones* demenda ſuſpecta mihi videri cœpit. Et ſane, vt optima, ita elegantiſſima codicis Theodoſiani editio Pariſienſis ad marginem illius legis ex M. S. exhibet. *Hiſpadones* pro quo vulgata *Spadones* detracto *Hi*; Qua ſimili ἀφαιρέσει & *Spania* alias pro *Hiſpania*: *Sterica* mulieres pro *hyſtericis*: *Thynia* pro *Bithynia* Iſidoro aliaque his ſimilia. Ea vero lectio ad veram tandem deduxiſſe me videtur: Legam enim *Hiſtapodes* vel *Hiſtopodes*. Eunomiani ſcilicet, quum & alias de baptiſmatis inter alia iteratione inter hæreticos cenſerentur, quod oſtendit Epiphanius - - illo ſane vel maxime inter alia notabiles erant, quod quos e catholicis vel hæreticis Arianis etiam, ad ſectam ſuam concedentes, rebaptizarent, *capite demerſo*, (κατωκάρα dicunt græci) *pedibus ſurſum verſis*, & vt loquitur Prudentius, de Petri martyrio agens, *ſola verſi in acumen*, vna immerſione baptizabant, - - ἵστημι vel ἱστάω in voce ἱστόποδες vel ἱστάποδες non ſignificat *ſtare*, inſiſtere pedibus, verum *erigi* in pedes: vnde & ἱστὸς παρὰ τὸ στῆναι: & ἱστὸς, ὀρθὸν ξύλον *erectum lignum*: - vide Pauſaniam, Pollucem, Dionyſium, Euſtathium, Heſychium, Harpocrationem & Etymologicum.

aliis-

aliisque auctoribus demonstrat. Vt adeo hi soli ex omnibus veteris ecclesiæ hæreticis fuerint, qui hunc morem baptizandi per totius corporis demersionem in aqua reiecerunt.

§. V.

Adspersio tamen in casibus quibusdam extraordinariis permissa.

EQVIDEM ecclesia hanc regulam tam studiose obseruabat, vt nullam exceptionem in ordinariis casibus, ne quidem in baptismo infantium, admissam legamus. Ex *ordine* enim *Romano* & *sacramentario* GREGORII apparet, quod infantes æque ac alii per immersionem baptizati sint, & regulæ ecclesiæ, nisi aliquod periculum subesset, id adhuc requisiuerint. In duobus tamen casibus mitigatio huius regulæ fuit admissa. 1. Si quis ægrotaret, & in extremo vitæ periculo versaretur. Heic excellens illa regula: *Misericordiam volo, & non sacrificia*; semper locum habere permittebatur. Hinc contra baptismum clinicorum, hoc est baptismum per adspersionem ægrotis in lecto datum, numquam vt illegitimum & imperfectum disputatum est, etiamsi leges quædam factæ essent, quibus sic baptizati ab adscendendo ad dignitates ecclesiasticas prohiberentur. Nam si quis ex neglectu quodam baptismum suum ad morbum distulisset, ecclesia pro prudentia ac disciplina sua (quod hæc dilatio vitium erat, in quod illa numquam non inuehebatur) consultum ducebat, istiusmodi homini ordinationis negare priuilegium, quemadmodum aptiore loco [e] ostendimus. Verumtamen nullo vmquam tempore istiusmodi baptismum irritum, vel imperfectum declarare ausa est, quod ad actionis essentiam siue substantiam attinet. Mota fuit tempore CYRILLI hæc ipsa quæstio a quibusdam, nec non quæstio de baptismo hæreticorum: CYPRIANVS autem, qui contra valorem baptismi hæreticorum sententiam suam dixit, hac in re nihil dubitat, sed argumenta ad comprobandum istiusmodi baptismum clinicorum, per adspersionem administratum, exhibet, omnes necessarias veri baptismatis conditiones eum habere, demonstrans. Etsi enim res cum *Nouatiano* ita se habebat, qui aqua baptismi non lotus sed tantum perfusus fuerat in infirmitate; CYPRIA-

(e) Lib. IV. c. III. n. XI. vol. II. pag. 136.

NVS [*f*] tamen legitimum christianum habendum eum esse iudicabat. Verba illius hac de re ad *Magnum* sic habent: *Quaesisti, fili carissime, quid mihi de illis videatur, qui in infirmitate & languore gratiam Dei consequuntur, an habendi sint legitimi christiani, eo, quod aqua salutari non loti sint, sed perfusi. Qua in parte nemini verecundia & modestia nostra praiudicat, quo minus vnusquisque quod putat, sentiat, & quod senserit, faciat. Nos, quantum concipit mediocritas nostra, aestimamus, in nullo mutilari & debilitari posse beneficia diuina, nec minus aliquid illic posse contingere, vbi plena & tota fide & dantis & sumentis accipitur, quod de diuinis muneribus hauritur. Neque enim sic in sacramento salutari delictorum contagia, vt in lauacro carnali & saeculari sordes cutis & corporis abluuntur, vt aphronitis, & ceteris quoque adiumentis, & solio & piscina opus sit, quibus ablui & mundari corpusculum possit. Aliter pectus credentis abluitur, aliter mens hominis per fidei merita mundatur. In sacramentis salutaribus, necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia.* Hanc legitimam adspergendi rationem in istiusmodi casibus ex his verbis Dei apud *Ezechielem* prophetam cap. XXXVI, 25. probat: *ADSPERGAM super vos aquam mundam, mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus simulacris vestris emundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis.* Item in Numeris cap. XIX. 19. 20. *Et homo, qui fuerit immundus, vsque ad vesperam, hic purificabitur die tertio & die septimo, & mundus erit. Si autem non fuerit purificatus die tertio & die septimo, non erit mundus, & exterminabitur anima illa de Israël, quoniam AQVA ADSPERSIONIS non est super eam sparsa.* Nec non ex aliis locis Num. VIII, 7. c. XIX. 12. 13. Quibus recitatis sic pergit: *Vnde apparet, adspersionem quoque aquae, instar salutaris lauacri obtinere; & quando haec in ecclesia fiunt, vbi sit & dantis & accipientis fides integra, stare omnino & consummari ac perfici posse maiestate domini & fidei veritate.* Et hinc reprehendit eos, qui hos christianos vocare nolint, sed *clinicos* per conuicium dicant. *Quod quidam*, inquit, *eos salutari aqua & fide legitima Christi gratiam consequutos, non christianos sed clinicos vocant, non inuenio, vnde hoc nomen adsumant, nisi forte, qui plura & secretiora legerunt apud Hippocratem vel Soranum,*

(*f*) Cyprian. epist. LXXVI. (LXIX.) ad Magnum (p. 297. fin. edit. Fell. Amstelod. MDCC.)

κλινικὰς

κλινικοὺς istos deprehenderunt. Ego enim, qui clinicum de euangelio noui, scio paralytico illi, & debili per longa ætatis curricula in lecto iacenti, nihil infirmitatem suam obfuisse, quo minus ad firmitatem cælestem plenissime perueniret: nec tantum indulgentia dominica excitatum de grabato esse, sed ipsum grabatum suum reparatis & vegetatis viribus sustulisse. Et idcirco, quantum fide concipere, & sentire nobis datur, mea sententia hæc est; vt christianus iudicetur legitimus, quisquis fuerit in ecclesia, lege & iure fidei, diuinam gratiam consequutus, cetera. Porro ex antiquis canonibus, qui de illis loquuntur, apparet, quod ordines ecclesiastici tantum illis negentur, non nomen christianorum. *Concilium Neocæsareense* [g], vrgente necessitate vel propter insigne eorum meritum, ordinari eos permittit, vti *Nouatiano* ex grauibus rationibus, & ob spes, quas de ipso sibi conceperat ecclesia, contigit, quemadmodum ex epistola CORNELII narrat EVSEBIVS [h]. Concilium *Laodicense* [i] eos, si conualuerint, symbolum fidei ediscere iubet, sed rebaptizandos esse non dicit. Et ex concilio *Antissiodorensi* [k] ap-

(g) Concil. Neocæsar. c. XII. (tom. I. conc. p. 1484.) *Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι οὐ δύναται· Οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ διὰ σπάνιν ἀνθρώπων.* Si quis ægrotans fuerit illuminatus, non potest in presbyterum euchi. Fides enim eius non est ex instituto, sed ex necessitate: nisi forte propter consequens eius studium & fidem hominumque raritatem.

(h) Euseb. lib. VI. c. XLIII. *καταλιπὼν γὰρ ὁ λαμπρὸς οὗτος τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾗ πιστεύσας κατηξιώθη τοῦ πρεσβυτερίου κατὰ χάριν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ ἐπιθέντος αὐτῷ χεῖρας εἰς πρεσβυτερίου κλῆρον· ὃς διακωλυόμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ κλήρου, ἀλλὰ καὶ λαϊκῶν πολλῶν· ἐπεὶ μὴ ἐξὸν ἦν τὸν ἐπὶ κλίνης διὰ νόσον περιχυθέντα, ὥσπερ καὶ οὗτος, εἰς κλῆρόν τινα γενέσθαι, ἠξίωσε συγχωρηθῆναι αὐτῷ τοῦτον μόνον χειροτονῆσαι.* Cum egregius ille vir ecclesiam Dei reliquisset, in qua post susceptum baptismum presbyteri gradum fuerat consequutus, idque per gratiam episcopi, qui manus illi imponens eum ad presbyterorum ordinem elexit. Cui quum vniuersus clerus multique ex populo refragarentur, eo quod non liceret, quemquam ex iis, qui vrgente vi morbi in lectulo, perinde ac ille, perfusi fuissent, in clerum adsumi; postulauit ab iis episcopus, vt hunc solum ordinari a se paterentur.

(i) Concil. Leodic. can. XLVII. (tom. I. concil. p. 1505.) *Ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ παραλαμβάνοντας, ἐκμανθάνειν τὴν πίστιν, καὶ γινώσκειν, ὅτι θείας δωρεᾶς κατηξιώθησαν.* Quod oportet eos, qui in morbo baptismum accipiunt, & deinde resurgunt, fidem ediscere, & nosse, quod diuino munere digni habiti sint.

(k) Concil. Antissiodor. can. XVIII. Non licet absque paschæ solemnitate vllo

paret,

paret, quod hi clinici quolibet tempore, necessitate exigente, baptizari potuerint, solemnem festiuitatem exspectare non obligati. Vt adeo multa eis indulta fuerint, quae per ordinarias ecclesiae regulas non licuerunt. 2. Adspersio loco immersionis acceptabatur, si difficilibus rei christianae temporibus non satis aquarum procurari posset. Exempli caussa, si quis martyr in carcere baptizandus erat, vel alium quemcumque in eiusmodi coarctatione baptizare necessum habebat. Ita in antiquis sancti *Laurentii* actis, WALAFRIDO STRABONI [*l*] memoratis, militem quemdam, *Romanum* nomine, vrceo aquae ab ipso baptizatum esse legimus. Et iterum, *Lucillus* quidam ab eodem martyre aquam super caput [*m*] fundente, baptizatus dicitur. Verum, vt ambo hi casus fuerunt extraordinarii, ita solum ostendunt, quatenus ecclesia ab hac lege absoluere quempiam ex rationibus necessitatis vel caritatis potuerit, non quaenam vsitata eius & ordinaria praxis fuerit. Sunt ex viris doctis [*n*], qui TERTVLLIANVM ad permissam in casibus extraordinariis adspersionem adludere putant, quando de hominibus baptismum sine vera poenitentia suscipere gestientibus loquens, *Quis enim tibi*, inquit, *tam infidae poenitentiae viro* [*o*] *adsperginem vnam cuiuslibet aquae commodabit.* Forte etiam GREGORIVS NYSSENVS huc respicit in famosa illa historia, quam de iuuene quodam, *Archia* nomine, refert, quod quum, neglecta baptismum recipiendi opportunitate, in subitae mortis periculum incidisset, nec vllam baptismi obtinendi spem haberet, quam maxima potuerit voce, exclamarit: *Montes* [*p*] *& syluae baptizate, arbores &*

tempore baptizare, nisi illos, quibus mors vicina est, quos grabatarios dicunt.

(*l*) Acta Laurent. apud Surium tom. IV. Vnus ex militibus, Romanus nomine, vrceum adferens cum aqua opportunitatem captauit, qua eam offerret b. Laurentio, vt baptizaretur.

Strabo de rebus eccles. c. XXVI. Notandum, non solum mergendo, verum etiam desuper fundendo, multos baptizatos fuisse, & adhuc posse ita baptizari, si necessitas sit, sicut in passione b. Laurentii quemdam vrceo allato legimus baptizatum.

(*m*) Acta ibid. Quum exspoliasset eum, fudit aquam super caput eius.

(*n*) Vid. Beuereg. not. in can. apost. L. p. 30. Quin etiam ipse quoque Tertullianus huc adludere videtur, vbi ait: *Quis enim tibi* cet.

(*o*) Tertull. de poenit. c. VI.

(*p*) Nyssen. de bapt. (tom. II. p. 220.) Πεσὼν δὲ ἤδη πρὸς θάνατον ἐπειγόμενος, ὡς

rupes

rupes, & fontes date gratiam: & his vocibus editis ex lethali vulnere in hostium manibus vitam finierit. Huic homini similes esse eos quoque dicit, qui a morbis repente opprimantur: momento temporis acriter eos quærere, vasa, aquam, sacerdotes, sermonem, qui præparet ad gratiam, quem vsus quidem postulet, interrumpat autem morbus. Hæc innuere videntur, quod istiusmodi adspersio, quam quis ægrotans habere potuit, in extremæ necessitatis casibus pro salutari baptismo habita fuerit; & quod hæc quorumdam fuerit infelicitas, quod eam in ipsa mortis hora habere non pôtuerint, quam ecclesia, tamquam vltimum refugium in talibus extraordinariis casibus, concesserit.

§. VI.

Trina immersio vniuersalis ecclesiæ praxis per aliquot sæcula. Illius rationes.

Observandum autem porro est, quod baptismus non tantum per demersionem in aqua administratus, sed demersio etiam ter facta sit. TERTVLLIANVS hac de re, tamquam cærimonia [q] ætate sua generatim vsitata, loquitur; *Non semel,* inquiens, *sed ter, ad singula nomina, in personas singulas tinguimur.* Idem illud a BASILIO [r], HIERONYMO [s], & personato DIONYSIO [t] adferitur, qui similiter id factum esse dicunt,

---

ἦχε δυνάμεως, ἀνεβόα· καὶ γὰρ ἐν τῶν ἀμυνήτων ὄρη καὶ νάπαι βαπτίσατε, δένδρα καὶ πέτραι καὶ πηγαὶ δότε τὴν χάριν; καὶ ταῖς οἰκτραῖς φωναῖς ταύταις ἐτελεύτησεν. - - παραπλήσιοι δὲ τούτῳ καὶ οἱ παρὰ τῶν νόσων ἀθρόως πιεζόμενοι. - - πάντα ἐν ῥοπῇ καιροῦ ὀξέως ζητεῖται, τὰ σκεύη, τὸ ὕδωρ, ὁ ἱερεὺς, ὁ λόγος ὁ πρὸς τὴν χάριν προευτρεπίζων.

(q) Tertull. contr. Prax. c. XXVI.

(r) Basil. de spirit. S. c. XXVII. Τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον, πόθεν; *Ter immergi* hominem, vnde ex scriptura haustum?

(s) Hieron. adu. Lucifer. c. IV. Multa alia, quæ per traditionem in ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpauerunt, velut *in lauacro ter caput mergitare* &c.

(t) Dionys. de hierarch. ecclef. c. II. p. 254. Ὁ ἱεράρχης ἄνωθεν ἑστηκὼς, ἀναβοησάντων πάλιν ἐπὶ τοῦ ἱεράρχου κατὰ τὸ ὕδωρ τὸ ὄνομα τοῦ τελουμένου τῶν ἱερέων, τρὶς μὲν αὐτὸν ὁ ἱεράρχης βαπτίζει, ταῖς τρισὶ τοῦ τελουμένου καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσι τὴν τριαδικὴν τῆς θείας μακαριότητος ἐπιβοήσας ὑπόστασιν. Pontifex superne adstans, vbi sacerdotes secundum aquas, versus pontificem initiandi nomen proclamarunt, *ter eum immersit, sub ternam istam immersionem atque emersionem* tres diuinæ beatitudinis personas inuocando.

ad distinctam cuiusque personæ in sacrosancta *TRINITATE* mentionem. AMBROSIVS [u] hunc ritum omnium accuratissime describit; *Interrogatus es*, inquit, *Credis in Deum, patrem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in dominum nostrum Iesum Christum? Dixisti, Credo, & mersisti. Ideo & Christo es consepultus. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurgit. Tertio interrogatus es: Credis & in spiritum sanctum? Dixisti, Credo. Tertio mersisti, vt multiplicem lapsum superioris ætatis absolueret trina confessio.* Duæ plerumque rationes pro hac praxi adferuntur. Prima quidem, vt triduanam *CHRISTI* sepulturam & resurrectionem post triduum repræsentet. *In aqua*, inquit GREGORIVS NYSSENVS [w], *sicut seruator in terra, nos abscondimus, idque quum ter simul fecimus, triduo peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus.* Similem in modum CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS & auctor *quæstionum in scripturam sacram* sub nomine ATHANASII. Quorum ille [x], *Confessi estis*, inquit, *salutarem confessionem, & mersi ter in aqua rursus emersistis: atque ita per hoc symbolum triduanam Christi significastis sepulturam.* Hic autem [y] ait: *Quod infantem ter in piscinam immergimus, & ter educimus, id mortem CHRISTI, & post triduum resurrectionem significat.* Ita quoque LEO [z] episcopus *Romanus* inter *Latinos*; *Sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis eleuatio resurgentis ad instar est de sepulchro.* Altera ratio erat, vt professionem fidei in sanctam *TRINITATEM*, cuius in nomine baptizabantur, repræsentaret. AVGVSTINVS [a] vtramque rationem coniungit. *Postquam*, inquiens, *vos credere promisistis, tertio capita vestra in sacro fonte demersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Recte enim tertio mersi*

(u) Ambros. de sacram. lib. II. c. VII.

(w) Nyssen. de baptism. Christi, tom. III. p. 372. b. ὕδατι ἑαυτοὺς ἐγκρύπτομεν, ὡς ὁ σωτὴρ τῇ γῇ, καὶ τρίτον τοῦτο ποιήσαντες, τὴν τριήμερον ἑαυτοῖς τῆς ἀναστάσεως χάριν ἐξεικονίζομεν.

(x) Cyrill. catech. mystagog. II. n. 4. ὡμολογήσατε τὴν σωτήριον ὁμολογίαν, καὶ κατεδύετε τρίτον εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνεδύετε· καὶ ἐνταῦθα διὰ συμβόλου τὴν τριήμερον τοῦ χριστοῦ αἰνιττόμενοι ταφήν.

(y) Athan. de parabol. script. quæst. XCIV. (al. XCII. tom. II. p. 327. edit. Paris. MDCXCVIII.) Τὸ καταδῦσαι τὸ παιδίον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τρίτον, καὶ ἀναδῦσαι, τοῦτο δηλοῖ τὸν θάνατον καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ χριστοῦ.

(z) Leo epist. IV. ad episc. Siculos c. III.

(a) Augustin. homil. III. ap. Gratian. de consecrat. distinct. IV. c. LXXVIII.

estis

estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctae TRINITATIS. Recte tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Iesu Christi, qui die tertia resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum dominicae exprimit sepulturae, per quam Christo consepulti estis in baptismo, & cum Christo resurrexistis in fide: vt peccatis abluti in sanctitate virtutum Christum imitando viuatis. HIERONYMVS [b] hanc caerimoniam tam vnitatis, quam trinitatis symbolum facit, quando ait: *Ter mergimur, vt trinitatis vnum appareat sacramentum, & non baptizamur in nominibus patris, & filii, & spiritus sancti, sed in vno nomine, quod intelligitur Deus. - - Potest & vnum baptisma ita dici, quod licet ter baptizeris propter mysterium trinitatis, tamen vnum baptisma reputetur.*

§. VII.

Origo huius consuetudinis.

De huius consuetudinis origine inter antiquos scriptores non conuenit. Alii ex apostolica eam deducunt traditione; alii ex prima baptismi per seruatorem facta institutione, alii pro indifferente circumstantia siue caerimonia habent, quae sine vllo sacramenti ipsius detrimento, vel diuinae constitutionis violatione, adhiberi possit, vel praetermitti. TERTVLLIANVS [c], BASILIVS [d] & HIERONYMVS [e] inter eas ecclesiae consuetudines referunt, quas ex traditione apostolica se acce-

(b) Hieron. lib. II. in Ephes. IV. p. 232.

(c) Tertull. de coron. milit. c. III. Quaeramus, an & traditio non scripta non debeat recipi? Plane negabimus recipiendam, si nulla exempla praeiudicent aliarum obseruationem, quas sine vllius scripturae instrumento, solius traditionis titulo, exinde consuetudinis patrocinio vindicamus. Denique vt a baptismate ingrediar, Aquam adituri ibidem, sed & aliquanto prius in ecclesia sub antistitis manu contestamur, nos renuntiare diabolo, & pompae & angelis eius. Dehinc *ter mergitamur*, amplius aliquid respondentes, quam dominus in euangelio determinauit.

(d) Basil. de spirit. S. c. XXVII. Vid. supr. sub litt. (r) pag. 337.

(e) Hieronym. contr. Lucifer. c. IV. Vid. litt. (s) supr. pag. 337.
It. Sozom. lib. VI. c. XXVI. *φασὶ δέ τινες, πρῶτον τοῦτον Εὐνόμιον τολμῆσαι εἰσηγήσασθαι, ἐν μιᾷ καταδύσει χρῆναι ἐπιτελεῖν τὴν θείαν βάπτισιν, καὶ παραχαράξαι τὴν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων εἰσέτι νῦν ἐν πᾶσι φυλαττομένην, παράδοσιν.* Aiunt porro, hunc Eunomium primum omnium ausum esse adserere, quod sacrum baptismum *vnica mersione* peragendum sit: & *apostolicam traditionem*, quae etiamnum vbique seruatur, corrupisse.

pisse existimant. CHRYSOSTOMVS id potius partem primæ institutionis facere videtur. Ait enim [*f*], Christum sub trina corporis immersione vnum baptisma discipulis suis tradidisse, dicentem: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.* Et THEODORETVS [*g*] eamdem fouit opinionem: De *Eunomii* enim hæresibus loquens, *Idem*, inquit, *sancti etiam baptismatis legem, olim a DOMINO ET APOSTOLIS TRADITAM euertit, & contrarium aperte sanxit, non oportere dicens, ter illum immergi, qui baptizatur, nec inuocare TRINITATEM, sed semel baptizare in Christi mortem.* PELAGIVS papa *Romanus* de aliis quibusdam sui temporis idem narrat. *Multi sunt* [*h*], *qui in nomine solummodo CHRISTI vna etiam mersione se adserunt baptizare. Euangelicum vero praeceptum, ipso Deo & domino salvatore nostro IESu Christo tradente, nos admonet, in nomine TRINITATIS, trina etiam mersione sanctum baptisma vnicuique tribuere, dicente domino discipulis suis, Ite, baptizate, omnes gentes in nomine patris, filii & spiritus sancti.* Atque hoc adeo diuinæ obligationis esse ab auctore *canonum apostolicorum* [*i*] creditur, vt si quis episcopus aut presbyter non tres mersiones vnius initiationis seu baptismi fecerit, sed vnam mersionem, quæ detur in mortem domini, eum munere suo exui iubeat; quia *CHRISTVS* non dixerit; *In mortem meam baptizate:* sed; *Euntes docete omnes gentes; baptizantes eos in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.* Planum est, quod omnes isti scriptores hanc necessariam institutionis seruatoris nostri circumstantiam esse crediderint. Et *Eunomiani*, qui primi eam reiecerunt, a THEODORETO & SOZOMENO

(*f*) Chrysost. homil. de fide tom. VII. p. 290. edit. Sauil. Ἐν τρισὶ καταδύσεσι τοῦ σώματος ἓν βάπτισμα τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς παρέδωκε, κ. τ. λ.

(*g*) Theodoret. hæret. fabul. lib. IV. c. III. p. 236. αὐτὸς καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀνέτρεψε τὸν ἄνωθεν παρὰ τοῦ κυρίου καὶ ἀποστόλων παραδοθέντα θεσμὸν, καὶ ἄντικρυς ἀντενομοθέτησε, μὴ χρῆναι λέγων τρὶς καταδύειν τὸν βαπτιζόμενον, μὴ δὲ ποιεῖσθαι τὴν τῆς τριάδος ἐπίκλησιν· ἀλλ' ἅπαξ βαπτίζειν εἰς τὸν θάνατον τοῦ χριστοῦ.

(*h*) Pelag. epist. ad Gaudent. ap. Gratianum distinct. IV. c. LXXXII.

(*i*) Can. apostol. c. XLIX. al. L. Εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, μὴ τρία βαπτίσματα μιᾶς μυήσεως ἐπιτελέσῃ, ἀλλὰ ἓν βάπτισμα, τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον, καθαιρείσθω· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, εἰς τὸν θάνατόν μου βαπτίσατε· ἀλλὰ πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

damnan-

damnantur, vt qui nouam baptiſmi legem, non tantum vniverſali praxi, ſed vniuerſali etiam regulæ & traditioni eccleſiæ contrariam, fecerint.

§. VIII.

Quo primum tempore eccleſia mutationem quamdam hac in re fieri permiſerit.

Verumtamen ſæculis poſterioribus in eccleſiis *Hiſpanicis* res quædam interuenit, quæ huic baptizandi conſuetudini aliquam mutationem attulit. *Ariani* enim in *Hiſpania*, quum non de ſecta eſſent *Eunomianorum*, multis annis per trinam immerſionem baptiſmum dare perrexerunt: ſed vero hac cærimonia in peruerſum finem abutebantur, vt errori ipſorum, quo filii & ſpiritus ſancti naturam ac eſſentiam a patre diuerſam eſſe ſtatuebant, patrocinaretur. Trinam enim immerſionem adhibebant ad denotandum differentiam aliquam, ſiue gradus diuinitatis in tribus diuinis perſonis. Cui peruerſæ doctrinæ vt ſeſe opponerent, nec cum illis in vlla conſuetudine, quæ eam iuuare quodammodo poſſet, congruere viderentur, catholici quidam trina immerſione, tamquam *Arianiſmum* ſapiente, relicta ſingularem immerſionem in eorum oppoſitionem adſumebant. Verum hoc ad materiam ſcandali ac ſchiſmatis inter ipſos catholicos præbendum facere videbatur. Vnde *Gregorii Magni* tempore *Leander*, epiſcopus *Hiſpalenſis*, datis ad iſtum litteris ſententiam ſuam eum hac in re rogabat. Cui ille in hunc modum reſpondebat: *De trina* [k] *merſione baptiſmatis, nil reſponderi verius poteſt, quam quod ipſi ſenſiſtis: quod in vna fide nihil afficit ſancta eccleſiæ conſuetudo diuerſa. Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ ſepulturæ ſacramenta ſignamus, vt dum tertio infans ab aquis educitur, reſurrectio triduani temporis exprimatur. Quod ſi quis forte etiam pro ſumma trinitatis veneratione æſtimet fieri, neque ad hoc aliquid obſiſtit, baptizando ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus perſonis vna ſubſtantia eſt, reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt, infantem in baptiſmate in aquam vel ter, vel ſemel immergere, quando & in tribus merſionibus perſonarum trinitas, & in vna poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Sed quia nunc huc vsque ab hæreticis infans in baptiſmate tertio mergebatur, fiendum, quod vos eſſe non cenſeo: ne dum merſiones enumerant, di-*

(k) Gregor. lib. I. epiſt. XLI. ad Leandr. (tom. V. concil. p. 1054.)

vinitatem diuidant: dumque quod faciebant, faciunt, se morem nostrum vicisse glorientur. Verum enim vero hæc GREGORII sententia non omnibus in ecclesia *Hispanica* probabatur: nam multi adhuc antiquæ baptizandi rationi per trinam immersionem inhærebant, hunc metum consensionis cum *Arianis* nihil morati. Vnde aliquanto post, circa ann. DCXXXIII. concilium *Toletanum* quartum, quod erat generale concilium vniuersæ *Hispaniæ*, ad hanc materiam determinandam, pacemque ecclesiæ firmandam aliud decretum facere necesse habebat. Quum enim sacerdotes alii trinam, alii simplam mersionem facerent, schisma [*l*] oriebatur, scindebaturque fidei vnitas. Partes enim controuertentes rem tantopere vrgebant, vt eos, qui modo a suo ipsorum diuerso baptizati fuerant, non baptizatos esse contenderent. Cui malo vt mederentur istius concilii patres, GREGORII papæ sententiam primum repetebant, & hoc facto statim suam ita declarabant sententiam: *Quapropter, quia de vtroque sacramento, quod fit in sancto baptismo, a tanto viro reddita est ratio, quod vtrumque rectum, vtrumque irreprehensibile in sancta Dei ecclesia habeatur, propter vitandum autem schismatis scandalum, vel haretici dogmatis vsum, simplam teneamus baptismi mersionem; ne videantur apud nos, qui tertio mergunt, hareticorum probare adsertionem, dum sequuntur & morem. Et ne forte cuiquam sit dubium huius simpli mysterium sacramenti, videat in eo mortem & resurrectionem Christi significari: nam in aquis mersio, quasi in infernum descensio est; & rursus ab aquis emersio, resurrectio est. Item videat in eo vnitatem diuinitatis, & trinitatem personarum ostendi: vnitatem, dum semel immergimus; trinitatem, dum nomine patris, & filii, & spiritus sancti baptizamus.* Viri quidam eruditi [*m*] hoc concilium reprehendunt, quod hanc antiquam consuetudinem ter immergendi ex tam leui caussa, quia *Ariani*

(*l*) Concil. Tolet. IV. c. V. (ibid. pag. 1706.)

(*m*) Strabo de offic. ecclef. c. XXVI. (bibl. patr. tom. XV. p. 196. h. edit. Lugdun. MDCLXXVII.) Quæ singularis mersio, quamuis tum ita Hispanis complacuit, dicentibus, trinam mersionem ideo vitandam, quia hæretici quidam dissimiles in trinitate substantias dogmatizare ausi sunt, ad consubstantialitatem Sanctæ trinitatis negandam: tamen antiquior vsus præualuit & ratio supra dicta. Si enim omnia deserimus, quæ hæretici in suam peruersitatem traxerunt; nihil nobis restabit: quum illi in ipso Deo errantes, omnia, quæ ad eius cultum pertinere visa sunt, suis erroribus quasi propria applicarint.

ea

ca vſi ſint, mutarint. Hæc enim ratio ſi valeat, contra ſimplam quoque merſionem eam valituram dicunt, quod *Eunomiani*, vilior *Arianorum* ſecta, primi huius conſuetudinis inuentores fuerint. Adeoque exceptio, ab hoc concilio *Hiſpanico* ſæculo ſeptimo facta, antiquiori & vniuerſali eccleſiæ vſui fraudi eſſe non poteſt, qui, obſeruante STRABONE, poſt hoc concilium præualuit; *Quid? quod hodie*, ſi vera narrat VOSSIVS [n], *trina immerſio vbique obtinet terrarum, vt omnino conſuetudo iſta mutari non poſſit ſine temerario nouitatis ſtudio & ſcandalo infirmorum.*

ATQVE ita diuerſas circumſtantias ac cærimonias paucis noſtra percurrit diſſertatio, quæ baptiſmati adiunctæ fuerunt eatenus, vt completum ſacramentum & inſtrumentum ſalutis omnibus digne illud recipientibus fieret, ſi ſine vlteriore conſummatione diem obirent ſuum, vti nonnullis vſu veniebat, quibus baptiſmus vel ægrotantibus, vel in loco ab eccleſia matrice diſſito commorantibus, cum minus ſolemnibus ritibus tributus fuerat; in quo vtroque caſu ſacramenti ſubſtantiam, non autem omnes cærimonias, in eius adminiſtratione adhiberi iuſſas, habebant. Participes corporis *CHRISTI* fieri, & carnem eius manducare, ac ſanguine eius lauari, (quod erat fide illum bibere) credebantur in baptiſmo non minus, quam in euchariſtia. Et ſi conualuiſſent, protinus ad ſymbola corporis & ſanguinis *CHRISTI* in euchariſtia admittebantur. Erant autem aliæ quædam cærimoniæ baptiſmum conſequentes, quaſi ad perficiendam eius ſolemnitatem; quarum nonnullæ introductionis & præparationis ad euchariſtiam explebant vicem, vti ſecunda vnctio baptiſmum comitata, quam nos vulgo *impoſitionem manuum* vel *confirmationem* vocamus. Quam, quum diſtinctius de ea agi neceſſe ſit, cum reſiduis baptiſmi cærimoniis ſequentis libri volumus eſſe argumentum.

(n) Voſſ. de baptiſmo diſp. II. theſ. IV. p. 46.

LIBER

LIBER DVODECIMVS
DE CONFIRMATIONE, ALIISQVE CAERIMONIIS BAPTISMVM CONSEQVVTIS, ANTEQVAM HOMINES EVCHARISTIAE PARTICIPES REDDERENTVR.

CAPVT PRIMVM
DE TEMPORE, QVO, ET DE HOMINIBVS, QVIBVS CONFIRMATIO TRIBVTA FVERIT.

§. I.

Confirmatio antiquis temporibus ſtatim poſt baptiſmum data, ſi epiſcopus præſto eſſet.

OMINES ſimul atque ex aqua adſcendiſſent, ſi epiſcopus eſſet in re præſenti, ſtatim ei ſiſtebantur, vt benedictionem ſuam reciperent, quæ ſolemnis erat pro deſcenſione ſpiritus ſancti in baptizatum precatio. Et huic precationi ſecundæ alicuius vnctionis, & impoſitionis manuum ac ſigni crucis cærimonia iungi ſolebat. Vnde vniuerſa actio ſæpenumero χρίσμα, *vnctio*, χειροθεσία, *manuum impoſitio*, & σφραγὶς, *ſignaculum domini* nuncupabatur, quæ nomina inter antiquos notiora erant, quam nomen *confirmationis*. Per has autem appellationes vniuerſas rem eamdem intelligebant, nimirum epiſcopi precationem pro ſpiritus ſancti in recens baptizatum deſcenſione. Hæc ſemper vna cum baptiſmo perficiebatur, ſi epiſcopus, qui ordinarius eius miniſter erat, in actione intereſſet. Sin autem abeſſet, vti fieri plerumque ſolebat in eccleſiis, aliquo interuallo ab eccleſia matrice diſſitis, vel ſi qui adhibita celeritate baptizati eſſent ægrotantes, confirmatio prorogabatur, vſque dum epiſcopus viſendi eos haberet opportunitatem. Hoc ex HIERONYMO [a] videre eſt, qui, *Non abnuo*, inquit, *hanc eſſe eccleſiarum*

(a) Hieron. contr. Lucifer. c. IV. Vid. concil. Illiberrit. c. LXXVII. vbi hæc le-

conſue-

consuetudinem, vt ad eos, qui longe in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sunt, episcopus ad inuocationem sancti spiritus manum impositurus excurrat. Accidit autem non raro, obseruante eodem auctore, vt in villulis, aut in castellis, aut in remotioribus locis per presbyteros aut diaconos baptizati, ante dormirent, quam ab episcopis inuiserentur. Cui incommoditati vt anteuerteret ecclesia, per canones in quibusdam locis, episcopi vniuersas dioeceses per singulos annos visitare obligati erant; quæ, si ita spatiosæ erant, vt fieri hoc non posset, dioeceses diuidendæ, & imminuendæ erant, quemadmodum in quodam concilio *Hispanico* [b] decretum & factum legimus. Quod si vero homines præsente episcopo baptizati essent, nulla interiecta mora extemplo per manus impositionem & sanctam vnctionem confirmabantur. TERTVLLIANVS [c] diserte hoc adfirmat, *Egressi*, inquiens, *de lauacro perungimur benedicta vnctione.* Et, *Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans spiritum sanctum.* Atque ita CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS rem repræsentat, quando cum neophytis suis loquens dicit [d]: *Christus quum in flumine Iordane lauisset corpus, in quo diuinitus habitabat, aquis tradidit, adscenditque ex illis, & spiritus sanctus substantialiter super eum descendit, requiescens super sui similem. Et vobis, postquam ex aquis sacri lauacri adscendistis, datum est chrisma, quod imaginem gerit illius, quo vnctus est Christus: hoc autem est spiritus sanctus.* Similiter auctor *constitutionum* baptismi

guntur: Si quis diaconus regens plebem, sine episcopo, vel presbytero aliquos baptizauerit, episcopus eos per benedictionem perficere debet.

(b) Concil. Lucens. (tom. V. concil. p. 874.) Cupio, sanctissimi patres, vt prouida vtilitate decernatis, in prouincia regni nostri, quia in tota Gallæciæ regione spatiosæ satis dioeceses a primis episcopis tenentur; ita vt aliquantæ ecclesiæ per singulos annos vix possint a suo episcopo visitari: insuper tantæ prouinciæ vnus tantummodo metropolitanus episcopus est, & de extremis quibusque parochiis longum est singulis annis ad concilium conuenire.

(c) Tertull. de bapt. c. VII. & VIII.

(d) Cyrill. catech. mystag. III. n. I. κἀκεῖνος ἐν Ἰορδάνῃ λουσάμενος ποταμῷ, καὶ τῶν φώτων τῆς θεότητος μεταδοὺς τοῖς ὕδασιν ἀνέβαινεν ἐκ τούτων· καὶ πνεύματος ἁγίου οὐσιώδης ἐπιφοίτησις αὐτῷ ἐγένετο τῷ ὁμοίῳ ἐπαναπαυομένου τῷ ὁμοίῳ· καὶ ὑμῖν ὁμοίως ἀναβεβηκόσιν ἀπὸ τῆς κολυμβήθρας τῶν ἱερῶν ναμάτων ἐδόθη χρῖσμα, τὸ ἀντίτυπον, οὗ ἐχρίσθη χριστός· τοῦτο δέ ἐστι τὸ ἅγιον πνεῦμα.

describens cærimonias, sacerdotem [*e*], simul atque baptizauerit quempiam, linere eum vnguento iubet, eique manus imponere, & precationem recitare, quam ibi præscribit. Sic in vita BASILII [*f*] relatum legimus, quemadmodum *Maximinus* episcopus, qui ipsum & *Eubulum* quemdam simul baptizauit, statim eos albis vestibus vestierit, & vnctis sancto chrismate tradiderit communionem. Idem illud in descriptione cærimoniarum baptismi obseruari potest, quam auctor sub nomine DIONYSII [*g*], AMBROSIVS, OPTATVS, PACIANVS & reliqui antiqui scriptores omnes memoriæ prodiderunt, qui temporis, quo confirmatio administrari consueuerit, aliquam fecerunt mentionem.

(*e*) Constit. apost. lib. VII. c. XLIII. XLIV. *μετὰ τοῦτο βαπτίσας αὐτὸν, χρισάτω μύρῳ ἐπιλέγων κ. τ. λ.*

(*f*) Amphiloch. vit. Basil c. V. Baptizauit Maximinus episcopus Basilium & Eubulum & vestiuit albis, atque vngens eos sancto chrismate, tradidit eis communionem.

(*g*) Dionys. de hierarch. eccles. c. II. p. 260. *Ἑξῆς δὲ φωτοειδεῖς ἐσθῆτας ἐπιβάλλοντες τῷ τελουμένῳ - - Ἡ δὲ τοῦ μύρου τελειωτικὴ χρίσις εὐώδη ποιεῖ τὸν τετελεσμένον - - ἐν τέλει δὲ πάντων ὁ ἱεράρχης ἐπὶ τὴν ἱερωτάτην εὐχαριστίαν καλεῖ τὸν τετελεσμένον, καὶ τῆς τῶν τελεστικῶν μυστηρίων αὐτῷ μεταδίδωσι κοινωνίας.* Candidis deinde vestimentis induunt initiatum. - Denique vnguenti illa consummans vnctio eum, qui initiatur, odoris suauitate perfundit. - Demum omnibus peractis eum, qui initiatus est, ad sanctissimam eucharistiam vocat & mysteriorum perficiendi vim habentium communionem illi tradit.

Ambros. de sacram. lib. III. c. II. Sequitur spiritale signaculum, quod audistis hodie legi, quia post fontem superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus infunditur. Post hæc quid sequitur? Venire habes ad altare, cetera.

Optat. lib. IV. p. 81. (p. 94. edit. Paris. MDCLXXIX.) Descendit (Christus) in aquam, non quia erat, quod in Deo mundaretur, sed venturum oleum aqua debuit antecedere, ad mysteria initianda & ordinanda & implenda baptismatis: lotus quum in Ioannis manibus haberetur, sequutus est ordo mysteriis & compleuit pater, quod rogauerat filius & quod nuntiauerat spiritus sanctus, apertum est cælum Deo patre vngente, spirituale oleum statim in imagine columbæ descendit & insedit capiti eius & perfudit eum, vnde cœpit dici Christus, quando vnctus est a Deo patre: cui ne manus impositio defuisse videretur, vox audita est Dei de nube dicentis: *Hic est filius meus, de quo bene sensi, hunc audite.*

Pacian. serm. de bapt. bibl. patr. tom. III. p. 77. (tom. IV. p. 318. h. edit. Lugdun. MDCLXXVII.) Hæc compleri alias nequeunt, nisi lauacri, & chrismatis, & antistitis sacramento. Lauacro enim peccata purgantur, chrismate sanctus spiritus superfunditur, vtraque vero ista, manu & ore antistitis impetramus: atque ita totus homo renascitur & innouatur in Christo.

§. II.

§. II.

Et hæc quidem infantibus æque ac adultis. Id quod demonstratur, primo *E perſpicuis quibusdam teſtimoniis.*

NEQVE vero res ita ſe habuit ratione duntaxat adultorum, ſed etiam ratione infantium, qui antiquis temporibus, per manuum impoſitionem & ſanctum chriſma ſeu vnctionem confirmabantur, ſimul atque baptizati erant. Id quod multis fortaſſis paradoxon videbitur, qui non retro longius quam ad recentiorum ſæculorum reſpiciunt conſuetudinem. Verum id firmiſſime demonſtrari duobus modis poteſt. Primum quidem ex perſpicuis veterum teſtimoniis, id ita fuiſſe declarantibus, & deinde ex nota illa eccleſiæ conſuetudine dandi infantibus euchariſtiam, quæ confirmationem communiter ſupponit. Quod primum ad teſtimonia attinet veterum, nihil eſſe poteſt clarius his GENNADII [b] verbis: *Si paruuli ſunt vel hebetes, qui doctrinam non capiant, reſpondeant pro illis, qui eos offerunt, iuxta morem baptizandi: & ſic manus impoſitione & chriſmate communiti, euchariſtiæ myſteriis admittantur.* Similiter INNOCENTIVS pontifex in decreto quodam [i] ſuo: *De conſignandis infantibus*, inquit, *manifeſtum eſt, non ab alio, quam ab epiſcopo fieri licere.* Et *inter canones* conciliorum *Græcorum*, quos collegit, & in latinum ſermonem tranſtulit MARTINVS [k], epiſcopus *Bracarenſis* in *Hiſpania*, quidam habetur in hanc ſententiam: *Presbyter præſente epiſcopo non ſignet infantes, niſi forte ab epiſcopo fuerit illi præceptum.* Hic mos per plura ſæcula in eccleſia perſeuerauit. GREGORIO enim pontifici *Romano* cum in *ſacramentario*, tum in *epiſtolis* [l] memoratur, & poſt ipſum omnibus ſæculi octaui ac noni ſcriptoribus. ALCVINVS, qui de *officiis eccleſiæ Caroli magni* imperatoris ætate ſcripſit, loquens de baptiſmo infantium, ait [m]:

(b) Gennad. de dogmat. eccleſ. c. LII. (apud Auguſt. tom. III. opp. p. 204. c. d. edit. Baſil. MDLXIX.)

(i) Innocent. epiſt. I. c. III. (tom. II. concil. p. 1246.)

(k) Martin. Bracar. collect. can. cap. LII.

(l) Gregor. lib. III. c. IX. (tom. V. concil. p. 1142. b.) Presbyteri baptizatos infantes ſignare non præſumant; ſed presbyteri baptizatos vngant in pectore, vt epiſcopi poſtmodum vngere debeant in fronte.

(m) Alcuin. de offic. cap. de ſabbatho paſchæ bibl. patr. tom. X. p. 259. ed. Pariſ. MDCLIV.

Postea vestiatur infans vestimentis suis. Si vero episcopus adest, statim confirmari eum oportèt chrismate, & postea communicare; & si episcopus deest, communicetur a presbytero. Idem in *ordine Romano*, libro circa eamdem tempestatem scripto, & pro liturgia vsurpato habetur: *Pontifex, eleuata & imposita manu super capita omnium* [n], *dat orationem super eos cum inuocatione septiformis gratiæ spiritus sancti. Et tincto pollice in chrismate faciat crucem in frontibus singulorum, ita dicendo: Confirmo te in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.* BALVZIVS in notis suis in *Rheginonem* [o] duos antiquos codices manuscriptos pontificales ex sæculo nono exhibet, in quo ordo hic confirmandi infantes continuatur. In eorum enim altero sic legitur: *Statim autem confirmetur infans & communicetur ab episcopo, ita dicente, Corpus & sanguis domini.* In altero autem ita: *Si episcopus adest, statim confirmari eum oportet chrismate & postea communicari.* Quibus ille epistolam quamdam addit *IESSE*, episcopi *Ambianensis*, in qua ordo baptismi describitur & regula episcopo datur huiusmodi [p]: *Post trinam mersionem episcopus puerum chrismate confirmet in fronte, nouissime autem corpore & sanguine Christi confirmetur, seu communicetur, vt Christi membrum esse possit.* Hæc testimonia adeo plana sunt & certa, vt viri eruditi, qui tam ex pontificiis, quam protestantibus, hanc materiam considerauerunt, omnes in hoc consentiant, quod hæc antiqua & vniuersalis ecclesiæ praxis fuerit, vt simul ac infantes baptizati essent, extemplo confirmarentur. Ita enim non tantum BALVZIVM, sed PETRVM quoque DE MARCA [q], HVGONEM MENARDVM [r], MALDONATVM [s], ESTI-

(n) Ordo Roman. cap. de bapt. bibl. patr. tom. X. p. 63. edit. cit.

(o) Baluz. not. in Rheginon. lib. I. c. LXIX.

(p) Iesse Ambianens. ep. de ordine baptism. ap. Baluz. ibid.

(q) Marc. not. ad concil. Claramont. p. 312. edit. Paris. (Not. In edit. Francof. MDCCVIII. quæ vna mihi ad manus est, locum diu quæsitum non inueni.)

(r) Menard. not. ad libr. sacram. p. 144. (p. 357. a. edit. Paris. MDCCV.) Nec soli adulti, sed etiam ipsi *infantes* simul cum baptismo *sumebant eucharistiæ sacramentum*, cetera vid. ibid. d.

(s) Maldonat. de confirmat. quæst. II. p. 115. edit. Lugdun. MDCXIV. Quando confirmari debeant baptizati, ea in re laudabilior consuetudo est ecclesiæ hodiernæ, quam veteris, Nam *in ecclesia veteri statim post baptismum confirmatio & eucharistia dabantur, etiam infantibus.* Nunc autem merito exspectatur illud tempus, quo tempore possint baptizati confiteri fidem suam.

VM

VM [t], GALENVM [u] inter pontificios, & TAYLORIVM [x] & DALLAEVM [y] inter protestantes, prorsus consentientes deprehendo. Sunt quoque, qui hanc consuetudinem inter *Graecos* in hodiernum vsque diem [z] obtinere adfirmant. Prioribus istis testimoniis testimonium AVGVSTINI addere lector eruditus potest, qui de hac praxi, vt ab se ipso obseruata, testatur. *Quando imposuimus*, inquit, *manum* [a] *istis infantibus, attendit vnusquisque vestrum, vtrum linguis loquerentur? Et quum videret eos linguis non loqui, ita peruerso corde aliquis vestrum fuit, vt diceret: Non acceperunt isti spiritum sanctum; nam si accepissent, linguis loquerentur, quemadmodum tunc factum est.*

§. III.

Et secundo, *Ex consuetudine dandi infantibus eucharistiam per plura secula obseruata.*

HAEC res si adhuc alia indigeat probatione, cognitam illam veteris ecclesiae consuetudinem dandi infantibus euchari-

(t) Estius sentent. lib. IV. distinct. VII. n. XXIII. p. 101.

(u) Galen. catech. apud Dall. de confirmat. p. 21. Debet hoc sacramentum etiam pueris, infantibusque conferri; de quibus pessime merentur, qui in septimum vel decimum annum differunt. Quum enim ea vis, quam diximus, exserat sese in eos omnes, qui non obturent riuos fluentis gratiae; profecto iis omnibus chrismatibus infantes spoliat, tantumque caelestis gloriae detrahit, quibus hunc properata morte praereptis noluit hoc dari sacramentum, quantum beneficiorum Christi per hoc labrum eis communicari vetuit.

(x) Taylor's *worthy communicant*, chap. 3. sect. 2. p. 209.

(y) Dall. de confirmat. lib. III. c. XIII. p. 386. Apud illos veteres episcopus cuiuscunque baptismo aderat, eum extempore manus impositione & chrismate confirmabat; quo fiebat, vt plurimi in singulis paroeciis confirmationem cum baptismo simul & semel acciperent. Solemne enim erat & adultos catechumenos, & paruulos etiam fidelium liberos (nisi imminentis a morbo mortis necessitas aliter fieri cogeret) omnes duobus tantum anni temporibus baptizari, paschate & pentecoste. Quod in episcopali ecclesia, nisi praesente episcopo, non fiebat. Quum ergo quos baptizari fas erat, ii illuc ex ciuitate pene omnes concurrerent, plurimi, quod dixi, vna cum baptismo chrismatis confirmationem accipiebant. Qui vero in remotioribus paroeciae ecclesiis, puta in vicis, & castellis & pagis, a presbyteris solis baptizati & chrismati erant, ii quam primum ab episcopo confirmabantur, vel ad ipsos ea de caussa excurrente, vel certe ad eum ipsi venientes, aut si paruuli essent, delati.

(z) Pet. du Moulin's *Buckler of Faith* p. 381.

(a) Aug. tract. VI. in Io. III. tom. IX. p. 214. (p. 621. edit. Basil. MDLXIX.)

 stiam,

ſtiam, per plura ſæcula in eccleſiam continuatam, vrgere poſſumus. Crebra eius mentio in CYPRIANO, AVGVSTINO, INNOCENTIO & GENNADIO, ſcriptoribus a tertio ad quintum vsque ſæculum, habetur. MALDONATVS hunc morem in eccleſia per ſex ſæcula obtinuiſſe fatetur. Et ex modo adlatis teſtimoniis nonnulla probant, quod per tria amplius ſæcula durauerit, & communis eccleſiæ praxis vltra *Caroli Magni* ætatem fuerit. Iam vero omnibus notum & perſpectum eſt, quod in communi rerum curſu confirmatio euchariſtiam ſemper ſit antegreſſa, niſi ſpecialis quædam cauſſa fuerit, (vt in baptiſmo clinicorum, vel, abſente epiſcopo, interdum vſu veniebat) quamobrem hanc præmitti oportuerit. Nam in his duobus caſibus euchariſtia ſæpe ante confirmationem dabatur, vt hodie fit in amplis diœceſibus noſtris, vbi epiſcopus ad confirmationem ante communionem tribuendam in locis diſſitis non ſemper illico præſens eſſe poteſt. In ceteris vero caſibus omnibus vſitati moris erat, vt confirmatio ad euchariſtiæ vſum intromitteret. Adeoque, quum ipſam communionem infantibus datam eſſe conſtet, idque ſtatim poſt eorum baptiſmum; pronum eſt inde colligere, ſi vel nullum aliud teſtimonium ſuppeteret, quod confirmatio infantibus vna cum baptiſmo data ſit, quia hic ritus ſecundum omnes regulas & conſuetudines eccleſiæ communionem anteceſſit, in eamque introduxit.

§. IV.

Vnde confirmatio haud proprium ſacramentum, a baptiſmo diſtinctum, credita fuiſſe intelligitur.

OBSERVATIO iſta ad intelligendum difficilia quædam veterum loca nobis proderit, nec non ad reſpondendum obiectioni, quam ſcriptores *Romanenſes* inde faciunt, quaſi confirmatio proprium ſit ſacramentum, a baptiſmate diſtinctum. Veteres quidem, fateor, ſacramenti nomen ei interdum tribuunt, baptiſmum ac confirmationem duo vocantes ſacramenta. Enimuero planum eſt, quod vocabulum ſacramenti latiore ſenſu pro ſacra quauis cærimonia, ritu, vel myſterio ad baptiſmum pertinente, accipiant. Quo ſenſu duo ſacramenta, ſiue præcipuas cærimonias myſticas, in baptiſmo eſſe credunt, nimirum immerſionem in aqua, & ſancti chriſmatis vnctionem, de qua vtraque loquuntur tamquam de ſacramentis, ſiue cærimoniis

ad

ad baptiſmum ſpectantibus. Ita in concilio *Carthaginenſi* ſub *Cypriano Nemeſianus Thubunenſis* ait: *Male ſibi quidam interpretantur, vt dicant, quod per manus impoſitionem ſpiritum ſanctum accipiant, & ſic recipiantur: Quum manifeſtum ſit VTROQVE SACRAMENTO* [*b*] *debere eos renaſci in eccleſia catholica*; hoc eſt, ſacra lauatione non minus, quam manuum impoſitione, quam vtramque ſacramenta, hoc eſt, ſacros ritus eiusdem ſacramenti regenerationis facit. Eodem ſenſu CYPRIANVS ipſe *Parum eſt*, inquit, *eis manum imponere ad accipiendum ſpiritum ſanctum, niſi & accipiant eccleſiæ baptiſmum. Tunc enim demum plene ſanctificari, & eſſe filii Dei poſſunt, ſi SACRAMENTO* [*c*] *VTROQVE naſcantur, quum ſcriptum ſit: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnum Dei.* Quæ verba perſpicue oſtendunt, quod per duo ſacramenta nihil intelligat amplius, quam duas principes cærimonias ad completum & perfectum baptiſmum requiſitas, quia homines vtroque ſacramento renaſci dicit. Similiter OPTATVS [*d*] manuum impoſitionem & vnctionem partes duntaxat & cærimonias baptiſmum perficientes facit. De baptiſmo enim *CHRISTI* loquens, *Deſcendit in aquam*, inquit, *non quia erat, quod in Deo mundaretur, ſed venturum oleum aqua debuit antecedere, ad myſteria initianda & ordinanda & implenda baptiſmatis. Lotus quum in Ioannis manibus haberetur, ſecutus eſt ordo myſteriis, & compleuit pater, quod rogauerat filius, & quod nuntiauerat ſpiritus ſanctus, apertum eſt cælum, Deo patre vngente, ſpirituale oleum ſtatim in imagine columbæ deſcendit, & inſedit capiti eius & perfudit eum, vnde cœpit dici CHRISTVS, quando vnctus eſt a Deo patre. Cui ne manus impoſitio defuiſſe videatur, vox audita eſt Dei de nube dicentis: Hic eſt filius meus, de quo bene ſenſi, hunc audite.* Heic ordinem, partes & myſteria baptiſmi ad ſimilitudinem baptiſmi Chriſti ſe deſcribere, profitetur OPTATVS. In vtroque horum tria ſacramenta ſiue præcipua myſteria ſtatuit, lauationem, vnctionem & manuum impoſitionem; quæ proprie non tria ſunt ſacramenta, ſed tres partes ſiue ritus vnius eiusdemque ſacramenti baptiſmatis, quæ, ſecundum OPTATVM, ordinata & adumbrata ac impleta in baptiſmo

(*b*) Concil. Carthag. ap. Cyprian. n. V. p. 231. (p. 159. edit. Fell. Amſtel. MDCC.)
(*c*) Cypr. ep. LXXII. ad Stephan. p. 196. (p. 305. edit. Amſtel. cit.)
(*d*) Optat. lib. IV. p. 81. Par. MDCXXXI. (p. 94. edit. Par. MDCLXXIX.)

ptiſmo

ptiſmo Chriſti erant. Niſi heic ſacramentum hoc latiore ſenſu accipiamus, tria propria ſacramenta in baptiſmo habebimus, quod nec OPTATO, nec vlli veterum in mentem venit, quando de baptiſmi myſteriis ſunt loquuti; Sed cum vnctionem, tum impoſitionem manuum ſacramenta eſſe ſinunt, vt ſunt partes ac ritus myſterii baptiſmi. In hunc modum PACIANVS, epiſcopus *Barcinonenſis*, iidem tria ſacramenta myſterii baptiſmatis ſtatuit, nimirum lauacrum, vnctionem ſpiritus & manum ac os antiſtitis. Ait enim, *Chriſti ſemen, id eſt Dei ſpiritus, nouum hominem, aluo matris agitatum, & partu fontis exceptum, manibus ſacerdotis effundit, fide tamen pronuba. - - Hæc autem compleri alias nequeunt, niſi LAVACRI & CHRISMATIS & ANTISTITIS SACRAMENTO* [e]. *Lauacro enim peccata purgantur, chriſmate ſanctus ſpiritus ſuperfunditur, vtraque vero iſta manu & ore antiſtitis impetramus, atque ita totus homo renaſcitur & innouatur in CHRISTO.* Heic dicamus oportet, aut quod lauacrum, chriſma & verba atque actio antiſtitis tria ſacramenta, aut quod tres tantum partes & cærimoniæ eiusdem ſacramenti ſunt, quod ipſum eſt, quod PACIANVS manifeſto ſentit. Loquitur enim de eo, quemadmodum homines in baptiſmo renaſcantur, & chriſma inter media huius regenerationis refert; vnde manifeſtum eſt, non aliam ei huius vocis notionem eſſe, quam partis alicuius integrantis baptiſmi, etſi non abſolute & ſimpliciter ad eius eſſentiam neceſſariæ. Itaque hæc plana quædam ratio eſt, cur veteres immerſionem in aqua & vnctionem chriſmatis duo vocent ſacramenta, quia videlicet partes, ſiue ritus & cærimoniæ myſterii baptiſmi ſunt. Neque quidquam veteribus vſitatius eſt, quam hæc loquendi ratio, vt ſacrum quemcunque ritum & cærimoniam in eccleſia vſitatam ſacramenti vel myſterii nomine appellitent. Sic AVGVSTINVS exorciſmum [f] ſacramentum vocat. Et ſal, quod catechumenis dabatur ante baptiſmum, ſacramentum catechumenorum ab AVGVSTINO [g] & concilio

(e) Pacian. ſerm. de bapt. bibl. patr. tom. III. p. 77. (tom. IV. p. 318. h. edit. Lugd. MDCLXXVII.)

(f) Auguſtin. hom. LXXXIII. de diuerſis. Exorciſmi *ſacramento* quaſi molebamini.

(g) Auguſtin. de peccator. meritis lib. II. c. XXVI. Vid. ſupra lib. X. c. II. §. XVI. litt. (h) in textu p. 38.

cilio tertio *Carthaginensi* [*b*] vocatur, vt alio loco obseruauimus, quando de hoc catechumenorum sacramento verba fecimus. CYPRIANVS [*i*] de sacramentis orationis dominicæ loquitur. Et ne hisce longius immoremur, solent veteres proprie dicta sacramenta, baptismum & eucharistiam, diuidere, vtrumque videlicet in duo alia, intelligentes diuersas partes siue ritus, qui ad ea pertinent. Ita de quatuor sacramentis [*k*] in ecclesia loquitur ISIDORVS, quando ait: *Sunt sacramenta, baptismus & chrisma; corpus & sanguis Christi.* Vti hinc panis & vinum duo vocantur sacramenta, licet duæ tantummodo partes vnius eucharistiæ sint. Ita lauacrum & vnctio duo sacramenta vocantur, quamuis non nisi duo vnius sacramenti baptismi ritus sint. Eadem loquendi forma INNOCENTIVS [*l*] pontifex *Romanus* vtitur, quando panem & vinum sacramenta numero plurali adpellat. *De fermento*, inquiens, *quod die dominica per titulos mittimus, superflue nos consulere voluisti, quum omnes ecclesiæ nostræ intra ciuitatem sint constitutæ. Quarum presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum conuenire non possunt, idcirco fermentum a nobis confectum per acolythos accipiunt, quod per parochias fieri debere non puto, quia non longe portanda sunt SACRAMENTA.* Et FVLBERTVS episcopus *Carnutensis* [*m*] clarius hoc docet: *Tria*, inquiens, *nobis sunt ad profectum christianæ religionis proposita. - - Horum primum est intelligere, & firmiter tenere mysterium trinitatis & vnius veritatem deitatis, secundum salutaris baptismi rationem nosse vel caussam, tertium, in quo DVO vitæ SACRAMENTA, id est, dominici corporis & sanguinis continentur.* Neque adeo mirum est, quod eidem auctori [*n*] immersio in aqua & vnctio chrismatis sanctum adferens spiritum, *duo sacramenta baptismi* dicantur,

(*b*) Concil. Carthag. III. can. V. Vid. supr. lib. X. c. II. §. XVI. litt. (*k*) p. 39.

(*i*) Cypr. de orat. domin. p. 142. (p. 101. lin. 17. edit. Amstelod.) Qualia sunt *orationis dominicæ sacramenta*, quam multa, quam magna, breuiter in sermone collecta; sed in virtute spiritualiter copiosa, vt nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris, cælestis doctrinæ comprehendatur?

(*k*) Isidor. origin. lib. VI. c. XIX.

(*l*) Innocent. epist. I. ad Decent. c. V. (tom. II. concil. p. 1247.)

(*m*) Fulbert. epist. I. bibliothec. patr. tom. III. p. 434. Par. MDCLIV. (tom. XVIII. p. 3. s. edit. Lugdun. MDCLXXVII.)

(*n*) Fulbert. ibid. p. 436. (p. 4. c.)

quando ait: *Requiruntur sane in baptismatis sacramentis aqua propter sepulturam, spiritus sanctus propter vitam aeternam.* Nihil enim potest esse planius, quam quod immersio & chrisma non sint proprie duo baptismi sacramenta, sed duo tantum eius ritus: perinde ac panis & vinum non sunt duo sacramenta eucharistiae, sed duae solum diuersae eiusdem communionis partes. Facile esset, multo plures istiusmodi locutiones ex aliis auctoribus proferre in medium, quarum permultas a DALLAEO [o] collectas lector inuenire potest; nos tantum verba HAIMONIS, episcopi *Halberstadiensis*, subiungemus, vbi confirmationem diserte baptismi caerimoniam facit, quae ei semper adiuncta sit, eodemque simul tempore cum ea, tamquam consummans actus & perfectio eius, administretur [p]. *Donum spiritus sancti*, inquit, *datur in baptismate per impositionem manus episcoporum.* Et alibi: *Per impositionem manuum plenissime creditur accipi donum spiritus sancti, quod post baptismum ad confirmationem veritatis in ecclesia a pontificibus fieri solet.* Vt adeo, quando veteres confirmationem sacramentum appellant, eam semper partem seu caerimoniam sacramenti baptismatis intelligere iudicandi sint. Quo sensu res multas alias sacramenta vocitant, quae partes solum siue caerimoniae eorum sunt. Ita exorcismus & signum crucis eo sensu sacramenta sunt, vti confirmatio.

§. V.

Nec tum quidem, quando a baptismo fuit separata, vt in caussa haereticorum, qui extra ecclesiam fuerant baptizati.

DIXERIS vero, confirmationem, manuum impositionem & vnctionem hominibus freqentissime multis post baptismum annis datam esse, exempli gratia, haereticis & schismaticis, qui in infantia sua extra ecclesiam baptizati, & postea ad ecclesiam redeuntes per manus impositionem recepti fuerint. Sed respondeo, quod impositio manuum, quam hoc in casu separatim a baptismo dedit ecclesia, euitari non potuerit, quia ecclesia eam dandi nullam ante occasionem habuit. Proinde nullum argumentum captandum ex eo est, quod cogente tali necessitate facere eam oportuit, quum id duntaxat per ordi-

(o) Dallae. de confirm. lib. I. c. VIII. p. 150. It. lib. III. c. XIII. p. 386.
(p) Haimo in Hebr. XIII. extr. & ibid. c. VI. 2. cit. a Dallaeo l. c. p. 387.

nariae

nariæ eius regulæ exceptionem factum sit. Ita est, ecclesia omnibus hæreticis ad ecclesiam reuersis manuum impositionem tribuebat: Et hoc, vt in alia quadam dissertatione [q] pluribus demonstraui, ad ea spectabat supplenda, quæ in externa forma baptismi defuerant, quæ gratiam spiritus eis conferre non poterat, quoad in hæresi vel schismate perseuerabant. Heic quoque obseruaui, quod hæretici quidam vnctionem & impositionem manuum non minus quam ipsum baptismum, retinuerint, eamque vna cum baptismo infantibus contulerint. Quæ *Donatistarum* erat, & forte aliorum quorumdam, consuetudo. Interim ecclesia, licet nec externam baptismi formam, nec semper vnctionem chrismatis repeteret; speciatim in partibus occidentalibus, vbi AVGVSTINVS, OPTATVS, & ALCIMVS AVITVS viuebant; semper tamen nouam manuum impositionem & preces, ad impetrandam spiritus sancti descensionem super illos, adhibebat. Quo ipso licet separata quædam a baptismo daretur confirmatio, tamen in extraordinariis tantum casibus hoc fiebat, vbi ecclesia aliter agere non poterat. In aliis casibus hasce duas cærimonias, tam in infantibus quam adultis semper coniungebat, quemadmodum adlegata in hoc capite testimonia candido cuiuis lectori abunde & sine vlla dubitatione demonstrare existimo.

§. VI.

Non maior necessitas dandi hodie infantibus confirmationem quam eucharistiam, ad exemplum priscæ ecclesiæ.

AT ENIM VERO opposuerit quispiam, quod si res ita sit, tum omnes ecclesiæ hodiernæ, tam protestantes, quam pontificiæ, ab ecclesiæ antiquæ praxi in hoc discrepent, vt hodie numquam infantibus confirmationem administrent; sed solis adultis, qui stipulationem suam baptismalem per se ipsi confirmare possint. Et hæc differentia facile admittitur, quod ad praxin. Verum quando quæstio est de iure, quæ sit magis congrua & conueniens praxis? Et, numne in qualibet circumstantia ad veteris ecclesiæ praxin nos conformare debeamus? Ego quidem ecclesiam quamcunque omnium optime hac in caussa iudicare posse credo, quid ad filiorum suorum ædificationem

(q) Scholast. *Hist. of Lay-Baptism*, chap. I. n. XXI.

 quam

quam maxime faciat. Et quemadmodum hodie nulla ecclesia infantibus eucharistiam dare se debere existimat, ideo, quod ecclesia antiqua per octo sæcula id fecerit: ita nec vlla ecclesia infantibus confirmationem tribuere se oportere ex eodem exemplo iudicat; quamtumuis viri quidam eruditi, vti BEDELIVS [r] inter protestantes pro communione infantibus danda, & MATTHAEVS GALENVS [s] ex pontificiis pro confirmatione illis impertienda contenderunt. Dum alii consuetudinem, quæ hodie obtinet, plus ædificationis habere, nec satis idonea argumenta dari existimant, quibus ecclesia ad mutandam eam induci possit.

LIBRI DVODECIMI

CAPVT SECVNDVM

DE MINISTRO CONFIRMATIONIS.

§. I.

Chrismatis consecratio soli episcoporum officio per canones reseruata.

PROXIME post personas, quibus confirmatio danda erat, de ministro eius agendum est & dispiciendum, per quem ea administrari solita sit. Vbi diuersas partes & cærimonias confirmationis, & casus ordinarios atque extraordinarios, nec non praxin & consuetudinem diuersarum ecclesiarum ab aliarum ecclesiarum consuetudine diuersam distinguere necesse erit. Neque enim in his omnibus vna eademque regula semper fuit obseruata. Confirmatio diuersis absoluebatur ritibus, vti capite proxime sequenti videbimus, Erat primum chrismatis consecratio, quæ episcopi semper erat actio; deinde ipsa vnctio siue illius vsus, cum consignatione seu signo crucis in fronte, vel aliis corporis partibus; tum impositio manuum cum precibus. Erant quoque casus ordinarii, si episcopus in baptismo adesset, & casus extraordinarii, si abesset, & baptizatus in discrimine vitæ versaretur. Erant quoque diuersæ consuetudines pro diuersarum ecclesiarum regulis; & pro harum rerum distinctione ad

(r) Vid. *Bishop* Usher's *Letters*, ep. 163. p. 442.

(s) Galen. catech. ap. Dallæum de confirmat. lib. I. p. 21. citat. supr. cap. I. §. II. litt. (u) pag. 349.

hanc

hanc generalem quæstionem oportet responderi. Chrismatis consecratio episcopo generatim in omnibus ecclesiis reseruata erat, adeoque vsus eius ab auctoritate ipsius in quibuscumque casibus deriuabatur. Concilium secundum *Carthaginense* [*a*] a presbyteris eam fieri vetat, & ad præteritum aliquod concilium, in quo similis prohibitio facta sit, remittit. Concilium *Carthaginense* tertium presbyteris virginem consulto episcopo consecrare, chrisma vero numquam [*b*] conficere permittit. Concilium *Carthaginense* quartum [*c*] presbyteros, qui per dioeceses ecclesias regunt, quotannis ante dies festos paschatis ab episcopo suo chrisma petere iubet. In quibusdam ecclesiis *Hispaniæ* nonnulli presbyteri illud conficere sibi sumebant, vnde concilium *Toletanum* [*d*] primum nouum decretum ad reprimendam hanc audaciam faciebat, omnibus præter episcopum ex isto tempore chrisma conficere interdicens, presbyterisque mandans, vt ante diem paschæ more alias vsitato, per missos ad episcopum diaconos aut subdiaconos, confectum ab eo chrisma peterent. Similes constitutiones factæ sunt in concilio primo *Vasensi* [*e*], concilio *Antissiodorensi* [*f*], concilio *Barcino-*

(*a*) Concil. Carthagin. II. c. III. (tom. II. conc. p. 1160.) Memini præterito concilio fuisse statutum, vt chrisma, vel reconciliatio pœnitentium, nec non & puellarum consecratio a presbyteris non fiat.

(*b*) Concil. Carth. III. can. XXXVI. (ibid. p. 1172.) Vt presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret, chrisma vero numquam conficiat.

(*c*) Concil. Carth. IV. c. XXXVI. (ibid. p. 1203.) Presbyteri, qui per dioeceses ecclesias regunt, non a quibuslibet episcopis, sed a suis; nec per iuniorem clericum, sed aut per ipsos aut per illum, qui sacrarium tenet, ante paschæ solemnitatem chrisma petant.

(*d*) Concil. Tolet. I. c. XX. (tom. II. concil. p. 1225.) Quamuis pene vbique custodiatur, vt absque episcopo chrisma nemo conficiat, tamen quia in aliquibus locis vel prouinciis, presbyteri dicuntur chrisma conficere, placuit, ex hac die nullum alium nisi episcopum chrisma conficere & per dioecesim destinare, ita vt de singulis ecclesiis ad episcopum ante diem paschæ diaconi destinentur aut subdiaconi, qui confectum chrisma ab episcopo destinatum ad diem paschæ possint ad tempus deferre.

(*e*) Conc. Vasens. I. c. III. (tom. III. conc. p. 1457.) Per singula territoria presbyteri, vel ministri, ab episcopis, non prout libitum fuerit, a vicinioribus, sed a suis propriis, per annos singulos chrisma petant, appropinquante solemnitate paschali. cetera.

(*f*) Concil. Antissiod. c. VI. (tom. V. concil. p. 958.) Vt a media quadragesima presbyteri chrisma petant.

nensi [*g*], conciliis primo & secundo *Bracarensi* [*h*], & in collectione *Graecorum* canonum a MARTINO episcopo *Bracarensi* [*i*] edita; item in decretis *Romanis*, factis ab INNOCENTIO [*k*], LEONE [*l*], & GELASIO [*m*], quae hac occasione pro amplitudine sua recitare necesse non habeo. Atque ita episcopi auctoritas farta tecta seruata est, in ipsis etiam casibus, in quibus presbyteris cum sancta vnctione negotium aliquod habere permissum fuit.

§. II.

Vsus chrismatis inter episcopos & presbyteros diuisus.

IAM vero haec vnctio siue consignatio in multis ecclesiis (speciatim in ecclesia *Romana*) duplicis erat generis, consignatio frontis & consignatio reliquarum corporis partium. Et prior quidem in istis ecclesiis, in quibus haec distinctio locum habebat, generatim episcopo reseruata erat, cum manuum impositione administranda; posterior vero a presbyteris quoque dabatur. Non omnes ecclesiae hanc duplicem vnctionem admittebant; quae vero eam admittebant, presbyteris alteram

(*g*) Conc. Barcinon. c. II. (ibid. p. 1605.) Simili statutum conditione est, vt quum chrisma presbyteris dioecesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur.

(*h*) Concil. Bracar. I. can. XXXVII. (in edit. Labb. conc. II. c. XIX. tom. V. p. 842.) Placuit, si quis presbyter post hoc interdictum ausus fuerit chrisma benedicere, aut ecclesiam aut altarium consecrare, a suo officio deponatur. Concil. Bracar. II. (al. III. ibid. p. 897.) can. IV. Placuit, vt modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per ecclesias datur &c.

(*i*) Martin. Bracar. collect. can. cap. LI. (ap. Iustell. in append. tom. I. biblioth. iuris canon. vet. fol. XXV.) Omni tempore episcopo liceat chrisma conficere & per suas dioeceses destinare; ita vt ad dirigendum chrisma diaconus, aut subdiaconus, ante diem paschae, de singulis ecclesiis ad episcopum destinetur.

(*k*) Innoc. epist. I. ad Decent. c. III. (tom. II. concil. p. 1246.) Presbyteris, - - chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum.

(*l*) Leo epist. LXXXVIII. ad Gallos (tom. III. concil. p. 1395. d.) Nec erigere eis (presbyteris ac diaconis) altaria, nec ecclesias, vel altaria consecrare licet, nec per impositiones manuum fidelibus baptizandis, vel conuersis ex haeresi, paracletum spiritum sanctum tradere, nec *chrisma conficere*, cetera.

(*m*) Gelas. epist. IX. ad episcopos Lucaniae. c. VI. (tom. IV. conc. p. 1189.) Presbyteros vltra modum suum tendere prohibemus: nec episcopali fastigio debita sibimet audacter adsumere: non *conficiendi chrismatis*, non consignationis pontificalis adhibendae sibimet arripere facultatem.

admi-

administrandi dabant auctoritatem, alteram vero tribuere eis interdicebant. Duplex illa chrismatio seu vnctio ab INNOCENTIO pontifice primum introducta est, atque ita ipse hoc officium inter episcopos & presbyteros diuisit. *Presbyteris*, inquit [n], *qui seu extra episcopum, seu praesente episcopo, baptizant, chrismate baptizatos vngere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, quum tradant spiritum sanctum paracletum.* Atque ita in decretis GELASII [o] est & GREGORII [p] successoris eius in sede *Romana*. Verum haec duplex chrismatio in *Gallia* non fuit recepta, neque in vlla alia ex occidentalibus ecclesiis. In *Gallia* presbyterorum id erat officium, sola manuum impositione episcopo reseruata. Hoc ex concilii *Arausicani* [q] quodam canone manifestum est, qui *Nullus ministrorum*, inquit, *qui baptizandi recipit officium, sine chrismate vsquam debet progredi, quia inter nos placuit semel in baptismate chrismari. De eo autem, qui in baptismate, quacumque necessitate faciente, non chrismatus fuerit, in confirmatione sacerdos commonebitur. Nam inter nos chrismatis ipsius non nisi vna benedictio est.* Hic canon adlegatur & repetitur in concilio secundo *Arelatensi* [r], & VALESIVS [s] eis addit inscriptionem ex GRVTERO, quae rem eamdem confirmat, quod nimirum episcopus non administrarit chrisma, nisi id ab presbyteris esset omissum. In ecclesiis orientalibus vnam solam habebant vn-

(n) Innoc. epist. I. ad Decent. c. III. (tom. II. concil. p. 1246.)

(o) Gelas. ep. IX. c. VI. Vid. sub litt. (m).

(p) Gregor. ep. IX. lib. III.

(q) Concil. Arausic. I. can. II. (tom. III. concil. p. 1447.)

(r) Concil. Arelat. II. c. XXVII. (tom. IV. concil. p. 1014.) Nullum ministrum, qui baptizandi recepit officia, sine chrismate vmquam debere progredi: quia inter nos, iuxta synodi constitutionem, placuit semel chrismari.

(s) Vales. not. in Euseb. lib. VI. c. XLIII. p. 135. (m. p. 120.) Haec baptizatorum consignatio, interdum fiebat cum chrismate: quoties scilicet aliquis vrgente morbi necessitate baptizatus fuerat a minoribus clericis, nec chrismatus. Tunc enim episcopus, qui baptismi solemnia postmodum supplebat, chrismare simul & manus imponere necesse habebat, qui vero perfectum baptisma acceperunt, iis manus tantum imponebatur ab episcopo sine chrismatione, vt docet canon Arausicanus. Quo pertinet vetus epigramma apud Gruterum p. 1177. de Marea:

Tuque sacerdotes docuisti, chrismate sancto
Tangere bis nullum iudice posse Deo.

ctionem

ctionem post baptismum, eamque ab episcopo tributam, specialioribus & extraordinariis casibus exceptis. *Constitutionum apostolicarum* auctor episcopi officium [t] facit, vt baptizatos sancto chrismate vngat. Et hoc chrisma confirmationem esse dicit confessionis in baptismo factæ [u]. Idem dicit personatus DIONYSIVS [x], quod, posteaquam presbyteri hominem baptizarint, illum ad pontificem ducant, qui diuinitus sacrato oleo virum consignet, & sacræ eucharistiæ participem declaret. Iam hæc vnctio episcopalis non tantum in fronte, vti in ecclesia *Romana* vsitatum erat, sed in reliquis etiam corporis partibus vniuersis perficiebatur. Id quod ex CYRILLI episcopi *Hierosolymitani* [y] sermone ad recens baptizatos apparet, quando ait: *Primum quidem fronti illinitur chrisma, vt eum abstergat a nobis pudorem, quem primus homo transgressor perpetuo circumferebat: simulque efficiat, vt possitis vultu non velato gloriam domini intueri. Deinde vero aures vnguntur, vt ad audiendum diuina mysteria aures accipiatis. De quibus dicebat Iesaias: Et addidit mihi dominus aures ad audiendum. Et dominus in euangelio: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Postea nares, vt diuinum recipientes vnguentum dicatis: Christi gratus odor est Deo, in his qui saluantur. Tum vero & pectus inungitur: vt induti thoracem iustitia, fortiter aduersus insultus diaboli consistatis.* Ita quoque omnes hæretici, [z] qui in ecclesiam sine baptismi iteratione recipiendi erant, vtpote iusta forma ante hac baptizati, re-

(t) Constit. apost. lib. III. c. XVI. μετὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος χριέτω τοὺς βαπτισθέντας τῷ μύρῳ.

(u) Ibid. c. XVII. τὸ μύρον βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας. Ibid. lib. VII. c. XLIII. βαπτίσας αὐτὸν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, χρισάτω μύρῳ.

(x) Dionys. hierarch. eccles. c. II. p. 254. ἐπὶ τὸν ἱεράρχην αὖθις ἀπάγουσιν· ὁ δὲ τῷ θεουργικωτάτῳ μύρῳ τὸν ἄνδρα σφραγισάμενος, μέτοχον ἀποφαίνει λοιπὸν τῆς ἱεροτελεστικωτάτης εὐχαριστίας.

(y) Cyrill. catech. mystag. III. n. III. πρῶτον ἐχρίεσθε ἐπὶ τὸ μέτωπον, ἵνα ἀπαλλαγῆτε τῆς αἰσχύνης, ἣν ὁ πρῶτος παραβάτης ἄνθρωπος πανταχοῦ περιέφερε, καὶ ἵνα ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν κατοπτρίζησθε· εἶτα, ἐπὶ τὰ ὦτα, ἵνα προσλάβητε τὰ ἀκουστικὰ τῶν θείων μυστηρίων ὦτα, περὶ ὧν Ησαΐας ἔλεγε, καὶ προσέθηκέ μοι κύριος ὠτίον τοῦ ἀκούειν· ὁ Ἰησοῦς ἐν εὐαγγελίοις, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω· εἶτα, ἐπὶ τὴν ὄσφρησιν, ὅπως τοῦ θείου ἀντιλαμβανόμενοι μύρου, λέγητε, Χριστοῦ εὐωδία ἐσμὲν τῷ θεῷ ἐν τοῖς σωζομένοις· μετὰ ταῦτα ἐπὶ τὰ στήθη, ἵνα ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, στῆτε πρὸς τὰς μεθοδείας τοῦ διαβόλου.

(z) Concil. Constant. I. c. VII. (tom. II. conc. p. 951. a. b.) Τοὺς προστιθεμένους τῇ

cipi

cipi iubentur, signati siue vncti primum sancto chrismate & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures, cum hac verborum formula: *Signaculum doni spiritus sancti.* Etsi autem vniuersa hæc cærimonia vnctionis in ecclesia orientali communiter ab episcopo tantum peragebatur, nec (vt in *Romana*) inter episcopum eiusque presbyteros diuidebatur; tamen in specialibus quibusdam casibus in ecclesiis particularibus hoc officium ad presbyteros deuoluebatur. Nam *Alexandriæ*, si episcopus non erat præsens, presbyteri hanc consignationem eodem tempore, quo baptizabant, administrabant. Quo modo verba auctoris sub nomine AMBROSII [a] intelligenda esse existimo, quando *Apud Aegyptios*, inquit, *presbyteri consignant, si præsens non sit episcopus.* Et hoc ipsum alius auctor sub nomine AVGVSTINI [b] consecrare vocat, *In Alexandria*, inquiens, *& per totam Aegyptum, si desit episcopus, consecrat presbyter.* Quod quidem a viris quibusdam eruditis pro consecratione accipitur eucharistiæ. Verum hoc non singulare quidpiam, sed singulis presbyteris omnium ecclesiarum per vniuersum mundum commune erat, vt absente episcopo eucharistiam consecrarent, neque adeo id tamquam peculiarem consuetudinem in *Aegypto* notari necesse erat. Vnde potius consecrationem quamdam intelligi iudico, quam presbyteris in multis aliis ecclesiis absente episcopo perficere non licuerit, qualis erat consecratio siue consignatio baptizatorum chrismate confirmationis, quam presbyter aliquis in ecclesiis *Romanis* peragere haud poterat. In quibusdam autem ecclesiis orientalibus licitum hoc erat. Nam *constitutionum apostolicarum* auctor loquens de baptismi celebratione, episcopis ac presbyteris ordinem, quo fieri debeat, præscribit. *Episcope*, inquit, *aut presbyter, vnges prius baptizandum oleo sancto, deinde baptizabis a-*

ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν, δεχόμεθα - - σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τό, τε μέτωπον, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὰς ῥῖνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα· καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν· Σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Eos qui rectæ fidei adiiciuntur & parti eorum, qui ex hæreticis seruantur, recipimus - - signatos, siue vnctos primum sancto chrismate, & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures. Et eos signantes dicimus: Signaculum doni spiritus sancti.

(a) Ambros. in Ephes. IV, 11.

(b) August. quæst. in vet. & nou. testam. quæst. CI.

qua, & tandem signabis [*c*] *vnguento.* Vbi non tantum vnctionem, quæ baptismum antecessit, sed eam quoque, quæ illum consequuta est, quæ erat vnctio confirmationis, presbytero æque ac episcopo demandari videmus: quod ad minimum de istius administratione absente episcopo intelligendum est; vel hoc præsente, si illi hoc negotium specialiter esset datum. Vt adeo, quod ad hanc primam confirmationis cærimoniam, vnctionem chrismatis, attinet, praxis diuersarum ecclesiarum in ea valde variarit. Non nullæ ecclesiæ, vt *Romana*, hoc officium inter episcopos & presbyteros partiebantur: aliæ, vt *Gallicana*, illud vniuersum presbyteris committebant, episcopo solam vnguenti consecrationem & manuum impositionem in confirmatione reseruantes: aliæ, vti *Orientales*, non tantum chrismatis consecrationem, sed eius etiam vsum episcopo, si ipse præsens esset, & in omnibus casibus ordinariis reseruabant; ipso solum absente vel in istiusmodi casibus extraordinariis presbyteris istam cærimoniam peragere permittentes.

§. III.

Altera cærimonia imponendi manus episcoporum officio strictius reseruata.

QVOD ad alteram cærimoniam impositionis manuum in confirmatione attinet, eam officio episcoporum strictius reservatam deprehendimus; non tamen ita absolute & in solidum, quin canones presbyteris auctoritatem impertierint, eam certis in casibus, cum obsequii episcopo suo debiti testificatione, peragendi. CYPRIANVM [*d*] de hoc tamquam ordinario episcopi siue præpositi ecclesiæ officio loqui certum est Mentionem enim faciens impositionis manuum, quam baptizatis a *Philippo Petrus* & *Ioannes* apostoli contulerant Act. VIII, 14. ait: *Quod nunc quoque apud nos geritur, vt, qui in ecclesia baptizantur, præpositis ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem spiritum sanctum consequantur, & signaculo domini consummentur.* Si-

(*c*) Constit. lib. VII. c. XXII. *ὦ ἐπίσκοπε ἢ πρεσβύτερε, -- πρῶτον χρίσεις ἐλαίῳ ἁγίῳ, ἔπειτα βαπτίσεις ὕδατι, καὶ τελευταῖον σφραγίσεις μύρῳ.*

(*d*) Cyprian. epist. LXXIII. ad Iubaian. p. 202. (p. 308. edit. Amstelod. MDCC.)

mili-

militer FIRMILIANVS [e] episcopus *Cæsareæ* in *Cappadocia*, qui eodem tempore, quo *Cyprianus*, vixit; episcopos ordinarios huius officii ministros facit, quando comparationem instituit inter *Paulum* manus imponentem illis, qui *Ephesi* baptizati erant Act. XIX. & episcopos, manus imponentes eis, qui ab hæresi vel schismate ad ecclesiæ catholicæ vnitatem veniebant. Ita quoque auctor anonymus [f], qui de baptismo scripsit hæreticorum, ad calcem operum CYPRIANI, manus impositionem episcoporum officio adsignat, ad imitationem apostolorum, manus imponentium illis, qui a *Philippo* diacono Act. VIII, 14. erant baptizati. Et alio loco [g], si episcopi præsentes sint, eos vna cum baptismo manus impositionem dare; si quis vero ab inferiore clero per necessitatem baptizatus sit, ab episcopis hoc postmodum suppleri debere, aut a domino supplendum reservari, dicit. Concilium *Illiberritanum* non multo post duos canones hanc in rem condidit. Horum alter ita habet [h]: *Peregre navigantes, aut si ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lauacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum: Ita, vt si superuixerit, ad episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perficere possit.* Alter canon sic præcipit: *Si quis diaconus regens plebem* [i] *sine episcopo vel presbytero aliquos baptizauerit, episcopus eos per benedictionem perficere debebit.*

(e) Firmil. epist. LXXV. ap. Cyprian. p. 221. (p. 325. edit. Amstel.) Nisi si his episcopis, de quibus nunc, minor fuit Paulus; vt hi quidem possint per solam manus impositionem venientibus hæreticis dare spiritum sanctum; Paulus autem idoneus non fuerit, qui ab Ioanne baptizatis spiritum sanctum per manus impositionem daret, nisi eos prius etiam ecclesiæ baptismo baptizasset.

(f) Anonym. de bapt. hæretic. ap. Cypr. p. 23. in appendice (p. 21. b. cit. edit.) per manus impositionem episcopi datur vnicuique credenti spiritus sanctus, sicut apostoli circa Samaritanos post Philippi baptisma manum ei imponendo fecerint.

(g) Id. p. 26. (p. 24. b.) Et ideo quum salus nostra in baptismate spiritus, quod plerumque cum baptismate aquæ coniunctum, sit constituta, si quidem per nos baptisma tradetur, integre & solemniter & per omnia, quæ scripta sunt, adsignetur, atque sine vlla vllius rei separatione tradatur: Aut si a minore clero per necessitatem traditum fuerit, euentum exspectemus, vt aut suppleatur a nobis, aut a domino supplendum reseruetur.

(h) Concil. Illiberrit. can. XXXVIII. (tom. I. concil. p. 974.)

(i) Ibid. can. LXXVII.

Quod si autem de sæculo recesserint, sub fide, qua quis crediderit, poterit esse iustus. Iam antea HIERONYMVM [*k*] audiuimus hac de re, tanquam de vniuersali ecclesiæ consuetudine, loquentem, vt ad eos, qui longe in minoribus vrbibus per presbyteros & diaconos baptizati sint, episcopi ad inuocationem sancti spiritus manum imposituri excurrerint. Quorum nonnulli ante dormierint, quam ab episcopis inuiserentur. Quod indicat non tantum, quod hoc ordinarium episcopi officium fuerit, sed etiam, quod presbyteri & diaconi impositionem manus in ipsis eiusmodi necessitatis casibus haud administrauerint; alioquin illi, quibus illa deerat, sine ea non obiissent. Hæc manifesto erat ecclesiæ *Romanæ* consuetudo, in qua licet officium vnctionis ex parte presbyteris esset commissum, consignatio tamen in fronte cum impositione manuum episcopo, tanquam peculiare eius officium in confirmatione, erat reseruata: quemadmodum ex INNOCENTII [*l*], GELASII [*m*] & GREGORII MAGNI [*n*] pontificum epistolis, quas antecedente §. iam adlegauimus, videre est. Quibus testimonium addere possumus CORNELII, qui ante istos omnes tempore CYPRIANI vixit, vti ab EVSEBIO memoriæ proditum est. Hic de *Nouatiano* loquens [*o*], qui baptismum clinicorum tantum acceperat lecto adfixus, dicit, quod quum ex morbo conualuisset, numquam ea receperit, quæ per leges ecclesiæ recipere eum oportuisset, nimirum consignationem per manus impositionem episcoporum, cetera. Præterea omnia ista testimonia, quæ hæreticos, ad ecclesiam redeuntes, manus impositionem ad consequendum donum spiritus sancti, ab episcopo suscipere debuisse, docent, itidem hanc consuetudinem comprobant. Quam in rem decreta habemus LEONIS [*p*] & SIRICII [*q*], quorum hic specia-

(*k*) Hieronym. dial. contr. Lucifer. c. IV. Vid. cap. I. §. I. litt. (a) pag. 344. 345

(*l*) Innocent. epist. I. ad Decent. c. III. vid. §. II. litt. (k) pag. 358.

(*m*) Gelas. epist. IX. ad episcop. Lucan. c. VI. vid. §. II. litt. (m) ibid.

(*n*) Gregor. lib. III. epist. IX. ibid. litt. (p) pag. 359.

(*o*) Euseb. lib. VI. c. XLIII. *οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε, διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα, τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου.*

(*p*) Leo epist. XXXVII. ad Leonem Rauen. c. II. Si ab hæreticis baptizatum quempiam fuisse constiterit, - - hoc tantum quod ibi defuit, conferatur, vt per episcopalem manus impositionem virtutem sancti spiritus consequatur.

(*q*) Siric. ep. I. ad Himer. c. I. Arianos nos cum Nouatianis - per inuocationem

tim

tim obseruat, fuisse hanc vniuersalem orientalis & occidentalis iuxta ac *Romanæ* ecclesiæ in recipiendis illis, qui in hæresi vel schismate baptizati essent, consuetudinem. Et quod ad homines quoscumque in ecclesia baptizatos attinet, AVGVSTINVS idem quoque testatur, qui proprie loquendo nec apostolorum quemdam, nec vllum alium, sed solum *CHRISTVM* tamquam Deum, spiritum sanctum dedisse, adfirmat. *Neque enim* [r], inquit, *aliquis discipulorum eius* (Christi) *dedit, spiritum sanctum. Orabant quippe, vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat ecclesia.* Similem in modum AMBROSIVS [s] loquitur: *Sequitur spirituale signaculum -- quia post fontem superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis* (hoc est, episcopi, secundum eius loquendi modum) *spiritus sanctus infunditur.* Ex quibus testimoniis omnibus sole meridiano clarius est, quod episcopus in omnibus casibus ordinariis vnus solus huius partis confirmationis, quæ impositione manuum & precibus, ad impetrandum spiritus sancti donum, absoluebatur, legitimus minister constitutus fuerit.

§. IV.

In quibusdam tamen specialibus casibus presbyteri, accepto mandato, eam administrare poterant.* Primo *quidem, si episcopi a presbyteris suis postularent, vti hoc illis facerent, qui in ecclesia essent baptizati.

ERANT tamen speciales quidam & extraordinarii casus, in quibus aliquæ ecclesiæ, si non omnes, presbyteris per canones veniam dabant, vt hanc quoque confirmationis partem administrarent. Verbi gratia, si episcopi vel præsentes, vel absentes presbytero cuidam negotium darent, vt id facerent. Hoc ipsum non erat iniectio manus in auctoritatem episcopi, nec priuilegiorum & potestatis eius diminutio, quia, quod hoc modo fiebat, saluo obsequio illi debito & ex ipsius mandato fiebat. Hanc veniam nonnumquam presbyteris, ipso episcopo præsente, datam legimus; quemadmodum ex canone isto

solam septiformis spiritus, episcopalis manus impositione catholicorum conuentui sociamus. Quod etiam totus Oriens Occidensque custodit.

(r) Aug. de trinit. lib. XV. c. XXVI.

(s) Ambros. de sacram. lib. III. c. II.

 apud

apud MARTINVM episcopum *Bracarensem* in collectione canonum ecclesiæ *Græcæ* patet [*t*]. *Presbyter, præsente episcopo, non signat infantes, nisi forte ab episcopo fuerit illi præceptum.* Heic tria clare indicantur: 1) Quod hæc consignatio, siue impositio manus, cum signo crucis & precibus ordinarium solius episcopi officium fuerit. 2.) Quod hic presbyteris speciatim hoc officum eis delegando auctoritatem id, se etiam præsente, faciendi impertire potuerit. 3) Quod ipso absente, ex generali quadam constitutione id potius faciendi habuerint potestatem, quam vt infantes vel alios quoscumque baptizatos sine confirmatione mori sinerent. Quod cum eo optime concordat, quod §. vltimo de consuetudine, *Alexandriæ* & in *Aegypto* obtinente, diximus, licet in ecclesiis occidentalibus secus id esset, vti ex iis constat, quæ ex INNOCENTIO [*u*] & HIERONYMO [*w*] iam adlegauimus, qui presbyteris, nec præsente nec absente episcopo, id facere licitum fuisse dicunt, adeo, vt multos sine confirmatione siue impositione manuum mori oportuerit, quia episcopus ad hanc eis dandam non satis cito aduolarit.

§. V.

Secundo, *Presbyteri energumenis dare eam poterant.*

SED VERO in occidentalibus etiam ecclesiis speciales quidam casus erant, in quibus hæc consignatio a presbyteris peragi permittebatur. Quin immo in vno casu a diaconis etiam. Istiusmodi decretum de energumenis, seu hominibus ab immundis spiritibus post baptismum agitatis, INNOCENTIVS pontifex in eadem epistola ad *Decentium*, in qua presbyteros a consignatione in omnibus casibus ordinariis excludit, facit, quod mandante episcopo presbyter aliquis vel diaconus eos consignare possit. *De his baptizatis*, inquit, [*x*], *qui postea a dæmonio, aut vitio aliquo, aut peccato interueniente, arripiuntur, quæsiuit dilectio tua, si a presbytero vel diacono possint aut debeant consignari: Quod hoc, nisi episcopus concesserit, non licet; Nam eis manus imponenda non est, nisi episcopus auctoritatem dederit id faciendi. Vt autem fiat, episcopi est imperare, vt manus eis vel a presbytero, vel a ceteris clericis imponatur. Nam*

(*t*) Martin. Bracar. collect. canon. c. LII.
(*u*) Innocent. epist. I. ad Decent. c. III. vid. supr. litt. (l) & §. II. litt. (k) p. 358.
(*w*) Hieron. contr. Lucifer. c. IV. vid. litt. (k) et c. I. §. I. litt. (a) p. 344-345.
(*x*) Innoc. epist. I. ad Decent. c. VI.

quomo-

quomodo id fieri sine magno labore poterit, vt longe constitutus energumenus ad episcopum deducatur, quum, si talis casus ei in itinere acciderit, nec perferri ad episcopum, nec referri ad sua facile possit?

§. VI.

Tertio, *Et illis, qui in haeresi vel schismate baptizati fuerant, si in vitae essent discrimine.*

Alivs quidam casus extraordinarius, in quo officium imponendi manus presbyteris committebatur, erat, si quis ab haereticis vel schismaticis baptizatus, in regressu ab haeresi vel schismate ad ecclesiam in grauem morbum incidisset, & periculum esset, ne diem suum obiret ante, quam ad episcopum adduci, vel episcopus ad manus ei imponendum, gratiamque spiritus, quam in haeresi vel schismate habere non potuerat, conferendam accurrere posset. Rebus sic se habentibus, ne istiusmodi homo sine hoc officio decederet, presbyteris negotium datum erat, hoc ei administrandi. Hoc disertis verbis in concilio *Arausicano* primo [y] conceditur, sic decernente: *Haereticos in mortis discrimine positos, si catholici esse desiderent, si desit episcopus, a presbyteris cum chrismate & benedictione consignari placet.* Simile decretum in concilio *Epaunensi* [z] habetur: *Presbyteros propter salutem animarum, quam in cunctis optamus desperatis, & in lecto recumbentibus haereticis, si conuersionem subitam petant, chrismate subuenire permittimus. Quod etiam omnes conuertendi, si sani sunt, ab episcopo nouerint expetendum.* Vbi obseruare licet, quod chrismatio, de qua heic sermo est, non fuerit ea chrismatio, quam presbyteri in ecclesia occidentali peragere poterant, sed illa, quae manuum impositioni iuncta, & episcopo peculiariter reseruata erat, extremae necessitatis casibus exceptis, vbi presbytero eam potius administrare licebat, quam vt haereticus conuersus sine illa vitam cum morte commutaret. Cuius concessionis ratio erat, quod haeretici, extra ecclesiam baptizati, gratiae spiritus expertes esse credebantur, donec eam per manus impositionem in ecclesia catholica consequerentur. Qua de caussa omnes haeretici, tam hi, apud quos in baptismi celebratione manus impositio in

(y) Concil. Arausican. I. can. II.

(z) Concil. Epaunens. c. LXXXVI. Vid. pontifical. Damasi vit. Syluestri p. 229. ap. Crab. tom. I. (tom. I. conc. Labb. p. 1408. c.) Priuilegium episcopis contulit, vt baptizatum consignent.

vsu

vſu erat, quam illi, qui eam negligebant, nouam benedictionem recipiebant, ad eccleſiæ vnitatem reuerſi, quemadmodum ex AVGVSTINO [a], OPTATO [b] & ALCIMO AVITO [c] alio loco [d] demonſtravimus.

LIBRI DVODECIMI
CAPVT TERTIVM
DE MODO ADMINISTRANDI CONFIRMATIONEM, ET DE CAERIMONIIS IN CELEBRATIONE EIVS OBSERVATIS.

§. I.
Prima confirmationis cærimonia, vnctio erat chriſmatis.

CONSIDERATIS hactenus perſonis, quibus confirmatio data, & per quas data fuit, nunc proxime formam & modum adminiſtrandi eam, par eſt, ſpectemus. Vbi quatuor diſtinctæ cærimoniæ præter chriſmatis conſecrationem obſeruandæ ſunt, nimirum *vnctio*, *ſignum crucis*, *impoſitio manuum* & *precatio*. Vnctio plerumque prima erat ordine, quemadmodum ex illis TERTVLLIANI [a] verbis diſcimus: *Exinde egreſſi de lauacro perunguimur benedicta vnctione. - - Dehinc manus imponitur, per benedictionem aduocans & inuitans ſpiritum ſanctum.*

§. II.
Origo huius vnctionis.

DE prima huius vnctionis origine in eccleſia non ſatis conſtat,

(a) Auguſt. de bapt. lib. III. c. XVI. Spiritus ſanctus quia in ſola catholica per manus impoſitionem dari dicitur, nimirum hoc intelligi maiores noſtri voluerunt, quod apoſtolus ait, Quoniam caritas Dei effuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis, cetera.

(b) Optat. lib. VII. p. 109. Par. MDCXXXI.

(c) Auit. epiſt. XXIV. ad Stephanum tom. IX. bibl. patr. Lugdun. MDCLXXVII. p. 574.) Quocirca Donatiſtarum nomen, ne diu in loco viuere poſſit alieno, benedictione protinus ſepelite vitali. In ipſo fomitis ſui ortu peregrinantis igniculi frigeſcat incendium. De quo ne vel famæ fumus narem Galliæ innocentis adſpergat, *manus impoſitionem perſonæ*, de qua ſcribitis, *adhibete*, interdicta nominis ipſius in poſterum, ſi ex corde conuertitur, mentione. cetera.

(d) Vid. Scholaſt. *Hiſt. of Lay-Baptiſm*, Part. I. p. 86.

(a) Tertull. de bapt. c. VII. & VIII.

constat, nec eruditorum virorum concordant sententiæ. Qui nouissime sub ficto PETRI AVRELII nomine scripsit, auctor famosus in libro suo, qui inscribitur *orthodoxus*, contra SIRMONDVM, operæ plurimum studiique consumsit, vt apostolicam praxin esse probaret. HABERTVS [b] autem id rationem fugere, & AVRELIVM præfracte illud contra summos theologorum persuadere niti, obseruat. Et ESTIVS communiorem sententiam esse [c] dicit, apostolos initio suæ prædicationis non vsos fuisse chrismate in administratione huius, (quod ille vocat) sacramenti. Vt adeo, quod pontificii hodie materiam noui sui sacramenti faciunt, nullum in scriptura fundamentum habere noscatur. PEARSONIVS [d] vsum eius paullo post apostolorum ætatem in ecclesiam introductum esse putat. BASNAGIVS [e] & DALLAEVS [f] non nisi seculo tertio id factum esse existimant, vbi primum ab ORIGENE [g] & TERTVLLIANO eius facta sit mentio. Nonnulli quidem auctorem vtroque antiquiorem adlegant, THOPHILVM videlicet *Antiochenum* [h], qui, *Ideo*, inquit, *christiani appellamur*, *quod diuino oleo perfundimur*: Verum vnctio, de qua ille loquitur, spiritualis est & mystica vnctio; talis, qua aër, & omnis, quæ sub cælo est terra, inungi ipsi dicitur, videlicet vnctio luminis & spiritus diuini. Vt adeo, quum nullus ante TERTVLLIANVM auctor exsistat, cui hæc materialis vnctio memoretur, proba-

(b) Habert. archierat. p. 702. Quod diuinare quidam nos volunt, apostolos in libro Praxapostol. confirmasse cum chrismate, id rationem fugit. Præfracte id contra summos theologorum persuadere nititur Petrus Aurelius in orthodoxo contra Sirmondum.

(c) Estius in sentent. lib. IV. distinct. VII. §. VII. Communior sententia est, apostolos, cet. vt in textu.

(d) Pearson. lect. in act. V. n. VI. p. 69.

(e) Basnag. critic. in Baron. p. 76. Nullus in consignandis fidelibus chrismatis vsus ante tertium æræ christianæ seculum. Atque res apparet ex Tertulliano, qui chrisma in posterorum prospectum primus produxit.

(f) Dall. de confirmat. lib. II. c. II. p. 116. 117. 118.

(g) Origen. in Leuit. hom. IX. p. 156. edit. Basil. (p. 97. c. edit. Paris. MDCIV.) Omnes, quicumque vnguento sacri chrismatis delibuti sunt, sacerdotes effecti sunt, sicut & Petrus ad omnem dicit ecclesiam, Vos genus electum & regale sacerdotium.

(h) Theoph. ad Autolycum lib. I. bibl. patr. græc. lat. tom. I. p. 110. καλούμεθα χριστιανοί, ὅτι χριόμεθα ἔλαιον Θεοῦ.

 bilis-

bilissimum sit, hanc cærimoniam ipsius ætate, ad spiritus sancti vnctionem repræsentandam, primum occepisse.

§. III.

Forma & modus eam administrandi, vna cum illius effectibus.

QVANDO autem semel admissum fuit chrisma, vulgo vt symbolum, & interdum vt caussa instrumentalis magnorum effectuum prædicari cœpit. Consecratio eius mysticam mutationem naturæ illius adferre credebatur, mutationi in aquis baptismi & panis ac vini in eucharistia conuenientem, quarum aliam cum alia comparat CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS [*i*]. Hæc vnctio erat, tamquam complementum baptismi, cui potestatem tribuebant faciendi christianum quemque sensu quodam sacerdotii regalis participem. Quod non ab ORIGENE tantum loco iam memorato, sed a LEONE pontifice [*k*] etiam, HIERONYMO [*l*] aliisque pluribus [*m*] adfirmatur. Semper

(*i*) Cyrill. catech. mystag. III. n. III. *Ὅρα μὴ ὑπονοήσῃς ἐκεῖνο τὸ μύρον ψιλὸν εἶναι ὥσπερ καὶ ὁ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ· οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις κοινὸν μετ' ἐπίκλησιν, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα, καὶ πνεύματος τοῦ ἁγίου παρουσίᾳ τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον.* Quemadmodum enim panis eucharistiæ post sancti spiritus inuocationem non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum, non amplius est vnguentum nudum, neque vt ita dicam commune, postquam iam consecratum est: sed est charisma, quod Christi & spiritus sancti, id est diuinitatis eius præsentiam efficit.

(*k*) Leo serm. III. de adsumtione sua p. 3. (bibliothec. patr. tom. VII. p. 985. f. edit. Lugdun.) Omnes in Christo regeneratos, crucis signum efficit reges, sancti vero spiritus *vnctio consecrat sacerdotes.*

(*l*) Hieron. contr. Lucifer. c. II. Deponat sacerdotium laici, id est, baptisma: & ego do veniam pœnitenti. Scriptum est enim, *quippe nos & sacerdotes Deo & patri suo fecit.* Et iterum: *Gentem sanctam, regale sacerdotium, populum acquisitum.*

(*m*) Prosp. sent. ex Augustino n. CCCXLII. De chrismate: Christi nomen a chrismate est, id est, ab vnctione. Quia ideo omnis christianus sanctificatur, vt intelligat, se non solum sacerdotalis & regiæ dignitatis esse consortem, sed etiam contra diabolum fieri luctatorem.
Ambros. de initiatis c. VI. Quantæ hodie renouatæ animæ dilexerunt te domine Iesu, dicentes: *Attrahe nos post te, in odorem vnguentorum tuorum currimus, vt odorem resurrectionis haurirent?* Quare hoc fiat, intellige, quia oculi sapientis in capite eius. Ideo in barbam defluit, id est, in gratiam iuuentutis. Ideo in barbam Aaron, vt fias electum genus, sacerdota-

ci

ei egregios effectus confirmandi animam omnis ſpiritualis gratiæ robore ex parte Dei, nec non confirmationem factæ profeſſionis & fœderis ex parte hominum, adſignabant. *Conſtitutionum* auctori vnguentum ex parte hominum vocatur βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας & σφραγὶς τῶν συνθηκῶν, *confirmatio* [n] *confeſſionis* & *ſigillum pactionum* cum Deo in baptiſmo factarum; ex parte Dei collatio ſpiritus ſancti, per hanc vngendi cærimoniam repræſentata. Cuius tam frequens in *Græcis* auctoribus, qui hac de re ſcripſerunt, habetur mentio, vt lectorem ad eos remittere ſuperuacaneum ſit. Suffecerit, formulas precationum hac occaſione adhibitarum innuere, iſtæ enim ſatis docebunt, quosnam ſpirituales effectus ab hac vnctione expectauerint. Duas autem habemus formulas, quæ ad nos peruenerunt, breuiorem & longiorem, alteram diſertam precationem, implicitam alteram. Breuior formula his verbis expreſſa eſt: σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου, *ſignaculum doni ſpiritus ſancti*, vti in concilio primo *Conſtantinopolitano* [o] legitur, vbi illi, qui ab hæreticis baptizati fuerant, in vnctione chriſmatis hac verborum formula confirmari iubentur. Atque ſic iterum in concilio *Trullano* [p] & ſcriptoribus quibusdam priuatis [q]. Vt nunc ne memorem, eſſe hanc formulam, quæ in *euchologio* præſentis eccleſiæ *Græcæ* adhibetur. Præter hanc breuiorem autem formulam, (quæ implicita tantum precatio erat, quaſi dixiſſent: Iubeas

le, pretioſum. Omnes enim *in regnum Dei & in ſacerdotium vngimur* gratia ſpiritali.
Auguſtin. ſerm. III. poſt XL. a Sirmondo edit. in append. tom. X. p. 847.

(n) Conſtit. apoſtol. lib. III. c. XVII. Τὸ μύρον, βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας. Lib. VII. c. XXII. τὸ μύρον σφραγὶς τῶν συνθηκῶν.

(o) Concil. Conſtant. I. c. VII. vid. c. II. §. II. ſub litt. (z) pag. 360. 361.

(p) Concil. Trullan. c. XCV. (tom. VI. concil. p. 1182.) Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν δεχόμεθα - - καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν: σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου. Eos, qui ex hæreticis ad rectam fidem accedunt, & partem eorum, qui ſaluantur, recipimus - conſignantes autem dicimus: *Signaculum doni ſpiritus ſancti.*

(q) Aſterius Amaſen. de filio prodigo ap. Photium cod. CCLXXI. p. 1499. ὡς ἐν τῇ διὰ τοῦ βαπτίσματος παλιγγενεσίᾳ καὶ στολὴ καὶ σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου· οὕτω καὶ ἐν τῇ διὰ τῆς μετανοίας ἀναγεννήσει. Vt in regeneratione per baptiſmum ſtola & *ſignaculum doni ſpiritus ſancti datur*, ſic & in regeneratione per pœnitentiam.

hanc vnctionem ei esse signaculum doni spiritus sancti) longiores quoque habebant, quæ expressæ precationes erant, quarum vna in auctore *constitutionum apostolicarum* exstat sub titulo *εὐχαριστίας περὶ τοῦ μυστικοῦ μύρου, actionis gratiarum de mystico vnguento*, vbi episcopus baptizatum vnguento illinere iubetur, ac dicere [r]: *Domine Deus, qui ingenitus es, & dominum non habes, ipse omnium dominus, qui odorem cognitionis euangelii in omnibus gentibus suauem præbuisti: tu & nunc præsta, vt hoc vnguentum efficax fiat in baptizato; quo firma & stabilis maneat in ipso fragrantia Christi tui, cui ipse commortuus, consuscitetur & viuat.* Hæc vnctio in ecclesia *Græca* non tantum in fronte, sed diuersis etiam aliis corporis partibus, vno eodemque tempore ab episcopo perficiebatur; *Latini* autem hoc officium in quibusdam locis inter episcopum & presbyteros diuidebant, vti antea obseruauimus. Verum siue coniunctim, siue diuisim daretur, vniuersa confirmationis vnctio habebatur. Quod ipsum ex canone concilii *Barcinonensis* patet, qui de presbyteris, chrisma consecratum quod ipsi adhibere debebant, ab episcopis suis recipientibus, loquens, disertis verbis [s] dicit, quod hoc pro neophytis seu recens baptizatis detur. Quod manifesto demonstrat, eam partem cærimoniæ vnctionis, quæ presbyteris commissa fuit, in partibus confirmationis fuisse positam. Et in tantum presbyteris in obsequio erga episcopum suum agentibus, committi poterat, in quantum cuiusque ecclesiæ regulæ id fieri permittebant. Hæc enim pars confirmationis quum esset mere ecclesiasticæ institutionis, in ecclesiæ situm erat potestate, regulas in omnibus rebus, ad eam pertinentibus, præscribere, quo modo & per quas personas eam peractam vellet. Quæ vera ratio tantæ varietatis est, quam in administranda hac prima confirmationis parte in diuersis ecclesiis obseruauimus.

(r) Constitut. apost. lib. VII. c. XLIV. Κύριε, ὁ Θεὸς ὁ ἀγέννητος καὶ ἀδέσποτος, ὁ τῶν ὅλων κύριος, ὁ τὴν ὀσμὴν τῆς γνώσεως τοῦ εὐαγγελίου ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν εὔοσμον παρασχόμενος· σὺ καὶ νῦν τοῦτο τὸ μύρον δὸς ἐνεργὲς γενέσθαι ἐπὶ τῷ βαπτιζομένῳ, ὥστε βεβαίαν καὶ πάγιον ἐν αὐτῷ τὴν εὐωδίαν μεῖναι τοῦ χριστοῦ σου, καὶ συναποθανόντα αὐτὸν συναναστῆναι καὶ συζῆσαι αὐτῷ.

(s) Conc. Barcinon. c. II. Statutum est, vt quum *chrisma* presbyteris diœcesanis *pro neophytis confirmandis datur*, nihil pro liquoris pretio accipiatur &c.

§. IV.

§. IV.

Secunda cærimonia confirmationis, signum crucis.

Hvic vnctioni signum crucis iungere solebant. Nam hanc cærimoniam quauis occasione adhibebant, neque adeo in hoc solemni confirmationis actu eam volebant neglectam. Huius rei multa documenta habemus in TERTVLLIANO, LEONE papa & aliis, quæ quum iam supra [t], loquentes de vsu signi crucis in baptismo, recitauimus, heic non repetimus; sed addimus tantum, quod vocabulum consignationis, a *Latinis* scriptoribus ad denotandam confirmationem [u] tam frequenter adhibitum, ab hac consuetudine signandi signo crucis, quando hominibus recens baptizatis vnctionem dabant, originem suam traxisse videatur. Et hoc quodam modo respondet *Græco* vocabulo σφραγὶς, quod sæpius, etsi non semper, signum crucis, in baptismo, vel confirmatione, vel alio quocumque religionis officio vsurpatum, denotat; qua de re heic nihil attinet dicere copiosius.

§. V.

Tertia & notissima cærimonia, impositio manuum. Et quarta, precatio ei simul iuncta.

Notissima cærimonia in vniuerso hoc negotio, & quæ omnium maxime inualuit, manuum erat impositio, cærimonia in omnis generis benedictionibus vsitata, peculiarius autem ordinationi, reconciliationi pœnitentium & confirmationi adhibita. *Latini* scriptores plerumque de confirmatione sub hoc nomine loquuntur. Nonnulli vero eam apud *Græcos* in vsu non fuisse existimant, quos chrismate tantum, non vero manuum impositione, in confirmatione vsos esse dicunt. Verum magnopere falluntur opinione. Nam *constitutionum* auctor [x] in eodem capite, in quo precationem de vnguento mystico recitat, statim subiungit: *Hæc est potestas impositionis manuum vnicui-*

(t) Lib. XI. c. IX. §. VI. pag. 312.

(u) Innocent. epist. I. ad Decent. c. III. De *consignandis* infantibus, manifestum est, non ab alio quam ab episcopo fieri licere.
Martin. Bracar. can. LII. Presbyter non *signet* infantes, nisi forte ab episcopo fuerit illi præceptum.

(x) Constit. apost. lib. VII. c. XLIV. ἐκάστῳ γὰρ ἡ δύναμις τῆς χειροθεσίας· ἐὰν γὰρ

 que

que facta ; nisi enim in vnumquemque eorum talis quapiam inuocatio a pio sacerdote adhibeatur ; qui baptizatur, in aquam tantum descendit, vt Iudæi, & corporis tantum sordes, non autem animæ deponit. Quare, etsi hæc impositio manuum non adeo frequenter scriptoribus *Græcis* memoratur, semper tamen intelligenda est, vti chrisma in *Latinis* scriptoribus, vbi impositionis manuum tantum fit mentio.

§. VI.

Huius impositionis manuum origo.

Caerimoniae huius antiquitas ab omnibus vetustis scriptoribus ad apostolorum refertur ætatem, eorumque exemplo ac praxi fundatur. Tria loca in sacris scripturis reperiuntur, vnde generatim eam deriuant. Act. VIII, 17. vbi *Petrus* ac *Ioannes* apostoli manus imposuisse dicuntur iis, quos baptizasset *Philippus*. Act. XIX, 6. vbi Paulus manus imponebat illis, qui in baptismum *Ioannis* baptizati fuerant. Et Ebr. VI, 2. vbi impositio manuum inter prima religionis christianæ rudimenta refertur. CYPRIANVS eam ex praxi deducit apostolorum [y], manus imponentium iis, quos *Philippus* baptismo donarat. *Quia*, inquiens, *legitimum & ecclesiasticum baptisma consequuti fuerant, baptizari eos vltra non oportebat : sed tantummodo quod deerat, id a Petro & Ioanne factum est, vt oratione pro eis habita, & manu imposita inuocaretur & infunderetur super eos spiritus sanctus. Quod nunc quoque apud nos geritur, vt qui in ecclesia baptizantur, præpositis ecclesiæ offerantur, vt per nostram orationem & manus impositionem spiritum sanctum consequantur.* Et aliis in locis [z] generatim ad apostolicam institutionem & praxin eam refert. Auctor anonymus

μὴ εἰς ἕκαστον τούτων ἐπίκλησις γίνηται παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἱερέως τοιαύτη τις, εἰς ὕδωρ μόνον καταβαίνει ὁ βαπτιζόμενος, ὡς ἰουδαῖοι, καὶ ἀποτίθεται μόνον τὸν ῥύπον τοῦ σώματος, οὐ τὸν ῥύπον τῆς ψυχῆς.

(y) Cypr. epist. LXXIII. ad Iubaian. p. 202. (p. 308. edit. Fell. Amstelod. MDCC.)

(z) Cypr. epist. LXXII. ad Stephan. p. 196. (p. 305. cit. edit.) De eo me maxime tibi scribendum & cum tua grauitate ac sapientia conferendum fuit, quod magis pertineat, & ad sacerdotalem auctoritatem & ad ecclesiæ catholicæ vnitatem pariter ac dignitatem, de diuinæ dispositionis ordinatione venientem, eos, qui sint foris extra ecclesiam tincti, & apud hæreticos & schismaticos profanæ aquæ labe maculati, quando ad nos atque ad ecclesiam, quæ vna est, venerint, baptizari oportere; & eo quod parum sit eis manum imponere ad accipiendum spiritum sanctum, nisi & accipi-

libri

libri *de baptismo haereticorum*, ad calcem CYPRIANI [a], similiter ab eodem exemplo apostolorum manus imponentium *Samaritanis*, quos *Philippus* baptizauerat, deducit. FIRMILIANVS [b] impositionem manus episcopalem ad inuocandum spiritum sanctum comparat cum impositione manus *Pauli* super eos, quos *Ephesi* baptizauerat. HIERONYMVS, contra *Luciferianos* disputans, hanc consuetudinem [c] ex actibus apostolorum deriuat, tametsi solam traditionem ecclesiae ad eiusmodi praxin comprobandam sufficere credat. *An nescis*, inquit, *& iam ecclesiarum hunc esse morem, vt baptizatis postea manus imponatur, & ita inuocetur spiritus sanctus? Exigis, vbi scriptum sit? In actis apostolorum. Etiamsi scripturae auctoritas non subesset, totius orbis in hac parte consensus instar praecepti obtinet. Nam & multa alia, quae per traditionem in ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptae legis vsurpauerunt; velut in lauacro ter caput mergitare; deinde egressos lactis & mellis praegustare concordiam ad infantiae significationem.* AVGVSTINVS [d] similiter hunc morem ab apostolis ad praepositos ecclesiae descendisse adfirmat, qui orabant, vt veniret spiritus sanctus in eos, quibus manus imponebant. Et quia opponi poterat, quod praxis apostolica plane diuersum finem sibi propositum habuerit, nimirum vt donum spiritus plenum miraculis hominibus conferret, cuius beneficio nouis linguis loqui possent: semel atque iterum huic obiectioni respondere studet, & ostendit, quod non obstante tali differentia, haec consuetudo imponendi manus ad consequendum spiritum sanctum ab apostolis manare dici possit. „Nam spiritus sanctus [e], inquit, quod in sola catholica

ant ecclesiae baptismum. Tunc enim demum plene sanctificari, & esse filii Dei possunt, si sacramento vtroque nascantur, quum scriptum sit: Nisi quis renatus fuerit cetera.

(a) Anon. de bapt. haeretic. ap. Cyprian. in append. p. 23. (p. 21. edit. Amstelod.) Per manus impositionem episcopi datur vnicuique credenti spiritus sanctus, sicut apostoli circa Samaritanos post Philippi baptisma manum eis imponendo fecerunt.

(b) Firmilian. epist. LXXV. p. 221. (p. 322. edit. Amstelod.) Vid. cit. c. II. §. III. litt. (e) pag. 363.

(c) Hieron. contr. Lucifer. c. IV.

(d) Aug. de trinit. lib. XV. c. XXVI. Orabant, vt veniret in eos, quibus manus imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis praepositis etiam nunc seruat ecclesia.

(e) Aug. de bapt. lib. III. c. XVI. (tom. VII. opp. p. 409. 410. ed. Basil. MDLXIX.)

eccle-

„ecclesia per manus impositionem dari dicitur, nimirum hoc „intelligi maiores nostri voluerunt, quod apostolus ait: *Quo„niam caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, „qui datus est nobis.* Ipsa enim est caritas, quam non habent, „qui ab ecclesiæ catholicæ communione præcisi sunt; ac per „hoc, etiamsi linguis hominum loquantur & angelorum, si „sciant omnia sacramenta, & omnem scientiam, etsi omnem „habeant prophetiam, & omnem fidem, ita, vt montes trans„ferant, & distribuant omnia sua pauperibus, & tradant corpus „suum, vt ardeant, nihil eis prodest. Non autem habent Dei „caritatem, qui ecclesiæ non diligunt vnitatem, ae per hoc re„cte intelligitur dici, non accipi, nisi in catholica spiritus san„ctus. Neque enim temporalibus & sensibilibus miraculis at„testantibus per manus impositionem modo datur spiritus san„ctus, sicut antea dabatur ad commendationem rudis fidei, & „ecclesiæ primordia dilatanda. Quis enim nunc hoc exspe„ctat, vt ii, quibus manus ad accipiendum spiritum sanctum „imponitur, repente incipiant linguis loqui? Sed inuisibiliter „& latenter intelligitur per vinculum pacis eorum cordibus di„vina caritas inspirari, vt possint dicere: *Quoniam caritas Dei dif„fusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis.*„ Idem alio loco [*f*] ad hanc oppositam difficultatem respondet, quando ait: „*In hoc cognoscimus, quia manet in nobis, de spiritu, „quem dedit nobis.* Si enim inueneris te habere caritatem, habes „spiritum Dei ad intelligendum. Valde enim necessaria res „est. Primis temporibus cadebat super credentes spiritus san„ctus, & loquebantur linguis, quas non didicerant, quomodo „spiritus dabat eis pronuntiare. Signa erant tempori oppor„tuna. Oportebat enim ita significari in omnibus linguis spi„ritum sanctum: quia euangelium Dei per omnes linguas cur„surum erat toto orbe terrarum. Significatum est illud & trans„iit. Numquid modo, quibus imponitur manus, vt accipiant „spiritum sanctum, hoc exspectatur, vt linguis loquantur? Aut „quando imposuimus manum istis infantibus, attendit vnusquis„que vestrum, vtrum linquis loquerentur? Et quum videret „eos linguis non loqui, ita peruerso corde aliquis vestrum fuit,

(*f*) Aug. tractat. VI. in 1 Ioan. III. tom. IX. opp. p. 254. Par. MDXXXVII. (p. 621. edit. cit. Basil.)

vt

„vt diceret: Non acceperunt isti ſpiritum ſanctum. Nam ſi „accepiſſent, linguis loquerentur, quemadmodum tunc factum „eſt. Si ergo per hæc miracula modo teſtimonium præſentiæ „ſpiritus ſancti non fit: vnde cognoſcit quisque, accepiſſe ſe „ſpiritum ſanctum? Interroget cor ſuum, ſi diligit fratrem, ma„net ſpiritus Dei in illo.„ Ita AVGVSTINVS manus impoſitionem ad conferendum ſpiritum ſanctum ex apoſtolorum praxi deriuat, quantumuis diuerſos plane effectus tunc temporis habuerit, quam quidem nunc habeat. Quamuis homines non habeant donum linguarum ſibi collatum, vt tempore apoſtolorum; habere tamen eos poſſe dicit alia dona, quæ ad teſtandam ſpiritus præſentiam & actum impoſitionis manuum dignitate inſtitutionis apoſtolicæ decorandum ſufficiant. Vnde quoque obſeruare nobis licebit, quod caritas & vnitas, vel conſtantia in amore Dei ac religione, peculiaris ſpiritus gratia ſit, per impoſitionem manuum data: quam quum hæretici habere non poſſent, qui extra eccleſiam baptizati erant, ideo impoſitionem manuum ſemper recipiebant (g) ad eccleſiam redeuntes, ſiue eam inter ſuos iam ante recepiſſe perſuaſi eſſent, ſiue non. Nam hæreticorum alii impoſitionem manuum ſimul cum baptiſmo dabant, alii non dabant: vtrique autem manus impoſitionem recipiebant, ſi ad catholicæ eccleſiæ communionem redirent. Adhuc alius locus eſt, ex quo veterum nonnulli hanc conſuetudinem confirmant, nimirum Ebr. VI, 2. vbi apoſtolus manus impoſitionem & baptiſmum coniungit. In quem auctor, qui ſub nomine AMBROSII (h) ſcripſit, notat, quod „intelligatur manus impoſitio, per quam ſpiritus ſanctus accipi „poſſe credatur: quod poſt baptiſmum, ad confirmationem „vnitatis in eccleſia Chriſti a pontificibus fieri ſoleat.„ Quæ interpretatio ab HAYMONE (i) & recentioribus quibusdam ſcriptoribus repetita, & A GROTIO ac CALVINO tamquam probabilis admiſſa eſt. Vnus adhuc ſcriptor eſt, qui eam a de-

(g) Aug. de bapt. lib. V. c. XXIII. Propter caritatis copulationem, quod eſt maximum donum ſpiritus ſancti, ſine quo non valeant, quæcumque alia ſancta in homine fuerint, manus correctis hæreticis imponitur.

(h) Ambroſ. Hebr. VI, 2.

(i) Haymo in Hebr. VI, 2. (ap. Dallæum de confirm. p. 387.) Per impoſitionem manuum pleniſſime creditur accipi donum ſpiritus ſancti, quod poſt baptiſmum ad confirmationem vnitatis in eccleſia a pontificibus fieri ſolet.

ſcenſu ſpiritus ſancti ſuper apoſtolos die pentecoſtes deriuare videtur. Is eſt, qui EVSEBIVS EMISSENVS vulgo eſſe venditatur, quem viri docti auctorem potius EVCHERIVM epiſcopum *Lugdunenſem*, vel HILARIVM ARELATENSEM, vel alium quempiam ſcriptorem circa LEONIS pontificis *Romani* tempora, ſæculo quinto medio, eſſe exiſtimant. Quisquis autem eſt, quam de confirmatione habet narrationem, accurata eſt, & doctrinæ plena, adeoque digna, quæ huc integra transſcribatur. „Quod nunc, inquit, manus impoſitio [k] tribuit ſingu„lis, hoc tunc ſpiritus ſancti deſcenſio in credentium populo „donauit vniuerſis. Sed quia diximus, quod manus impoſitio „& confirmatio ei, qui iam renatus in *CHRISTO* eſt, conferre „aliquid poſſit, forte cogitat ſibi aliquis: Quid mihi prodeſt „poſt myſterium baptiſmatis, miniſterium confirmantis? Aut „quantum video, non totum de fonte ſuſcepimus, ſi poſt fon„tem adiectione noui generis indigemus. Non ita eſt, dilectiſ„ſimi, attendat caritas veſtra. Sic enim exigit militaris ordo, „vt quum imperator quemcunque in militum receperit nume„rum, non ſolum ſignet receptum, ſed etiam armis competen„tibus inſtruat pugnaturum. Ita in baptizato benedictio illa „munitio eſt; dediſti militem, da ei adiumenta militiæ. Num„quid prodeſt, ſi quisquam parentum magnam paruulo confe„rat facultatem, niſi prouidere ſtudeat & tutorem. Ita para„cletus regeneratis in *CHRISTO* cuſtos, & conſolator, & tu„tor eſt. Ideo dicit ſermo diuinus: *Niſi dominus cuſtodierit ciui„tatem, in vanum vigilant, qui cuſtodiunt eam.* Ergo ſpiritus ſan„ctus, qui ſuper aquas baptiſmi ſalutifero deſcendit illapſu, in „fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in confirmatione „augmentum præſtat ad gratiam. Quia in hoc mundo tota „ætate victuris inter inuiſibiles hoſtes & pericula gradiendum „eſt: In baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt baptiſmum con„firmamur ad pugnam: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmum „roboramur. Ac ſic continuo tranſituris ſufficiunt regenera„tionis beneficia, victuris autem neceſſaria ſunt confirmationis „auxilia. Regeneratio per ſe ſaluat mox in pace beati ſæculi

(k) Euſeb. Emiſſen. hom. de pentecoſte (in bibl. patr. max. tom. VI. p. 649. c. d. e. edit. Lugdun. MDCLXXVII.)

reci-

„recipiendos, confirmatio armat & instruit ad agones mundi „huius & prælia reseruandos. Qui autem post baptismum cum „acquisita innocentia immaculatus peruenit ad mortem, con„firmatur morte: quia iam non potest peccare post mortem: „Heic si forte illud etiam requirere velimus, post passionem & „resurrectionem Christi, quid apostolis profuerit aduentus spi„ritus sancti, ipse dominus eis hoc euidenter exponit: *Quæ dico*, „inquit, *vobis, non potestis ea portare modo. Quum autem venerit ille* „*spiritus veritatis, ipse vos docebit omnem veritatem.* Vides, quia „quum spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & „constantiam dilatatur. Itaque ad descensionem spiritus san„cti vsque ad negationem apostoli deterrentur, post visitatio„nem vero eius vsque ad martyrium contemtu salutis armantur. „Secundum hæc per *Christum* redimimur, per spiritum vero san„ctum dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, eru„dimur, instruimur, consummamur.„ Hæc est ratio, quam de impositionis manuum origine generatim reddunt veteres: quæ cærimonia hodie prorsus obsoleuit in ecclesia *Romanensium*, quamquam aliud sacramentum confirmationis se facere venditent. Sed hæc tantum obiter.

§. VII.

Quid de necessitate confirmationis senserint veteres.

Ex sermone, quem ex hoc auctore modo interposuimus, clare perspicimus, quid veteres per confirmationem ad beneficium regenerationis accedere iudicauerint. Regeneratio innocentiam dabat & peccatorum veniam; inuocatio autem spiritus sapientiam addebat & robur, ad hominem in innocentia conseruandum & consummandum. Ostendit etiam, quam de necessitate confirmationis opinionem habuerint veteres. Non æque absolute necessaria credebatur confirmatio ac baptismus. Si enim homo statim post baptismum moriebatur sine manuum impositione, innocentia per baptismum acquisita seruabantur: Non alia confirmatione indigebant, quam morte, quæ contra omnia pericula eos tutos præstabat. Confirmatio iis duntaxat necessaria erat, qui in vita superstites contra mundum & inuisibiles potestates dimicare necesse habebant. Et hæc sententia reliquorum scriptorum omnium est, qui de confirmationis necessitate quam seuerissime loquuntur. Concilium *Illiberi-*

ritanum [*l*], quando ſtatuit : *Si quis diaconus regens plebem, ſine epiſcopo vel presbytero aliquos baptizauerit, epiſcopus eos per benedictionem perficere debebit*; ſtatim ſubiungit : *Quod ſi ante de ſaeculo receſſerint, ſub fide, qua quis crediderit* (videlicet in baptiſmo) *poterit eſſe iuſtus.* Sic quoque *conſtitutionum apoſtolicarum* auctor [*m*] ait: *Si neque oleum adſit, neque vnguentum, ſufficit aqua, & ad vnctionem, & ad ſigillum pactionum.* Ex quo loco duriora illa verba mollienda ſunt, quae alibi [*n*] habet, vbi ait: *Haec eſt poteſtas impoſitionis manuum vnicuique facta: niſi enim in vnumquemque eorum talis quaepiam inuocatio* (qualem in proxime antecedentibus praeſcripſerat) *a pio ſacerdote adhibeatur; qui baptizatur, in aquam tantum deſcendit, vt iudaei, & corporis tantum ſordes, non autem animae deponit.* Niſi enim aequa & candida quaedam interpretatio his verbis adhibeatur, baptiſmi, peccatum per ſpiritualem regenerationem expurgantis, efficaciae iniurioſe derogabunt. Aequum proinde & iuſtum eſt, vt duriorum verborum huius auctoris eum ipſum interpretem eſſe ſinamus, quando aquam baptiſmi ſufficere dicit ad quemcumque finem chriſmatis ſiue confirmationis obtinendum, ſi haec non ex contemtu, ſed propter deficientem recipiendi opportunitatem ſit omiſſa. Et haec manifeſto eſt HIERONYMI opinio, quando narrat, quod licet manuum impoſitio ex actibus apoſtolorum deriuanda ſit [*o*], multis in locis id tamen eſſe factum reperiatur ad honorem potius ſacerdotii, quam ad legis neceſſitatem. Alioquin ſi epiſcopi tantum imprecatione ſpiritus ſanctus defluat, lugendos eſſe dicit, qui in villulis, aut in caſtellis, aut in remotioribus locis per

(*l*) Concil. Illiberrit. c. LXXVII.

(*m*) Conſtit. apoſt. lib. VII. c. XXII. εἰ μήτε ἔλαιον ᾖ, μήτε μύρον, ἀρκεῖ ὕδωρ, καὶ πρὸς χρῖσιν, καὶ πρὸς σφραγῖδα.

(*n*) Conſtit. apoſt. lib. VII. c. XLIV. ἑκάστῳ γὰρ ἡ δύναμις τῆς χειροθεσίας ἐστὶν αὕτη· ἐὰν γὰρ μὴ εἰς ἕκαστον τούτων ἐπίκλησις γένηται παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς ἱερέως τοιαύτη τις, εἰς ὕδωρ μόνον καταβαίνει ὁ βαπτιζόμενος, ὡς Ἰουδαῖοι, καὶ ἀποτίθεται μόνον τὸν ῥύπον τοῦ σώματος, οὐ τὸν ῥύπον τῆς ψυχῆς.

(*o*) Hieron. contr. Lucifer. c. IV. Quod ſi obloqueris, Quare in eccleſia baptizatus niſi per manus epiſcopi non accipiat ſpiritum ſanctum, quem nos aſſerimus in vero baptiſmate tribui; diſce hanc obſeruationem ex ea auctoritate deſcendere, quod poſt adſcenſum domini ſpiritus ſanctus deſcendit. Multis tamen in locis id tamen eſſe factum reperimus ad honorem potius ſacerdotii, quam ad legis neceſſitatem. Alioquin &c.

presby-

presbyteros & diaconos baptizati ante dormierint, quam ab episcopis inuiserentur. Quidquid ergo ad salutem necessarium erat, in baptismo conferebatur, qui tantam spiritus portionem ministrabat, quanta ad homines a peccato purificandos, eosque ad vitam æternam idoneos reddendos sufficiebat. Vt adeo, quum veterum nonnulli baptismum spiritum non ministrare dicunt, sine impositione manuum in confirmatione tributum, (vti CORNELIVS in epistola sua [p] aduersus *Nouatianum* vrget, & TERTVLLIANVS [q], qui nos non in baptismo spiritum sanctum consequi, sed in aqua tantum emundari ac spiritui sancto præparari dicit;) intelligendi sint, quod spiritum sanctum non ea mensura in baptismo, qua deinceps per impositionem manuum, dari existiment. Non negant, baptismum hominibus virtute spiritus sancti veniam peccatorum conferre; sed dicunt tantum, esse quædam effecta & operationes spiritus sancti, quæ hominibus ordinarie non nisi per subsequentem inuocationem spiritus conferantur; quarum incrementum homines desiderare, & impositionem manuum ad id obtinendum recipere debeant. Quo sensu in euangelio dicitur, *Quod nondum fuerit spiritus sanctus*, quia apostoli nondum receperant abundantem effusionem eius cum dono linguarum, quam postmodum die pentecostali consequebantur, etiamsi antea tantam eius mensuram accepissent, quanta ad varii generis miracula operanda, & ad regnum cælorum consequendum sufficeret.

§. VIII.

Quemadmodum eos punierint, qui eam neglexissent.

QVAMQVAM vero prisci christiani hanc manuum impositionem non adeo necessariam esse iudicabant, vt priuatio illius eos, qui baptizati essent, a regno cælorum excluderet: tamen neglectionem illius puniendam esse statuebant, notam offensionis & publicæ censuræ illis apponendo, qui voluntarie & oscitanter eam neglexissent, quando eam recipiendi habuerant opportunitatem. Istis hominibus plerumque priuilegium di-

(p) Ap. Euseb. lib. VI. c. XLIII. τούτου δὲ μὴ τυχὼν, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; hoc (signaculo) minime percepto, quo tandem modo spiritum sanctum potuit accipere?

(q) Tertull. de bapt. c. VI. Non quod in aqua spiritum sanctum consequamur, sed in aqua emundati, sub angelo spiritui sancto præparamur.

gnitatis ecclesiasticæ & ordinatio denegabatur. Vti ex refragatione apparet, quam in *Nouatiani* ordinatione clerus vniuersus multique ex populo ponebant, quia in lecto, in quo æger iacuerat, perfusus baptismum susceperat, neque postea morbo liberatus reliqua perceperat, quæ secundum ecclesiasticam regulam [r] percipi debebant, neque ab episcopo per manus impositionem consignatus fuerat. Et hanc in rem concilium *Neocæsareense* [s] canonem habet, eiusmodi homines ordinari vetantem; quæ pars codicis ecclesiæ vniuersalis euasit. Patres concilii *Illiberritani* [t] tales, tamquam non habentes per manus impositionem lauacrum integrum, itidem a priuilegio dandi baptismum excludunt, quod, necessitate exigente, omnibus reliquis laicis facere permittunt. In tantum veteres consultum duxerunt, confirmationis contemtum ac neglectum impedire, tametsi eam numquam pro distincto a baptismate sacramento, nec pro re ad salutem æternam absolute & simpliciter necessaria, sed tantum pro apto & commodo adminiculo ad roborandum homines in spirituali militia, habuerunt.

(r) Euseb. lib. VI. c. XLIII. ὃς βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐπορκιστῶν, νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ, καὶ ἀποθανεῖσθαι ὅσον οὐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ, ᾗ ἔκειτο, περιχυθεὶς ἔλαβεν· εἴγε χρὴ λέγειν τὸν τοιοῦτον εἰληφέναι· οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν ἔτυχε, διαφυγὼν τὴν νόσον, ὧν χρὴ μεταλαμβάνειν κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα· τοῦ τε σφραγισθῆναι ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου· τούτου δὲ μὴ τυχών, πῶς ἂν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε; Quum ab exorcistis foueretur, in morbum grauissimum collapsus; dum iam iamque moriturus creditur, in ipso, in quo iacebat lectulo, perfusus, baptismum suscepit; si tamen huiuscemodi baptismum suscepisse dicendus est. Sed neque postquam liberatus est morbo, reliqua percepit, quæ iuxta ecclesiasticam regulam percipi debent: neque ab episcopo consignatus est. Hoc autem signaculo minime percepto, quo tandem modo spiritum sanctum potuit accipere? - - ὃς διακωλυόμενος ὑπὸ παντὸς τοῦ κλήρου κ.τ.λ. Vid. cit. supra lib. XI. c. XL §. V. litt. (h) pag. 331.

(s) Concil. Neocæs. can. XII. (tom. I. concil. p. 1484.) Ἐὰν νοσῶν τις φωτισθῇ, εἰς πρεσβύτερον ἄγεσθαι οὐ δύναται. Οὐκ ἐκ προαιρέσεως γὰρ ἡ πίστις αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἐξ ἀνάγκης· εἰ μὴ τάχα διὰ τὴν μετὰ ταῦτα αὐτοῦ σπουδὴν καὶ πίστιν καὶ διὰ σπάνιν ἀνθρώπων. Si quis ægrotans fuerit illuminatus, non potest in presbyterum euehi. Fides enim eius non est ex instituto sed ex necessitate: nisi forte propter consequens eius studium & fidem hominumque raritatem.

(t) Concil. Illiberrit. c. XXXVIII. (tom. I. concil. p. 974.) Peregre nauigantes, aut si ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lauacrum suum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ita vt si superuixerit, ad episcopum eum perducat, vt per manus impositionem perfici possit.

LIBRI

LIBRI DVODECIMI
CAPVT QVARTVM
DE RELIQVIS CAERIMONIIS BAPTISMI, CONFIRMATIONEM SVBSEQVVTIS.

§. I.
Homines modo baptizati albis vestibus induti.

EO ipso tempore, quo vnctio & confirmatio hominibus recens baptizatis conferebatur, albis illi vestibus induebantur. In ecclesia *Latina* proxime ante confirmationem id fiebat: in *Graeca* autem ecclesia post eam factum esse videtur. CYRILLVS enim hac de caerimonia, tanquam vnctionem subsequuta [*a*], loquitur. Hoc ipsum fiebat, ad significandum, quod vetere homine cum operibus suis iam exuto, nouum hominem Christum IEsum induissent. Hinc vocabantur λευχειμονοῦντες, *in albis incedentes*; *grex Christi candidus & niueus* [*b*], vti in LACTANTIO videmus & multis aliis. PALLADIVS in vita CHRYSOSTOMI [*c*] magnae crudelitatis insimulat *Arcadium* imperatorem, quod quum presbyteri *Chrysostomi*, hoc in exilium abacto, tria millia hominum in festiuitate quadam baptizassent, missis militibus eos disperserit, quum essent λευχειμονοῦντες, *albas vestes ferentes.* Hae vestes alias vocabantur *indumentum Christi* & *Indu-*

(*a*) Cyrill. catech. mystagog. IV. n. II. ἀποδυσάμενος δὲ τὰ παλαιὰ ἱμάτια, καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκά, χρὴ λευχειμονεῖν διαπαντός. κ. τ. λ. Exutis vestibus antiquis, & iis, quae sunt secundum spiritum alba, indutis, perpetuo iam in albis incedere oportet. &c.

(*b*) Lactant. carm. de resurrect. dom.

Fulgentes animas *vestis* quoque *candida* signat,
Et *grege* de *niueo* gaudia pastor habet.

Mosch. prat. spirit. c. CCVII. (bibl. patr. graec. lat. tom. II. p. 1158. d.) αἱ γείτονες ἰδόντες αὐτὴν λευκοφοροῦσαν, εἶπον αὐτῇ, τίς σε ἐβάπτισεν; Vicini, quum illam *albis indutam* viderent, dicunt ei: Quis te baptizauit?

Paulin. epist. XII. ad Seuer.

Vnde parens sacro ducit de fonte sacerdos
Infantes *niueos* corpore, corde, *habitu.*

(*c*) Pallad. vit. Chrysostom. c. IX. τῇ ἐπαύριον γὰρ ἐξελθὼν ὁ βασιλεὺς, τοῦ γυμνασθῆναι ἐν τῷ παρακειμένῳ πεδίῳ, εἶδεν τὴν ἄσπορον γῆν, τὴν περὶ τὸ Πέμπτον, λευχομονοῦσαν, καὶ ἐκπλαγεὶς ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἄνθους τῶν νεοφωτίστων· ἤρετο

mentum

mentum mysticum. Ita enim SOCRATES [d] & SOZOMENVS [e], loquentes de ordinatione *Nectarii*, episcopi *Constantinopolitani*, statim post baptismum ei collata, episcopum renuntiatum eum esse dicunt adhuc *mystica veste indutum.* HIERONYMVS [f] quoque ad *Fabiolam* scribens ad hoc videtur alludere, quando ait: *Praeceptis Dei lauandi sumus, & quum parati ad INDVMENTVM CHRISTI, tunicas pelliceas deposuerimus, tunc induemur veste linea, nihil in se mortis habente, sed tota CANDIDA, vt de baptismo consurgentes cingamus lumbos in veritate, & tota pristinorum peccatorum turpitudo celetur.* Sunt, qui duo alia loca ex epistolis eius ad *Damasum* [g] adlegant, in quibus de vestimentis Christi, quae *Romae* susceperit, loquitur. Alii autem, qui tempus, quo baptizatus sit HIERONYMVS, & phrasin illam in aliis quoque locis ab ipso adhibitam, considerarunt [h] studiosius, cum maiore probabilitate concludunt, quod habitum monasticum intelligat, quem alibi [i] *tunicam Christi* appellat, non autem albas baptismi. Sed enim, licet hisce dubiis HIERONYMI locis non insistamus, antiqua illa consuetudo ab aliis auctoribus satis comprobatur.

γὰρ ἀμφὶ τοὺς τριχιλίους, ἤρετο παρὰ τῶν δορυφόρων, τίς ἡ λογὰς τῶν ἐκεῖ συναθροισμένων; Die sequenti egressus imperator, vt sese exerceret in vicino campo, vidit agrum circa Pemptum seu Quintum, non consitum & *candentem*, & stupefactus adspectu coloris *nuper baptizatorum*, erant enim ad tria fere millia, satellites rogat, quinam esset illic congregatorum coetus? &c.

(d) Socrat. lib. V. c. VIII. *ὃς ἁρπασθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προεβλήθη, τῶν τότε παρόντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἐπισκόπων χειροτονησάντων αὐτόν.* Hic (Nectarius) a populo raptus ad episcopale munus obeundum eligitur, & ab episcopis centum & quinquaginta, qui tum illic aderant, ordinatur.

(e) Sozom. lib. VII. c. VIII. *τὴν μυστικὴν ἐσθῆτα ἔτι ἠμφιεσμένος, κοινῇ ψήφῳ τῆς συνόδου ἀναγορεύεται Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος*, Adhuc *veste mystica* indutus, communi totius concilii calculo episcopus Constantinopolitanus renuntiatur.

(f) Hieron. epist. CXXVIII. (tom. III. p. 726. edit. Paris. MDCXLIII.)

(g) Id. epist. LVII. ad Damas. Cathedram Petri & fidem apostolico ore laudatam censui consulendam; inde nec animae postulans cibum, vnde olim Christi vestimenta suscepi. It. epist. LXXVIII. ad Damasum. Christi vestem in Romana vrbe suscipiens, nnnc barbaro Syriae limite teneor.

(h) Vide Wall *of Infant-Baptism*, part. II. chap. III. sect. X.

(i) Hieronym. epist. XXII. ad Eustoch. c. I. Non expedit, apprehenso aratro respicere post tergum, nec de agro reuerti domum; nec post *Christi tunicam*, ad tollendum aliud vestimentum tecto descendere.

§. II.

§. II.

Hae nonnumquam cum solemni verborum formula iis traditae.

Horum quoque nonnulli vestes illas neophytis cum solemni verborum, officium eis suum declarantium, forma tradi consueuisse narrant. Tali videlicet, qualis in *sacramentario* GREGORII [k] exstat: *Accipe vestem candidam & immaculatam, quam perferas sine macula ante tribunal domini nostri IEsu Christi, vt habeas vitam aeternam, amen!*

§. III.

Per octo dies indutae & postea in ecclesia repositae.

Vestes illae plerumque octo dies gerebantur, & postea in ecclesia reponebantur. AVGVSTINVS, vel alius quispiam sub eius nomine [l], de dominica post pascha, tamquam hanc in rem constituta, loquitur, *Paschalis solemnitas*, inquiens, *hodierna festiuitate concluditur, & ideo hodie neophytorum habitus commutatur; ita tamen, vt candor, qui de habitu deponitur, semper in corde teneatur.* Vnde ab hoc more gerendi stolas candidas post baptismum dies ista *dominica in albis* vocitata creditur. Hae quum depositae essent, in vestiario ecclesiae studiose custodiebantur, tamquam testimonium contra homines, si postea professionem, quam publice in baptismo fecerant, desererent. Cuius rei memorabile exemplum a VICTORE VTICENSI memoriae proditum legimus de *Elpidiphoro* quodam, ciue *Carthaginensi*, qui, quum diu in communione vixisset ecclesiae, tandem ad *Arianos* transiit, infensissimus orthodoxorum hostis, tempore persecutionis *Vandalicae*, factus. Inter alios, qui ad ipsum tamquam iudicem citabantur, *Muritta* quidam diaconus erat, qui ipsum de aluco sacri fontis susceperat generatum. Qui quum, *Elpidiphoro* sedente & fremente, coepisset extendi, priusquam exueretur, illa, quibus eum suscipiens de fonte dudum texerat, sabana producebat. Quibus ventilatis simulque in omnium conspectu extentis, his eum verbis, totam ad fletum & lacrymas commouens ciuitatem, adloquebatur: *Haec sunt linteami-*

(k) Gregor. sacram. de bapt. infant.
Ordo Roman. de S. sabbatho. bibl. patr. tom. X. p. 83. Deportantur ipsi infantes ad eum, & dat singulis stolam candidam & decem siliquas & chrismale, dicens, Accipe vestem candidam &c.

(l) Aug. homil. LXXXVI. de diuersis, in octauis paschae tom. X. p. 709.

na [m], Elpidiphore, minister erroris, quæ te accusabunt, dum maiestas venerit iudicantis. Custodientur diligentia mea ad testimonium perditionis, ad demergendum te in abysso putei sulphurantis. Hæc te, infelix, immaculatum cinxerunt de fonte surgentem: hæc te, miserrime, acrius persequentur, flammantem gehennam dum cœperis possidere, quia induisti maledictionem sicut vestimentum, scindens atque amittens veri baptismatis & fidei sacramentum. Quid facturus es, miser, quum serui patrisfamilias ad cœnam regiam congregare cœperint inuitatos? Tunc te aliquando vocatum, terribiliter indignatus, exutum stola rex conspiciet nuptiali, dicetque tibi: Amice, quo modo huc venisti, vestem non habens nuptialem? Non video, quod contuli, non nosco, quod dedi. Perdidisti militiæ chlamydem, quam in tela virgineorum membrorum decem mensibus texui, & tendicula crucis extendens aqua mundaui & purpura mei sanguinis decoraui, non conspicio cultum signaculi mei, characterem non video trinitatis &c. Fuit igitur huius notabilis cærimoniæ scopus, primum quidem, vt innocentiam illam & angelicam puritatem repræsentaret, quam per peccatorum suorum remissionem quisque obtineret in baptismo, & deinde, vt in mentem illis reuocaret sponsiones & stipulationes a se factas, quas si violarent, futurum esset, vt in die iudicii hæ ipsæ eos accusarent.

§. IV.

Cærimonia candelarum & facum cerearum. Quis eius scopus, & cuius sumtibus vtraque procurata?

CAERIMONIAE gerendi vestes albas aliam eiusdem generis addebant, ferendi scilicet ardentes candelas in manibus. Fuisse hanc consuetudinem ita vniuersalem, vt priorem illam, ego non dixerim; NAZIANZENVS tamen inter alias cærimonias, baptismum subsequentes, eam memorat. *Statio hæc*, inquit, *quæ confestim a baptismo ante magnum altare stabis, futuræ vitæ gloriam præsignat. Psalmorum cantillatio, cum qua acceperis, illius hymnodiæ præludium est. Lampades [n], quas accendes, illius luminum gestationis figuram gerunt, cum qua splendidæ & virgines animæ splendidis fidei*

(*m*) Vict. de persecut. Vandal. lib. V. bibl. patr. tom. VII. p. 613. (tom. VIII. p. 694. g. edit. Lugdun.)

(*n*) Naz. orat. XL. de bapt. p. 672. ἡ στάσις, ἣν αὐτίκα στήσῃ μετὰ τὸ βάπτισμα πρὸ τοῦ μεγάλου βήματος, τῆς ἐκεῖθεν δόξης ἐστὶ προχάραγμα· ἡ ψαλμῳδία, μεθ' ἧς δεχθήσῃ, τῆς ἐκεῖθεν ὑμνῳδίας προοίμιον· αἱ λαμπάδες, ἅσπερ ἀνάψεις, τῆς ἐκεῖθεν

lampa-

lampadibus Christo sponso obuiam prodibimus, nec per ignauiam & socordiam dormientes, ne inscientibus nobis, is, cuius aduentus exspectatur, inopinato adsit, nec alimento & oleo, bonisque operibus carentes, ne a nuptiali cubiculo excludamur. Alii ad aliam rationem eam referunt, vt sit symbolum præsentis illuminationis nostri, & quod fiat in adlusione ad illud seruatoris nostri effatum: *Splendeat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona opera, glorificentque patrem illum, qui est in cælis.* In quibusdam primariorum hominum baptismis hasce cærimonias amplificatas & maiore pompa exornatas deprehendimus. Nam non tantum ipsi, qui baptizabantur, sed omnes quoque eorum stipatores ac ministri albis vestibus induti erant, & manibus suis portabant lampades. Quomodo in magnifico *Theodosii* iunioris baptismo factum est, descripto in MARCI GAZENSIS quadam epistola [o], a BARONIO publicata, in qua inter alia ait: *Baptizato iuniori Theodosio, & ab ecclesia egresso in palatium, licebat rursus intueri decorem eorum, qui præerant multitudini, & vestem eorum refulgentem. Erant enim omnes candidati, vt existimaretur multitudo esse niue repleta. Præcedebant autem patricii, illustres & omnis dignitas cum ordinibus militaribus, omnes portantes cereos, vt putarentur astra cerni in terra.* Harum rerum sumtus, præsertim ita effusos ac magnificos, ab ipsa persona baptismum suscipiente, datos fuisse, par est, credamus. Et hoc ipsum ex obiectione, quam nonnulli apud GREGORIVM NAZIANZENVM contra baptismum faciunt ex ratione sumtuum, quos requirat, manifesto intelligitur. Ita enim obloquuntur: *Vbi est munus, quod propter baptismum offeram? Vbi splendida vestis* [p], *in qua exsplendescam? Vbi ea, quæ ad initiatores meos excipiendos requiruntur?* Ad quæ NAZIANZENVS respondet: *Ne in magnis rebus minuta & leuicula in rationem mittas: ne turpi aliquo & abiecto adfectu te duci patiaris. Sublimius est hoc sacramentum iis rebus, quæ in oculorum adspectum cadunt. Teipsum offer, Christum*

φωταγωγίας μυστήριον, μεθ' ἧς ἀπαντήσομεν τῷ νυμφίῳ φαιδραί, καὶ παρθένοι ψυχαὶ φαιδραῖς ταῖς λαμπάσι τῆς πίστεως, μήτε καθεύδουσαι διὰ ῥαθυμίαν, ἵνα μὴ λάθῃ παρὼν ἀδοκήτως ὁ προσδοκώμενος, μήτε ἀνέλαιοι, καὶ καλῶν ἔργων ἐπιδεεῖς, ἵνα μὴ τοῦ νυμφῶνος ἐκπέσωμεν.

(o) Ap. Baron. an. CCCCI. tom. V. p. 134. Antuerp. MDCX.

(p) Naz. orat. XL. de bapt. p. 655. ποῦ δέ μοι τὸ καρποφορούμενον ἐπὶ τῷ βαπτίσματι; ποῦ δὲ ἐμφώτειος ἐσθής, ᾗ λαμπρυνθήσομαι; ποῦ δὲ τὰ πρὸς δεξίωσιν τῶν ἐμῶν βαπτ-

indue, honesta & laudabili vita me ale. Sic ego excipi lætor, sic etiam Deus, qui maxima quæque beneficia nobis elargitur. Nihil apud Deum magnum est, quod non pauper quoque donare possit; vt ne hac quoque in re tenuiores propellantur; vt qui non habeant, quomodo cum locupletibus certent. Vnde has cærimonias in pauperum baptismo vel prætermissas, vel ipsius ecclesiæ sumtu factas fuisse, colligimus. Quod posterius quidam inferri posse putant ex donationibus *Constantini*, baptisteriis *Romæ* factis, quarum in libro pontificali in vita *Sylvestri* papæ habetur mentio; certius autem ex epistolis GREGORII pontificis [q] demonstrari potest, in quibus sæpius memorat, quod vestem ad baptisma pauperibus, qui sibi eam comparare ipsi non possint, emendam curare soleat.

§. V.

Osculum pacis neophytis, seu recens baptizatis, datum.

ALIA cærimonia, ad congratulandum recens baptizatis de admissione in ecclesiam adhibita, erat osculum pacis. Quam cærimoniam in ipsis etiam infantibus obseruatam fuisse, ex obiectione discimus, quæ contra eam in CYPRIANO facta legitur. FIDVS quidam episcopus intra octauum diem infantes non baptizandos esse putabat, quod in primis partus sui diebus constituti immundi sint, & vnusquisque eos horreat exosculari, quod tamen fieri post baptismum necesse sit, ad declarandum ius fraternitatis, quod in cooptatione in familiam Dei consequantur. Ad quæ CYPRIANVS respondebat, hoc ad dandum illis baptismum impedimento esse non oportere, omnia enim munda esse mundis. Nec quempiam id debere horrere, quod Deus dignatus sit facere. Nam etsi adhuc infans a partu nouus sit, non ita esse tamen, vt quisquam illum in gratia danda atque in pace facienda exosculari [r] horrere debeat. Hæc

σῶν; — μὴ μικρολόγει περὶ τὰ μεγάλα, μηδὲν ἀγενὲς πάθῃς, μεῖζον τῶν ὁρωμένων ἐστὶ τὸ μυστήριον; σαυτὸν καρποφόρησον, Χριστὸν ἔνδυσαι, θρέψον με πολιτείᾳ, οὕτως ἐγὼ χαίρω φιλοφρονούμενος· οὐδὲν τῷ Θεῷ μέγα, ὃ μὴ καὶ πένης δίδωσιν, ἵνα μὴ κἂν ταύτῃ παραθῶνται οἱ πένητες.

(q) Gregor. lib. VII. epist. XXIV. ad Faustin. Quoscumque ex iis pauperes, & ad vestem sibi emendam non sufficere posse cognoscis; Te eis vestem, quam ad baptisma habeant, comparare volumus ac præbere. Id. lib. IV. ep. XVI. Vestem ei, quæ baptizanda est, direximus, cetera.

(r) Cypran. epist. LIX. al. LXIV. ad Fidum p. 160. (p. 281. edit. Fell. Amstelod.

con-

conſuetudo AVGVSTINO [ſ] etiam memoratur, & regula illa apoſtolica fundata videtur, quam in euchariſtia & aliis ſanctis officiis obſeruatam legimus, ſecundum quam alii alios ſancto oſculo, mutuum amorem & intimum fraternitatis adfectum teſtaturi, ſalutarunt. CHRYSOSTOMVS aliam adfert rationem, cur id pax vel oſculum pacis appelletur, quia videlicet homines, per baptiſmum Deo reconciliati, in pacem ac amicitiam recipiantur. Nam natiuitatem naturalem & ſpiritualem eleganter inter ſe comparans *Prior illa*, inquit, *a lamentis initium duxit, ſiquidem vbi prodiit infans ex vtero, & ex aluo deiectus eſt, primam cum lacrimis vocem mittit. Per lamenta ſiquidem ingreſſus in vitam: per lacrymas exordium, dum futuras moleſtias natura praenuntiat. - - Neque vero lacrimae in natiuitate tantum, ſed & faſciae & vincula: lacrimae in natiuitate, lacrimae in morte: faſciae in natiuitate, faſciae in morte, vt intelligas vitam hanc in morte deſinere, & in illo fine terminari. Sed talis non eſt ſpiritualis natiuitas: nuſquam lacrimae & faſciae, ſed ſolutus eſt, qui naſcitur, & ad certamen paratus, propterea ſunt etiam liberi pedes, & manus, vt & currat & pugnet: nuſquam lamenta; nuſquam lacrimae heic, ſed ſalutationes* [t] *& oſcula, & amplexus fra-*

MDCC.) Nam & quod veſtigium infantis in primis partus ſui diebus conſtituti, mundum non eſſe dixiſti, quod vnusquiſque noſtrum adhuc horreat exoſculari, nec hoc putamus ad caeleſtem gratiam dandam impedimento eſſe oportere, ſcriptum eſt enim: Omnia munda ſunt mundis. Nec aliquis noſtrum id debet horrere, quod Deus dignatus eſt facere. Nam etſi adhuc infans a partu nouus eſt, non ita eſt tamen, vt quiſquam illum in gratia danda atque in pace facienda horrere debeat exoſculari; quando in oſculo infantis vnusquiſque noſtrum pro ſua religione ipſas adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine modo formato & recens nato quodammodo exoſculamur, quando id, quod Deus fecit, amplectimur.

(ſ) Auguſt. contr. epiſt. Pelag. lib. IV. c. VIII. (tom. VII. opp. p. 925. 926. edit. Baſil.) iſta Cypriani verba adlegat, & approbat.

(t) Chryſoſtom. ſerm. L. de vtil. legendae ſcripturae tom. V. p. 686. (p. 613. edit. Francoſ. MDCXCVIII.) Τόκος ὁ πρότερος ἀπὸ θρήνων ἔχει τὴν ἀρχήν· τὸ γὰρ παιδίον ἐκ τῆς μήτρας ὀλισθᾶνον καὶ ἐκ τῆς νηδύος καταφερόμενον, πρώτην φωνὴν μετὰ δακρύων ἐκβάλλει - - διὰ θρήνων γὰρ ἡ εἴσοδος εἰς τὸν βίον, διὰ δακρύων προοίμια, τῆς φύσεως τὸ μέλλον ὀδυνηρὸν προαναφωνούσης· - - οὐ δάκρυα δὲ ἐν τῇ γεννήσει μόνον, ἀλλὰ καὶ σπάργανα καὶ δεσμά· δάκρυα ἐν τῇ γεννήσει, δάκρυα ἐν θανάτῳ, σπάργανα ἐν γεννήσει, σπάργανα ἐν θανάτῳ· ἵνα μάθῃς, ὅτι πρὸς θάνατον ἡ ζωὴ αὕτη τελευτᾷ, καὶ πρὸς ἐκεῖνο καταστρέψει τὸ τέλος· ἀλλ' οὐχ ἡ γέννησις αὕτη· οὐδαμοῦ δάκρυ καὶ σπάργανα, ἀλλὰ λελυμένος ὁ γεννηθεὶς, καὶ πρὸς ἀγῶνας παρεσκευασμένος· διὰ τοῦτο ἄφετοι οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες, ἵνα τρέχῃ καὶ πυκτεύῃ·

trum, qui suum membrum agnoscunt, & tamquam ex longinqua reuersum peregrinatione recipiunt. Nam quoniam ante baptismum inimicus erat, post baptismum autem amicus est factus communis omnium nostrum domini, propterea gratulamur omnes: ideirco etiam osculum pax vocatur, vt discamus Deo finitum esse bellum, & nos in amicitiam eius receptos esse. Hinc pacem sibi mutuo dare in scriptis veterum saepius idem est, atque ex phrasi apostoli, osculo sancto quem salutare.

§. VI.

Nec non particula mellis & lactis in signum nouae natiuitatis eorum.

SOLEBANT etiam recens baptizatis mellis aliquid & lactis gustandum dare: Quod SALMASIVS & alii quidam [u] loco eucharistiae illis datum fuisse existimant. Sed falluntur animi; nam eucharistia illis eodem tempore data fuit. Veteres ipsi aliam huius rei dant rationem. HIERONYMVS [x] & TERTVLLIANVS [y] ad nouae natiuitatis eorum significationem, & quod iam tamquam filii in familiam Dei adoptari sint, id factum esse dicunt. TERTVLLIANVS [z] praeterea *Marcionitas* hanc consuetudinem eadem de caussa cum multis aliis ecclesiae ritibus retinuisse perhibet. HIERONYMVS [a] etiam dicit, morem esse in quibusdam occidentalibus ecclesiis, vt renatis in *CHRISTO* vinum lacque tribuatur, idque in adlusionem ad hunc locum *Pauli* apostoli: *Lac vobis potum dedi, non solidum*

οὐδαμοῦ θρῆνος, οὐδαμοῦ δάκρυα ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀσπασμοὶ καὶ φιλίαι, καὶ περιπλοκαὶ τῶν ἀδελφῶν, τὸ οἰκεῖον μέλος ἐπιγινωσκόντων, καὶ ὥσπερ ἐκ μακρᾶς ἀπολαβόντων ἀποδημίας· ἐπειδὴ γὰρ πρὸ τοῦ φωτίσματος, ἐχθρὸς ἦν, μετὰ τὸ φώτισμα γέγονε φίλος τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν δεσπότου, διὰ τοῦτο πάντες συνηδόμεθα, διὰ τοῦτο καὶ τὸ φίλημα εἰρήνη καλεῖται, ἵνα μάθωμεν, ὅτι πόλεμον κατέλυσεν ὁ θεὸς, καὶ πρὸς τὴν οἰκείωσιν ἐπανήγαγε τὴν ἑαυτοῦ.

(u) Salmas. ap. Suicerum thes. part. II. p. 1136. Adulti in pane & vino sacramentum corporis & sanguinis accipiebant, infantes in lacte & melle.

(x) Hieron. contr. Lucifer. c. IV. Deinde egressos lactis & mellis praegustare concordiam ad infantiae significationem.

(y) Tertull. de coron. milit. c. III. Inde suscepti lactis & mellis gustamus concordiam.

(z) Tertull. contr. Marcion. lib. I. c. XIV. Sed & ille vsque nec aquam reprobauit creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos vnxit, nec mellis & lactis societatem, qua suos infantat, nec panem, quo ipsum corpus suum repraesentat.

(a) Hieronym. in Iesa LV, 1. Lac significat innocentiam paruulorum. Qui mos ac typus in occidentis ecclesiis hodie vsque seruatur, vt renatis in Christo vinum lacque tribuatur. De quo lacte dicebat & Paulus, Lac vobis potum

cibum,

cibum, & iſtum *Petri*: *Quaſi modo nati paruuli rationale lac deſiderate.* Lac enim ſignificare innocentiam paruulorum. Huius conſuetudinis mentionem quoque facit CLEMENS ALEXANDRINVS [*b*], *Lacte*, inquiens, *dominico nutrimento*, *ſtatim quidem poſtquam editi ſumus*, *alimur*: *ſimulac autem regenerati fuimus*, *honore adfecti ſumus*, *dum ſpes quietis adnuntiatur*, *ſuperna Hieruſalem*, *in qua & mel & lac pluere ſcriptum eſt*; *dum per materiale*, *ſanctum nobis alimentum deſpondetur.* Porro ex concilio *Carthaginenſi* tertio diſcimus, hoc lac & mel propriam & peculiarem habuiſſe conſecrationem, ab euchariſtiæ conſecratione diſtinctam. Canon ibi ſic habet: *Primitiæ*, *ſeu mel & lac*, *quod vno die ſolemniſſimo*, (hoc eſt, ſabbatho magno, ſiue die paſcha proxime antecedente, quod ſolemniſſimum baptiſmi tempus erat) *pro myſterio infantum* (hoc eſt, recens baptizatorum hominum, qui plerumque infantes ſenſu myſtico vocabantur) *ſolet offerri*: [*c*] *quamvis in altari offerantur*, *ſuam tamen habent propriam benedictionem*, *vt a ſacramento dominici corporis aut ſanguinis diſtinguantur.* Hæc iſtius canonis pars in quibusdam collectionibus omiſſa quidem eſt, LABBEO autem adfirmante, in vetuſtis codicibus ita habetur; quin & hodie ſic legitur in codice *Africano* [*d*], quod rem extra dubitationem ponit. Ego canonem cum paraphraſi quadam explanatoria exhibui, quia nonnulli viri eruditi de obſcuritate eius conqueruntur, & neſcire ſe dicunt, quid per *myſterium infantum* intelligatur, quod mihi quidem ad hanc conſue-

dedi, non ſolidum cibum. Et Petrus, Quaſi modo nati paruuli rationale lac deſiderate.

(*b*) Clem. Alex. pædag. lib. I. c. VI. p. 103. *τῷ γάλακτι, τῇ κυριακῇ τροφῇ, εὐθὺς μὲν ἀποκυηθέντες, τιθηνούμεθα· εὐθὺς δὲ ἀναγεννηθέντες τετιμήμεθα, τῆς ἀναπαύσεως τὴν ἐλπίδα, τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ, εὐαγγελιζόμενοι· ἐν ᾗ μέλι καὶ γάλα ὀμβρεῖν ἀναγέγραπται· διὰ τῆς ὕλης, καὶ τὴν ἁγίαν μνηστευόμενοι τροφήν.*

(*c*) Conc. Carth. III. c. XXIV. (tom. II. conc. p. 1170.) Primitiæ vero, ſeu mel & lac, quod vno die ſolemniſſimo pro infantis myſterio ſolet offerri, quamvis in altari offerantur, ſuam tamen habent propriam benedictionem, vt a ſacramento dominici corporis ac ſanguinis diſtinguantur.

(*d*) Codex eccleſ. African. c. XXXVII. ap. Iuſtellum p. 348. (apud Labb. tom. II. conc. p. 1068.) *ἀπαρχὴ δὲ, εἴτε μέλι, εἴτε γάλα, ὡς εἴωθε, προσφερέσθω ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἰδίως εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γάλα ἐν θυσιαστηρίῳ προσφέρεται, ὅμως ἰδίαν ἐχέτω κυρίως εὐλογίαν, ὡς ἐκ τοῦ ἁγιάσματος τοῦ κυριακοῦ σώματος καὶ αἵματος διϊστᾶσθαι.* Primitiæ vero, cetera, vt ſub litt. (c).

tudi-

tudinem dandi lac & mel recens baptizatis manifesto referendum esse videtur.

§. VII.

Tunc orationem dominicam dicere iussi.

HOMINIBVS ita in familiam Dei adoptatis & pro fratribus in *CHRISTO* agnitis, tamquam filiis Deum patrem suum appellare licebat, idque statim facere formula verborum a *CHRISTO* nobis præscripta iubebantur. *Constitutionum apostolicarum* auctor [e] eos stantes dicere orationem dominicam iubet, quia cum *CHRISTO* e mortuis resurrexerint: & post istam hanc breuiorem formam recitare: [ee] *Deus omnipotens, pater CHRISTI tui, unigeniti filii tui, da mihi corpus immaculatum, cor mundum, mentem vigilem, cognitionem non errantem, spiritus sancti aduentum ad possessionem & certam fidem veritatis, per CHRISTVM tuum, per quem tibi gloria in sancto spiritu in sæcula, Amen.* CHRYSOSTOMVS [f] quoque statim post adscensionem ex aquis orationem dominicam recitasse eos memorat, & id quidem stantes etiam, non in faciem cadentes, sed ad *CHRISTVM* suspicientes, cuius cum corpore commisceantur, quod supra situm sit, quo diabolo non liceat accedere. Et hoc primum tempus erat, quo isthac oratione vtendi accipiebant libertatem. Ante enim, quam quis baptizatus & per regenerationem filius Dei factus esset, Deum patrem suum vocare, ei haud licebat. Et

(e) Constit. apost. lib. VII. c. XLIV. *μετὰ τοῦτο, ἑστὼς προσευχέσθω τὴν εὐχὴν, ἣν ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ κύριος· ἀναγκαίως δὲ τὸν ἀναστάντα δεῖ ἑστάναι καὶ προσεύχεσθαι, διὰ τὸ τὸν ἐγειρόμενον ὄρθιον εἶναι· καὶ αὐτὸς οὖν συναποθανὼν τῷ χριστῷ καὶ συνεγερθεὶς, ἑστηκέτω.* Post hoc stans dicat orationem, quam docuit nos dominus: scilicet qui resurrexit, necessario debet stare ac orare, quoniam qui exsurgit, erectus est: & ipse igitur, qui vna cum Christo mortuus est ac resurrexit, stet.

(ee) Id. ibid. c. XLV. *Ὁ θεὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὁ πατὴρ τοῦ χριστοῦ σου, τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ σου, δός μοι σῶμα ἄσπιλον, καρδίαν καθαρὰν, νοῦν γρήγορον, γνῶσιν ἀπλανῆ, πνεύματος ἁγίου ἐπιφοίτησιν πρὸς κτῆσιν καὶ πληροφορίαν τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦ χριστοῦ σου· δι' οὗ σοι δόξα ἐν ἁγίῳ πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.*

(f) Chrysost. homil. VI. in Coloss. p. 1953. (p. 201. edit. Francof.) *εὐθέως γὰρ ἀνελθὼν, ταῦτα φθέγγεται τὰ ῥήματα· πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς· οὐκ ἐπ' ὄψιν πίπτει τὸ παιδίον* [leg. *πεδίον*] *κ. τ. λ.* Quum primum adscenderit, hæc verba loquitur: Pater noster, qui es in cælis, fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Non in faciem cadit puer. [leg. humi] cetera.

quam-

quamquam catechumeni orationem dominicam ante baptiſmum docebantur, non tamen niſi poſt baptiſmum eam, tamquam publicam precationem, in eccleſia recitare poterant.

§. VIII.

Cum pſalmodia accepti.

INTER alias cærimonias, poſt baptiſmum vſitatas, GREGORIVS NAZIANZENVS pſalmorum cantillationem [g] memorat, cum qua recens baptizati accipiantur, quam hymnodiæ in futura vita præludium eſſe dicit. Vtrum vero peculiares quasdam pſalmos, in baptiſmo ad cantandum propoſitos, an vero communem eccleſiæ pſalmodiam intelligat, non docet. Si coniectare mihi licet, de prioribus id accepero, quia communis eccleſiæ pſalmodia nihil erat amplius, quam quod catechumenis iam ante licebat audire, vtpote quæ pars erat miſſæ catechumenorum, cui non catechumeni tantum, ſed profeſſi quoque *iudæi* & gentiles intereſſe poterant. Fortaſſis pſalmum CXVIII. cantarunt, in quo hæc verba habentur: *Hic eſt dies, quem fecit dominus, exſultemus & lætemur in eo!* quoniam AVGVSTINVS [b], de feſtiuitate loquens paſchali, eo reſpicere videtur, *Hic eſt dies*, inquiens, *quem fecit dominus, celſior cunctis, lucidior vniuerſis, in quo dominus reſurrexit, in quo ſibi nouam plebem, vt ipſi videtis, regenerationis ſpiritu conquiſiuit, in quo ſingulorum mentes gaudio & exſultatione perfudit.* Et PAVLINVS [i] populum hac occaſione *Allelujah* cantaſſe dicit. Verum in rebus dubiis certi aliquid definire mihi non ſumo.

§. IX.

Et extemplo ad communionem altaris admiſſi.

EXPLORATIVS autem eſt, quod, cærimoniis baptiſmi finitis, extemplo ad participandam euchariſtiam admiſſi fuerint. Hæc enim erat τὸ τέλειον, perfectio ſeu conſummatio chriſtiani,

(g) Naz. orat. XL. de bapt. p. 672. a. ἡ ψαλμῳδία, μεθ' ἧς δεχθήσῃ, τῆς ἐκεῖθεν ὑμνῳδίας προοίμιον. Pſalmorum cantillatio, cum qua accipieris, illius hymnodiæ præludium eſt.

(b) Auguſtin. ſerm. CLXIII. de tempore, tom. X. p. 332. (p. 957. a. edit. Baſil. MDLXIX.)

(i) Paulin. ep. XII. ad Seuer. p. 145.

Hinc ſenior ſociæ congaudet turba cateruæ,
Alleluia nouis balat ouile choris.

ad quam per baptiſmum ius adepti erant. Hinc omnes antiqui ſcriptores hac de re loquuntur, tamquam vltimo baptiſmi priuilegio, quod hiſce temporibus ſtatim ei additum ſit. Idque obſeruatum fuit non tantum de adultis, ſed de infantibus quoque. Ad quam conſuetudinem demonſtrandam in præſenti ſuffecerit teſtimonium GENNADII [*k*], qui baptiſmum infantium, confirmationem & euchariſtiam coniungit. *Si parvuli ſint*, inquit, *qui doctrinam non capiant, reſpondeant pro illis, qui eos offerunt, iuxta morem baptizandi: Et ſic manus impoſitione & chriſmate communiti, euchariſtiæ myſteriis admittantur.* Atque hæc conſuetudo ad nonum vſque ſæculum durauit, vti ex libris ritualibus iſtius æui apparet, quorum quidam a nobis ſupra [*l*] adlegati ſunt, & plures alii addi poterant: ſed hi alio ſpectant, vbi aptior locus erit tractandi de communione infantium inter res reliquas, ad euchariſtiam pertinentes, quæ vna cum antiqua pſalmodia, ſcripturarum lectione, verbi diuini prædicatione & precibus, vniuerſum officium eccleſiæ, ſub nomine *miſſæ catechumenorum & miſſæ fidelium*, conſtituentibus, argumentum proximi erunt voluminis, in quo de *liturgia eccleſiæ* exponere animum induximus.

§. X.

De cærimonia lauandi pedes, in eccleſiis quibusdam retenta atque conſeruata.

ALIA adhuc cærimonia erat, in eccleſiis aliquibus obſeruata, ab aliis autem repudiata, de qua heic nonnulla carptim breuiterque dicere non abs re fuerit. Erat hæc conſuetudo lauandi pedes baptizatorum. VICECOMES [*m*] primam cærimoniam fuiſſe putat, baptiſmo præmiſſam & vſitatam *die viri-*

(*k*) Gennad. de eccleſ. dogmat. cap. LII.

(*l*) Lib. XII. c. I. §. II.

(*m*) Vicecom. de ritib. bapt. lib. III. c. XX. Quo die pedes abluerentur. Beroldus poſt baptiſmi ritus, hanc cærimoniam refert; cum antiquitus die, Chriſti apoſtolorum pedes lauantis commemoratione celebri, præſtari ſoleret, vt multis argumentis probare facile eſt; nam pedum ablutio, quemadmodum ſupra diximus, ad detergendas corporis ſordes, quæ baptizanti ſtomachum facere poterant, inſtituta videtur, quæ ratio poſt baptiſmum locum non habet; deinde S. Ambroſius lib. III. de ſacramentis c. II. & lib. de initiat. c. VI. locis quæ attulimus, aperte ſignificat, pedes ablui conſueuiſſe, vt macula ortu contracta deleretur, cum poſt baptiſmum omnis peccati labes abolita

dium,

dium, quo seruator noster (cuius ab exemplo petita erat) discipulorum suorum pedes lauit. Et hoc ex AVGVSTINI verbis elucere dicit, qui eius in duabus epistolis mentionem iniecerit. At enimvero in priore epistola [*n*] AVGVSTINVS de more lavandi totum corpus ante pascha loquitur, vt ne catechumeni, quorum corpora per obseruationem quadragesimæ sordidata erant, cum offensione sensus ad sacrum fontem accederent: hinc dies viridium eligebatur, quo sordes corporis, quas contraxerant, lauando se eluerent. Et quia concessum erat hoc catechumenis baptismum suscepturis, multi alii cum his hoc die lauare volebant, ieiuniumque relaxare: Ieiunare enim & lavare simul consistere non poterant. Vt adeo hac lauatione non solos pedes, quidquid VICECOMES falso dictitet, sed vniversum corpus suum circumpurgasse iudicandi sint. Neque hæc lotio pro cærimonia religiosa, sed tantum pro cærimonia ciuilis decentiæ habenda est, vt ne aliorum sensui molesti essent, ad baptismum accedentes. In altera epistola speciatim de lauandis pedibus loquitur, hoc autem post baptismum fiebat, die tertio octauarum, vel alio quodam tempore, quod, qui hanc cærimoniam retinebant, huic rei ducebant præstitu-

---

sit. Palladius quoque historia Laus. sect. LXXIII. refert, duobus histrionibus ante pedes ablutos esse, tum salutare baptisma impertitum: ex quo ablutionem baptismo priorem fuisse omnes intelligunt. De die autem feriæ quintæ hebdomadis sanctioris, vt rationes eas, quæ e coniecturis pendent, omittamus, S. Augustini certissimum est testimonium ep. CXVIII. ad Ianuar. quum ait: *Si autem quæris &c.* [vid. sub litt. (n)]. Beroldus igitur, solum sui temporis consuetudinem expressit, quod indicant eius verba, quum baptismi trium puerorum meminit; qui antiquitus, quando in paschate, vel pentecoste baptizabantur, in vsu non erat; fieri enim potuit, vt quemadmodum teste S. Augustino ep. ad Ianuar. CXIX. honoris ergo, a die altero in alterum, ea consuetudo mutata est; sic etiam Mediolani ad cærimonias post baptismum delata sit, vt negligendi veri baptismi occasio demeretur. Et sic intelligendi sunt, quotquot eam cærimoniam post baptismum numerarunt, cum posteriorum temporum ratio habita sit.

(*n*) Aug. epist. CXVIII. ad Ianuar. Si autem quæris, cur etiam lauandi mos ortus sit: nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, nisi quia baptizandorum corpora per obseruationem quadragesimæ sordidata, cum offensione sensus ad fontem tractarentur, nisi aliqua die lauarentur. Istum autem diem potius ad hoc electum, quo cœna domini anniuersarie celebratur. Et quia concessum est hoc baptismum accepturis, multi cum his lavare voluerunt, ieiuniumque relaxare.

 endum.

endum. Nam multos [o] hoc in consuetudinem prorsus noluisse recipere dicit, ne ad ipsum sacramentum baptismi videretur pertinere, quum seruator noster hoc tantum propter formam humilitatis commendarit. Nonnullos eadem de caussa consuetudinem, vbi recepta fuerit, abrogasse. Aliquos autem, vt hoc sacratiore tempore commendarent, & a baptismi sacramento distinguerent, vel diem tertium octauarum vel etiam ipsum octauum post baptismum, vt hoc facerent, elegisse. Inter ecclesias, quae penitus reiecerunt vel abrogarunt hanc consuetudinem, ecclesia *Hispanica* est, quae in concilio *Illiberritano* contra eam canonem fecit ita habentem: *Emendari placuit, vt hi, qui baptizantur, (vt fieri solet) nummos in concham non immittant: ne sacerdos, quod gratis accepit, pretio distrahere videatur* (qua de re diximus copiosius [p], de reditibus ecclesiae loquentes) *Neque pedes eorum lauandi sunt* [q] *a sacerdotibus vel clericis.* Illis ecclesiis, quae hanc consuetudinem numquam receperunt, *Romanam* adnumerare possumus, & eis, quae eam semper receperunt, *Mediolanensem*, cuius consuetudinem ecclesiae *Romana* consuetudini opponit AMBROSIVS, vel quisquis librorum *de sacramentis, & de iis, qui mysteriis initiantur*, inter eius opera, auctor est. In ecclesia [r] *Mediolanensi* summum sacerdotem pedes baptizatorum lavare

(o) Aug. epist. CXIX. ad Ianuar. c. XVIII. De lauandis vero pedibus, quum dominus hoc propter formam humilitatis, propter quam docendam venerat, commendaret, sicut ipse consequenter exposuit, quaesitum est, Quonam tempore potissimum res tanta etiam facto doceretur, & in illud tempus occurrit, quo ipsa commendatio religiosius inhaereret. Sed ne ad ipsum sacramentum baptismi videretur pertinere, multi hoc in consuetudinem recipere noluerunt. Nonnulli etiam de consuetudine auferre non dubitarunt. Aliqui autem, vt hoc sacratiore tempore commendarent, & a baptismi sacramento distinguerent, vel diem tertium octauarum, quia ternarius numerus in multis sacramentis maxime excellit, vel etiam ipsum octauum, vt hoc facerent, elegerunt.

(p) Lib. V. c. IV. §. XIV. volum. II. p. 278--281.

(q) Concil. Illiber. c. XLVIII.

(r) Ambros. de sacram. lib. III. c. I. Succinctus summus sacerdos pedes tibi lauit. - Non ignoramus, quod ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam: hanc tamen consuetudinem non habet, vt pedes lauet. Vide ergo, ne propter multitudinem declinarit. Sunt tamen, qui dicant, & excusare conentur, quia hoc non mysterio faciendum est, non in baptismate, non in regeneratione: Sed quasi hospiti pedes lauandi sunt. Aliud est humilitatis, aliud sanctificationis.

vare folitum effe dicit: *Romanam* vero ecclefiam hanc confuetudinem non habere: eamque propter multitudinem eorum, qui baptizari foleant, declinare putat. Ecclefia autem *Romana* dicebat, hoc non myfterio faciendum effe in baptifmate fiue in regeneratione, fed quafi hofpiti pedes lauandos effe humilitatis ftudio. Contra ecclefia *Mediolanenfis* omnino myfterium effe & fanctificationem contendebat, quia *CHRISTVS* dixerit *Petro: Nifi lauaro tibi pedes, non habebis mecum partem. Hoc ideo dico*, inquit auctor nofter, *non quod alios reprehendam, fed mea officia ipfe commendem. In omnibus cupio fequi ecclefiam Romanam, fed tamen & nos homines fenfum habemus. Ideo, quod alibi rectius feruatur, & nos recte cuftodimus.* Porro fubiungit, hoc non fieri ad obtinendam peccatorum remiffionem; hoc enim in baptifmate iam factum effe. *In baptifmate*, inquit [s], *omnis culpa diluitur. Recedit ergo culpa. Sed, quia Adam fupplantatus a diabolo eft, & venenum ei effufum eft fupra pedes, ideo lauas pedes, vt in ea parte, in qua infidiatus eft ferpens, maius fubfidium fanctificationis accedat, quo poftea te fupplantare non poffit. Lauor ergo pedes, vt lauer venena ferpentis. Ad humilitatem quoque proficit, vt in myfterio non erubefcamus, quod non dedignamur in obfequio.* Hæ erant rationes, ab ecclefia *Mediolanenfi* datæ, ob quas huic mori inhæreret. Verum non ita validæ erant, vt alios cœtus potuiffent inducere, atque ita hæc confuetudo numquam in ecclefia chriftiana generatim eft ftabilita.

§. XI.

Obferuatio quædam generalis in vniuerfam antecedentem differtationem, cum refpectu ad præfentis ecclefiæ confuetudinem.

PERCVRRIMVS fic præcipuas cærimonias & confuetudines ecclefiæ, in adminiftratione baptifmatis obferuatas, easque actum illum tam antegreffas, quam comitatas & infequutas; & quantum licuit, enarrauimus illas eo ordine & ratione, qua ipfa ecclefia eas obferuauit. Atque heic differtationem finiemus generali quadam obferuatione, quæ quodammodo proderit ad vindicandam præfentis ecclefiæ praxin, & faciendum fatis iftis diffentientibus a noftra ecclefia, qui noftrum baptifmi

Denique audi, quia myfterium eft, & fanctificatio. *Nifi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem.* Hoc ideo dico, non quod alios reprehendam, cetera.

(s) Ibidem.

officium propter vnam duasue innocentes significantesque cærimonias, in eo retentas ac consummatas, in dubium vocant. Candidus quisque lector per integram hanc dissertationem obseruabit, non vnam tantum duasue, sed multas significantes cærimonias ab ecclesia antiqua in baptismi administratione obseruatas, speciatim signum crucis ad minimum quater & quinquies in toto actu adhibitum fuisse. Proinde, qui hodie præsenti ecclesiæ officio opponunt, si priscis temporibus vixissent, de antiqua consuetudine conquerendi caussas multo grauiores habituri fuissent. Neque tamen facile inuenias, contra ecclesiæ baptismum, ratione cærimoniarum in eo vsitatarum, pugnatum fuisse, ne quidem ab eis, qui in aliis rebus ab ecclesia dissenserunt. Quæ consideratio, mea quidem sententia, illis aliquantum probabitur, qui pacem & vnitatem ecclesiæ ex vero æstimant, eritque iisdem argumento ad non dissentiendum a præsentis ecclesiæ praxi, propter res, quæ ipsos multo fortius compulsuræ fuissent ab omnis æui ecclesia dissentire. Equidem non scio, quatenus futurum sit, vt hæc consideratio hos illos conuincat, scio autem, quatenus omnes ac singulos conuincere debeat, qui pacem amant, & quieti student ecclesiæ, adeoque non potui non eam hoc loco opportune suggerere.

LIBRI DVODECIMI

CAPVT QVINTVM

DE LEGIBVS CONTRA ITERATIONEM BAPTISMATIS TAM IN ECCLESIA, QVAM IN REPVBLICA LATIS.

§. I.

Non nisi vnum baptisma, proprie sic dictum, in ecclesia licitum. Et cur?

QVAE de baptismo diximus, eis non inconsultum fuerit aliquid addere de legibus tam ecclesiasticis, quam ciuilibus contra iterationem eius latis, si semel debite esset administratus. Veteres generatim contra baptismi iterationem repugnant; tametsi VOSSIVS [a] eorum rationes non semper satis firmas

(a) Voss. de bapt. disput. XVII. n. V - XIV. p. 210-214.

esse

esse existimet. Nonnulli eo argumento pugnabant, quod baptizemur in mortem Christi: Christus autem semel tantum sit mortuus. Ita BASILIVS [b] & AVGVSTINVS [c] & alii. VOSSIVS autem hoc argumentum nihil solide euincere putat, quia quod semel factum est, sæpius repræsentari possit: quo modo sæpius repetatur sacramentum eucharistiæ, quod fit in recordationem mortis dominicæ. Alii id probare conabantur ex verbis istis *CHRISTI* Ioan. XIII, 10. *Qui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.* Quo argumento OPTATVS, AVGVSTINVS, FVLGENTIVS, PACIANVS & AMBROSIVS vtuntur. Sed neque hanc rationem firmam esse, VOSSIVS iudicat: quia etiam multi, postquam baptismo sunt abluti, denuo se polluant peccatis, iisque enormibus, inque iis permaneant immersi: quales saltem prorsus esse immundos, fatendum; eoque, si pœnitentia seria ducantur, videri possint imperitis denuo baptizandi, si non alia ratio in contrarium detur. Alii pugnabant verbis apostoli Ebr. VI, 4. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & prolapsi sunt, rursus renouare ad pœnitentiam.* Vetusti interpretes, CHRYSOSTOMVS, THEODORETVS, PRIMASIVS, SEDVLIVS & HAYMO intelligunt hæc verba, quasi hominem renouari ad pœnitentiam vetent per secundum aliquem baptismum. Non enim simpliciter negant, fieri posse, vt quis per

(b) Basil. de spir. S. c. XV. Ἓν οἴδαμεν τὸ σωτήριον βάπτισμα, ἐπειδὴ εἷς ἐστιν ὁ ὑπὲρ τοῦ κόσμου θάνατος, καὶ μία ἡ ἐκ νεκρῶν ἐξανάστασις, ὧν τύπος ἐστὶ τὸ βάπτισμα. Vnum nouimus salutiferum baptisma; quandoquidem vna est pro mundo mors, & vna ex mortuis resurrectio; quarum figura est baptismus.

(c) August. vel alius potius, de vera & falsa pœnit. cap. III. Sicut semel Christus crucifixus est; sic baptismus iterandus non est. Vna enim morte sua omnes redemit, vt amplius mori non oporteat: quod videns ecclesia, intellexit, non iterandum baptisma.

Isidor. lib. II. de offic. eccles. c. XXIV. Semel autem nos oportet in Christo lauari; quia Christus semel pro nobis mortuus est. Si enim vnus Deus & fides vna est; necessarium est, vt & vnum baptisma sit: quia & Christi mors vna pro nobis est; in cuius imagine mergimur, per mysterium sacri fontis, vt consepeliamur Christo, morientes huic mundo, & ab iisdem aquis, quibus in forma resurrectionis eius emergimus per mysterium, non reuersiuri ad corruptionem; sicut & ille minime reuertitur ad mortem.

Damasceen. lib. IV. orthod. fid. c. X. ὥσπερ ἅπαξ ἐτελέσθη ὁ τοῦ κυρίου θάνατος, οὕτως καὶ ἅπαξ δεῖ βαπτίζεσθαι. Quemadmodum semel completa est domini mors, sic semel oportet baptizari.

secun-

secundam pœnitentiam veniam consequatur, sed per iteratum baptismum id fieri posse, pernegant. Atque ita VOSSIVS; EPIPHANIVM [d], CYRILLVM ALEXANDRINVM [e], HIERONYMVM [f], AVGVSTINVM [g] & AMBROSIVM [h] hunc lo-

(d) Epiphan. hæres. LIX. Nouatian. καὶ γὰρ τῷ μὲν ὄντι τοὺς ἅπαξ ἀνακαινισθέντας καὶ παραπεσόντας ἀνακαινίζειν ἀδύνατον· οὔτε γὰρ ἔτι γεννηθήσεται χριςὸς, ἵνα ςαυρωθῇ ὑπὲρ ἡμῶν, οὔτε ἀνασταυροῦν δύναταί τις τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μηκέτι ςαυρούμενον· οὔτε δύναταί τις λουτρὸν δεύτερον λαμβάνειν· ἓν γάρ ἐςι βάπτισμα, καὶ εἷς ἐγκαινισμός· ἀλλὰ εὐθὺς ἐπιφέρει τὴν τούτων ἴασιν ἅγιος ἀπόςολος, τὴν ἐκκλησίαν ἰατρεύων, καὶ τῶν αὐτῆς μελῶν ἐπιμελούμενος, καί φησι· πεπείσμεθα κ. τ. λ. Nam reuera qui semel renouati ceciderunt, renouari amplius non possunt. Neque enim nascetur amplius Christus, vt pro nobis in crucem agatur. Neque Dei filium in cruce suspendere quispiam potest, qui id vltra perpeti nequit. *Neque alteram quis vsurpare lotionem potest, quod vnus baptismus sit*, vnaque renouatio. Verum horum omnium remedium statim apostolus subiicit, vt & ecclesiæ medicinam faciat, & illius membris consulat. Ait itaque, *Confidimus autem* &c.

(e) Cyrill. lib. V. in Ioan. cap. XVII. (Not. Vaga, si non falsa, adlegatio. Neque enim in commentario ipso locum illum Hebr. VI, 4. explicatum, neque in indice locorum scripturæ S. notatum inuenio.)

(f) Hieron. contr. Iouin. lib. II. c. II. (tom. II. p. 361. g. h. edit. Paris. MDCXLII.) *Impossibile est, eos, qui semel illuminati*, cet. Certe eos, qui illuminati sunt & gustauerunt donum cæleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustaueruntque bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos: si autem baptizati peccare non possunt: quomodo nunc apostolus dicit, *Et prolapsi sunt ?* Verum ne Montanus & Nouatus hic rideant, qui contendunt, non posse renouari per pœnitentiam eos, qui crucifixerunt sibimet filium Dei & ostentui habuerunt: consequenter hunc errorem soluit, & ait: *Confidimus autem de vobis*, cetera.

(g) Augustin. in inchoat. commentar. in epist. ad Roman. (tom. IV. opp. p. 1177. edit. Basil. MDCLXIX.) Non possunt denuo baptizari, qui semel baptizati sunt, quamuis etiam post baptismum per ignorantiam veritatis peccauerint. Ita fit, vt quoniam sine baptismo nemo dicitur accepisse scientiam veritatis, omnis qui accepit eam, non ei relinquatur pro peccatis sacrificium, hoc est, non possit denuo baptizari. Nec tamen omnis, qui non accepit per doctrinam scientiam veritatis, debeat arbitrari, posse pro se illud offerri sacrificium, si iam oblatum est, id est, si iam eiusdem veritatis post baptismum sacramenta percepit, non potest iterum baptizari. -- Eos enim, qui iam baptizati fuerint, curari melius dicimus per pœnitentiam, non renouari: quia renouatio in baptismo est. Vbi quidem operatur pœnitentia, sed tamquam in fundamento. Manente itaque fundamento, recurari ædificium potest: si autem fundamentum iterare quis voluerit, totum ædificium subuertat, necesse est. cetera.

(h) Ambros. de pœnit. contr. Nouat. lib. II. c. II. tot.

cum

cum interpretari obfcruat. Sed vero interpretationem iſtam huic loco non ſatis conuenire, putat. Rectius autem eos interpretari dicit, qui verba illa intelligunt de blaſphemia in ſpiritum ſanctum, quæ non remittitur in hoc ſæculo, neque in futuro; ſiue de peccato ad mortem; pro quo rogari non vult *Ioannes*; ſiue de ἀποςασίᾳ a tota religione chriſtiana; pro qua non detur renouatio ad reſipiſcentiam. Nolo autem ita fidenter dicere, vti quidem VOSSIVS, hanc vel illam interpretationem huius textus eſſe meliorem, quem veteres ita vnanimes contra *Nouatianos* vrgent, vtpote qui non ſimpliciter reſipiſcentiam, ſed reſipiſcentiam per iterationem baptiſmatis reiiciat. Præterea dogma hoc probari cenſebant eo, quod Epheſ. IV, 5. dicitur: *Vna fides, vnum baptiſma.* Quo argumento contra baptiſmatis iterationem vſi ſunt CYRILLVS HIEROSOLYMITANVS, & LEO epiſcopus *Romanus*. At enim, obſeruante VOSSIO, hæc probabiliter non ad prohibendum ſecundum baptiſma, ſed ad declarandam duntaxat communitatem baptiſmatis, dicta ſunt, quod vnum idemque ab omnibus ſine vlla exceptione ſuſcipitur. Quomodo apoſtolo euchariſtia *vnus panis* dicitur, non quod repeti non debeat, ſed quod communis panis eſt, quem omnes participant. Veram autem rationem, cur baptiſmus non ſit iterandus, VOSSIVS putat eſſe voluntatem diuinam. Neque enim in loco proprio, vbi baptiſmus inſtituitur a Chriſto; nec alibi vſquam iterare baptiſmum iubemur, vti de repetenda ſacra cœna, in verbis inſtitutionis mandatum habemus. Neque vllum rebaptizatum fuiſſe legimus, quum tamen tot grauiter lapſorum poſt baptiſmum exempla in ſcripturis habeamus. Quibus addi poteſt, quod circumciſioni ſucceſſerit baptiſmus, tamquam introitus & ſigillum fœderis, quod ex parte Dei numquam frangitur. Vt adeo, quemadmodum circumciſio numquam repetita fuit, etſi paſcha; ita homines per baptiſmum fœdus ineant, cuius ruptio non per baptiſmi iterationem, ſed per confeſſionem & reſipiſcentiam reparanda ſit, quæ methodus eſt, ad erigendos lapſos fratres ab apoſtolo præſcripta. HIERONYMVS [i] obſeruat, quod licet multi hæ-

(i) Hieron. contr. Lucifer. c. VIII. De apocalypſi quoque approbemus, hæreticis ſine baptiſmo debere pœnitentiam concedi. Numquid dixit, Rebaptizentur, qui in Nicolaitarum fidem baptizati ſunt?

retici apostolorum ætate fuerint, vt *Nicolaitæ* & alii, nusquam tamen rebaptizandi dicantur, si resipiscant. Et OPTATVS [k] vnitatem circumcisionis argumentum pro vnitate baptismatis facit, qua in re catholici & *Donatistæ* conueniebant. Quamuis enim *Donatistæ* catholicos rebaptizarent, hoc tamen non faciebant sub secundi baptismatis notione, sed quia baptismum catholicorum non habebant pro sacramento, adeoque istos non vére baptizatos esse iudicabant.

§. II.

Apud vnos Marcionitas *baptismum ter dare vsitatum.*

EQVIDEM inter omnes antiquos hæreticos nullos pro pluribus dandis baptismis contendisse inuenimus, præter vnos *Marcionitas*. Quod EPIPHANIVS a *Marcione* [l], illorum antesignano, ad infamiæ suæ remedium excogitatum esse obseruat. *Nam*, inquit, *quum virginem in patria stuprasset & ingentibus flagitiis conuictus aufugisset, alterum sibi circumforaneus iste baptismum adsciuit; lucre pronuntians ter omnino aquis elui, ac baptismo peccatorum ad condonationem expiari. Vt si quis post vsurpatum priorem peccauerit, ad secundum cum pœnitentia confugiat, similiterque tertium, si post secundum iterum se delictis obstrinxerit.* Ad quod commentum suum dictum saluatoris eum adcommodasse narrat, qui a *Ioanne* iam baptizatus discipulis suis dixerit: *Baptisma habeo baptizari, & quid volo, nisi vt perficiam ipsum?* Quæ autem verba non ad baptismum aquæ, sed ad baptismum sanguinis, hoc est, ad passionem & mortem eius pertinent. De quo baptismo veteres tam frequenter loquuntur, quam de aliis quibusdam baptismis metaphoricis, cuiusmodi sunt baptismus adflictionum, baptismus lacrimarum & pœnitentiæ, & baptismus ignis in die nouissimo. Heic autem tantummodo quæstio est de baptismo proprie di-

(k) Optat. lib. I. p. 35. Quid magis dici pro nobis & nostrum esse potest, quam quod dixisti, in comparationem baptismatis semel factum esse diluuium? Et singularem circumcisionem salubriter profecisse populo Iudæorum, magis pro nobis, quasi noster loquutus es.

(l) Epiphan. hæres. XLII. Marcionit. num. III. ἐπειδὴ φθείρας ἐν τῇ ἑαυτοῦ πόλει τὴν παρθένον, καὶ ἀποδράσας μὲν ἐν παραπτώματι μεγάλῳ εὑρέθη, ἐπενόησεν ὁ ἀγύρτης ἑαυτῷ δεύτερον λουτρὸν, φάσκων· ὅτι ἔξεστιν ἕως τριῶν λουτρῶν, τουτέστι τριῶν βαπτισμάτων, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν δίδοσθαι· ἵν' εἴ τις παραπέσοι εἰς τὸ πρῶτον, λάβῃ δεύτερον μετανοήσας, καὶ τρίτον ὡσαύτως, ἐὰν ἐν παραπτώματι μετὰ τὸ δεύτερον γένηται.

cto

cto aquæ, quem *Marcionitæ* ter separatis temporibus in eumdem modum repeti posse adfirmabant, quod autem numquam permittebant catholici.

§. III.

Quod ecclesia in casibus dubiis fecit, id pro iteratione baptismi non habitum.

ERANT quidem casus dubii, in quibus poterat accidere, vt quis secundum baptismum reciperet; sed hoc tantummodo fiebat, si istiusmodi homo numquam antehac baptizatus esse crederetur. Vt quum quis de baptismo suo rationem reddere ipse non posset, nec testes fide digni essent, qui eum baptizatum esse testarentur. Id quod sæpe vsu venire solebat illis, qui infantes in captiuitatem abducti & seruitutis iugum subire coacti fuerant ab ethnicis. Si qui eorum a christianis redimerentur, ecclesia illos baptizare non dubitabat, quod licet iam olim baptizati esse possent, documentum tamen eius rei nullum exstaret. Atque ita hic baptismus pro iterato non habebatur. Canon hanc in rem a concilio *Carthaginensi* quinto factus legitur, super quæstione ab episcopis *Mauritaniæ* proposita, qui se multos tales infantes a barbaris redimere adfirmabant. Concilium igitur hunc in modum decernebat [m]: *Placuit de infantibus, vt quoties non inueniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sint per ætatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque vllo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione priuari.* Simile decretum in synodo quadam *Romana* sub *Leone* in eadem caussa datum est: *Non potest* [n] *in iterationis crimen deuenire, quod factum esse omnino nescitur.* Et LEO ipse hanc rem ad eumdem modum alibi [o] decidit: *Si*, inquiens, *nulla exstant indicia inter propinquos*

(m) Concil. Carth. V. can. VI. (tom. II. conc. p. 1216.) Vid. cod. eccles. Afric. c. LXXII. vbi verba græca sic habent: Ὁμοίως ἤρεσε περὶ τῶν νηπίων, ὁσάκις μὴ εὑρίσκονται βέβαιοι μάρτυρες, οἱ ταῦτα ἀναμφιβόλως βαπτισθέντα εἶναι λέγοντες· καὶ οὐδὲ αὐτὰ διὰ τὴν ἡλικίαν περὶ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀποκρίνεσθαι ἐπιτηδείως ἔχουσι, χωρίς τινος προσκόμματος ὀφείλουσι ταῦτα βαπτίζεσθαι, μή ποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ ἁγιασμοῦ καθάρσεως. Conf. Concil. Trull. c. LXXXIV. vbi eadem verba leguntur.

(n) Leo epist. XXXVII. ad Leon. Rauen. (tom. III. concil. p. 1316. b.)

(o) Id. epist. XCII. ad Rustic. c. XVI. (ibid. p. 1408.)

aut familiares, nulla inter clericos aut vicinos, quibus hi, de quibus quaeritur, baptizati fuisse doceantur; agendum est, vt renascantur, ne manifeste pereant, in quibus, quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, vt videatur iteratum. Verum tamen, perinde ac baptismus clinicorum, aliquid probri hic baptismus habebat, vt ecclesiasticis muneribus eos arceret, nisi magna aliqua necessitas illos iuberet ordinari, vti ex THEODORI [p] *pœnitentiali*, a GRATIANO citato, apparet.

§. IV.

Neque quando eos baptizauit, qui minus legitime antea in haeresi vel schismate baptizati fuerant.

NEQVE id secundum baptisma credebatur, si quos baptizaret ecclesia, qui antea minus legitime baptizati erant in hæresi vel schismate. Tunc enim hoc faciebat tamquam persuasum habens, illos numquam verum baptisma accepisse. Nonnulli hæretici baptismum corrumpebant, necessariam eius formam variando, & alii illum corrumpebant, materiam eius alia quadam substantia pro arbitratu suo permutando. Quorum omnium baptismi nulli habebantur, adeoque ecclesia eos omnes, ad communionem suam redeuntes, perinde ac *Iudæos* & gentiles, baptizandos esse decernebat, priorem baptismum, quem venditabant, omnino nullum, suum autem primum verum baptismum eis datum esse statuens. Quid? quod ipsi *Cyprianistæ*, qui omnes, qui in hæresi vel schismate quocumque baptizati erant, sine vllo discrimine baptizabant, id tantum ex hac faciebant hypothesi, quod baptismus, quem antea accepissent, inanis & nullus esset. Si quis vero in catholica ecclesia baptizatus esset, & postmodum hæreticus fieret vel schismaticus, vel religione christiana deserta ad *iudæos* vel gentiles transiret, ei ad ecclesiam redeunti istiusmodi secundum baptismum numquam tribuebant.

§. V.

Apostatæ numquam in ecclesia catholica rebaptizati.

CYPRIANISTAE in hoc cum reliquis de ecclesia catholi-

(p) Theodor. pœnitent. ap. Gratian. dist. IV. de consecrat. cap. CXVII. Qui bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo pœnitere: Nisi quod secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat.

ca

ca conueniebant, vt baptismum catholicum in perditissimis apostatis non iterandum esse statuerent. Hanc doctrinam non tantum AVGVSTINVS [q] inculcat, sed ipse etiam CYPRIANVS, & qui eius opinionem propugnant. Vbi pro baptizandis eis, qui in hæresi vel schismate baptizati erant, pugnant acriter, eos tamen hæreticos excipiunt, qui in ecclesia catholica fuerant ante baptizati; quos, vtvt postmodum desertores factos, non per baptismum [r], sed per pœnitentiam ecclesiæ, reconciliari debere statuunt, quemadmodum in concilio *Carthaginensi*, cui præsidebat CYPRIANVS, decretum legimus. AVGVSTINVS ad hunc ipsum locum nos remittit, & hinc concludit, esse hoc dogma in ecclesia catholica vniuersim receptum, ob nullum lapsum vel crimen necessarium id effici, vt is secundo baptismate donetur, qui semel vere in ecclesia catholica baptizatus sit. Longior quidem pœnitentia istiusmodi desertoribus

(q) August. de bapt. lib. II. cap. I. (tom. VII. opp. p. 391. a. edit. Basil. MDLXIX.) Si potuit Petrus contra veritatis regulam, quam postea ecclesia tenuit, cogere gentes iudaizare, cur non potuit Cyprianus contra regulam veritatis, quam postea tota ecclesia tenuit, cogere hæreticos vel schismaticos denuo baptizari.

(r) Concil. Carthag. ap. Cypr. n. VIII. Censeo omnes hæreticos & schismaticos, qui ad ecclesiam catholicam voluerint venire, non ante ingredi, nisi exorcisati & baptizati prius fuerint; exceptis sane, qui in ecclesia catholica fuerint ante baptizati, ita tamen, vt per manus impositionem in pœnitentiam ecclesiæ reconcilientur. Ibid. n. XXII. Censeo, flebiles & tabidos hæreticos baptizandos esse, quum ad ecclesiam venire cœperint; & sacra & diuina lauatione lotos, & lumine vitæ illuminatos, - - in ecclesiam recipi: absque his, qui de ecclesia fideles supplantati, ad hæresis tenebras transierant: sed eos per manus impositionem restituendos.

Cypr. epist. LXXI. ad Quint. p. 194. (p. 303. edit. Amstelod.) Quod nos quoque hodie obseruamus, vt quos constet heic baptizatos esse, & a nobis ad hæreticos transiisse, si postmodum peccato suo cognito & errore digesto, ad veritatem & matricem redeat, satis sit in pœnitentiam manum imponere; vt quia ouis fuerat, hanc ouem abalienatam & errabundam in ouile suum pastor recipiat. Si autem, qui ab hæreticis venit, baptizatus in ecclesia prius non fuit, sed alienus in totum & profanus venit; baptizandus est, vt ouis fiat, quia vna est aqua in ecclesia sancta, quæ oues faciat.

Id. epist. LXXIV. ad Pompeium p. 216. (p. 318.) Obseruatur a nobis & tenetur explorata & perspecta veritate, vt omnes, qui ex quacumque hæresi ad ecclesiam conuertuntur, ecclesiæ vnico legitimo baptismo baptizantur, exceptis his, qui baptizati in ecclesia prius fuerunt, & si ad hæreticos transierant: hos enim oportet, quum redeunt, acta pœnitentia per manus impositionem solam recipi, & in ouile, vnde errauerant, a pastore restitui.

& apoſtatis irrogabatur, qui in eccleſia, quam illis, qui apud hæreticos primitus baptizati fuerant, quemadmodum ex regulis INNOCENTII pontificis diſcimus [s]; Illi ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admittendi erant, hi vero per manus tantum impoſitionem ſuſcipi poterant. Adhuc tamen eccleſia regulæ ſuæ pertinaciter inhærebat, vt, quocumque modo eos reciperet, per ſecundum aliquem baptiſmum id facere nollet.

§. VI.

Quinam hæretici catholicos rebaptizarint.

QVIDAM hæretici eiusdem regulæ videri nolebant eſſe ſtudioſi: Catholicos enim rebaptizabant, & tamen hoc ſecundum baptiſma eſſe, nolebant concedere; eo, quod catholicos hæreticos eorumque baptiſmum nullius valoris eſſe, crederent. Ex hoc fundamento *Nouatiani* rebaptizabant catholicos, quomodo ex CYPRIANO [t] & modo citata epiſtola INNOCENTII videre eſt. *Donatiſtæ* in hac ſacrilega praxi ſequebantur *Nouatianos*, quemadmodum huius rei ſæpius ab AVGVSTINO [u] aliisque compluribus inſimulantur. *Eunomiani* non modo eos rebaptizabant, qui a catholicis aut aliis hæreſibus, ſed etiam, qui ab ipſismet *Arianis* deficiebant, quemadmodum de illis memoriæ prodidit EPIPHANIVS [x]. Et reliqui *Ariani*, vtvt initio

(s) Innocent. ep. II. ad Victricium c. VIII. Vt venientes a Nouatianis vel Montenſibus per manus tantum impoſitionem ſuſcipiantur. Quia quamuis ab hæreticis, tamen in Chriſti nomine ſunt baptizati: Præter eos, ſi qui forte a nobis ad illos tranſeuntes, rebaptizati ſunt: Hi ſi reſipiſcentes & ruinam ſuam cogitantes, redire maluerint, ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admittendi ſunt.

(t) Cyprian. epiſt. LXXIII. ad Iubaian. Nec nos monet, quod in litteris tuis complexus es, Nouatianenſes rebaptizare eos, quos a nobis ſollicitant.

(u) Auguſt. contr. Fulgent. c. VII. Da mihi aliquem ſanctorum poſt trinitatem rebaptizare, quod facis.
It. de hæreſ. cap. LXIX. Audent etiam rebaptizare catholicos, vbi ſe amplius hæreticos eſſe firmarunt, quum eccleſiæ catholicæ vniuerſæ placuerit, nec in ipſis hæreticis baptiſma commune reſcindere. Vid. Cod. Theod. lib. XVI. tit. VI. Ne ſanctum baptiſma iteretur. leg. IV. Honorii. In tantum ſceleris progreſſi dicuntur ii, quos Donatiſtas vocant, vt baptiſma ſacroſanctum, myſteriis recalcatis, temeritate noxia, iterent, & homines ſemel, vt traditum eſt, munere diuinitatis ablutos, contagione profanæ repetitionis infecerint: ita contigit, vt hæreſis ex ſchiſmate naſceretur. Inde male credulas mentes ad ſpem ſecundæ indulgentiæ blandus error inuitat. cetera,

(x) Epiphan. hæreſ. LXXVI. Anomœor. p. 992. ἀναβαπτίζει γὰρ τοὺς ἤδη βαπτισθέν-

huic

huic consuetudini aduersantes (quemadmodum PAPEPROCIVS [y] & PAGIVS [z] recte obseruant, ad confutandam eorum fabulam, qui *Constantinum* a *Siluestro Romae* baptizatum esse dicunt, sed *Nicomediae* rebaptizatum ab *Eusebio*; quum isthoc tempore *Ariani* morem rebaptizandi catholicos nondum adsumsissent:) postmodum tamen circum aetatem *Augustini* ei obsequi coeperunt. Nam hic plus vice simplici [a] illos incusat, quod catholicos rebaptizent. Et ex VICTORE VTICENSI [b] apparet, quod tempore persecutionis *Vandalicae* huic consuetudini adhuc

τας, ὐ μόνον τὺς ἀπ' ὀρθοδόξων πρὸς αὐτὺς ἐρχομένυς, κὴ ὑιέρισαν, ἀλλὰ κὴ τὺς ἀπ' αὐτῶν τῶν 'Αρειανῶν.

(y) Papebroch. vit. Constant. Mai. XXI. tom. V. p. 17. c. Hine porro intelligitur, inanem esse conatum quorumdam paucorum, qui vtramque de Constantini baptismo reconciliaturi, Romae quidem a Siluestro baptizatum esse dicunt; sed Nicomediae rebaptizatum ab Eusebio. Cetera vid. sub litt. seq. (z).

(z) Pagi Critic. in Baron. an. CCCXXIV. n. XII. (n. XV. edit. Antuerp. MDCCV.) Neque audiendi, qui vtramque de Constantini baptismo sententiam conciliaturi, Romae quidem a Siluestro baptizatum esse dicunt, sed Nicomediae rebaptizatum ab Eusebio. Nam rebaptizationem ab Arianis ante Vandalicae persecutionis tempora tentatam nemo cum fundamento dixerit, nec debet, tota antiquitate silente, recipi: multo minus, eam iam a tempore Constantini imperatoris vsurpatam. Quis enim eo viuente ausus fuisset Nicenae fidei professores, quam ille semper & vbique spectabat, & omnino sartam tectam volebat, adfirmare haereticos, quorum proinde baptismus inualidus crederetur. Vt autem Ariani iam tunc tale quidpiam clam ausi essent, nec dum posset dici, quod Eusebius, Arianismi notam conatu omni a sese tunc adhuc amoliri studens, partem habuerit in ea impietate, vt ait Papeprocius in vita S. Constantini M. die XXI mensis Maii, ex quo hoc de Constantini baptismo exscripsi, ne acta agerem.

(a) Aug. de haeres. c. XLIX. Rebaptizari quoque ab his catholicos nouimus, vtrum & non catholicos nescio.
Id. de haeres. c. VII. Speluncam fabricat, illic catholicum praefocat, christianum vocat paganum, *baptizato ingerit baptismum*, contra id quod scriptum est: Qui semel lotus est, non indiget denuo lauari.

(b) Vict. de persecut. Vandal. lib. I. bibl. patr. tom. VII. p. 590. (tom. VIII. p. 677. c. edit. Lugd. MDCLXXVII.) Apprehendens Sebastianus (a Geiserico rege monitus, vt ad Arianorum sacra transiret) mundissimum panem similaceum, ita fatus est: Hic panis, vt ad tantum decorem veniret, & mensae regiae necessarius haberetur, discussa spuria surfuris, ex massa similaginis conspersus, per aquam transiuit & ignem: idcirco & adspectu clarus, & esu suauis habetur. Ita & ego mola catholicae matris commolitus & cribro examinationis vt simila munda purgatus, *rigatus sum aqua baptismatis*, & igne sancti spiritus coctus. Et vt hic panis de furno, ita & ego per officia sacramentorum diuinorum, artifice Deo *de fonte* mundus adscendi. Sed fiat, si-

serui-

seruierint; & poltea in epiltolis VIGILII [c] idem offendimus. VALESIVS [d] *vitam* FVLGENTII & auctorem *breuiarii fidei*, a SIRMONDO olim in lucem editi, in eamdem sententiam adlegat. Apud quem posteriorem auctorem [e] legimus, quod *Ariani* non solum rebaptizauerint catholicos, sed inde etiam argumentari soliti sint, (vti quidam ex *Romanensibus* alia in caussa contra protestantes argumentantur) quod in eo melior esset ipsorum baptismus, quam catholicorum, quia, qui de *Arianis* ad catholicos transirent, ab his non rebaptizentur, sed per manus duntaxat impositionem reconcilientur: Illi autem, *Ariani*, si quos de catholicis seducere possent, rebaptizent.

§. VII.

Quænam pœnæ per leges ecclesiasticas & ciuiles iterum baptizantibus inflictæ sint?

IAM vero ad impediendam hanc petulantiam, quo minus per ecclesiam serperet, multæ eæque seueræ leges aduersus eam tam ab ecclesia, quam a sæcularibus potestatibus, latæ sunt. Ecclesia per canones suos [f] non tantum reprehendebat da-

---

velis, quod ipse propono. Iste panis confringatur in frusta, madidetur aqua, & *iterum* conspergatur, mittatur in furnum. Si melior exierit, faciam quod hortaris.

(c) Vigil. epist. II. ad Euther. c. III. De his etiam, qui baptismatis gratia salutaris accepta apud *Arianos iterum baptizati*, cetera.

(d) Valef. not. in Sozomen. lib. VI. c. XXVI. Ariani catholicos ad se venientes rebaptizabant, vt notum est. Qua de re locus est illustris in breuiario fidei aduersus Arianos, quod olim edidit Iacobus Sirmondus. *Dicere etiam solent de baptismo*, cet. [vid. litt. seq. (e)]. Idem testatur vetus auctor vitæ sancti Fulgentii c. XXI.

(e) Breuiar. fidei aduersus Arianos: Dicere etiam solent de baptismo, quod in eo melior sit ipsorum baptismus, quam noster; quia qui de illis ad nos conuertuntur, non eos rebaptizamus, sed per manus reconciliationem reconciliamus. Illi vero, si quos de nostris seducere possint, inconsideranter rebaptizant.

(f) Vid. cod. eccles. African. c. XLVIII. (tom. II. conc. p. 1072.) *ὥστε μὴ ἐξεῖναι, γίνεσθαι ἀναβαπτίσεις.* Vt non liceat fieri rebaptizationes.
Const. apost. lib. VI. c. XV. *Ὁμοίως καὶ βαπτίσματι ἑνὶ ἀρκεῖσθαι μόνῳ, τῷ εἰς τὸν τοῦ κυρίου θάνατον διδομένῳ· μήτε τὸ παρὰ τῶν ὁσίων, ἀκυρούσθω διὰ δευτέρου· ὡς εἷς ὁ τοῦ κυρίου ἐν σώματι θάνατος· οὕτως ἓν καὶ τὸ εἰς αὐτὸν διδόμενον βάπτισμα· τοὺς μεμυημένους, ἐκ δευτέρου βαπτίζειν πειρώμενοι, ἀνασταυροῦσι τὸν κύριον, ἀναιροῦσιν αὐτὸν ἐκ δευτέρου, γελῶσι τὰ θεῖα, μυκτηρίζουσι τὰ ἅγια, ὑβρίζουσι τὸ πνεῦμα, τὸ αἷμα, τὸ ἅγιον, ὡς κοινὸν ἀτιμάζουσιν.* Itidem contentos esse debere vno baptismo solo, in mor-

mnabat-

mnabatque omnes iſtas rebaptizationes, vt impias & nefarias, quibus iterum Chriſtus crucifigeretur, iterum interficeretur, diuina irriderentur, deluderentur ſancta, contumelia adficeretur ſpiritus, & ſanctus ille ſanguis vt communis inhoneſtaretur; ſed pœnas etiam infligebat, tam eis, qui baptizati eſſent, quam illis, qui baptizaſſent. In concilio *Ilerdenſi* [*g*] fideles cum rebaptizatis edere vetantur. Canones INNOCENTII [*h*] pontificis longam eis pœnitentiam & ſatisfactionem iniungunt. Et canones LEONIS [*i*] eos etiam, qui metu ad iterandum baptiſmum coacti ſint, pœnitentiam agere iubent, tempus pœnitudinis conſtituente epiſcopo, antequam denuo ad eccleſiam admittantur. Si qui epiſcopi, presbyteri vel diaconi ſecundum baptiſmum ſuſcepiſſent, de gradu deiecti per omnem vitam pœnitere debebant, nec orationi, non modo fidelium, ſed nec catechumenorum, intereſſe eis licebat, & in morte communio laica tantum illis reddebatur, quia non ſolum dignitatem ſuam eccleſiaſticam, ſed ipſam religionem chriſtianam per iteratum baptiſmum abieciſſe, & paganos ſe palam profeſſi eſſe credebantur. Hoc in decretis legimus FELICIS III, factis in concilio quodam *Romano* [*k*], reſpectu habito ad eccleſias *Africanas*,

---

tem domini tradito; - - Neque a ſanctis conceſſus, per ſecundum baptiſmum infirmetur. - - Vt vna mors domini in corpore, ita vnum ſit baptiſma in eam mortem datum. - Qui baptiſmo initiatos, ſecundo nituntur baptizare, iterum dominum crucifigunt, iterum eum interficiunt, diuina irrident, deludunt ſancta, contumelia adficiunt ſpiritum, ſanctum illum ſanguinem vt communem inhoneſtant.

(*g*) Concil. Ilerd. c. XIV. Cum rebaptizatis fideles religioſi nec in cibo participent.

(*h*) Innocent. ep. II. ad Victric. c. IX. Qui rebaptizati ſunt, ſub longa pœnitentia & ſatisfactione admittendi ſunt.

(*i*) Leo epiſt. LXXIX. ad Nicetam c. VI. Qui ad iterandum baptiſmum vel metu coacti ſunt - non niſi per pœnitentiæ remedium & per impoſitionem epiſcopalis manus communionis recipiant vnitatem.

(*k*) Felix epiſt. I. c. II. Eos, quos epiſcopos, presbyteros vel diaconos fuiſſe conſtiterit, & ſeu optantes forſitan, ſeu coactos lauacri illius vnici ſalutariſque claruerit feciſſe iacturam: & Chriſtum, quem non ſolum dono regenerationis, verum etiam gratia percepti honoris induerant, exuiſſe; quum

in quibus tales rebaptizationes frequenter fiebant, *Arianis* catholicos rebaptizari compellentibus. Hæc erat antiqua ecclesiæ disciplina in eos, qui secundum baptismum sibi dari passi erant, iam ante semel baptismate catholico vere baptizati. Deinde episcopis & presbyteris, qui secundum eiusmodi baptismum illis, qui vere baptizati erant, dedisse deprehendebantur, canones abdicationem officii [*l*] decernebant. Et hanc pœnam lex ciuilis confirmabat. Nam VALENTINIANVS imperator edictum contra rebaptizantes promulgabat, quo illi sacerdotio indigni declarabantur [*m*]. Quoniam vero istæ pœnæ *Donatistas* vel *Eunomianos* non multum adficerent, qui iam extra ecclesiam constituti illius censuras flocci pendebant: ideo HONORIVS priores leges confirmabat, multam ciuilem illis subiungens. Nam duabus legibus contra *Donatistas*, huius criminis præcipue reos, factis, statuebat [*n*], facultatum omnium publicatione multandum esse eum, qui quempiam rebaptizasse detectus esset. Et THEODOSIVS iunior [*o*] eamdem pœnam

constet, neminem ad secundam tinctionem peruenire potuisse, nisi se palam christianum negaret, - vsque ad exitus sui diem, si resipiscunt, iacere conueniet, nec orationi non modo fidelium, sed nec catechumenorum omnimodis interesse, quibus communio laica tantum in morte reddenda est.

(*l*) Vid. can. apost. c. XLVII. *ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα, ἐὰν ἄνωθεν βαπτίσῃ - καθαιρείσθω.* Episcopus aut presbyter, eum, qui vere habet baptismum, si denuo baptizauerit - - deponatur.

(*m*) Theod. lib. XVI. tit. VI. de non iterando baptismo leg. I. Antistitem, qui sanctitatem baptismi iterata vsurpatione geminauerit, & contra instituta omnium eam gratiam iterando contaminauerit, sacerdotio indignum esse censemus.

(*n*) Ibid. leg. IV. Quisquis post hæc fuerit rebaptizasse detectus - facultatum omnium publicatione multatus, inopiæ pœnam expendat.
Ibid. leg. V. Ne diuinam gratiam, sub repetito baptismate pollutam, Donatistarum secreta violarent, & fallendi occasionem, seueritate huius præceptionis, abolemus, statuentes, vt cetera huius homines pœna sequatur, legisque censuram experiantur vltricem, qui in catholicam religionem peruerso dogmate commisissent. Iubemus igitur, vt si quis posthac fuerit rebaptizasse detectus, iudici, qui prouinciæ præsidet, offeratur, vt facultatum omnium publicatione multatus inopiæ pœnam expendat.

(*o*) Ibid. leg. VII. Theodosii. Nefarios Eunomianorum coetus ac funesta conventicula penitus arceri iubemus eos, qui episcoporum, seu clericorum, vel ministrorum nomine vsurpato, huiusmodi coetibus præsunt, quum in hoc

Euno-

Eunomianis, & qui ab his rebaptizati essent, imponebat, ipsos, bonis eorum publicatis, proscribi iubens. Hoc erat tam reipublicæ, quam ecclesiæ gubernatorum studium ac cura, vnitatem baptismi in ecclesia catholica conseruandi. Verum vt GOTHOFREDVS, mea quidem sententia, recte obseruat, hæ leges contra istos solum hæreticos latæ videntur, qui catholicorum mysteriis iam initiatos baptizarent. Si enim hæretici hæreticos rebaptizassent, vt *Eunomiani Arianis* reliquis faciebant, non videtur hæc pœna in isthoc casu eos adfecisse, sed tantum ad insolentiam eorum in ecclesiam catholicam reprimendam spectasse. Nonnullæ catholicæ ecclesiæ adhuc more *Cyprianico*, hæreticos & schismaticos quoscumque rebaptizare pergebant, ne iis quidem exceptis, qui in nomine *TRINITATIS* fuerant baptizati. Quod licet contra generalem consuetudinem & disciplinam ecclesiasticam pugnaret, pœnas tamen, his legibus constitutas, illos non adfecisse credo. Et idem de illis dici poterit, qui eos rebaptizari oportere persuasum habebant, qui tantum a laico quodam erant baptizati. Tametsi enim hoc secundum baptisma ab illis ecclesiis, quarum diuersa erat consuetudo, habebatur; non tamen ista scelerata baptismatis iteratio erat, contra quam leges istæ præcipue erant rogatæ. Et hæ quum aliquo modo de magis dubiis & controuersis caussis factæ essent, circa quas ipsi boni catholici alii ab aliis dissentiebant, maior in his conniuentia locum habebat, quamdiu homines tantum consuetudinem & praxin ecclesiarum, in quibus degebant, circa eas obseruabant. Quod BASILII erat monitum ad ecclesias *Asiæ*, quæ de hisce quæstionibus inter se dissidebant.

---

fuerint scelere deprehensi, stilum præscriptionis incurrere, & bonorum amissione coërceri. Eos vero, qui fide, vt dictum est, imbutos immani furore rebaptizare deteguntur, cum his, qui rebaptizantur (arceri iubemus).

(p) Gothofred. ad cod. Theod. lib XVI. tit. VI. leg. VI. Obseruandum, hanc pœnam imponi seuerissimam, non omnibus baptisma iterantibus, verum his, qui orthodoxorum ritu seu mysteriis iam initiatos baptizarunt; - - procul dubio enim impune cessit rebaptizantibus, si quos ex hæreticis, veluti Arianis ad sectam suam concedentibus rebaptizassent; quod Eunomianos fecisse, ostendi ad l. XVII. supr. de hæreticis.

S. D. G. S.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE